

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, Правен факултет, Центар за правно политички
истражувања, Штип, Македонија

ТРЕТА МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА

**ОПШТЕСТВЕНИТЕ ПРОМЕНИ ВО
ГЛОБАЛНИОТ СВЕТ**

Center for legal and Political Research

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

Штип, 2016

Печати / Print 2- ri Avgust- Shtip

Графичка подготовка – Центар за Правно- политички истражувања

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

316.42(100)(062)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција Општествените промени во глобалниот свет (3 ; 2016 ; Штип)

Општествените промени во глобалниот свет = Social change in the global world = Социальные изменения в глобальном мире : зборник на трудови = proceedings = сборник материалов / Трета меѓународна научна конференција = Third international scientific conference = Третья международная научная конференция. - Штип : Универзитет Гоце Делчев = Shtip = Goce Delcev University = Штип = Универзитет Гоце Делчева, 2016. - 1052 стр. : табели ; 25 см

Трудови на мак., англ. и рус. јазик. - Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовите

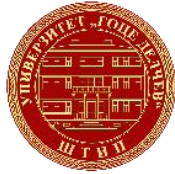
ISBN 978-608-244-353-9

I. International scientific conference Social change in the global world (3 ; 2016 ; Shtip) види Меѓународна научна конференција Општествените промени во глобалниот свет (3 ; 2016 ; Штип). - II. Международная научная конференция (3 ; 2016 ; Штип) види Меѓународна научна конференција Општествените промени во глобалниот свет (3 ; 2016 ; Штип)

а) Општествени промени - Свет - Собири

COBISS.MK-ID 102150666

Goce Delcev University in Shtip, Faculty of Law, Center for Legal and Political Research,
Shtip, Macedonia

THIRD INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

PROCEEDINGS

Shtip, 2016

Университет им. Гоце Делчева, Юридический факультет, Центр правовых и политических исследований (Штип, Македония)

ТРЕТАЯ МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ

СОЦИАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ В ГЛОБАЛЬНОМ МИРЕ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

Штип, 2016

Организациски комитет / Organizational Committee/ Организационный комитет конференции

Strashko Stojanovski PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, stasko.stojanovski@ugd.edu.mk
Jovan Ananiev PhD, Faculty of Law, University “Goce Delcev”- Shtip, Macedonia, jovan.ananiev@ugd.edu.mk
Kristina Misheva PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, kristina.miseva@ugd.edu.mk
Marija Ampovska PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, marija.radevska@ugd.edu.mk

Програмски комитет / Program Committee / Программный комитет конференции

Adoyi Onoja PhD, Nassarawa State University, Keffi, Nigeria, onojaa@yahoo.com
Afet Mamuti PhD, Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia, afet.mamuti@unite.edu.mk
Agim Nuhiu PhD, Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia, agim.nuhiu@unite.edu.mk
Agor Sarkisyan PhD, University of Svishtov, Bulgaria, agop@uni-svishtov.bg
Alenka Verbole PhD, currently- OSCE Mission in Tirana, University of Ljubljana, Slovenia, alenka.verbole@osce.org
Altin Shegani PhD, Faculty of Law, University of Tirana, Albania, altin_shegani@yahoo.com
Ana Nikodinovska Krstevska PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, ana.nikodinovska@ugd.edu.mk
Anastasia Bermúdez Torres PhD, Faculty of Law, Political Science and Criminology, University of Liege, Belgium, abermudez@ulg.ac.be
Andon Majhoshev PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, andon.majhosev@ugd.edu.mk
Bekim Baliqi PhD, University of Prishtina, Department of Political Science, Kosovo, bekim.baliqi@gmail.com
Belul Beqaj PhD, University of Business and Technology, Department of Political Science, Prishtina, Kosovo, belul.beqaj@gmail.com
Borka Tushevska PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, borka.tusevska@ugd.edu.mk
Elena Ivanovna Nosreva PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia, elena@nosyreva.vrn.ru
Gabriela Belova PhD, Faculty of Law, University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad, Bulgaria, gbelova@hotmail.com
Gemma Andreone PhD, Institute for International Legal Studies of the Italian National Research Council (ISGI - CNR), Italy, gemma.andreone@gmail.com

Haluk Aydin PhD, Faculty of Arts and Sciences, Balikesir University, Balikesi, Turkey, aydinhaluk@hotmail.com

Igor Kambovski PhD, Faculty of Law, Goce Delchev University in Shtip, Macedonia, igor.kambovski@ugd.edu.mk

Ivana Bajakić PhD, Department of Economic Sciences, Faculty of Law, Zagreb, Croatia, ivana.bajakic@pravo.hr

Kristina Misheva PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, kristina.miseva@ugd.edu.mk

Kristine Whitnable PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, kristine.whitnable@ugd.edu.mk

Jadranka Denkova PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, jadranka.denkova@ugd.edu.mk

James C. Helfrich PhD, Global Scholars, Liberty University, Colorado, USA, jchelfrich@aol.com

Jovan Ananiev PhD, Faculty of Law, University “Goce Delcev”- Shtip, Macedonia, jovan.ananiev@ugd.edu.mk

Jusuf Zejneli PhD, Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia, jusuf.zejneli@unite.edu.mk

Maciej Czerwinski PhD, Institute of Slavic Philology, Jagiellonian University, Krakow, Poland, maciej.czerwinski@uj.edu.pl

Marieta Olaru PhD, Doctoral School in Business Administration, Research Center for Business Administration, Department of Business, Consumer Sciences and Quality Management, The Bucharest University of Economic Studies, Romania, olaru.marieta@gmail.com

Marija Ignjatovic PhD, Faculty of Law, University of Nis, Serbia, marija@prafak.prafak.ni.ac.rs

Marina Valentinovna Sencova (Karaseva) PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia, smv@law.vsu.ru

Mato Brautović PhD, University of Dubrovnik, Croatia, mbraut@unidu.hr

Migena Leskoviku PhD, Law Faculty, European University of Tirana, Albania, migena.leskoviku@gmail.com

Natalia Vladimirovna Butusova PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia, butusova@law.vsu.ru

Naser Ademi PhD, Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia , dr.naserademi@gmail.com

Nives Mazur Kumrić PhD, Faculty of Law, Political Science and Criminology, University of Liège, Belgium, nives.mazurkumric@ulg.ac.be

Olga Koshevaliska PhD, University “Goce Delcev”- Shtip, Faculty of Law, Macedonia, olga.kosevaliska@ugd.edu.mk

Patrick Wautelet PhD, Faculty of Law, Political Science and Criminology, University of Liege, Belgium, patrick.wautelet@ulg.ac.be

Recai Aydin PhD, Associate Professor, Vice Rector of International University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, raydin77027@yahoo.com

Ruzica Simic Banovic, PhD in Economics, Senior Assistant - Lecturer, Faculty of Law, University of Zagreb, Croatia, ruzica.simic@pravo.hr

Senada Sabic Selo PhD, Institute for International Relations, Zagreb, Croatia, senada@irmo.hr

Silviu G. Totelecan PhD, Cluj-Napoca Branch of Romanian Academy, Socio-Human Research Department of "G. Baritiu" History Institute, Romania, silviu.totelecan@g.ail.com

Slavejko Sasajkovski PhD, Institute for Sociological, Political and Legal Research, University "St. Cyril and Methodius", Skopje, Macedonia, bilbilef@isppi.ukim.edu.mk

Strahinja Miljkovića PhD, Faculty of Law, Mitrovica, strahinja.miljkovic@pr.ac.rs

Strashko Stojanovski PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, strasko.stojanovski@ugd.edu.mk

Suzana Dzamtoska Zdravkovska PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, suzana.dzamtoska@ugd.edu.mk

Tamara Perisin, MJur (Oxon) PhD, Department of European Public Law - Jean Monnet, University of Zagreb - Faculty of Law, Croatia, tamara.perisin@pravo.hr

Tatjana Petrovna Suspiciņa PhD, Moscow Law Academy, Moscow, Russia

Tunjica Petrašević PhD, Faculty of Law, University of Osijek, Croatia, tpetrase@pravos.hr

Yuriy Nikolaevich Starilov PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia, juristar@vmail.ru

Wouter Van Dooren PhD, Public Administration and Management, University of Antwerp, Belgium, wouter.vandooren@uantwerpen.be

Zoran Tomic PhD, University of Mostar, Bosnia and Herzegovina, zoran.tomic@sve-mo.ba

Содржина / Table of Contents

LAW	17
THE SPECIFICS OF THE PRIVATE PLACEMENT OF SECURITIES IN THE MACEDONIAN SECURITIES LAW	
Marko Andonov, Kristina Misheva	19
МОДЕРЕН - СОВРЕМЕН И УСПЕШЕН - ЕФИКАСЕН МЕНАѢЕР	
Војо Беловски	35
SOME SPECIFICS IN REGULATION OF CONTRACT ON ASSIGNMENT AND DIVISION OF PROPERTY INTER VIVOS IN SERBIAN AND MACEDONIAN LAW	
Novak Krstić	53
APPLICATION OF THE PRINCIPLE OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT TO THE INTERNATIONAL LAW OF FRESH WATER RESOURCES	
Mihajlo Vučić	79
THE INSTITUTION OF COMMON PROPERTY – FEATURES AND TYPES	
Emine Zendeli	97
ИДЕНТИФИКУВАЊЕ И ДЕФИНИРАЊЕ НА ПРОБЛЕМОТ НА СЕМЕЈНОТО НАСИЛСТВО	
Албана Метај-Стојанова	119
СТЕКНУВАЊЕ НА РОДИТЕЛСКОТО ПРАВО ПРЕКУ СУРОГАТ МАЈКА- ПОСЕБЕН ОСВРТ НА ЗАКОНОТ ЗА ИЗМЕНУВАЊЕ И ДОПОЛНУВАЊЕ НА ЗАКОНОТ ЗА БИОМЕДИЦИСНКО ПОТПОМОГНАТО ОПЛОДУВАЊЕ	
Арта Селмани-Бакиу	129
ОДГОВОРНОСТ ЗА НЕИСПРАВЕН ПРОИЗВОД ВО МАКЕДОНСКОТО ПРАВО	
Марија Амповска	153

ALTERNATIVE FORMS OF LIABILITY IN THE CONTEXT OF APPEALS CHAMBER POWER - VIEW FROM THE ICTY Sasa Knezevic, Goran Djordjevic	177
СРАВНИТЕЛНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ ЗАКОНОДАТЕЛЪСТВА О ГРАЖДАНСТВЕ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ И БАЛКАНСКИХ СТРАН Вера Бабурина	193
THE PRESIDENTIAL RIGHT TO PARDON AS AN INSTITUTE OF CRIMINAL LAW Besa Arifi	213
CONFIDENTIALITY IN MEDIATION Elizabeta Spiroska, Ivan Bimbilovski	235
КРИМИНОЛОШКИ АСПЕКТИ НА ПРОСТИТУЦИЈАТА: СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА АНТИЧКАТА ПРАВНА УРЕДЕНОСТ Елена Максимова, Димитар Апасиев	249
HATE SPEECH - EUROPEAN STANDARDS AND EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS CASE LAW Darko Dimovski, Ivan Ilie	271
INTERNATIONAL PUBLIC LAW IN THE JURISPRUDENCE OF THE EUROPEAN COURT OF JUSTICE Sanja Đorđević Aleksovski	287
КОНФИСКАЦИЈА НА ИМОТ И ИМОТНА КОРИСТ ВО СЛУЧАЈ НА АБОЛИЦИЈА Олга Кошевалиска, Елена Максимова	305
DA MIHI FACTO, DABO TIBI JUS Марија Игњатовић	325
ARE KNOW-HOW AND INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS AN INITIAL REASON FOR JOINING FRANCHISING NETWORK Strahinja D. Miljković, Aleksandra Vasić, Goran Tišić	339
THE APPLICABILITY OF THE INSTITUTE OF ADMINISTRATIVE SCIENCE IN THE MACEDONIAN LEGISLETION Jadranka Denkova, Andrej Angelovski	353

THE MEANING OF DISSUASIVE, PROPORTIONATE AND EFFECTIVE SANCTION IN DISCRIMINATION CASES

Zaneta Poposka 367

МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ ОТПРАВЛЕНИЯ УГОЛОВНОГО ПРАВОСУДИЯ В ОТНОШЕНИИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

А.А. Анисимов, В.Г. Просвирнин 383

ВЕШТАЧЕЊЕТО КАКО ДОКАЗНО СРЕДСТВО ВО КРИВИЧНАТА ПОСТАПКА НА АНГЛИЈА И ВЕЛС

Никола Мицковски, Весна Трајановска 397

НЕЧЕСНИТЕ ДОГОВОРНИ КЛАУЗУЛИ ВО АВИОНСКИОТ ПРЕВОЗ НА ПАТНИЦИ

Борка Тушевска..... 415

КОДЕКС ЗА ПРОФЕСИОНАЛНА ЕТИКА НА НОТАРИТЕ

Ебру Ибиш 443

LOCATIO CONDUCTIO ОД РИМСКОТО ПРАВО И НЕГОВИТЕ СОВРЕМЕНИ „ПРАВНИ НАСЛЕДНИЦИ“(I)

Димитар Апасиев, Марија Амповска..... 463

ОСИГУРУВАЊЕ ОД ОДГОВОРНОСТ НА ЧЛЕНОВИТЕ НА ОРГАНОТ НА УПРАВУВАЊЕ КАЈ АКЦИОНЕРСКИТЕ ДРУШТВА

Горан Коевски, Борка Тушевска, Дарко Спасевски 483

POLITICS..... 519

МОЌТА НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА НА ГЛОБАЛНАТА МЕЃУНАРОДНА СЦЕНА

Милка Димитровска..... 521

ЗАКАНАТА НА ТЕРОРИЗМОТ ВРЗ БАЛКАНОТ: МЕТА НА ТЕРОРИСТИТЕ ИЛИ ПОГОДНО ТЛО ЗА ШИРЕЊЕ НА НИВНАТА ИДЕОЛОГИЈА

Ице Илијевски, Кире Бабаноски, Злате Димовски 545

THE RIGHTS OF SMALL ETHNIC COMMUNITIES IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA

Marina Andeva, Ivan Dodovski 561

THE NATIONAL SECURITY SYSTEM OF MONTENEGRO

Xhemail Limani 577

MAKING GOVERNANCE OF GLOBAL FINANCE MORE ACCOUNTABLE: INSIGHTS FROM POLITICAL PHILOSOPHY AND ECONOMY

Marin Beroš, Marta Božina Beroš 593

POSITION OF THE WHISTLEBLOWERS IN THE UNITED NATIONS SYSTEM 10 YEARS AFTER SECRETARY-GENERAL'S BULLETIN ON PROTECTION AGAINST RETALIATION – HOW FAR HAVE WE COME?

Marko Novaković 609

ISIS, MIGRANT CRISIS AND TURKEY'S ROLE AS PROTECTOR OF THE SECURITY OF EU

Ivica Simonovski, Zeynep Ece Unsal 619

RELIGION, TERRORISM AND WORLD POLITICS

Elena Tilovska-Kechedji 641

THE RISE OF ISLAMIC STATE OF IRAQ AND SYRIA (ISIS)-THREAT FOR GLOBAL PEACE AND SECURITY

Kire Janev, Zlate Dimovski 651

ПОЛИТИЧКИОТ ПРОЦЕС НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА ВО УЛОГАТА НА ГЛОБАЛЕН АКТЕР И ПРОБЛЕМОТ СО ЗАПОСТАВУВАЊЕТО НА ЗЕМЛИТЕ ОД ИСТОЧЕН И ЦЕНТРАЛЕН БАЛКАН-БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА, КОСОВО, Р. МАКЕДОНИЈА, ЦРНА ГОРА И СРБИЈА

Мики Рунтев 661

О ГАРАНТИЈАХ ПРАВ МАКЕДОНСКОГО НАЦИОНАЛНОГО МЕНЬШИНСТВА В БОЛГАРИИ

Наталија Бугусова, Стојко Стојков 677

ДЕМОКРАТИЈАТА НИЗ ПРИЗМАТА НА ПОЛИТИКАТА ЗА ПРОШИРУВАЊЕ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА Ана Никодиновска Крстевска, Наталија Шикова	697
НОВИ ФОРМИ НА ПОЛИТИЧКИ МАРКЕТИНГ СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА СОЦИЈАЛНИТЕ МЕДИУМИ Јован Анание, Игор Голубов	719
SOCIETY	741
ПРОСТОРОТ И ВРЕМЕТО ВО УСЛОВИ НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈА И КРЕИРАЊЕ НА ИДЕНТИТЕТОТ Драган Стефановски	743
HIDDEN POLITICAL, SOCIAL, ECONOMIC AND LITERARY THEORIES THAT SUPPORT THE AMERICAN DREAM AND ITS SURVIVAL Safaa Rabeeakh	759
STIMULATION OF CRITICAL AND CREATIVE THINKING PROCESS THROUGH PSYCHOLOGICAL WORKSHOPS AMONG POSTGRADUATE STUDENTS Eleonora Serafimovska, Marijana Markovikj	769
CULTURE AND LAW IN THE INTERCULTURAL COMMUNICATION AND COOPERATION Ranka Jeknić	791
SHAPING AND MODELING PERSONALITY IN PROCESS OF LONG LASTING TRANSITION – CASE OF THE REPUBLIC OF MACEDONIA Marijana Markovikj, Eleonora Serafimovska	807
THE URBANIZED ALIENATION OF THE RELIGIOUS INDIVIDUAL — THE INNOVATIVE CONCEPT OF SOCIOLOGY OF RELIGION Karina Politkina, Tatyana Svetlichnaya	821
КОНСТИТУЦИОННЫЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В РОССИИ И ГОСУДАРСТВАХ ЕВРОПЫ Инна Стародубцева	827

THE PERSPECTIVE OF DECENT WORK IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Slobodanka Kovačević-Perić..... 837

РАЗВОДОТ НА БРАКОТ И СИМПТОМИТЕ НА СТРЕС КАЈ РАЗВЕДЕНИТЕ ЖЕНИ

Хатиџе Исљами..... 849

SOCIETY TODAY: THE CHALLENGE OF HUMAN RIGHTS AND THE WAY FORWARD

Mirjana Sredojevic..... 859

THE ROLE OF STEREOTYPES IN CREATING SOCIAL DISTANCE AND SOCIAL INCLUSION IN REPUBLIC OF MACEDONIA

Strashko Stojanovski, Jadranka Denkova..... 877

ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF THE CONCEPT OF THE INFORMATION SOCIETY IN RUSSIA

Anastasia Petukhova, Svetlana Krepsheva..... 895

MEDIA AND COMUNICATION 915

WHAT PRINT MEDIA WRITE FOR WORKERS RIGHTS AND PROBLEMS IN REPUBLIC OF MACEDONIA IN THE PERIOD 1.03.2014-31. 08. 2014

Suzana Dzamtoska-Zdravkovska, Andon Majhosev 917

ABDUCTION OF AN EGYPTIAN AIRCRAFT IN MARCH, 2016: DISCOURSE IN TRADITIONAL MEDIA AND INFORMATION SITES

Plamen Atanasov 933

INTERPRETATION OF NON-VERBAL SIGNS IN THE INSTANT INTERNET COMMUNICATION VIA VIBER AND FACEBOOK MESSENGER

Nataša Jović, Borislav Vukojević, Bojana Miodragović..... 943

TWO-WAY COMMUNICATION IN REGIONAL POLICY: THE TECHNOLOGY OF SOCIETAL MARKETING.

Daria Shcheglova 961

THE PHENOMENON OF RISING NATIONALISM AND XENOPHOBIA
IN HUNGARY IN THE CONTEXT OF THE 2015/2016 REFUGEE
CRISIS AND ITS REFLECTION IN CROATIAN MEDIA

Nefreteta Zekić Eberhard, Tomislav Levak 967

HOW THE MEDIA IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA REPORT ON
THE ACTIVITIES OF THE PUBLIC PROSECUTION OF RELATED
OFFENSES ARISING FROM THE CONTENT OF THE ILEGAL
INTERCEPTION OF COMMUNICATIONS IN THE PERIOD 1.04.-30.06.
2016

Andon Majhosev, Zlatko Bakev 989

HATE SPEECH ON SOCIAL MEDIA IN REPUBLIC OF MACEDONIA

Dejan Marolov, Strashko Stojanovski 1009

ПРЕДИЗВИЦИ И МОЖНОСТИ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА
ПОШТЕНСКИТЕ КОМУНИКАЦИИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
Диана Бошковска, Наташа Данилоска, Елизабета Цамбаска,
Александра Лозаноска 1033

POLITICS

327-022.18(4-672EY)

316:462(4-672EY)

THE POWER OF EU ON THE GLOBAL INTERNATIONAL SCENE

Milka Dimitrovska

LLM, Faculty of Law, 'Saint Clement of Ohrid' University - Bitola,

e-mail: todorovmia@gmail.com

Abstract

In the paper, the ways of processing and the quantity of realization of EU power would be analyzed, i.e. the effective and potential spheres of dispersion of the EU power. Namely, the exclusive focus would be the manner in which the power is interpolated in the strategic commitments of EU, as well as that power's operationalization. The power of EU itself is a combination of the various capacities for economic, geopolitical, axiological and cultural influence; therefore the ways of realization of such power are complementary and interrelated all the while not always differentiated in strict, pure form. The strongest EU asset is the fact that as a result of the constitutive elements of the core of the EU, numerous subjects willingly or with moderate incentive identify motives for cooperation with the EU, dominantly in the economic area. Hence, the economic dimension simultaneously represents a differentiated category of power as well as basis and means for realization of the other kinds of power, which describes situation consistent with the character of the EU as an economic giant which matrix has always been emphasized in economic terms. These circumstances, predominantly (yet still, not exclusively) imply compensatory power, but also conditioning power. Taken from another perspective, EU and its member states with the variety of economic, political and societal relations are simultaneously both creators of a great sphere of global power and its beneficiaries. However, EU is facing serious limitations of its power, finding itself deficient in many areas out of which the most prominent is the military and security aspect.

Keywords: *EU, global economic power, security, compensatory power, normative power*

Introduction

The aspiration to possess power is an inherent human feature and a feature of all social and organizational creations, moreover, other kinds of societal human creations such as the law, conventions, culture, ideology etc. are tightly connected to power in a similar fashion - they are either power's instruments or its modifiers that regulate it, confine it or foster it. The EU as an economic, political and legal entity is not exempted from the eternally present tendency for considering ways of capturing greater space of influence and enhancing the capacity for assertion of its own will, interests and agendas. That would be the core of the definition of European power- capacity to influence other subjects in order for them to act in a direction preferable for the Union.¹

In this paper we would abstract ourselves from the theoretical treatment of power as a philosophical, political, social or economic notion but instead, the ways of processing and the quantity of realization of EU power would be analyzed, i.e. the effective and potential spheres of dispersion of the EU power. Namely, the exclusive focus would be the manner in which the power is interpolated in the strategic commitments of EU, as well as that power's operationalization, even though theoretizing the concept of power and the power of EU more specifically, the dissolution of power on constitutive elements or its categorization, determination of sources and legitimacy of power might introduce contentual clarification of their comprehension and interpretation. It's worth mentioning that considering the global, regional and national organizational structures for interest canalizing, the strategies and tendencies for assertion of will for certain type of behavior and action, the power is confined and quantitatively limited, but complex and divisible. Exactly from this divisibility derives the determination of the form of power that EU possesses in various areas, realizing it in different ways - directly or indirectly, consciously and willingly, by civil and peaceful means.

In fact, the power of EU itself is a combination of the various capacities for economic, geopolitical, axiological and cultural influence; therefore the ways of realization of such power are complementary and interrelated all the while not always differentiated in strict, pure form. The strongest EU asset is the fact that as a result of the constitutive elements of the core of the EU, numerous subjects willingly or with moderate incentive identify motives for cooperation with the EU, dominantly in the economic area. Hence, the economic dimension simultaneously

¹Г. Илиќ, *ЕУтопија: Надворешно-политичката моќ на Европската унија во идеологизацијата на пост-американскиот светски поредок*, Графо пром, Битола 2012, 80.

represents a differentiated category of power as well as basis and means for realization of the other kinds of power, which describes situation consistent with the character of the EU as an economic giant which matrix has always been emphasized in economic terms. These circumstances, predominantly (yet still, not exclusively) imply compensatory power, but also conditioning power. Taken from another perspective, EU and its member states with the variety of economic, political and societal relations are simultaneously both creators of a great sphere of global power and its beneficiaries. However, EU is facing serious limitations of its power, finding itself deficient in many areas out of which the most prominent is the military and security aspect.

The civil power of the EU would be taken into consideration as primary, which is both internal characteristic and external emanation of the core of the EU. The terms “civil power” and “soft power” would be taken as synonyms in this paper besides the theoretical possibility for their distinction in certain aspects, while for the most conspicuous and most tangible forms of processing of civil power, the term “pure civil power” will be used which shouldn’t allude that there is hierarchical differentiation between the latter and the other ways of dispersion of the power of EU.

1. Civil power - ratio and tangible means

The EU has the consistent tendency to profile itself as an exclusively civil and pacificatory power that sets its commitments for prevention as a principle, thus putting itself in a position of constant reassessing of the axiological goals and strategic orientations given that the immediate geopolitical context of the EU is a dynamic category and the potential for use of military power in that context has a level of reality. Certainly, the more plausible necessity of the use of “hard power” refers rather to terrorist and radical actions than to an external military conflict but the regional conflicts in geographic proximity of the EU are not excluded, as well. It should be accentuated that the initial idea of paramount significance of the union of the “primary 6” and generally, of the first decades of the Communities was the peace, complemented with today’s declarative as well as practically feasible EU commitment for multilateral cooperation.² Besides the notion that the EU has highly problematic mechanism for dealing with military challenges because this mechanism is based on intergovernmental principle (unanimity principle, with the

²Г. Илиќ, *ЕУтопија: Надворешно-политичката моќ на Европската унија во идеологизацијата на пост-американскиот светски поредок*, Графо пром, Битола 2012, 91.

right to veto), still, in this historical moment, as far as the theoretic positioning is concerned, it would be most adequate to take a stance in the center of the constructivist palette, with accentuated utilitarianism but with firm elements of liberalism (in the theory of international relations) as well, especially based on its third postulate. According to this postulate, international relations can be determined by the cooperation and development of the international institutions and are not necessarily subsumed under the requirements for military power but can be dominantly based on economic development, economic dependence and need for cooperation.³ Even though this postulate is close to the neo-functionalists, it differs from them by its perspective anticipation – while the neo-functionalists consider the ultimate goal to be completely formed union, the liberals, more flexibly, allow other future scenarios, not necessarily tied to the establishment of a state entity.⁴

As a supplement of the previous theoretical positioning, the “democratic peace hypothesis” is worth reviewing, which is based on empirical observation in the literature on international relations (correlated to the proofs based on game theory) and poses that the democratic regimes extremely rarely resort to military activities between each other.⁵ On the other hand, conflicts among non-democratic regimes or between democratic and autocratic rivals have a higher propensity to be resolved by means of military confrontations.⁶ Hence, two democracies have the highest probability of a peaceful resolution compared to any other dyad.⁷ If upon this point we add the estimation that civil power is much more cost-effective than military might – a fact that serves as fundament for the EU positions in the international relations, then a salient undeniable ratio is achieved, regarding the superiority of the geopolitical strategy of the EU for promotion of democratic principles and exporting the knowledge of institution building, fostering human rights, sustainable development and in general, functional democracy in EU’s immediate geographic proximity.

³К.Хил, М.Смит, *Меѓународните односи и Европската унија*, Арс Ламина, Скопје 2013, 27,34.

⁴К.Хил, М.Смит, *Меѓународните односи и Европската унија*, Арс Ламина, Скопје 2013, 27, 31-35.

⁵G. Levy, R. Razin, It Takes Two: an Explanation of the Democratic Peace, *Journal of the European Economic Association*, London 2004, 1.

⁶*Ibid.*

⁷G. Levy, R. Razin, It Takes Two: an Explanation of the Democratic Peace, *Journal of the European Economic Association*, London 2004, 3.

Taking into consideration the interrelation of the internal structure of relations and subjects and the foreign policy when quantifying the power, it is of exceptional importance to determine on long-term the „internal“ power which is reflected in the integrative action of the entire continent, accepted or forced standards (democratic government, liberalism with social justice components, highest level of protection of the environment in world's terms, security realized) with unificatory and permanent values in any sphere that might be subject of regulation, except culture. Namely, regardless of the EU's perspective in terms for internal restructuring, changing the substance of the Union, exit of member states, changing the priorities or the contents of the EU policies, still, the established standards such as democratic systems, liberalism with social justice component, world's highest level of environment protection, realized security (defined in the broadest sense) are qualities that beside the feature of unification, they possess the attribute of permanent commitment for them, as well. That is empirical evidence for the civil power (and greatly, the normative one, as its subcategory) of the EU, in internal sense.

Hence, this tendency of the Union to persist on the trend of greater integration, i.e. greater coherency of the policies and the actions of various subjects, the unique regulation on unification of relations, *de facto* can be transcribed in terms of the similar, but necessarily less successful and slower world's tendency for integration (globalization). That implies that the manifestation forms of the European integration are simultaneously manifestations of the internal power of the EU, but a reflection of the regulated part of the world order as well, which is also a way of differentiating of power in a certain part of the world compared to the rest of the subjects and organizations. In sum, the internal integration equals power - both internal power and externally-differential and regulatory one.

Continuing the explanation of the external power, means of the „pure civil power“ as the most tangible formulation of the foreign affairs activity with concrete effects could be considered the civil missions of the EUEAS in Africa, Middle East and Sub-ural region, currently counting 11, among which EULEX in Kosovo, EUAM in Ukraine, EUMM in Georgia and others.⁸ Still, the effects and goals of these missions are open for interpretation.

In context of transparent instruments for dispersion of power are the Action plans which provide for the EU, with every ENP country, to determine a specific way of influence, dominantly founded on EU's attractiveness as an economic

⁸Ongoing missions and operations, EUEA, <http://www.eas.europa.eu/csdp/missions-andoperations/>

partner, but as well as a financier through ENI – European Neighborhood Instrument, with budget of 15,4 billion (2014-2020).⁹ The Action plans benefit EU in 2 ways: they effectively reach the goal of the normative, standardisatory power¹⁰ and secondly, they are one of the instruments for diffusion of the energetic dependence from Russia, through offering contracts for progressive augmentation of the import of energy resources from countries like Algeria, Tunisia, Libya and Egypt (which is also the contents of the EU's Action plans for the these countries).¹¹ The latter aspect lies within security and foreign policy sphere which would be of secondary importance in this paper based on the economy as fundamental postulate of the European power, even though it should be accentuated yet again that all types of power and the entirety of political, ethical and legal strategic actions are inseparable components of the whole that ensures realization of the power of the EU.

1.1. Economic power

The EU is universally and notoriously treated as an economic super-power or economic giant because of its general economic features such as GDP, import and export, market size, level of market openness etc. Undoubtedly, the thing that contributes to EU's economic power in the most substantial manner is the internal institutional and political establishment of the single market, monetary policy and most saliently the common trade policy as one of the oldest and more holistically realized integrative aspects of the Communities which currently has the greatest significance for EU's coherent behavior that from internal transcends into external terms. Even though the Council and the European Parliament have specific roles in the common trade policy, it is predominantly lead by the Commission as a technocratic, highly informed supranational body. These characteristics and position of the European Commission in the system are in favor of the aforementioned coherency of the EU's action in this area and subsequently, in favor of the economic power of the EU. The data referring to the economic features of the part the EU takes in worlds' economy that can be found in statistical reports of Eurostat, IMF,

⁹European Neighbourhood Instrument, <http://www.enpi-info.eu/ENI>.

¹⁰Г. Илиќ, *ЕУтопија: Надворешно-политичката моќ на Европската унија во идеологизацијата на пост-американскиот светски поредок*, Графо пром, Битола 2012, 105-116.

¹¹An intriguing curiosity is the tight chronological connection between the Arab Spring and the Western engagement in Egypt and Libya shortly after refusing to sign these Action plans.

World Bank and CIA after 2013 enter approximate estimation and therefore as the most reliable statistical source (which is greatly consistent with the data from the IMF) the Eurostat Yearbook 2014/2015 will be taken that refers to world's economy and features most accurate data from 2012. In 2012, in the total nominal world's GDP of 56 577 billion euro, the EU takes part with 22.9%, while comparatively USA's part is 22.3%, China's 11.5%, Japan's 8.2% and Russia's 2.8%.¹² The discrepancy in figures is lesser when the GDP is considered according to the PPP in which case EU takes part with 24.9% in the total world's GDP, USA with 23%, China with 14.8% and Russia with 4%.¹³ Still, the size of the European market consisted of 508 billion consumers (according to Eurostat for 2015), represents the basis for economic attractiveness for other worlds players. As well, EU is the greatest trade factor in the world according to the Eurostat Yearbook 2014/2015. Onwards, the endeavor will be made to determine what exactly these EU economic characteristics mean, i.e. why and how they generate and ensure its power.

A substantial feature of the socio-economic circumstances, demographic and regional shifting as processes is the fact that the axis of gravitation is the most economically developed area, the generator of the greatest economic values that subsequently influences the development of manifold legal, cultural and social contents. Special attention will be provided to the economic aspect of this phenomenon.

The Euro-centricity of the economy in the Euro-caucasian and Mediterranean area is a phenomenon that has a wider effect of attraction, nevertheless the effects are most concentrated in the mentioned geographical opus. Before proceeding, another presupposition must be set - the EU will be taken as a single economic entity regardless of its internal heterogeneity and large regional disparities in order to bring EU in correlation with its proximate and wider geographical context. During the previous decades, the fact that the forces of agglomeration of EU have been far greater than the forces of dispersion has been empirically proven, beside their diminished significance due to the globalization trends and economic counter-powers such as China, Japan, Russia and USA that achieve their counter-trend by: loyal competition (cutting-edge research centers, competitive prices), but with disloyal competition as well (dumping, monopolistic behavior, industrial espionage, little control over industrial property, cheap labor force, low prices of goods due to not applied codes for protection of the environment in the production process, etc.), aiming at markets and sources of raw goods that are traditionally connected to

¹²*The EU in the World 2014: A Statistical Portrait*, EUROSTAT, Belgium, 2014, 75.

¹³*The EU in the World 2014: A Statistical Portrait*, EUROSTAT, Belgium, 2014, 76.

Europe such as the African continent, usage (not abuse) of the EU's energetic dependency of Russia and by active agitation exclusively in their favor in the WTO.

Such gravitation *per se* represents the definition of economic power, of the capacity to influence when economic relations are being regulated, setting conditions for economic activity with external subjects, often with non-exclusive economic contents but with political, diplomatic and environmental implications, as well.

The syllogism of strong economy and attraction of new partners (states, organizations, companies), in every sense (political, military, economic, cultural) is the fundament for establishment of the power of the EU on the global international scene. The other component of the power deriving from the same source is that the market size, determined by the number of economic subjects, consumers, jobs and capital turnover affects the positioning and the level of allowed influence in the key global economic negotiating processes, such as the participation in WTO, WHO, ECOSOC, G-20 Summits etc. In these conditions, EU uses its asset - the trade cooperation as a way to canalize and impose its ideology and culture. This kind of influence rather concerns the governance systems of EU's economic partners than the international organizations. For instance, the EU-China relation could be indicative, in which EU, because of its economic power, has the opportunity to influence China in direction of introducing Western liberal concept of human rights besides the fact that this process is based primarily on declarative endeavors and the effort is slow and gradual.¹⁴

Finally, EU, because of its economic size and the previously elaborated argumentation has other ways to influence the global economy: the opportunity to contribute to inducing or overcoming global recession (and other global cycles), to activate credit claims, to freeze foreign currency inflow and ultimately not to let anyone enter its market. In this sense, EU faces limits of power which was empirically proven during this last global recession that was dominantly due to actions undertaken by China and USA, but not by EU. Precisely these two competitive states have the capacity to generate faster global effects because of the type of economic power they possess (for instance, China by activating credits and USA by changing prices for energetic resources and military engagement), as well as for their organizational action capacity as states. The statehood is a substantial

¹⁴Г. Илиќ, *ЕУтопија: Надворешно-политичката моќ на Европската унија во идеологизацијата на пост-американскиот светски поредок*, Графо пром, Битола 2012, 270-272.

deficit in this context because EU's competitors dispose with all the means to deal with inflation, recession, endangered competition etc, due to availability to both monetary and fiscal policy, capacity for facilitated regulation changes such as integrating more elements of interventionist vis-à-vis liberal economy, all the while the EU has only the monetary policy as competence (the fiscal policy is within the scope of the member states' competences) and if such necessity arises for instance, to introduce a bail-out plan of entrepreneurs, that would depend from each member state's perception and would not constitute a joint synchronized European effort. Still, referring to the initial point, even though USA's and China's capacities to influence and affect the global economy are significant because these countries' economies are big and can act quickly, the EU disposes of slower, but long-term equally effective economic mechanisms that would leave a mark, such as excluding from the European market of each of these subjects.

In summary, in conditions of high multipolar economic competition that diminish the significance and power of EU in the global economic policy and inhibit it to the level of concrete limitations, still, the EU represents undisputed axis of gravitation that draws its power from the economic background which reflects further on every preferable way of influence of the EU.

1.1.1. EU's economic differential advantages

Subcategory of the economic power for establishing the Euro-centricity is the set of its differential advantages which can be of different nature, still ultimately reduced to an economic effect.

One of these advantages that attract foreign trade partners, firms, investors and other actors on the scene of the European market is the unbiased functional judiciary of the core of European states. Such functionality derives from the institutional structure and centuries of European effort that as a final reflection of the combination of capacity for institution building and future strategic desirable value, formulate the provision referring to functional institutions from the Copenhagen criteria. That provision is admittedly declarative but from the perspective of the enlargement policy it is regulative standardisatory. This feature, the functional judiciary, is not a differential advantage *per se*, therefore it must be brought into context with the geographic position of EU and the economic partners it attracts. Firstly, EU dominantly realizes economic relations with the traditional areas of its influence such as the African continent, Turkey, India and the Balkans, as well as countries that are in geographic vicinity such as the Eastern states, today subsumed under European Neighborhood Policy and the Middle East states. The

geographic position is important as an isolated factor as well, because it diminishes the costs when realizing economic cooperation but also when correlating EU differential advantage to other countries that have similar competitive characteristics. For example, USA has a secure and functional state system as well, so the EU's advantage of having functional judiciary is primarily determined in relation to other territorial or political powers such as Russia, Turkey, UAE, China and some African countries that have politically dependent systems, prone to unprincipled legal and social volatility.

In the same geographic context, by analogy with the previous advantage, EU has advantage because of its high standardization in every area such as import and export, electronics, high-end technology, medicine, food, consumers' protection, criteria for protection of the environment. Such insistent regulation and standardization, i.e. existing stable "rules of conduct" attract partners because they provide secure relations and easy calculation of primary and secondary costs in the process of economic activity on the European market.

Complementing the previous advantages, EU might dominate as a preferable option for certain subjects because of the established currency - the euro which is characterized as the most stable currency. It should be mentioned though, that the stability of the euro does not reflect in each moment of time the real value of the current macroeconomics, as well, the other currencies are not necessarily reflection of economic weakness. These differences are merely due to the difference of the economic long-term strategic documents - the strategic documents of the ECB and the overall action of the EU states are directed towards exchange rate stability and low inflation while the strategic commitments of USA, Brazil and Argentina for instance, allow fluctuating exchange rate and Russia and China have loose determinants and variable tactics as far as their central banks are concerned.

1.1.2. Financial influence

EU's financial dotations, credits and direct investments in various countries play double role: they promote the benevolence of the "rich" Europe that provides aid for 'weak states' or developing countries and for the "fourth-world" countries but also they are means for conditioning other countries to introduce normative, functional and standardisatory novelties for unified economic activity and trade. Most prominent subjects for developmental aid are the European fund for development and OSCE, for humanitarian aid – EAAS and the EC DG for humanitarian aid which expenditures are also dedicated to a network of broader normative or political goals of the EU such as spreading of democracy and human

rights.¹⁵ EU is the greatest donor of financial aid, both conditioning and unconditional – dedicated to countries and social categories in the world neglected by the international community

1.2. Enlargement policy

EU's Enlargement policy is the most evident example for successful dispersion of all types of civil power. As promoter of democratic values, endeavors for institution building and neutralizing insecurities stemming from "weak states" through substantial reforms, the EU surfaces as a motivator, financier and supplier of human resources for overcoming stadiums of instability of the states aspiring to enter the Union. In the process of accession, the imposition of all axiological commitments of the Union surfaces, while the process *per se* represents aspiration for peace and the way of its realization is the conditioning with substantial and procedural legal norms and various political principles that are based both on cooperation and "payments" from the EU (compensatory power). Naturally, the ultimate desired effects are related to dispersion of the power of the EU. Although this process is sublimate of, as it was mentioned, all types of civil power, accent should be put on the normative aspect when it comes to EU conditioning to accept the *acquis communautaire*.

Quantification of the dispersive power of the EU is problematic in context of the enlargement policy because the established dialogue between the potential EU candidates and the EU has non-changeable components, structure and goals while the dynamics depends from case to case. Yet still, the process itself has a high level of inflexibility because there aren't any alternative methods envisioned that could be applied for suboptimal performances of the potential EU member states during this acceding. When the acceding countries are "undisciplined", the deadlines missed, the recommendations from the Commission's progress reports are not implemented, the ensconced secondary utilitaristic propaganda in opposite direction of the EU integrative processes take place, the beneficial effect of the endeavors for dispersion of the EU power is diminished and by that the cost-effectiveness of resource input and expected outputs. Hence, even in this case there are variables in the process of influencing but in order to quantify the effects of this endeavor more concretely i.e. to quantify the imposed power, a separate research is necessary. EU's capacity is limited by the legitimacy drawn from the rules of the international law and the sovereignty of the states this process is referred to.

¹⁵К.Хил, М.Смит, *Меѓународните односи и Европската унија*, Арс Ламина, Скопје 2013, 185.

More specifically, the quantity of asserted power is variable through time and relative, depending from state which is a perspective EU member state but the overall effect of imposed rules of conduct upon the new-comers is undeniable. That means if we consider the enlargement policy as means for realization of EU's on power, related to the regulatory, axiological and in a manner cultural matrix, such effort is indubitably successful despite the fact that the effects can be found on a different level of the positive scale.

1.3. Cultural power

The most benign form of power dispersion is the means of propaganda - media, opportunities for free on-line studying of European languages, fora for exchange of economic experiences, scientific experiences, student mobility, promotions, conferences, publishing etc. The policies in this sphere to open the doors of education within the frames of the best educational systems in EU with priority for the states that are in immediate geographic vicinity and that by their overall capacity are inferior compared to the EU states, such as the countries of Western Balkans, Armenia, Georgia and are significantly less open for persons from USA, Canada, Russia and China, indicates the tendency of the EU to influence these influence susceptible states. And the logic behind this process proves to be justified because in this manner, the ties between common citizens from the EU and other states are tightened, the empathy based on familiar fact about life, values and achievements of the European community is enhanced, it comes to linguistic diffusion, subtle indoctrination etc. Hence, through EU's elegant propaganda alongside with the empathy, a feeling of belonging is created and cultural diffusion is achieved.

As far as the aspirations for cultural influence are concerned, the fact that the EU doesn't have common policy in the cultural area and the accentuated promotion of multiculturalism and multilingualism implies non-existing intention for common imposition of particular cultural forms; nevertheless, the founding values of the EU are spread through all aforementioned methods, instruments and policies which means that EU acts deliberately in this area as well, only without any formal expectations and pretensions.

2. Military power and security aspects

Considering EU's destructive past, it endeavors to establish and promote itself on the international scene as an exceptional pacifist to whom civil power is

more cost-effective than military might. As compensation for EU's civil orientation it uses the close cooperation and the interconnected relations with USA, i.e. operative-military habit made of American instrumentalization in certain situations, then, the overlapping of a significant part of EU's member states with their membership in NATO, as well as the origins of PSC and 'solidarity clause' stipulated in the Lisbon Treaty (which actually derives from the Maastricht Treaty).

By positioning itself as dominantly defensive, the EU manifests immense weakness when facing greater challenges such as the current refugee crisis, Ukrainian crisis, paramilitary and political crisis, potential military attack from a grater military power (less likely scenario), series of terrorist attacks, porous borders and ineffective control on the outer borders of the Union, especially the ones of Spain, Greece and Bulgaria. This weakness is primarily due to the strategic and axiological orientation – the non-pragmatic positioning of the EU vis-à-vis its surroundings and the objective circumstances i.e. the level of civilization development and political positions of other states and communities in the world that consistently posses "hard power". This approach unsynchronized with the global conditions definitely undermines the objective power of the EU because it leads to forced partnerships and decreased independent action which is opposite of the goals that EU has set with the Lisbon Treaty and that are a result of a complex previous process of finding own identity and possibility to independently act in the international relations, thus grasping greater space of influence or power.

As weakness in the area of the hard power of EU should be considered the decision-making mechanism within the CFSP although two types of critics stand out. The first line of critics poses that the EU functions relatively successfully in the foreign policy and the critiques regarding its incoherency are obsolete while others state that it is impossible to achieve the highest action capacity without relativizing the unanimity principle in the European Council and in the Council of Ministers for some areas. In this particular moment in time, the author takes the stance of synthetic approach – primarily, the first argumentation is more acceptable because a lot of those critiques stem from the extreme interpretation of the potential concept of the EU (the prominent idealists from the Euro-federalist provenience as well as the extreme Euro-pessimists), but it is also necessary to reconceptualize the method of voting in these institutions because in numerous substantial situations of the EU foreign policy, the unanimity has surfaced as a drawback for effective action.

On the other hand, the alternative for such pacifistic, defensive, inferior, even passive position regarding the usage of military means and means of coercion, rises another plead of questions concerning potential scenarios dominantly connected to discrediting of the achieved peaceful success (both internally functional and

diffused), the justification of the civilization regress after turmoil of social changes that have lead to the highest European values, the effect of the usage of military means on the global international scene, the question of military co-opting and new types of alliances, losing the kind of power the EU has gained especially because it had been attractive for its profiling as Mecca of the civil power and pacifist endeavors, i.e. morally superior subject on the global scene. In this context, when defining the Union, it must be revered not only as a union with economic and political platform but also as a subject with certain state's attributes. It should not be overlooked that the EU, despite the high level of integration still draws its greatest executive and enforcing power from the capacities of its member states, so its solidarity clause, hypothetically, should prove itself effective in a certain moment on one hand, but on the other, this clause is significantly declarative and theoretical.

Despite the aforementioned forms of compensation of military power and the moral discourse of the dichotomy of civil versus military power, concrete forms of origins of EU's hard power can be perceived such as the establishment of European Defense Agency as part of the CFSP which aim is to develop EU's military-technical basis.¹⁶ The new direction EU takes indirectly, both as a differentiated entity and through its member states, are the activities in the humanitarian action that in a restrictive sense resembles origin of building "smart power". "Smart power" is synthesis of hard power and soft power.¹⁷ The same effort is made by the formation of rapid reaction forces which for now are declaratively defensive. In this effort, the concepts of moral enlightenment and civil Mecca of peace clash with the real need for hard power i.e. for eventual interventions, dominantly internal. Such contradiction of goals - military vis-à-vis pacifistic tendency in this initial phase in which the general deficit of military power is still remarkable, it does not represent serious endangerment of Union's values but the development of this segment is a sensitive issue to be dealt with.

Other forms of hard power are the current peace actions with hard power component in Bosnia, Egypt, Central-African Republic and the military-civil mission in Somalia, while the origins of these missions was in the first official action within the scope of ESDP in 2003 that was contributing to the civil police forces in Bosnia, followed by the operation "Concordia" in the Republic of Macedonia by which ESDP undertakes the military NATO operation in Macedonia,

¹⁶Г. Илиќ, *Политички систем и право на ЕУ (хрестоматија)*, Битола 2014, 169.

¹⁷Г. Илиќ, *ЕУтопија: Надворешно-политичката моќ на Европската унија во идеологизацијата на пост-американскиот светски поредок*, Графо пром, Битола 2012, 73.

“Artemida” in DR Congo¹⁸ etc. The form of humanitarian and peace missions and missions for disarmament derive from the Petersburg Declaration but the nature of these mission could be disputable by analogy with the UN peace missions in which acting, complex situations are evidenced when the military conflicts have not seized, so a forcible action is undertaken, thus differentiating from the basic idea for peaceful action.¹⁹

2.1. General characteristics of the EU’s capacity to deal with narrower security challenges

The quality and intensity of the current security challenges is proportionally dependant from the technological development and the complex and numerous functions of the state and society. Subsequently the task of dealing with security challenges arises in front of EU equally as it would for any other national state. The only difference is that EU has specific political dynamics and it can drastically increase or decrease its power depending on the success of the applied political mechanism.

The problem is implied from the very defining of the relation between the EU’s concept of security and the real measure of undertaken action in the area of security. Basically, this concept relies on the stance that today, aggression (especially external) of great proportion in the EU is exceptionally implausible and therefore the Council is concentrated on defining internal security that entails terrorism, organized crime, drugs trafficking, cyber criminal, human trafficking, sexual exploitation of minors and children’s pornography, economic crimes and corruption, cross-border weapons trafficking etc²⁰ but security challenges could be epidemics, natural disasters, pollution and others as well.²¹ This definition is founded in the ESS from 2004 that envisages terrorism, weak states and regional conflicts as priorities and that identification is very precise considering that at this particular point in time related to the migrant crisis and all its potential externalities

¹⁸К.Хил, М.Смит, *Меѓународните односи и Европската унија*, Арс Ламина, Скопје 2013, 188 - 189.

¹⁹В. Ортаковски, М. Миленковска, *Меѓународно јавно право*, Факултет за безбедност – Скопје, Скопје 2014, 323.

²⁰Report on the EU Internal Security Strategy, *Reports of Sessions House of Lords*, London, 2011, 11.

²¹Internal Security Strategy for the European Union “Towards a European Security Model”, 2010.

such as entering of terrorists, long-term economic burden, porous borders as well as the political conflict that evolved into humanitarian catastrophe in Ukraine are the paramount European security problems. These are of great significance because two conclusions can be inferred from them - firstly, the EU has positioned itself too ambitiously towards Ukraine in a previous point of time, unprepared for eventual crisis in which the EU has dominantly declaratory and by that defensive position and secondly, all previous theoretical critiques regarding the incoherency and ineffectiveness of the EU in a potential practical situation surface and force the EU to act strongly and unanimously in direction of faster strengthening of its security capacities. Hence, the latter aspect refers exclusively to the dynamics but not to the substance of the process because the EU itself has theoretical legal and strategic preparation in this area for a decade now and this is precisely the moment to intensify these efforts. The genesis of this position can be detected from the adoption of the ESS in 2003, entering into force in 2004. Today, the EU has general and concrete strategies such as adopting customized legislative, actions of CEPOL, Frontex and other, yet again the issue of the intensity should be emphasized.

Another problem in the security sphere is that per the Lisbon Treaty, the member states and the EU do not always have differentiated shared competences, yet the member states have the monopole over the protection of their citizens and the EU is often dependant on the will or effectiveness of the national services when providing adequate information or resources²²

In the security area the EU has developed leveled and intertwined cooperation with USA so in this case weakness can be identified, both institutionally structural and in terms of human resources which means that part of those personnel should represent segment of the hard power of EU. All countries in the world have the need to cooperate but in the security case of EU, the USA participation is on a larger scale and it is established in a firm network. This deficit of own hard power and the dependency of the aid from an external factor is a serious problem to overcome, supposing the EU's tendency to be consistent in regards to its integration and grasping a greater part of the global power.

A security issue of special significance that is founded in the economy but directly concerns numerous security aspects is the question of EU's energetic dependency. Namely, EU 28 has imported 908 979 tons of oil equivalent (primary energy sources), which means 1.79 tons oil equivalent per inhabitant for 2013 which is approximately similar, but less than 2011 when the import was 943 872

²²E. Fahey, E. Gross, D. Hamilton *et alia*, "Te EU-US Security and Justice Agenda in Action", *Chaillot Papers of the EU Institute for Security Studies*, 2011, 32.

tons oil equivalent i.e. 1.8 tones per inhabitant.²³ Categorized by the exporter, in 2013 the EU 28 from the total import of solid fuel, 2.8% was from Russia, 22.4% from Columbia 21.8% from USA and other; from the total import of crude oil 33.5% was from Russia 11.7% from Norway, 8.6 from Saudi Arabia and others; and from the total import of natural gas 39.0% was from Russia, 29.5% from Norway 12.8% from Algeria and other.²⁴ For 2013, the rate of energetic dependency depicted in percentage for net import for the EU 28 is 53.2 for all energy sources (oil equivalent) and dissolved by energy source are: 44.2 for solid fuel, 88.4 for crude oil and 65.3 for natural gas.²⁵ Russia, as a primary exporter of energy resources and as autocratic democracy and geographic partner and competitor especially regarding its traditional spheres of interests such as Ukraine, Moldova Georgia and others, represents a great challenge but this position might be relativized by the fact that Russia as well benefits greatly from the placement of the energy sources in the EU market. A concrete analysis in the broader literature elaborating who would lose on long-term in case of prolonged conflict of double embargo is lacking.

Currently, the EU is focused on reorientation to new importers and invests immense scientific efforts in the area of the alternative sources of energy. However, adequate political mechanism for efficient and systemic dealing with this issue is also lacking.

To sum up, it can be stated that the EU has relatively inadequate collective security infrastructure compared to the security challenges it faces, for which steps are undertaken, but in order to keep pace with such challenges and ultimately to

²³Net imports of primary energy, 2003-2013, *EUROSTAT Yearbook 2015*, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Net_imports_of_primary_energy,_2003%E2%80%9313_YB15.png.

²⁴Main origin of primary energy imports, EU 28, 2003-2013 (% of extra EU 28 import), *EUROSTAT Yearbook 2015* http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Main_origin_of_primary_energy_imports,_EU-28,_2003%E2%80%9313_%28%25_of_extra_EU-28_imports%29_YB15.png.

²⁵Energy dependency rate, EU 28, 2003-2013 (5 of net imports in gross inland consumption and bunker, based on tones of oil equivalent), *EUROSTAT Yearbook 2015*, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Energy_dependency_rate,_EU-28,_2003%E2%80%9313_%28%25_of_net_imports_in_gross_inland_consumption_and_bunkers,_based_on_tonnes_of_oil_equivalent%29_YB15.png.

achieve greater global power, it has the need of quick and systemic solutions, i.e. change of the dynamics in the decision-making and policy-making process.

3. The global position of the EU

EU's relations with the competitor states are indicative for the quantified share of power. Another indicator is the real influence on the processes and decisions in the global and regional international organizations as well as at the G-20 Summits. From the previous elaboration we have seen that the EU has relations of mutual dependence with all of the great factors on the international scene which only for making a final point will be presented in a most generalizing manner. Each realized cooperation that results with effects compliant to the ideological orientation of the EU, represent success in terms of imposing the EU power, while every diversification and time-extension, ambiguity or unachieved goals implies the limits of the EU power in that particular area.

Namely, with USA, the current cooperation is intertwined in many areas, dominantly in the security-military one and through the course of time not only the ideologies (that most basically have common matrix), but even the concrete strategies converge. Still, USA even today, in changed circumstances of multilateralism, has dominantly unilateral behavior founded in the interiorized perceptions of the political structures and the electorate, so numerous scientists in the area of international relations consider that the rhetoric is changed but it is merely a more effective way for realization of USA's aspirations for domination.

With Russia, the relations are traditionally ambivalent. Russia takes relatively rigid position regarding some constantly present problems, intensive introduction of liberal democracy elements, transparency and rule of law in its political system. As well, there is the logical unwillingness for compromising regarding the Russian traditional zones of influence and spheres of interest such as Ukraine, Belorussia, Moldova, Georgia and others (i.e. all the countries in today's Eastern Partnership which have been part of the Russian organism for a long time). The climax of these confronted interests reflected itself recently in the military manifestations in Ukraine and the subsequent Russian-European trade embargo. Specific situation is created when Russia prefers to negotiate bilateral agreements with individual member state, instead of the EU as a whole, especially regarding energetic topics.²⁶

²⁶К. ХИЛ, М.СМИТ, *Меѓународните односи и Европската унија*, Арс Ламина, Скопје 2013, 54.

China is a great trade partner for the EU and a subject with specific nature – the benefit that China gets from its presence on the European market is “paid” by China making concessions in its positions regarding human rights. What remains to be problematic in the EU-China relation is China’s disloyal competition, disrespect of human rights, variable behavior in the international organizations and both cryptic and also unmasked non-compliance to standards for protection of the environment and its consequences on the pollution on global level and climate changes.

EU’s diplomatic capacities, compliant to the open method of coordination according to the Lisbon Treaty, and their action as delegations in the countries and the UN, achieve the consistency of representation and the functioning of the foreign policy of the EU. With the establishment of the CFDP and its own diplomatic service – EEAS, the EU disposes with important instruments of foreign policy characteristic for every developed state.²⁷

However, there are critiques referring to the double representation of the EU regarding the participation in certain international organizations as it is the case with WTO where both the member states and the European Commission, representing the EU as a whole, are active. This ratio naturally stems from the dominant source of power of the EU – the economy. Still, in this context, attention is paid to the incoherency of the representation in the international organizations of the member states when they act individually, although usually eventually their standpoints are synchronized as it was for instance at the Founding Conference of the International Criminal Court in Rome 1998.

Each of these powers has its own concentration circle of states, regional organizations and economic subjects over which it has superior influence. Those are exactly the points of confinement of the global power, by that, the power of the EU as well. Hence, however retrograde the idea, according to the current constellation of world centers of power, the blocks are inevitable, meaning that the limits of the EU’s capacity to influence in a particular geopolitical and economic area are inevitable.

²⁷К. Хил, М.Смит, *Меѓународните односи и Европската унија*, Арс Ламина, Скопје 2013, 179.

4. Conclusion

At this particular point in time, EU has the tendency to spread, both geographically and institutionally which means also axiologically, normatively and culturally. By that, its tendency for dispersion of its power is evident and its power is of various nature – political, normative, axiological and cultural, but power that is dominantly based on, stems from and produces effects from the economic component which is consistent with the nature and substance of the EU.

The economic power of the EU is formulated by several factors such as the internal institutional and political position of the single market, the monetary policy and above all, the coherent developed common trade policy which based on the internal success has positive external implications. The size of the EU's market affects the positioning and the level of EU's influence in the key global economic negotiations, such as the participation in WTO, WHO, ECOSOC, G-20 etc. The EU represents strong axis of gravitation for its proximate geographic surrounding besides the counter-trend induced by the influence of the other world powers in the area. Of course, EU uses its asset of economic power to use its economic-trade cooperation as a way to canalize and impose its own ideological and cultural influence, to set rules for economic activity with external subjects, often with additional political, diplomatic and environmental implications.

In the economic sphere, the EU has the greatest comparative advantages among which, focus point is the high standardization in every area such as import and export electronics, high-end technologies, medicine, food, consumers' protection and environment protection and that attracts the economic partners because it provides stable relations and small externalities when acting within the European market. Of course, the precondition for this advantage is cumulative with the geographic position of such partners

Although the economic capacity of the EU is a central category of its power, the other ways of processing and realizing of EUs civil power are of great importance when defining the quantity of power. The most remarkable example that sublimates all types of civil power, with accentuated normative aspect is the enlargement policy which beside certain principal drawbacks, is indubitably the most successful dispersion of the European civil power. Complementary to the substantial aspects would be the successful cultural influence of the EU based on the economic and ideological attractiveness of this Community but based also on its means of propaganda. As a result of these functional components of the EU, the attractive power of the EU from the perspective of the smaller subjects can be induced - with the market, clear rules of conduct, liberal societies, the fact that the citizen is not only the central category of human rights and the political system but

also the individual is the focus of the care for a higher standard personal comfort and saliently, personal security.

EU, consistently proclaiming itself as a civil and pacifist power, that commits to prevention as a principle, faces the dichotomy of soft and hard power that derives from real circumstances. The EU classically, takes the standpoint according to which the civil power is far more cost-effective from the military one, subsequently, it has achieved enormous success in promotion of the democratic principles, export of institution building capacity, human rights, sustainable development and generally, in functional democracy in its proximate geographic surrounding.

Still, the EU has great weakness when facing greater military or security, external and internal challenges, i.e. relatively inadequate collective security infrastructure vis-à-vis the security challenges it faces. This drawback is due mostly to the non-pragmatic position of the EU towards its surroundings considering the inadequacy of certain instruments and ways of acting which necessarily leads to reassessment of the goals and strategic commitments given that the geopolitical context of the EU is a dynamic category and the potential for usage of hard power is up to a certain level of reality. A well, as a weakness in the area of EU's hard power is the decision-making mechanism within CFSP regarding which there are two types of critiques and we would choose synthetic approach – on one hand, the critiques referring to the incoherency of acting are extensive and obsolete, but on the other, it is inevitable to re-conceptualize the method of voting in these institutions, because in many situations the unanimity principle has proved to be as an obstacle for effective action of the EU.

All previous theoretical critiques for the incoherency and inefficiency of the EU in a practical situation force the EU to act strongly in the direction of faster consolidation of its security capacities, with accentuated dynamism and returning the enthusiasm for joint action and creating policies because the inter-dependence of the internal cohesion and integration on one hand and the external positioning on the other are inherent for every complex political creation.

The international relations, especially in perspective, are not necessarily subsumed under the need for military power but can be based on economic development, dependence and need for cooperation which brings us back to the relatively permanent and all-entailing power of the EU.

Bibliography

- Г. Илиќ, *ЕУтопија: Надворешно-политичката моќ на Европската унија во идеологизацијата на пост-американскиот светски поредок*, Графо пром, Битола 2012.
- Г. Илиќ, *Политички систем и право на ЕУ (хрестоматија)*, Битола 2014.
- К.Хил, М.Смит, *Меѓународните односи и Европската унија*, Арс Ламина, Скопје 2013.
- Р.Балдвин, Р. Форслид, Ф. Мартин, Ж. Отавијано, Ф. Роберт-Никауд, *Економска географија и јавна политика*, Арс Ламина, Скопје 2011.
- G. Levy, R. Razin, It Takes Two: an Explanation of the Democratic Peace, *Journal of the European Economic Association*, London 2004, достапно на: <http://eprints.lse.ac.uk/539/1/dempeace.pdf>
- В. Ортаковски, М. Миленковска, *Меѓународно јавно право*, Факултет за безбедност –Скопје, Скопје 2014.
- O.U.Eris, *The Role of the EU in Conflict Management: Constructing Europe as a Global Power: From Market to Identity?*, Skopje, 2011.
- G. Majone, Rethinking European Integration After the Debt Crisis, *Working Paper Series, Working Paper No3/2012*, The European Institute, University College London, 2012; достапно на: http://www.ucl.ac.uk/european-institute/comment_analysis/publications/WP3.pdf.
- A. Moravczik, The European Constitutional Settlement, *State of the European Union, Vol.8*, New York, Oxford University Press, 2007; достапно на: <http://www.princeton.edu/~amoravcs/library/meunier.pdf>;
- Report on the EU Internal Security Strategy, *Reports of Sessions House of Lords*, London, 2011, 11.
- Internal Security Strategy for the European Union “Towards a European Security Model”, 2010.
- E.Fahey, E.Gross, D.Hamilton *et alia*, “The EU-US Security and Justice Agenda in Action”, *Chaillot Papers of the EU Institute for Security Studies*, 2011
- The EU in the World 2014: A Statistical Portrait*, EUROSTAT, Belgium, 2014; достапно на: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5786625/KS-EX-14-001-EN.PDF/8642be84-659a-4a3d-a451-1ef26101c78f?version=1.0>

Net imports of primary energy, 2003-2013, *EUROSTAT Yearbook 2015*, достапно на: [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Net imports of primary energy, 2003%E2%80%932013_YB15.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Net_imports_of_primary_energy,_2003%E2%80%932013_YB15.png)

Main origin of primary energy imports, EU 28, 2003-2013 (% of extra EU 28 import), *EUROSTAT Yearbook 2015*, достапно на: [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Main origin of primary energy imports, EU-28, 2003%E2%80%932013 %28%25 of extra EU-28 imports%29_YB15.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Main_origin_of_primary_energy_imports,_EU-28,_2003%E2%80%932013_%28%25_of_extra_EU-28_imports%29_YB15.png)

Energy dependency rate, EU 28, 2003-2013 (5 of net imports in gross inland consumption and bunker, based on tones of oil equivalent), *EUROSTAT Yearbook 2015*, достапно на: [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Energy dependency rate, EU-28, 2003%E2%80%932013 %28%25 of net imports in gross inland consumption and bunkers, based on tonnes of oil equivalent%29_YB15.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Energy_dependency_rate,_EU-28,_2003%E2%80%932013_%28%25_of_net_imports_in_gross_inland_consumption_and_bunkers,_based_on_tonnes_of_oil_equivalent%29_YB15.png)

Ongoing missions and operations, EUEA, <http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/>

European Neighbourhood Instrument, <http://www.enpi-info.eu/ENI>.

**ЗАКАНАТА НА ТЕРОРИЗМОТ ВРЗ БАЛКАНОТ: МЕТА НА
ТЕРОРИСТИТЕ ИЛИ ПОГОДНО ТЛО ЗА ШИРЕЊЕ НА НИВНАТА
ИДЕОЛОГИЈА**

Ице Илијевски

Факултет за безбедност – Скопје,
Универзитет „Св. Климент
Охридски“ – Битола,
e-mail: iilijevski@fb.uklo.edu.mk

Кире Бабаноски

Факултет за безбедносни науки,
МИТ Универзитет – Скопје,
e-mail: kbabanoski@gmail.com

Злате Димовски

Факултет за безбедност – Скопје,
Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Битола,
e-mail: zdimovski@fb.uklo.edu.mk

Апстракт

Специфичната гео-политичка и стратешка положба на Балканот, како и долгогодишното војување, условија појава на нови современи безбедносни ризици, закани и опасности. Паралелно со ширењето на криминалните активности во рамките на илегалната трговија, земјите од т.н. Балканска рута станаа погодно тло за ширење на националистички, екстремистички и радикалистички идеологии, кои придонесоа за навлегување, стационирање и мобилизирање на терористички групи од Блискиот и Средниот Исток. Преку добро организираниите правци

на движење и илегални гранични премини, кои подолг временски период функционираат на Балканските простори, непречено може да се одвива префрлување на лица со криминално потекло и поддржувачи на терористичките цели. Ваквите закани не беа откриени навремено од страна на безбедносните служби, па терористичките организации успешно се инсталираа и прилагодија на просторите на поранешните југословенски држави. Во нив, тероризмот наиде на поддршка и соработка од исламистичките фундаменталистички движења. Токму актуелната ситуација и факторите кои ја овозможуваат и помагаат терористичката идеологија во земјите на Балканот се главниот предмет на анализа во трудот. Притоа, се настојува да се утврдат трендовите и идните перспективи на овие опасни појави, преку анализа на состојбите со условите за тероризам на балканските држави, преку јавно достапните извештаи на светските организации, во кои ги презентираат состојбите со тероризмот и терористичките организации. Кога се разгледува т.н. Балканска рута, неминовна е идентификацијата на предизвиците и ризиците по безбедноста на цела Европа и светот, кои произлегуваат од моменталната бегалска и мигрантска криза, со цел воведување на конзистентни мерки на контрола и спречување на идни планирани терористички напади.

Клучни зборови: *тероризам, терористи, индекс на тероризам, индекс на мир, Балкан, Балканска рута*

**THREAT OF TERRORISM TO THE BALKANS: TARGET FOR
TERRORISTS OR SUITABLE GROUND FOR EXPANSION OF THEIR
IDEOLOGY**

Ice Ilijevski,

Faculty of security – Skopje,
University “St. Kliment Ohridski” – Bitola,
e-mail: ilijevski@fb.uklo.edu.mk

Kire Babanoski

Faculty of security sciences,
MIT University – Skopje,
e-mail: kbabanoski@gmail.com

Zlate Dimovski

Faculty of security – Skopje,
University “St. Kliment Ohridski” – Bitola,
e-mail: zdimovski@fb.uklo.edu.mk

Abstract

The specific geo-political and strategic position of the Balkans, as well as the many years of war, caused the appearance of new modern security risks, threats and hazards. In parallel with the spread of criminal activities within the illegal trade, the countries from the so called Balkan Route became convenient ground for the spread of nationalism, extremism and radical ideologies that contributed the penetration, positioning and mobilizing of the terrorist groups from the Middle East. Through a well organized ways and illegal border crossings, which in long term function in the Balkan region, can smoothly be done transfer of people with criminal backgrounds and

supporters of terrorist targets. Such threats were not detected by the security institutions by the time, so the terrorist organizations have successfully installed and adjusted on the territory of the former Yugoslav states. In these countries, the terrorism finds support and cooperation from the Islamist fundamentalist movements. Exactly the current situation and the factors that enable and assist the terrorist ideology on the Balkans are the main focus of the analysis in the paper. Moreover, the paper seeks to identify the trends and the future prospects of these dangerous phenomena by analyzing the conditions with terrorism situation of the Balkan countries through publicly available reports by the international organizations, which present the situation with terrorism and terrorist organizations in the world. Considering the criminal activities through Balkan route, it is inevitable the identification of the challenges and the risks for the security of Europe and the world, resulting from the current refugee and migrant crisis, in order to introduce consistent control measures and prevent future planned terrorist attacks.

Keywords: *terrorism, terrorists, terrorism index, peace index, Balkan, Balkan Route*

Вовед

Специфичната гео-политичка и стратешка положба на Балканот, како и долгогодишното војување, условија појава на нови современи безбедносни ризици, закани и опасности. Паралелно со ширењето на криминалните активности во рамките на илегалната трговија, земјите од т.н. Балканска рута станаа погодно тло за ширење на националистички, екстремистички и радикалистички идеологии, кои придонесоа за навлегување, стационирање и мобилизирање на терористички групи од Блискиот и Средниот Исток. Преку добро организираниите правци на движење и илегални гранични премини, кои подолг временски период функционираат на Балканските простори, непречено може да се одвива префрлување на лица со криминално потекло и поддржувачи на терористичките цели. Ваквите закани не беа откриени навремено од страна на безбедносните служби, па терористичките организации успешно се инсталираа и прилагодија на просторите на поранешните југословенски држави. Во нив, тероризмот наиде на поддршка и соработка од исламистичките фундаменталистички движења. Токму актуелната ситуација и факторите кои ја овозможуваат и помагаат терористичката идеологија во земјите на Балканот се главниот предмет на

анализа во овој труд. Притоа, постојано треба да се настојува да се утврдат трендовите и идните перспективи на овие опасни појави, преку анализа на индексите на мир и тероризам на балканските држави, преку јавно достапните извештаи на светските организации, во кои ги презентираат состојбите со тероризмот и терористичките организации. Кога се разгледува т.н. Балканска рута, неминовна е идентификацијата на предизвиците и ризиците по безбедноста на цела Европа и светот, кои произлегуваат од моменталната бегалска и мигрантска криза, со цел воведување на конзистентни мерки на контрола и спречување на идни планирани терористички напади.

Тероризмот како закана по безбедноста на Балканот и Република Македонија

Треба да се истакне дека терористичките групи вообичаено се организираат на сличен начин како и воените организации. Многу терористички групи, особено тие кои се поддржувани или раководени од странски влади се високо дисциплинирани, а задачите се организираат и извршуваат чисто, авторитетно и функционално. Водачите на терористичките групи и поголемиот број од терористите во најголема мера се политички мотивирани, борбено се добро обучени, често и со воена обука од сферата на тактиката и планирањето. Тие, исто така се обучувани и на полето на разузнавачкото собирање на податоци и нивно анализирање, потоа вршат набљудување и следење, применуваат криптозаштита во меѓусебното комуницирање и располагаат со модерно оружје, опрема, возила. Покрај тоа, тие ги применуваат и сите мерки на контраразузнавање [1].

Терористичките организации применуваат разни форми на насилство со цел да постигнат публицитет и да ги доведат до застрашување тие кон кои ги имаат насочено своите активности за да ги остварат нивните политички цели [2]. Тековните активности вклучуваат подметнување бомби, бомбардирање на работни објекти или резиденции, вршење саботажи. Исто така, терористите применуваат и други методи, како што се атентати, убиства, киднапирања, продавање дрога или оружје за да обезбедат готови пари, а вршат и други активности за уништување на објекти. Тероризмот, кој како поим означува владеење со застрашување, односно со насилство, претставува еден од најлошите форми на криминалот. Со примената на средства за закана или за застрашување на поединци или на групи, терористите настојуваат да остварат некаква материјална корист или да постигнат одредена политичка цел.

За да може успешно да се одговори на заканите и опасностите кои ги носи тероризмот, односно да се преземат заштитни и безбедносни мерки, неопходно е да се откријат, пронајдат и уништат терористите и нивната организација, пред тие да можат да го извршат насилството.

Безбедноста значително се прошири во други правци во рамките на меѓународните организации, влади и јавноста уште од крајот на Студената војна со цел да ги прифатат размислувањата на меѓународниот поредок, правда и човештвото [3]. Како и вооружените сили, националното разузнавање сè повеќе се занимава со безбедноста и на другите луѓе, не само со сопствена држава. Коалициските сили распоредени во мировни операции бараат речиси поддршка од целиот спектар на военото разузнавање. Концептите на дипломирана сила, хируршки напади, малку жртви и минимална колатерална штета се сите зависни од разузнавањето. Операцијата Сојузничка сила против Сојузна Република Југославија во 1999 година го покажа парадоксот на многу јавни меѓународни операции кои беа зависни најмногу од тајната разузнавачка служба. Меѓутоа, зголемената потреба за разузнавање придонесе кон меѓународната безбедност да се протега надвор од превенцијата на конфликти, менаџирање на кризи, кризни реакции, мировни операции, оперативни информации и преговарачки мир, на други групи од целиот свет и долгорочни безбедносни прашања. Борбата против тероризмот, каде разузнавањето е нај критичен ресурс, е еден таков случај; ограничување на оружјето за масовно уништување и неговата пролиферација е друг таков случај. Третата категорија е поддршката на многу договори кои постојат за контрола на вооружувањето и други мерки за градење доверба. Меѓународните санкции се четвртата категорија на широка, разузнавачки управувана соработка. Петта категорија е помош за спроведување на законот во борбата против трговијата со дрога, перењето пари, и други форми на меѓународен организиран криминал. Шестата категорија е прекршување на човековите права. Интервенции за природни или други катастрофи и хуманитарна помош претставуваат седма категорија. Исто така, постои сè поголема потреба за меѓународна разузнавачка соработка, со цел да се заштити критичната национална инфраструктура и за одбрана против сајбер напади.

Терористичките организации вообичаено како погодно тло за ширење на нивната идеологија ги бараат постоконфликтни региони, каде е олеснато нивното стационирање и мобилизирање [4]. На Балканот, после долгогодишното војување, се појавија нови закани и опасности од навлегување на терористички групи од Блискиот и Средниот Исток. Таквите закани не беа откриени навремено, па терористичките организации успешно

се инсталираа и прилагодија на просторите на поранешните југословенски држави. Турција, Бугарија, Македонија, Албанија, Косово, Босна се државите каде тероризмот наиде на поддршка и соработка од исламистичките фундаменталистички движења [5].

Непреченото реализирање на тероризмот преку териториите на Југоисточна Европа, а во тој контекст и Балканот, како отворена порта од Блискиот и Средниот Исток кон Европа (Средна и Западна), во голема мера е овозможена од новосоздадената геополитичка слика после распадот на СФРЈ. Со разградувањето на СФРЈ и со создавањето на „нови држави“ се создаде нов географско комуникациски амбиент нова територијална поврзаност на државите населени со значителен процент на муслиманско население. Преку добро организираните правци кои подолг временски период функционираат на Балканот непречено може да се одвива префрлување на лица без патни исправи, терористи - поединци или групи, „трансфер“ на помали или поголеми вооружени групи до цели поголеми вооружени формации [6].

Тероризмот на Балканот станува сè поактуелен имајќи предвид тоа што извесен број луѓе од овие територии одат во муслиманските држави, војнички се обучуваат и ја присвојуваат таа филозофија и кога се враќаат овде може да станат голем проблем за овие држави.

Земјите од Балканот стануваат центри за регрутација на терористи, а сценаријата и заканите од типот на создавање на Балкански калифат не можат и не смеат да се исклучат како невозможни. Во тој контекст, претседателот Иванов, во своето обраќање пред Советот за безбедност на ООН во 2014 година, се осврна и на моменталната безбедносна состојба на Балканот и терористичките закани. Тој изјави дека Балканот е прв на удар на Исламскиот Калифат во неговото ширење кон Европа и полека но сигурно станува регрутен центар на борците за терористичките организации Исил и ал Нусра.

Државите од Југоисточна Европа се соочуваат со сериозна закана. Балканот е првиот регион на Европа што се наоѓа на крвавата мапа на таканаречениот Исламски Калифат. Балканот станува база за регрутација и радикализирање на нови странски борци за глобален цихад. Странските борци од Балканот во ИСИЛ и Џаб хат ал Нусра се групирани во етно-национални одреди, за да ја извезат цихадистичката идеологија во нивните матични држави, и со тоа да послужат за повисоките цели на цихадизмот. Никој не може со сигурност да го каже точниот број на странски борци од Балканот на боиштата во Ирак и во Сирија. Нивниот број постојано се зголемува, и веќе не можеме да ги броиме. Некои се таму подолго време, а други сега им се придружуваат. Некои ќе останат таму, но некои најверојатно

ќе се вратат на Балканот. И кога ќе се вратат, со себе ќе ја донесат својата омраза кон различноста, својата погубна идеологија, со која ќе ги инфицираат балканските ранливи општества и држави.

Моментално, Балканот не е база за операции за меѓународни терористички мрежи, но тоа не е привремена, туку постојана закана, за која мора да се подготвиме. Важно е балканските безбедносни агенции да имаат списоци на тие луѓе, да се опсервираат да се влијае на младите кои се потенцијални жртви за врбување и да разберат дека со тоа го уништуваат својот живот и оти тоа не е идеја која треба да се шири и да се гине.

Во Република Македонија постојат многу нерешени прашања, нејаснотии и дилеми. Една од работите со кои не се снаоѓа ниту македонската власт ниту македонската јавност е терминологијата, посебно кога станува збор за именување и опишување на конфликтот од 2001 година и за неговите последици кои сè уште траат [7]. Сепак, мора да се признае дека воопшто не е лесно еднозначно да се одговори на некои клучни термиолошки (што автоматски значи: еминентно политички) прашања што ја засегаат нашата земја. На пример, дали македонското население и македонските власти беа загрозувани од терористи, од герилци или од криминалци? И со кого војуваше регуларната вооружена сила на државата во 2001 година: со цела етничка заедница крената на востание, со групи уфрлени од соседна држава, со инфилтрирани и домашни терористи, со организирана герила која има политички цели или со криминализирани картели за шверц со дрога, оружје, бело робје?

Опасноста од терористички напади во Македонија е реална иако државата не е во врвот на списокот земји во светот на кои им се заканува опасност од терористички акции. Оваа констатација е според истражувањето кое е спроведено од страна на Институтот за економија и мир кој го составува глобалниот индекс за тероризам. Според него во 2013 година, Македонија од вкупно 158 држави се наоѓа на 85 место. Први на листата се Ирак, Пакистан, Авганистан, додека од нашето опкружување најзагрозена е Грција која се наоѓа во првите 30 ризични држави. Од европскиот континент во првите триесет се и Русија, Турција, Велика Британија. Во 2011 година имало 4.564 напади во кои загинале 7.473 лица а 13.961 биле повредени. Најчести нападите биле во конфликтните региони. Во изминатата деценија во терористички напади загинале 64.000 лица од кои 4.384 биле терористи. Република Македонија во последниот извештај добила просечна оценка од 0,624 индексни поени на рангирањето каде што оценките биле од 5 до 1 (колку повисока оценка ситуацијата е полоша). Од земјите во регионот со најмала опасност се Хрватска и Словенија кои се рангирани во групата од 116

до 158 место и имаат 0 индексни поени. Албанија е 101 со 0,119 индексни поени, а во посериозна ситуација се наоѓаат Бугарија на 81 место со 0,741 индексни поени, БиХ е на 70 место со 1,369 и Србија е на 76 место со 1,169 индексни поени. Грција е на 26 место со 4,597 индексни поени.

Директните закани од терористички напади кон Република Македонија потекнуваат од повеќе извори, но потенцијални и реални за остварување се следните:

1. Меѓународната исламистичка мрежа која е присутна на Балканот и која функционира на глобално, но и локално ниво;
2. Последиците од 2001 година;
3. Активностите на организираните криминални групи.

Проблемот со влијанието на радикалниот ислам во Македонија дефинитивно постои и него го користат и вахабистите и криминалните структури како и други субјекти за свои дневно политички потреби. Проблемот во Македонија е поизразен за разлика од соседните држави бидејќи вахабистите и криминалните структури имаат контрола над исламската заедница и доаѓаат во конфликт со нивните неистомисленици кои полека ги потиснуваат, а со тоа постојано придобиваат нови членови, симпатизери и поддржувачи.

Можноста за изведување на терористички активности на подрачјето на Македонија зависи од тоа дали во регионот постојат терористички структури, дали истите се инфилтрирани или имаат можност да се инфилтрираат помеѓу населението, потоа нивната способност и обученост, финансиската поддршка и дали помеѓу нив има поединци кои се спремни да извршат терористички или други насилни акти. Постојат уште цела низа на елементи и услови кои треба да се поклопат за да се заокружи целиот овој процес. Но, секако дека основна карактеристика на сите терористички структури е нивната оспособеност и опременост за изведување на било какви активности или во овој случај акциската способност за дејство. Нивната акциска способност во најголем обем зависи од нивната информираност и пристап до информации, оспособеноста и искуството на нивните членови како и опременоста со средства за извршување на насилни дејства.

Кога се во прашање терористичките структури и нивната способност за изведување на терористички напади на територијата на Македонија од аспект на информативната способност можеме да констатираме дека истите имаат релативно голем степен на информираност и пристап до информации кои се

од нивни интерес. Покрај тоа што и самите терористички структури се способни да ја прибават потребната информација во прилог им оди и слабата контрола и заштита на системот и кај потенцијалните мети кои би ги таргетирале терористите.

Врз основа на досегашните криминални активности во Република Македонија со елементи на тероризам, може да се заклучи дека како најзагрозени објекти од терористичка активност во Македонија се воено-полициските објекти и припадници, потоа следуваат судските и државните институции (Влада, Собрание, затвори итн) кои имаат висок степен на загрозеност од изведување на терористички напади. Понатаму, следуваат странски амбасади и дипломати, странски капитал, комунална инфраструктура, спортски објекти, стопански и индустриски капитал (трговски центри, фабрики итн.) кои според ваквото рангирање имаат низок со голема тенденција кон среден степен на загрозеност.

Денес кога светот, преку САД и неговите сојузници, во голема мера е вклучен во антитерористичката борба и кога последиците од тероризмот се сè покатастрофални, безбедноста, стабилноста и мирот во Европа, директно зависат од безбедноста на Балканот. За да се сопре ова зло, Европа мора да ги пресече сите канали на тероризмот кои водат кон Балканот и сите канали и мрежи на тероризмот кои водат од Балканот. Борбата против тероризмот мора да се води на глобално, регионално и национално ниво и да се преземаат конкретни мерки и активности со висок степен на ефикасност за да може последиците да се елиминираат и неутрализираат [8].

Босна и Херцеговина и Косово се државите од нашето соседство каде што постојат терористички организации поврзани со Ал Каеда, како што покажуваат податоците на извештаите за тероризам на Организацијата на обединетите нации [9]. Според извештајот, Босна и Херцеговина е на врвот на листата со вакви организации, веднаш зад Пакистан, а на ранг со Авганистан. Тоа значи дека Босна и Херцеговина е една од најопасните држави во светот кога станува збор за тероризам. На мапата на Обединетите нации, која ги прикажува државите за кои е докажано дека имаат врска со Ал Каеда, Босна и Херцеговина е означена со ист број како Авганистан. Според податоците на Светската организација, најмногу ќелии на Ал Каеда има во Пакистан - вкупно 12, потоа следува Авганистан со пет, а исто толку има и Босна и Херцеговина.

ООН одлучија на својата листа со терористички организации поврзани со Ал Каеда да ја додадат и нигериската исламистичка група Боко Харам, затоа што се утврдиле информации дека оваа група одржува врски со Ал

Каеда и им дава материјал за поддршка. Советот за безбедност на ООН на листата со терористички организации стави седум што се регистрирани во Босна и Херцеговина, како и неколку поединци кои се сметаат за закана за светската безбедност. Од извештајот може да се види дека една од организациите Al-Rasheed Trust дејствува и на територијата на Косово.

Безбедносните експерти од Сараево предупредуваат дека Босна и Херцеговина и другите земји од регионот треба сериозно да ја сфатат пораката што ја испраќаат Обединетите нации. Според нив, келиите на Ал Каеда се опасност за безбедноста на целиот регион, па и на Европа. За време на конфликтот во 2001 година екстремни групи од БиХ доаѓаа да ги обучуваат екстремистите и во Македонија. Овие групи не признаваат граници и држави и нивното дејствување е деструктивно.

Бегалската, т.е. мигрантската криза која започна од средината на 2015 година дополнително ја усложни безбедносната ситуација на Балканот, а со тоа и во Европа. Во август 2015 година почна да се интензивира бранот мигранти од Сирија, Авганистан и Ирак преку Турција кон грчките острови. Поради големиот прилив грчката влада беше принудена со бродови да ги пренесува во Атина по што со возови им го овозможи патот, преку Балканот до побогатите членки на Европската унија. Тоа доведе до тензиции ситуации и подигнување на огради на границите, до недоразбирања во Унијата околу решавањето на овој проблем. Подоцна се покажа дека во мигрантскиот бран имало лица кои биле поврзани со Исламска држава и кои беа вклучени во терористичките напади во Париз и Брисел. Нив ги изведоа лица кои успеаја да се префрлат од Сирија во Европа, користејќи ја бегалската криза. Претопени во илјадниците бегалци, со фалсификувани документи, транзитираа преку балканскиот коридор користејќи ја небрежноста на безбедносните служби, огромните пропусти при регистрацијата и идентификацијата и недостатокот на размена на информации за потенцијалните закани меѓу безбедносните служби на ЕУ и дел од државите од Западен Балкан, вклучувајќи ја и Македонија [10]. Она што во моментот побудува најмногу грижи е колку е загрозувана безбедносната состојба во Европа и колкав број на терористи и цихадисти успеале да се инфилтрираат транзитирајќи по бегалската рута и балканскиот коридор со лажни документи. Хаосот при регистрацијата на грчките острови и недостатокот на контроли долж коридорот и на илегалните премини вешто го користеа припадниците на Исламската држава кои непречено се префрлаат од Сирија кон ЕУ. Тоа се докажа и по терористичкиот напад во Париз каде истрагата покажа дека тројца терористи го користеле коридорот за да пристигнат во Франција, неколку месеци пред нападот. Пред самото затворање на

коридорот, со интерен договор на полициските служби на државите од Западен Балкан, Словенија и Австрија, беа засилени проверките и беа воведени систематизирани документи, но сето тоа беше многу доцна. Во моментот проценките се дека во Франција и Германија има над стотина терористички ќелии со повеќе од три илјади терористи кои во секој момент можат да се активираат и да предизвикаат нов бран на ужас во Европа.

Што се однесува до превентивните мерки против тероризмот, како најсвеж пример се 10-те итни мерки кои ги донесоа министрите за правда и за внатрешни работи на 28-те земји-членки на Европската унија, во Брисел на вонреден состанок на Советот на Европската унија, а по повод терористичките напади во европската и белгиска престолнина [11]. Притоа, шефовите на полиции договорија десет итни мерки за борба против тероризмот, каде во кус рок се предвидува преземање радикални чекори за сузбивање на терористичките мрежи и нивно разбивање со цел зачувување на мирот во Европа. На почетокот во заедничкото соопштение, се наведува дека министрите изразуваат шок од нападите во Брисел на 22 март 2016 година и дека тие се згрозени од овие ужасни терористички акти и истите најостро ги осудуваат. Натаму, со цел подобрување на колективната способност за борба против тероризмот, министрите на земјите-членки на ЕУ за правда и внатрешни работи препорачаа неколку мерки:

1. Да се испитаат како прашање на итност мрежите што се вклучени во нападите во Париз и во Брисел и други слични мрежи;

2. Да се усвои итно директивата за Одделение за информации за патниците и истото итно да се имплементира со што ќе се обезбеди размена на податоци меѓу земјите-членки на Унијата за сите патници;

3. Брзо завршување на законодавството за борба против тероризмот, за систематски прегледи на надворешните граници на Шенген-зоната, контрола на набавувањето и поседувањето на огнено оружје, продолжување на Европскиот информативен систем за криминални досиеја на државјани од трети земји;

4. Размена на информации со транспортните власти и оператори, како што е соодветно, така што проценките на ризикот може да се спроведат на ефективен и ефикасен начин и мерките за ублажување може да се прилагодат како неопходни за потенцијалните закани за транспорт;

5. Итно зголемување на систематското хранење, доследна употреба и интероперабилност на европските и меѓународните бази на податоци во областите на безбедноста, патувањето и миграцијата, со целосна употреба на

технолошкиот развој, вклучувајќи и мерки за заштита на приватноста од самиот почеток;

6. Да се најде начин, како приоритетно прашање, да се обезбеди и да се добијат многу брзо и ефикасно дигитални докази, преку интензивирање на соработката со трети земји и со даватели на услуги кои се активни на европско тло;

7. Да се продолжи да се развиваат ефективни превентивни мерки, особено преку подобрување на раното откривање на знаци на радикализација на локално ниво и за справување со реториката на ИСИС, особено преку комуникациски стратегии и развој на силни програми за рехабилитација;

8. Целосно се поддржува работата на Групата за борба против тероризмот, особено преку понатамошно забрзување на основање на посебна платформа за реално време и мултилатерална размена на информации;

9. Ќе се користат редовно заеднички истражни тимови што ја имаат докажано својата корисност по нападите во Париз и истите да ги координираат истрагите и да се собираат и разменуваат докази;

10. Ќе се формира заеднички тим за врски на експерти за национална борба против тероризмот во Европскиот против-терористички центар на Европол.

Заклучни согледувања и предлози

Тероризмот е современо зло и комплексен феномен кој го загрозува целото човештво. Во него се вклучени не-државни (а некогаш и државни) актери кои се поврзани со мрежните организации. Во денешно време борбата против тероризмот е императив во целата меѓународна заедница. Најголемиот товар во спротивставувањето на тероризмот отпаѓа на разузнавачкиот процес. Потрагата по информации за составот, организацијата, локацијата, можностите, плановите, мотивите и амбициите на терористичките групи е огромен предизвик за разузнавачките агенции.

Борбата против тероризмот е високо зависна од човечкото разузнавање, примената на агенти кои треба да бараат информации во т.н. прикриени операции. За да биде ефективно, контратерористичкото разузнавање мора да ги применува мрежните својства и ефективно да се спои со мрежните оперативни сили. Борбата против тероризмот бара тесна соработка меѓу агенциите за примена на законот и разузнавачките агенции.

После светските терористички напади, се утврдија голем број негативности и неправилности во дотогашното работење на разузнавачките служби и се наметна потребата од некои реформи во разузнавачката сфера и дејност. Поделбата на разузнавачките служби и нивното управување од различни центри, кои не се координирани меѓусебе и немаат воспоставено соработка на задоволително ниво, дури и во рамките на една држава, ја отежнува размената на информации кои се клучните елементи во антитерористичката борба. Одбраната против терористичките закани, опасности и ранливости бара од властите да ја заменат формалната, хиерархиска структура на разузнавање со хоризонтална, кооперативна и течна архитектура, која добива информации наменети за оние кои имаат потреба од нив, преку развој на посебни информатички заедници на извори на информации. Напредокот во информатичката технологија може да ја олесни ваквата трансформација. Интернет и телеконферентната технологија овозможуваат информатичките заедници да се соберат и да разменуваат информации на виртуелен начин, меѓутоа во реално време. Наместо фокусирање на централна контрола, разузнавачките претставници треба да поминуваат повеќе време во утврдување на приоритетите, координирана комуникација, снабдување техничка помош и обезбедување на квалитет на податоците. Собирањето на повеќе информации од повеќе извори ќе бара поголема аналитичка способност за да се спречи преоптоварување.

При дефинирањето на новата структура за собирање, анализирање и ширење на информации за националната безбедност, не може да се избегнат прашањата за тоа како да се подобри безбедноста додека продолжува отвореноста и заштитата на личната приватност. Енергичните јавни дебати се од суштинско значење за одговарање на овие прашања. Јасни насоки, формулирани во процесот на расправи, може да обезбедат доверба кај јавноста во новите политики. Информатичката технологија може да обезбеди средства за да се минимизираат овие конфликти, негување на соработката и да им помогне во уверувањето дека вистинските информации треба да дојдат до вистинските луѓе во вистинското време. Процедурите кои обезбедуваат одговорност и надзор може да уверат дека лекциите од претходните искуства ги зајакнуваат информациските стратегии на државата за борба против тероризмот.

Всушност, неопходно е воспоставување на систем на заедничка контрола и управување со разузнавачките и контраразузнавачките служби, заради побрза и поефективна размена на информации, заеднички акции и единствено раководство, команда и управување со нив.

Користена литература

- [1] Dimovski, Z., Ilijevski, I. and Babanoski, K. "Intelligence process as a key link in the fight against terrorism". *International scientific conference: Security in the post conflict (Western) Balkans: Transition and challenges faced by the Republic of Macedonia (Security Studies and the Science of Security)*, vol. 1, Ohrid: Faculty of security – Skopje, pp. 268-281;
- [2] Димовски, З. *Тероризам*. Скопје: Графотранс, 2007;
- [3] Geneva Centre for the democratic control of armed forces (DCAF). *Occasional paper No. 3, Intelligence practice and democratic oversight – a practitioner's view*. Geneva: DCAF Intelligence Working Group, 2003, p. 12, from <http://www.dcaf.ch>;
- [4] Котовчевски, М. "Разузнавањето златен клуч во борбата против тероризмот". *Разузнавањето браник во одбраната од тероризмот*, преземено од <http://def.fzf.ukim.edu.mk/pdf/odb/kotovcevski/Kotovcevski,%20M.%20-%20Razuznavanieto%20zlaten%20kluc%20vo%20borбата%20protiv%20terorizmot.pdf>;
- [5] Котовчевски, М. "Магепсаниот круг на вооружените конфликти и тероризмот на Балканот". *Зборник на трудови*. Скопје: Филозофски факултет, Институт за одбранбени и мировни студии, преземено од <http://www.fzf.ukim.edu.mk/pdf/odb/kotovcevski/Kotovcevski,%20M.%20-%20Magjepsaniot%20krug%20na%20vooruzenite%20konflikti%20i%20terorizmot%20na%20Balkanot.pdf>;
- [6] Котовчевски, М. *Борба против тероризмот*. Скопје: Македонска цивилизација, 2004;
- [7] <http://www.kontrapunkt-mk.org>;
- [8] Димовски, З., Илијевски, И. *Меѓународен тероризам*. Скопје: Факултет за безбедност, 2011;
- [9] *АЛ КАЕДА: Терористичките ќелии од БиХ и од Косово се закана за Македонија*, преземено од <http://www.telegraf.mk/aktuelno/ns-newsarticle-157857-al-kaeda-terroristickite-kelii-od-bih-i-od-kosovo-se-zakana-za-makedonija.nspх>;
- [10] *Балканскиот коридор – автопат за терористите*, 23.03.2016, преземено од <http://vecер.mk/makedonija/balkanskiot-koridor-avtopat-za-terroristite> ;

- [11] *Министрите на ЕУ договорија 10 итни мерки за борба против тероризмот*, 24.03.2016, преземено од <http://plusinfo.mk/vest/62885/ministrите-na-eu-dogovorija-10-itni-merki-za-borba-protiv-terorizmot>.

**THE RIGHTS OF SMALL ETHNIC COMMUNITIES
IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA**

Marina Andeva

Assistant Professor at University American College Skopje,
marina.andeva@uacs.edu.mk

Ivan Dodovski

Associate Professor at University American College Skopje,
dodovski@uacs.edu.mk

Abstract

Since its independence in 1991, the Republic of Macedonia encountered many challenges. One major test was the developing of a framework to accommodate the needs and rights of its ethnic communities. Macedonian society is characterized by a mixed structure: there is one dominant group (ethnic Macedonians), one large minority group (ethnic Albanians), and several numerically smaller communities. The 2001 Ohrid Framework Agreement (OFA) led to a new constitutional setting designed to advance minorities' representation. This paper offers a comprehensive analysis of minorities' rights in Macedonia since its independence, focusing on the smaller-in-size ethnic communities. Following an initial overview of the legal framework and institutional settings, the paper focuses on the struggle of smaller minority groups for more effective involvement in the decision making processes. The latter is considered in a twofold perspective: 1) representation and participation in parliament (pre-election coalitions, election results and assigned parliamentary mandates, participation and decisive power through parliamentary bodies and other power sharing arrangements); and 2) representation in government (government coalitions and equitable representation in public administration). The paper analyses the extent to which current legal and policy settings meet the expectations of the smaller ethnic groups and offers a comparative overview of three different models used for overcoming ethnic conflicts and accommodating of minorities. One general assumption is that the

development of Macedonia's minority protection model has mainly depended on the dialogue between the ethnic Macedonians and Albanians, whereas the representation of smaller ethnic communities remains largely overlooked and dependent on the political will of the dominant political parties.

Keywords: *small minorities, representation, Macedonia, coalition-building, Ohrid Framework Agreement.*

Introduction

The 1991 Constitutional Preamble asserted that Macedonia is “established as a national state of the Macedonian people, in which full equality as citizens and permanent co-existence with the Macedonian people is provided for Albanians, Turks, Vlachs, Roma and other nationalities living in the Republic of Macedonia.” The population structure included ethnic Macedonians as a dominant group and ethnic Albanians as the largest minority group, along with few numerically smaller ethnic communities.¹ The 2001 Ohrid Framework Agreement (OFA) led to a new constitutional setting designed to advance the minorities' representation. The constitutional amendments also brought a change in terminology: ‘nationalities’ came to be addressed as ‘peoples’ and ‘ethnic communities’. The country was essentially re-defined as a state shared by ethnic Macedonians and other constituent ethnic groups (Albanians, Turks, Serbs, Roma, Boshniaks, Vlachs) who benefit the various instruments of representation and protection of their rights at national and local level.

¹Macedonians: in 1991 - 1328187 or 65.30%; in 1994 - 1295964 or 66.60%; in 2002 - 1297981 or 64,18 %. Albanians: in 1991 - 447987 or 22.03%; in 1994 - 441104 or 2.67%; in 2002 - 509083 or 25,17 %; Turks: in 1991 - 77080 or 3.79%; in 1994 - 78019 or 4.01%; in 2002 - 77959 or 3, 85%; Serbs: in 1991 - 42775 or 2.10%; in 1994 - 40228 or 2.07%; in 2002 - 35939 or 1,78 %; Roma: in 1991 - 52103 or 2.56%; in 1994 - 43707 or 2.25%; in 2002 - 53879 or 2,66 %; Boshniaks: in 1994 - 6829 or 0.35%; in 2002 - 7018 or 0.84%; Vlachs: in 1991 - 7764 or 0.38%; in 1994 - 8601 or 0.44%; in 2002 - 9695 or 0,48%.

Institutional settings: legal and policy considerations

Peaceful minority-majority relations can be achieved if minorities feel that the state in which they reside is also their state – that it ‘belongs to them’ – so they are willing to integrate themselves fully into that state and its structures; this, in turn, can contribute to state stability and peaceful minority-majority relations; effective participation is another *conditio sine qua non* (Hofmann, 2008). Scholars pay a particular attention to the applicability of ‘ethnic democracy’ (Smootha & Hanf, 2009) and ‘consociational democracy’. While the former stands for a democracy in which the dominance of one ethnic group is institutionalized combining a real political democracy with explicit ethnic dominance, consociational democracy is all about sharing. These two distinct types form the basis of defining the settings for accommodating of the minorities within a state. In general, the applicability of each type depends on the number of minorities and their numerical consistency.

When ethnic democracy is in place, the system qualifies as a democracy according to the standard criteria of extension of rights to the entire population. There are two kinds of rights: 1) political; and 2) civil liberties. As regards political rights, the setting would normally include multi-party system, change of government through fair elections, and lack of military or foreign intervention in the political process. On the other hand, civil liberties comprise the right of assembly, freedom of the press, and independent judiciary. Ethnic democracy places superior status to a particular segment of the population. The superior status can vary, but its most important aspects are the possibility to enter the highest offices and the character of the state itself (its symbols, official language, religion, etc). The status may be expressly stipulated in the constitution and other laws, or incorporated into the unwritten but clear rules of the game. In this setting, the loyalty of the non-dominant group is suspect, and caution is exercised in recruiting its members to sensitive positions of trust in the society (such as, the security forces and top political posts).

Where there is a situation of several ethnic groups within one state, each group is essentially important to the existence of peaceful relations; also, the governance structure is based on the necessary division and sharing of power between the groups; a model known as ‘power-sharing’ (Weller & Wolff, 2005; McEvoy & O’Leary, 2013). Two different forms of power-sharing can be distinguished: consociationalism (consociational democracy) (Lijphart, 1977) and ‘integrative’ power-sharing (Horowitz, 1985). Consociationalism can be partially or totally based on territorial principle (segmental autonomy), and it can include grand coalitions, proportional representation and veto rights. Another important aspect of the power-sharing arrangement is the functionality of the system – be it equivalent

or proportional (Palermo & Woelk, 2011, p. 68); the former treats equally all constitutive groups within the composition of the state organs and decision-making processes, whereas the latter is based on minority representation following their numeric consistency.

The position of smaller-in-size ethnic communities in Macedonia

Where does Macedonia stand as regards the aforementioned issues? Bieber and Keil (2009) argue that the whole Western Balkan region has been a laboratory of power-sharing instruments with rather mixed results. In Macedonia, power-sharing was a consequence of peace-building and conflict resolution efforts; however, it also had some negative side effects. According to Bieber and Keil (2009), despite many similarities, Macedonia cannot be categorized as a fully-fledged consociational democracy. They refer to Wolff's typology of political systems with 'complex power-sharing' arrangements (Wolff, 2009, p. 29). They argue that Macedonia relies on informal power-sharing based on partial territorial principle, as "[t]here are no territorial solutions to ethnic issues"; this is a system of proportional representation with electoral districts designed to ensure minority participation in the state legislature and minority veto rights exercised according to the Badinter principle (as explained below).² The element missing for a complete Lijphart consociational democracy is the grand coalition. There is no mandatory constitutional requirement for an executive grand coalition (Spirovski, 2012) and *de jure* there have not been 'grand' coalitions in Macedonia, because not all significant parties of all significant minority groups have been regularly represented.³ Macedonia, *de facto*, has been governed by changing coalitions between mostly Macedonian and Albanian parties.

The Macedonian power-sharing arrangements include several instruments for minority representation: 1) Badinter double-majority voting; 2) equitable representation; 3) proportional electoral model; and 4) special representation bodies at the state and local levels (Committee for Interethnic Relations and Commissions for Inter-Community Relations, respectively). Ethnic communities in Macedonia do not enjoy full veto rights; however, after 2001, they have a right to double voting on laws that concern their identity interests. Parliamentary adoption of laws relating

²The principle is named after the French constitutional scholar and former Minister of Justice Robert Badinter, who served as a consultant during the Ohrid negotiations in 2001.

³'Grand coalition' is the one in which several political parties cooperate, reducing the dominance of any one party within the coalition. The only grand coalition in Macedonia, which also included opposition parties, was created during the conflict in 2001 and it lasted only for several months (13 May – 23 November).

directly to minorities must follow the Badinter principle, which requires a majority vote of deputies representing ethnic minorities. The aim of this principle is to protect ethnic minorities in parliamentary decision-making, meaning that laws with a significant impact on minority ethnic communities may not be adopted by a simple majority but require a 'double' majority, including a majority among political representatives of the communities. The Badinter majority principle is also used for adopting legislative acts in the units of local self-government, although such arrangements do not derive from the OFA.⁴

Equitable representation

The principle of equitable representation is determined by the Constitution as a fundamental value⁵: "equitable representation of persons belonging to all communities in public bodies at all levels and in other areas of public life" derives from the OFA (Section 4.2). The OFA does not call for strict ethnic quotas in public administration. Nevertheless, the obligation to implement equitable representation has been one of the most important state priorities. It is included in numerous laws and by-laws that regulate different areas of social life. The principle applies to the relations between ethnic communities in the country and their representation in the public administration workforce. In particular, it refers to employing civil and public servants at state and local level and staff in state institutions. One of the main goals is to gradually reach a percentage of employed members of the ethnic communities in accordance with the results of the country's last population census.⁶ Table 1 illustrates a comparative overview of the application of this principle by presenting the sum of percentages of the total number of employees in all public and state institutions.⁷

⁴The Badinter principle is accepted and specifically regulated in the statutes of the municipalities. However, there are examples when the principle has been ignored or used for political manipulation. For instance, the names of four primary schools in the municipality of Chair in the city of Skopje have been changed without taking into account the votes and opinions of the representatives of ethnic Macedonians, who are in numeric minority in this particular municipality.

⁵Added with Amendment VI as addition to line 2 of the Constitutional Article 8.

⁶*Government of the Republic of Macedonia*, Strategy for equitable representation of communities that are not majority in the Republic of Macedonia, 12.

⁷ According to its constitutionally established authority, the Ombudsman monitors annually the implementation of the principle of equitable representation by collecting data from the authorities, though several annual reports note that some institutions have refused to give data.

Table 1: Comparative overview of the implementation of the equitable representation for the period 2007-2014, expressed in percentages of the total employed staff.⁸

	Macedonians	Albanians	Turks	Roma	Serbs	Vlachs	Boshiaks
2014	74,8	18,6	1,9	1,4	1,6	0,7	0,4
2013	75,3	18,1	1,8	1,3	1,5	0,7	0,4
2012	75,2	17,8	1,8	1,3	1,6	0,7	0,5
2011	76,3	17,2	1,7	1,3	1,6	0,7	0,4
2010	77,23	16,92	1,62	0,70	1,59	0,69	0,31
2009	79,92	14,05	1,29	0,8	1,88	0,76	0,37
2008	81,49	12,76	1,22	0,78	1,87	0,66	0,3
2007	83,72	10,78	1,09	0,78	1,76	0,68	0,34

The data presented in Table 1, particularly the percentages from 2013 and 2014, indicate that the representation of all communities is approximately the same as in previous years, with a slight increase in the percentage of ethnic Albanians, and that there is still an insufficient representation of smaller communities.⁹

⁸ Data retrieved from the last report of the Ombudsman: Ombudsman Office 2015, Report on the Realization of the Principles of Equitable Representation for 2014 [Извештај за следењето на примената на начелото на соодветна и правична застапеност за 2014]. Skopje: Government of the Republic of Macedonia.

⁹The percentages differ in separate ministries, public bodies and agencies. For example, the representation in the government (General Secretariat, Secretariat for Legislation, Secretariat for European Affairs, Secretariat for the implementation of the Ohrid Framework Agreement) in 2014 included 56,4% of ethnic Albanians, 9,0% of Turks, 6,0% of Roma, 1,6% of Serbs, 0,8% of Vlachs and 1,4% of Boshniaks. By contrast, in the Commission for Protection against Discrimination, the Albanian community is represented with 38,4%, the Turkish, Roma and Vlach communities with 9,1% for each community and there are no employees from the Serbian and Boshniak ethnic communities.

Participation in parliament

There are visible differences when comparing the representation of the Albanian ethnic community on the one hand, and numerically smaller ethnic communities (Roma, Turks, Serbs and Boshniaks), on the other. In parliamentary elections, political parties have two options: to join pre-electoral coalitions or to stand alone before the electorate. The political participation of smaller-in-size communities in the parliament was always guaranteed through pre-elections coalitions, since they often faced the inability to command a majority of support, as a result they are always forced to exercise executive power through entering different forms of coalition (Andeva, 2015). To illustrate the representation of ethnic communities in the Parliament, Table 2 presents the number of MPs representing an ethnic political party since the independence.

Table 2: Number of MPs per smaller-in-size ethnic communities and political parties in the Parliament (1991-2018)

Ethnic Community	Political Party	1991-1994	1994-1998	1998-2002	2002-2006	2006-2008	2008-2011	2011-2014	2014-2018
Roma	Party for Full Emancipation of the Roma (PCER)		1						
	Union of Roma (SRM) –							1	
	United Party of Roma				1				
	United Party for Emancipation (OPE)								
	Democratic forces of Roma								
	Movement for National Unity of Roma								
Serbian	Democratic Party Of Serbs In Macedonia (DPS)								
	Serbian Progressive Party								

	(SRPM)								
Turkish	Democratic Party Of Turks in Macedonia (DPT)			1					
	Party for the movement of Turks in Macedonia (PDTM)				1				
Boshniak	Democratic League of Boshniaks								
	Party for Democratic Action in Macedonia (SDAM)								
	Party of Democratic Action (PDAM) (Boshniak)								
	Party For European Future (PEI) ¹⁰								

Source: Published mandates available on the official web site of the Parliament of the Republic of Macedonia at <http://sobranie.mk/>, Retrieved October 2015.

Participation in parliamentary bodies

Minority participation in the decision-making process is also guaranteed through specific parliamentary bodies. The 1991 Constitution introduced a Council for inter-ethnic relations within the parliament. It was composed of the president of the parliament and the following representatives: two Macedonians, two Albanians, two Turks, two Vlach, two Roma and two members of other ethnic communities in Macedonia. With the 2001 constitutional amendments, the Committee for inter-ethnic relations was recomposed to include 19 members—seven Macedonians, seven Albanians, and one member from each of the communities of Turks, Vlachs, Roma, Serbs and Boshniaks, elected by the parliament. Its work was further specified in the Law on the Committee for Interethnic Relations, adopted in 2007. The main task of the Committee is to monitor, discuss, and give suggestions to the

¹⁰Founded as a multiethnic party; however, the MP declared himself as Torbesh.

parliament on the manners of advancement of interethnic relations. In addition, the Committee is entitled to make decisions on the manner of voting in the event of questioning if a proposed legislation should be voted according to the Badinter principle. Moreover, the work of the Committee includes scrutinizing drafted and existing legislation, reviewing of information prepared by the government and the ministries upon Committee's request, and overseeing the implementation of laws and other legal provisions. This body seemed to be the highlight of the development of inter-ethnic relations in Macedonia and potentially a crucial agent for the promotion of minority rights. In reality, however, it had little, if any, effect on the advancement of interethnic relations (Petkovski, 2014).

Participation in government

A distinctive mark of Macedonian politics is the recognition that the inclusion of minorities is crucial to state stability. All governments elected by the Macedonian parliament since 1991 were coalition governments in which one of the parties of the Albanian community acted as a coalition partner and held several ministerial positions (see Table 3). Other ethnic communities did not participate in such arrangements, although they too managed to secure their places in over-size government coalitions, usually through negotiations with bigger political parties forming 'voluntary' executive power-sharing until 2001 (Spirovski, 2012, p. 4).

Table 3: Number of ministerial posts per ethnic communities in the Macedonian governments (1991-2016)

	Albanian	Roma	Turks
I – 1991 (23 posts)	3	-	-
II – 1992-1994 (22 posts)	5	-	-
III – 1994-1998 (20 posts)	4/5/4	-	-
IV – 1998-2002 (17 posts)	5/5/4/6	-	-
V – 2002-2004 (18 posts)	5	-	-
VI – 2004 (18 posts)	5	-	-
VII – 2004-2006 (19 posts)	6	-	-
VIII – 2006-2008 (21 posts)	5	-	1

IX – 2008-2011 (22 posts)	6	1	1
X – 2011-2014 (23 posts)	7	1	1
XI – 2014-2016 (26 posts)	8	1	-

Participation and representation at local level

In its Basic Principles, the OFA declared: “The development of local self-government is essential for encouraging the participation of citizens in democratic life, and for promoting respect for the identity of communities”.¹¹ Decentralization sought to offer limited autonomy to Macedonia’s ethnic Albanians, compatible with the principles of consociationalism, whilst shying away from granting them full or formal autonomy (Lyon, 2011). Ripiloski and Pendarovski (2013) argue that by addressing the longstanding demand for a greater administrative autonomy at the local government level, the Macedonian side reasoned it would obviate a future Albanian push for a formal federalization.

Even though the OFA does not explicitly foresee most of the mechanisms for minority protection and representation at the state level to be also applicable at the local level, the practice proves to the contrary. For example, both equitable representation of municipal employees and the Badinter principle of voting in municipal councils are applied at the level of local self-government units. Moreover, there is a specific representation form at the local level; the 2002 Law on Local Self-Government foresees the formation of commissions for inter-community relations in municipalities where at least 20% of the total population are members of an ethnic community.¹² The role of the commissions¹³ is to enable institutional dialogue among the ethnic communities at the local level, and to act as an instrument for enabling direct citizen participation within the municipal decision-making processes. According to this law, the commissions review issues referring to the relations among local ethnic communities and provide opinions and proposed resolution to problems that may arise among them.¹⁴ However, there seem to be different interpretations of the commission’s role and work in various municipalities

¹¹“Ohrid Framework Agreement“, point 1.5.

¹²Art. 55, para. 1. Following the condition prescribed by law such commissions are foreseen to be established in 20 municipalities in the Republic of Macedonia including the City of Skopje. In all these municipalities, at least one ethnic community comprises 20% (or more) of the total population within the municipality.

¹³A distinction should be made between the Parliamentary Committee for Inter-Ethnic Relations and the commissions (often called committees) for inter-community relations at local level.

¹⁴Art. 55 of the Law on Local Self-government.

(Koceski, 2011, p. 11). This is mainly due to ambiguities in the law that cause difficulties in its implementation. The commissions' role is considered to be crucial for resolving the issues pertinent to non-majority communities. In particular, this applies to issues requiring the adoption of special voting procedures, given that municipal councils are obliged to consider and make decisions based on the commissions' opinions.

Commissions for inter-community relations can be also established in municipalities where the representation of ethnic communities is less than 20%. There are ethnic communities that do not have a representative in the municipal council who could present their stands and opinions. This is because the members of the local council are elected at local elections, according to the election results (Koceski, 2011, pp. 10-12). Still, the law stipulates that, regardless of their individual number in the municipality, ethnic communities should be equally represented in the commissions. Consequently, if smaller communities do not manage to elect their representative in the municipal council (either from a party-affiliated or independent list), their stands and opinions are nonetheless conveyed before the municipal council through their representative in the commission.¹⁵

Exploring a third theoretical model

When discussing the institutional setting, we mentioned the main features of ethnic democracy and consociation democracy. Next, we considered the specifics of the Macedonian case, in particular the position of the numerically small ethnic communities. Below we explore the possibilities of the Karl Renner's model of national cultural autonomy (NCA) which touches upon the personality principle. According to Renner, the personality principle relates to the legal relationship of an individual with a certain public autonomous institution wherein this relationship is based on the individual's characteristics other than residence. Renner's NCA model is often identified as one of non-territorial autonomy (NTA) because it acknowledges that national communities require recognition of their distinctiveness in the public domain. This is achieved through the existence of legally guaranteed autonomous and sovereign corporations (Nimni, 2005), rejecting the idea of exclusive control over territory. The elements of the Renner's model in the case of Macedonia can be analyzed through five principles developed from an understanding of NCA as proposed by Porter (2003). He points out that these principles "go beyond the existing literature and may be adapted to provide a

¹⁵For example, there is no councilor representing the Turkish ethnic community in the Council of the municipality of Tetovo. Still, in the municipal Commission for inter-community relations there is a representative who can convey the stands and opinions of the Turkish community.

practical way forward from the complexities of realization of minority rights” (p. 66).

According to Porter (2003, p. 67), the first principle implies that the minority should assure the state that it does not seek to secede. In order to overcome the fears of secession, the OFA introduced provisions which bar territorial separation but substantiate cultural rights with mechanisms of power-sharing and administrative decentralization. An acknowledgment by the state that the minority is entitled to maintain its distinct cultural identity is the second principle. In Macedonia, this is fully acknowledged and constitutionally guaranteed. Constitutional Article 48 stipulates that: “members of ethnic groups have the right to establish their own cultural institutions as well as social associations in order to express, promote, and develop their identities”; however, these associations do not have public authority and competences. The third principle states that a national minority should publicly declare allegiance to the state and that the state should in turn publicly acknowledge the freedom of the minority to maintain its identity and commit to protect it from discrimination. This is reflected in the Macedonian constitution and the legal reforms stemming from the OFA (in particular, the Law on prevention of and protection against discrimination adopted in 2010). Minorities are protected in twofold manner: 1) with guarantees against discrimination, and 2) with power-sharing mechanisms, ensuring their right to representation, language rights and a form of self-government through decentralization.

The fourth principle mentioned by Porter (2003) implies that the law should not impose an obligation on the state to expend its resources to assist the minority; however, minorities should have greater ownership over the process and resources which are necessary to enjoy their rights. The fifth principle requires legal influence on the part of minorities to supplement the administrative leverage granted to them through effective participation in the decision-making process, particularly in establishing laws which have an impact on the recognition, protection and promotion of the distinct minority culture. In Macedonia, the fourth and the fifth principle are enshrined in several institutional instruments, in particular the ‘Badinter majority’ practice of double voting; fiscal decentralization, and local governance mechanisms.

The model of NCA implies that members of different ethnic groups must be able to rely on their national organizations, which have the status of a public corporation with sovereign areas of competence and which operate beyond internal administrative borders. In the case of Macedonia, neither the Committee within the Parliament (at the state level) nor the local commissions (at the municipal level) are autonomous and sovereign corporations; however, similar to minority councils in

other Balkan countries¹⁶, they can be considered as an important institutional setup to be developed further.

Apparently, the case of Macedonia does not literally follow Renner's model of NCA/NTA. However, the current institutional setting includes some of its elements on the basis of a constitutional power-sharing agreement which could provide a fertile ground for further development of NCA. As Nimni reminds us, Renner sees proportional representation, minority representation and curial voting as incomplete forms of realizing "the basic idea", because "through electoral and procedural rules of the representative bodies" minorities have influence "only over legislation, not over administration" (Nimni, 2005, p. 35). We maintain, however, that the established power-sharing system in Macedonia, along with the commissions for relations between communities on municipal level, not only allow for the minorities to exercise influence over legislation, but also open space for the development of their right to control and manage the resources. A possible establishment of minorities' associations following Renner's model could additionally increase the participation of all ethnic communities at local level. The establishment of associations representing the numerically smaller ethnic communities could enhance their participation at local level and especially in those municipalities where they are significantly outnumbered. As Porter (2003) points out, granting only territorial autonomy to national minorities "would not automatically protect cultural rights such as language, customs and education, which are arguably more important to the preservation of collective identities" (p. 67). A compromise should be found where minorities can enjoy self-governance rights and the state can preserve its territorial integrity (Weller and Wolff, 2005). In the case of Macedonia, the territorial arrangement, in the form of decentralized government, in combination with the Commissions and minorities' associations (as a main element of NCA), seems a viable option.

Conclusion

The power-sharing arrangements introduced after the 2001 conflict and the subsequent developments in the political life succeeded in preserving peace and stable inter-ethnic relations in Macedonia. With many difficulties on the way, the country has managed to keep a balance in the distribution of political power established by the OFA.

The implementation of the OFA, however, has been a sensitive and challenging process. The development of Macedonia's minority protection model has mainly depended on the dialogue between the Macedonian and Albanian ethnic

¹⁶For instance, in Serbia and Croatia; or 'national communities' in the case of Slovenia.

communities, whereas smaller-in-size ethnic communities have received less attention. The representation of the latter remains dependent on the political will of the largest and most influential political parties. The partial use of the instruments ensuring communities' representation and participation, specifically the Badinter voting at local level and the work of the commissions for inter-community relations, supports the conclusion that not all ethnic communities are being accommodated equally. Informal sharing of power through negotiations and bargaining among the leaderships of the main Macedonian and Albanian political parties sometimes replaces the constitutionally defined forms of the political process. Power-sharing arrangements at local level involve similar difficulties.

To conclude, the process of advancing the minorities' rights in Macedonia was mainly focused on accommodating the demands of the ethnic Albanians, often neglecting the other communities in the country. So far no real solutions have been found to accommodate equally the needs of numerically smaller ethnic communities. This paper suggests that there is no need to amend the existing constitutional and legislative framework; what is necessary is to demonstrate a political will to overcome the underrepresentation of smaller-in-size ethnic communities in the overall decision-making process. In this respect, the possibilities of a non-territorial autonomy model based on the personality principle should be additionally considered.

Bibliography

- Andeva, Marina. "Challenging National Cultural Autonomy in the Republic of Macedonia." In *The Challenge of Non-territorial Autonomy: Theory and Practice*, edited by Ephraim Nimni, Alexander Osipov and David Smith, 213-229. Bern: Peter Lang, 2013.
- Andeva, Marina. "Minorities in Coalition-Building: the Case of the Republic of Macedonia". *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, 14(2) (2015): 7-26.
- Bieber, Florian and Keil, Soren. "Power-Sharing Revisited: Lessons Learned in the Balkans?", *Review of Central and East European Law* 34 (2009): 337-360.
- Hofmann, Rainer. "The Future of Minority Issue in the Council of Europe and the Organization for Security and Cooperation in Europe". In *The Protection of Minorities in the Wider Europe*, edited by Marc Weller, Denika Blacklock and Katherine Nobbs, 171-208. New York: Palgrave Macmillan, 2008.

- Koceski, Sreten. *Se shto sakam da znam za komisiite za odnosi megju zaednicite: iskustva i preporaki* [Everything I Want to Know about the Committees for Inter-Community Relations: Experiences and Recommendations]. Tetovo: CDI, 2011.
- Koinova, Maria. "Challenging Assumptions of the Enlargement Literature: The Impact of the EU on Human and Minority Rights in Macedonia." *Europe-Asia Studies* 63(5) (2011): 807-832.
- Lyon, Aisling. "Municipal Decentralisation in the Republic of Macedonia: Preserving a Multi-Ethnic State?" *Federal Governance*, 8(3)(2011): 28-49.
- Nimni, E. (2005). *National Cultural Autonomy and its Contemporary Critics*. New York: Routledge.
- Petkovski, Aleksandar. "The Effects of the Work of Committee and Commissions on Interethnic Relations in Republic of Macedonia." *Acta Universitatis Danubius*, 6(1) (2014): 140-156.
- Porter, K. (2003). 'The Realisation of National Minority Rights', *Macquarie Law Journal*, 3, 51–72.
- Ripiloski, Sasho, and Pendarovski, Stevo. "Macedonia and the Ohrid Framework Agreement: Framed Past, Elusive Future", *Perceptions*, 18, (2) (2013): 135-161.
- Smooha, S. & Hanf, T. "Conflict-Regulation in Deeply Divided Societies." In *Ethnicity*, edited by J. Hutchinson and A. D. Smith, A. New York: Oxford University Press, 2009.
- Spirovski, Igor. "Separation of Powers and Consociational Power Sharing in Republic of Macedonia: Developments and Perspectives". *Iustinianus Primus Law Review* 3(1) (2012): 1-17.
- Weller, Marc and Wolff, Stefan. (Eds.). *Autonomy, Self-governance and Conflict Resolution. Innovative Approaches to Institutional Design in Divided Societies*. New York: Routledge, 2005.
- Wolff, Stefan. "Complex Power-sharing and the Centrality of Territorial Self-governance in Contemporary Conflict Settlements", *Ethnopolitics* 8(1) (2009): 27-45.

THE NATIONAL SECURITY SYSTEM OF MONTENEGRO

Xhemail Limani

PhDc, Sv Kliment Ohridski University, Faculty of Security Studies, Skopje,
Macedonia

e-mail: euro_mobi@yahoo.com

Abstract

The basics of the policy of national security of Montenegro date since after the declaring of its independence in 2006. By adopting the Strategy for national security have been defined the strategic directions of the development and the functioning of the security system of national security of Montenegro. In achieving the national interests and the security goals Montenegro is guided to respect the principles of democracy, rule of law and orientation according to European and Euro-Atlantic integration.

According to the Constitution, Montenegro is a civil, democratic, and ecological and country of social justice based on the rule of law. In accordance with the principles and the practice of the modern parliamentary countries, the Assembly in Montenegro as a legislative branch of government, acts autonomously and in balance with the other branches of the government (executive and judicial). The executive power is exercised by the Government and the judicial power is exercised by the courts.

Montenegro is a member of many international organizations such as UN, OSCE, Council of Europe, the Partnership for Peace, the Euro-Atlantic Partnership Council-EAPC, UNESCO, the International Monetary Fund (IMF), the World Health Organization, Interpol and other international and regional organizations. Currently, Montenegro is working intensively and expects in the coming years to get the status of a full member of NATO and expects to get candidate status for the EU to start negotiations to join the European Union.

Keywords: *national security system, security policy, security institutions, coordination, control, Montenegro.*

Introduction

Montenegro is a coastal country located in Southeastern Europe, bordering Serbia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Albania and Kosovo. According to some sources, the name Montenegro binds to the middle Ages when Mount Lovcen and the area of old-Montenegrin mountains covered with thick "black" forests. Montenegro was first mentioned in 1276 when gradually were replaced the old names for this geographic area and state Dukla and Zeta. According to other sources, the name Montenegro was first mentioned in the XV century, after the advent of Crnojevic dynasty to the throne of the former Serbian state Zeta. That area in 1496 came under Ottoman power and entered the composition of the Shkodra Sandzak. After a series of uprisings, Montenegrin tribes in the XVI century fought for autonomy, while in the second half of the XVII century they fought for independence of its mountainous territory. Since then, Montenegro has had internal theocratic arrangement as the head of world powers were Cetinje metropolitans-bishops. By transforming the country into a secular principality in 1852 and the Berlin congress held in 1878 in Montenegro the country gets a recognized status of an independent state.

Montenegro from 1918 to 1991 was part of Yugoslavia (Kingdom of SCS, FPRY, SFRY). After the dissolution of Yugoslavia from 1992 to 2003 Montenegro was a constituent element of the Federal Republic of Yugoslavia, from 2003 to 2006 within the State Union of Serbia and Montenegro. Referendum for independence of Montenegro was held on May 21, 2006. This referendum was supported by more than 55% of the citizens of Montenegro as a condition of the European Union to confirm and recognize its independence. Citing the results of voting for referendum, Montenegro formally declared its independence on June 3, 2006. Italian sources named this state as Montagna Negra, Montenegro or Monte Negro and hence the present name Montenegro who entered the Western European languages. The surface of the Montenegrin territory is 13,812 km. Coastline is 293.5 km, of which 52 km stretch on beach. According to the data from July 2009, Montenegro has about 672.180 inhabitants.

1. Policy of national security

The basics of the policy of national security of Montenegro date since after the declaring of its independence in 2006. By adopting the Strategy for national security have been defined the strategic directions of the development and the

functioning of the security system of national security of Montenegro. In achieving the national interests and the security goals Montenegro is guided to respect the principles of democracy, rule of law and orientation according to European and Euro-Atlantic integration.

The strategic objectives arise from the current vital and strategic interests and values of Montenegro. The main strategic goals and interests of the policy of national security are aimed toward: defense of the sovereignty, the independence and the territorial integrity of Montenegro, protection of the lives and the properties of the citizens and the economic goods, development of the defense capabilities, integration in NATO and EU, promotion of the policy of good neighborly relations and cooperation on regional and global level, strengthening of the democracy, the legal country and total protection of the human and minority rights, total legal formulation of the area of national security in accordance with the Constitution, the international law and the international obligations that Montenegro has accepted, strengthening of the capacities of Montenegro in the fight against the terrorism, the organized criminal and the corruption as well as strengthening of the security of the borders, strengthening of the transparency of the defense sector and the civil control of the army, strengthening of the capacities and the institutions responsible for managing emergency situations caused by natural, technological, biological, nuclear and other disasters; contribution to world peace through displays of international solidarity, active participation in the fight against terrorism and non-proliferation of weapons of mass destruction, demining, humanitarian and peace operations and possibility for using its land, air and sea space for supporting the missions led by UN, NATO, EU and OSCE¹, achieving sustainable economic development through growing economic freedom and strengthening the role of enterprises; improving the living standards of citizens by offering quality services through a system of effective education, health and social protection; providing conditions to protect the tradition, culture, language, national identity and customs; providing protection of information systems of Montenegro from unauthorized access or modification of information; preservation and protection of nature and the environment and promoting sustainable development.²

Based on a strategic assessment of the international security environment, Montenegro considering the reduced security threats in the region resulting from the integration of many of the SEE in NATO enjoys a degree of security, but in the

¹Мишовић, С., и Ковач, М., 2006. Системи одбране, Факултет Цивилне одбране, Београд, стр. 78.

²Strategija nacionalne bezbjednosti, ("Sl. list Crne Gore", br. 75/08).

future may be exposed to asymmetric security risks and threats. According to that the identified modern risks and threats like international terrorism and proliferation of weapons of mass destruction, religious and ethnic conflicts, transnational organized crime, illegal migration, smuggling and narcotics trafficking can influence the security of Montenegro. Also the consequences of the globalization and the problems of the transition like the increasing global difference between the rich and the poor countries with political consequences and inequality and social and economic problems can have a negative influence on the economic interests and the development of Montenegro. Also there are natural, technical-technological, chemical, biological, nuclear and radiological catastrophes, epidemics, and environmental threats to global security which "produce" a series of problems, such as global warming, the amount of greenhouse gases, destruction ozone, reducing fertile farmland and water supplies for drinking. the above problems can disrupt stability and security in some parts of the world, and such changes may affect the global security but also the security of Montenegro.

In order to face these challenges, as highlighted in the Defense Strategy of Montenegro, it is necessary to be able to adapt to the future changes and inclusion of Montenegro in the international defense and security integration. We can conclude that Montenegro in the recent years has managed to build modern concept of national security of the aspect of ensuring peace and security in the country and the international community is responding to the challenges and threats in the new security environment. The concept rejects emphasized or even exclusively militarized approach, but primarily it highlights the role of the active foreign policy and diplomacy, then defense policy and cooperation of the state with civil society in ensuring the safety of people.

2. Managing with the system of national security

The managing with the system of national security is governed by the Constitution of Montenegro, the laws of this area and the bylaws for their implementation. The integrated managing with the system of national security provides coordination and cooperation with different organizations and institutions performing joint and combined civilian, police and military duties at the level of state or local government in peaceful situations, emergency or martial law.

The managing with the system of national security is done by the Assembly of Montenegro, the President of Montenegro, the Government of Montenegro and

the Council of Defense and security. The legislature in Montenegro is carried by a unicameral Assembly, whose 81 seats are directly elected every fourth year. The Assembly of Montenegro has many competencies that represent a set of constitutional powers for achieving the legislature. The Assembly passes laws and decides to change the Constitution. In a constituent and legislative procedure a referendum may be applicable. Basically, the Assembly has the following powers: to adopt a budget and balance sheet; to adopt the spatial plan of the area of special concern for the interests of the Republic; decides to initiate a procedure for accountability of the President of the Republic; decides to dismiss the President of the Republic in a strictly defined procedure; decides to trust the government, give an authentic interpretation of acts adopted; grants amnesty to convicts for crimes; Confirm international agreements; elect, appoint and dismiss: the President and members of the government, president and judges of the Constitutional Court, President and judges of the courts of the Republic, Attorney General, Chairperson of the Council of the Central Bank, the President and members of the Senate of the State Audit Institution, etc. (Article 82 of the Constitution). Like other parliaments in the world and the Montenegrin assembly can perform an investigation into matters of public concern (ie parliamentary inquiry) through the commission of its own name.

The Assembly of Montenegro has large powers in the area of security and defense. Its basic task in this domain is to set the legal framework and the long-term basis of the security and the defense policy. Beside that in its competence is to adopt certain strategic documents that determine the concrete directions in the area of security and defense, such as the adoption of the Strategy of defense. Also, the Assembly declares military and emergency situation; decides on the use of force in international missions, supervise and control the army and security services, etc.

The President of Montenegro is elected in general and direct elections by secret ballot for five years and maximum two consecutive times. The function president of the Republic is incompatible with all other public functions and professions. The President of the Republic carries out a number of things, which in general compose his jurisdiction. The powers of the President "conditionally" can be divided into several groups.³

The first group consists of activities that refer to representing the country in the state and abroad, activities that usually belong to all Presidents of the countries, whether the monarchical or republican form and other activities in which the

³<http://www.predsjednik.me/?akcija=detaljno&id=7>

President of the Republic doesn't make independent decisions but he makes them on behalf of the state as its formal representative performs activities entrusted as their nominal deliverer.

The second group consists of activities that refer to proclaiming laws, announcing elections for Parliament, proposing to the Assembly to designate the composition of the government, the president and judges of the Constitutional Court and so on.

The third group consists of military and other things associated with them, such as: command the Army on the basis of the Council's decisions on defense and security and deciding on its use in accordance with law, order introducing measures of awareness and mobilization and adopt regulations, directions, orders, decisions and other acts.

The fourth group consists of International Affairs relating to appointment and revocation of Montenegrin ambassadors and heads of other diplomatic missions of Montenegro abroad, and receiving credentials of foreign diplomatic representatives.

The fifth group consists of activities pertaining to pardon and grant awards and recognition (Article 95 of the Constitution).

The Constitution of Montenegro consecrates certain number of generic provisions to the Government. From those provisions comes out that the Government of Montenegro consists of a President and Ministers and that the President has an authority to take care for the political unity in the Government, for the administrative direction of the Government, and to harmonize the work of the ministers. The ministers headed the ministries performing works in the area of their scope of work, but there are other bodies of the government too.

The Constitution of Montenegro in Article prescribes the general position and responsibility of the Government as one of the most important state organs. Thus, the Government has the power to lead the external and the internal policy of Montenegro; to execute the laws and the other regulations and general acts; to issue decrees, decisions and other acts for implementing the law; to make international agreements; to propose a plan for development and space plan of Montenegro; to propose budget and balance sheet; to propose a strategy for national security and strategy for defense, to decide on recognition of states and to establish diplomatic and consular relations with other states; to propose an appointment of ambassadors

and other heads of diplomatic missions of Montenegro abroad; to perform other duties prescribed by the Constitution or the laws.

In terms of security, the Government of Montenegro leads national security policy by: proposing National Security Strategy, Defense Strategy and laws related to the security sector; implementation of the Strategy for National Security; monitoring the situation of national security; adopting decrees by legal force during an emergency or martial law if the Parliament of Montenegro is unable to meet; determining the organization of the work of the state bodies in case of emergency or martial law; conclusion and striving to implement international treaties and agreements in the field of national security and compatibility of national legislation with international documents; and providing material and financial resources for the system of national security and the required level of operational and combat capability of the security forces.⁴

In terms of defense, the government adopts a plan of defense of Montenegro, determines organizational and formational structure and size of the army, determines the organization of work of the state bodies in the event of war or emergency, sets and dismisses the Chief of Staff on proposal of the Minister of Defense, decides on the measures, use, recovery, storage and deployment of the materiel for the defense in an emergency or martial law, etc.. Also, during an emergency or martial law, the government provides: implementation of measures for awareness on the territory of Montenegro, crossing the holders of defense preparations peaceful in military organization and their functioning according to defense plans, and implement the undertaken international obligations regarding the treatment of prisoners of war, foreign nationals and their property.

3. System of national security

The system of national security of Montenegro consists of a functional unity of all the state elements in providing protection for the national interests and values. Montenegro gives a special importance to the role of civil society, civil-military and civilian-police cooperation in the security field, and the development of civil society and the institutions of the system of national security. In this context, Montenegro develops functionally integrated national security system that ensures:

⁴Савић А., Обавештајне службе и национална безбедност, Правни факултет, Крагујевац, 2006, стр. 350.

1. efficient functioning of the elements of the system in all conditions for providing protection to the interests and values of Montenegro;
2. interoperability of the components of the system of national security and rational use of the resources;
3. coordination and effective management with the system of national security;
4. balanced development of all elements of the system;
5. transparent work of all elements of the system;
6. required personnel expertise and ability of the state to act preventively to the challenges, risks and threats to security and to respond to them adequately;
7. contribution to regional and global security.⁵

3.1. Structure of the system of national security

The structure of the system of national security consists of the institutions and state organs that manage, plan, organize, harmonize and realize measures and activities within the system of security. The basic elements of the system of national security beside the Assembly, the President, the Government and the Council for defense and security also include the Ministry of interior, the Ministry of defense, the army, the forces, the Agency for national security, the prosecution and the courts.

The Ministry of Interior performs the affairs in a way that each citizen is provided equal protection and exercising its constitutionally established rights and freedoms. To achieve this goal the Ministry performs a number of things that relate to the protection of the security of Montenegro and detect and prevent activities

⁵Машуловић И., "Тероризам/размјена обавјештајних података и сарадње безбједносних система (са освртом на Агенцију за националну безбједност), Перјаник, бр. 11/2006, стр. 63-72.

aimed at undermining and destruction of the constitutional order; protection of life, people and property of citizens, preventing and detecting crime and finding and catching perpetrators of crimes and detentions; maintaining public order; providing gatherings and other forms of association of citizens; providing certain persons and facilities; safety of road traffic; control of crossing the state border; control of movement and residence in the border area; control of movement and residence of foreigners, etc.

Within the Ministry of Interior as a central body with specific powers appears police. To regulate the work of the police authorities in 2005 was adopted the Law on Police. Under the Act, the police provide a general, personal and property security and protection of the citizens. Also, the Police carries the internal security, performs tasks relating to the prevention and eradication of all forms of crime, particularly organized and corruption, human rights protection, supervision and control of the state border, securing public order and peace, citizen security and traffic safety, and assistance to civil authorities in cases of natural or man-made disasters. It is a carrier of the fight against terrorism, the proliferation of weapons of mass destruction, the drug trafficking and so on.

According to the legislation in the area of policing a prominent role has the Police Department which has been established as an independent state body. In the headquarters of the Office of Police have been established the following organizational units:

- Department of Criminal Police which consists of: Department of the general crime prevention, Department for preventing economic crime, Department for Combating Organized Crime and Corruption Unit to combat drugs smuggling, Department for separate checks, Department of technical kriminalistic - Forensics units and witness protection;
- Department of Border Police which consists of: Department of foreigners and preventing illegal migration, Department of Control of the State Border Department of operational activities;
- Department of police of general jurisdiction consists of: Department of Public Order and Peace, Department of supervision and control of safety in road traffic, Department of prevention and policing in communities and Department for protection of property and individuals;

- Department for securing persons and facilities, which consist of: Unit providing figures Unit providing foreigners and anti-terrorism review and Division of providing facilities and consular missions;
- Department for human resources, legal affairs, telecommunications and information systems;
- Operational and communication center;
- Department for internal control and enforcement powers;
- A special anti-terrorist unit;
- A special unit of the police;
- Department for international police cooperation and European integration;
- Department for Planning, Development and Analytics.⁶

The Rulebook on organization and systematization of the Administration Police, which entered into force in January 2007, as amender's territorial organization of the Montenegrin police, so that instead of the previous Center and the departments of security, established regional offices in Bar, in Berane, in Bijelo Polje in Budva, Herceg Novi, in Niksic, Pljevlja and Podgorica, and out of police headquarters in Andrijevica, in Danilovgrad, Zabljak, in Kolasin, Kotor, in Mojkovac in Blue in Pluzhene in swirl Tivat, Ulcinj, Cetinje and Savnik.

Supervision over the legality and appropriateness of the work of the police does the Ministry of Interior and Public Administration. For the purposes of the Police Department in the Ministry are performed mutual, general, administrative, material-financial, legislative and personal affairs. In the management of the Ministry of Interior Minister assist the Secretary of the Ministry and the four assistants of the minister.

The Ministry of Defence of the Republic of Montenegro is shaped like a classic modern administrative sectoral organization, such as individual guidance, political responsibility, hierarchical organization, association with the terrain and more. The Ministry of Defence is led by the defense minister who generally has a

⁶Стаић, Љ., 2006. Основи безбедности, Драганић, Београд, стр. 98.

task to be guided by the guidelines and implement the decisions of the government which determines the political guidelines of the Ministry and in its composition.

Basically, the Ministry of Defense deals with the administrative matters pertaining to the field of national defense; assesses the military and other hazards; realizes multilateral and bilateral cooperation in the defense sector; performs tasks in the area of organization, equipping, arming, development and deployment of the Army, performs other activities that are consistent with the Constitution and laws.

Within the Ministry of Defense as constituent bodies in the fulfillment of the defense activities are included the Army and the General Staff of the Montenegrin army. The Army practice defense and is an armed force that defends the independence, sovereignty and national territory of Montenegro. The Army helps the civil authorities during natural and man-made disasters, and can engage in support of the police in combating terrorism.

The Army of Montenegro is organized in commands and units. It fulfills its constitutional role by performing specific missions and tasks. The missions of the Army resulting from the defense objectives are focused on: building a credible defense capabilities and developing interoperable capabilities of Montenegro to participate in activities to support world peace, contribution to building a stable security environment, develop partnerships and cooperation with other democratic countries, developing the necessary skills to join NATO and the EU.

Today, the most important challenge of the Army of Montenegro is to provide:

- organization and size of the military in line with the strategic concept of defense in accordance with the financial possibilities of the state;
- high degree of equipping and modernization;
- development capabilities to effectively engage in the defense of the country;
- achievement of the required degree of interoperability for participation in collective security systems and
- Ability to assist the population and civilian institutions in the event of natural and man-made disasters and provide support in other crisis situations, including crises caused by terrorist activities.

The National Security Agency (NSA) is a legal successor of the State Security Service of the Ministry of Interior of the Republic of Montenegro and an autonomous central-intelligence and security institution, which has no police powers other than those prescribed by the law. In functional terms, the National Security Agency is subordinated to the Government of the Republic of Montenegro and control of the legality of the work the Assembly. NSA is responsible for matters of national security which relate to: the protection of the constitutional order, security and territorial integrity of the Republic of Montenegro, protection of human rights and freedoms, as well as performing other activities in the interest of national security. As part of the safety system of the Republic of Montenegro, NSA carries within its competence on the basis of the Constitutional Framework and the laws, and their work is politically and ideologically neutral.

In carrying out duties and tasks in the field of national security the NSA is responsible for:

- collecting data and information on potential dangers, plans or intentions of organizations, groups or individuals aimed against the territorial integrity, security and constitutional order;
- collecting data of immediate relevance to national security;
- collecting data on activities of organizations, groups and individuals aimed at performing internal and international terrorism, organized crime and most severe forms of crimes against humanity and international law;
- analyzing, evaluating, using, recording and storage of the collected data and information;
- Security and counterintelligence protection of the Parliament of the Republic, the Government, the President of the Republic, other state bodies, ministries and governmental bodies;
- organization and coordination of the implementation of measures to protect confidential information and respect for safety standards for transmitting such information;
- protection of collected data and information from unauthorized disclosure, giving, changing, use or destruction;

- submission of collected intelligence data and other data relevant to national security in the form of an analytical report of the President of the Republic, Prime Minister and Speaker of Parliament; and perform other activities of interest to the security of the Republic in accordance with the law.

The Agency in its work applies all modern intelligence methods and tools in order to collect intelligence and perform other tasks from their responsibilities. The Agency of the citizens, with their prior consent, asks for information, data and expertise relevant to perform work for national security. In that regard, Article 9 of the Act provides that NSA applies secret intelligence methods and tools that secretly gathering intelligence information and data relevant to national security, such as: 1) through cooperation with domestic and foreign citizens, ie agents method; 2) monitoring and surveillance using technical means of audio-visual recordings and documentation; 3) purchase documents and items (secret plans, reports, drawings and other documents and objects) and 4) supervision of mailboxes and other means of communication. In addition, NSA is authorized for applying the method of cooperation with foreign institutions and organizations, as well as exchange of knowledge that comes with foreign institutions and organizations, as well as exchange of knowledge that comes with domestic institutions and facilities in accordance with the law and other regulations. ⁷

As regards the application of the agentur method NSA is authorized on the principle of voluntary and confidential, in cooperation with domestic and foreign nationals to gather intelligence, while having the right to issue its operative official document or tag to conceal his true identity and the identity of the persons he has established secret cooperation. With the agentur method NSA implements measures for secret surveillance and monitoring, based on separate decisions of the Director of NSA. For this activity the Director of the Agency, with a special act, approve tracking and monitoring and using technical means for documenting.

Given that through the application of the supervision over the means of communication (and postal mail) temporarily restricting human rights and freedoms established by the Constitution and law, each case surveillance reasoned written proposal by the Director of the NSA is approved by decision of the President the

⁷Edmunds, T., 2007. Security sector reform in transforming societies: Croatia, Serbia and Montenegro, Manchester Uniuersity Press, Manchester, ctp. 91

Supreme Court of the Republic of Montenegro, in cases where there are reasonable doubts that involving national security, such as:

- preparation for an armed attack on the Republic;
- covert activities directed against the territorial integrity of the Republic;
- covert activities, planning and carrying out preparations to carry out internal and international terrorism and other violent actions against state authorities and public officials in the country or abroad;
- provision of data and documents containing state secret to an unauthorized person from abroad or overseas;
- intelligence and subversive activities of individuals, groups and organizations in other States;
- organized criminal activity.

The proposal for surveillance of mail and other means of communication contains information about the person to whom the measure refers to, grounded reason for its use, methods for its application, scope and duration, telecommunications means and circumstances that require the need of it for collecting data thus. The duration of this measure is three months solely because of important reasons may be extended for another three months. The companies working with telecommunications or transporting of mail are obliged to provide optimum conditions for supervising the postal shipments and other means of communication that approved the Supreme Court of the Republic of Montenegro. The oversight of the postal shipments and other means of communication shall be revoked immediately upon the termination of the reason for that is exerted.

In addition to these methods and measures, NSA has powers to gather the necessary information and data, to carry out inspection in the registers and the data collections of other bodies of state administration, which lead them, and its written request to the Director of NSA. The law also stipulates the obligation of the state bodies and other legal persons exercising public powers ex officio notify NSA data and facts of importance to national security which comes in the performance of activities of their responsibilities.

In its work the NSA is authorized to provide certain information and data of the police and other authorities relating to matters of their scope of work. For all knowledge that comes in carrying out works and tasks laid down by law and which are important for the national security of the Republic of Montenegro, NSA keep separate records and registers, on a proposal from the Director of NSA and Government decision's .

The law provides for the right of the citizen, or the NSA duty to inform his written request to him whether measures taken for data collection, whether it keeps a record of his personal data and to make available. On the other hand, because of the conspiracy of the members of NSA, the Agency under the law must make available the data on their employees whether they have been collecting data, data sources and personal data about third parties.

The work of NSA is led by a Director who is appointed and dismissed by the Government at the proposal of the Prime Minister and based on the opinion of the Assembly of the Republic of Montenegro. The director of the NSA must not be a member of a political party nor to have an active part in the political life. For its work the director is directly accountable to the government and is authorized to: 1) protect the resources, methods and sources of data from unauthorized disclosure; 2) give instructions and orders for the work of organizational units and officials of NSA; 3) to match the intended use of budgetary and other resources NSA; 4) issue general and other acts necessary for the functioning of NSA; 5) to define criteria for admission of officials in NSA; 6) submitting proposals to the Government for the release of officials of NSA obligation of confidentiality while maintaining adequate proceedings before the competent national authorities; 7) to report to the Government on the work of NSA. For other officials of NSA, the law provides for the duties and tasks entrusted to perform in accordance with the law, other regulations and general acts, neither they nor the director cannot be a member of a political party. Considering that NSA succeeded the National Security Service of the Interior Ministry of the Republic of Montenegro, and the fact that this transformation has been carried out recently, the internal organization of NSA is in the process of being established.

Conclusion

The basics of the policy of national security of Montenegro date since after the declaring of its independence in 2006. By adopting the Strategy for national

security have been defined the strategic directions of the development and the functioning of the security system of national security of Montenegro. In achieving the national interests and the security goals Montenegro is guided to respect the principles of democracy, rule of law and orientation according to European and Euro-Atlantic integration.

The managing with system of national security is governed by the Constitution of Montenegro, the laws in this area and the bylaws for their implementation. The integrated management with the system of national security ensures coordination and cooperation with various organizations and institutions performing joint and combined civilian, police and military duties at the level of state or local government in peaceful situations, emergency or martial law. Management system of national security in particular exercise: the Parliament of Montenegro, President of Montenegro, the Government of Montenegro and the Council of Defense and Security.

The system of national security of Montenegro consists of the functional unity of all elements of the state in order to provide protection of national interests and values. Montenegro gives a special importance to the role of civil society, civil-military and civilian-police cooperation in the security field, and the development of civil society and the institutions of the system of national security.

Bibliography

- Савић А., Обавештајне службе и национална безбедност, Правни факултет, Крагујевац, 2006,
- Машуловић И., "Тероризам/размјена обавјештајних података и сарадње безбједносних система (саосвртом на Агенцију за националну безбједност), Перјаник, бр. 11/2006,
- Мишовић, С., и Ковач, М., 2006. Системи одбране, Факултет Цивилне одбране, Београд,
- Стаић, Љ., 2006. Основи безбедности, Драганић, Београд,
- Edmunds, T., 2007. Security sector reform in transforming societies: Croatia, Serbia and Montenegro, Manchester Uniuersity Press, Manchester,
- Strategija nacionalne bezbjednosti, ("Sl. list Crne Gore", br. 75/08),
<http://www.predsjednik.me/?akcija=detaljno&id=7> .

**MAKING GOVERNANCE OF GLOBAL FINANCE MORE
ACCOUNTABLE: INSIGHTS FROM POLITICAL PHILOSOPHY AND
ECONOMY**

Marin Beroš

Ph.D., Postdoctoral Associate, Institute of Social Sciences ‘Ivo Pilar’ – Regional
center Pula,

e-mail: mberos@pilar.hr

Marta Božina Beroš

Ph.D., Assistant, Professor, Faculty of Economics and Tourism, Juraj Dobrila
University of Pula,

e-mail: mbozina@unipu.hr

Abstract

Crisis-driven reforms are altering the paradigm underpinning global financial governance (GFG). They are adapting it in such a way as to accommodate a broader range of interests in decision-making, and by involving more stakeholders in its institutional framework, with the aim of strengthening governance accountability. Accountability implies the participation in, or surveillance over, global policymaking. Global policymaking falls within the domain of those international institutions and organizations whose decisions shape global finance. Currently, from the public’s perspective, none of them are worth of a high vote of confidence. Henceforth, a sustainable update of the governance arrangements in view of enhanced accountability, should primarily address the *core* of the system –the institutions and organizations whose decisions shape global finance. By engaging in a qualitative, descriptive analysis of relevant scholarship (with a focus on political philosophy and political economy) in this paper we: 1) discuss ethical ambiguities affecting the GFG nowadays, 2) analyse recent developments in GFG, particularly from the perspective of broader participation and improved legitimacy.

Keywords: *global financial system, accountability, governance*

1. Introduction

Probably every nation in the world has some version of the popular saying “*The world is not fair*”. And it is easy to see the reason - for example, our life opportunities are, in general, more modest if we are born in the impoverished Sub-Saharan country than if we are born in the affluent country that belongs to the Western world. These “differences of geography” are just one of the subjects that are of special concern to the branch of political philosophy called global justice theory. Global finance, that will be the main subject of this paper, also falls under the scrutiny of this discipline. In fact, the current global financial system is seen as one of the biggest factors contributing to global inequality. The 2008 worldwide financial and economic crisis was a direct byproduct of the weaknesses of the global financial system (GFS). The crisis has led academics, policymakers and experts to question and reconsider the future of the global financial system and its governance.

Henceforth, the purpose of this paper is to examine the prospects of reframing the conceptual frameworks of global financial governance through the insights from political philosophy and economy. We wish to suggest how ethics and justice can be introduced in a policy domain often accused of unfairness or at least found biased to the “fairness” prevalent in Western political economy and to make it more accountable to the general public. Accountability implies the participation in, or surveillance over, global policymaking. Global policymaking falls within the domain of those international institutions and organizations whose decisions shape global finance. Currently, from the public’s perspective, none of them are worth of a high vote of confidence. A sustainable update of the governance arrangements in view of increased accountability, should primarily address the *core* of the system – meaning its policymakers, or the institutions and organizations whose decisions shape global finance. By engaging in a qualitative, descriptive analysis of relevant scholarship (with a focus on political philosophy and political economy) in this paper we: 1) discuss ethical ambiguities affecting global financial governance (GFG) nowadays, 2) analyse recent developments in GFG in response to these ambiguities, especially from the perspective of broader participation and, with it, improved legitimacy.

The paper proceeds as follows: section two relates concepts such as “fairness”, “justice” and “accountability” to GFG by reviewing relevant political philosophy scholarship. Section three reflects on the ambiguities of governing the global financial system from the perspective of political economy. Section four examines post-crisis efforts that promote greater accountability of GFG, and

focuses on practical developments in the governance *politics* and *polity*. Section five concludes.

2. Accountability and global financial governance – a political philosopher’s perspective

Governance of global finance today resembles the game of football at the beginning of 19th century. Before the clarification of the rules, and consequently, the division on modern day versions of football and rugby, there were no fixed limits to the number of players per side; you could kick the ball (and sometimes the opposing player) any way you liked, which sometimes lead to hundreds of players taking part in a kind of enormous rolling maul. Of course, this sport caused major injury at times. Probably the game was enjoyable even then, but in the end, would you rather participate in that kind of competition or in its modern day version? It is easy to understand that what transformed the game of football were two simple things – commonly agreed rules and judges who enforced them. To return the analogy to the world of finance – if we want the global financial system to be more “fair” and “accountable”, that is, beneficent for the larger part of the world’s population, as opposed to today’s negligible few, where will we find a foundation for its conceptual reframing? And if we do find it, how are we going to agree on a set of rules obligatory to all countries, and consequently, who would be the judges that enforce those rules and to whom would they be accountable?

The starting proposition is that we truly need a new ethical outlook on the concept of value, not just on the value of the goods on the markets, but especially on the value of human life. As opposed to current neoliberal claims, not everything should be up to sale. Michael Sandel brilliantly argues that there are moral limits to the scope of finance in general.¹ By examining markets, Sandel develops a discussion relevant for finance in general. He argues that markets in general (and finance in specific) by their nature, fall outside of moral concern since they do not pass judgments on the intrinsic worth of things people buy and sell. In the context of voluntary market exchange, different people evaluate goods differently and markets leave them free to act upon their own valuations. In this a crucial dilemma emerges: should everything be up to sale or are there still some things that money can’t buy? Sandel thankfully believes that there are things that are not for sale, but these are becoming scarcer, as everyday life gradually drifted from a market *economy* to a market *society*. The important difference between the two lies in this:

¹Sandel, M. J. 2012. *What Money Can't Buy: The Moral Limits of Markets*. New York: Farrar, Straus and Giroux.

a market economy is a valuable and effective tool for organizing productive activity, but a market society is a way of life in which market values seep into every aspect of human life. In a market society financial value dictates the majority of societal relations. In a globalized world the financial sector knows no boundaries, not only geographically but morally as well. Contemporary global finances operate on structured financial products that transcend national geographical boundaries and impact economic cycles from a distance, which puts forward many ethical loopholes worthy of our attention.

From the discrepancy between states based on nationalistic principles and markets based on global ones, we arrive to the problems we face nowadays. Dani Rodrik² notices this discrepancy and calls it “globalization paradox”. The paradox manifests itself as a growing number of issues, not just concerning economy, but also ecology and security, which all transcend the capacities of nation states and current international arrangements to deal with them. With respect to our discussion, the global financial system in general has begun operating on the principles we could consider globalist long ago, but the political architecture that regulates them is still, in essence, national and therefore obsolete and useless. So the question poses itself: how do we escape this paradox? A simplistic answer is to change the manner how the global financial system is governed. But the path to this goal is not that simple. Nevertheless, the reform of the global financial system does not have to rely solely on operative effectiveness or market profitability. Instead it can be envisaged on the principle of fairness as a global ethical demand. Perhaps this is a somewhat “sentimental take” to governance in global financial matters. But irrespective of their technocratic and (at least declarative) apolitical nature, global finance should serve the interests of the global society. And this is a significant remark to make at a time when global financial policies seem to diverge from public assumptions on broader participation and greater fairness.

Considering all of these facts, in the aftermath of the crisis we can agree that one of the most pressing problems with respect to global financial governance is accountability. Accountability, in democratic system, implies a relationship in which the ones with power are accountable for their actions to a broader public. This seems rather unproblematic on the level of national states, with clearly delineated borders, and with clear definitions on who is or is not a citizen, that is, a person with certain rights that were given to him by the state. But the question of accountability gets quite complex on the global level, for the main reason that there is no such thing as universal global society. There are, indeed, some common

²Rodrik, D. 2011. *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy*. New York: W.W. Norton & Company.

values and institutions, but they are not shared or respected by all. But even if the universal global society existed there would be challenges to global governance. As Keohane observes³, if globalization of public authority occurred, the size of polity would create massive problems for the democratic procedures. Elections would be hard to conduct, and when (and if) the government would be formed, the citizens would have few incentives to monitor their governments' behaviour, as when polities are larger, more individuals can rationally be ignorant, since their actions have so little impact on policies.

Nevertheless, as we cannot expect that any set of common values or institutions will be universally accepted in the foreseeable future, we must concede that global society will not be universal but partial. In that sense, how are we to enhance accountability of its institutions (especially the financial ones) so the majority of its members will accept them? The following sections examine this question from the perspective of political economy scholarship, and analyse whether greater accountability of specific stakeholders in governance has been secured in response to the crisis. It does so by tracing specific developments in the institutional and decision-making structure of global finance.

3. A political economy perspective on the accountability of global financial governance

In a broader sense, the term "global financial governance" (GFG) comprises internationally recognized institutions, rules, agreements and conventions – *i.e.* arrangements, which safeguard the solvency of financial institutions and the orderly functioning of financial markets, with the aim of supporting global financial stability⁴. Although there is no centralized, global authority steering the global financial system (GFS) the system itself operates within a network of institutional actors (*i.e.* without a streamlined hierarchical structure) whose interactions attempt to emanate that of a government. These actors comprise the so-called "Bretton Woods' international financial institutions" (the International Monetary Fund and the World Bank), and international regulators (the Basel Committee on Banking Supervision, the International Organization of Securities

³ Keohane, R.O. 2002. Global Governance and democratic Accountability. Miliband Lecture at the London School of Economics, May 17. pp. 1-35.

⁴ See Elson, A. 2011. Governing Global Finance. The Evolution and Reform of the International Financial Architecture. Basingstoke: Palgrave Macmillan; Schinasi, G. J., Truman, E. M. 2010. Reform of the global financial architecture. Working Paper Series of the Petersen Institute for International Economics WP 10-14.

Commission, and the International Association of Insurance Supervisors)⁵. Functions such as steering international financial policy, adopting *soft law* rules and recommendations, and implementing internationally agreed regulations, are distributed among them⁶.

Global financial governance strives to achieve two objectives: 1) maintaining the orderly functioning of global financial markets/institutions and mitigating potential crisis or minimizing their disruptive effects if they do occur; and 2) supporting further financial liberalization as a means of fostering economic development across the globe⁷. But the large number of various stakeholders in GFG (*e.g.* international financial institutions, private sector actors, national governments) means that it is not always easy to balance heterogeneous interests and succeed in achieving the twin-objectives of financial governance on a world-wide scale. Even if the technocrats coming from international financial institutions were to agree, there are still substantive divergences among governments representing countries of dramatically different levels of economic development – and that, consequently, advocate the pursuit of very different priorities in governance.

The financial crisis of 2007-08 clearly exposed all of the weaknesses that undermined the system of GFG with respect to its *policy* (regulatory framework), *politics* (decision-making mechanisms) and *polity* (institutional framework)⁸. One of the more striking criticisms of GFG stated that the significant fragmentation of international financial power among countries (*e.g.* between the US and the EU) as well as decision-making that relied on a complex network of multiple actors made governance slow and ineffective⁹. In order to streamline decision-making and boost effectiveness GFG was led by countries with greater leverage in global financial matters (predominantly Western ones) as their financial systems embodied the dominant conceptual narrative at the time. Namely, the GFG has been developed

⁵Moschella, M. 2013. Designing the Financial Stability Board: a theoretical investigation of mandate, discretion, and membership. *Journal of International Relations and Development* 16(3). pp. 380-405. Retrieved from: <https://aperto.unito.it/bitstream/2318/141869/1/Moschella - Edward Elgar.pdf> ; at p. 8.

⁶Moschella, M. 2013. *Governare la finanza globale – Istituzioni, processi decisionali e politiche pubbliche*. Bologna: Il Mulino, p. 29.

⁷*Ibidem*. p. 31.

⁸Moschella, M. 2013. *Governare la finanza globale – Istituzioni, processi decisionali e politiche pubbliche*. Bologna: Il Mulino. p. 9.

⁹*Ibidem*, p. 207.

under the narrative of “self-regulatory financial markets” advocated by the Western, industrialized countries and that has shaped the institutional backbone and governance arrangements of the Bretton-Woods global financial system. The “pre-crisis” global financial system and its governance arrangements focused on minimizing risks emanating from emerging financial markets and in this sense the general approach of GFG was very “disciplinary” towards emerging and developing countries perceived as toddlers in the eyes of the more advanced and mature Western economies. But events that unfolded during the summer of 2007 and 2008 cast a shadow on the stabilizing role of Western economies, due to the fact that instabilities stemmed from advanced economies’ financial markets and largely affected Western economies (US and European alike).

In a sense the crisis altered the balance of international financial power in favor of emerging economies and opened a window of opportunity to reframe the conceptual basis of the GFS and to redesign its architecture in order to secure arrangements of GFG that will better support global stability. One of the most important conceptual breakthroughs has been the acknowledgment that the current institutional framework, decision-making elites and processes of GFG have become obsolete, meaning that they do not reflect today’s socio-economic realities. Namely, the increase of the world public debt from 2007 onwards is primarily associated to developments in advanced economies, while emerging economies bear less responsibility. At the same time leading international financial institutions have now their seat in Asian countries – China primarily (e.g. Industrial and Commercial Bank of China, China Construction Bank of China) while Anglo-American champions (HSBC, JP Morgan Chase) come second¹⁰. Overall, emerging economies have gained more leverage in GFG matters, not only because of better economic (fiscal) perspectives but also because they have begun to develop their own monetary and support arrangements (e.g. the Asian Infrastructure Investment Bank)¹¹.

In line with the transforming “financial order” crisis-driven reforms now attempt to alter the paradigm underpinning GFG, adapting it in such a way as to accommodate a broader range of interests in its *politics*, and by involving more

¹⁰Moschella, M. 2013. Governare la finanza globale – Istituzioni, processi decisionali e politiche pubbliche. Bologna: Il Mulino. pp. 214-16.

¹¹Woods, N., Betts, A., Prantl, J., Sridhar, D. 2013. Transforming Global Governance for the 21st Century. UNDP Human Development Report Office Occasional Paper 2013/09. p. 3.

stakeholders¹² in its deliberations and *polity*, with the aim of substantially strengthening its accountability¹³. Governance arrangements have to respect the newly confirmed plurality of economic interests as well as secure that global finance serves developmental objectives and not particular interests of financial groups and lobbyist. Finally, many agree that GFG has to be more transparent and open to public scrutiny and debate. This observation relates to the fact that GFG is typically perceived as opaque, requiring very specific, expert knowledge usually confined to epistemic communities within governance structures (e.g. central banks). As some noted: “*too much of the governance of global finance remains ad hoc, with non-transparent, non-inclusive, largely unaccountable and un-responsible institutions*”¹⁴. When the financial crisis reached its apex the public begun not only to openly criticize GFG but also to engage into more formal civil society movements (e.g. Occupy Wall Street, Finance Watch) that demanded increased transparency of stakeholders’ deliberations as well as some sort of their monitoring (and sanctioning!)¹⁵. These are all demands towards greater accountability of GFG – to make the policy creation process unbiased, procedurally fair and to make key stakeholders answerable¹⁶.

Several significant steps towards enhancing accountability of GFG have been made in response to the crisis within the governance *politics* and *polity*. Firstly, reforms attempt to make GFG more participative and inclusive by extending the membership within the so-called “Bretton Woods international financial institutions” to a larger number of developing countries. Secondly, the

¹²The term “stakeholder” describes individuals or groups (e.g. states, groupings of states, sub-state groups, transnational non-governmental groups and NGOs) who have a direct interest in a policy. See Woods, N. Accountability, Governance and Reform in International Financial Institutions. G24 Research Paper. available at: www.policyinnovations.org/ideas/.../woods_IFIreform.pdf (23.9.2016.); p. 15.

¹³Underhill, G., Zhang, X. 2006. Norms, Legitimacy, and Global Financial Governance, World Economy and Finance Research Programme Working Paper No.WEF 0013. p. 29.

¹⁴New Rules for Global Finance. 2013. Global Financial Governance & Impact Report. available at: www.new-rules.org (23.9.2016.)

¹⁵This question is not new it is actually known as the ancient dilemma of “*Quis custodiet ipsos custodes?*”, but only recently a very interesting proposition in this respect has been put forward, more concretely in: Barth, J. R., Caprio, G., Levine, R. 2012. Guardians of Finance: Making Regulators Work for Us. Cambridge: MIT Press.

¹⁶Woods, N. 2000. Accountability, Governance and Reform in International Financial Institutions. G24 Research Paper. available at: www.policyinnovations.org/ideas/.../woods_IFIreform.pdf (23.9.2016.)

reforms introduce some form of hierarchy within GFG by upgrading specific decision-making groups – concretely, the G20 has been politically “elevated” with the creation of G20 *Leaders* as a “*premiere forum of economic cooperation*”¹⁷. In the following section we examine these developments more attentively.

4. Enhancing accountability in response to the crisis

Decision-making developments

The crisis has irrevocably altered the decision-making processes and mechanisms (*politics*) of GFG. As already noted the crisis has opened a window of opportunity to implement a series of reforms targeting the representative asymmetry inherent to the Bretton Woods’ governance arrangements. Namely, it is widely acknowledged that asymmetries in the membership within key stakeholders of GFG undermine its legitimacy and also weaken the effectiveness of its execution. It is more challenging to implement the politics developed within a political forum closed off to the majority of interested actors (*i.e.* emerging economies). At the same time, such governance tends to be shortsighted as it usually dismisses the seriousness of risks deriving from countries/entities with greater financial power or political leverage¹⁸.

Henceforth, the overall aim here is to reinforce legitimacy of governance arrangements by involving a broader group of interested parties (stakeholders) in the policy creation process, and in this respect to primarily give greater leverage to emerging countries in respect of policy creation. In order to achieve this, access to international financial institutions has widened in the sense that membership has been extended to emerging economies previously non-represented within these actors. Moreover, voting modalities within specific entities have been adjusted accordingly. In certain cases this development has been so prominent as to result with evolutionary institutional progress. Such was the case of the Financial Stability Forum, which has been radically transformed in 2009 at the G20 London Summit and now bears the name of Financial Stability Board (FSB). As the leading coordinating entity of global financial reform, the FSB – unlike its predecessor – includes all G20 economies, besides the members of its predecessor (G7 group of countries alongside Japan, Hong Kong, Russia and Singapore) as well as the

¹⁷Ocampo, J. A., Griffith-Jones, S. 2010. The G20 and global financial governance. FRIDE and Club de Madrid Policy Brief September 2010. p. 4.

¹⁸Moschella, M. 2013. Governare la finanza globale – Istituzioni, processi decisionali e politiche pubbliche. Bologna: Il Mulino. p. 121.

European Commission. In the same spirit, the membership of the Basel Committee for Banking Supervision has been extended – from its previous G10 centeredness to the present 28 members, which include emerging economies. Another significant development is that the Committee now has the obligation to report to an oversight body – the Central Bank Governors and Heads of Supervision, which fosters public confidence in its work¹⁹.

The progress has been, perhaps, less striking in respect of the “Bretton Woods’ international financial institutions” as their transformations affected voting modalities which did not result with a revolutionary change in the entities’ institutional nature. Nevertheless, there has been progress in the “voice and representation” of emerging economies in these institutions, firstly with the 2011 “quota and voice” reform of the IMF in favor of the least developed, emerging economies (or “dynamic economies” as referred to by the IMF). This reform attempts to balance the asymmetry of significant underrepresentation of Asian and overrepresentation of European economies by redistributing the quotas and tripling the basic votes to increase the voting rights (*i.e.* leverage) of developing countries²⁰. The reform further envisaged a more representative Executive Board of the IMF. The majority of measures under this reform package became effective in January 2016, with a tangible shift in quota share to emerging economies while protecting the voting shares of the poorest member countries²¹.

Also worthy noting is the World Bank’s attempt to enhance its legitimacy by shifting voting powers in order to emphasize the voice and influence of developing countries. In 2010 the World Bank agreed to transfer 3.13% of voting power from the developed to the developing and transition economies that has increased the overall voting power of these countries to 47.19%, and with a clear promise for voting parity in the future²². Related to this development the World Bank’s President at the time, Mr. Zoellick, stated: “*The endorsement of the shift in voting power is crucial for the Bank’s legitimacy. It recognizes that we need to consign outdated concepts like ‘Third World’ to the history books. Today, the world is moving towards a fast, new-evolving, multi-polar world economy. Developing*

¹⁹ For a detailed insight into the history of the Committee see: <http://www.bis.org/bcbs/history.htm>

²⁰Ocampo, J. A., Griffith-Jones, S. 2010. The G20 and global financial governance. FRIDE and Club de Madrid Policy Brief September 2010. p. 4.

²¹ For more details on the reform package and its progress see: <https://www.imf.org/external/np/exr/facts/changing.htm>

²²Ocampo, J. A., Griffith-Jones, S. 2010. The G20 and global financial governance. FRIDE and Club de Madrid Policy Brief September 2010. p. 5.

*countries are key sources of demand for this recovery and, over time, they can become multiple poles of growth. The World Bank must change to recognize these new realities.*²³

As a complement to the reforms that tackle under/over representation imbalances, the public has devised new ways of getting involved in the policy creation processes. The fact that the crisis has been triggered by excessive *financialization*, has then propagated to the real sector and that its consequences had to be alleviated by employing substantive public resources (primarily focused on banking sector stabilization) has attracted public interest towards the opaque field of financial governance at national and global levels²⁴. The public started to express its discontent vociferously and, more importantly, in an organized manner. Civil movements such as “Occupy Wall Street” and associations as “Finance Watch” demanded more stringent regulation of finance (global and national) and that “*finance serve society*” (Finance Watch’s motto). In this sense the *locus* of policy creation that was traditionally confined to epistemic communities such as central bankers, has now shifted thanks to its openness to a broader group of participants. Institutional membership has broadened and so have the categories of groups who have the legitimacy to claim a stakeholder-position in global financial *politics*²⁵.

Institutional developments

With respect to the institutional framework of GFG (*polity*) we can distinguish two main developmental strands: 1) the attempt to institute some sort of hierarchy between governance stakeholders and, 2) the intensification of inter-institutional coordination²⁶.

²³World Bank. 2010. Development Committee Press Conference. Press Briefing. Available at: www.worldbank.org

²⁴Moschella, M. 2013. Governare la finanza globale – Istituzioni, processi decisionali e politiche pubbliche. Bologna: Il Mulino. p. 184.

²⁵Woods, N. Accountability, Governance and Reform in International Financial Institutions. G24 Research Paper.

available at: www.policyinnovations.org/ideas/.../woods_IFireform.pdf (23.9.2016.); p. 20.

²⁶Ocampo, J. A., Griffith-Jones, S. 2010. The G20 and global financial governance. FRIDE and Club de Madrid Policy Brief September 2010, p. 4; Moschella, M. 2013. Governare la finanza globale – Istituzioni, processi decisionali e politiche pubbliche. Bologna: Il Mulino. p. 173.

As for the first strand, the creation of G20 Leaders presents tangible evidence of a nascent, albeit modest, hierarchy within GFG²⁷. From 2008 onwards, G20 Leaders has replaced the G8 summits confirming that global financial policies should be supported by a wider agreement (non only by Western countries) in order to be effective. Also G20 Leaders acknowledges that financial stability demands medium to long-term solutions, something not easily delivered by traditional government representatives (*e.g.* sector ministers) in the “G-groups” which tend to consider solutions within a “term-in-office” perspective. This is the reason why it has been decided to elevate the discourse on global finance to the highest political levels – to heads of state and government. The G20 Leaders is not only a premiere forum on international economic cooperation, it is also a transition to a more streamlined institutional structure of GFG. In fact scholars note that G20 Leaders is indeed in a “lead” position towards other stakeholders, resulting purely from its organizational set up. Without an administrative backup this forum has to delegate its conclusions to specific actors within the GFG network, which in turn implement them²⁸. In this sense G20 Leaders have been instituting a vertical structure within the existing network of governance stakeholders. In respect of this nascent hierarchy accountability becomes paramount, as entities have to cooperate in exchanging information/views but also there has to be the possibility of attributing responsibility for policy implementation.

As for the second strand, we can note that the intensification of inter-institutional cooperation within the governance network results from the creation of new entities (*e.g.* FSB) as well as from the widening of competences of existing or new actors. For instance, as a successor of the Financial Stability Forum the FSB has a strengthened organizational set up (permanent seat, structured secretariat and administration) complementary to its extended policy tasks (*e.g.* supervision of coordination between international institutions and private actors). At the same time the FSB now disposes of overlapping competences with of the IMF which is not surprising as both institutions focus on financial sector operations and their stability. Perhaps their most notable overlap is in the exercise of the “early warning” system²⁹. In this respect scholars note the FSB and IMF have to define

²⁷Moschella, M. 2013. *Governare la finanza globale – Istituzioni, processi decisionali e politiche pubbliche*. Bologna: Il Mulino. p. 173.

²⁸Ocampo, J. A., Griffith-Jones, S. 2010. *The G20 and global financial governance*. FRIDE and Club de Madrid Policy Brief September 2010, p. 6; Moschella, M. 2013. *Governare la finanza globale – Istituzioni, processi decisionali e politiche pubbliche*. Bologna: Il Mulino. p. 175.

²⁹Schinasi, G. J., Truman, E. M. 2010. *Reform of the global financial architecture*. Working Paper Series of the Petersen Institute for International Economics WP 10-14.; p. 29.

clear and feasible modes of cooperation, in order to avoid adverse competition and reinforce their institutional strengths. In the words of Schinasi and Truman: “*By cooperating with the IMF, the FSB may enhance its accountability and transparency to stakeholders in the global financial system. By cooperating with the FSB, the IMF may gain greater trust from central bankers and supervisory and regulatory authorities and in the process enhance its leverage with these policymaking organizations.*”³⁰

With the extension of institutional membership, widening of competences and first attempts to *structure* GFG, the issue of striking the balance between various stakeholders will become imperative for governance effectiveness and legitimacy. Therefore policymakers should invest the majority of their efforts in establishing feasible mechanisms of coordinated policy creation as well as accountability of those competent for policy implementation.

5. Conclusions

Greater accountability of global financial governance (GFG) has become imperative in the aftermath of the worldwide financial crisis. Accountability, in democratic system, implies a relationship in which the ones with power are accountable for their actions to a broader public. This seems rather unproblematic on the level of national states, with clearly delineated borders, and with clear definitions on who is or is not a citizen, that is, a person with certain rights that were given to him by the state. But the question of accountability gets quite complex on the global level, for the main reason that there is no such thing as universal global society, nor global governing authority. Woods notes that: “*The core elements of accountability are transparency, compliance, and enforcement.*”³¹ This is why accountability seems elusive in the context of GFG, where there is no centralized, global authority steering the global financial system, but the system itself operates within a network of institutional actors (*i.e.* without a streamlined hierarchical structure). In this paper we emphasized the effectiveness and legitimacy of GFG as crucial to the furthering of financial integration and maintaining global financial stability in the long term. This implies that international institutions and organizations, whose decisions shape global finance today must become more transparent, open to a plurality of interests represented by

³⁰Ibidem, p. 46.

³¹Woods, N. Accountability, Governance and Reform in International Financial Institutions. G24 Research Paper.
available at: www.policyinnovations.org/ideas/.../woods_IFIreform.pdf (23.9.2016.); p. 20.

various stakeholders. In the same spirit, their deliberations and the sole decision-making processes have to become more inclusive, open to criticism and dissenting views. This paper examined whether, in response to the crisis, accountability of GFG has been enhanced – and if so which tangible developments confirm this governance progress?

Several significant steps towards enhancing accountability of GFG have been made in response to the crisis within the governance *politics* and *polity*. Conceptually, all of these developments are based on the acknowledgment that the current institutional framework, decision-making elites and processes of GFG have become obsolete, meaning that they do not reflect today's socio-economic realities. Nowadays, GFG has become more participative and inclusive with the extension of membership within the so-called “Bretton Woods international financial institutions”. The overall aim was to reinforce legitimacy of governance by involving a broader group of interested parties (stakeholders) in the policy creation process, primarily the emerging economies. In certain cases this development has been so prominent as to result with evolutionary institutional progress (e.g. the creation of the Financial Stability Board). As a complement to these reforms the public has devised new ways of getting involved in the policy creation processes. Public movements and associations bring a variety of perspectives in the policy creation process. What is even more significant, the public's involvement increases accountability of GFG. It does so by monitoring the creation, adoption and implementation of financial policies – but also by advocating corrective measures when policies seem adverse or biased³². Another important development in response to the crisis has been the progress towards a more streamlined hierarchy within GFG, with the creation of the G20 *Leaders* group, as well as the formalization of inter-institutional cooperation in specific governance matters.

In reforming GFG today we have to keep in mind that its twin-objectives (effectiveness and legitimacy) are not mutually exclusive – nor is there a superior choice between the two. These are equally worthy, complementary goals, although at some point in the developmental trajectory of GFG one may take slight precedence over the other. At present it seems that legitimacy of governance – secured through enhanced accountability of its *politics* and *polity*, is more prominent at least judging by the abundant literature on the topic. Moreover in the paper we have showed that recent reforms in GFG are not only conceptual but have manifested themselves in tangible ways (e.g. institution building, widening of policy competences, effective public involvement). The path towards greater

³²Schnabel, A., Scholte, J. A. (Eds). 2002. *Civil Society and Global Finance*. London: Routledge. p. 25.

accountability has only begun, and it will ultimately benefit not only governance legitimacy but its effectiveness as well.

References:

- Barth, J. R., Caprio, G., Levine, R. 2012. *Guardians of Finance: Making Regulators Work for Us*. Cambridge: MIT Press;
- Elson, A. 2011. *Governing Global Finance. The Evolution and Reform of the International Financial Architecture*. Basingstoke: Palgrave Macmillan;
- Keohane, R.O. 2002. *Global Governance and democratic Accountability*. Miliband Lecture at the London School of Economics, May 17. pp. 1-35;
- New Rules for Global Finance. 2013. *Global Financial Governance & Impact Report*. Available at: www.new-rules.org;
- Moschella, M. 2013. *Designing the Financial Stability Board: a theoretical investigation of mandate, discretion, and membership*. *Journal of International Relations and Development* 16(3). pp. 380-405. Retrieved from: [https://aperto.unito.it/bitstream/2318/141869/1/Moschella - Edward Elgar.pdf](https://aperto.unito.it/bitstream/2318/141869/1/Moschella_-_Edward_Elgar.pdf) ;
- Moschella, M. 2013. *Governare la finanza globale – Istituzioni, processi decisionali e politiche pubbliche*. Bologna: Il Mulino, p. 29;
- Ocampo, J. A., Griffith-Jones, S. 2010. *The G20 and global financial governance*. FRIDE and Club de Madrid Policy Brief September 2010;
- Rodrik, D. 2011. *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy*. New York: W.W. Norton & Company;
- Sandel, M. J. 2012. *What Money Can't Buy: The Moral Limits of Markets*. New York: Farrar, Straus and Giroux;
- Schinasi, G. J., Truman, E. M. 2010. *Reform of the global financial architecture*. Working Paper Series of the Petersen Institute for International Economics WP 10-14;
- Schnabel, A., Scholte, J. A. (Eds). 2002. *Civil Society and Global Finance*. London: Routledge;

Underhill, G., Zhang, X. 2006. Norms, Legitimacy, and Global Financial Governance, World Economy and Finance Research Programme Working Paper No.WEF 0013;

Woods, N. Accountability, Governance and Reform in International Financial Institutions. G24 Research Paper. Available at: www.policyinnovations.org/ideas/.../woods_IFIreform.pdf;

Woods, N., Betts, A., Prantl, J., Sridhar, D. 2013. Transforming Global Governance for the 21st Century. UNDP Human Development Report Office Occasional Paper 2013/09.

Websites:

<http://www.bis.org/bcbs/history.htm>

<https://www.imf.org/external/np/exr/facts/changing.htm>

**POSITION OF THE WHISTLEBLOWERS IN THE UNITED NATIONS
SYSTEM 10 YEARS AFTER SECRETARY-GENERAL'S BULLETIN ON
PROTECTION AGAINST RETALIATION – HOW FAR HAVE WE COME?**

Marko Novaković

LL.M. Research Fellow, Institute of International Politics and Economics, Belgrade,
marko@diplomacy.bg.ac.rs.

Abstract

Corruption is a phenomenon inherent to the mankind and in its various forms none organizational structure created by man is susceptible to it. Hence, corruption issues are present in the United Nation (UN) system as well. In the UN system, because of its characteristic, whistleblowers have immensely important role in the fight against corruption and its sanctioning. Since UN is enjoining high level of independence in regulating its internal affairs, whistleblowers are one of very few tools in the battle against corruption in general and corrupted UN staff members and consequently its position can be very difficult and sometimes even dangerous. In order to comprehend the most common forms of corruption in the administration of the United Nations, we will analyze in this article several cases of corruption brought before United Nations Appeals Tribunal, but the whistleblowers position and importance will be in primary focus, while institutionally, special attention will be given to the work of the United Nations Ethics Office.

Keywords: *Corruption, United Nations, Whistleblowers, Ethics Office, UNAT.*

Introduction

Whistleblowing activity is very important and often one of the very few ways to deal with the corruption effectively. There are a lot of definitions of whistleblowing, but in this article we will rely on definition provided by International labor organization that defines whistleblowing as “the reporting by employees or former employees of illegal, irregular, dangerous or unethical

practices by employers.¹ Showing importance of protection of whistleblowing activity in international level, assessing the improvement of their protection since 2005 and finally providing recommendation to improve their status will be main aims of this article.

1. Whistleblowing in international law

As a main sources of international law are international conventions, international custom, general principles, judicial decisions and teaching of most prominent scholars² it is important to evaluate presence of the protection of whistleblowers elements in these categories. This especially goes for international conventions and jurisprudence, as they present the proof of both theoretical (formal) and practical understanding of the importance of their protection.

1.1. Conventions

UN Convention against Corruption is a basic document designated to regulate and instigate fight against corruption. Although term whistleblower is not explicitly mentioned in UN Convention against Corruption, their rights are subject of protection. In the article 33, entitled “Protection of reporting persons” it is promoted that “Each State Party shall consider incorporating into its domestic legal system appropriate measures to provide protection against any unjustified treatment for any person who reports in good faith and on reasonable grounds to the competent authorities any facts concerning offences established in accordance with this Convention.”³ Other important international conventions are Council of Europe’s Criminal Law Convention on Corruption.⁴ In each of these and many other international instruments, the duty of protecting the rights of the whistleblowers for all parties. However, this is only first, necessary but still abstract step.

Among soft law is also rich in the provisions protecting of whistleblowers. OECD 2009 Anti-bribery Recommendation also provides for the protection of whistleblowers in the public and private sectors⁵. Very important document is Secretary-General’s Bulletin on Protection against Retaliation.⁶ This Bulletin, brought in 2005, will serve as a symbolic milestone, to asses after 10 years the

¹International Labour Organization Thesaurus (2005).

²I.C.J Statute, Article 38.

³United Nations Office On Drugs And Crime Vienna United Nations Convention Against Corruption United Nations New York, 2004.

⁴<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/173> .

⁵<https://www.oecd.org/g20/topics/anti-corruption/48972967.pdf> pg.16.

⁶ST/SGB/2005/21.

improvement the UN as an organization made to protect their own moral and courageous employees from the retaliation of the obviously immoral ones.

1.2. Case-Law

Judicial decisions related to the protection of persons who report misconduct of employees are numerous. In the national courts one of the most recent one is decision of the USA Supreme Court in the case of Lane vs. Franks.⁷ On the international level, at this moment ECHR has issued 27 judgments where whistleblowers activity is mentioned, whether they granted the protection or not. Most recent ones are case Of Červenka V. The Czech Republic,⁸ case Of Kitanovska Stanojkovic and Others V. "The Former Yugoslav Republic Of Macedonia"⁹, and famous Case Of Heinisch V. Germany.¹⁰

However, in the light of the above-mentioned Secretary-General's Bulletin On Protection Against Retaliation, special place among judicial decisions of international organs holds the case of whistleblower Andres Kompass.¹¹

1.2.1. Andres Kompass Case

Mr Andress Kompass worked at the Office of the High Commissioner for Human Rights ("OHCHR"), Geneva, as Director, Field Operations and Technical Cooperation Division (D-2). In mid-July 2014, the Chief, Rapid Response Unit and Peace Missions Section, OHCHR, provided to the Mr.Kompass a copy of a report containing serious allegations of atrocities allegedly committed in the Central African Republic by French military towards children.¹² Couple days later, Mr Kompass brought the content of the report to the attention of the Deputy Ambassador of France. Mr. Kompass shortly thereafter informed the Deputy High Commissioner that he had seen the report and had discussed the allegations therein with the Deputy Ambassador of France and in reply to a request from the French

⁷<http://www.scotusblog.com/case-files/cases/lane-v-franks/>

⁸ECHR, Application no. 62507/12.

⁹ECHR, Application no. 2319/14.

¹⁰ECHR, Application no. 28274/08.

¹¹United Nations Dispute Tribunal Case No.: Undt/Gva/2015/126 Order No.: 99 (Gva/2015)
Date: 5 May 2015 Original: English, At
<http://www.un.org/en/oaj/files/undt/orders/gva-2015-099.pdf>

¹²United Nations Dispute Tribunal Case No.: Undt/Gva/2015/126 Order No.: 99 (Gva/2015)
Date: 5 May 2015 Original: English, At
<http://www.un.org/en/oaj/files/undt/orders/gva-2015-099.pdf>

Permanent Mission to the United Nations in Geneva, he shared with it a copy of the report and informed the Deputy High Commissioner about this on 7 August 2014. As a response, during a meeting on 12 March 2015 with the Deputy High Commissioner, the latter informed him that in light of his handling of the matter, the High Commissioner had requested his resignation, adding that such a request had been made by the Under-Secretary-General for the Department of Peacekeeping Operations. But Mr Kompass refused to resign which resulted in the High Commissioner requested the Office of Internal Oversight Services (“OIOS”) to investigate allegations of misconduct by the Applicant.¹³ OIOS subsequently launched an investigation. The High Commissioner sent a note to the Acting Director-General, UNOG, on 10 April 2015, recommending that the Applicant be placed on administrative leave with full pay under staff rule 10.4. 11. Mr Kompass had to wait until mid-2016 to be exonerated for his “wrongdoing”.¹⁴

This only shows that in the UN system, prime suspect in the whistleblowing cases is often the whistleblower himself. This is something that has to be changed very fast and without any concerns of other elements this change might effect. Regarding the case of Mr. Kompass, it was brought to the end. The International Panel that was formed in its conclusion stated: “The persistence of serious crimes against vulnerable local populations perpetrated by some of the very individuals charged with protecting them puts at risk the sustainability of peacekeeping missions in the longer term.” The UN must take immediate action when it receives reports of sexual violence by peacekeepers to stop the violations and hold the perpetrators accountable ... Above all, UN staff and agencies must end the bureaucratic cycle in which responsibility is fragmented and accountability is passed from one agency to another.” It added: “When peacekeepers exploit the vulnerability of the people they have been sent to protect, it is a fundamental betrayal of trust.”¹⁵

The case of Mr. Kompass is only the most extreme case. This trust in whistleblowers must be entrenched in the UN system. Of course, whistleblowers that prove to be incorrect and unfaithful in their complaints have to sanctioned. This balance of awards for truth telling whistleblowers and punishments from the others

¹³United Nations Dispute Tribunal Case No.: Undt/Gva/2015/126 Order No.: 99 (Gva/2015)
Date: 5 May 2015 Original: English, At

<http://www.un.org/en/oaj/files/undt/orders/gva-2015-099.pdf>

¹⁴<https://www.theguardian.com/world/2016/jan/18/un-whistleblower-who-exposed-sexual-abuse-by-peacekeepers-is-exonerated>

¹⁵<https://www.theguardian.com/world/2015/dec/17/un-gross-failure-sexual-abuse-french-troops-central-african-republic>

will guarantee much better overall protection of this endangered species (even more endangered than international civil servants in general).¹⁶

2. Whistleblowers and the UN

Importance of protecting of the whistleblowers is acknowledge in many national jurisdictions in one general for example in countries such as USA¹⁷, United Kingdom¹⁸ but also by various international organizations such as Council of Europe.¹⁹ However bigger issue is protection in practice than in formal acts. This is the case even among most developed countries in the world.²⁰

On the other side, the whistleblowers does not receive enough attention in the UN itself. UN, as a large system (only Secretariat has over 44.000 employees) without possibility to personally criminally prosecute the offenders, has to rely heavily on the whistleblowers. However, being the part of UN system makes people very hard to, at least basically, voice against this issue. This issue is rarely perceived as being among the most important ones even in the highest positions on the UN and not even in some general recognition. We can take as an example the Vision statements that were issued by the candidates for the Secretary General in the 2016 appointment procedure. While Mr Vuk Jeremić in his statement expressly recognized this issue²¹, this important issue was not mention by Ms. Bokova,²² Ms. Clark,²³ Mr Lukšić,²⁴ Mr Kerim²⁵ and Ms. Pusić²⁶. While their silence on this

¹⁶Lemoine, Jacques, "The International Civil Servant:An Endangered Species" Springer, 1995.

¹⁷An Act to amend title 5, United States Code, to strengthen the protections available to Federal employees against prohibited personnel practices, and for other purposes. 1989.

¹⁸United Kingdom's Public Interest Disclosure Act (UK PIDA), 1998

¹⁹Recommendation CM/Rec(2014)7 of the Committee of Ministers on the protection of whistleblowers is addressed to Council of Europe member states, <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdcj/whistleblowers/PREMS%20201514%20GBR%202070%20DE%CC%81PLIANT%20alerte%20et%20vous%20A4%20WEB.pdf>

²⁰<https://www.oecd.org/g20/topics/anti-corruption/48972967.pdf>

²¹http://www.un.org/pga/70/wp-content/uploads/sites/10/2016/01/12-April_Vision-Statement-Serbia.pdf accessed 06.07.2016.

²²http://www.un.org/pga/70/wp-content/uploads/sites/10/2016/01/6_AprilSecretary-General-Election-Vision-Statement_Bulgaria-6-April-2016.pdf accessed 06.07.2016.

²³http://www.un.org/pga/70/wp-content/uploads/sites/10/2016/01/8-April_Helen-Clark-Vision-Statement-ENGLISH-FRENCH.pdf accessed 06.07.2016.

question is not so important now, the same silence new secretary General Antonio Guterres can be worrying.²⁷ We can only hope that he will use his experience and recognize and tackle this issue during his mandate.

UN must pay utmost attention to the protection of whistleblowers because of its status. The specific nature of UN as the biggest international organization with its tribunals with only limited jurisdiction and power elevate the importance of whistleblower even higher on pedestal of necessity of the fight against the corruption then on national level. Reason for that is that control of the conduct of UN servants is not rigorous and only occasional by external bodies of the UN and big part of the control of the work is conducted by the reports and within strict hierarchal order.

Due to this strict hierarchy in the UN system, whistleblowers are jeopardizing their career with every report of misconduct. It was proved that in most cases reporting misconduct of the peer or superior will prevent whistleblower from advancing in career for a long time and even result in degradation.

As Mr Meron eloquently elaborated on one another issue regarding appointment procedure in the UN. "Appointment and promotion bodies legally have only advisory functions. In most cases they can block an appointment, unless the Secretary-General decides to go against their advice. In matters of promotion or assignment, however, they can advise, warn, or delay, but they cannot indefinitely reject the recommendations of a head of a department, for under the Charter all authority and responsibility are vested in the Secretary-General and are mostly delegated by him to officials who are responsible in their own fields. In the Secretariat, grades go with functions (posts), and the execution of the functions is within the authority and responsibility of the hierarchical superior. Letting politics outweigh competence, integrity, and efficiency in the choice of high officials is a sure road to demoralization and inefficiency".²⁸

²⁴http://www.un.org/pga/70/wp-content/uploads/sites/10/2016/01/5_April_Secretary-General-Election-Vision-Statement_Montenegro-5-April-20161.pdf accessed 06.07.2016.

²⁵http://www.un.org/pga/70/wp-content/uploads/sites/10/2016/01/Secretary-General-Election-Vision-Statement_FYR-of-Macedonia-6-April-2016.pdf accessed 06.07.2016.

²⁶http://www.un.org/pga/70/wp-content/uploads/sites/10/2016/01/Secretary-General-Election-Vision-Statement_Croatia-5-April-2016.pdf accessed 06.07.2016.

²⁷http://www.un.org/pga/70/wp-content/uploads/sites/10/2016/01/4-April_Secretary-General-Election-Vision-Statement_Portugal-4-April-20161.pdf accessed 06.07.2016. p.3.

²⁸Meron, Theodor, "Staff of the United Nations Secretariat: Problems and Directions, The American Journal of International Law, Vol. 70, No. 4 (Oct., 1976), pp. 677.

The same goes for letting personal issues, especially ones related to the reporting of misconduct to influence promotion or to effect UN career of the whistleblower in any other negative way. On the contrary, appropriate report of misconduct has to be awarded. This is the only way for UN to show that it will not perceive whistleblowers as rebels that should be investigated, suspended and marginalized but instead as bright example of international civil servant that should receive an award for demonstration of outstanding qualities. International civil servant is envisaged and requested by UN to be exactly that – with high moral qualities, integrity and independence. The concept of integrity enshrined in the Charter of the United Nations embraces all aspects of an international civil servants behavior, including such qualities as honesty, truthfulness, impartiality and incorruptibility²⁹

2.1. Independence of the UN staff

Independence of the UN staff, alongside with the highest moral standards are precondition for person to become UN employee in the first place. Consequently, person with this kind of attributes has to be not only willing but also obliged to report any misconduct and for that it should be even awarded. In the *Weeramantry* case, it was emphasized that “Since it is essential to United Nations staff that they receive sufficient protection to be able to discharge their missions with independence, and since the duty of protecting its staff in the exercise of such duties lies so heavily on the United Nations, great importance must attach to the views of its chief functionary, the Secretary-General, regarding the question whether immunity does or does not attach in a given case.”³⁰

Even more concrete in emphasizing its importance was administrative tribunal of ILO that stated

“Le Tribunal réaffirme, conformément à la jurisprudence constante de tous les tribunaux administratifs internationaux, que l'indépendance des fonctionnaires internationaux est une garantie essentielle tant pour les intéressés que pour le bon fonctionnement des organisations internationales. Cette indépendance est notamment protégée dans le cas des responsables de ces organisations par le fait qu'ils sont nommés pour un mandat de durée déterminée. Admettre que l'autorité investie du pouvoir de nomination -- en l'espèce la Conférence des Etats parties de l'Organisation -- puisse mettre fin à ce mandat en vertu d'un pouvoir d'appréciation

²⁹International Civil Service Commission, Standards of Conduct for the International Civil Service, New York 2013. <http://icsc.un.org/resources/pdfs/general/standardsE.pdf>

³⁰International Court of Justice, Difference Relating to Immunity from Legal Process of a Special Rapporteur of the Commission on Human Rights, Advisory Opinion of 29 April 1999, Separate opinion of judge Weeramantry, p. 96 (38).

illimité, constituerait une violation inadmissible des principes qui fondent l'activité des organisations internationales (et qui sont d'ailleurs rappelés aux paragraphes 46 et 47 de l'article VIII de la Convention) en mettant les fonctionnaires à la merci des pressions et de changements d'ordre politique. Certes, il ne faut pas exclure le fait que des fautes graves puissent exceptionnellement justifier une mesure du type de celle qui a frappé le requérant, mais une telle mesure ayant le caractère d'une sanction, elle ne pourrait être prise qu'à l'issue d'une procédure contradictoire permettant à l'intéressé de se défendre efficacement devant une instance elle-même indépendante et impartiale. En l'occurrence, le requérant n'a bénéficié d'aucune garantie procédurale et il est fondé, dans les circonstances de l'espèce, à soutenir que la mesure mettant fin prématurément à ses fonctions a violé les stipulations de son contrat d'engagement et méconnu les principes généraux du droit de la fonction publique internationale. ³¹

The UN does not need to enforce any new and unprecedented deeds and to ask from their staff nothing more than the same thing they had to possess when they were first time employed by the UN.

Conclusion

UN, as the biggest and most influential international organization has big responsibility both internally and externally. Internally, UN has to protect not only their own employees, but also core values that both UN as an organization and as a group of people and ideas stands for. Externally, UN has obligation to show and produce guidance for other international and national actors how to conduct. UN cannot do this only with the recommendations and conventions. They have to do this by won example. Protecting the whistleblowers is that kind of example and unfortunately, we have to state that there is long way for UN to reach to appropriate standards in their protection.

³¹Tribunal administratif de l'Organisation internationale du Travail, M. J. M. B. contre l'Organisation pour l'interdiction des armes chimiques (OIAC) Jugement no 2232.

Literature

- Meron, Theodor, "Staff of the United Nations Secretariat: Problems and Directions,
The American Journal of International Law, Vol. 70, No. 4 (Oct., 1976), pp.
659-693;
- Lemoine, Jacques, "The International Civil Servant: An Endangered Species"
Springer, 1995;
- International Labour Organization Thesaurus (2005);
I.C.J Statute, Article 38;
- United Nations Office On Drugs And Crime Vienna United Nations Convention
Against Corruption United Nations New York, 2004;
<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/173> ;
<https://www.oecd.org/g20/topics/anti-corruption/48972967.pdf> pg.1;
ST/SGB/2005/21;
<http://www.scotusblog.com/case-files/cases/lane-v-franks/> ;
- ECHR, Application no. 62507/12;
ECHR, Application no. 2319/14;
ECHR, Application no. 28274/08;
- United Nations Dispute Tribunal Case No.: Undt/Gva/2015/126 Order No.: 99
(Gva/2015) Date: 5 May 2015 Original: English, At
<http://www.un.org/en/oaj/files/undt/orders/gva-2015-099.pdf> ;
<https://www.theguardian.com/world/2016/jan/18/un-whistleblower-who-exposed-sexual-abuse-by-peacekeepers-is-exonerated>;
<https://www.theguardian.com/world/2015/dec/17/un-gross-failure-sexual-abuse-french-troops-central-african-republic> ;
- An Act to amend title 5, United States Code, to strengthen the protections available
to Federal employees against prohibited personnel practices, and for other
purposes. 1989;
- United Kingdom's Public Interest Disclosure Act (UK PIDA), 1998;
- Recommendation CM/Rec(2014)7 of the Committee of Ministers on the protection
of whistleblowers is addressed to Council of Europe member states,
<http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdcj/whistleblowers/PREMS%20201514%20GBR%202070%20DE%CC%81PLIANT%20alerte%20et%20vous%20A4%20WEB.pdf> ;
http://www.un.org/pga/70/wp-content/uploads/sites/10/2016/01/12-April_Vision-Statement-Serbia.pdf accessed 06.07.2016;
- International Civil Service Commission, Standards of Conduct for the International
Civil Service, New York 2013.
<http://icsc.un.org/resources/pdfs/general/standardsE.pdf>;

International Court of Justice, Difference Relating to Immunity from Legal Process of a Special Rapporteur of the Commission on Human Rights, Advisory Opinion of 29 April 1999, Separate opinion of judge Weeramantry, p. 96 (38);

Tribunal administratif de l'Organisation internationale du Travail, M. J. M. B. contre l'Organisation pour l'interdiction des armes chimiques (OIAC) Jugement no 2232 ;

http://www.un.org/pga/70/wp-content/uploads/sites/10/2016/01/12-April_Vision-Statement-Serbia.pdf;

http://www.un.org/pga/70/wp-content/uploads/sites/10/2016/01/6_AprilSecretary-General-Election-Vision-Statement_Bulgaria-6-April-2016.pdf¹

http://www.un.org/pga/70/wp-content/uploads/sites/10/2016/01/8-April_Helen-Clark-Vision-Statement-ENGLISH-FRENCH.pdf ;

http://www.un.org/pga/70/wp-content/uploads/sites/10/2016/01/5_April_Secretary-General-Election-Vision-Statement_Montenegro-5-April-2016.pdf ;

http://www.un.org/pga/70/wp-content/uploads/sites/10/2016/01/Secretary-General-Election-Vision-Statement_FYR-of-Macedonia-6-April-2016.pdf ;

http://www.un.org/pga/70/wp-content/uploads/sites/10/2016/01/Secretary-General-Election-Vision-Statement_Croatia-5-April-2016.pdf ;

http://www.un.org/pga/70/wp-content/uploads/sites/10/2016/01/4-April_Secretary-General-Election-Vision-Statement_Portugal-4-April-2016.pdf .

ISIS, MIGRANT CRISIS AND TURKEY'S ROLE AS PROTECTOR OF THE SECURITY OF EU

Ivica Simonovski

Assistant Prof., Cyber Security, Corporate Security and Crisis Management Initiative,

e-mail: ivica.simonovski@c3initiative.com, ivceC3I@yahoo.com

Zeynep Ece Unsal

Assistant Prof. Istanbul Gelisim University, Faculty of Economics Administrative and Social Sciences - Department of International Relations,

e-mail: zeunsal@gelisim.edu.tr

Abstract

The wave of the migrants caused by tectonic movements in the Middle East and North of Africa, as well as terrorist attacks in Paris, Brussels, Istanbul and Ankara, has created Europe to live with a 'new normality'. That feeling of fear that terrorist attack will happen again, changed the face of Europe. This situation produced a lot of the government leaders in Europe to defending national interests, disregarding the global and common interests of EU. This situation does not correspond with the common policy and common interests of EU. France and Belgium terrorist attacks tightened the links between migration, terrorism and security and made EU to close the doors to migrants. During this process Turkey played a different role because of both its geographical and cultural features. EU started to make cooperation and agreements with Turkey about returning of illegal migrants. Although Turkey has suffered the ISIS terrorism in for many times (Ankara, İstanbul, Reyhanlı, Suruç ect..), the country don't make political relationship (direct link) between security, migration and terrorism. This different perspective-different from Europe- comes from both historical roots of Turkey and its own ethnic terrorism problems. Turkey has been countering PKK terrorism over thirty years and the perception of Turkish citizens about

terrorism is separated from migration. In this case generally both Turkish population and government considers the economic side effects of migration waves to country, not the security side. This perspective opened the way of cooperation between EU and Turkey about readmission of migrants. If the process continues without problems, Turkey started to play a role as protector of the EU borders.

Keywords: *terrorism, migration, security, policy, threat.*

1. ISLAMIC STATE - NEW THREAT FOR THE GLOBAL SECURITY

The death of Osama Bin Laden has left the global jihadist movement without its charismatic leader, thereby weakening its power. Importance of the terrorist organization Al-Qaeda was additionally reduced after the beginning of the Arab Spring in the east of Africa. With that, conditions for the emergence of some new more radical and more destructive players were created. Mathieu Guidere professor at the University of Toulouse for Middle Eastern and Islamic studies, now a professor at University of Paris 8, argued that the world could be changed in 2012. He argued that if the Arab Spring was successful, and on the other hand, Western powers did not affect the process of democratization of societies in that region, chances era of terrorism to be completed were great. Otherwise, the world will have a big problem, far more dangerous than al Qaeda (Mathieu Guidere, 2012).

A year earlier, ie in 2011, the French army played a key role in preventing the effort to form a caliphate in the region of Mali. Branch of Al Qaeda in the Maghreb region was neutralized by Franch Army. If the plan succeeded, the Caliphate should have its own army, its own ministries, the judicial system and education system based on sharia law. According its plans, the Caliphate was designed to be extended to Libya, Algeria and Nigeria. Another attempt to create a caliphate, was in Yemen. Establishing a caliphate on that territory was prevented with intervention of the secret services of Saudi Arabia and the US air strikes. An Islamic state (Islamic State of Iraq and Syria) based on Sharia law was established on the territory of Iraq and Syria two years later. According to journalist Michael Weiss, the foundation of the Islamic state comes from the leader of the Iraqi branch of Al Qaeda, Abu Musaba al Zarkavi (Weiss M. and Hassan H. 2015, p. 1-35). The concept of al Zarkavi for introducing death penalty for any Muslim who deviates from the principles of Sharia law, has always been strongly convicted of

Osama Bin Laden who was against the principle of the mutual killing of Muslims. Disagreement between above two leaders was the only motive of al Qaeda to abandon the ideals of the Iraqi branch. The idea of founding a state based on strict Sharia rules and laws were inherited from Abu Bakr al Bagdadi which was considered charismatic leader who had a great ability to influence among people. By taking a leading position in the ejected branch of Al Qaeda in Iraq and with the help of the rest of the army of Saddam Hussein during the conflicts in Syria and Iraq, al Bagdadi officially declared a caliphate, or Islamic state on the territory of Iraq and the Levant based on sharia law. (Weiss M. and Hassan H. 2015. p. 114-125). His call for jihad is addressed to all Muslims to launch attacks against Rome. Thus, he declared war against all who do not accept the caliphate and Sharia law. At the same time, he called for fight against Shia people that were not true Muslims by Sunni ideology. It is also evident from the large number of atrocious murders and torture against Shia people.

One of the main goals of the Islamic State is expanding its territory, leaving the present territory of Iraq and Syria as the center of the state and the full fight against all infidels, including the countries of Western democracy and Shiite states. In that regard, maintaining its power and a condominium in the current territory is of particular importance for the Islamic state. It is the source of their power. The intention of the Islamic State is to expand the caliphate in three directions as follows: the first direction is within the Levant, the second one is expanding its territory to the Middle East and North Africa, and the third towards Europe, Asia and the USA (Weiss M. and Hassan H. 2015, p 40-48). In the process of realization of his idea, she urged all like-minded people to move within its territory and to take part in its military in order to achieve their goals. However, the response of the grand coalition has hampered this process and a lot of potential jihadists remained in their home countries. That change strategy of the Islamic state. She further urged all its associates to realizing smaller terrorist activities in their countries. The goal is a single, weakening of the unity primarily in Europe and the European Union and their economic exploitation. The realization of these goals requires stable financial resources of the Islamic state. She is funded in many different ways such as robbing banks, illegal sale of oil and oil products, sale of artifacts, fees, taxes, donations, etc. From that aspect, the financial situation of the Islamic state is stable. Additionally, it gives strength to continue on its plan to achieve their goals.

1.1. EXTENSION TO THE MIDDLE EAST - GEOSTRATEGIC OBJECTIVES AND PERSPECTIVES

Taking into account the strategy of the Sunni terrorist organization Islamic State for its expansion in the Middle East, in order to expand and increase the caliphate and the fight against all infidels, first we have to take into account all its enemies in the region.

Their goal is to erase all boundaries, the amalgamation of all Sunni Muslims in a single state and fight against the Shiites who are concentrated in Iran, southern Iraq and Libya (Todorovic D., 2016, p.166-180). The conquest of these three countries is crucial to the Islamic state.

First on the list is Al Qaeda and its branches. Above we mentioned that the terrorist organization Islamic state actually comes from the wing of al Qaeda in Iraq, which is separate from the parent organization because of internal ideological disagreements. Lack of cooperation with other groups and the establishment of a caliphate in the area under the control of al Qaeda, were main reasons why Al Qaeda rejected affiliation with the Islamic State. Thus, much of the al-Qaeda fighters crossing into the ranks of the Islamic state. For Islamic state, territory controlled by al-Qaeda in Afghanistan are crucial. Taking control of Afghanistan would strengthen the power of the Islamic state. Death of Taliban leader Mullah Omar, announced the split with the radical groups to assume the leadership. That situation cause an effect of frustration among members of radical groups and resulted with deserting into the ranks of Islamic state. Further, the power of the Taliban is expected to breaks down and turns them into an easy target. On the other hand, many of the supporters of the Islamic state is positioned on the border with Pakistan. Putting Afghanistan under their control has geo-strategic importance for the Islamic state. It would mean positioning of the Islamic State to the borders with Iran which we said that it is a Shiite state. Meanwhile, the Islamic State has already carried out several bombings in the territory of Afghanistan where the main target were Shiite population and senior leaders of the Taliban movement. Second, it will increase their appetit and metastasis of expansion would be directed towards Pakistan which is a federal state composed of more provinces, dominated by Sunni population. On the other hand, Pakistan is a country with nuclear capabilities, and its conquest by the Islamic state would further increase their power. In such circumstances, the Islamic State would have the power to start the final battle with Iran that also has nuclear capacity. In addition, the Islamic country has already taken responsibility for several terrorist attacks against the Shiite population in northwestern Pakistan.

If their intentions of taking control of Pakistan be successful, the fear of nuclear jihadism would cause panic in the countries of the Saudi peninsula, primarily Saudi Arabia. Saudi Arabia is also an enemy of the Islamic state. She fights against all the financiers of the Islamic state. The rise of the power of the Islamic state in the Middle East, at the same time means reducing the influence of Saudi Arabia in the region. It would cause a strengthening of Wahhabi extremists inside Saudi Arabia, which could result in rejection of the monarchy and the beginning of the process of merging with the caliphate of the Islamic state. Thus, the Islamic State would have completed the process of spreading eastward.

1.2. EXTENSION TO THE NORTH OF AFRICA - GEOSTRATEGIC OBJECTIVES AND PERSPECTIVES

Spirit of tribal, ethnic and confessional intolerance was released after the fall of Saddam Hussein. Due to the style of his controlling, he was called a dictator, autocrat or an iron hand. Analysing events of the current perspective, 13 years later, the society in which democracy is not introduced could be controlled only with such style of governance. On the other hand, in societies that exist tribal - ethnic - religious divided populations, democracy never has been close as a form of regulation and governance.

If we consider Iraq as a failed test to break the so-called dictators and autocrats and the introduction of democracy as a form of regulation and governance, then 10 years later, the lesson was not learned. Toppling dictators Ben Ali in Tunisia, Gaddafi in Libya, Mubarak in Egypt, al-Assad in Syria in the so-called Arab spring, further fueled the region leaving behind chaos and without condominium. Internal chaotic situation in these countries makes them soft and easy target for those who want to conquer. This situation goes in favor of Islamic state which is intended to spread to the region of North Africa based on its strategic goal.

Libya is a key and strategic country for achieving this goal. Why Libya? - First, Libya holds the largest oil reserves in Africa. They are estimated at 48 billion barrels. From a financial perspective, the provision of these revenues will mean a stable long-term existence of the Islamic state. Her supporters has already control the city of Sirte located west of the "Oil Crescent" in Libya. On the other hand, through Libya, they will control the flow of ships in the Mediterranean. In addition it will allow a stable route for the transfer of refugees and migrants (among them and their members) from Africa to Europe, mainly in Italy. Why

Italy? - Because one of the goals of the Islamic State is an attack on the Roman Catholic Church in Rome, or with other words, attack the cross (Az-Zarqawi, 2016).

Controlling part of the Mediterranean, they would be able to terrorize Southern Europe, mainly Greece, Italy, France and Spain. If we take into account that the budgets of these countries are largely filled with funds of tourism, for them it will mean financial ruin, their economic weakening and exhaustion. Thus these countries will be forced to make the allocation and reallocation of budget funds in the security sector. It will further reduce economic and social policy of the country, and will increase the frustration of the population and the growth of intolerance towards Muslim population.

2. "THE NEW NORMALITY" OF THE THREAT OF TERRORIST ATTACKS IN EUROPE

Europe began to live her "new normality" of the threat of terrorist attacks. Paris, Brussels, Ankara, Istanbul, Nice and Munich are some of the cities in which supporters of the terrorist organization Islamic state conducted terrorism killing innocent people. Current power of the Islamic country does not allow its military comparison with military powerful countries like France, Germany, Turkey and Brussels. For this purpose its strategy envisages realization of smaller terrorist attacks in European countries for their political and economic exploitation.

Here, we will not analyze the ways and the methods of attack, although they were made in different ways and always aimed at so-called "soft targets." In most of the cases, terrorist or terrorists were liquidated by the security services or suicide, which left behind many unanswered and unclear questions for the motive of the attacks. In cases where the terrorists were Muslims, then those are linked to extremist religious ideology, while those who are not Muslims, the investigation mostly focused on their mental health. Many of the people who carried out a terrorist attack are people who migrated in the previous period in those European countries or were born in the country in which they realized a terrorist attack. However, due to strict laws, they were unable to integrate into those societies, and their frustration was increasing continuously. Their profile was a soft target for terrorist organization Islamic state. After these events, the fact is that Europe can not live calmly that at least until tomorrow would be safe. In Europe, nobody can be sure when and where it will happen a terrorist attack.

Migration crisis and the crisis of refugees takes place as a parallel process with terrorist attacks in Europe. In addition, it destroys the unity of the European Union and Europe as a whole. In the absence of a unitary rational action, which means the ability of the Union to speak with one voice in international politics, ensuring internal cohesion, European countries have a different approach and policy for these threats (Maleski D. 2001). On account of all these events, anti-Muslim feelings and fear of change in the demographic architecture in Europe is growing among the population (Swoboda H. 2015). On the other hand, right-wing political parties seized the opportunity to strengthen nationalism through campaigns. Most European countries in defense of its territorial borders and national interests have built concrete walls in order to prevent the entry of migrants. On the other hand, leaders of the European Union seek to revise the Schengen agreement on stricter border control. In addition, it may slow economic trading and rapid flow of people across the Union. It will shake the basic tenets on which is based the functioning of the European Union, which are unity, freedom of movement and human rights. In addition, the implementation of international law will be thwarted. Through this migrant policy, some countries of the European Union does not respect international signed agreements, such as the Convention on Refugees of the United Nations, the European Convention on Human Rights and the Convention on Refugees. Based on these documents, all signatories are obliged to accept all people who are fleeing from dangers that can threaten their lives.

2.1. ACCEPTANCE OF LIABILITY AND SOLVING PROBLEMS

New security challenges require a change to the Common Foreign and Security Policy of the European Union. In terms of tectonic shifts in the global political stage, Europe must redefine its strategic priorities.

First, European leaders must accept responsibility for past policies that generally followed the interests of the United States. Citizens of the European Union and other countries in Europe paying the consequences of that policy. For that purpose from European leaders are seeking more radical moves. It can mean redefining relations with the US. It can be realized by changing the leading political structures in member states. Adoption of the new Common Foreign and Security Policy that will define strategic priorities, policy towards third countries, the formation of a joint force that will protect the borders and to conduct prevention of threats. In its new policy, the European Union should be looking at

Russia and Turkey as new strategic (economic and security) partners (Swoboda H. 2015).

Russia due to engagement in Syria and helping to destroy the terrorist organization Islamic State. It should result returning of the migrants in their territories. It is in favor of the European Union.

It is known that EU has always some problems about the issue of migration. However the unexpected flow of migrations to Europe and the migration crisis on the Aegean and Mediterranean Sea after the Syrian civil war made the Europe to consider these Syrian refugees as soon as possible. In April 2015 after the meeting of the Ministers of Foreign Affairs and Interior Affairs of EU member countries, a Ten Point Action Plan of Migration was declared to public (European Commission: Joint Foreign and Home Affairs Council: Ten Point Action Plan on Migration , 2015). The important points of this Action plan were reinforcing the Joint Operations in the Mediterranean Sea, capturing and destroying vessels used by the smugglers, considering options for an emergency relocation mechanism and establishing a new return programme for rapid return of irregular migrants. In other words, this Action Plan could be seen as the list of necessities, in May 2015 European Commission summited a new approach or policy about migration to the public could be seen as a roadmap. The first part of the A European Agenda on Migration focused on “the need for swift and determined action in response to the human tragedy in the whole of the Mediterranean.” For this purpose the short-term, immediate policies were described as saving lives at the sea, targeting the criminal smuggling networks, responding to high-volumes of arrivals within the EU as “relocation” and working in partnership with third countries to manage migration issues. In the second part of the Migration Agenda, long term policies and strategies of EU set up on four pillars as reducing the incentives for irregular migration, border management, stronger common asylum policy and a new policy on legal migration (COM(2015)240 Final, 2015).

Returning of migrants was considered on the first pillar of Agenda however, this is not a new issue for EU. For over years, EU tried to control the flow of migrations outside of the borders of the union. Because of this policy nearly twenty readmission agreements was done between the EU and most of the neighborhood countries and origin or transit countries of migration. Turkey is one of these countries, which is a partner for EU from nearly forty years. The position of Turkey is of strategic interest for the EU. The position of the EU with Turkey's a checkmate for the EU. From a security perspective, Turkey through an agreement signed with the EU has undertaken to accept the migrants on its territory. With that Turkey should be part of the Schengen Agreement. From an

economic perspective, Turkey is open port for trade with the East, and the entry of European companies in the reconstruction of post-conflict societies.

3. TURKEY'S ROLE IN SYRIA CIVIL WAR AS AN IMMIGRATION COUNTRY

3.1 NOTES ABOUT TURKEY'S IMMIGRATION HISTORY

Different kinds of migration flows have always seen in this geographical region throughout the history. Since Turkish Republic was founded, both internal and international migration has become a current issue for government authorities. At the beginning of Republic, non-Muslim citizens emigrated to Europe and Turks and Muslim people immigrated to Turkey as an implementation of state policy and homogenization of population¹. In the period of Cold War, also there had been Turk-Muslim immigration from Bulgaria and Yugoslavia and migration of Turkish workers especially to Germany (İçduygu, Ahmet; Erder, Sema; Gençkaya, Ömer Faruk;, 2014, p. 54-57). Because of this workers' migration Turkey has always been seen as an "emigrant country". In contrast to this traditional definition, in recent years migration towards the Turkey moved to the country in a position which could be defined as "receiving" or "transition" country.

In the debate about globalization, the phenomenon of international migration is one of the most prominent issues. In the framework of international system which has been divided by nation-states, passing of one country citizen to an other country has been institutionalized and controlled by using passport or visa application. In a sense, borders are defining the legitimate sovereignty of a nation-state which determining the conditions of staying of foreigner and border crossings. By the beginning of 1970s Turkey had became a field of immigration country by foreigners/non-Turkish² roots people because of the political chaos around

¹It was in 1923 (Law no: 368), the first legislation about the population movements of new Republic. For detailed information; www.resmigazete.gov.tr According to Republic of Turkey Ministry of Interior Directorate General of Migration Management; between the years; 1922-1938, 384 000 people immigrated from Greece as a result of population change policies of governments; 1923-1945, 800000 people immigrated from Balkans towards to Turkey. Detail information could be find at <http://www.goc.gov.tr/Main>

²In official documents of Turkey, foreigners are described as people "that who do not have the Turkish race and are not bound to Turkish culture".

geographical region of Turkey. The political changes of Afghanistan, Iran and Iraq created an irregular immigration of hundred thousands of people to Turkey. In addition to this Middle East political change, the other political change of Soviet Union and Eastern Europe had created other irregular and undocumented workers immigration (İçduygu, Ahmet; Erder, Sema; Gençkaya, ÖmerFaruk;, 2014, p. 51-60)

In this context migration towards Turkey can be examined in two different types. The first one is “regular migration”; which described as migrants and their family members who comes to Turkey for education or working and has residence and/or working permit. The second type of migration flow towards Turkey is called “irregular migration” which includes the shuttle migration, transit migration, asylum seekers and refugees. Shuttle migration can be defined as migrants who entered to Turkey by legal ways, but continue staying in the country despite their visa permission or non-visa days have expired. These migrants are mainly from Eastern European countries, such as Romania and Moldova, come to Turkey for working especially on textile, construction companies and in housework as a maid. Transit migration in Turkey related with the transit migrants who come to Turkey mainly from the Middle East and African countries enter the country generally by illegal ways and use Turkey as a bridge to reach and enter to West European countries. Furthermore human trafficking and human smuggling activities, due to their illegal arrivals and departures, can be added to this category of migration. The last type of irregular migration asylum seekers and refugees in Turkey was seen rarely until 1980s. However since the early 1980s, thousands of asylum seekers, originating mostly from the Middle East and partly from Asia and Africa, entered to Turkey (İçduygu, 2015, p.280-282).

3.2. LEGAL BASIS OF IMMIGRATION IN TURKEY

The creation of legal and administrative regulations especially in terms of protection of nation-state, governments do not see undocumented immigration positively. However, by the globalization the dynamics of migration have been changed all round the world and Turkey has faced a new migration of foreigners who has been creating new immigration conditions. The most important and long acting legislation, that focused on the population movements towards and from Turkey was 1934 Law on Settlement. According to this law, a migrant who had Turkish race or bound to Turkish culture had priorities and was accepted by government for settlement. The main purpose of this law was both building the

nation state and increasing the population of the new Republic. On the other hand, in Article 3 of this law, there was a narrow definition of “refugee”; was a person who had arrived to seek asylum as a result of coercion and who had a purpose of staying in Turkey temporarily (İskan Kanunu-2510, 1934). From today's point of view it was seen as strict nationalistic and closed-door policy however over the years it has proceeded stepwise.

On the international basis being a signatory and ratified of 1951 Geneva Convention on The Status of Refugees and its 1967 protocol has been made Turkey's governments progress about this international issues. Nevertheless it has to be emphasized that Turkey put the “geographical limitation” to Geneva Convention and its protocol providing that only “European origin” people can be allowed as asylum seeker and settle in Turkey (The 1951 Refugee Convention, 1951)³. The frequency of seeing refugees and asylum seekers in Turkey was rare until 1980s and their movements are limited to Eastern European cases.

However because of the geographical instabilities of neighbours of Turkey, after 1980s thousands of asylum seekers mostly from both Iran and Iraq had started to enter the country. For the most of the Iranians who was escaping from the Khomeini regime and had not had appropriate documents Turkey was only as a transit country to migrate to Western Europe especially by their own way or personal connections. Similar kind of migration flow to Turkey had come at the end of 1980s and beginning of 1990s, Kurds from Iraq especially because of Iran-Iraq war, Turks from Bulgaria because of the repressive Bulgarian regime and Bosnian Muslims from Bosnia and Herzegovina because of war. Until 1994, Turkey had applied its general alien's law to such foreigners on its territory, accepted them as “temporary guests” and expected them to leave again. Only the small part of the Bosnian migrants obtained refugee status as a result of 1951 Geneva Convention (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü).

These unexpected flow of migration forced Turkey to make a new immigration and asylum regulation. New regulation came in to existence as of 1994 Asylum Regulation⁴, which tried to make harmonized policies and practices

³Turkey is not the only country, which put reservations or made the declaration for the 1951 Geneva Convention and its protocols. For detailed information; <http://www.unhcr.org/1951-refugee-convention.html> (The 1951 Refugee Convention, 1951).

⁴Regulation no 94/6169 of 30th November on the procedures and principles related to population movement and aliens arriving in Turkey either as individuals or in groups wishing to seek asylum either from Turkey or requesting residence permits in order to seek asylum from another country.

of the current regime in the world. This regulation showed the Turkey's acceptance of irregular flow of migration from the east neighbourhood of countries (Iraq and Iran), which has been a part of the 1951 Geneva Convention with the geographical limitation. By this regulation, Turkey tried to open a new door to asylum seekers who came from Iran, Iraq and Middle East, without lifting the geographic limitation. The country gave a "temporary asylum right" to these asylum seekers until they had obtained their refugee status and settled down to third countries. By the way Turkey tried to protect the country itself to become a settling country of refugees (İçduygu, Ahmet; Erder, Sema; Gençkaya, ÖmerFaruk;, 2014, p. 61). In other words asylum seeker who was identified as refugee by UNHCR was placed to a third country and if the application was rejected, it was expected to return their country. Most of the refugees in Turkey during the Cold War era came from Soviet bloc countries and after proceedings were completed they placed in to the western countries. The local integration options as a permanent solution, had rarely been applied by Turkey.

1951 Geneva Convention proposed three types of long lasting solutions for refugees. If the conditions are suitable; to voluntary return, integration into the host country and/or third country settlement. (Kirişçi & Khan, 2015, p. 300). During the 1990s and early 2000s migration flows towards Turkey had continued from Balkan countries especially from Kosovo and Macedonia and also Turkey exposed to transit migration from eastern neighbour countries for the aim to arrive to West Europe (Eroğlu, 2015, p. 210). In 1999 a new period started between EU-Turkey relations by Helsinki Summit and EU declared Turkey as a candidate country of Union. In this manner both the influence of these unexpected migration flows and new period of EU-Turkey relations, Turkey started to make new regulations in many issues for adoption of EU politics as well as issues about migration.

Turkey had brought a new arrangement by the Law on Foreign Work Permit for Foreigners 2003 (Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun-4817, 2003), especially focused on to preventing the unregistered foreign workers and determining their working conditions. However on the implementation stage of this regulation, the migration of foreigners was limited especially on foreign professionals and highly skilled immigrants who wanted to enter the Turkey's work force. For example, foreigners most of who were unregistered, works for house-works, entertainment or textile industry was unable to be regulated by this law. Because the governors of Turkey's migration policies did not want to be perceived Turkey as a country open to the immigration of foreign workers. Turkey's National Action Plan on Asylum and Migration 2005, which was done for EU integration process emphasized that both the geographical limitation clause

in the Geneva Convention may be removed and a new asylum and new foreigners law will be undertaken by the year 2012 (İçduygu, Ahmet; Erder, Sema; Gençkaya, ÖmerFaruk;, 2014, p. 62). According to this plan; it was planned to constitute a specialized unit for migration and asylum to realize the new projects of investments about migration and asylum, to install and origin country and asylum information system, to built up centres for admission, shelter and readmission for migrants.

2006 Settlement Law (İskan Kanunu-5543, 2006) did not change the governments approach to definition of migrants, still continued the person who has a Turkish roots defined as “migrant”, which was not appropriate todays international migrations circumstances. (Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun - 5683, 1950). Person who had no roots called as “foreigner” and continued to regulate by the Passport Law (Pasaport Kanunu, 1950) and Law on Residence and Travel of Aliens in Turkey (Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun-5683, 1950). All of these laws and regulations indicate that the most of the governments in Turkey did not give enough importance to the issue of migration, focused on the subject in case of need and made the necessary arrangements.

4. TURKEY’S OPEN DOOR POLICY AND EU-TURKEY READMISSION AGREEMENT AFTER SYRIAN CIVIL WAR

Since March 2011, millions of people have left from Syria because of civil war and started to find refuge especially in neighbour countries of Syria, such as Turkey, Jordan, Egypt and Lebanon. From the beginning of the civil war, Turkey declared in October 2011 an open door policy and become the leading country in accepting refugees from Syria. This policy depends on the “respect for the principle of non-refoulement” and when it announced by the decision makers, these refugees were considered as “guests”, not refugees (Koca, 2015, s. 209). However with the effect of this unexpected migration flow towards Turkey in 2011, a historic progress on immigration and asylum experienced and draft of Law on Foreigners and International Protection (LFIP) was formed and approved on the 4th April 2013 by Parliament. (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu - 6458, 2013). On the other hand, as the part of the new law on international protection, Turkey was continuing the application of choice with geographical limitation. As it was known that In 1951 Convention there was both geography and time limitation and by 1967 Protocol many of the partner countries preferred to remove the both restrictions however Turkey had chosen to lift the only the time restrictions.

Accordingly, Turkey continued to geographical restrictions, this means that the country only recognizes migrants from Europe as refugees. Turkish authorities as well as UNHCR officials were evaluating the claim of people and after their status is approved as refugee, generally they are placed by a third country. In Turkey, especially in the European Union accession process many reforms in the field of asylum and migration were started however removing the geographical constraints is essential for Turkey's EU membership. When we look at the big picture the priorities of the actors involved in the decision-making process, they use the geographical limitation as a membership issue against EU. Because if Turkey remove this limitation without being a member of EU, Turkey becomes a secure third country or the host country according to Geneva Convention and EU will never accept both these refugees in to their member countries borders and Turkey as a member country.

However, the war in Syria is still going and it is evident that refugees from Syria are unlikely to return home in a short period of time. As of August 2016, depending the UNHCR data, 2.733.044 migrants came to Turkey (UNHCR Syria Regional Refugee Response). Therefore, depending to article 91 of LFIP, the Council of Ministers of the Republic of Turkey issued a regulation in 2014 about “temporary protections” on Syrian nationals and stateless persons and refugees from Syria. This “temporary protection status” is defined in article 7 of regulation as a protection status granted to foreigners, who were forced to leave their country, cannot return to the country they left, arrived at or cross Turkey’s borders in masses or individually during a period of mass influx, to seek emergency and temporary protection and who international protection cannot be taken under individual assessment. In article 6 of temporary protection regime for Syrian nationals, refugees and stateless persons from Syria seeking international protection are admitted to Turkey and will not be sent back to Syria against his or her will. Syrian passport holders may legally access Turkey without visas through the official border crossings that are open and there are no restrictions to entry. According to Article 5 of the temporary protection regulation, administrative fines shall not be implemented to Syrian refugees who passed the borders of Turkey without passport or illegally, provided that they present themselves to the authorities for the purpose of registration within a reasonable time period. Registration is a very important obligation for foreigners in Turkey especially for accessing to public services, including medical assistance and education. Also Syrians who has registered, has a right to stay in Turkey, according to Article 25 of the temporary protection regulation, but these rights are not equivalent to the residence permit (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

International migration is seen, as a question of security as well as a socio -

economic burden of refugees and asylum seekers becomes another important issue for decision-makers. When the number and hosting time of refugees increase the discourse of “burden sharing” on immigration and asylum begin to be said by policy makers of immigration countries. Using the discourse of sharing the “burden” instead of the “responsibility” is considered as the indication of hardship situation on migration like security discourse, in this sense, perhaps implying that states of the government should be blocked these movements towards that country. By the way this discourse brings the application of strict immigration and asylum policies, like EU policies (Eroğlu, 2015, p. 217).

With the start of EU accession process, the Turkish authorities addressed the immigration and asylum issues as a serious issue. Because of the Progress Reports of EU, which had been underlined, the immigration issue as a key problematic between the parts, EU process became the main initiating factor of Turkey’s preparation draft of the new law. This recovery period had created its own dynamics in a short period of time and some times although Union blocked the negotiation process, the reform process continued uninterrupted in this area. This period also was led to change the dominant discourse in the field of migration in Turkey. Previously decision-makers, who focused on security concerns, had taken steps to make a number of legal reforms of people oriented policies and put them into practice. However, when performing these reforms the process created some concerns on policy makers about how the social and financial issues could be solved and shared by EU countries. According to Eroğlu (2015) interviews with both security forces and policy makers shows that none of the migrants are defined as a threat to “national security” but it is highlighted the financial and social burden and effect of this migration flow on Turkey’s future economic situation (Eroğlu, 2015, p. 218). The European Union wants to keep asylum seekers and irregular migrants in Turkey. However, expecting to Turkey to cover the entire burden is not the right approach. Turkey’s concerns about the refugees’ financial and social burden leads to a continuation of the restrictive measures. Turkey's asylum policy depends on the 1951 Convention with a geographical restriction and it can be explained by the reflection of the economic concerns over safety concerns (Kaya, 2009, p.15).

EU’s demands on remote control of migration consist of the basis for European Union Readmission Agreements (EURAs), which can be defined as EU’s main way of combatting undocumented migration. Readmissions of own nationals and third country nationals are the essential principles of these EURAs. In order words when EU makes a readmission agreement to a country, that country has to first accept its own nationals who entered or continue to stay in EU borders illegally and second, if the country is a transit territory for migration from third

countries, the signatory country has to accept the illegal migrants who is a third country nationals (COM (2011)76, 2011). In this concept the signatory countries have to endure the most of the cost of the readmission process and EU needs for incentives to make agreements attractive. EU-Turkey readmission agreement was signed in December 2013 (L 134/3, 2014), at the end of the ten years negotiation process, after the Syrian migrant crisis occurred and also included some incentives. The main incentives of this agreement were visa liberalization for Turkish citizens and financial support.

Although EU-Turkey relations and negotiations have continued for many years, the Readmission Agreement and the rest of the process was developed accelerated by EU because of the peak level of Syrian migration crisis that threaten the EU borders. After nearly two years from Readmission Agreement, in October 2015 the EU-Turkey joint Action Plan, which consisted of both EU and Turkey, intends and cooperation issues about migration crisis, was declared. The most is important EU intend in this declaration was “increasing the financial assistance offered to support Turkey” for both enhancing capacity of asylum, migration, visa and integrated border management system and meeting the requirement of the visa liberalisation (MEMO/15/5860, 2015). On going process between EU and Turkey migration crisis on 18th Mart 2016 a meeting was held between partners. According press release of this meeting partners were agreed on returning of irregular migrants from Greece to Turkey, “one for one” resettlement from Turkey to the EU⁵, visa liberation dialogue, EU financial support through the Facility for Refugees in Turkey, upgrading the Customs Union and accession process to EU (EU-Turkey Statement 18 March 2016, 2016). On 8th of April 2016 the first irregular migrant group readmitted from Lesvos-Greece to Dikili-Turkey. On the same day according to one to one agreement, Syrian refugees went to the Hannover- Germany. Furthermore with this meeting, besides the previously agreed financial assistance about 3 billion euro that a portion was paid on 11th March 2016, the EU planned to an additional 3 billion euro funding for facility for refugees to the end of the 2018.

Beside the economic burden sharing the other main issue between EU-Turkey readmission agreements was visa liberalisation for Turkish citizenship. At

⁵“one for one” rule means for every Syrian being returned to Turkey from Greek islands, another Syrian who has a registration on temporary protection, will be resettled from Turkey to the EU taking into account the UN Vulnerability Criteria. For detailed information Implementing EU-Turkey Statement, [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-16-1664 en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-1664_en.htm).

the meeting in March 2016, a roadmap, which had seventy-two items assigned to Turkey by EU that had to regulate till the end of June 2016 for visa liberalisation. Government regulated most of the items however on the progress report of the EU on 4th May 2016 especially emphasized a need of progress and change fundamentals rights that related to Article 1⁶ of Law on Fight Against Terrorism of Turkey. According to Commission Report, Turkish legislation system has had a broad definition and application of terrorism which could bring about serious restrictions upon human rights and fundamental freedoms. In the process of EU membership, Turkey changed and regulated many issues about counter terrorism but some amendments introduced by the "Internal Security Package" which was adopted in March 2015 due to the increase of terrorist attacks on the country, had a negative effect on fundamental rights. In this context, it was suggested by European commission that Turkey should redesign legal framework and its implementations as regards organised crime and terrorism to become in line with European standards, narrow the scope of definition of terrorism for continuing visa liberalisation process. (COM(2016) 278, 2016).

On the Turkey's side of this negotiation, changing the Law on Fight Against Terrorism is one of the most sensitive issues that will be put on the table in today's circumstances. Terrorism is the first security problem of Turkey. The country has fought against for nearly thirty-five years with the PKK terror in its boundaries and in recent years, especially after 2001 has become an important target of Middle East originated terrorist organisation mainly because of its Muslim, secular structure and being allied with Western States. The first attack of El-Qaeda was carried out in Istanbul in 2003⁷ and the first attack of IS was done in

⁶ Article 1 of Law on Fight Against Terrorism consist the definition of Terrorism. According to this article Terrorism is defined as; *"Any criminal action conducted by one or more persons belonging to an organisation with the aim of changing the attributes of the Republic as specified in the Constitution, the political, legal, social, secular or economic system, damaging the indivisible unity of the State with its territory and nation, jeopardizing the existence of the Turkish State and the Republic, enfeebling, destroying or seizing the State authority, eliminating basic rights and freedoms, damaging the internal and external security of the State, the public order or general health, is defined as terrorism."* For detailed information; Legislation Online web page <http://legislationline.org/topics/country/50/topic/5> (English), MevzuatBilgiSistemi, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf> (Turkish). T.C ResmiGazete, TerörleMücadeleKanunu (3713), www.resmigazete.gov.tr (Turkish).

⁷ 2003, November 15 and 20: Four suicide car bomb attacked in Istanbul hit two synagogues, the British consulate and a branch of the British multinational bank HSBC, 63 people was killed.

Reyhanlı⁸ in 2013 and last attacked was on 21th August 2016 in Gaziantep, a city in South-East region of Turkey, in a wedding ceremony a suicide attack occurred and fifty-four people were killed. Between these attacks from 2013 to 2016 there have been more than ten suicide attacks even Ankara and İstanbul by IS terrorist organisation and both Turkish citizens and tourists⁹ were killed in these attacks. Besides these IS attacks, Turkey has been fighting with PKK terrorism which increased its attack again for last two years especially east and southeast regions of country. While concentrating on this kind of a counter-terrorism process it would be unfair to expect from Turkey to regulate the legal framework of anti-terrorism law. When similar situations took place in one of the EU country, how the governments of member states of EU and also EU itself had taken rigid and extraordinary measures was seen in the history.

CONCLUSION

Europe and the European Union began to live with the “New normality”. After terrorist attacks sign by ISIS in the heart of Europe and EU, European citizens cannot live calmly. A threat of new terrorist attacks is growing continuously and nobody can be sure where and when next terrorist attacks will be happen. In the absence of a unitary rational action based on common foreign and security policy, which concerns the ability to speak with one voice in international politics, ensuring internal cohesion, approach and policy towards these threats, European countries voluntarily and uncoordinated taken measures and activities for self-protection. If we compare this with the Peloponnesian Wars where the absence of unitary rational action was one of the key reasons for the collapse of the Athenian alliance and defeat in the war with Sparta, is not a mistake if we say that Brexit is the beginning of that scenario. In an effort to buffer and neutralize the threats of terrorism and migration, the EU and Turkey signed a mutually binding agreement.

⁸Reyhanlı is a town in Hatay Province in Turkey near the border with Syria. 2013, May 11 a twin car bomb attack killed 52 people in the town.

⁹2016, January 12 eleven German tourists are killed by a Syrian bomber in Istanbul's Sultanahmet district, the ancient tourist heart of the city and home of the Blue Mosque. On March 19: three Israelis and an Iranian are killed and dozens injured in a suicide bombing Istanbul shopping thoroughfare, the IstiklalCaddesi.

When to sum up the Turkey's "open door" policy after the Syrian civil war, it could be easily said that Turkey totally evaluate these migration flows different from Europe. Although Turkey has strict immigration, citizenship and settlement laws like other nation-states and even called these people as "temporary guest", it has also played a deterministic role in this process. One of the important reasons of this policy is putting security issues apart from migration issues. In other words the migration is not securitized in Turkey in the discourses of policy makers. Considering to the discourses of government party and oppositions which was made after each attack of IS in Turkey, an organic link between terrorism and acceptance of immigrants was not established. Because Turkey has been fighting against PKK terrorism, experienced large migration movements both within its own borders and from neighbour countries. Hence historical roots, cultural and social values have influenced this "open door" policy of Turkey. Actually EU likes Turkey's position in this migration crisis because Europe cannot even imagine so many immigrants entering into their borders and Turkey has become an outer wall around the Europe continent.

Although migration does not become an issue of terrorism in Turkey, migration is seen as an economic problem in Turkey. The main reason why sometimes migrants being involved in ordinary crimes such as theft or extortion, which is seen in, the media is the lack of economic conditions. These news does not make all immigrants are guilty. In this case the Readmission Agreement between EU-Turkey become much more important for both sides. With this agreement EU could control the migration flow outside of its borders and select which immigrants will be accepted. For Turkey, due to the geographical location of the country, it has already exposed to this immigration wave but the biggest problem is the costs of accepting these temporary guests. The same problem also took place earlier migration movements before Syria civil war. For example after the US intervention in Afghanistan, many immigrants came to Turkey from the region and Turkey waited a burden sharing from the western countries on that time. Turkey's expectation about financial burden sharing of migration already highlighted even in the articles of 2005 National Action Plan as the additional financial support of the EU Pre-Accession Financial Assistant Program. Especially due to this burden sharing problem Turkey preserved the geographical limitation in the process of producing the LFIP. In Turkey another expectation is to advance the terms of Readmission Agreement in a more positive way by EU. EU demands Turkey to perform the terms of agreement as soon as possible however EU itself slows down the process especially visa liberalisation. After the readmission agreement Turkey has become the EU's new firewall so Turkey's presence in the region is very important in terms of security

Bibliography

- (n.d.). Retrieved 2016, from T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: www.goc.gov.tr;
- COM (2011) 76 Final Evaluation of EU Readmission Agreements. (2011). Retrieved 2016, from European Commission: ec.europa.eu;
- COM(2016) 278-Third Report on progress by Turkey in fulfilling the requirements of its visa liberalisation roadmap. (2016). Retrieved 2016, from European Commission: ec.europa.eu;
- DABIQ – “Break the cross” issue No.15 (2016). Retrieved 2016, from: <http://www.clarionproject.org/factsheets-files/islamic-state-magazine-dabiq-fifteen-breaking-the-cross.pdf> ;
- Eroğlu, D. (2015). Ulusal Güvenlik Kaygılarından Mali Külfet Söylemine: Türkiye'nin Yeni Sığınma Politikaları. CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 13 (2), 209-226;
- EU-Turkey Joint Action Plan. (2015). Retrieved 2016, from European Commission: europa.eu;
- EU-Turkey Statement 18 March 2016. (2016). Retrieved 2016, from Council of the European Union: www.consilium.europa.eu;
- Geçici Koruma Yönetmeliği. (2014). Retrieved 2016, from T.C. Resmi Gazete: www.resmigazete.gov.tr;
- İçduygu, A. (2015). Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göç Dalgaları İçinde "Transit Göç". In M. Erdoğan, & A. Kaya (Eds.), Türkiye'nin Göç Tarihi (pp. 277-294). İstanbul, Türkiye: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları;
- İçduygu, Ahmet; Erder, Sema; Gençkaya, Ömer Faruk;. (2014). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları;
- İskan Kanunu-2510. (1934, 6 21). Retrieved 2016, from T. C. Resmi Gazete: www.resmigazete.gov.tr;
- İskan Kanunu-5543. (2006). Retrieved 2016, from T.C. Resmi Gazete: www.resmigazete.gov.tr;
- Kaya, İ. (2009). Reform in Turkish Asylum Law: Adopting the EU Aquis? Retrieved 2016, from European University Institute Robert Schuman Center for Advanced Studies: www.carim.org/Publications;
- Kirişçi, K., & Karaca, S. (2015). Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991, ve 2011'de Türkiye'ye Yönelen Kitleli Mülteci Akınları. In M. M. Erdoğan, & A. Kaya (Eds.), Türkiye'ni Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler (pp. 295-314). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları;
- Koca, B. T. (2015). Deconstructing Turkey's "Open Door" Policy towards Refugees from Syria. Migration Letters, 12 (3), 209-225;

- L 134/ Agreement between the European Union and the Republic of Turkey on the readmission of persons residing without authorisation. (2014). Retrieved 2016, from Access to European Union Law: eur-lex.europa.eu;
- Maleski Denko. (2001). World of Thucydides and Machiavelli. Faculty of Law, University of St. Kiril and Methodi. 2001. P. 29;
- Mathieu Guidere. (2012). Retrieved 2016, from Jeune Afrique Gazette: <http://www.jeuneafrique.com/138657/politique/mathieu-guid-re-sans-l-intervention-fran-aise-l-tat-malien-tombait/> ;
- Pasaport Kanunu. (1950). Retrieved 2016, from T.C. Resmi Gazete: www.resmigazete.gov.tr;
- Swoboda Hannes. (2015). Retrieved 2016, from International Institute for Middle East and Balkan Studies: <http://www.ifimes.org/en/9104> ;
- The 1951 Refugee Convention. (1951). Retrieved 2016, from UNHCR-The UN Refugee Agency: www.unhcr.org/1951-refugee-convention.html;
- Todorovic D. (2016). SUNITSKO-ŠIITSKI RASKOL I NJEGOVE POSLEDICE NA BEZBEDNOST U REGIONU BLISKOG ISTOKA. Univerzitet Beograd ;
- UNHCR Syria Regional Refugee Response. (n.d.). Retrieved 2016, from UNHCR: www.unhcr.org/syrianrefugees/region.php;
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu-6458. (2013). Retrieved 2016, from T.C. Resmi Gazete: www.resmigazete.gov.tr;
- Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun-4817. (2003). Retrieved 2016, from T.C. Resmi Gazete: www.resmigazete.gov.tr;
- Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun-5683. (1950). Retrieved 2016, from T.C. Resmi Gazete: www.resmigazete.gov.tr;
- Weiss M. and Hassan H. ISIS: Inside the Army of Terror. Regan Arts. (2015).

RELIGION, TERRORISM AND WORLD POLITICS

Elena Tilovska-Kechedji

Assistant professor

elena-tilovska-kechegi@hotmail.com

Abstract

Religion has become a very important issue in International relations, especially in the past few decades. Religion in some parts of the world has become politically authoritative in the context that it influences world politics directly. But how it influences the world politics? It influences it through society, democratization, war, peace, economy, political leaders and mostly through globalization. Religion as a definition it is very difficult to be defined. By the International relations theorists, religion for many decades has not been used or if used it is used within a category such as culture, civilization or terrorism. Religion in today's world is used to justify terrorist attacks, killings of innocent civilians, civil wars and it is exploited by some political leaders that take advantage of their people and spread insecurities in order to stay in power. The combination of ignorance, lack of education, religion, nationalism, poor economies creates a dangerous mix of chaos and war. Therefore, it cannot be ignored that religion in parts of the world has become a tool or a force to change world order and policies and therefore it directly influences the world politics.

Keywords: *religion, world politics, international relations, war, terrorism.*

Defining religion and its influence in world politics

Religion as a definition it is very difficult to be defined. Because authors depending on their field of research and belief defined it and perceive it differently. Clifford Geertz (anthropologist) defines religion:

“as a system of symbols which acts to establish powerful, pervasive, and long lasting moods and motivations in men by formulating conceptions of a general order

of existence and clothing these conceptions with such an aura of factuality that the moods and motivations seem uniquely realistic". (Mandaville, 98)

G. Lindbeck (theologian) defines religion as "a kind of cultural and linguistic framework or medium, which makes possible the description of realities, the formulation of beliefs and the experiencing of inner attitudes, feelings and sentiments". Furthermore Marxists believe that religion "functions as a form of 'false consciousness' which socializes us into accepting as normal certain historically and materially contingent relations of social power". (Mandaville, 98). Analyzing these three different definitions we come to the conclusion that religion is a historical link that is very powerful in the sense that it motivates us human beings to do things, believe, inspire us, brings us all together, for things, ideas that maybe not real but they are important to us.

Furthermore, Fox and Sandler explain religion by representing it through five social manifestations and how it influences world politics.

1. First religion can be a base for identity and identity influences politics.
2. Second, religion can be a belief system that influences behavior, because the belief in something (whatever that may be, God, a symbol, a doctrine, an idea and etc.) it influences the behavior of people.
3. Third, we have religion as a formal religious doctrine that can influence behavior. Any religion is based on its own doctrines, and these doctrines can present a reason or a guidance to the followers of that religion and that can be enough for them to justify their actions.
4. The fourth social manifestation is that religion can be a source of legitimacy. Religion can be used to justify any policy or action even those that are unjustifiable for the others. For example, the suicide bombers use this kind of justification in order to be capable to do what they are doing. Religious legitimacy can be used to support governments but it can be used also to overthrow them.
5. And fifth, religion is associated with religious institutions that influence politics. "{Religious Institutions} are authoritative arbiters of religious legitimacy". They can be transnational institutions on a global level, for example the Catholic Church can be defined as international actor. (Fox and Sandler, 295)

From the above it can be concluded that religion plays a very important role in the behavior of human beings, believes, attitudes everything is influenced by religion and by the religious institutions. Whatever the religions goals and aims that is how its followers will perceive and follow it. The same is implied for the leader or the governments they can also influence the human behavior through the use of religion.

Furthermore, the questions that rise is what is the role of religion in society and in international relations? How International relations can perceive religion? These are questions that are very important. Religion usually is used to present and follow certain values, believes and norms. It unifies the human beings. It is an instrument for social, economic, cultural and political change. If ignored it can use normative, ethical, pragmatic approaches. In comparison to religion, International relations denominate values that are important to the state interests, political power and legitimacy. Religion was always deterred by international relations because the religious ideas were used and still are used as instrumental means to gain power. Religion by international relations can be seen as an influential actor that shaped the state system, a spectrum in international politics. It has become a form of populist politics in the developing world by discrediting the political ideologies therefore religion is a consistent actor of international affairs. Religion is becoming a mobilizing political power, it affects the state policies, the foreign affairs and the decision making process all over the world. It is an essential part in humanitarianism, intervention, human rights, terrorism, war, peace and political movements. For example, in the Muslim world religion is seen as a base for legitimacy for the policies and decisions that are made by the states. (Shuriye, 11-12) Therefore, in today's world Religion acts as a globalizer and it influences civilizations. Islam has influenced and changed the course of the Arabic world. (Shuriye, 13). It influences international conflicts and political clashes example of these are the war in Norther Ireland, the Ogaden revolt in Ethiopia, Cyprus and e.t.c. (Shuriye, 15)

Religion today is the leading force in human affairs, guiding the people to political liberty, defining nations, conflicts and war. All the religions in the world have acted as a trigger to some sort of conflict. For example, the Buddhist monks in Sri Lanka, in Ex-Yugoslavia Christian and Muslim defended violence against the other. In Iraq conflict between Sunnis and Shiites, the differences between ethnic and religious believes are mixed and unclear. (Smock, 2)

Religion shapes the social and individual behavior of people, through spirituality and sacredness. It can motivate people to follow social and political goals, it is a mobilizer of masses, a repressor, and it is part of ethnic identity. For example in India, Sikh ethnic identity is the same as religious identity but it can be opposite, there are cases where people with same religion have different ethnicity. In Pakistan, Afghanistan, or east Africa the people believe in Islam but have different ethnicity. Therefore, Religion today has a global revival and it is a social movement. In many countries, politicized religious groups, institutions and movements want to place religion as a central social and political ruling. They will achieve this through legitimate political movements or violence. Furthermore, religion and globalization aim towards achieving a cultural pluralism. Some Muslim and Christian movements

accept pluralism other wont. In the 20th century, religion was used as an anti-colonial nationalism for example in Algeria, Egypt, and Indonesia, so Islamism was used as the ideology of nationalist movements. In Burma, Sri Lanka and Vietnam, Buddhism was politically important, in Latin America, Christian Democracy was important. (Haynes, 3-6)

All the religions in the world like Judaism, Christianity, Islam and etc. have the seed of terrorism. And the question arises how this is possible, we are talking about religion. Let's consider these examples, Yahweh from the Jewish tradition allows wars in order to gain a victory. From Judaism was born Zionism which is a socio political organization. In 1948 with the occupation and the forbidding of Palestine, Israel became an aggressor of the Palestinian people. But Israel considers its acts as a self-defense. Christianity developed its own means to use force. The church used punishment, imprisonment, it used the crusades to regain its territory. This is how Christianity used its power with the help of the state. Therefore the contemporary act of terror is religious. (Kingsley, 558-559)

Furthermore, in desperate times where there is no hope and all is in vane the political beliefs turn into religious beliefs, and the war and suffering become sacred. The transformation from political to religious gives the actors the idea that they are doing something holly. Osama Bin Laden using this method was able to transform its local ideas into cosmic. "Religion is a major if not the sole tool of translating local power struggle into religious category that helps to broaden both the ideological and geographical base of terrorism" (Kingsley, 563) Terrorist believe that they are fighting a holy war. Religion encourages terrorist goals by providing a moral legitimacy, the reward for the terrorist is spiritual that will be given in the other life and all of this rationalizes their actions, which is how they attract other people to join. (Kingsley, 564)

While explaining religion we have to add to this explanation the meaning of fundamentalism? It is a religious political view and it is associated with religious extremism and religious terrorism. Fundamentalist movements exist in Islam, in Christianity, Hinduism, Judaism and etc. Fundamentalism is a description for any person who has a closed mind for a particular issue. (Pratt, 1-2) Furthermore, religious fundamentalism

"Can imply a narrow, strict and limited metaphysics and set of doctrines, which to a greater or lesser degree hardly impinge on the wider life of society; it can mean a worldview perspective that engenders if not demands, the advocacy of a socio-political ordering and action to achieve an intended outcome." (Pratt, 3)

The ideologies and activities of fundamentalist movements are internationalized through technology and the globalization. Fundamentalism creates disorder, it does not only challenge the west, it challenges Muslim countries, and it is an aggressive political phenomenon undertaken by unreligious ends. Islamic fundamentalist are against the secular political order and want to replace the secular order with a divine. This tensions are the source of international socio political conflicts. But in the end it is the religious sources that dominate the forming of Islamic ideologies. (Pratt, 3-4)

Christian fundamentalist believe in the right and wrong, good and evil experiences that are metaphorized in the moral beliefs. In the fourth century Christianity became a state religion, the church leaders accepted the doctrine of “Just war”. Followed by the Inquisitions and the Crusades. (Elijah Onyango Standslause Odhiambo, 198-200) In the Islam the loyalty and commitment are most important and the nation state is less important. The idea of the nation state and its sovereignty is incompatible with the sovereignty of Allah. Furthermore, Islam has military influences since 610 A.D. Muhammad build a military bastion in Medina and he concurred much of the western Arabia. The Caliphs who succeeded the Prophet as the temporal leaders expended the military and spiritual influence of Islam. (Elijah Onyango Standslause Odhiambo, 194-195) So, both religions accepted the military doctrine in the past.

Therefore it can be concluded that Religion in today’s world is underestimated, it plays the role of politics (Elijah Onyango Standslause Odhumbó, 188) and it influences all spheres of life social, economic, political, cultural and etc. Through all of these spheres it influence the world directly and it is a shame that up until couple of decades ago the international relations theorist regarded it as unsustainable factor in the international relations, since it is obvious that it is a leading factor in the world.

Terrorism born from religion and its influence in world politics

Terrorism as the case of religion cannot be defined in one specific definition, it is a subfield in the studies for peace and conflict. These are studies that analyze the interactions between states and other actors. The United Nations General Assembly’s Declaration states that “terrorism is a criminal act intended to promote a state of terror in the public for political purposes”. Such acts of terror will never be approved, even if the reason is political, philosophical, ideological, racial, ethnic, religious and etc. Furthermore, Religious terrorism is conducted by religious motivations but the motivations are usually misinterpreted. The religious beliefs and ideas that for some

are justifiable does not mean that will be justifiable for others therefore the term “ones man’s terrorist is another man’s freedom fighter” is unacceptable. And the problem in differentiating the terms terrorism with civil unrest, insurgencies, guerilla warfare still exists. (Elijah Onyango Standslause Odhumbo, 190-191)

The birth of Terrorism is seen in the 21 century. The western scholars blame religion for the birth of terrorism, but the liberal scholars blame the socio political crisis that support authoritarian regimes. But the problem should be linked to globalization. Terrorism is present through the acts of violence, massacre, ethnic cleansing, genocide and etc. around 60 million people were killed in such attacks and around 21 million are refugees and displaced. (Kingsley, 550-552) Therefore, it is not important who is right and who should be blamed but what matters is how to stop it or is there any chance to stop terrorism.

The term modern terrorism is regarded as a psychological warfare with the intention to spread fear and anxiety. This fear is presented through political pressure on decision makers to change policies (nationalistic, socioeconomic, ideological, and religious). Terrorist take advantage of the liberal values of democracy forcing the governments to accept their demands as a result to physical, psychological and economic consequences. (Ganor, 12-15)

The message the terrorist organizations want to send are:

- Uncertainty – the randomness of the attack is supposed to instill a sense of uncertainty in the public regarding “safe behavior” prompting fear that anyone could be the next victim;
- Vulnerability- a terrorist attack can take place anywhere, anytime, making all citizens feel vulnerable;
- Helplessness- the states security apparatus cannot foil or prevent attacks or protect civilians;
- Personalization- you or someone close to you may not have ben heart in a recent attack, but it could very well be you the next time, since the victims have the same profile as you;
- Disproportional price – the price the individual must pay due to his government policy is very high. For that reason he must act to change national/international priorities in a way that will serve the terrorist objectives;
- Vengeance- the citizens suffer due to the government’s actions against the terrorist organization and its supporters and for this reason it is in his best interest to pressure the government to avoid this activity. (Ganor, 26)

Furthermore, we should establish that terrorist attacks are never a regular criminal activity, they are an act of war even though some criminal actions like

murder, extortion, are done by criminals still there should be distinction. Terrorism threatens the social order, the personal and national security, world peace and the economy. Therefore terrorism should be persecuted not by criminal law by itself but it requires diplomacy use of force and criminal law combined all together. (Ganor, 21)

The revival of Islam and its influence on the international relations

Everything that is happening in today's world, in the international political arena and the role religion plays in the international relations is all due to the revival of Islam among Muslims, or is it? Since the 1950's Islam is the leading religion that influences international relations. But what caused the Islamic revival. Some authors believe it was colonialism others believe it was the secular governments of the Muslim societies. Shuriye a professor at the International Islamic University believes that the future developments in international relations will revolve around the Islamic revival for the following reasons:

- More Muslims are joining this school of thought and the majority is of young age;
 - Muslim population around the world is increasing;
 - The number of Muslim immigrants have swell into what use to be a Christian land such as Europe and USA;
 - Western culture and values have failed to redirect or penetrate the minds of Muslim youth;
 - The economic development which was meant to modernize the Muslim world supported by western nations is not gaining momentum;
 - Governments in Muslim nations are becoming weaker;
 - The spread of nuclear weapons into numerous hands is in the predictable future;
 - The hatred by Muslim youth towards America and Israel is the highest
 - More Muslims nations are becoming militarily more powerful.....
- (Shuriey, 15-16)

Why Islamism or any other religion was completely overlooked by the international relations theory? The theory of international relations was built on the concept of the territorial state and it was articulated by the treaty of Westphalia in 1648. The Treaty was designed to end the 30 years' war between Protestants and Catholics and in doing so it developed a format for relations between states excluding religion. The treaty put an end of the authority of the Catholic Church and the Holy Roman Empire over states and recognized that each state had total sovereignty. (Fox

&Sandler, 297) International relation theories rarely discuss the issue of religion unlike the other social sciences, it believed that religion is not important until recently. But today the international relations theory must address the impact of religion on world politics because it is of crucial importance. Religion's impact on world politics includes both local and transnational issues. The other political phenomenon are usually mixed with other secular motivations and causes. (Fox & Sandler, 300-303) Nothing is black and white, there are multiple reasons and not only religious for all the terrorist attacks in the world. Why is Islam rising and is this the only path to go buy. The question of religion in global politics is more complex than we think. The USA after 10/11 declared a war on the militant Islamist extremism called the "war on terror". But who did she declared the war to one organization or to all? Al-Qaeda is not the only terrorist group, HAMAS in Palestine, HIZBUILAH in Lebanon and etc. (Mandaville, 98).

To conclude, religion is a very important issue in International relations it has become politically authoritative in the context that it influences world politics through socialization, democratization, war, technology, industrialization and mostly through globalization. Religion was rarely used by the international relations theorist due to the Westphalia treaty and its theory, but we can conclude that this was a mistake since religion influences international relation and world politics directly. Furthermore, Religion in today's world is used to justify terrorist attacks, killings of innocent civilians, civil wars and it cannot be ignored that religion in parts of the world has become a tool or a force to change world order and policies.

References

- Elijah Onyango Standslause Odhiambo. "Religious Fundamentalism and Terrorism" (Journal of Global Peace and Conflict June 2014, Vol.2, No. 1) Online. Available: <http://jgpcnet.com/journals/jgpc/Vol 2 No 1 June 2014/10.pdf>;
- Fox, Jonathan and Sandler, Shmuel. "The Question of religion and World politics" (Department of Political studies and BESA Center for Strategic Studies, Bar Ilan University, Ramat Gan, Israel) Routledge Taylor and Francis Group Terrorism and Political Violence, 17:293-303, 2005 Online. Available: http://wcfia.harvard.edu/files/wcfia/files/1051_foxsandlerpv2005.pdf;
- Ganor, Boaz. "Chapter 2 trends in Modern International Terrorism". To protect and to serve: Policing in an age of Terrorism Online. Available: www.springer.com/cda/.../9780387736846-c1.pdf ;

- Haynes, Jeffrey. "Religion, Politics and International Relations. An Introduction". (London, Routledge, 2011) Online. Available: <http://www.ispionline.it/it/documents/Religioni2011/Religion,%20Politics%20and%20International%20Relations.%20Haynes.pdf>;
- Kingsley, Okoro. "Religion and Terrorism: A Socio-Historical Reconsideration" (Journal of Alternative Perspectives in the Social Sciences 2010 Vol. 2, No. 2.) Online. Available: [http://www.japss.org/upload/4_Okoro_\[1\].pdf](http://www.japss.org/upload/4_Okoro_[1].pdf);
- Mandaville, Peter. "How do religious beliefs affect politics?" Online. Available: <http://cw.routledge.com/textbooks/9780415431316/Sample%20Chapter%205.pdf>;
- Pratt, Douglass. "Terrorism and Religious Fundamentalism: Prospects for a Predictive Paradigm". (Marburg Journal of Religion. Volume 11, No.1 June 2006) Online. Available: <https://www.uni-marburg.de/fb03/ivk/mjr/pdfs/2006/articles/pratt2006.pdf>;
- Shuriye, O. Abdi. "The failed assumptions of some social scientists on the Role of religion in International relations". (International journal of Humanities/<http://www.ijhssnet.com/journals/Vol.1.No.3;March.2011/3.pdf>;
- Smock, David. "Religion in world affairs. It's role in conflict and peace".(United States Institute for peace, Special Report). Online. Available: <https://www.usip.org/sites/default/files/sr201.pdf>.

THE RISE OF ISLAMIC STATE AND LEVENT (ISIS) - THREAT FOR GLOBAL PEACE AND SECURITY

Kire Janev

MA, Army of the Republic of Macedonia, janevkire77@hotmail.com

Zlate Dimovski

PHD, Faculty for Security, zdimovski@fb.uklo.edu.mk

Abstract

In the past thirty years terroristic organizations have committed a lot of terroristic actions to achieve their political goals. The most known was Al-Qaeda, after terroristic attacks in USA on 11th of September 2001, was the worst terroristic organizations in the world. USA has formed international coalition to fight against that organizations. But, in 2014 rise another terroristic organization, formed 2004 in Iraq, after US attacks in Iraq. This terroristic organization that was companion of Al-Qaeda was minimized and not have paid attention until 2014 when this terroristic organization suddenly took over control of regions in Iraq and Syria. Huge part of oil fields in this countries took control. Sale of oil brought them financial resources. Rapid rise of this organization, its intention to establish a Muslim country, invading large areas of Iraq and Syria, declared Islamic State, tendencies to spread to other states, recruitment of growing number of fighters around the world, refugee crisis are good indicators to see the danger for global peace and security.

To actualize the danger of the rise of Islamic State for global peace and security takes the assumption that rapid rise of Islamic State threatens peace and security in a lot of countries in the Middle East and tend to threaten global peace and security.

Keywords: *Islamic State, Al-Qaeda, Abu Baker al Baghdadi, Bashar Al Assad, Syrian war.*

Introduction

Terroristic organization known as “Islamic State of Iraq and Levent” first was founded by Abu Musab al – Zaraqawi. The first link between Al Zarkavi and Osama bin Laden was in 2000, when Zaraqawi asked for help in creating the group al-Tawhid wal-Jihad, group focused on getting down the Jordanian Government. During air strikes of NATO against Iraq, this group was in Iran and later return to Iraq to resume their activities. In 2004, this group join to Al – Qaeda and change the name to Tanzim Qa-idad al-Jihad fi Bilad al-Rafidayn often called Al –Qaeda in Iraq (AQI).¹After death of Zarkawi in 2006, change the name to Islamic state,²under the command of Abu Omar al –Baghdadi. Al – Baghdadi wanted to put under his command and al Nusra , but the leader of al Nusra, al Juliani didn’t accept joining his organization with Islamic State and to declare trust to Al –Qaeda.³In April 2013, Al Baghdadi changes the name of this terroristic group in Islamic State of Iraq and Levent⁴.

1. Structure and functioning of ISIS

When we talk about the structure and functioning of Islamic State de facto it represent state inter nationally unrecognized. On the top of Islamic State is Abu Bakir Al Baghdidi, after him on the hierarchy are two deputies, one responsible for Syria and one for Iraq. Also has cabinet with ministers with clearly defined role, salary and delegated power. He has ministry of finance, transport, security and ministry in charge for recruiting foreign fighters⁵. When we talk about military presence of ISIS in Iraq and Syria, the number has not been determined and it changes daily. According to Syrian Observatory for Human Rights said that this terroristic organization has about 50 000 fighters, others say 200 000⁶. By comparison, Iraq has

¹http://www.start.umd.edu/pubs/START_EvolutionofISILRelationships_FactSheet_June2014.pdf (accessed 22.04.2016)

²ibid

³<http://www.globalsecuritystudies.com/Gulmonhamad%20ISIS%20AG.pdf>(accessed 07.04.2016)

⁴<http://jihadology.net/2013/04/09/al-furqan-media-presents-a-new-audio-message-from-the-islamic-state-of-iraqs-shaykh-abu-bakr-al-%E1%B8%A5ussayni-al-qurayshi-al-baghdadi-announcement-of-the-islamic-state-of-iraq-an/> (accessed 23.10.2014)

⁵Special report the islamic state доступно на<https://www.clarionproject.org/sites/default/files/islamic-state-isis-isil-factsheet-1.pdf>,(accessed 06.04.2016).

⁶<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/iraq-war-on-terror/rise-of-isis/what-an-estimate-of-10000-isis-fighters-killed-doesnt-tell-us/> (accessed 18.09.2015).

85 000 military forces, Syria 125 000⁷. According to UN, from May, 2015, around 25 000 people come to fight in Iraq and Syria, Afghanistan, Libya and Yemen. The number includes those who joined ISIS, Al Qaeda and other militant groups. ISIS attracts the largest number of foreign terrorists⁸. Islamic State of Iraq and Levent have joint some local Sunni tribal structures, then criminal organizations and other jihadist organizations. Not only infantry weapons they have tanks, armored vehicles and three planes⁹.

During their attacks, ISIS use conventional military formations on Iraqi forces, after attacks, uses cleaning and securing the territory. Base tactic is to make a surprise attack to make more casualties, to make fear among the enemy and to wait Iraqi forces and people to withdraw from the territory¹⁰.

2. The rise of ISIS in Iraq and Syria

Former head of UN – Kofi Annan on the security conference in Munich, held from 6 – 8 February, 2015, accused USA for their invasion on Iraq in 2003, because they contributed for the rise of Islamic State. He said that dissolution of the security forces has created hundreds of thousands trained soldiers and police officers which stayed on the streets¹¹. This chaos has become ideal place for radical Sunni groups to joint in the name of Islamic State¹². The rise of Islamic state starts on May, 2010 when the leader was Ibrahim Avad Ibrahim Ali al -Badri al Samarai, known as Abu Bakir al Bagdidi¹³. Under his command, on the period 2010 – 2011, ISIS showed her brutality with often attacks. Week functioning of security forces in Iraq, and major success of ISIS contribute the number of people to become larger. Sunni people dissatisfied, have moved in ISIS. Huge number were member of former security forces in Iraq, have been trained to fight. That has contribute to rise the power of ISIS and increasing the conquered territories. In October, 2011, USA announced reward of 10 million dollars for the information that would lead to arrest Baghdadi¹⁴. In 2010 starts Arab Spring and in December, 2010, in Tunisia and after in the states of Arab

⁷Ibid.

⁸Ibid.

⁹<http://www.dailystar.com.lb/News/Middle-East/2014/Oct-17/274417-iraqi-members-of-isis-have-been-training-the-group-in-syria-to-fly-warplanes-activists.ashx#axzz3H00c2yZD> (accessed 07.04.2016)

¹⁰http://www.academia.edu/7632564/ISIS_MILITARY_STRATEGY (accessed 23.10.2015)

¹¹<http://rudaw.net/english/middleeast/090220151> (accessed 18.03.2016)

¹²Ibid.

¹³Jessica Stern and J.M. Berger, ISIS the state of terror, HarperColins Publishers, 2015, p33.

¹⁴Ibid, p38.

league. In December, 2013, in Tunisia, Egypt, Lybia and Yemen were carry out change of rulers. Revolution in Bahrein and Syria and protests in Algeria, Iraq, Jordan, Kuwait and Saudi Arabia¹⁵.The collapse of Iraq, unrest in Syria has increase the wish of ISIS to expand the territory in Syria. Baghdidi sent operatives that will provide conditions for the operation of a new jihadist organization in the territory of Syria.

Among operatives was Abu Mohammed al Juliani, Syrian member of al Qaeda, who was appointed as head of the ISIS in Mosul. Juliani quickly established an organization in the territory of Syria, which was known as Jabahat al Nusra and positioned itself as an independent organization of Al-Qaeda and the ISIS. According to intelligence sources of USA in Syria, in August 2012 there were about 200 operatives of al -Qaeda, which is a very small part of the rebels fighting against the Assad regime¹⁶.

Using the war between the forces of Bashar al-Assad and the various rebel fractions who fought against the regime of Assad, al Bagdidi first took over the free territories.

ISIS share some goals as Bin Laden and that is establishment of global caliphate, seeing the West and the allies as enemies. For them violence is the most effective way to achieve their goals¹⁷. The only reason that ISIS is not part of Al – Qaeda, they don't want Al Zavahiri as a leader.ISIS has its reputation. Unlike Ayman al-Zawahiri in Pakistan, ISIS managed to get a step closer to a new state, to obtain de facto sovereignty on territory, although not recognized from international community.

Characteristic of this organization is that it knows how to use social networks like Twitter, Facebook who announced its successes. Then using the media and speaking in fluent English, its fighters gain customer audiences worldwide. Internet and media used for putting fear among those who do not accept ISIS so they publicly displayed executions of foreigners and of soldiers and civilians from Syria and Iraq, fighting ISIS.

When they took over Fallujah, ISIS robbed the Central bank with 425 million dollars¹⁸. At the moment, this organization is the richest in the world.Talibans had a budget around 70 - 200 million dollars, Hezbollah from 200 to 500 million, the FARC

¹⁵Jessica Stern and J.M. Berger,ISIS the state of terror, HarperColins Publishers, 2015,p39.

¹⁶Michael Weiss, Hassan Hassan, ISIS Inside the army of terror, Regan Arts,2015,p.180.

¹⁷Michael Morell, The great war of our time, HachetteBookGroup,2015,p.307.

¹⁸<http://www.washingtonpost.com/news/morning-mix/wp/2014/06/12/isis-just-stole-425-million-and-became-the-worlds-richest-terrorist-group/> (accessed 23.10.2016)

in Colombia from 80 to 350 million dollars, al-Shabab in Somalia from 70 to 100, al Qaeda's at the time of the attacks of 11 September disposes of 30 million dollars¹⁹. Initially, ISIS, its assets took from rich donations from Kuwait, Qatar and other countries in the Gulf. Later this group was specialized and began to collect funds through bank robberies, kidnappings, extortion, etc. and control of the oil fields in Iraq and Syria, whose oil sales accumulate additional funds for ISIS. Syria in 2011 was producing 425,000 barrels a day of oil, but this production has dropped to zero in late 2013 after the rebels took control of the oil fields²⁰.

As much as international community fight to prevent financing of terrorist organization, it would not have much effect, because ISIS don't depend of rich donations. Huge financial resources available for ISIS provide to recruit fighters from the outside, to buy the necessary weapons, equipment and ect. We must acknowledge that a large influence for the rise of ISIS has United States and its allies. Supporting the rebels in Syria who were against the regime of Bashar al-Assad, in fact, they have increased the power and glory of ISIS. The question is did US supported ISIS inadvertently, and later in once launched air operations against it by mistake ended up weapons shipments to them instead of the Kurdish fighters who fought in the city of Kobani. In a video message, called "weapons and ammunition dropped by American planes in the city Kobani who hold ID" masked wrestler.²¹ In this context, an interesting analysis of Catherine Shkadam which says the Islamic state was not an accident, but they trained and aided by the United States from taking, occupation and exploitation of the Middle East, claiming that they are fighting to return democracy.²² Using the situation in Iraq and in Syria, ISIS took over huge territories of these two countries. It also took over large quantities of weapon from Iraqi army, in which weapon was the one that US and its allies have given to Iraqi army. Bashar al Assad has lost control on part of territories, good field for ISIS. Early in June, 2014, ISIS shocked the world, taking over the city of Mosul, the second largest city in Iraq with the help of ex- Baatists and other Suni rebels²³. On June 29, 2014, the first day of Ramazan, ISIS declared caliphate and asked devotion of all Muslims worldwide. Great successes funds available to ISIS and big propaganda contributed terrorist

¹⁹<http://www.washingtonpost.com/news/morning-mix/wp/2014/06/12/isis-just-stole-425-million-and-became-the-worlds-richest-terrorist-group/> (accessed 23.10.2016)

²⁰Resse Erlich, Inside Syria, Prometheus Books, New York, 2014,p.130.

²¹http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=yOuPX6z50EM (accessed 29.10.2015)

²²<https://www.rt.com/op-edge/310731-isis-rise-support-terror/> (accessed 18.09.2015).

²³Special report the islamic state достапно на: <https://www.clarionproject.org/sites/default/files/islamic-state-isis-isil-factsheet-1.pdf>,p.11.(accessed 06.04.2016).

organization to become one of the largest and most powerful organization in the world.

3. ISIS – threat for global peace and security

Rise of ISIS, whose ambitions to expand its territory in other countries in Asia and Africa led to the 08.08.2014, the United States to start with air strikes on ISIS in Iraq, and on 23.09.2014, the US launched first airstrikes in place Raka in Syria. In coalition that carry out attacks in Syria, despite US participated and the United Arab Emirates, Jordan, Bahrain, Saudi Arabia and Qatar²⁴. However, although the United States focused the campaign against ISIS, their goal was to support so-called moderate opposition and remove President Bashar al-Assad from power. This policy of the United States for removal President Bashar al-Assad from power did not match with the geopolitical interests of Russia and Iran. Of great importance for the United States in the fight against the Islamic State, was its ally Turkey, that is bordering Syria where the border line is 510 kilometers, through which border a number of terrorists who join ISIS and al-Nusra passed without problems. During the siege of Kobani it became clear that for Turkey, Syrian Kurdish political and military organizations Party-Democratic Union and People's Protection Units are greater threat from Islamic fundamental groups²⁵. Other important US ally in the region, Saudi Arabia also funded jihadist commanders in Syria. US Secretary of State John Kerry, at a meeting in 2012 criticized the head of the Saudi intelligence service and former Saudi ambassador in Washington, Prince Bandar bin Sultan for organizing a campaign to remove Assad. Prince again responded that the US military did not react when he used chemical weapons against civilians²⁶. Later, fearing that jihadists who fought in Syria, in return to Saudi Arabia may turn against their rulers, there was a change in the politics. King Abdula announced criminal case for participating in foreign conflicts.

On the other hand, Rusia that has base on territory of Syria, Asad was their ally. Strong support for Assad was coming from Iran and Hezbollah.

²⁴<http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/10/Svet/1703581/Sirija%2C+%22reptori%22+u+akciji.html>(accessed 06.04.2016).

²⁵Patrick Cockburn, *The rise of Islamic State: ISIS and the new Sunni revolution*. New York: Verso Books. Available at: <http://kropfpolisci.com/isis.cockburn.pdf>,p46.(accessed 07.04.2016).

²⁶Ibid.,crp.32.

This complicate situation contribute Islamic state to strength its power and president Assad to lost control over Syria, controlling 30-40 % of the territory.

The decline of the power of Assad, forced Russia to engage in the fight against ISIS. On 09.30.2015, Russia made first airstrikes in Syria, hours after Russia's parliament approved a request by Putin to use military²⁷. Air strikes of Russian aviation helped to Assad regime to return part of lost territory after withdraw of Russian aviation on 15.03.2016²⁸, Islamic state is not defeated and still large parts of Syria and Iraq are under its control. In benefit for ISIS is the situation in Libya where are two governments and chaotic situation after removal of Gaddafi .For the danger of ISIS in Libya speaks and the Chief of foreign policy of the European Union, Federica Mogherini who said: "What we see today in Libya is a double threat: a threat for the division of the country and the threat of taking power and infiltration of ISIS"²⁹. Major war destruction, mass murder and terrorist acts in Syria and Iraq have led to massive displacement of civilians in the surrounding states, especially Turkey, Lebanon and Jordan. A huge number of refugees flee towards Western countries. Islamic State used migrants to infiltrate a number of terrorists who along with migrants went to Western Europe. ISIS threats to attack Europe first become real on 11.13.2015, when the six-coordinated terrorist attacks in Paris killed 129 and injured 350³⁰. Responsibility for the attacks took Islamic state. In one of the killed terrorists found a Syrian passport in the name Ahmed Almuhammed. Later it was learned that the person with migrants on 11.03.2015 year has entered the territory of Greece, on 11.07.2015 from Macedonia entered in Presevo where formally requested asylum. Earlier media reported about another terrorist who went through the Balkan route to the Netherlands. It's about the person Laith al-Saleh, commander of Islamist rebels in Syria, he is spotted on 08.05.2015, in Greece, 16.08.2015, via Macedonia and Serbia entered the European Union where he continued to Netherlands³¹. All these developments confirmed fear that with the migrants are gone and many of the terrorists who participated in the fighting in Syria and Iraq. On 22/03/2016, in a series

²⁷http://kanal5.com.mk/vesti_detail.asp?ID=79896(accessed 06.04.2016).

²⁸<http://www.tanjug.rs/full-view.aspx?izb=235752>(accessed 06.04.2016).

²⁹<http://hr.sott.net/article/384-ISIS-u-Libiji-EU-SAD-i-Egipat-planiraju-daljne-zajednicke-akcije>(accessed 07.04.2016).

³⁰<http://www.blic.rs/vesti/svet/zvanicni-podaci-poginulo-129-ljudi-350-povredeno-ucestvovala-tri-tima-napadaca/7qsqhqw>(accessed 06.04.2016).

³¹<http://www.telegraf.rs/vesti/1714215-teroristi-se-kriju-medju-migrantima-na-stotine-njih-proslo-kroz-srbiju-sumnja-se-da-su-neki-jos-uvek-u-nasoj-zemlji-foto>.

of explosions at the airport and subway in Brussels, killing at least 34 and wounded 130 people³².

What is the danger to peace and security of the Islamic state, tell us the following statements: The members of the Islamic State plans to use drones as Europe would cast "a terrifying dusty bomb," warns David Cameron³³. In is not question how but when, consider Markus Kaim from German institute for International and Security Studies about terroristic attacks in Germany³⁴. With him agree number of diplomats, intelligence analysts and police officials, broadcasted TV station CBS. According to Kaim, whose institute has advised the government and parliament in Berlin, Germany is vulnerable as Brussels, Paris and London.

Conclusion

ISIS intention is to establish Islamic state. On the territory of Syria and Iraq have failed to establish their own state. A state where they have their own ministers, armed forces. Also under their control are a huge number of oil fields from which it carries out smuggling of oil, then smuggling of weapons and everything else you can sell illegally. Naturally these successes attract more radicals from around the world to arrive in this territory and fight for ISIS to pay them. This power of the Islamic State raises ambitions of their leader Al Bagdidi already started to conquer territories from Libya, with ambitions to expand into other countries in Asia and Afrika. Using migrant routes, huge number of terrorists belonging to Islamic State successfully entered the territory of Europe which began with the performance of coordinated terrorist attacks. So the attacks are in Paris and Brussels, and other capitals of Europe such as Berlin, Rome and others. Much of the recruited fighters returning to their countries represent a real risk to continue with such terrorist activities in their countries. This confirms the assumption that the rapid rise of the Islamic State threatens peace and security in more countries in the Middle East tend to threaten global peace and security. To prevent this evil, should establish a new coalition that despite US, EU, will also include Russia and the Middle East, Africa jointly to destroy the Islamic state and to restore peace and security primarily in Iraq and Syria.

³²<http://www.nspm.rs/hronika/brisel-eksplozija-na-aerodromu-najmanje-11-osoba-poginulo-a-preko-20-povredjeno.html>(06.04.2016).

³³<http://faktor.mk/2016/04/02/evropa-vo-strav-isis-se-zakanuva-so-bombardirane-na-tsivili-od-dron/>(08.04.2016).

³⁴<http://republika.mk/?p=579281>(08.04.2016).

Literature

- Jessica Stern and J.M. Berger, *ISIS the state of terror*, HarperColins Publishers, 2015;
- Michael Weiss, Hassan Hassan, *ISIS Inside the army of terror*, Regan Arts, 2015;
- Michael Morell, *The great war of our time*, HachetteBookGroup, 2015;
- Resse Erlich, *Inside Syria*, Prometheus Books, New York, 2014;
- Patrick Cockburn, *The rise of Islamic State: ISIS and the new Sunni revolution*. New York: Verso Books. Достапно на <http://kropfpolisci.com/isis.cockburn.pdf>
- Special report the islamic state 2015 достапно на <https://www.clarionproject.org/sites/default/files/islamic-state-isis-isil-factsheet-1.pdf>.

Internet sources:

- www.academia.edu
- www.blic.rs
- www.dailystar.com
- www.faktor.mk
- www.globalsecuritystudies.com
- www.hr.sott.net
- www.jihadology.net
- www.kanal5.com.mk
- www.nspm.rs
- www.pbs.org
- www.republika.mk
- www.rt.com
- www.rts.rs

www.rudaw.net

www.start.umd.edu

www.tanjug.rs

www.telegraf.rs

www.washingtonpost.com

www.youtube.com

ПОЛИТИЧКИОТ ПРОЦЕС НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА ВО УЛОГА НА ГЛОБАЛЕН АКТЕР И ПРОБЛЕМОТ СО ЗАПОСТАВУВАЊЕ НА ЗЕМЈИТЕ ОД ИСТОЧЕН И ЦЕНТРАЛЕН БАЛКАН – БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА, КОСОВО, Р. МАКЕДОНИЈА, ЦРНА ГОРА И СРБИЈА

Мики Рунтев

Универзитет „Св Кирил и Методиј“ – доктор по Економски науки и докторант по Меѓународни односи при Тамбовски Државен Универзитет, Тамбов – Русија

e-mail: miki.runtev@yahoo.com

Апстракт

Мотив за пишување на трудот е да се одговори на прашањето дали и колку Политичкиот процес на Европската Унија која ја има улогата на глобален актер, е доволно подготвена да го реши проблемот со приемот на запоставените земји од Централен и Источен Балкан – Босна и Херцеговина, Косово, Р.Македонија, Црна Гора и Србија, но и дали ќе влијае позитивно на севкупните социо-економски, политичко и финансиски односи на глобализацијата ширум светот во контекст на меѓународните односи.

Овој труд укажува на проблемите и влијанијата врз Политичкиот процес на Европската Унија како земјите од Источен Балкан – Босна и Херцеговина, Косово, Р.Македонија, Црна Гора и Србија побрзо да ги надминат своите препреки, неусогласувања и бавни процеси и кон која насока да се движат за нивно подобро функционирање. Исто така, се посочува да се движат кон надминување и решавање на голем број од проблемите на финансиските кризи, присоединување кон поголем обем на пазари, каде луѓето слободно ќе можат да купуваат и продаваат стоки и услуги.

Со членството во НАТО и во Европската унија, Р.Македонија ќе биде во голема можност да ги брани своите национални интереси. Новата геостратешки улога на Р.Македонија не подразбира безпроблемност и безконфликтност во однос на реализацијата на македонските национални интереси, но ќе означува и по сигурен и стабилен Балкан. На Република Македонија и е потребна силна економска соработка и меѓусебно разбирање и почитување во меѓусебните односи со другите држави – да се сврти кон ЕУ, каде што всушност им е местото на земјите од Централен Балкан.

Клучни зборови: *глобализација, меѓународни односи, ЕУ, национален интерес на Р.Македонија.*

**THE POLITICAL PROCESS OF EUROPEAN UNION IN THE ROLE OF A
GLOBAL ACTOR AND THE PROBLEM OF NEGLECTING THE
COUNTRIES OF EASTERN AND CENTRAL BALKANS-BOSNIA AND
HERZEGOVINA, KOSOVO, REPUBLIC OF MACEDONIA,
MONTENEGRO AND SERBIA**

Miki Runtev

PhD Shtip, Macedonia

e-mail: miki.runtev@yahoo.com

Abstract

The reason for writing this article is to answer the question whether and how the political process of the European Union which has the role of global actor is sufficiently prepared to solve the problem with the receipt of disadvantaged countries of Central and Eastern Balkans – Bosnia and Herzegovina, Kosovo, Republic Macedonia, Montenegro and Serbia, and that will benefit the overall socio – economic, political and financial relationship of globalization around the world in the context of international relations.

This paper points out the problems and impacts on the political process of the European Union as the Eastern Balkan – Bosnia and Herzegovina, Kosovo, R.Macedonia, Montenegro and Serbia quickly to overcome their difficulties and discrepancies and slow processes and to which direction to move for their better functioning. It also points to move to overcome and resolve many of the problems of the financial crisis, integration into larger volume markets, where people can freely buy and sell goods and services.

With the membership in NATO and the European Union, the Republic of Macedonia will be hardly able to defend its national interests. The new geostrategic role of Macedonia is not without problems and is not conflict – free in terms of the realization of our national interests, but it will indicate and reliable and stable the Balkan. Macedonia needs a strong economic cooperation and mutual understanding and respect in the relations with other countries – to turn to the EU, where they actually belong to the countries of Central Balkan.

Keywords: *globalization, international relations, EU, national interests of Republic Macedonia.*

Современата ера на западната цивилизација го опшиува концептот на националната држава, човековите слободи и права, започнати со хуманизмот ренесансата и рационалистичката филозофија со кое на прво место го става човекот како извор, цел и објект на цивилизацијата. Создавањето на современи нации и национални држави во Еворпа е резултат на повеќе комплексни фактори, покрај рационалистичката филозофија и интелектуалната револуција која како прво го стави индивидуализмот како парадигма на современото општество. Тука, исто така, се издвојуваат, индустриската револуција, капиталистичките општествени односи и состојбата на граѓанството во новата социјална структура. Развојот на современиот свет е под влијанието на две спротивставени тенденции – *интеграција* и *дезинтеграција*. Од една страна, секогаш бил стремежот кон националниот идентитет, а од друга страна, постојано се пролабочуваат политичката, економската и културната меѓузависност помеѓу нациите. Втората половина на XXI век во светот го одбележаа дејството на централно стопанските сили, што се манифестира во таквите процеси како регионализација и глобализација и практично создавање на интегративните групи на сите континенти. Редок пример, во оваа смисла е западната интеграција/цивилизација, уште позната денес како Европска унија.

Од 2007 година, се одбележаа петдесетгодишнината од потпишувањето на Договорите од Рим, со кои се создаваа Европската економска заедница и Европската заедница за атомска енергија. За разлика од нив Европската економска заедница за јаглен и челик престана да постои во 2002 година. Со потпишаниот во Лисабон нов договор "*за реформа*" се предвидувааше поефикасна институционална рамка во контекст на ЕУ со 27 земји – членки и со поубедлив демократски легитимитет. Што се однесува до изборот за нови проширувања, преговорите со земјите кандидатки продолжуваат, а односите помеѓу потенцијалните кандидатки стануваат тесни.¹

Анализирањето на историјата и нејзиното создавање, особеностите и "бавно/брзиот" развој на Европската унија, е актуелна како никогаш до сега. Зголемениот интеграциски процес во светот како целина станува проблем особено за земји како што е Р.Македонија, која се уште не е член во оваа интеграциска група. Затоа што, улогата на Европската унија во услови на

¹Шулце Х. *Држава и нација в Европската историја*, С. 2002 година, стр.86,88.

глобализацијата на светската економија постојано расте, неопходна е потребата од комплексното проучување и анализирање на таквите процеси.

Затоа овој труд е поврзан со откривање на суштината на европскиот интеграциски процес, глобалната политика, економската политика на Европската унија, како и проблемот со бавниот процес при проширувањето – дел кој е важен и за Р.Македонија. Овој труд, исто така, се обидува да даде насоки за во перспектива, меѓународните политичко – економски односи да бидат се по вклучени во глобализираниот свет, покрај сите, предизвици и проблеми со кои се соочуваат новите тенденции на меѓународните финансии и националните финансиски пазари.

Корените на европската интеграција може да се бараат во далечното минато, но интегративните процеси стекнуваат современо значење по индустриската револуција, која им обезбеди солидна техничка база и невидена тенденција. Развојот на индустријата условува продлабочување на меѓународната поделба на трудот помеѓу европските држави и ја зајакнува нивната производствена специјализација. Ова ја расширува можноста и обемот на производството што прикажува на преден план потреба од нови пазари и извори на сировини и енергоресурси надвор од границите на сопствената земја. Постепено, но со брзиот развој на производствениот процес се излегува надвор од територијалните граници на земјите. Поради оваа причина политиките со националните стопанства во Западна Европа стануваат се повеќе поврзани со надворешниот свет и се повеќе навлегуваат во него. Овој процес се развива паралелно со визиониот трговски режим помеѓу европските држави, диктиран од економската корист и интерес, која се носи со меѓусебната трговија. Идејата за европска економска интеграција се појавува уште при крајот на XIX век и постепено ги освојува умовите на политичарите во Европа. Така на пример, во 1921 година се направи обид за создавање на белгиско – луксембуршка економска унија. Во 1930 години, министрите за надворешни работи на Франција (Брајан) и на Германија (Х.Штресман) се со идеја да се создаде "режим на европски федерален сојуз" (планот Епстајн"Брајан – Густав Штресман). Овој план не се реализира, но овозможи, како да се демонстрира во Европа централната улога на Германија и Франција, така и да се демонстрира насоката на новата компонента на европската безбедност и социо – економската меѓузависност на државите.²

При реализацијата на еден ваков план ќе се овозможи слободно движење на стоки, капитал, луѓе и развој на економски неразвиени подрачја/места во

²Бекс П. *Европскиот валутен сџюз, меѓународни аспекти*, С. 1998 година, стр.112,113.

Европа со помош на изградба на взаемни врски во различни сектори, а исто така, и за обезбедување на траен мир. Планот на "Брајан – Штреземан", макар и не реализиран, остава длабока трага во историјата на европската интеграција. Походите и идеите, донесени од овој план се наднационални органи, заеднички пазар, точна солидарност меѓу европските народи и слично, кои денес се во секојдневниот јазик на Европејците. Дури и во екот на Втората светска војна идејата за интеграција продолжува да постои. Важна улога одигра и планот "Маршал", во рамките на кој Западна Европа доби значителна материјална помош.³ Како резултат на тоа, колонијалниот систем на поранешните метрополи беа принудени да ги преиспитаат надворешно политичките стратегии и да се ориентираат кон подобрување на односите со соседите. Интегративните процеси во Западна Европа не се базираат само на зајакнувањето на меѓузависноста на националните економии и пазари. Со продлабочувањето на стопанските врски се повеќе јасно се манифестира потребата од взаемна адаптација и свесно регулирање на економските процеси во рамките на целиот создаден стопански комплекс. Целта, на таквото регулирање е отстранувањето на националните пречки на патот на взаимна размена, обезбедување на еднакви услови за стопанските субјекти во овие земји, радеделување на конкуренцијата, создавање преку координација и хармонизација на внатрешната и надворешната макроекономска политика и т.н. За интензивирање на интегративните процеси во Западна Европа, влијание има постојната заедничка инфраструктура за слободниот пазар, условена од територијалната близина на земјите, сличноста во семејните и религиозните традиции, доведуваа сличност во потребите, вкусовите и слично. Токму затоа, во изминатите 50-тите години во Западна Европа се покажа најдобро подготвена за создавање зона на економска и социјална стабилност, оградена од останатиот свет не само со заеднички царински бариери, но и со посебен систем за колективно регулирање на различните аспекти на меѓудржавните односи. Од трговијата со стоки и услуги до миграцијата на работната сила и капиталот, од социјалната заштита на населението до неговата лична безбедност, од координирање на макроекономската политика на земјите до нивната валутна унификација. Во текот на половина век во рамките на Европската унија се создаде заштитна реакција против некои неповолни појави на глобализацијата.

Од 07.02.1992 година, во Маастрихт, се започна со нова фаза во развојот на европската интеграција. Имено, 10-години подоцна од 2001 година, започна новиот современ етап на интегративниот процес, кој се појави со реализација на монетарната унија на ЕУ.⁴ Тоа ја издига ЕУ на квалитативно ново ниво на

³Борко Ју. *Быть ли "Единой Европе" в XXI веке*, М 2002 година, стр.235.

⁴Борко Ју. *Быть ли "Единой Европе" в XXI веке*, М. 2002 година, стр. 126.

интеграција, чие главна разлика од останатите етапи е во тоа што земјите преминуваат од координација во дејствијата на националните влади кон заедничка економска и монетарна политика и кон единствена валута – *еврото*, која од јануари 2001 година стана унифицирана за безготовински проценки на земјите приклучени во економската и монетарната унија. Во процесот на својата еволуција ЕУ претрпува и количествени промени во однос на својот состав, за да во 2004 година, дојде до проширување од 10-нови членки од Централна и Источна Европа, потоа да достигне со бројката од 25, во 2007 година, до 27 со вклучувањето на Бугарија и Романија и на крај во 2013 година да заврши со последното за сега членство со Хрватска.⁵ Проширувајќи се на Исток, Европската унија значително го зголемува својот ресурсен потенцијал со што неговата територија се зголеми со 84%, населението со 130 млн. луѓе, или 31%.⁶ По овој факт ЕУ, стана најголемиот меѓународен пазар во светот со над 500-млн. корисници. Општо земено, ЕУ во услови на глобализација се развива со повисоки стапки од економиите на САД и Јапонија. Во голема мера тоа е поврзано со преминот на интеграцијата во нов квалитет – создавање на единствен економски простор со единствен пазар на стоки, капитал, работна сила и либерализација на пазарот на услуги на Европскиот континент. Во политичка смисла ЕУ добива квалитативно нов меѓународен статус, кој му овозможува да игра поактивна улога при донесувањето на глобални решенија и да ги зајакне своите позиции во меѓународните организации како што се: СТО, ММФ, ОЕЦД и НАТО и други.

Глобализацијата, засилената меѓусебна зависност на националните економии, се манифестира, исто така, и со синхронизирањето на економскиот развој на земјите. Со формирањето на регионални економски интеграции групи во широка смисла го нарушува овој процес. Поради тоа, дури и при споредба во "профилот" на економскиот развој, темпото во одделни земји не се совпаѓаат. Со зголемување на степенот на интеграција овој тренд се манифестира се појасно.

Од средината на 90-тите години, ЕУ си даде за цел во рамките на своите граници, во една или друга степен, да ги реализира "*четирите основни слободи*" – слободното движење на стоки, капитал, услуги и лица. Ова, овозможи на Унијата да ги задржи и зајакне своите позиции во глобалниот БДП, во директните странски инвестиции и во меѓународната трговија.

⁵Мишкин Федерик С., *Економија на пари, банкарството и финансиските пазари, состојби на пазар на пари*, осмо издание, 2010 година, стр. 52,53.

⁶Мишкин Федерик С., *Економија на пари, банкарството и финансиските пазари, состојби на пазар на пари*, осмо издание, 2010 година, стр.55.

Политичката и економската дејност на многу европски компании и организации (невладини) се одвива со три меѓусебно поврзани и зависни нивоа: *национално, европско и глобално*. Многу е тешко да се открие граница помеѓу нив. Ова се условува од фактот, дека со работењето на претпријатијата на различни пазари зависи од трговската и социо-економската конјуктура во Европскиот континент во целина.⁷

Гледано од глобално ниво, европската интеграција е интензивниот одраз на општиот процес на глобализацијата. На ЕУ, се наметнува да се занимава со проблеми кои се надвор од рамките на Унијата. Како основен дел на тие проблеми е глобализацијата. Во последната деценија на минатиот век глобалните економски процеси станаа доминантни со промена на националните економии во светски стопански организам. Рамките на националните стопанства станаа тесни за брзорастечките производните сили и пазарните односи кои излегоа надвор од националните граници. Редок, пример, за тоа се глобалните финансиски пазари. Интензивното движење на капиталот ги поврзува националните парично кредитни системи една со друга, претворајќи го финансискиот пазар глобализиран. Материјалните појави на глобализацијата се:⁸ светската трговија, странските инвестиции, мултинационалните компании, но во ново глобализираниот свет се појавуваат и интернетот, туризмот, размената на студентите и појавата на глобални невладини организации. Негативниот или позитивниот став кон глобализацијата во повеќето случаи зависи од тоа колку одредена личност, политика или организација, може да се искористи од нејзините интереси, колку ефективно функционира бизнисот во процесот на глобализацијата на конкретната област. Успехот на европските компании не зависи само од нивната дејност во деловите на Европа. Затоа, ЕУ се стреми да дејствува во име на европскиот бизнис во целина, како на пример, договори за создавање на стратешки сојузи од името на сите европски авиокомпани.⁹

Имено, глобалното ниво за решавање на проблемите на пример, во областа на енергетиката, е тоа што ЕУ, ќе увезува повеќе од потребните енергоресурси. Затоа, што со развивањето на енергетската дипломатија и воспоставувајќи добри односи со земјите богати со енергетски ресурси, како и со помагањето на земји да го решат проблемот со ефикасноста на користењето

⁷Генов Г., Панушев Е. *За по-голям и по-силен Европски съюз*, С. 2001 година, 112.

⁸Гъргаров Здравко, *Световната икономика и международните икономически отношения*, Благоевград, 2009 година, стр.163,164.

⁹Гъргаров Здравко, *Световната икономика и международните икономически отношения*, Благоевград, 2009 година, стр.186,188.

на енергијата, ЕУ во дадениот случај дејствува во име на сите земји во регионот. Исто така, пазарот и неговата глобализација се само еден од аспектите на проблемот. Другиот аспект е поврзан со големиот развој на новите технологии. Революционерниот развој на телекомуникациите ја забрза глобализацијата.

Технологијата не само што ги оддели функциите на бизнисот, но таа дозволи да го прави она што претходно беше незамисливо. Во исто време со користење на најнова технологија бара доследност во дејностите, почитување на одредени правила на играта, бидејќи ако пропуст се направи во еден регион, може веднаш да влијаат на економската дејност во другите региони и на целиот свет. Пример, едноставноста на преместувањето на финансиските текови во светот не само што го ублажува бизнисот, но го прави повеќе зависен од кризните појави. Генерално за ефикасно учество во глобалните економски и политички процеси е потребно европските земји, обединети во ЕУ, да ги усогласат своите позиции, дејствувајќи од името на целата Унија, бранејќи ги истовремено интересите на секој од неговите членови. Поради тоа, важно е да се знаат и разбираат причините и изворите на постојните несогласувања меѓу земјите од ЕУ.¹⁰

Како еден од најконтроверзните проблеми во развојот на ЕУ секогаш било прашањето со проширувањето на организацијата. Влегувањето на Грција од 1981 година и Шпанија и Португалија од 1986 година е поврзано со решавањето на сериозни проблеми од социо-економски и структурен карактер. Пред влегувањето во ЕУ на Финска, Шведска и Австрија од 1995 година, се постави прашањето кој ќе биде статусот на неутралноста со целите на унијата? Во отворена дискусија се издигаа голем број на спорни прашања. На пример, како изгледа ЕУ во очите на граѓаните, каков да биде составот и големината на поединечни институции на ЕУ, прашањето за вооружени сили на ЕУ? и т.н. Но, во контекст на заедничката надворешна политика на ЕУ е политиката по безбедноста (одбраната), така што воени прашања главно се разгледуваат во рамките на НАТО.

ЕУ и Глобализацијата

Поимот "глобализација" се појавува во средината на 80-тите години и брзо влегува во општествениот лексикон покренувајќи нови прашања за последиците од овој процес. Овој феномен засега тешко се дава на

¹⁰Генов Г., Панушев Е. *За по-голям и по-силен Европески сьюз*, С. 2001 година, стр.134,136.

определување, бидејќи се наоѓа во развоен стадиум. Суштината на глобализацијата во политичко – економскиот живот е во тоа што секој човек или на пример, секоја фирма се наоѓаат непосредно пред лицето на светскиот пазарен свет. Тоа постојано ги проширува можностите за развојот на личноста и појава на личната иницијатива. Но, истовремено со тоа се води до суштински промени во традиционалните вредности и институции. Вештината да се користат можностите на глобалниот пазар, а не поклонување пред националниот, станува главен критериум за успех. Сепак, тоа ги става под прашање формите на постоење на сите традиционални политички, социјални и економски структури. Со почетокот на новата интернационална масовна култура која води до рушење на традиционалните културни човечки вредности, се јавуваат како хипотеза на индивидуализмот.

Многу од аналитичарите на светските економски проблеми сметаат дека деструктивните последици од глобализацијата силно се преувеличуваат. Светската економија е се уште далеку од глобалната, бидејќи капиталните приливи и инвестиции се концентрирани во рамките на т.н. "тројка" – Европа, Северна Америка, Југо- источна Азија. Според нив,¹¹ светската економија станува интернационална, но сеуште не глобална. Националните економии продолжуваат да бидат како основен елемент на овој систем.

Полето за интернационализација во втората половина на XXI-от век, внатре во самата Западна Европа, и посебно на Балканот, се резервите во меѓународната поделба на трудот, кои се наоѓаат многу поголеми отколку алтернативните можности во други делови на светот. Поради тоа, постојаниот растечки дел од: политички судир на свери и интереси како и трговско – финансиските текови на западноевропските земји се одлучуваат внатре во европскиот регион. Продлабочувањето на регионалната интеграција се утврдува со создавањето на единствен внатрешен пазар. Но, од друга страна, ограничувањето на пристапот на странските производители во Западна Европа предизвикуваат загриженост од можното создавање на бариерите за западноевропските компании на пазарите во другите региони.¹²

Врз генезата на западната интеграција во првите повоени години, големо влијание има остриот судир помеѓу двете различни јавни системи во Европа. Задачата за борба против СССР, и реформирањето на светската економија по американски образец, налагат на САД да не обрнува особено внимание на неизбежното зајакнување на конкурентските позиции на Западна Европа поради создавањето на Европската заедница. Постоењето на "светската закана", ги

¹¹Гагарина Г.Ю. и колектив, *Економика Европскогo сојуза*, М. 2003 година, стр.86.

¹²Гагарина Г.Ю. и колектив, *Економика Европскогo сојуза*, М. 2003 година, стр. 96.

обединија западноевропските земји, оставајќи го на втор план традиционалниот антагонизам меѓу некои држави и нации. Благодарение на постоењето на НАТО тие беа отргнати од потребата да ја носат тежината на огромните трошоци за обезбедување на сопствената воена безбедност. Со крајот на "студената војна" и распадот на СССР, пред ЕУ се појави потреба од решавање на три меѓусебно поврзани задачи:¹³

- *Прво*, да најде нова мотивација за продолжување и продлабочување на западно европската интеграција;
- *Второ*, да "организира" огромно пространство на Централна и Источна Европа;
- *Трето*, да се изработат нови приоди во развојот на односите со Русија и другите нови независни држави настанати на територијата на поранешниот СССР.

Во особен проблем поврзан со крајот на "студената војна", и имајќи самостојно политичко и економско значење за сегашноста и иднината на ЕУ, стана деформација во централната оска на ЕУ – односите на соработка и ривалството меѓу Германија и Франција во врска со драстичната промена во рамнотежата на моќта помеѓу нив како резултат на здружувањето на двете германски држави. Создадените проблеми особено јасно се манифестираат преку процесот на создавање на економската и монетарната унија. Германија и Франција имаат клучната улога при реализацијата на овој проект. На нив им припаѓа 46% од БДП и 37 % од надворешната трговија на ЕУ. Во Франција и Германија населението на ЕУ живее со 40%, но тие произведуваат над 50% од целата индустриска продукција на Унијата.¹⁴ Во изминатите пет години се забележуваше големо приближување на тековните номинални макроекономски индикатори на овие две земји, што се укажува на синхронизацијата на економските циклуси и долгорочниот економски раст во двете земји .

Според,¹⁵ експертите од ЕУ глобализацијата е објективен процес во развојот на пазарниот капитализам, политичкиот процес и кој како секој објективен процес носи интереси, но и закани. Главната задача на современиот

¹³Величков Ѓордан, "Американската вџнина политика 1990 – 2005", С. 2005 година, стр.64/66.

¹⁴ McGraw-Hill - *International Financial Management*, 288-90 стр London Stock Exchange-LSE, 2008год. стр.215.

¹⁵ McGraw-Hill - *International Financial Management*, 288-90 стр London Stock Exchange-LSE, 2008год. стр.221.

етап се гледа во создавање на систем за глобално управување, способно да го насочува процесот на глобализацијата во позитивна насока:¹⁶

- Светот не треба да се управува од една супер силна држава дури и толку моќна како САД;

- Современиот свет не може да се диктира од четворката – САД, ЕУ, Јапонија и Канада;

- Сите земји треба да имаат право на глас и да учествуваат во системот на глобалното управување.

Добар пример, за ваквиот пристап при решавањето на мноштвото комплексни современи проблеми дава ЕУ – организација која постојано ги решава прашањата на заедничкото управување, комбинирајќи ги глобалните, европските и националните приоритети.

Така, се поставува прашањето?

Дали ќе се врне Европа во непрестапна тврдина и ќе станат ли новите членки на ЕУ по богати? – означува дека, појавата и развојот на регионалните иницијативи ја предизвикуваат опасноста со кое разработениот систем на ГАТТ и СТО ќе биде срушен во Европа, Северна Америка и Азија, кои ќе издигнат непрестапни тврдини давајќи заштита на партнерите кои ја попречуваат конкурентноста со трговски бариери. Во оваа смисла од особено значење е анализата на надворешната трговска политика на ЕУ, бидејќи регионалната интеграција во овој регион достигна најголем развој.¹⁷ Главниот заклучок од економскиот развој на ЕУ во 90-тите години, доаѓа до фактот дека европска тврдина не беше изградена, а напротив, се вршеше суштинска либерализација на надворешната трговија на ЕУ, кои што одеше дури и во економско и политичките чувствителните гранки. Многумина, очекуваа дека нивото на протекционизмот во европската надворешна трговија ќе порасне во тој период. Порано се мислело дека, за да се ослободи максимално внатрешниот европски пазар од конкурентите, ЕУ е должен по секаков начин да се заштити од надворешни конкуренти и да го ограничи увозот од трети земји. Покрај тоа, условите за гласање за прашањата на надворешната трговија и правото на вето требаше да овозможи да доминира најмногу врз протекционистички настроените членки на ЕУ. Уште повеќе, дека самата економска ситуација – економскиот пад и раст на невработеноста што претпоставуваа зголемување на

¹⁶McGraw-Hill - *International Financial Management*, 288-90 стр London Stock Exchange-LSE, 2008год. стр.236,237.

¹⁷Борко Ю. *Быть ли “Единой Европе” в XXI веке* М. 2002 година, стр.63.

протекционизмот кај претходните периоди на економски пад, во 70 - 80 години, што токму така и се предвидуваше.

Економскиот пад од 90-тите години се покажа како најзначаен по Втората светска војна. Нивото на невработеност достигна рекордни индикатори во голем број европски земји.¹⁸

Подоцна, Европската комисија усвои документ наречен *"Глобална Европа: тесна соработка за обезбедување на пристап до пазари за европските извозници"*. Оваа иницијатива стана составен дел од стратегијата за глобална Европа и претставува значаен придонес кон Лисабонската програма за раст и вработување. Таа препорачува воспоставување на ново партнерство помеѓу Комисијата, земјите-членки и во места во трети земји, каде нивото на стручност овозможува дефинирање и полесно отстранување на пречките во трговијата. Во овој контекст е важно спроведениот размер од ЕУ за развојот во својата трговска политика. Комисијата продолжи да го развива и промовира пристапот на земјите во развој до пазарите на Европската унија. Од 2007 година, Советот на ЕУ донесе одлука за пристапување на Европската унија кон Светската царинска организација и привремено извршување на правата и обврските, слични со оние на полноправните членки. Имено, Унијата побара да стане членка на оваа организација за да може да ги спроведува своите овластувања во областа на царинската политика во рамките на меѓународните односи.

Во текот на изминатите неколку години, политиката на ЕУ кон земјите од Централен Балкан – Босна и Херцеговина, Косово, Македонија, Црна Гора и Србија, во најмала рака *е со едно сериозно запоставување*. Имено, зад сцената, Германската канцеларка Ангела Меркел, одигра клучна улога кон поттикнувањето на двете страни од масата. За Берлин, ова значеше почеток на долгорочна стабилност на Источен Балкан, доближување на регионот кон Унијата и, на крајот, до членство во ЕУ на сите држави од Балканот. Тоа е она што Русија сега се обидува да го успори, ако не и да го запре. Русија долго време и голем дел од своето внимание го фокусираше кон Белград, кој традиционално има цврсти врски со Москва. Така, што Москва се фокусира повеќе на земјите од Источен Балкан, бидејќи таа не сака регионот да стане дел од ЕУ. Па дури и во земјите од регионот кои се веќе членки на ЕУ, како Бугарија и Романија, Москва продолжува да го употребува своето влијание преку контрола врз енергетскиот сектор, гасоводот и т.н. Поради тоа, ЕУ треба да биде загрижена од мешањето на Русија во нејзините работи. Ова мешање се заканува да ја поткопа стабилноста на Балканскиот регион и крвката безбедност во Босна и

¹⁸McGraw-Hill - *International Financial Management*, 288-90 стр London Stock Exchange-LSE, 2008год. стр.244.

Херцеговина и Република Србска. Недвосмислената порака од Брисел дека Централен Балкан е важен и дека на земјите од регионот местото им е во ЕУ. Фактот, дека претседателот на Европската комисија, Жан-Клод Јункер го стави Источен Балкан подоле на својата агенда ја покажува кратковидната политика која Русија желно сака да ја искористи.¹⁹

Интеграцијата на Европската унија кон Р. Македонија

Во политички план ЕУ се претвори во хегемон на главниот дел од Европа што му дава совршено друга тежина, статус и позиции. Усвојувањето на нови членки со совршено други социо-економски и еколошки карактеристики, со длабоки меѓунационални и меѓудржавни противречности не може да не влијае како врз состојбата на Унијата, така и врз нив. Несомнено, проширувањето носи како минуси, така и плусеви за едните и за другите. Новопримените членки го разгледуваат своето влегување во ЕУ како начин за просперитет во "семејството" на богатиот Запад. Нивните економии, очекуваат финансиски инвестиции, напредна технологија, интереси од единствениот монетарен систем, помош за неразвиени подрачја, пристап до пазарите на ЕУ и единствена надворешна политика, но и намалување на опасноста од вооружени конфликти во регионот. На пример, како такви вооружени конфликти се појавија во Србија од 1998 година и покасно во Р.Македонија во 2001 година. Кога Албанците сакаа да го превземат Косово за своја територија, а пак, во Македонија се бореа за "човекови права" т.е. сакаа да ја дестабилизираат Р.Македонија со цел да направат федерализација на Р.Македонија.²⁰

Со промената на политиката на западноевропските земји во однос на проширувањето на унијата, може да се дефинира како избор на вистински пат во преовладен етап од европската историја. Со ова се доведува, создавање на совршено нови форми на односи помеѓу европските земји како целина. Но, процесот на проширувањето се покажа како многу посложен отколку што беше замислен пред дваесет и повеќе години. При тоа, проблемите произлегуваат не само од ниското ниво на економски развој на новите земји, но и од потребата за реформирање на целата структура на институциите во Европската унија. Во услови на глобализиран на светските процес, во однос на Р.Македонија се

¹⁹Анализа на Мики Рунтев, доктор по економски науки/насока меѓународен финансиски менаџмент.

²⁰Анализа на Мики Рунтев, доктор по економски науки/насока меѓународен финансиски менаџмент.

појасно се осликува *геополитичката* и *геоекономската* улога која е со цел да бидат заедно во игра.

Од *геополитички контекст* е, улогата која Р.Македонија може да ги исполни одговорностите и потребите и да ги има во предвид актуелните со идни сојузнички обврски кои се голема тенденција на раст. Со членството во НАТО и во Европската унија, Р.Македонија ќе биде во голема можност да ги брани своите националните интереси.

Од *геоекономски аспект*, трансформациите на земјата наоѓаат голема тенденција во зголемувањето на директните странски инвестициски дејности, како и во појавата кон зајакнувањето на присуството на големи транснационални компании во финансиската, трговската и приватната индустриската свера.

Геополитичката улога на Р.Македонија, би можела да се смета како *конструктивна* и *превентивна*. *Конструктивната*, насока претпоставува обезбедување на безризично функционирање на фундаментални европски и евроатлантски инфраструктури во делот на патишта, воздушни врски, телекомуникации, енергетиката, далноводи и т.н. Изградбата и одржувањето на транзитните инфраструктури во земјата е прашање не само како национален, но меѓународен геостратешки интерес. *Превентивна димензија*, на новата геополитичка функција која Р.Македонија треба да ја преземе, значи прво спречување од појавата на т.н "паралелни општества", поделени по религија, менталитет и главно – поделба во однос на демократските вредности како нова општествена појава во Европа. Ова укажува, комплекс од мерки и дејности од страна на Р.Македонија, со цел спречување на шверцот со наркотици, на шверцот со трговијата на луѓе, како и на функционирањето на криминални групи.

Големиот круг од задачи и проблеми има чисто европски димензии кон идна трансформација на Р.Македонија во надворешен сојуз со Европската унија. Новата геостратешка улога на Р. Македонија не подразбира безпроблемност и безконфликтност во однос на реализацијата на македонските национални интереси, но и по сигурен и стабилен Балкан. Со членството на Р.Македонија во НАТО и ЕУ ќе ја направи македонската позиција многу посилна и стабилна.

Очекувањата, се дека новиот етап ќе биде проследен со нови идеи, планови и оптимизам за иднината на Унијата. Наместо тоа, повторно се разгоруваат споровите за иднината на ЕУ. На Запад односот кон проширувањето е контрадикторно. Богатите земји, особено Германија и

најмоќните корпорации, очекуваат бесцарински пристап во нови области, а нивните филијали во овие земји – евтина работна сила и интереси во географската локација. Други земји од ЕУ стравуваат дека ќе се намалат финансиите за нив од вкупниот буџет на ЕУ, насочувани главно за помагање на стопанствата на новопримените земји. Главно се разбира како објективно и категорично, дека развојот на интегративните процеси е фактор кој ќе го забрзува економскиот напредок на сите кои влегуваат во обединетите земји.²¹

Со тоа, денес на Република Македонија и е потребна силна економска соработка и меѓусебно разбирање и почитување помеѓу односите со другите држави и нации, само така, на ужасите од војните може да се стават таму каде што и е местото, во историјата, а иднината таа да се сврти кон Европската унија, каде што всушност им е место на земјите од Централен Балкан. Но, случувањата, препреките и сопирањата денес во XXI век што ги доживува Р.Македонија да членува во НАТО и ЕУ, пред се од страна на Грција со не признавањето на уставното име и мешање директно врз иднината која што бара да се изврши промена на името, ја става Македонија во многу лоша и тесна состојба пред се, економски ја спречува и ограничува. Затоа, денес Р.Македонија се наоѓа во неизбежна ситуација за кое мора како прво економски да биде сатбилна и цврста, да бара нови други начини, пазари и алтернативи на пример, со други економии и сојузи во светот како што е појавата (BRICS) унијата и така по тој начин да биде барана и стабилна.²²

За во иднина, според предвидувањата, денес на светската сцена бавно, но постепено, САД ги губат позициите на Европскиот континент, а Русија доминантно ги зазема позициите со навлегувањето во овие простори како економско – воена суперсила и број еден во Европскиот регион. Со формирањето на економскиот сојуз помеѓу Бразил, Русија, Кина, Индија и Јужна Африка (BRICS), кој е формиран како економско-финансиска унија, се предвидува дека ќе биде доминантна сила во наредните 50 или 100 години. Русија денес, со својот огромен капитал што го има инвестирано во Источна и Западна Европа, со воената и политичката моќ што ја поседува, инсистира на потребата од формирање на блок, наречен Евро-Азија, којшто би се простирал помеѓу Португалија и Холандија на Запад, па се до Пацификот и Кина на Исток и, секако, во центарот на тој блок да биде Русија, а како главен град на таа Евро-Азија да биде Москва. На САД, им останува само онаа геостратешка цел во

²¹Анализа на Мики Рунтев, доктор по економски науки/насока меѓународен финансиски менаџмент.

²²Анализа на Мики Рунтев, доктор по економски науки/насока меѓународен финансиски менаџмент.

Европа, посебно во Југоисточна Европа, каде добро ги држат позициите, со цел да бидат поблизу до Блискиот Исток. Поради овие промени во геополитичките, економско-финансиските и геостратешките воено постабилни сојузници, што се појавија на меѓународната политичка сцена во последнава деценија, за Европа и ЕУ, како излез од кризата, најдобро би било бавно да го напуштаат „сојузништвото“ со САД и да се присоединат кон тој нов светски Евро-Азиски блок што се покажа како доминантен и економски моќен. За Р.Македонија, останува да видиме дали светската економија преку постоечкиот економски поредок ќе понуди концепт, рецепт, и насока за вистински одговор на предизвикот за справувањето со т.н. должничка криза со којашто се соочува Американската и Европската економија денес.²³

Користена Литература

- McGraw-Hill - International Financial Management, London Stock Exchange-LSE, 2008;
- Мишкин Федерик С., Економија на пари, банкарството и финансиските пазари, состојби на пазар на пари, осмо издание, 2010 година;
- Извештај од Информационен център на ЕС, Европeйски програми, С. 2003;
- Бекс П. Европeйският валутен съюз, меѓународни аспекти, С. 1998
- Бжежински Зб. Изборът. Глобално господство или глобално лидерство, С.2004;
- Борко Ю. Быть ли “Единой Европе” в XXI веке? М. 2002;
- Величков Йордан, “Американската външна политика 1990 – 2005”, С. 2005;
- Ганчев П., Димитров Д. Бъдещето на Европа, С. 2004;
- Генов Г., Панушев Е. За по-голям и по-силен Европeйски съюз, С. 2001;
- Гъргаров З. Световната икономика и меѓународните икономически отношения, Благоевград, 2009;
- Иноземцев В. Европeйская экономика в XX веке, МЭМО, 1/2002;
- Купър Р. Разпадането на нациите, С. 2004.

²³Анализа на Мики Рунтев, доктор по економски науки/насока меѓународен финансики менаџмент.

О ГАРАНТИЯХ ПРАВ МАКЕДОНСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО МЕНЬШИНСТВА В БОЛГАРИИ

Наталия Бутусова

профессор Воронежского государственного университета (Россия),

e-mail: nataliabutusova@mail.ru

Стойко Стойков

доктор исторических наук, доцент Университет «Гоце Делчев», Штип,
(Македония),

e-mail: stojko.stojkov@ugd.edu.mk

Аннотация

Дискриминация македонского национального меньшинства в Болгарии вызвана отсутствием должных гарантий прав этих меньшинств и прав граждан, к упомянутым меньшинствам относящимся. Гарантии прав и свобод – это условия, средства и способы их обеспечения. Возможны классификации гарантий по различным основаниям. В статье в соответствии с различными сферами жизни, где эти гарантии реализуются, выделяются и анализируются внутригосударственные и международные гарантии. Применительно к внутригосударственным гарантиям, которые складываются в областях, которым присущи специфические приемы, средства и способы осуществления прав и свобод, выделяются политические, экономические, социальные, идеологические, духовные и правовые гарантии. В зависимости от субъектов (участников) гарантирования выделяется главный субъект гарантирующей деятельности – государство, которое призвано создавать необходимые условия и для гарантирующей деятельности общественных формирований, организаций граждан, и для самогарантирования (проявления активности отдельных индивидов по реализации своих прав). Авторы рассматривают гарантии прав македонцев в Болгарии как реальные общественные отношения, которые в действительности и должны создавать определенные условия, средства и способы обеспечения их прав. Это отношения между государством (в лице его органов должностных лиц) – с одной стороны и между группами людей соответствующей

национальной принадлежности, отдельными индивидами,- с другой. Наиболее важные из названных отношений регулируются при помощи права. В статье помимо реальных общественных отношений, составляющих содержание всей системы упомянутых гарантий прав и свобод, анализируются нормы Конституции Болгарии, которые призваны закрепить гарантии прав македонцев как национального меньшинства. Системный, комплексный анализ болгарского конституционного законодательства и практики его реализации, на основе многоаспектного подхода к проблеме гарантий, а также позитивного опыта других стран позволил сформулировать конкретные предложения по формированию и укреплению действенной системы гарантий прав национальных меньшинств в Болгарии.

Ключевые слова: понятие гарантии прав и свобод, македонское национальное меньшинство в Болгарии, система гарантий прав и свобод, обязанности болгарского государства как субъекта гарантирования прав национальных меньшинств.

ON GUARANTEES OF THE RIGHTS OF THE MACEDONIAN NATIONAL MINORITY IN BULGARIA

Natalia Butusova

Professor of Voronezh State University (Russia),

e-mail: nataliabutusova@mail.ru

Stojkov Stojko

University “Goce Delchev”, Stip, Republic of Macedonia,
PhD, Associate Professor,

e-mail: stojko.stojkov@ugd.edu.mk

Abstract

The discrimination of the Macedonian minority in Bulgaria caused by the lack of the proper guarantees of the rights of minorities and the rights of citizens belonging to the minorities mentioned. Guarantees of rights and freedoms - these are the conditions, ways and means for their support. Are possible classifications of guarantees on various grounds. In the paper are allocated and analyzed domestic and international guarantees, according to the various spheres of life where these guarantees are realized. With regard to the domestic guarantees, which are formed in the areas that are characterized by specific methods, means and methods of exercising the rights and freedoms are allocated the political, economic, social, ideological, spiritual and legal guarantees. Depending on the subjects the main subject (participant) of guaranteeing activity stands out. It's the State, which aims to create the necessary conditions for ensuring the activities of community groups, organizations, citizens, and for manifestations of the activity of individuals for exercise their rights. The authors examine the guarantees of the rights of the Macedonians in Bulgaria as a real public relations, which in reality, and should create certain conditions, ways and means to ensure their rights. This relationship between the State (represented by its organs and officials) - on the one hand and between the groups of people corresponding nationality, by individuals, - on the other. The most important of these relationships are regulated by law. The paper in addition to actual social relations that constitute the whole system mentioned guarantees of rights and freedoms in Bulgaria are analyzed provisions of the Constitution and laws that are designed to establish the guarantees of the rights of the Macedonians as a national minority. A comprehensive analysis of the Bulgarian constitutional legislation and its practical implementation based on a multifaceted approach to the issue of guarantees, as well as the positive experience of other countries has allowed to formulate specific proposals for the formation and strengthening of an efficient system of guarantees of the rights of national minorities in Bulgaria.

Keywords: *the concept of guarantees of rights and freedoms, the Macedonian minority in Bulgaria, the system of guarantees of the rights and freedoms, duties of the Bulgarian state as a subject of guaranteeing the rights of national minorities.*

ВОБЕД

Масовните и монструозни нарушувања на фундаменталното право на човекот на живот во XXI век, како последица од меѓународниот тероризам и војните, се способни да ја занижат остријата и чувствителноста кон проблемот со нарушувањата на другите права на човекот како во очите на правозаштитните организации, така и на владејачките елити, политичките дејци и на самите народи во различните земји. Но ако човештвото започне да се раководи по логиката „барем не убиваат“, кога ги оценува последиците од нарушувањето на едни или други права на човекот – тогаш може да се констатира крај не само на демократијата, но и брз завршеток на современата цивилизација.

Затоа во денешно време особена актуелност добива барањето на пат за најдобро доследно гарантирање на целиот систем човекови права во различни земји. Уставите на демократските држави ја фиксираат должноста на државата да ги признава и гарантира неотуѓивите човекови права, да го почитува и штити човековото достоинство како највисок објект на грижа на државната власт, како најважна вредност на современото општество и држава.¹

Правото на човекот на самоопределување, несомнено, се јавува едно од најважните за формирањето на човекот, за неговото себеосознавање како личност, за заштитата на човековото достоинство. Без слобода на збор, самоидентификација и себеизразување, без право на човекот самостојно да најде и да го одбере своето место во светот и во однос на светот не можеме да зборуваме за слобода инаку освен како тоталитарна фикција.² Во прв ред станува збор за *правото на секој човек за национална самоидентификација*, кога човекот ја осознава својата припадност кон еден или друг етнос, кон неговиот јазик, историја и култура и затоа се стреми да ја реализира својата природна желба да се приопшти кон родната за него култура.

¹Види на пример член 2 од Уставот на Русија, член 2 од Уставот на Италија, чл. 10 од Уставот на Шпанија, чл. 1 (1) од Основниот закон на Федеративна република Германија, чл. 7 од Уставот на Швајцарија, чл. 13 од Уставот на Јапонија и др. (Конституции зарубежных государств : Учебное пособие/ Сост. Проф. В.В. Маклаков. М., 2002. 132, 174, 68,228,383.).

²Види повеќе во: Стојко Стојков, Фикцијата на објективните критериуми и правото на самоопределување: примерот на македонското малцинство во Бугарија, Second International Scientific Conference: Social Change In The Global World, Shtip, September 03-04 2015, Штип, 2015, 665 – 676.

Но тоа природно право на човекот, како и многу други права, може да биде реализирано само под услов обезбедување на гарантирачки активности на државата, насочени кон создавање на неопходните политички, социјално-економски и идеолошки услови за национално самоопределување (самоидентификација) на личноста. Несомнено важна позитивна роља овде можат да одиграат и гаранциите на меѓународно-правната заштита.

Во таков вид, проблемот со гарантирање правата и слободите се јавува најглавно прашање на теоријата и практиката на реализирање на правата на човекот во тој број и правото на свое национално самоопределување (национална самоидентификација). Без надежни и ефективни гаранции реализацијата на тоа право се судира сериозни, понекогаш непремостливи препреки, а неретко станува и невозможно, за што конкретно сведочи долгогодишното горчливо искуство на борбата на македонското малцинство во Бугарија за свои права. Целта на оваа статија е да ги анализира основните проблеми на гарантирањето правата на граѓаните кои му припаѓаат на македонското национално малцинство во Република Бугарија, и да се формулираат конкретни предлози наменети за формирање дејствувајќи систем за гарантирање правата на националните малцинства во оваа земја.

Зборувајќи за *поимот право на национално самоопределување* треба да одбележиме дека станува збор за национално самоопределување, сфакано во широка и во тесна смисла на зборот. Во широка смисла тоа се однесува на народите и го гарантира нивното право сами да ја одредуваат формата на своето управување. Во тесна - се однесува на личноста и го гарантира правото на индивидуата сам да ја одреди својата етничка и друга припадност, или накратко сама да одлучува за својот идентитет.³ Т.е. тоа е субјективно, лично (граѓанско) право на човекот. Овде ние ќе зборуваме за правото на национална (етничка) самоидентификација. Сепак не треба да оставиме без да спомнеме за нераскинливата врска меѓу широкото и тесното разбирање на правото на самоопределување: без вистинско национално демократско самоопределување на еден или друг народ, етнос, е тешко или невозможно и националното самоопределување (самоидентификација) на одделните граѓани, кои му припаѓаат на овој етнос.

³Види: Стојко Стојков, Фикцијата на објективните критериуми против правото на самоопределување: примерот на македонското малцинство во Бугарија, Зборник на научни трудови, Втора научна меѓународна конференција Општествени промени во глобалниот свет, 03-04 септ. 2015, Штип, 2. pp. 660-676.

Како што е познато според Член 1, т. 2 од Статутот на ООН целта на истата е „Да создаде пријателски односи меѓу нациите базирани на почитувањето на принципите на рамноправност и самоопределба на народите“. Според пактот за економските, социјалните и културните права (чл. 3) и чл. 1 на пактот за граѓанските и политичките права правото на самоопределување исто е гарантирано. Според чл. 1 т. 1 на последниот „Сите народи имаат право на самоопределба. Врз основа на ова право тие слободно го одредуваат својот политички статус и слободно го обезбедуваат својот економски, социјален и културен развој.“ Точка 3 на истиот член ги задолжува државите да го почитуваат и поттикнуваат тоа право: „Државите... се должни да го помагаат остварувањето на правото на народите на самоопределување и да го почитуваат ова право, согласно одредбите на Повелбата на Обединетите Нации.“

Содржината на *правото на самоопределување на народите* во историите на различни држави не секогаш останувала иста и непроменлива. Така, во Русија после социјалистичката револуција Ленин го потврдил принципот на националниот суверенитет и самоопределување на народите, до целосно одделување и формирање на независни држави, принципот на рамноправност на сите народи и нивното право на слободен развој.⁴ А модерниот руски Устав (како и уставите на други земји) не предвидува самоопределение на нациите дури до нивно издвојување и излегување од составот на државата со создавање на друга држава или влегување во составот на трета држава. Така во согласност со современите уставно-правен концепт на Русија, каде уставно е признаено постоењето на мултинационалниот руски народ (Преамбула, дел 3 на Уставот) „правото на самоопределување ... на народите (како последица и еднонационалните и многунационални популации)“ го вклучува во себе правото „на избор на формата на своето постоење во Руската федерација; на самоуправување на својот живот, врз делата на територијата на која тие компактно живеат“.⁵ Во денешно време во Руската федерација во однос на етничките заедници се употребуваат два основни правни режими: општиот недискриминационен уставно-правен режим за претставниците на сите националности: создавање услови за развој на нивната национална култура, јазик, општествени структури, создадени со овие цели и т.н., а истовремено и специјален уставно-

⁴См.: Щетинин Б.В., Горшенев А.Н., Григорјан Л.А., Сафронов В.М. Курс советского государственного права. М.: «Высшая школа», 1971. С.232-241.

⁵Авакјан С.А. Конституционное право России. Учебный курс: учеб. пособие: в 2 т. /С.А.Авакјан .- 4-е изд. М.:Норма: ИНФРА, 2010. С. 104.

правен режим – во однос на корените малобројни народи, кој предвидува дополнителни права и бенефиции за нив.⁶

Што се однесува до правото на секој човек на национална самоидентификација, тоа е зацврстено во уставите на многу држави (на пример во чл. 26 на Уставот на Русија)⁷ и претпоставува можност самостојно и без никаква принуда да ја одредуваат својата национална припадност, да ги користат достигнувањата на својата национална култура, јазикот, кој секој човек смета за роден, да го изучуваат својот јазик и својата национална култура во училиште и др. Нарушувањето на ова право влече со себе нарушување на другите темелни права на човекот – не само политичките (правото на здружување и на мирни собири, учество во управувањето со државата), но и лични или граѓански (правото на достоинство на личноста, на слободата на мислата и говорот и др.), социјално-економски и културни права (права на изучувањето на јазикот на националното малцинство во образовните институции, на користење достигнувањата на националната култура и др.).⁸

Едни од најфлагрантните примери на нарушување на правото на национално самоопределување во Европа претставува дискриминацијата на Македонците, кои живеат во Р Бугарија.

Некогаш признавано во Бугарија (во периодот 1944 – 1963 г.) и со гарантирани минимални права, во последните 53 години постоењето на македонското малцинство се негира од државата, а луѓето што изразуваат македонска самосвест се прогонувани, маргинализирани и оцрнувани како национални предавници и државни непријатели. Во времето на комунизмот стотици од македонските активисти биле егзекутирани, испраќани во логори, во затвори или заточеништва.⁹ Но и после падот на комунизмот Македонците

⁶Види: Заметина Т.В. Государственная национальная политика Российской Федерации: правовое регулирование, проблемы и перспективы// См.: Заметина Т.В. Государственная национальная политика Российской Федерации: правовое регулирование, проблемы, перспективы, во Општествените промени во глобалниот свет: зборник на трудови, Втора меѓународна научна конференција, Штип, 2015, 56-66.

⁷Конституција Российской Федерации (Герб, гимн, флаг), Москва, 2015.

⁸Види чл. 17, 19, 21, 22 на Меѓународниот пакт за граѓански и политички права, чл. 13, 15 на Меѓународниот пакт за економските, социјални и културни права, http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactecon.shtml

⁹Стойко Стойков, Табу – време на страх и страдања. Преследването на македонците в Бугарија по времето на комунизма (1944 – 1989), Благоевград, 2014.

се дискриминирани на многу начини. Властите се однесуваат како македонско малцинство да не постои и одбиваат секаков дијалог во врска со тоа. Посебна графа „Македонец“ на пописите не се дозволува, а бројката на Македонците се намалува вештачки во резултатите.¹⁰ Наспроти тоа илјадници бугарски државјани се самоопределуваат како Македонци на секој попис, но властите одбиваат да го прифатат тоа како релевантен факт и на практика го негираат нивното право на самоопределување. Македонското самоопределување се третира како родоотстапништво и е причина Македонците да бидат чест објект на неказнет говор на омраза, определувани како родоотстапници, странски агенти, предавници и државни непријатели. Судовите и соодветните државни институции одбиваат да ги одбранат Македонците кога се обидуваат да најдат заштита против таквиот третман и досега нема ниту еден случај на санкционирање, а ниту пак позитивен одговор на некоја од големиот број такви жалби. Во периодот 1990 – 2006 г. мирните собири на Македонците биле забранувани и растурани насилно. Македонските организации до денес не можат да добијат регистрацији без разлика на осум пресуди на ЕСПЧ против Бугарија во врска со тоа. Само во последните 10 години бугарските судови одбиле 12 обиди за регистрација на македонски партии и организации, четири од кои во последните две години.¹¹

¹⁰На тој начин нивната бројка е административно смалена од 187 000 во 1956 (Красимир Кънев, *Законодателство и политика към етническите и религиозните малцинства в България*, в: А. Кръстева, (ред.), *Общности и идентичности в България*, София, Петекстон, 1998 г., с. 97), до 1603 во 2011. Резултатите од последниот попис во кој 10 % од луѓето во Бугарија останале без посочена етничка припадност се отфрлени од самиот Национален статистички институт на Бугарија (види http://www.omoilindenpirin.org/news/2015/november_a_b.asp, за жал овој документ на самата страница на НСИ повеќе не постои).

¹¹Меѓу 2006 – 2008 г. Судовите одбиваат три обиди за регистрација на ОМО „Илинден“-ПИРИН. Во 2007 е одбиена ОМО „Илинден“. Во 2009 – Македонско културно просветно друштво „Никола Вапцаров“ (Verdict № 407 of 07.05.2009 by SAS, President Ivan Ivanov). Во 2010 е одбиен сојузот на репресираните македонци (Blagoevgrad County Court, case № 12/2010). Во 2011 г. Е одбиен нов обид за регистрација на ОМО „Илинден“ без разлика на пресудата во Страсбург. Во 2013 - Сојузот македонски клуб за етничка толерантност (Verdict № 715 of 11.04. 2013, SAS, President Svetlana Bozhkova). Во 2014 г. Поново е одбиена ОМО „Илинден“ (Решение №2768 од 30.06.2014 г. на Надја Узунова, Окружен суд – Благоевград). Истата година – Друштвото на репресираните македонци во Бугарија (Решение № 4022 од 26.09.2014 г. на судија Надја Узунова, Окружен суд – Благоевград). Истата година - Правозаштитен Комитет толерантност (Решение №4440 от 22.10.2014 на

Луѓе кои јавно изразуваат својата етничка самосвест во државните институции ризикуваат да изгубат работа. . Македонски јазик, култура и историја не се изучуваат во бугарските училишта, напротив бугарска историја се изучува на начин кој исклучува секоја можност за постоење на македонска нација. Исклучувајќи некои ретки примери, како оној со Бугарскиот хелсиншки комитет, дискриминацијата против македонското малцинство се игнорира на сите општествени и државни нивоа – и покрај своето еднодечениско постоење Комисијата против дискриминација ниту еднаш не ги вклучила проблемите на Македонците во своите годишни извештаи, а ниту одговорила позитивно на некоја од жалбите поднесувани до неа од македонски организации и поедини Македонци.

Наведените факти сведочат дека отсутствуваат најоелементарните гаранции за правата на македонското малцинство во Бугарија.

Гаранциите за правата и слободите на граѓанинот – тоа се условите, средствата и начините за нивно осигурување. Дадената дефиниција на гаранциите, која го зема во предвид семантичкото значење на зборот – *garantie* (фр.) гаранција, услов, кој осигурува нешто,¹² - може да се нарече класична.

Но, според нас, следува да се прави разлика меѓу уставно-правниот институт на гаранција на правата и слободите, од самото гарантирање на правата на слободите.

Во првиот случај станува збор за систем од норми на Уставот и законите, кои ги одредуваат условите, средствата и методите за нивното обезбедување (т.е. гарантирање) во една или друга земја. Сите спомнати правни категории одредуваат темелните политички, економски, економски, социјални, идеолошки, правни односи, кои се јавуваат во улога на услови и претпоставки за реализацијата на основните права и слободи на човекот и граѓанинот.

Окръжен съд - гр. Благоевград на судија Лилија Масева по фирмено дело № 20131200800074 по описа от 2013 г.). Софиски апелативен суд потврдува одбивањето да се регистрираат псоелдните три организации во 2015 (Решение № 2272 от 18.11.2015 г., № 1803 од 08 11. 2015). Во почетокот на 2016 се одбиени „Македонски клуб за етническа толерантност и запазване на македонскиот фолклор, традиции и обичаи“ и „Македон Суринград – сдружение за запазване и изучаване на културно - историческото наследство“.

¹²Види: Словарь иностранных слов. - 15-изд., испр., Москва, 1988, 111.

Гарантирањето на Уставните (основни) права и слободи на човекот и граѓанинот – тоа не се правни норми, како некакви модели на однесување, а *реални општествени* односи (политички, идеолошки, економски, социјални и др.), кои ја обезбедуваат реализацијата на правата и слободите, најважните од кои се регулирани со помош на правото.¹³ Т.е. се имат во предвид „позитивните дејствувачки услови и средства“, кои ја обезбедуваат фактичката реализација на правата и слободите, нивното „надежно обезбедување и заштита за сите и за секого“.¹⁴ Во таков вид, станува збор, за реални односи, кои преовладуваат во општеството, кои навистина *ги создаваат неопходните услови, средства, методи за обезбедување правата и слободите* во правните врски меѓу државата, нејзините органи и претставници – од една страна и конкретниот човек – од друга.

Како главен субјект во гарантирањето на правата и слободите треба да настапува државата, нејзините органи и претставници.¹⁵ Така имено државата во прв ред, ја формира својата национална политика, основана на одредена државна идеологија во сферата на националните односи. Таа политика влијае сериозно врз законодавната дејност и примената на законите од страна на државата - самиот процес на реализација на правата и обврските на индивидуите, по правило зависи од дејноста на конкретни државни органи и чиновници, ополномоштени да извршуваат дејствија со правно значење, да донесуваат неопходните акти за примена на правото.

Во врска со тоа *механизмот за гарантирање правата на граѓаните на национално самоопределување* може да биде определен како систем на меѓусебно поврзани и заемни меѓусебно зависни насоки во дејноста на државата за создавање на неопходни услови за најполна реализација на правото на национална самоидентификација и сите системи на правата на граѓаните кои се самоидентификуваат со конкретен етнос. Неопходно е да се потцрта, дека механизмот на гарантирање претставува сам по себе единствен систем, каде секој од сегментите игра одредена улога и не може да биде отстранет без оштетување на за процесот на гарантирање во целина. Со други

¹³См.: подробно: Бутусова Н.В. Конституционно-правовой статус российского государства: монография / Н.В.Бутусова.- М.: изд-во МГУ; Воронеж: Изд-во ВГУ,2006. С. 282-296.

¹⁴Витрук Н.В. Общая теории правового положения личности. Москва,2008, 303.

¹⁵Макар што може да се зборува и за недржавно гарантирање на правата и слободите (кога како субјект гарант настапуваат општествените организации или конкретни луѓе, благодарение на својата активна дејност за постигнување на правата и слободите).

зборови, игнорирањето на било кој елемент во механизмот за гарантирање може да го усложни или наруши процесот на гарантирање во целина.

Говорејќи за „елементите на механизмот за гарантирање“ ние пред се имаме во предвид различни видови на гаранции: политички, социјално економски, иделоски, правни, на содржината на кои ќе се осврнеме поподробно во врска со разгледуваниот проблем со гарантирањето на правата на национално самоопределување на македонското национално малцинство во Бугарија.

Содржината на нормите на Уставниот институт за гарантирање на основните права и слободи *во идеална ситуација треба да претставува сам по себе одреден еталон*, тргнувајќи од којшто и споредувајќи го со реалниот живот може да се суди за *степенот на гарантираност* на правата и слободите на човекот и граѓанинот во конкретната земја. За жал, двај ли може да се направи таков извод, обидувајќи се да ги „пронајдете“ уставните гаранции на правото на национална самоидентификација на граѓаните во Република Бугарија.

Во бугарскиот Устав поимот „малцинство“ (национално или друго) не постои,¹⁶ макар да го имало во Уставот кој била во сила во периодот 1947 - 1971 г. Сепак чл. 36 (2) предвидува дека „Граѓаните, за кои бугарскиот јазик не е мајчин, имаат право заедно со задолжителното изучување на бугарскиот јазик да го изучуваат и користат својот јазик.“ За жал овој член не е доволно јасен каква е државната обврска во врска со тоа и кој треба да ја обезбеди реализацијата на тоа право (државата или самите малцинства, организирано или индивидуално). Чл. 11 (4) забранува создавање на партии на етничка основа, а чл. 12 (2) забранува на граѓанските организации да си поставуваат политички цели. Комбинираното дејствие на овие два члена е силно рестриктивно и овозможува дискриминација и изолирање од политичкиот живот на одделни малцинства, чие постоење, се смета за непожелно и неприфатливо (како македонското и помашкото (муслиманското)).¹⁷ Друг

¹⁶Види и Report by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, following his visit to Bulgaria from 3 to 5 November 2009, http://www.omoilindenpirin.org/news/2010/february27_e.asp.

¹⁷Карактерно е дека се проблематизира етничката основа само ако партиите се на малцинствата, но не е проблем ако се на бугарска етничка основа. Тврдењето дека малцинските организации си поставуваат политички цели е чест аргумент судот да одбива да ги регистрира. Оваа практика е негативно коментирана во Извештај, примен од Комитетот на министрите на 23 јануари 2014 г., во кој во врска со регистрациите на македонски организации во

член злоупотребуван против правата на малцинствата е чл. 44. (2) кој забранува организации чија дејност е насочена против „единството на нацијата“, поим кој останува неизјаснет во бугарскиот Устав и служи како чест аргумент дека во Бугарија нема малцинства. Самото тврдење дека постојат малцинства (конкретно – македонско) се толкува во повеќе судски одлуки како насочено против единството на нацијата.¹⁸ Чл. 6. (2) декларира дека „Не се дозволуваат никакви ограничувања на правата или привилегии, основани на раса, народност, етничка припадност, пол, потекло религија ...“ и секако дава законска основа за заштита од дискриминација, но дури и тој е искористуван понекогаш за да се одбива регистрирањето на македонски организации, со изговор дека тие наводно грижејќи се за правата на Македонците истите ги привилегираат.¹⁹

Како што беше забележано, гаранциите дејствуваат во систем, затоа тие се дополнуваат едно друго. Така во Русија отсуството на законодавна категорија „национални малцинства“ не се јавува пречка за реализацијата на правата на етничките и национални малцинства, затоа што таму националната политика е принципиелно различна – упатена на максимална и целосна

Бугарија директно се кажува: „recalls inter alia that the prohibition on associations from pursuing political goals should be interpreted narrowly and that the expression of a given ethnic consciousness does not in itself justify the conclusion that the aims of the association in question are directed against the unity of the nation and the territorial integrity of the State.“<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2610586&SecMode=1&DocId=2188990&Usage=2>, p. 6. Спореди Решение № 2768 от 30.06.2014 г. на Надја Узунова Окружен суд Благоевград.

¹⁸Види на пример: Verdict № 407 of 07.05.2009 by SAS, President Ivan Ivanov, regarding the registration of the Macedonian Cultural and Educational Association “Nikola Vapcarov.”, Blagoevgrad County Court, case № 12/2010, rejects the registration demand of the Association of Repressed Macedonians; Verdict № 715 of 11.04.2013, SAS, President Svetlana Bozhkova, against Association Macedonian Club for Ethnic Tolerance; Решение № 2768 од 30.06.2014 г. на Надја Узунова, Окружен суд - Благоевград, по барањето за регистрација на ОМО „Илинден“; Решение № 4022 од 26.09.2014 г. на судија Надја Узунова, Окружен суд – Благоевград за Друштвото на репресираните македонци во Бугарија. Види и <http://www.omoilindenpirin.org/news/2013/judicialverdicts.pdf>.

¹⁹И друг дел од овој член – забраната на организации кои повикуваат кон нарушување правата на граѓаните, понекогаш се користи против регистрацијата на македонски организации, при што регистрацијата се толкува како закана за правата на мнозинството граѓани (види Решение № 2272 от 18.11.2015 г. на Софиски апелативен суд по делото за регистрација на ОМО „Илинден“.

реализација на правата на граѓаните од сите националности.²⁰ Во Бугарија меѓутоа отсуството на поимот малцинство отвара можност за официјално негирање на постоењето на малцинства генерално.²¹ Така ние гледаме дека една и иста ситуација води до сосема спротивен ефект во Русија и во Бугарија. Слична ситуација се набљудува и во однос на отсуството на дефиниција за „национално малцинство“ што во земји со силно демократско чувство како скандинавските на пример служи како можност за проширување на дејството на Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства и врз групи кои обично не би биле дефинирани како национални малцинства. Спротивно на тоа во Бугарија отсуството на таква дефиниција е редовен аргумент за неприменување на самата Конвенција или за ограничување на нејзиното дејство до мал број „прифатливи“ етнички групи.²² Во општества во кои владее толерантен дух спрема малцинствата озаконувањето и дефинирањето на поимот „(национално) малцинство“ според тоа е ирелевантно, но во случаи кога општеството пројавува висока степен на ксенофобија и нетолерантност јасното недвосмислено дефинирање и вклучување на поимот во императивните одредби на Уставот се јавуваат неопходен услов за гарантирање правата на малцинствата.

Со цел сестрано разбирање на ситуацијата во областа на гарантирање правото на национална самоидентификација на Македонците во Бугарија, ќе се обидеме да изјасниме постојат ли политички, социјално-економски, идеолошки гаранции на тоа право.

²⁰Види.:Бутусова Н.В., ЗаметинаТ.В., Стойко Стойков Государственная национальная политика как гарантия национального самоопределения (на примере России и Болгарии)// Современное общество и право.2016, №2, 91-99.

²¹Како што постапува на пример во мај 2010 г. министерот за надворешни работи Никола Младенов кога изјавува: “There is no Macedonian minority in Bulgaria. There are no minorities in our country – there are certain ethnic groups only, and we respect their human and civil rights”, Report on the situation of the Macedonian minority in Bulgaria, by ОМО Њлinden”-PIRIN, 2013, <http://www.omoilindenpirin.org/news/2013/report.pdf>. Карактерно е што министерот не тврди дека им се почитуваат малцинските права на таквите „етнички групи“, туку само човечките и граѓанските.

²²Решение № 2 од 18 февруари 1998 г. по уставното дело № 15 од 1997 г., (ДВ, бр. 22 од 24.02.1998 г.), Извештај на независниот експерт по правата на малцинствата, Геј Мекдугал, Мисија во Бугарија (4 до 11 јули 2011 г.), ООН Генерална асамблеја, 3.01. 2012 г.

И така социјално-економските гаранции – тоа е дејноста на државата, насочена кон финансирање на социјално економскиот развој на националните малцинства, на развој на нивната култура, образование и т.н.

Р Бугарија не издвојува никакви средства за развојот и културата на македонското малцинство, всушност издвојува многу за неговата асимилација и држење надвор од политичкиот живот.²³ Дури се финансира цел институт (Македонски научен институт) раководен од поранешни соработници на службите за безбедност, чија единствена цел е да докажува дека се македонско е бугарско и дека македонска нација, малцинство, јазик, историја, култура – не постојат.

Во Р Бугарија правото на изучување на историјата и културата денес е оставена во рацете на индивидуите во самите малцинства – државата нема предвидено такви предмети во образовниот систем. Дадено е право на изучување на мајчин јазик но тоа реално е ограничено до само неколку малцинства (главно турско и ромско) и тоа е во вид на два часа факултативно (изборно) изучување. Но до сегашниот момент - 25 години по Уставното гарантирање на тоа право, проблемите со учебниците и неопходните учители сèуште не се решени. Македонците воопшто не се предвидени меѓу малцинствата кои можат да го изучуваат својот јазик - во донесените од бугарското министерство на образование планови и стратегии за развојот на образованието на децата од малцинствата до 2020 г. македонското не е спомнато воопшто,²⁴ а Р Бугарија продолжува да го негира самото постоење на македонскиот јазик. Во 2000 г. по први канал на националната телевизија се пуштени 10 минути вести на турски јазик, но во 2014 под силен политички притисок истите се префрлени по вториот канал кој се гледа многу слабо. Во целиот период се врши силен притисок истите да бидат отстранети од националните канали и да бидат оставени само на регионално ниво. Но другите малцинства го немаат ни тоа.

Политички гаранции - тоа се дејствијата на државата, кои помагаат за вовлекување на граѓаните (од било која националност) во управувањето со државата, а насочени кон раширување на гаранциите за политичките права.

²³Р Бугарија очигледно претпочита да ги плаќа казните наложени од ЕСПЧ, отколку да регистрира македонски организации.

²⁴Види <http://www.mon.bg/?go=page&pageId=74&subpageId=143> Меѓу малцинствата со специфични проблеми се споменуваат Турци, Роми, Евреи и Ерменци, но не и Македонци, макар нивните проблеми да сосема специфични.

Не постојат никакви механизми во Р Бугарија преку кои да се гарантира учество на претставници на малцинствата во власта. Конкретно во случајот со македонското малцинство државната политика е насочена кон тоа претставници на истото да не можат да учествуваат во општествениот и политичкиот живот на земјата. И покрај редовните препораки правени во последната деценија од клучните меѓународни институции за заштита правата на малцинствата кон Р Бугарија да започне дијалог со претставниците на македонското (а и помашкото) малцинство,²⁵ Р Бугарија не само не започнала таков, туку и категорично ги отфрла обидите на различни македонски организации да започнат дијалог. Недопуштањето Македонците да си регистрираат свои организации и партии²⁶ прави невозможно за нив сами да ги одбранат своите права, а нетрпеливоста создадена во општеството против нив (изразено и во тоа што ниту една регистрирана партија не се застапува за нивните интереси) ги прави беспомошни жртви на официјалната политика.

Идеолошки гаранции – државната политика во областа на националните односи се надградува на основа соодветната државна идеологија. Државната идеологија во областа на националните односи може да биде определена како систем на мислења и идеи, кои ја одредуваат стратегијата на развој на односите во оваа сфера.

Република Бугарија инсистира на принципот на еднонационалност на начин кој не само ги ограничува можностите за гарантирање правата на малцинствата, но и често служи како основа за негирање на нивното постоење. На малцинствата се гледа како на потенцијална закана и често барањето или промовирањето на основни нивни права се толкува како сепаратизам. Конкретно во случајот со Македонците официјална државна политика од 1963 г. е дека македонска нација, етнос, јазик, култура и малцинство не постојат, дека тие се бугарски и секое застапување на спротивна позиција се третира како антибугарско и антидржавно, закана за

²⁵ECRI Report on Bulgaria (fourth monitoring cycle), Adopted on 20 June 2008, Published on 24 February 2009, & 95, 96, FCNM/II (2012)001 Second opinion of the advisory committee on the framework convention for the protection of national minorities on bulgaria (adopted on 18 march 2010) & 34 – 43.

²⁶Отказите за регистрација на македонски организации бяха обект на обсъждането в Комитета на министрите, който на 2-4 декември 2014 г. прие засилено наблюдение върху България по този въпрос, Decision cases No. 5, 4 december 2014.

единството на нацијата, територијалната целовитост и националната безбедност.

На таков начин можеме да направиме извод, за *отсуство во Бугарија на внатрешнодржавни гаранции за правата на национална самоидентификација на граѓаните од македонската националност. Меѓународно-правните механизми на заштита исто така не можеме да ги признаеме за ефективни.*

Под надворешен притисок Р Бугарија создаде неколку институции кои би требало да помогнат за заштитата на малцинствата: Националниот совет за соработка по етничките и интеграционите прашања, Комисијата против дискриминацијата, а овде може да се додаде и институцијата омбудсман. Меѓутоа ниту една од овие институции не функционира кога е во прашање македонското малцинство, а истите се крајно неефективни и при заштитата правата на останатите групи и граѓани. Никоја од нив досега се нема самосезирано за бројните проблеми со кои се соочуваат припадниците на македонското малцинство, ниту пак ги одбележуваат овие проблеми во своите извештаи, а ниту имаат препорачано мерки за надминување на проблемите. Напротив тие досега ги имаат игнорирано или дале негативен одговор во сите случаи во кои Македонци или македонски организации се обратиле кон нив. Без јасни полномоштва и доволен буџет овие институции повеќе личат на Потемкини села наменети да ги задоволат критериумите за членство во ЕУ, отколку да претставуваат реални инструменти за разрешување на проблеми.²⁷ Од своја страна меѓународните механизми за заштита правата на човекот се покажуваат генерално неефективни во тоа да ја натераат Р Бугарија дури да ги спроведе серијата пресуди против неа во ЕСПЧ, а во корист на различни македонски организации. Судскиот систем е потцртано дискриминаторски спроти Македонците во Бугарија. Освен одбивањето да се регистрираат македонски партии и организации (14 одбивања во последните 10 години), тоа се демонстрира и во одбивањето на

²⁷Во Националниот совет кој би требало да извршува одредена координација меѓу малцинствата и владата, има само еден член, кој е припадник на малцинство. Советот не организира ниту постојан дијалог, а ниту создава и спроведува некаква целосна програма и политика спрема малцинствата. Работата е насочена по одредени проекти повеќето од кои се поврзани со европското финансираните и највеќе од областа на интегрирање на Ромите. Не наоѓаме припадник на македонското малцинство или организација во било кој состав и во било која иницијатива на овој совет.

судовите да ги заштитат Македонците од говор на омраза.²⁸ Меѓународните системи за заштита правата на малцинствата пројавуваат многу слаб интерес кон овие проблеми раководени од максимата – „нема конфликт – нема проблем“, што ги става Македонците во Бугарија во дилемата – да тргнат по патот на насилството и тероризмот или да исчезнат.

Во овој правец се развива политика на игнорирање на препораките на меѓународните организации за признавање на македонското малцинство и запирање на дискриминацијата против него, а исто игнорирање на сериј одлуки на Европскиот суд по правата на човекот (ЕСПЧ) против Бугарија во врска с нарушување правата на Македонците на формирање организации и одржување на собранија (чл. 11 и 13 на Европската Конвенција). За последните 15 години Комитетот на министрите при Советот на Европа во Стразбур дозволил да бидат прогласени осум такви одлуки за исполнето од страна на Р Бугарија. Наспроти тоа ниту една македонска организација (вклучувајќи и тие во чија корист биле „исполнетите“ решенија на ЕСПЧ) не добила регистрација, што јасно го демонстрира несовршенството на меѓународните механизми за заштита правата на човекот, како и на самиот ЕСПЧ.²⁹

Репресиите се пројавуваат и во негирањето на правото на самоопределување, пред се, правото на секој човек на национална самоидентификација. Најраспространетиот аргумент за непризнавање на тоа право на човекот се јавува отсуството на јасна и општоприфатена меѓународна дефиниција на поимот „национално малцинство“.³⁰ Отсуството

²⁸На пример во 2004 г. 200 Македонци поднесуваат жалба против новинарот Васил Григоров, кој јавно изјавил дека сите луѓе со македонска самосвест се коренито неписмени и мародери, но судот одбива да го гледа делото затоа што подносителите на жалбата не се спомнати по име во навредата. Кога во 2005 и 2006 г. клубот на ОМО „Илинден“-ПИРИН во Гоце Делчев е на два пати нападат, опљачкан и покриен со фашистички крстови полицијата одбива да води истрага затоа што штетата е под 100 евра. Примерите всушност се извонредно многу.

²⁹Види подетално.: Стојков С. Македонското малцинство во Бугарија и немоќта на меѓународниот правозаштитен систем, во *Человек в глобалном мире: материалы Международной научной конференции/ под ред. Н.В.Бутусовой, Й.Ананиева. Воронеж: Издательский дом ВГУ, 2015. 51 - 52.*

³⁰Стојков С. Фикцијата на објективните критериуми против правото на самоопределување: примерот на македонското малцинство во Бугарија, во *Општествените промени во глобалниот свет: зборник на трудови, Втора меѓународна научна конференција. Штип, 2015. с. 662-665.*

на општоприфатена дефиниција за национално малцинство во меѓународните документи де факто има дадено можност на бугарската држава самостојно да решава, кој и што се јавува национално малцинство, и, како последица од тоа да одбива претставниците на било која националност во реализацијата на нивните права на самоопределување, на национална самоидентификација.

ЗАКЛУЧОК

За создавање на дејствувачки систем за гарантирање на правата на македонското малцинство во Бугарија е неопходно на прво место да се измени државната идеологија во областа на националните односи, официјално да се признае погрешноста на такви идеологизми како негирање на постоењето на Македонците како нација и негирањето на македонскиот јазик, а исто така напуштањето на разбирањето на вештачката еднонационалност, како етничка категорија и како задолжителен услов за обезбедување на државното единство и националната безбедност на Бугарија.

Бугарската државна национална политика треба да го измени кардинално својот правец – од вештачка, насилна асимилација на Македонците и други малцински групи, кон развивањето на нивната култура, јазик, реализација на сите системи на уставните права и слободи.

Како први чекори во овој правец можат да бидат понудени следните:

1. Поимот „малцинство“ треба да влезе во Уставот на Бугарија, во него јасно да се посочи постоењето на малцинства и задолжението на државата кон почитувањето правата на истите.
2. Да се изјаснат поими како *национално единство* и *еднонационалност* за да не можат истите да се искористуваат за негирање и дискриминација на малцинствата.
3. Поради полувековното негирање на Македонците е неопходно да се започне широка програма за запирање на негирањето и официјално признавање на малцинството. Спомнувањето на поимот македонско малцинство во Уставот, или во официјална декларација на парламентот би биле правилни чекори во тој правец.³¹

³¹Македонското малцинство е негирано официјално и документарно од бугарскиот парламент со специјална декларација од 6 март 1990 г., со одлука на Уставниот суд од 28 февруари 2000 г., и со изјави на владини низа високи претставници. Види Работническо дело, бр. 2, 3 јануари 1990 г., и бр 66, 07.03. 1990 г., 1,

3. Активни мерки на државата за промовирање на толерантност и санкционирање на говор на омраза, при што како такви да бидат одредени не само директните навреди и квалификување на Македонците како предавници, но и самото негирање на македонскиот идентитет.
4. Регистрирање на македонските организации и партии.
5. Изучување на македонски јазик и историја во бугарските училишта.
6. Внесување на графа „Македонец“ на пописите.

Стојко Стојков, Македонците во Бугарија во борба за човекови права, Благоевград, 2005 г., 2 – 5, Report On the situation of the Macedonian minority in Bulgaria, by ОМО „Илинден“-PIRIN, 2013, <http://www.omoilindenpirin.org/news/2013/report.pdf>.

ДЕМОКРАТИЈАТА НИЗ ПРИЗМАТА НА ПОЛИТИКАТА ЗА ПРОШИРУВАЊЕ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Ана Никодиновска Крстевска

Доктор на науки,

Правен факултет – Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Македонија

e-mail: ana.nikodinovska@ugd.edu.mk

Наталија Шикова

Доктор на науки,

Центар за управување со промени, Скопје, Македонија

e-mail: natalijashikova@hotmail.com

Апстракт

Постоењето на демократијата заедно со владеењето на правото, човековите права и заштитата на малцинствата се неопходни стандарди коишто, државите заинтересирани за пристапување кон Европската унија треба да ги гарантираат преку своите стабилни институции . Оваа конститутивна норма на Унијата, за прв пат се кодификува со Луксембуршкиот извештај од 1970 г., во кој експлицитно се пропиша дека членството во Заедницата е отворено за сите земји со демократски избрана влада. Тргувајќи од фактот дека во меѓународното право сè уште не постои единствена дефиниција и општо прифатено стојалиште за демократијата, Унијата ја поистоветува како „...[у]ниверзално признати принципи врз кои се темели организацијата на државата и кои го гарантираат уживањето на правата и на основните слободи, при тоа таа им остава целосна слобода на државите сами да си го развијат својот модел на уредувањ[e]... . Врз основа на тоа, Унијата ги презентира демократските принципи како постулати кои поседуваат карактеристики на легитимност, легалност и ефективност, коишто една земја треба да ги исполнува, а кои се состојат од: правото на избор и на смена на влади на слободни и фер избори; поделба на власта на законодавна, извршна и судска; промоција и заштита на

основните права и слободи; заштита на слободата на изразување, информирање, здружување и на политичка организација; независност на судството; политички и институционален плурализам; транспарентност и институционален интегритет и др.

Тргувајќи од оваа премиса, овој труд ја разработува демократијата како вредност и како принцип на Европската унија виден низ призмата на политиката за проширување и тоа со посебен осврт кон Република Македонија. Имено, од една страна во трудот ќе се направи анализа на промоцијата на демократијата кон Република Македонија преку евро-интегративните процеси и преку надворешната политика на Унијата кон неа, додека од друга страна ќе се утврдат демократските стандарди и принципи кои реално се применуваат во Република Македонија, а кои биле предмет на хармонизација со европското законодавство. Оваа анализа има двојни цели. Првата цел е да се утврди јазот и празнините помеѓу европското сфаќање за демократијата и македонското восприемање на европските демократски стандарди и принципи, додека втората цел е да се лоцира раздорот и отстапките од кохерентната примена на истите на ниво на ЕУ и на ниво на Република Македонија. Ова е особено важно заради ситуацијата на политичка криза во која се наоѓа Република Македонија, и на крстопат помеѓу демократските и авторитативните принципи на владеење.

Клучни зборови: демократија, вредност, Европска унија, политика за проширување, Република Македонија

**DEMOCRACY THROUGH THE PRISM OF THE EUROPEAN UNION
ENLARGEMENT POLICY**

Ana Nikodinovska Krstevska

PhD, Law Faculty,

University „Goce Delcev“ – Shtip, Macedonia

e-mail: ana.nikodinovska@ugd.edu.mk

Natalija Shikova

PhD, Center for Change Management,

Skopje, Macedonia

e-mail: natalijashikova@hotmail.com

Abstract

The existence of democracy together with the rule of law, human rights and minority protection are necessary standards that the states interested in joining the European Union should guarantee through stable institutions. This constitutive norm of the Union for the first time was codified with the Luxembourg report (1970), in which is explicitly prescribed that membership in the Union is open to all countries with a democratically elected government. Considering the fact that the international law still lacks a single definition and a generally accepted view about democracy, the Union identifies it as: "... [u]niversally recognized principles that must underpin the organization of the State and guarantee the enjoyment of rights and fundamental freedoms, while leaving each country and society free to choose and develop its own mode[1] On this basis, the Union presents the democratic principles as postulates that possess characteristics of legitimacy, legality and effectiveness that a country must meet and which consist of: the right to choose and change governments through free and fair elections; separation of powers into legislative, executive and judicial; promotion and protection of fundamental rights and freedoms; protection of freedom of expression,

information, association and political organization; independence of judiciary; political and institutional pluralism; transparency and institutional integrity ...etc.

Starting from this premise, this paper tackles democracy as a value and as a principle of the European Union seen through the prism of the enlargement policy and with particular reference to Republic of Macedonia. On one hand it analysis the promotion of democracy towards Republic of Macedonia through the European integration processes and through the Union's external policy towards it, while on the other hand it determines the democratic standards and principles that are actually being implemented in the Republic, which previously have been harmonized with European legislation. The analysis has double purposes. The first one is to locate the gaps and lacunae between the European conception of democracy and Macedonia's perception of European democratic standards and principles, and the second purpose is to detect the discord and incompliance of the coherent application of those standards and principles at EU and national level. This is particularly important because of the political crisis in which the Republic of Macedonia is at the moment, on the crossroads between democratic and authoritarian principles of governance.

Keywords: *democracy, value, European Union enlargement policy, Republic of Macedonia*

Вовед

Политичката криза со којашто веќе подолго време се соочува Република Македонија¹ икојашто го доведе во прашање функционирањето на целокупниот правен поредок на државата и воопшто нејзините демократски креденцијали, нè натера да поставиме серија прашања поврзани со легитимноста, со легалноста и со ефективноста на демократските процеси во државата. Тргувајќи од фактот што Република Македонија повеќе од 10 години е во процес на европска интеграција, што вклучува континуирано мониторирање и евалуација на демократските перформанси на државата со цел да се утврди дали ги исполнува или не ги исполнува критериумите за членство во Европската Унија, истражувачкото прашање со кое се занимава на овој труд е:

Во која мерка извештаите на Европската комисија за Република Македонија ја отсликуваат вистинската слика за демократските перформанси на Републиката, односно за исполнувањето на поставените демократски принципи, и дали тие се доследни на демократските постулати што ги промовира Европската Унија вонезината надворешна политика во однос на трети земји?

¹Состојба на парализа на целокупниот правен и политички систем во државата, започната во февруари 2015 година, со објавите за нелегални прислушкувања телефонски разговорина државни функционери, политичари, судии и на други лица, кои биле регистрирани во период од повеќе години, а беа објавени одстрана на опозициската политичка партија СДСМ. Кризата кулминираше со донесување на актот за аболиција од Горѓе Иванов, претседателот на државата, со кој во април 2016 година се стопираше истражната постапка поврзана со аферата за нелегалните прислукувања во која беа вклучени премиерот Никола Груевски и други претставници на државниот врв. Оттогаш, па сè до јуни 2016 год., на улиците низ цела Македонија се водеа масовни протести и демонстрации. Во јуни 2016 год., под медијаторство на Европската Унија и на Соединетите Американски држави се постигна договор, т.н. “Договор од Пржино” со кој се стави крај на протестите и со кој се воспостави рамка за разрешување на кризата. Договорот, кој сè уште не е во целост имплементиран, има за цел да оствари почитување на демократскиот принцип на политичка одговорност, и да ја возобнови довербата во политичкиот систем, со што воедно ѝ го трасира патот на земјата да се врати на Евроатлантските интеграции.

Методологија и истражувачки цели

Овој труд ја разработува демократијата како вредност и како принцип на Европската Унија, видена низ призмата на политиката за проширување на Унијата. Конкретно, фокусот е врз Република Македонија и врз нејзините демократски креденцијали што претставуваат еден од основните предуслови за влез во Европската Унија. Всушност, во истражувањето се обработуваат извештаите на Европската Унија за напредокот на Република Македонија во периодот од 2006 – 2015 година², и се врши анализа на европската промоција на демократијата кон Република Македонија во делот на организирање и спроведување на слободни и фер избори. Паралелно на тоа, се обработуваат и извештаите на ОДХИР од ОБСЕ³ и се прави споредба меѓу нив, со оглед на тоа што тие претставуваат официјални набљудувачи и известувачи во процесот на одржување на избори, исто така. Оттука, првичната анализа се врши со цел да се утврдат - од една страна демократските стандарди и принципи што реално се применуваат во Република Македонија, а биле предмет на хармонизација со европското законодавство, и од друга страна, да се утврди расчекорот помеѓу она што Европската Унија го прокламира како вредносни стандарди во нејзината надворешна политика и она што реално го применува. Крајниот резултат од истражувањето ја открива сликата за некохерентната надворешна политика на Европската Унија кон Република Македонија, што сметаме дека има удел и придонес кон политичката криза со којашто се соочува Република Македонија, односно, тоа претставува главната претпоставка врз која се темели ова истражување.

Анализата се заснова врз најосновни показатели. Мотивот е да се добие првичен приказ и основна насока за состојбите без каква било тенденција за подлабока општествена анализа која, пак, е потребно да се разгледа низ целокупната призма на општествените, економските и на политичките случувања што постојат во земјата и пошироко. Анализата се спроведува на ограничен примерок (Извештаите на ЕУ и на ОБСЕ, во период од 10 години), без да се врши споредба со извештаите задруги земји кандидати или потенцијални кандидати, или со слични примери. Трудот претендира да биде основа за понатамошни истражувања и понатамошна работа кон демократизација на општеството и изгледно членство на Р. Македонија во Европската Унија.

²Во текстот ќе се реферираат како „извештаите на ЕУ“.

³Организација за безбедност и соработка во Европа (Organization for Security and Cooperation in Europe).

Демократијата како вредност на Европската Унија

Постоењето демократија заедно со владеењето на правото, човековите права и заштитата на малцинствата се неопходни стандарди коишто државите заинтересирани за пристапување кон Европската Унија треба да ги гарантираат преку своите стабилни институции.⁴ Оваа конститутивна норма на Унијата, за првпат се кодификува со Луксембуршкиот извештај од 1970 година, во кој експлицитно се пропиша дека членството во Заедницата е отворено за сите земји со демократски избрана влада. Подоцна, во 1973 година, во Декларацијата за Европскиот идентитет (т.н. Копенхашки извештај), принципите на претставничка демократија се третираат како основни елементи на европскиот политички идентитет, но не и како цели на надворешната политика на ЕУ (K. Smith, 2008:125). Неколку години подоцна, со “Мастришкиот договор” од 1992 година, демократијата станува цел на надворешна политика на Европската Унија, посебно нагласена во делот на политиките за соработка и развој.⁵ Во 1993 година, демократијата преку Копенхашките критериуми наменети за земјите пристапнички⁶ се афирмира како предуслов за влез во Унијата по што, во 1995 година повторно се потврдува како условувачка клаузула во политиките за соработка и развој, како и во правните акти на надворешната политика (Manners, 2006:71).

Демократијата е содржана во преамбулите на основачките договори и на Консолидираната верзија на Договорот за Европската Унија (КВДЕУ), каде што е претставена како една од универзалните вредности врз кои се инспирира и се заснова Унијата (член 2 од КВДЕУ).⁷ Демократијата, во нејзината претставничка форма на владеење, е зацртана во член 10 точка 1, како форма врз која се заснова функционирањето на европскиот политички систем, а во точката 2, наведена е како основа врз која граѓаните преку Европскиот парламент се претставени во Европската Унија (член 10, точка 2). Освен тоа, демократијата се јавува како основачки принцип на надворешната акција на ЕУ (член 21 точка 1), според кој Унијата презема акции за нејзина промоција, за консолидирање и за поддршка во трети земји

⁴Conclusions of the Presidency, European Council in Copenhagen, 21-22.06.1993 (SN 180/1/93 REV 1).

⁵Член 11, точка 2, став 5 и член 130ц, точка 2 од Наслов XVII од Договорот од Мастрихт.

⁶cf. фуснота 8.

⁷Членовите кои понатаму ќе бидат цитирани во текстот по претпоставка ќе се однесуваат на Консолидираната верзија на договорите за Европската Унија и за функционирање на Европската Унија. За сите останати членови ќе биде соодветно наведено од кој Договор се цитираат.

(член 21, точка 2, потточка б).Тргувајќи од фактот дека во меѓународното право сè уште не постои единствена дефиниција и општо прифатено стојалиште за демократијата, Унијата ја поистоветува демократијата со „...[у]ниверзално признати принципи врз кои се темели организацијата на државата и кои го гарантираат уживањето на правата и на основните слободи, при тоа таа им остава целосна слобода на државите сами да си го развијат својот модел на уредувањ[e]...⁸ Врз основа на тоа, Унијата ги презентира демократските принципи како постулати што поседуваат карактеристики на легитимност, на легалност и на ефективност, што една земја треба да ги исполнува, а се состојат од: правото на избор и на смена на владата преку слободни и фер избори; поделба на власта на законодавна, извршна и судска; промоција и заштита на основните права и слободи; заштита на слободата на изразување, информирање, здружување и на политичка организација; независност на судството; политички и институционален плурализам; транспарентност и институционален интегритет и др.⁹

Како дополнување на демократските принципи, Европската Унија го додава и доброто владеење, како начин на извршување на политичката, на економската и на административната власт при вршење на јавните работи во една држава, што се изразува преку постоење на компетентни и ефективни институции што работат транспарентно, одговорно, партиципативно и еднакво во управувањето со јавните работи, а ги почитуваат човековите права и владеењето на правото.

Промоција на демократијата низ политиките за проширување на Европската Унија

Европската Унија ги промовира своите вредности и принципи низ нејзините инструменти на надворешна политика, а тие се разликуваат од оние на традиционалните актери – државите, поради тоа што се потпираат врз мека, наместо врз тврда моќ. Имено, Унијата ги ја промовира демократијата користејќи инструменти слични на оние што ги користи за промоција на човековите права и на владеењето на правото, односно разни инструменти од економска природа, како што се - склучување договори од

⁸Communication on “Democratization, the rule of law, respect for human rights and good governance: the challenges of the Partnership between the European Union and the ACP States”, European Commission, COM (1998) 146, pp. 4 – 6.

⁹Idem.

областа на трговијата, соработката и развојот,¹⁰ или договори за асоцијација и за стабилизација, но и инструменти од политичка и од дипломатска природа, како што се -условувачки клаузули во меѓународни договори што таа ги склучува со трети земји¹¹, заеднички стратегии, политички условености, демарши, декларации, изјави, политички дијалози, дипломатски посети и сл.

Главна, Унијата го претпочита позитивниот пристап за оние земји што зачекориле по патот на демократска транзиција, нудејќи им разни бенефиции преку помош,¹² дипломатско признавање, трговски договори и договори за асоцијација, или евентуално членство во Унијата (за европските земји). Но, по исклучок, таа, исто така, во помал обем го користи и негативното условување што се состои од намалување, суспендирање или прекинување на истите бенефиции доколку односната земја ги прекршува, или, пак, не се придржува до договорените критериуми.¹³

¹⁰Како на пример, Договорот од Котону од 2010 г., склучен помеѓу Европската Унија и земјите од Африка, од Карибите и Пацификот, во член 9 и во Анекс VII од Договорот, сепредвидуваат суштински клаузули поврзани со почитувањето на човековите права, демократските принципи, владеењето на правото како и на доброто управување, што претставуваат предуслов за исполнување на бенефициите од договорот. Види подетално на http://eeas.europa.eu/archives/delegations/namibia/documents/eu_namibia/cotono_u-agreement_en.pdf.

¹¹Како на пример, вклучување на клаузулата за соработка со Меѓународниот кривичен трибунал, клаузула што Европската Унија ја предвидува во своите договори со трети земји, меѓу кои: во член 11 од Договорот од Котону од 2010 г., во Акциските планови со земјите од политиката на соседство на Унијата (Ерменија, Азербејџан, Грузија, Молдавија, Украина, Египет, Либан и Јордан), и во други договори за Партнерство и соработка (Индонезија, Тајланд, Сингапур, Малезија и сл). Види повеќе на https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/ICC_internet08.pdf.

¹²Оваа помош се состои во поддршка и во промоција на граѓанското општество и на граѓанските и политичките слободи и права, поддршка за избори и за мониторинг на изборите, зацврстување на политичките институции како што се Парламентот и политичките партии, поддршка за транспарентност на јавната администрација, административна децентрализација, зацврстување на правниот систем и судската заштита, аболиција на смртната казна, превенција на корупција, итн..

¹³Како пример за ова се истакнува случајот со Република Словачка која беше исклучена од првиот круг преговори за членство во Унијата во 1998 г., токму поради тоа што поседуваше слаби демократски креденцијали.

Што се однесува на промоцијата на демократијата и на демократските стандарди и принципи во политиките за проширување на Унијата, таа генерално ги поврзува со организирање и со спроведување слободни и фер избори, при што Унија заедно со други странски набљудувачи, меѓу кои невладини и меѓународни организации, се јавува како меѓународен набљудувач за избори во трети земји. Во суштина, нејзината функција се состои во поддршка и во мониторирање на изборните кампањи, како и набљудување на процесот на гласање во земји што поседуваат мало искуство во спроведување слободни, фер и демократски избори. Унијата ова го прави со цел да помогне во разоткривање и во превенирање измама и фалсификување на потенцијални изборни резултати.

Промоција на демократијата во надворешната политика на Европската Унија кон Република Македонија, низ стандардот за одржување фер и демократски избори

По потпишувањето на Спогодбата за стабилизација и асоцијација со Европската Унија во 2001 година, и добивањето на кандидатскиот статус за земја членка на Унијата во 2005 година, Република Македонија ги започна евро - интегративните процеси, обврзувајќи се, како што налагаат Копенхашките критериуми, да ги исполни демократските принципи што ќе ѝ овозможат натамошна интеграција во Унијата.

Тргувајќи од оваа рамка, Унија со цел да ја мониторира имплементацијата на процесот на интеграција на Р. Македонија, Европската Унија, секоја година изработува извештај за напредок на земјата во кој Европската комисија ги нотира состојбите за нивото на хармонизација на македонското законодавство со законодавството на ЕУ, ги утврдува недостатоците во однос на постигнувањето на взаемно поставените стандарди, и посочува предлози и мерки за нивно надминување, односно за целосно исполнување на критериумите за членство. Вака воспоставениот пристап, овозможува еднаков третман на сите прашања што се предмет на хармонизација со европското законодавство, при што се стреми да даде објективна проценка за фактите и состојбите во РМ. Овие извештаи што ги изготвува Комисијата, се базираат врз информации што потекнуваат од различни извори, меѓу кои - извештаи и информации од Владата на Република Македонија, од земјите членки на Европската Унија, од Европскиот парламент, како и други релевантни информации прибрани од различни меѓународни владини и невладини организации.

Фактичка состојба

Во периодот од 2006-2015 година одржани се осум избори од кои 4 парламентарни (едни редовни и 3 предвремени), 2 локални и 2 претседателски избори. Сите избори се предмет на следење од ЕУ, како и предмет на мониторинг од страна на ОБСЕ, која преку мисијата за набљудување на избори ОДИХР¹⁴ известува за начинот на спроведување на изборите водејќи се според определена методологија што настојува да ги изрази меѓународните стандарди поврзани со одржување слободни и демократски избори во соодветни параметри што се предмет на набљудување.

Правна рамка

При анализа на состојбите ЕУ најчесто се раководи од наодите на ОБСЕ, утврдени во финалните извештаи од набљудувањето на изборите и проценети според Документот од Копенхаген од 1990 година,¹⁵ како и врз основа на други меѓународни стандарди за демократски избори. Меѓу нив најзначајни се:

- Членот 21 од *Универзалната декларација за човековите права од 1948 година* „Секој има право да учествува во управувањето со својата земја, непосредно или преку слободно избрани претставници . . . Волјата на народот ќе биде основата на власта; волјата на народот ќе се изразува на повремени и автентични избори, што ќе се одржуваат со универзално и еднакво право на глас, со тајно гласање или според соодветните процедури на слободно гласање.“¹⁶ - што претставува основа за демократијата сфатена во потесна смисла и дефинирана преку изборниот процес како база за легитимност на севкупниот политички систем;

¹⁴Election Observation Mission, Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR); поврзаноста на ЕУ со ОБСЕ е блиска, особено во однос на меѓусебното реферирање (Извештаи на ЕУ за напредокот и на ОБСЕ за реализација на изборите), и тие често се преклопуваат. Но, предмет на анализа се токму извештаите за напредокот на ЕУ кој го отсликува ставот на Унијата во однос на демократските процеси во земјава како неопходен услов за пристапување кон ЕУ, виден преку спроведувањето на изборите.

¹⁵*Copenhagen Document*, OSCE, Copenhagen, 1990.

¹⁶Член 21, Универзална декларација за човековите права, Обединети нации, Париз, 1948.

- членот 19 од истата Декларација утврдува дека: „Секој има право на слобода на мислење и на изразување; ова право ја вклучува и слободата да се застапува одредено мислење без никакво вмешување и да се бараат, да се примаат и да се даваат информации и идеи преку медиумите, без оглед на границите“,¹⁷ - со што се охрабрува слободниот проток на информации и потребата од информираност, за да се реализира во потполност слободното и непосредно право на глас.

Овие стандарди се настојува да бидат вградени во домашната правна рамка. Според националното законодавство, изборите и избирачкото право се утврдени во:

- Уставот на Република Македонија од 1991 г., кој во членот 8 ги определува темелните вредности на нашето општество. Политичкиот плурализам и слободните непосредни и демократски избори се дел од нив, а дополнително во членот 22 се утврдува избирачкото право како еднакво, општо и непосредно што се остварува на слободни избори со тајно гласање.

- Кривичниот законик на РМ, во глава шеснаесетта ја поставува основата за заштита на правиот и на политичкиот поредок во земјата, ги пропишува сите кривични дела поврзани со изборите и гласањето, и ги санкционира сите непосакувани дејствија поврзани со: Спречување на избори и гласање; Повреда на избирачкото право; Повреда на слободата на определување на избирачите; Злоупотреба на избирачкото право; Поткуп при избори и гласање; Повреда на тајноста на гласањето; Уништување на изборен материјал; Изборна измама; Злоупотреба на средствата за финансирање на изборната кампања, итн.¹⁸

Изборниот законик на РМ¹⁹ е најрелевантниот акт за оваа област, затоа што ги операционализира погоре опишаните принципи а дополнително на изборите се однесуваат и:

- Законот за финансирање политички партии²⁰

¹⁷Idem, член 19.

¹⁸Кривичен законик на РМ, 1996 (измени и дополнувања во 1999, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2008, 2009, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015).

¹⁹Изборен законик на РМ, 2006 (измени и дополнувања во 2008, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016).

- Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги.²¹

Состојба според Европската Унија

За потребите на овој труд се анализираат поединечните извештаи на ЕУ за напредокот на Република Македонија во периодот од 2006 - 2015 година разгледани преку пет параметри: 1) Обезбедување предуслови за остварување на избирачко право; 2) Пристап до информации; 3) Слободно остварување право на глас; 4) Истраги и постапки во однос на попречувањето на избирачкото право; 5) Административни аспекти – општа оценка за спроведените избори. Наодите што произлегуваат од анализата на финалните извештаи на набљудувачката мисија на ОБСЕ за одржани избори, служат за споредба и за подетален увид во општествените случувања во односниот период.

1) Предуслови за остварување на избирачко право

Изборен законик

Извештаите на ЕУ од 2006 година до 2015 констатираат подобрување (унапредување) на Изборниот законик и ги нотираат сите преземени чекори во таа насока. Забелешките за недостатоците на Изборниот законик проверјуваат низ сите извештајни години, иако негови измени и дополнувања се случуваат речиси на годишно ниво, односно, во периодот што е предмет за анализа, Изборниот законик се променил седум пати. ЕУ посочува дека дел од забелешките на ОБСЕ во однос на изборната проблематика се инкорпорирани во секоја од измените на Изборниот законик, но тоа никогаш не е реализирано во целост. Недостоците и недоследностите во Изборниот законик на кои постојано укажува ОБСЕ,²² остават простор за

²⁰Закон за финансирање политички партии, 2004(измени и дополнувања во 2008, 2011, 2012, 2013).

²¹Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, 2013(измени и дополнувања во 2014).

²²Иако одредени препораки се вградуваа со секоја негова измена, според забелешките - на Изборниот законик сè уште му недостасуваат детални одредби за битни прашања поврзани со регистрација на гласачи, регистрација на кандидати, спроведување изборни кампањи, финансирање изборни кампањи, медиумско покривање на избори, и приговори и жалби поврзани со избори.

спротивставено толкување и неконзистентна примена на изборното право, а кон ова придонесува и менувањето на законската рамка во период веднаш пред одржување избори. Според набљудувачката мисија на ОБСЕ, тоа не е во согласност со добрата изборна пракса и има влијание врз навременото и доследно спроведување на законот.

Избирачки список

Анализата покажува дека од 2009 година па наваму, ЕУ забележува активности насочени кон подобрување на избирачкиот список, и таа забелешка, заедно со препораката за негово прочистување се провлекува до 2013 година кога ЕУ во својот Извештај за 2013 година, констатира дека е спроведена темелна ревизија на избирачкиот список, но дека сепак постапките за составување и за водење на списокот, може да бидат дополнително подобрени.

Потребата од темелна проверка и ревизија на избирачкиот список ја забележува и ОБСЕ во сите свои извештаи во однос на спроведените избори. Ваквите забелешки во документите на ОБСЕ се провлекуваат од година во година и се јасно назначени.

2) Пристап до информации

Медиуми

Слободен проток на информации е неопходен во предизборна кампања. Проблемите со медиумите и нивната непристрасност се јасно воочливи во сите извештаи на ЕУ, со мало отстапување во периодот 2010-2014 година кога ним не им е даден толку силен акцент во однос на претходните години. За разлика од ЕУ, пристапот на ОБСЕ во однос на проблематиката поврзана со независноста на медиумите е далеку подетален, и конзистентно, конкретно и јасно укажува на недостатоци што треба да се адресираат. Забелешките главно се однесуваат на слободниот пристап до информации, еднаквоста, транспарентноста и обезбедувањето проток на информации.

3) Слободно остварување право на глас

Слободно гласање

Во однос на правото на глас и неговото остварување, ЕУ во своите извештаи за напредокот главно констатира дека освен во 2008 година - каде што забележува случаи на организирано насилство - изборите се одвиваат слободно и во мирна атмосфера. Сето ова многу отстапува во однос на

извештаите на ОБСЕ, во кои се нотирани сите попречувања на остварување на гласачкото право. Кон директно повикување на извештаите на ОБСЕ, ЕУ пристапува во 2015 година поради ситуацијата на “нелегално пресретнатите телефонски разговори”. Анализа на извештаите на ЕУ укажува на очигледна промена на реториката на Унијата кон РМ. во периодот од 2010-2015 година. Ова посебно е видливо во формулациите и е спротивно на сè она што подоцна се посочува во извештајот на ЕУ од 2015 година, во кој, пак, се потенцира сериозно нарушување на изборниот процес, проследено со индикации за манипулација на гласачките листи, купување гласови, закани врз гласачи и врз државни службеници, како и оневозможување на гласачите да го остварат своето право.

4) Истраги и постапки во однос на попречувањето на избирачкото право

Остварување правда

Во овој сегмент од анализата се забележуваат најголеми отстапување и осцилации на политиката на ЕУ кон изборите и кон остварување на избирачкото право. Ако во 2006 година таа е јасна, насочувачка и поддржувачка во однос на воспоставување клучни услови за слободни и демократски избори во РМ, вклучувајќи го и спроведувањето на правдата за да се зголеми кај граѓаните довербата во изборниот процес, да се истражат нерегуларностите и да се адресираат за да не се појават во иднина- за што треба силна политичка волја, таа реторика се менува од 2010 година па натаму, и се до 2015 година, акцентот е ставен на поопшти работи што повеќе реферираат на наоди на ОБСЕ и се однесуваат на политичките процеси во државата (на пример: поистоветување на државата со партијата, потребата од реформи во Изборниот законик, во Законот за финансирање на политичките партии, и слично).

Ова се менува во 2015 година кога ЕУ посочува на сериозноста на ситуацијата спознаена преку нелегално пресретнатите телефонски разговори, што укажуваат на манипулација на гласачките листи, купување гласови, закани врз гласачи и врз државни службеници и оневозможување на гласачите да го остварат своето право.

5) Административни аспекти

Општа оценка за избори

Извештаите на ЕУ во периодот од 2006 до 2015 година за сите избори нотираат дека се ефикасно и добро спроведени, дека се конкурентни, транспарентни и дека се исполнети клучни стандарди, односно дека се спроведени “релативно” добро.

Дискусија

Повеќе од очигледно е дека демократијата, воспоставена како ЕУ вредност, различно се подразбира и различно се имплементира кај земјите што не се членки на Европската Унија, посебно кај земјите што се дел од поранешниот Источен блок и од т.н. “Западен Балкан”, во кои припаѓа и Република Македонија. Со оглед на тоа дека Унијата не може со сила да ги наметнува демократските принципи, таа ги поставува како услов за влез во Унијата и нивното исполнување го следи во своите извештаи за напредок.

Изборите се основа за легитимност на еден политички процес, но она што политиката на Европската Унија кон Република Македонија го покажува во оваа насока е неконзистентно со она што Европската Унија го промовира на ниво на вредности на Унијата. Имено, доколку изборниот процес се разложи на повеќе параметри и на предуслови за неговата ефикасност, како оние што ги изложивме погоре во текстот, од извештаите на Европската Унија може да се увиди дека постојат контрадикторни пораки што создаваат чувство дека Унијата прифаќа ситуации и нарушувања на изборните процеси што се надвор од сите демократски стандарди, односно од извештаите се забележува дека Унијата всушност “прогледува низ прсти” во однос на она што се случува во Република Македонија. Непоимливо е да се констатира и да се рече дека изборите поминале во добар ред и во мирна атмосфера, а истовремено да се посочуваат ситуации на неадресирани и несанкционирани закани и убиства, како и да се говори дека судството е не ефикасно токму во таа насока. Насилството што може да се појави во различни форми како во наведените примери, директно го условува изборниот политички процес и сè додека не се преземат конкретни правни дејствија или пак сè додека не се дојде до некоја правна разврска на она што се случило, не може да се говори дека “изборите се одвиваат во добар тек”. Ова дополнително се однесува на нотираната ефективност на спроведените избори што исклучиво се однесува на администрацијата и на административните аспекти, а не на суштината на изборниот процес и на основните елементи што тој треба да ги исполни.

Спорен избирачки список, недоследни и противречни закони, медиуми што не се независни, како и пречки во слободното остварување на правото на глас -сето тоа се провлекува во изминатите 10 години, и во никој случај не може да биде индикатор за ефективност или за успешност на изборниот процес. Меѓународните стандарди што постојат во соодветната област мора да се исполнат во целост, не постои среден пат, а делумното исполнување всушност е нивно неисполнување. Изборите не може бидат ефикасно спроведени доколку кандидатите не се во можност да водат слободна изборна кампања без опструкции, доколку слободата на собирање и здружување не се почитува, и доколку не се обезбедени еднакви услови за натпревар на политичките партии. Ова последново генерално се должи на непостоењето соодветна раздвоеност помеѓу партијата и државата, и на неефикасноста на судството соодветно да реагира и да ја санкционира таквата ситуација јасно поврзана со закани и со заплашување на гласачите пред и за време на изборите. Оттаму, недостатоците што се очигледни и постојат според сите параметри, никако не укажуваат ни на најмала успешност во спроведување на изборите како начин за остварување на гласачко право, односно на слободното право на избор на гласачите, како и на базична основа за демократијата - освен на ниво на форма.²³

Заклучоци

- Неконзистентна е политиката на Европската Унија кон Република Македонија во однос на воспоставување на демократски стандарди во земјата. Тоа се гледа од извештаите за напредокот на РМ во делот на организирање и спроведување на слободни и фер избори. Неконзистентноста повеќе се однесува на нотирање на суштински, отколку на формални аспекти. Во извештаите на ЕУ суштинските елементи се запоставуваат на

²³Тоа дека формулациите на ЕУ во извештаите не биле соодветни, може да се види и од т.н. "Извештај на Прибе". Во овој извештај изборите и медиумите, се една од петте најчувствителни области, а препораките се однесуваат на системски недостатоци. Во извештајот повторно се повикува на европски вредности, меѓу кои и демократијата, и се бара нивно строго почитување, бидејќи тоа е суштинско за земјата кандидат. Види повеќе во "Препораки на искусна експертска група, во однос на систематските прашања поврзани со владеењето на правото во врска со следењето на комуникациите, откриено во пролета 2015 година", Брисел, јуни 2008 година; http://ec.europa.eu/enlargement/news_corner/news/news-files/20150619recommendations_of_the_senior_experts_group.pdf.

сметка на формалните, а успешноста на изборниот процес генерално се проценува преку административни параметри;

- Освен набљудување на процесите, улогата на Европската Унија се состои и во наметнување, односно во промоција и во поттикнување на имплементација на демократските стандарди со цел подготовка на земјата за членство во Унијата. Во однос на земјите послаби во имплементацијата, улогата на ЕУ е да помогне во нивно достигнување. Погоре опишаниот пристап на ЕУ кон РМ, не укажување на смислата и содржината на демократијата, како и симнувањето на стандардите за демократија во процесот на известување и подготовка на извештаите за напредокот - долгорочно е на штета на напредокот на РМ;

- Поради значајната улога што ЕУ ја има за Република Македонија, и поради пропустите во известувањето што резултираат во релативизирање на неприфатливи елементи кои се повторуваат од година во година, изразени преку нејасни и контрадикторни поставки без јасно да се укаже на неприфатливоста и на недопустливоста на таквите дејства, недвојбено води до заклучок за индиректен придонес на ЕУ кон политичката криза во земјата;

- Демократските стандарди се јасно поставени во меѓународните документи и се дел од вредностите на уставниот поредок во Република Македонија. Оттаму, недопустливо и неприфатливо е делумно или релативно исполнување на стандардите. Амбивалентната реторика во извештаите на ЕУ придонесува кон спуштање на стандардите за демократија, а не до нивно подигнување кон остварување на критериумите за членство во ЕУ;

- Неспорно е дека одговорноста за исполнување на демократските стандарди е обврска на државата кандидат за членство. Оттаму, и покрај забележаната неконзистентност на политиката на Европската Унија кон Р. Македонија во однос на остварување на демократските стандарди, институциите се должни да преземат чекори за да се избегне повторување на акциите што доведуваат до слабост на демократијата, додека улогата на Европската Унија е да ги охрабри и да ги поддржи во тој процес. Правилата се однесуваат на сите и мораат да се почитуваат во сите околности – тоа ја дава стабилноста на политичкиот систем што претставува основа за членство во ЕУ. Потребен е дополнителен акцент за тоа во извештаите на ЕУ;

- Во Р. Македонија постои слаба политичка свест и неоформена политичка култура. Бидејќи тоа се елементи што се градат, улогата на Европската Унија и на академската јавност е да укаже на недостатоците и на пропустите, да сугерира и да придонесе кон нејзино воздигнување преку предочување на бенефитите кои граѓаните би ги имале од живот во здраво

демократско општество видено од аспект на просперитет и на благосостојба, без разлика на очекуваното членство во ЕУ.

Библиографија

SMITH, Karen E.: *European Union Foreign Policy in a Changing World*, Polity Press, Cambridge, 2008;

MANNERS, Ian: "The symbolic manifestations of the EU's normative role in world politics" in ELGSTRÖM, O. & SMITH, M. (eds): *The European Union's Role in International Politics: Concepts and Analysis*, Routledge, London and New York, 2006, pp. 66 – 84.;

Документи

Conclusions of the Presidency, European Council in Copenhagen, 21-22.06.1993 (SN 180/1/93 REV1);

Communication on "Democratization, the rule of law, respect for human rights and good governance: the challenges of the Partnership between the European Union and the ACP States", European Commission, COM (1998) 146, pp. 4 – 6;

Copenhagen Document, OSCE, Copenhagen, 1990;

Универзална декларација за човековите права, Обединети нации, Париз, 1948;

Кривичен законик на РМ, 1996 (измени и дополнувања во 1999, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2008, 2009, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015);

Изборен законик на РМ, 2006 (измени и дополнувања во 2008, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016);

Закон за финансирање политички партии, 2004(измени и дополнувања во 2008, 2011, 2012, 2013);

Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, 2013 (измени и дополнувања во 2014);

Препораки на искусна експертска група, во однос на систематските прашања поврзани со владеењето на правото во врска со следењето на комуникациите, откриено во пролета 2015 година", Брисел, јуни 2008

COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT, The R. Macedonia 2006 Progress Report, Brussels, SEC (2006)1387; 08.11.2006²⁴

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ НА ЕВРОПСКАТА КОМИСИЈА, Извештај за напредокот на Република Македонија 2007 КОМИСИЈА НА ЕВРОПСКИТЕ ЗАЕДНИЦИ, КОМ (2007) 1432, Брисел, 6 ноември 2007 година;

ИЗВЕШТАЈ ЗА НАПРЕДОКОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 2008, РАБОТЕН ДОКУМЕНТ НА СЛУЖБИТЕ НА КОМИСИЈАТА, КОМИСИЈА НА ЕВРОПСКИТЕ ЗАЕДНИЦИ, СЕЦ (2008) 2695, Брисел, 5 ноември 2008 г.;

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ НА ЕВРОПСКАТА КОМИСИЈА, Извештај за напредокот на Република Македонија 2009;

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ НА СЛУЖБИТЕ НА КОМИСИЈАТА, Извештај за напредокот на Република Македонија 2010, во прилог на соопштението на Комисијата до Европскиот парламент и до Советот, Стратегија за проширување и главни предизвици 2010-2011, Брисел, 9 ноември, 2010, СЕЦ. (2010) 1332;

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ НА СЛУЖБИТЕ НА КОМИСИЈАТА, Извештај за напредокот на Република Македонија 2011, во прилог на соопштението на Комисијата до Европскиот парламент и до Советот, Стратегија за проширување и главни предизвици 2010-2011, Брисел, 12.10.2011, СЕЦ. (2011) 1203;

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ НА СЛУЖБИТЕ НА КОМИСИЈАТА, Извештај за напредокот на Република Македонија 2012, во прилог на соопштението на Комисијата до Европскиот парламент и до Советот, Стратегија за проширување и главни предизвици 2012-2013, Брисел, 10.10.2012, СЕЦ. (2012) 332;

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ НА СЛУЖБИТЕ НА КОМИСИЈАТА, ИЗВЕШТАЈ ЗА НАПРЕДОКОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 2013, во прилог на соопштението на Комисијата до Европскиот парламент и до Советот, Стратегија за проширување и главни предизвици 2013 – 2014, Брисел, 16.10.2013 год., СВД (2013) 413;

²⁴Во прикажаните референци се употребува уставното име на Република Македонија.

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ НА СЛУЖБИТЕ НА КОМИСИЈАТА ИЗВЕШТАЈ
ЗА НАПРЕДОКОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 2014 *во прилог*
на СООПШТЕНИЕТО НА КОМИСИЈАТА ДО ЕВРОПСКИОТ
ПАРЛАМЕНТ, ДО СОВЕТОТ, ДО ЕВРОПСКИОТ ЕКОНОМСКО-
СОЦИЈАЛЕН КОМИТЕТ И ДО КОМИТЕТОТ НА РЕГИОНИТЕ,
Стратегија за проширување и главни предизвици 2014 – 2015, Брисел,
8.10.2014 год {КОМ(2014) 700 ;

COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT, REPUBLIC OF
MACEDONIA, Report 2015 *Accompanying the document*
COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN,
PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND
SOCIAL, COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS,
EU Enlargement Strategy, Brussels, 10.11.2015, SWD(2015) 212;

REPUBLIC OF MACEDONIA, PARLIAMENTARY, ELECTIONS, 5 July 2006,
OSCE/ODIHR Election Observation Mission Final Report, Warsaw, 18
September 2006;

REPUBLIC OF MACEDONIA, PARLIAMENTARY, ELECTIONS, 1 July 2008,
OSCE/ODIHR Election Observation Mission Final Report, Warsaw, 20
August, 2008;

Република Македонија, Претседателски и локални избори, 22 март и 5 април
2009 година, Конечен извештај на мисијата за набљудување на избори
на ОБСЕ/ОДИХР, Варшава 30 јуни 2009;

Република Македонија, предвремени парламентарни избори, 5 јуни 2011
година, Конечен извештај на мисијата за набљудување на избори на
ОБСЕ/ОДИХР, Варшава 6 октомври 2011;

Република Македонија, локални избори, 24 март и 7 април, 2013 година,
Конечен извештај на мисијата за набљудување на избори на
ОБСЕ/ОДИХР, Варшава 9 јули 2013;

Република Македонија, претседателски и предвремени парламентарни
избори, 13 и 27 април 2014 година, Конечен извештај на мисијата за
набљудување на избори на ОБСЕ/ОДИХР, Варшава 15 јули 2014.

НОВИ ФОРМИ НА ПОЛИТИЧКИ МАРКЕТИНГ СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА СОЦИЈАЛНИТЕ МЕДИУМИ

Јован Ананиев

Проф. д-р., Правен Факултет, Универзитет “Гоце Делчев” – Штип,

e-mail: jovan_ananiev@ugd.edu.mk

Игор Голубов

магистер на политички науки,

e-mail: igor_golubov@yahoo.com

Апстракт

Политичкиот маркетинг претставува фундаментален дел од политичкиот живот. Постои уште со постанокот на политичките партии. Нивните идеи и програми биле промовирани со летоци, јавни дебати и дискусии. Сепак, овие начини за промовирање на политички идеи опфаќале само мал број од гласачкото тело. Поголема масовност промоциите на политичките програми добиваат со објавувањето во дневните весници, кога тиражот на весниците е во постојан пораст и го достигнува максимумот кон крајот на минатиот век. По тоа, се забележува значителен пад на популарноста на дневните весници. Овој конвенционален начин за информирање за политичките случувања веќе не е доминантен, поради експанзијата на 24-часовните телевизиски канали и сè поголемата достапност на Интернетот во сите сфери од модерниот живот. Информациите и вестите сега протекуваат постојано, а не еднаш дневно. Овој динамичен начин на циркулирање на информациите е од особено значење за политичките партии, кои максимално ги користат социјалните медиуми и мрежи за политички маркетинг. Но, колку граѓаните ги следат новите методи на политички маркетинг? Дали политичката комуникација во социјалните медиуми е двонасочна? Во овој контекст ќе биде спроведена квалитативна и квантитативна анализа. Ќе биде анализиран телевизискиот

медиумски простор во Република Македонија. Фокусот на анализата исто така ќе биде насочен кон следење на подемот на Интернетот и најпопуларните социјални мрежи во Република Македонија. Исто така, ќе бидат анализирани и Интернет страни на општини, ресорни министерства, страницата на Владата, Собранието и Претседателот на Република Македонија. Ќе биде спроведена анкета на подготвен прашалник, по што одговорите од истиот ќе бидат анализирани.

Клучни зборови: политички маркетинг, политички партии, социјални медиуми.

ВОВЕД

Социјалните, односно друштвени мрежи се креирани за обичните корисници и затоа нивното користење е олеснето до крајност. Затоа се толку популарни, а нивната популарност расне секојдневно. Таков подем и раст за толку кратко време нема доживеано ниту еден јавен сервис, од било кој тип.

Во прилог на ова оди и фактот дека од основањето на Интернетот, т.е. World Wide Web (www. мрежата) во 1993 година, до денес, бројот на Интернет корисници експоненцијално расте, и тоа не само во економски развиените земји, туку и во земјите во развој. Со тоа, сè повеќе луѓе секојдневно се вклучуваат на Интернет и ги следат случувањата, комуницираат, се забавуваат.

Интернет, Web 2.0, Facebook, YouTube, блогови ... Ова се релативно нови зборови во политичкиот речник, нови концепти, нови медиуми и нови можности за пренесување на идеи и пораки. Иако Интернетот за локално политичко рекламирање се користи од 90-тите години на минатиот век, силата, односно моќта на овој медиум до израз доаѓа последните неколку години, со развојот на нови интернет алатки и социјални мрежи.

Покрај директниот пристап кон јавноста, политичките идеи, Интернетот овозможува и релативно удобна подлога за следење на јавното мислење, разработка и развој на одредени предлози и идеи. Ова е значителна

промена во социјалната комуникација, пренос на политичките пораки од традиционална форма на комуникација, како и пронаоѓање на нови патеки до примателите на пораката – гласачите.

Професионалната и политичката јавност со години го следи развојот на Интернетот како медиум, кој силата ја покажа во претпоследните претседателски избори во САД.

Политичката моќ зависи од задоволството на луѓето од одредена политичка партија, или поврзаноста на таа партија со други организации. Добро развиена социјална мрежа овозможува дополнителен престиж и моќ на партијата и е директен канал за комуникација помеѓу гласачите и другите влијателни интересни групи.

Развојот на Интернетот и популарноста на социјалните мрежи будно го следеа политиколозите и политичарите. Одеднаш добија медиум на кој може да се промовираат за многу ниска цена, дури и бесплатно. И тој медиум по популарност ги надмина веќе, може да кажеме, конвенционалните медиуми од кои граѓаните се информираа за секојдневните случувања. Доколку до пред петнаесетина години информациите се добиваа најчесто преку печатените дневни весници, истите беа запоставени и информациите се добиваат од дневниците, односно вестите на телевизиските канали, кои се емитуваат во одредени временски термини.

Кај Интернетот нема ограничување и термини. Вестите циркулираат постојано, од секакви области. Уште повеќе, и весниците веќе издаваат online изданија, вестите се пренесуваат и преку Интернет, телевизиите имаат свои официјални страни на Интернет и на социјалните мрежи ...

Таков е пристапот и на политичките партии. И тие ги користат придобивките на модерното време, со што целта да допрат до секој граѓанин ја постигнуваат секојдневно, а не само во периоди на изборна кампања. И што е уште позначајно – се намалуваат и трошоците. Граѓаните сè повеќе го прифаќаат тој начин на комуникација.

1. АНАЛИЗА НА РЕЗУЛТАТИ ОД ПРАШАЛНИКОТ

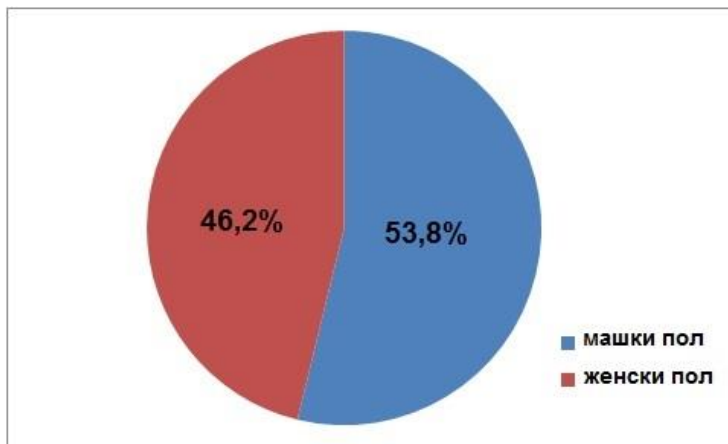
Прашалникот беше одговорен од страна на 353 испитаници¹. Резултатите од одговорите се прикажани табеларно и графички. Беше извршена анализа по секој од критериумите за секое од прашањата, а во трудот се претставени покарактеристичните примери.

Во однос на возраста, испитаниците беа поделени во три групи, Табела 1 :

Возраст	Број на анкетирани
до 18 години	82
од 18 до 40 години	161
над 40 години	110

Табела 1. Број на испитаници, според возраст

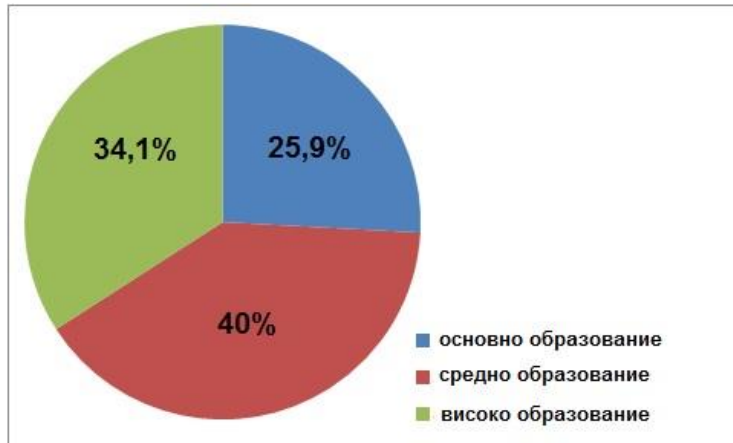
Од анкетираниите 353 лица, од машки пол се 190, а 163 се женски пол, или во проценти, како што е прикажано на Слика 1 :

Слика 1 . Процентуална застапеност на анкетираниите по пол

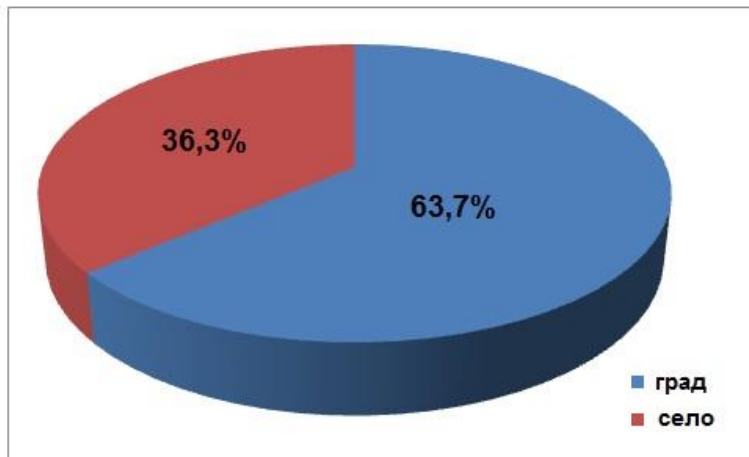
¹До моментот на започнување на анализата (30.08.2015 год).

Во однос на степенот на образование, со основно се 91 од испитаниците, 141 се со средно, а 121 со високо образование, процентуално прикажано на Слика 2:

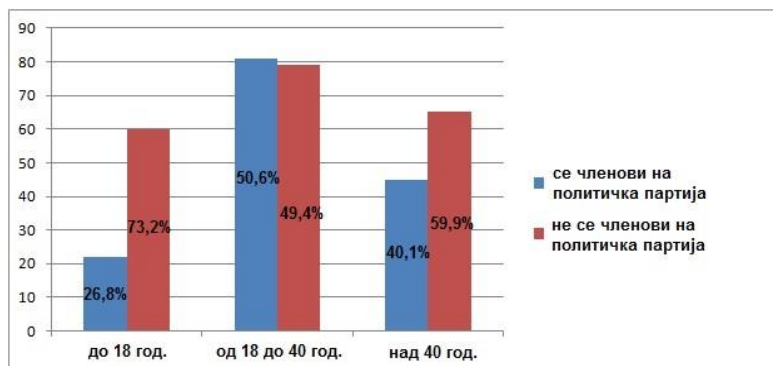
Слика 2. Процентуална застапеност на анкетираниите по степен на образование

Во град живеат 225, а во село 128 од испитаниците, Слика 3:

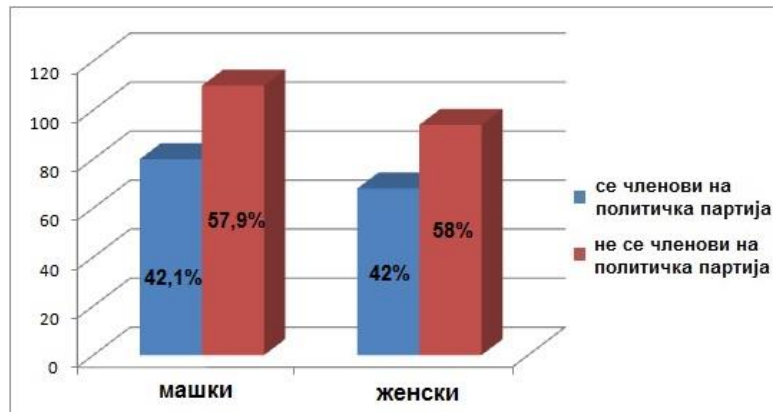

Слика 3. Процентуална застапеност на анкетираниите по место на живеење

Од вкупно 353 анкетирани лица, 148, или 42% се членови на политичка партија, додека 205 (односно 58%) не се членови на политичка партија. Како што се гледа од Слика 16, овој процент е речиси идентичен кога се споредуваат анкетираниите лица по пол, додека кај возрасната категорија од 18 до 40 години, бројот на лица кои се и не се членови на политичка партија е речиси идентичен, Слика 4:

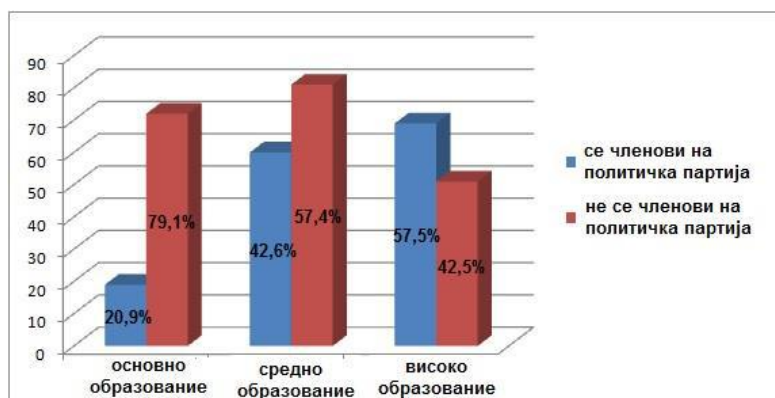

Слика 4 Споредба на испитаниците во однос на тоа дали се членови на политичка партија или не

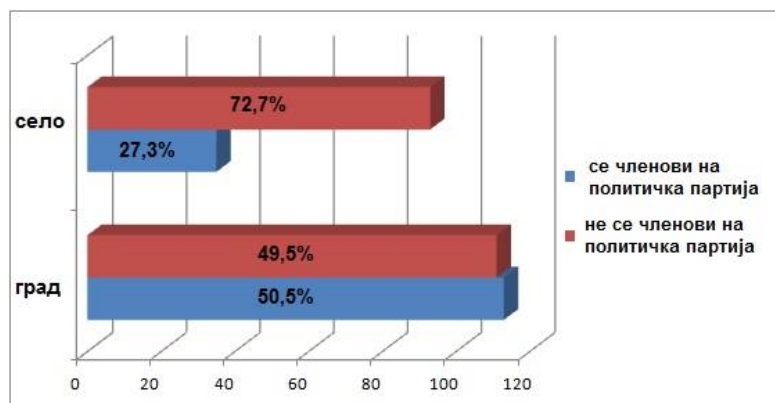

Слика 5. Споредба на испитаниците во однос на тоа дали се членови на политичка партија или не по пол

Интересен е резултатот кој се добива кога како параметар се зема степенот на образование, при што од Слика 6 се гледа поголема разлика кај лицата со основно образование, каде дури 79,1% не се членови на политичка партија, додека од Слика 18 може да заклучиме дека во градска средина бројот на членови на политичка партија е речиси идентичен со бројот на испитаници кои не се членови на политичка партија :

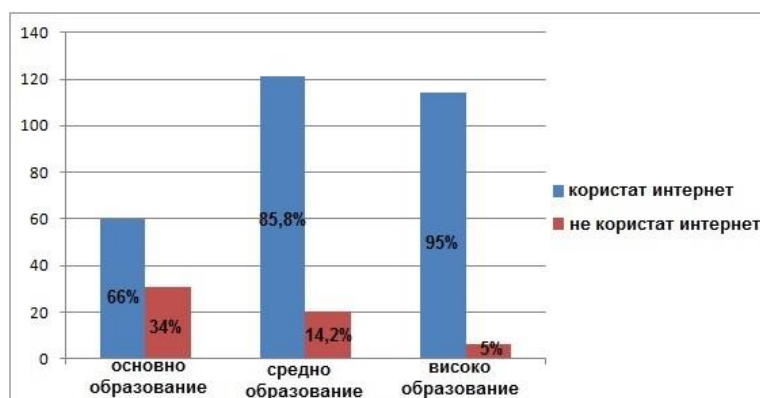
Слика 6. Поделба во зависност од степен на образование

Слика 7. Поделба во зависност од место на живеење

Голем процент на испитаниците (296 или 83,5%) се корисници на Интернет, што е нешто повисок процент од просекот во Република Македонија, при што најмногу Интернет користат лицата од 18 до 40 години

(дури 93,1%), а нема значителни разлики од просекот во однос на поделбата по пол (83,2% од машки пол и 84,6% од женски пол кои се корисници на Интернет). Истражувањето покажа дека две третини од испитаниците со основно образование користат Интернет, а дури 95% од анкетираниите лица со високо образование редовно го користат истиот, што е прикажано на Слика 8:

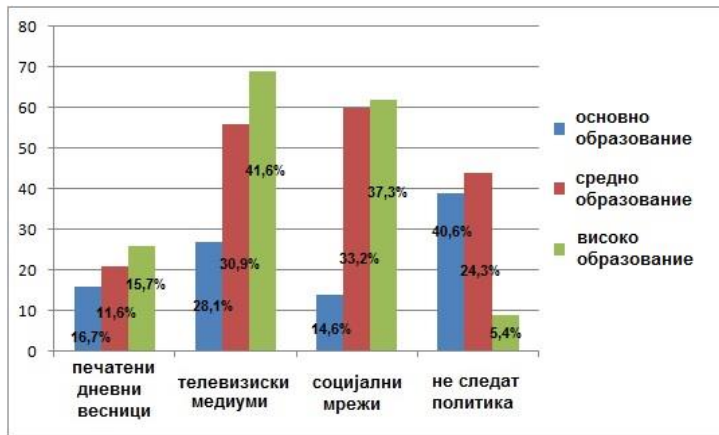

Слика 8. Корисници на Интернет во однос на степен на образование

Што се однесува на начинот на кој испитаниците се информираат за политичките случувања, истражувањето го покажа следното:

- од печатените дневни весници се информираат 14,2% од испитаниците;
- од телевизиите се информираат 34,3% од анкетираниите;
- од социјалните медиуми – 30,7%;
- се изјасниле дека не следат политика 20,8% од анкетираниите лица.

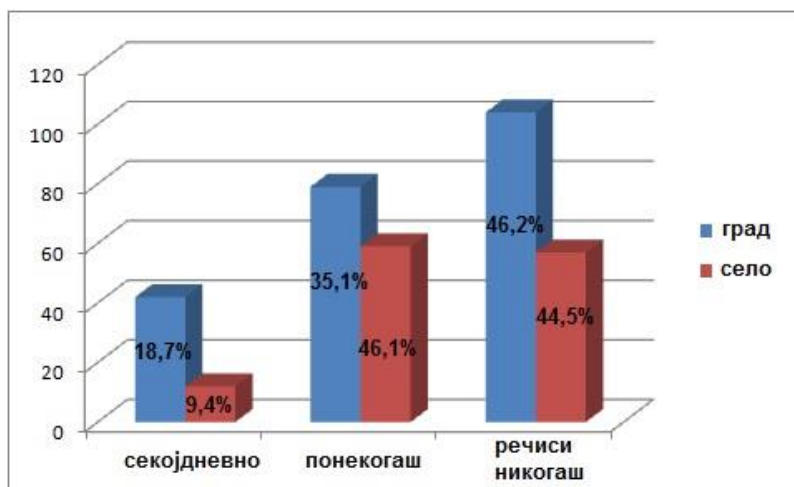
На Слика 9 е прикажано на кој начин анкетираниите лица се информираат за политичките случувања, во однос на степенот на образование. Забележливо е дека е мал процентот на лица со високо образование кои не следат политика:

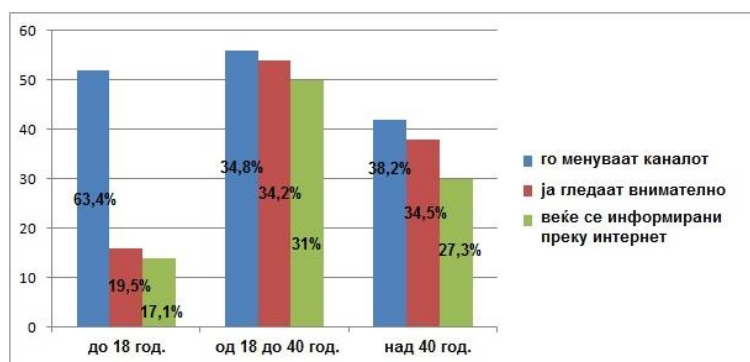
Слика 9. Начин на информирање за политички случувања во однос на степенот на образование

Тиражот на дневните весници е во постојан пад. Тоа го потврдува и спроведеното истражување. Само 15,3% секојдневно купуваат весници, 39% понекогаш купуваат весници, а дури 45,7% речиси никогаш не купуваат дневни весници. Исклучително мал е процентот кај испитаниците кои живеат во рурални средини, имено само 9,4% од испитаниците постојано купуваат дневни весници, како што се гледа подолу на Слика 10.

Што се однесува до интересот кај популацијата кога на телевизија се прикажува платена политичка програма, интересен е податокот добиен од истражувањето, од каде се гледа дека малолетниците не се заинтересирани за политика бидејќи дури 63,4% од испитаниците го имаат тој став (Слика 11). Кај останатите две возрастни категории, ставот по ова прашање е изедначен за трите понудени одговори.

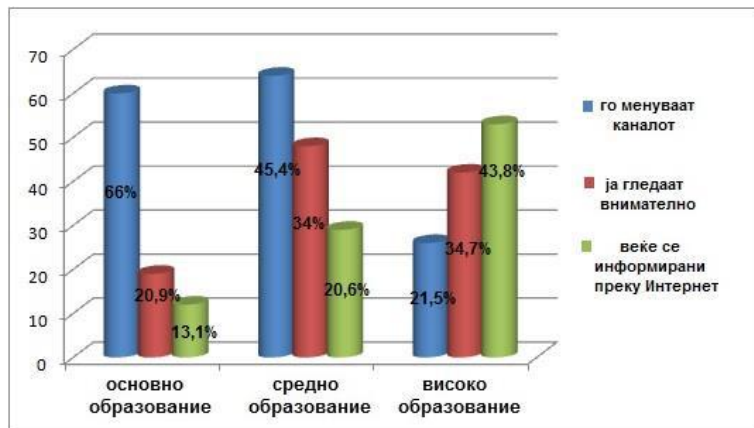
Слика 10. Динамика на купување дневни весници кај анкетирани лица кои живеат во град и село

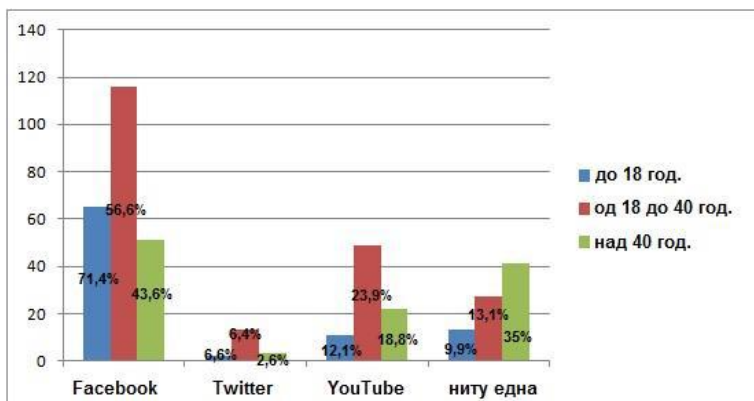
Слика 11. Кога на телевизија се прикажува платена политичка програма

Но, следниот податок прикажан на Слика 12, покажува нешто друго. Имено, кога го споредуваме однесувањето на испитаниците кога на телевизија се прикажува платена политичка програма, доколку како критериум за анализа го земеме степенот на образование, 66% од испитаниците со основно образование го менуваат каналот, а многу мал процент (13,1%) за веста се веќе информирани преку Интернет. Спротивно на

нив, значително поголем процент од испитаниците со високо образование, 43,8%, за веста се информирани од Интернет:

Слика 12 Споредба на однесувањето на испитаниците, кога како критериум се зема степенот на образование

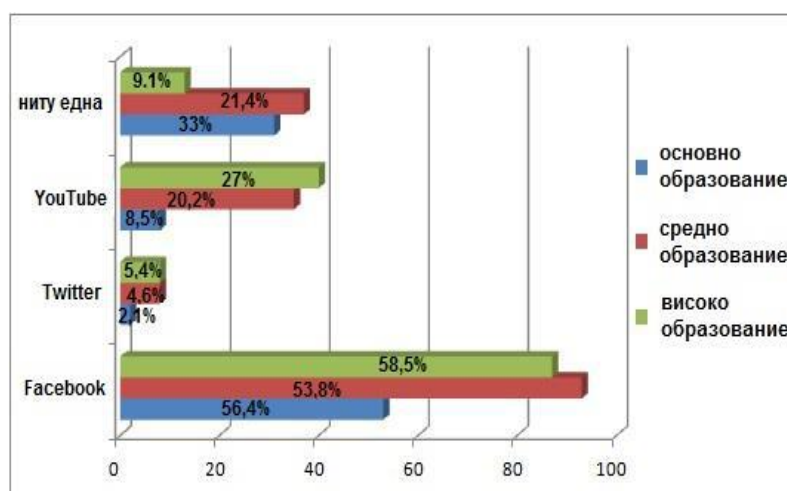

Слика 13. Која социјална мрежа најчесто ја користите

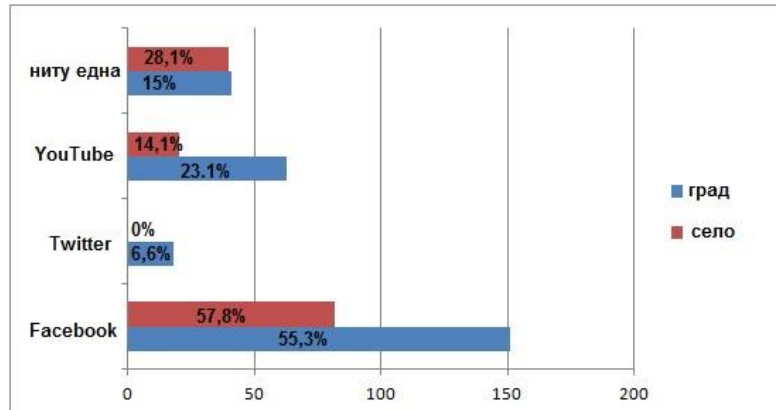
Донекаде очекувани се резултатите од одговорите на прашањето – која социјална мрежа најчесто ја користат. Доминираат корисниците на Facebook (56,2%), многу мал е процентот на корисници на Twitter (4,3%), а YouTube го

користат 20% од анкетираните лица. Останатите 19,5% се изјасниле дека не користат Интернет, што се гледа од Слика 12 погоре.

На истото прашање, доколку како критериум ја земеме поделбата по степен на образование, од Слика 14 се гледа дека значително помал е процентот на лица со високо образование кои не користат Интернет, а лицата со основно образование многу ретко ги користат Twitter и YouTube. Од друга страна, ниту еден од анкетираните лица кои живеат во рурални средини не ја користи социјалната мрежа Twitter, а само 14,1% користат YouTube, наспроти 23,1% од анкетираните лица кои живеат во град и ја користат оваа социјална мрежа, Слика 15.

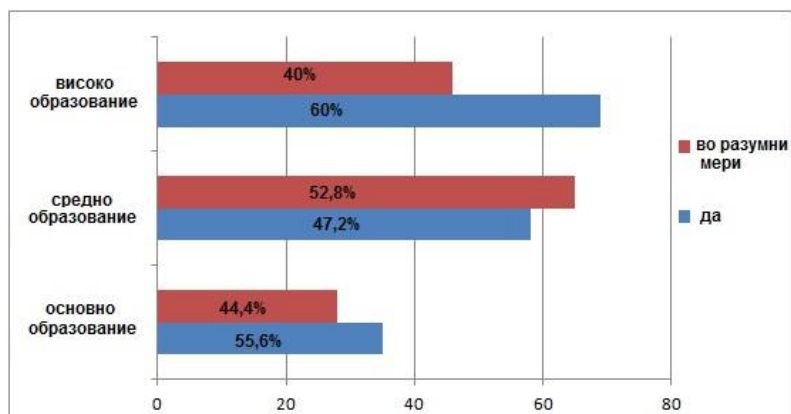

Слика 14. Користење на социјалните мрежи во зависност од степенот на образование

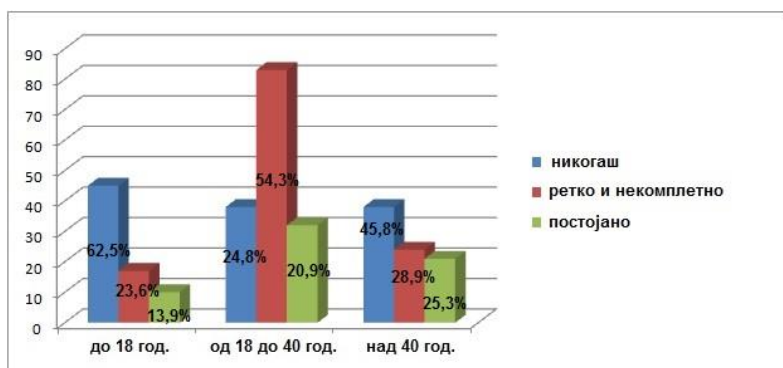
Слика 15. Користење на социјалните мрежи во зависност од место на живеење

Направена е и анализа на застапеноста на политиката на социјалните мрежи, конкретно на социјалната мрежа Facebook. Голем број портали секојдневно споделуваат објави со политички содржини. Истото го прават и политичките партии, нивните членови и симпатизери. На прашањето дали политиката е многу застапена на Facebook, 46% сметаат дека политиката е премногу застапена на Facebook, а 40% сметаат дека е застапена во разумни мери, сличен процент се добива и доколку се анализираат одговорите на испитаниците од машки и женски пол. Во однос на мислењето на испитаниците, поделени по критериум – степен на образование, нивните одговори се дадени на Слика 16, при што треба да се има во предвид дека во анализата се земени само одговорите на лицата кои користат Интернет, а тоа се 85,3% од анкетираниите лица :

Слика 16. Застапеност на политиката на социјалната мрежа Facebook

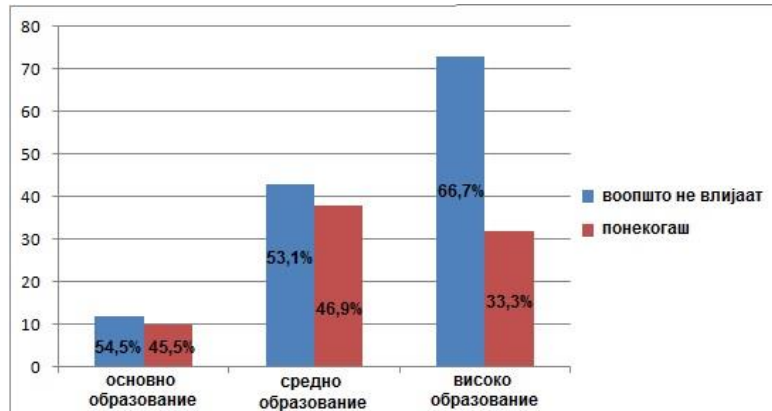
Коментарите под политичките објави оставени од другите корисници на социјалните мрежи ретко и некомплетно ги читаат 54,3% од испитаниците на возраст од 18 до 40 години, а воопшто не читаат коментари под политички објави на социјалните мрежи дури 62,5% од испитаниците до 18 години, што се гледа на Слика 17

Слика 17. Колку се читаат коментарите на останатите корисници под политичките објави на социјалните мрежи

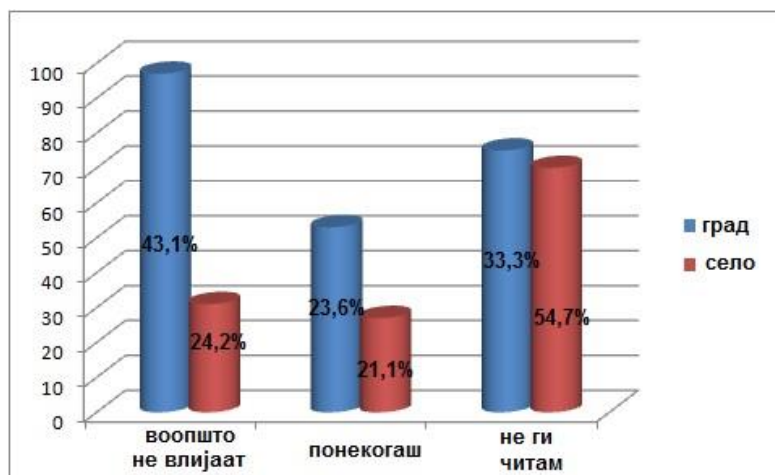
Но, колку прочитаните коментари влијаат на мислењето на корисниците на социјалните мрежи? На ова прашање добивме одговори од

кои може да се донесе следниот заклучок – на корисниците со основно и средно образование, останатите коментари во креирање на мислењето понекогаш влијаат кај 46%, додека кај корисниците со високо образование понекогаш влијаат кај 33,3% од анкетираниите лица, што се гледа од Слика 18:

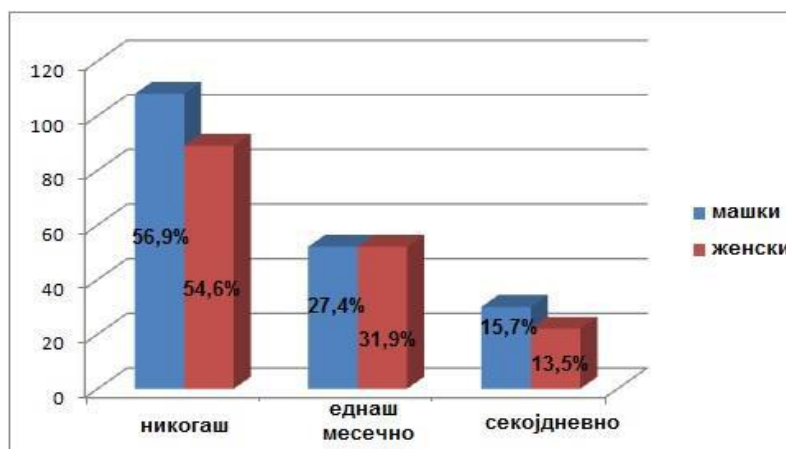
Слика 18. Влијание на коментарите од останатите корисници под политичките објави

Од Слика 19 се гледа дека понекогаш влијаат само кај нешто повеќе од 21% од вкупниот број на испитаници, што секако не е мало влијание на мислењето. Сепак останува релативно високиот процент на анкетирани лица кои живеат на село, а не ги читаат коментарите на останатите корисници (54,7%), додека се издвојува и високиот процент на испитаници кои живеат во град и ги читаат туѓите коментари под политичките објави, но истите не влијаат на нивното мислење, т.е. 43,1% не го менуваат својот став.

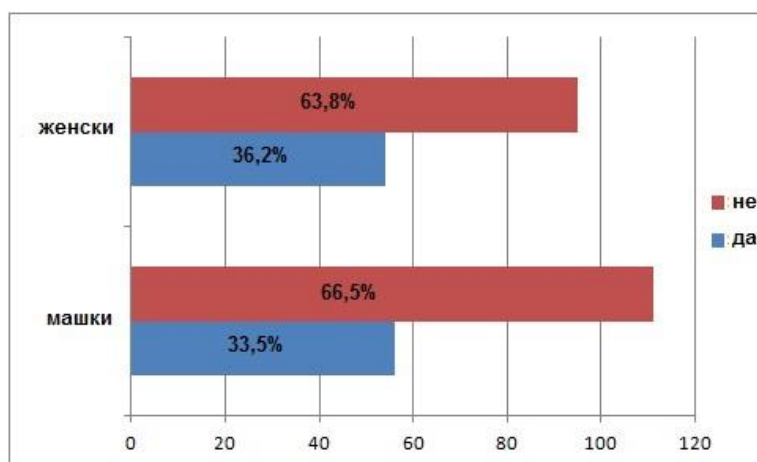
Слика 19. Влијание на коментарите од останатите корисници во зависност од местото на живеење

До интересен заклучок се доаѓа доколку се следат одговорите на анкетираниите лица на прашањето колку често ја следат Интернет страната на општината во која живеат. Имено, 55,8% никогаш не ја посетуваат истата, а само 14,7% ја посетуваат секојдневно. Овој процент е речиси идентичен, независно од полот на испитаниците, Слика 20:

Слика 20. Колку често ја посетуваат Интернет страната на општината

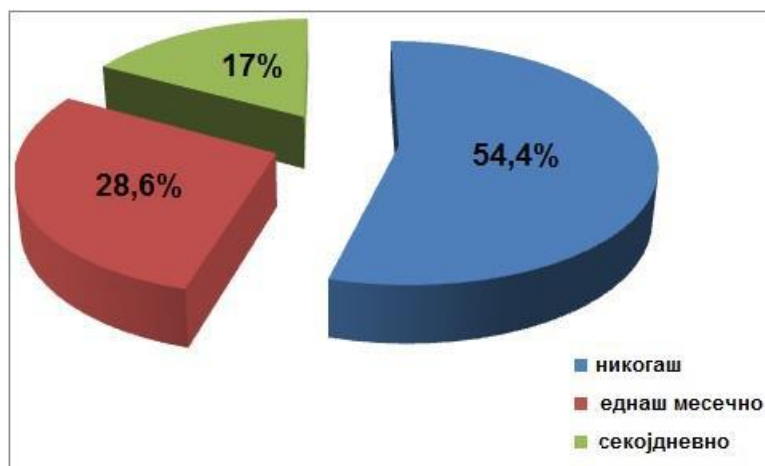
Само една третина од испитаниците тврдат дека комуникацијата со Интернет страната на општината е двонасочна (Слика 21), т.е. дека можат под објавите да оставаат свое мислење или да постават прашање на кое ќе добијат одговор од надлежните. Останатите 66% велат дека не постои таква можност на Интернет страната на нивната општина, што е во согласност со анализата која претходно ја имам направено, следејќи Интернет страни на неколку локални самоуправи.

Слика 21 Дали постои можност за оставање на коментар под некоја објава на Интернет страната на општината

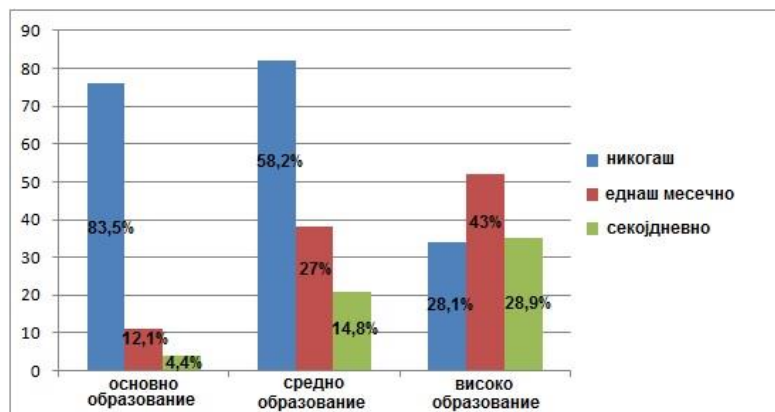
Не постои голем интерес за следење на Интернет страните на органите на извршна и законодавна власт во Република Македонија, иако истите нудат многу информации, можности и поволности на граѓаните. Спроведеното истражување покажува дека само 17% постојано ги следат овие Интернет страни, а дури високи 54.4% од испитаниците воопшто не ги користат.

Овој заклучок е посебно изразен при анализата на резултатите добиени од истражувањето, доколку како критериум го земеме степенот на образование. Имено, дури 83,5% од испитаниците со основно образование никогаш не ги следат овие страни на Интернет, а само 4,4% ги следат секојдневно.

Слика 22 Колку често се следат Интернет страните на органите на извршна и законодавна власт

Кај анкетираниите лица со високо образование, ова прашање најде на, донекаде рамномерно распределени одговори – 28,1% никогаш не се вклучуваат, додека 28,9% секојдневно ги посетуваат Интернет страните на органите на извршна и законодавна власт, што се гледа од Слика 23.

Слика 23. Следење на Интернет страните на органите на извршна и законодавна власт во зависност од степенот на образование

ЗАКЛУЧОК

Преку бројните истражувања, анализи и коментари застапени во мојот труд се изнесени новите форми на политичка комуникација на социјалните мрежи.

Динамичниот начин на презентирање на информациите е од особено значење за политичките партии кои максимално ги користат социјалните медиуми и мрежи за политички маркетинг.

Фокусот на анализата го насочив кон следење на подемот на Интернетот и најпопуларните социјални мрежи во Република Македонија. Со развојот на новите интернет алатки и социјалните мрежи, моќта на Интернетот дојде до израз во последните неколку години. Добро развиената социјална мрежа овозможува престиж и моќ на одредена политичка партија, односно политичар.

Социјалната мрежа Facebook како најпопуларна платформа меѓу сервисите за социјално вмрежување е доволно атрактивна да го задржи вниманието на корисниците повеќе часови во текот на денот и претставува одлична арена за натпревар на политичките идеи, програми и кандидати. Нуди концентрација на една респектабилна бројка на потенцијални гласачи која не смее да биде потценета во ниту една комуникациска стратегија на политичките субјекти.

Дилемата дали треба да се присуствува на Facebook е одамна надмината. Наместо тоа, политичкиот пи-ар се соочува со предизвикот да одговори на дилемите за квалитетот, квантитетот, формите и содржините на информациите пласирани во насока на успешно водење на политичката пропаганда.

Политиколозите и политичарите будно ја следат популарноста на социјалните мрежи. Постојано се раѓаат нови форми на политичка комуникација. Се надевам дека за сега новите форми во блиска иднина ќе бидат застарени затоа што човековиот ум е во потрага по нешто поново и поново и кое сега за сега е во зародиш. Времето ќе покаже дали моите размисли ќе се обвистинат.

Ако 20-от век беше век на информации, 21-от век сосема сигурно е век на комуникација

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Максуд Е., Шандуловска М., Гелев С. (2012): Новиот начин на комуникација: социјални мрежи, Европски Универзитет, 2012 год, стр.390-398;
- Државен завод за статистика, URL: <http://www.stat.gov.mk/pdf/2011/8.1.11.25.pdf> , пристапено на 16.10.2014 год.;
- Backstrom, L., Huttenlocher, D., Kleinberg, J., & Lan, X. (2006): Group formation in large social networks: Membership, growth, and evolution. Proceedings of 12th International Conference on Knowledge Discovery in Data Mining, pp. 44-54;
- Schulz W. (2011): Mediji u izbornoj kampanji. Bo: Zerfaß A. & Radojković M. (2011) Menadžment političke komunikacije, Konrad-Adenauer-Stiftung, VS Verlag für Sozialwissenschaften, 65189 Vizbaden, Nemacka, str. 85-160;
- Tenscher J. (2011): Masovni mediji i politicka komunikacija. Bo: Zerfaß A. & Radojković M. (2011) Menadžment političke komunikacije, Konrad-Adenauer-Stiftung, VS Verlag für Sozialwissenschaften, 65189 Vizbaden, Nemacka, str. 201-237;
- Kamps K. (2011): Internet i politika. Bo: Zerfaß A. & Radojković M. (2011) Menadžment političke komunikacije, Konrad-Adenauer-Stiftung, VS Verlag für Sozialwissenschaften, 65189 Vizbaden, Nemacka, str. 277-328;
- Althaus M. (2001): Campaign! New strategies for campaigning, PR and lobbying. Münster: LIT;
- Althaus M. (2003): Campaign! 2. New strategies for campaigning, PR and lobbying. Münster: LIT;
- Vidic K., Rakar M., Dzajic M. (2011): Politicka komunikacija na Internet, Centar modernih vestina, Beograd;
- Corner, J., Pels, D. (2003): Introduction: The Re-styaling of Politics. U: Corner J., Pels D. , Media and the Restyling of Politics: Consumerism, Celebrity and Cynicism, London, Sage Publications, pp. 1-18;
- Holtz-Bacha C. (2006): Media Policy for Europe. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften;

- Gellner W., von Korff F. (1998): Democracy and the Internet. Baden Baden: Nomos;
- Стефаноски З. (2009): Политиката и електронските медиуми во Република Македонија – предизвици и перспективи, Политика и меидуми, Политичка мисла – списание за политичко – општествени теми, стр. 91-96;
- Чупеска А.(2009): Политика виа Интернет, Политика и меидуми, Политичка мисла – списание за политичко – општествени теми, стр. 61-68;
- Poster M. (1995): CyberDemocracy: Internet and the Public Sphere, University of California, Irvine;
- Серафимовска Е. (2013): Психологија на социјалните мрежи и различностите, Трајкоска Ж. (2013): Различностите низ призмата на редакциите: Поглед одблизу врз создавањето на вестите, Висока школа за новинарство и односи со јавноста, Институт за комуникациски студии, стр. 83-103;
- Ристески М., Крстевски В. (2014): Основи на политичката комуникација преку Facebook, Фондација Фридрих Еберт, Канцеларија – Скопје;
- Bebic D. (2011): Uloga Interneta u politickoj komunikaciji i poticanju politicke ukljucenosti gradzana u Hrvatskoj: Izborna kampanja na Internetu 2007, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti, str. 29-47;
- McCarty N., Meirowitz (2007): Political Game Theory: An Introduction, Cambridge University Press;
- Social Bakers – The Recipe for Social Marketing Success, URL: <http://www.socialbakers.com/facebook-statistics/macedonia>, пристапено на 16.10.2014 год.;
- Internet Live Stats, URL: <http://www.internetlivestats.com/internet-users/> , пристапено на 28.12.2014 год.;
- Media Plan Institut, URL: <http://www.mediaplan.ba>, пристапено на 28.12.2014 год.;
- Дневен весник “Нова Македонија”, интернет страна <http://www.novamakedonija.com.mk>;

Information Technology Union, URL: <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/facts/ICTFactsFigures2014-e.pdf>, пристапено на 29.03.2015 год;

Интернет локација на анкетата со која е спроведено истражувањето: <http://sharefair24.com/anketa>.

SOCIETY

ПРОСТОРОТ И ВРЕМЕТО ВО УСЛОВИ НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈА И КРЕИРАЊЕ НА ИДЕНТИТЕТОТ

Драган Стефановски

Д-р, Самостоен истражувач, Македонија

e-mail: draganstefanovski@hotmail.com

Апстракт

Процесот на глобализација не е рамномерен или подеднакво слоевит за сите луѓе, но факт е дека секој од нас со истиот се соочува во секојдневното живеење. Рајт Милс со чувство на имагинација напомнува дека просторот под нас забрзано се стеснува, а историјата на нашето време е историја на неговото забрзување. Во право е Дејвид Харви кога говори за „компресија“ на времето и просторот. Ако се има во вид дека времето во кое живееме како и просторот на кој растеме, се битни елементи во креирањето на идентитетот, со настанокот на „компресијата“ доаѓа до криза во неговото формирање. Глобализацијата делува плуралистички врз идентитетот, при што со новите позиции истиот е помалку фиксиран, или затворен. Националниот идентитет е валиден извор за личниот идентитет. Индивидуата е секогаш подготвена да го брани сопствениот идентитет од силите кои го загрозуваат. Интернетот го означи крајот на просторот за добар сет од деловни и други активности кои се реализираат низ мрежата на виртуелните текови на сајбер просторот. Модернизацијата создаде нови односи, препознатливи во културната различност, но и во состојбата на унифицираност која постапно го покрива светот. Модернизацијата радикално ја прошири можноста секој поединец да конструира свој личен идентитет, запазувајќи го широкиот спектар на индивидуални слободи.

Клучни зборови: глобализација, национален идентитет, време, простор, Дејвид Харви

SPACE AND TIME IN TERMS OF GLOBALIZATION AND CREATION OF IDENTITY

Dragan Stefanovski

Ph.D. Independent researcher, Macedonia

e-mail: draganstefanovski@hotmail.com

Abstract

The process of globalization has been uneven or layered equally to all people, but it's a fact that each of us is facing this process in the everyday life. Wright Mills with a sense of imagination draws attention of the area where we are rapidly shrinking, and the history of our time is the history of its acceleration. David Harvey is right when he talks about "compression" of time and space. If we take into consideration the time and space in which we live and grow, as important elements in the creation of the identity and with creation of the "compression" comes to a crisis in his formation. Globalization acts pluralistically on the identity, so with these new positions he is less fixed or closed. The national identity is a valid source of the personal identity. The individual is always ready to defend his identity from the forces that are threatening him. The internet marked the end of the space for a good set of business and other activities carried out through the network of virtual flows of the cyberspace. Modernization has created new relationships recognized in the cultural diversity, but also in the state of uniformity which gradually covers the world. The modernization has radically expanded the possibility for each individual to construct their own personal identity, respecting the wide range of individual freedoms.

Keywords: *globalization, national identity, time, place, David Harvey*

Вовед

Кога говориме за идентитетот, особено креиран во современото општество, наидуваме на вистинско богатство од трудови во кои се говори за опстојбата на најразлични идентитети, во кои секако дека се опфаќаат како

индивидуалните, така и сетот од колективни идентитети. Мноштво од социолози како Вебер, Кастелс, Сасен, но и Ентони Гиденс и Урлих Бек го третираат наведениов проблем од своја призма на гледиште. Во таа смисла говорат за локалните, етнички, и културни идентитети, но и за регионалниот, европскиот и глобален идентитет, не занемарувајќи го и прашањето на идентитетот на градот односно урбаниот простор. Најголемиот дел од трудот го отстапуваме на анализа на идентитетот на урбаниот простор во кој контекст се опфатени и согледувањата за европскиот идентитет од перспективата на систем кој активно е вклучен не само во креирањето туку и во еволуирањето на самиот идентитет на урбаниот простор.

Гледано во глобални рамки наидуваме на богатство од разновидни идентитети. Истите често се проучуваат на различно рамниште, но како најексплатирани во научната јавност се проучувањата на индивидуалниот и колективниот идентитет. Глобализацијата инволвирана во секоја општествена сфера, придонела и за опстојбата, но и „доградбата“ како на индивидуалните така и на колективните идентитети. Особено ова е својствено за поединците и групите од постсоцијалистичките земји, кои се соочија со транзицион период, препознатлив по низа политички, економски и културни промени, кои се рефлектираа во барањето на одговор: за местото на поединецот, кој е и каде се наоѓа во глобалниот свет, и како понатаму со себе, креирајќи го притоа и односот кон другиот, различниот од себе. Идентитетот е субјективното чувство за припадност кон одредена група со која се идентификуваме. Предизвик за секој од нас е осознавањето но и правците во кои е можно да се движат нашите размисли сврзани со белезите и карактеристиките кои во себе, и за себе, ги креира „европскиот и глобалниот идентитет“. Во таа смисла се поставува прашањето дали на европскиот идентитет „има право“ секој европјанин или пак тој е „привилегија“ само за жителите членки унијата. Дел од просторот ќе отстапиме на значењето на ЕУ во самото инсистирање за формирање на европскиот идентитет. Во изминативе децении на просторот на Балканот се позачестено се говори за европскиот идентитет што постапно се доживува како составен дел од секојдневието на поединецот и колективот. Феноменот на европски идентитет е дотолку позначаен ако се има во вид партиципацијата на релативно голем број на држави(нации) што само по себе би значело „креирање“ на еден условно кажано мултикултурен и мултинационален идентитет со кој би се идентификувале сите членки на ЕУ. Но, факт е дека европскиот идентитет сèуште трага по самиот себе, истиот целосно не е дефиниран, односно не се детектирани сетот на вредности кои би биле прифатливи за жителите на Европа, особено важно за земјите коишто

„Љубоморно ја чуваат својата нација држава“ и од истата несакаат да се откажат.

Локален идентитет

Кога говориме за современите општества, всушност говориме за мултикултурни, мултиконфесионални и демократски општества, богати со низа култури во кои се препознаваат и локалните идентитети. Разбирливо вниманието го насочуваме кон два сегменти имено кон: националниот односно етнички и културниот идентитет. „Етничкиот идентитет (т.е. верувањето во етничко животно заедништво) се изградува на основа на разликите. Привлечноста меѓу оние кои себе се доживуваат како припадници на ист вид нераздвојна е од одбивноста кон оние кои се доживуваат како странци“(Putinja & Stref-Fener,1997:41).

Првата мисла која ни доаѓа за локалниот идентитет се однесува на националниот идентитет. Кога говориме за локален идентитет ние всушност говориме како за националниот идентитет така и за локалните култури препознатливи во колективните идентитети. Така видено, локалниот идентитет се формира преку културата, јазикот, вербата во заедничкото потекло, традицијата, и идентификацијата со одредени историски настани и личности. Во фокусот при формирањето на било кој идентитет се наоѓа културата.„Културниот идентитет е свест за поседување на одредени културни обележја кои се иманентни и кои припаѓаат на општествена група, при што несмеат да се изгубат од вид персоналните карактеристики помеѓу кои една е, и личноста препознатлива како припадник на групата“(Коковиќ,1997:266).

Современото општество е богато со различни култури, кои не само што опстојуваат едни покрај други, туку и остваруваат креативна интеракција на просторот. Ваквото општество кое е под влијание на процесот на глобализација и глобалната култура неминовно се соочува со извесна унификација, односно намалување на разликите помеѓу истите. „Треба да се има на ум дека драстичното намалување на културните разлики помеѓу етничките групи не може на едноставен начин да се доведе во врска со опаѓањето на организациското значење на етничките идентитети, или пак со разводнување на процесите на одржување на границите“(Putinja & Stref-Fener,1997:251).

Идентификувањето со одредена култура значи припадност кон истата како и прифаќање на тој културен модел. Хабитусот на културата е

мултидимезионален и мултифункционален, но неговата база во себе содржи сет од индивидуални потреби на поединецот. Идентитетот поседува динамичен еволутивен карактер што значи дека самиот под влијание на процесот на глобализација може да претрпи одредени модификации. Истиот дава една идеална претстава, односно ни нуди идеален културен модел како би требало да изгледа припадникот на локаланата заедница, а кои ги има прифатено културните и моралните норми препознатливи за локалното општество. Говорејќи за локалните идентитети во мултикултурните општества, ние всушност говориме за лепеза од колективни идентитети како што се (националниот, верскиот, културниот идентитет), кои постојано се наоѓаат во меѓусебна интеракција. Современото општество на поединецот му ја „дава“ можноста да поседува повеќе поединечни идентитети во зависност од улогата што ја има во неговото секојдневие. Поединците и групите кои во себе носат индивидуални и колективни идентитети, не треба да стравуваат од различноста на другиот. Од што всушност човекот стравува. Во оваа смисла би се повикал на размислите на Милс во Социолошката имагинација. Секој поединец живее од една генерација до друга, во одредено општество, и го живее животот во одредено општество и простор, го живее во една историска секвенца. Тој придонесува колку и да е незначително во градењето на општеството и идентитетот, иаку и тој самиот е производ на општеството.

„... не е точно тоа што го вели Ернест Цонс дека „човекот е главен непријател и дека неговата најголема опасност токму неговата сопствена непокорна природа... напротив „човековата најголема опасност претставува непокорната сила на современиот свет, кои го отуѓуваат човекот од човекот. Во оваа смисла општествените науки постануваат заеднички именител на нашата културна современост“ (Милс, 1998:13-17).

Културен идентитет

Постојат повеќе базични елементи при креирање на идентитетот со кој се препознава и идентификува населението, а круцијален е секако културата. При тоа говориме за локален културен идентитет, регионален или за европски културен идентитет. Културните вредности на одреден модел ги посочуваат карактеристиките на популацијата со кои таа се одликува но и по кои се разликува од припадниците на останатите културни модели. Културата е своевиден стожер на одреден идентитет, точка која фактички ја разграничува различноста, а го идентификува себството, својот етникум и народ. Секоја култура поседува степен на отвореност и прифаќање на промени во сопствената култура. Идентитетот претставува еден од базичните сегменти на

основните човекови права, а непочитувањето би претставувало недемократски чин со форма на антисемантизам.

„Сепак културата, во оваа аналитичка рамка, не треба да се разгледува како пакет на вредности и уверувања сврзани со одредено општество. Она што го карактеризира развојот на информациската, глобалната економија е всушност нејзиното појавување во многу различни културни т.е. национални контексти: во Северна Америка, во Западна Европа, во Јапонија..., како и нејзиното планетарно значење, влијаејќи на сите земји и водејќи кон нејзиното планетарно разбирање во мултикултурална рамка“ (Кастелс, 2005: 182).

Глобалното општество за сопствени потреби ги креираше а подоцна и оформи, глобалната економија, глобалниот град, урбаниот начин на живот, со еден збор „глобалниот“ идентитет, па во таа смисла креира и модел на глобална култура. Ваквиот културен модел, повеќе или помалку во зависност од индивидуалните посебности се инволвира кај секој поединец и група, притоа разбирливо не отфрлајќи ја својата. „Културниот идентитет се формира низ сложен процес во кој директно се судруваат потребите за универзијализација на поедините култури од една страна и неминовноста од почитување на посебностите, од друга страна“ (Ацески, 2011: 127-128).

Индивидуата во современото општество може да усвои повеќе различни култури истовремено, без тие меѓусебно да се исклучуваат, такашто покрај сопствениот локален културен модел, таа може да се идентификува со регионалниот или европскиот културен модел. Истиве културни модели претставуваат масовни култури, но не треба да забораваме дека за жал, современото општество сеуште се соочува со пополуација која припаѓа на одредени субкултури или контракултури. Културниот идентитет претставува идентитет кој ја одредува припадноста на одредена група на индивидуи. Тој е динамична и еволутивна категорија, која се модифицира, менува и надоградува во текот на времето, се формира низ долг временски период, а во него се интегрирани јазикот, културното наследство како и неговата традиција. „Глобалниот културен пристап се фокусира на проблемот на хомогенизација на културата и на влијанието на културата и мас-медиумите на положба на индивидуалните и/или националните идентитети во епохата на глобализација“ (Vuletić, 2003: 14).

Глобалниот културен идентитет, заедно со останатите глобални вредности е модел кој од поединецот или групата знае да се доживее како процес на: унификација, вестернизација, хомогенизација, како и градење на потрошувачка култура препознатлива во афирмирањето на престижноста.

Вотерс говорејќи за културната унификација истакнува: „ Доколку културата е унифицирана, таа ќе биде крајно апстрактна, и ќе изразува толеранција за различноста на индивидуалниот избор. Она што, исто така, е значајно, територијалноста ќе исчезне како еден организирачки принцип на општествениот и на културниот живот“ (Вотерс, 2003:14). Во таа смисла Вотерс говори и за „хаотичноста“ на глобалната култура, како и за самите значења и „реватилизираност“ на нејзините компоненти. Од друга страна, глобалниот културен модел ги поседува вредностите на универсализмот со што се „намалуваат“ културните разлики помеѓу припадниците на различните култури.

Ризикот за загрозување на локалниот културен идентитет, постои насекаде но најизразен е во земјите во развој. Моќта на идентитетот е неоспорна тој го овозможува поставувањето на границите на личната идентификација.

Но што содржи глобалната култура, односно што претставува глобалниот културен идентитет? Разбирливо, комплексно прашање во кое влегуваат систем на вредности во контекст на последната еволуција на глобалното општество, поврзани со современиот капитализам, економијата, глобалниот пазар, градот, и информатичката технологија која се доживува како вистинска логистика на современото општество.

Но секако дека не треба во никој случај да „бегаме од различноста, бидејќи по дефиниција не значи непријателство. Во таа смисла уште во средниот век Абелард порачува *diversa non adversa* (разновидностите не значат непријателство) (Крстески:2009:9)

Кога ја анализираме глобалната или светска култура сметам за неопходно да се понуди нејзина категоризација. Во таа смисла би го спомнале Кавилос кој светската култура ја поделува на најмалку седум немерливи цивилизациски системи: христијански, кинески (конфучијанско-таоистички будистички), исламски, хинду, јапонски (шинто-будистичко-конфучијански, латино американски синкретистички и неисламско африкански“ (Kavilos, 1988:210-12 во Вотерс, 2003:81). Факт е дека глобалната култура најинтензивно се восприема преку масовните медиуми (глобални ТВ куќи, глобалната уметност (најдоминантно филмската и музичката уметност).

Европски идентитет

Напливот на процесот на глобализација изненадувачки повторно отвори и актуелизира прашања карактеристични за претходните еволутивни форми на општеството, особено прашањето за идентитетот. Кристално јасно е, дека идентитетот е форма која еднаш за секогаш не е дадена, односно дека претставува појава која е еволутивна и има динамичен карактер. Едно од најактуелните прашања кое сериозно ја ангажира научната јавност е прашањето за постоењето или непостоењето на европскиот идентитет. Европскиот идентитет може да се перцепира од повеќе аспекти како што се: економскиот, политичкиот, социолошкиот, а во тој контекст и антрополошкиот. Во мултикултурните општества точно се знае кои сме ние, а кои тие, другите различните од нас. Идентитетот е во тесна корелација со културата, нормите, уметноста, начинот на живот преку кои ја реализираме идентификацијата. Промените коишто настанаа по прашањето на идентитет пред се се поврзуваат со различните општествени периоди, кои накусо би ги поделиле на период до студената војна и оној по завршувањето, односно падот на социјализмот. Падот на социјализмот ја отвори можноста за обединување на Европа, сметајќи дека тој процес не може да се попречи. При креирањето на европскиот идентитет, активно е вклучена европската унија со програми и проекти кои ја прокламираат мултикултурноста и почитувањето на различности.

Евроинтеграциските процеси дополнително го афирмираа прашањето за европскиот идентитет. Кога се говори за него, тој треба да е креиран на начин со кој би можело да се идентификува секоја индивидуа. Европскиот идентитет би требало да нуди широки идентификациски рамки, а идентификациските вредности да бидат на еднаква дистанца за секој етникум во Европа. Европска Унија посветува посебно внимание на културата, како фактор кој влијае на идентификацијата на европските вредности. Заедништвото односно обединувањето на народите во Европа, под европско знаме претставува сложен општествен феномен прифаќајќи го наднационалниот европски идентитет.

„Во Уставот на Европа јасно се назначени темелните начела на солидарност и субсидијарност. Уставот е: „ култура, слоевит и диференциран. Во него влегува културното искуство на народот(народите), од него се нахрануваат надежите во културата и конкретните утопии. Секое уставно начело произлегува од најдлабоките слоеви на културата“ (Haberle,2002:232,Penda,2005:161 во Ацески, 2011:139).

Во глобалната епоха во која се повеќе имаме подвижност и миграција на населението, во која се остварува и интензивна културна комуникација, се поинтензивно се говори и за културната хомогенизација. Кога се говори за европскиот идентитет, во контекст дали истиот постои или не, се забележуваат две различни стојалишта.

„Самата идеја за Европа која би се засновала на заедничкиот идентитет многу е двосмислена. Угледниот историчар Јосеп Фонтен покажа дека европскиот идентитет во текот на историјата секогаш настанувал во спротивност на „другите“ варварите од различни видови и потекла“ (Castells,2003,334).

На самите почетоци, дефинирањето на европскиот идентитет главно бил моделиран преку идентитетите и културите на големите и развиени европски земји и народи и нивните културини модели кои што биле доминатни во Европа, во секоја сфера игнорирајќи и маргинизирајќи ги идентитетите на останатите европски народи.

„Ако смислата поврзана со идентитетот и ако идентитетот остане исклучиво на ниво на национално, регионално или локално, европската интеграција нема да отиде подалеку од заеднички пазар, кое ќе биде слично на зоните на слободна трговија во другите делови од светот. Европското обединување долгорочно, тражи европски идентитет“ (Castells,2003,357). Со еден збор европскиот идентитет е неопходен за обединувањето на Европа и надминувањето на физичките и умствените и виртуелните граници, со што би се обединиле сите народи под знамето на ЕУ. Европското обединување несмее да остане само во сферата на економијата, и политиката туку во секој општествен сегмент.

„И така во главно, европски идентитет не постои. Но тој би можело да се изгради, но не во спротивност на националниот, регионалниот и локалниот идентитет туку само како нивно надополнување“ (Castells,2003,358).

Европскиот идентитет, во себе треба да ги содржи вредностите на универзализмот, кои немаат за цел да елиминираат било кој од локалните идентитети, туку да биде уште еден идентитет преку кој би можело да се идентификува населението во Европа. Тој нема за крајна цел да го минимизира значењето на националните идентитети, а неговото вистинско значење треба да биде во остварувањето на идеата за обединување на Европа. Во овој контекст ЕУ презема мерки кои се поврзани со зачувување и негување на културните вредности и традиции, како и негување на културните

различности. Преку европската култура и идентитет се афирмираат вредностите како на толеранцијата така и на плурализмот.

Без оглед на се, за Европа може да кажеме дека поседува културно наследство, и заеднички карактеристики, независно дали се од понов или постар датум. Гледано од антрополошки аспект, заеднички карактеристики на европјаните, за мнозинското население се: припаѓањето на белата раса, христијанската религија, (православие и католицизам), Европа е христијански континент, а како дел од него се сетот на вредности сврзани со демократијата и привилегиите кои се чувствуваат од неа. Од овој аспект во европскиот идентитет влегуваат и настани поврзани со одредени историски моменти, во кои биле инволвирани повеќето европски народи. Тука би ги спомнале Балканските како и двете Светски војни во кои се инволвирани сите народи во Европа. Европскиот идентитет не треба да биде „melting pot“ односно да врши претопување на националните идентитети во Европа што значи дека не треба да претставува унификација на Европа и народите во неа.

Глобален идентитет

Современото општество високо ги цени вредностите на мултикултурализмот, интернационализмот и космополитизмот. Тоа е видливо од самата комуникација, интеракција и размена на информации, како и нивното брзо циркулирање. Луѓето од различни делови на светот стапуваат во интеракции од најразличен вид: официјална, службена или неформална, меѓусебно разменувајќи информации. Покрај различните идентитети кои што егзистираат во светот, глобалното општество ги нуди на човештвото, вредностите на космополитизмот и идентитетот на глобалното граѓанство, истакнувајќи ги притоа вредностите на глобалниот идентитет. Во фокусот на идентитетот е идејата за космополитизмот и нејзините вредности како и целите на глобалната економија. Концептот на глобалниот идентитет се конектира со идеите за космополитизмот, мултикултурализмот и интеркултурализмот. Тој е „последница“ на интернационалното општество кое виртуелно ги брише националните граници и општества. Оцртувањето на глобалниот идентитет е најекспониран во тн глобалните градови.

Глобалниот граѓанин е оној кој се идентификува со глобалната култура и поседува интереси и аспекти во неговиот живот кои се наоѓаат надвор од границите на матичната заедница, и истиот не поставува услов за откажување од националниот идентитет, неговите вредности и култура.

Современото општество кажано кастеловски е вмрежено општество во кое населението меѓусебно се поврзува преку интернет мрежата, мобилната телефонија и се поинтензивната комуникација и размена на информации. Интернетот најинтензивно ги рашири вредностите на глобалната култура и глобалниот идентитет, интензивно потпомогната од глобалните тв мрежи.

Глобалниот идентитет е идеја за своевиден универзален идентитет кој го поседуваат граѓаните на глобалното општество. Поголемиот дел од луѓето коишто живеат во современите општества градат пред се бикултурен идентитет, што значи покрај националниот и културен идентитет во сопствениот хабитус го прифаќаат и глобалниот идентитет и култура.

Урбаниот начин на живеење се распострани на секој меридијан од светот во кој се достапни услугите на интернет и на глобалните тв мрежи. Глобалниот идентитет има за цел овозможување на сопствено интегрирање на глобални рамки и лично вклучување во настани и преземање на стилови препознатливи за глобалната култура. Електронските масовни медиуми се од круцијално значење за креирањето на глобалниот идентитет и култура но пред се за нивното омасовување. Во стожерот на глобалниот идентитет се вградени високите, економски, културни, уметнички и позитивни човечки вредности, кои се во согласност со современото општество. Ваквиот идентитет дополнително го поттикна развојот на личноста претворајќи го граѓанинот во одговорен и совесен жител на глобалниот град и глобалното општество. Процесот на културна глобализација сеуште за жал се конектира со појави какви што се деструкцијата на локалните културни идентитети, согледувајќи го локалниот културен идентитет како жртва на забрзувањето на хомогенизација, вестернизација и потрошувачката култура. Глобализацијата не ги руши локалните идентитети, туку само ги збогатува истите со уште еден глобален идентитет, покрај локалниот, кој во ниту еден случај не влијае на губење на истиот, или пак влегува во одрредени конфликти со него. Глобалниот идентитет единствено го надминува концептот на националните географски граници обединувајќине во едно глобално општество. Тој не ја брише нашата историја, и традиција, туку ни го нуди можност за ширење на веќе постоечките хоризонти, знаења и комуникација, како и воспоставување на пријателства со луѓе генерациски слични на нас насекаде во светот.

Просторот и идентитетот

Кога говориме за просторот и неговиот идентитет секогаш истиот го анализираме од повеќе аспекти, а пред се преку: културно историските

компоненти, архитектурата, плоштадите, централното урбано јадро, парковите и урбаниот начин на живот. Просторот секогаш го поврзуваме со непосредните корисници. Преку поврзувањето со групата, етникумот, неговата култура и историја се пишува односно гради идентитетот на просторот. Секој фрагмент на урбаниот простор креира своја сторија која се имплементира во севкупниот идентитет. Тоа е неговата инфраструктура, централната бизнис област, слободниот простор, старата архитектура, галериите, спомениците на култура, спортските дворани и слично. со еден збор идентитетот на градот е огледало на идентитетот на поединецот, но и на нацијата, државата. Во таа смисла би се повикале на Фаланган кој вели: „Културата на градовите секако ги вклучува етницитетите, животните стилови, сликите(перцепциите)-доколку ја земеме во предвид концентрацијата на разновидните малцински групи во урбаната популација, постоењето на разновидност од потрошувачки добра, и дифузија низ стилските масовни медиуми. Градовите се сајтови на културната индустрија, каде артистите, дизајнерите, и изведувачите, ја продуцираат и продаваат нивната креативна работа“(Flanagan, 2010:9-10).

Секако дека дел од самиот идентитет на урбаниот простор претставуваат и природните обележја како трајни, но и кеовите, градските шеталишта, планините во најблиското опкружување гледано од позиција на рекреативен но и еколошки појас. Урбаниот простор во современиот град нуди разновидност, што значи сет од најразлични начини на користење на истиот, поседува и сензуална компонента препознатлива во урбаното живеење. Градот е простор на мултикултурноста која се согледува во присуството на разни етнички, културни и професионални групи. Може да кажеме дека градот е богат со идентитети. Тој во себе го има деловниот, културниот, урбаниот идентитет. Градот со векови наназад го гради и доградува својот идентитет, по кој ќе биде препознатлив од останатите. Во оваа смисла преминот од модерната во постмодерната, значеше и премин од индустриско општество и индустриски тип на град кон постиндустриско општество и постиндустриски град.

„Терминот глобален град може да биде редуциран и измамлив доколку сугерира дека градовите се чиста случајност и конечен исход од глобалната економска машина. Тие се специфични места чиј што простор, внатрешната динамика и социјалната структура и тоа како имаат важна улога; всушност ние ќе можеме да го разбереме глобалниот поредок единствено анализирајќи зошто клучните структури на светската економија особено нужно се поставени во градовите“ (Sassen,2005:84). Нештата кои глобалниот град ги продуцира се логистиката и финансиските добра.

Во делот од Европа, кој до деведесетите години од минатиот век беше соочен со процес на менување на политичките системи, градовите се преполни со соц-реалистички градби. Со глобализацијата доаѓа до нивна постапна трансформација, гледано како од централното урбано јадро така и од нивната периферија. Градот, како и живиот организам има свој циклус, кој го искористува за менување, видоизменување и надоградување на сопствениот идентитет. Глобализацијата особено е препознатлива, токму во урбаниот простор на градот, каде што доведува до идентични промени во градовите со ист ранг. Во таа смисла дел од меганополисите прераснаа во глобални градови, а останатите несомнено се под глобалното влијание и се прилагодуваат според сопствените можности. Интересини се искажувањата за градот, на Парк кој вели дека основна одлика на американскиот град е тежнењето да се подреди на извесни модели односно да поседува зони кои просторно се одредени. Во таа смисла вели: „Секој град, има свои зони на тешка и лесна индустрија, свои градови сателити и свои нечисти четврти(сламови); свои колонии на доселеници кои ја задржуваат својата сопствена култура. Секој град има и свои боемски места каде што животот е послободен и поосамен. Парк говори и за природни подрачја под кои подразбира географска површина препознатлива со физичката особеност, како и со особините на населението кое ги населува.(Р.Е Парк, во Vujović ,1988:26)

Во оваа смисла Парк смета дека градот би можело да претставува креативен обид да се формира свет во кој се живее. Со создавањето на градот човекот се создава самиот себе. Се она што се менува во светот е резултат на личните промени на секој од нас.

Како глобалните процеси влијаат на градот најдобро би го прикажале со коментар на Сасија Сансен:

Современите градови се заедници со популација која домува на соодветна оддалеченост од централната бизнис област. Тој креира таков социјален живот, кој овозможува заживување на бизнисот и кариерата. Тоа е град во која видлива е транзицијата од индустриското во постиндустриско општество. Од друга страна денешниот град се соочува со опасност од губење на сопствениот идентитет, што е резултат на се позачестената имитација. Секој сегмент на градот поседува сопствен идентитет, но најизразената хетерогеност во градот е препознатлива токму во детектираните разлики помеѓу резиденционалните зони, сламот и гетото препознавајќи два света на еден ист простор.

Идентитетот на резиденционалните зони условно е универзален, знаејќи дека го поседува секој град кој припаѓа на западната цивилизација,

препознатлив во луксузот и неговиот гламур. Симболичкиот урбан простор е елемент на урбаната структура, разбрана како социјална категорија, преку која врши идентификација на општествена група, поврзана со средината односно урбаниот простор, способен да симболизира голем број на релевантни чинители на идентитетот, кои на индивидуите или на општествените групи им овозможуваат нивно идентификување со градот. Идентитетот на луѓето од резиденционални зони од градот се разликува од идентитетот на луѓето од вобичаните области во кои живеат припадниците на средниот општествен слој, а разликите во идентитетот се дијаметрално спротивни со жителите на сламот и гетото.

Не би можело да говориме за просторот, а во тој контекст и времето а да не кажеме неколку збора и за размислите на Гиденс. Тој процесот на раздвојување на времето и просторот го посматра како еден од три клучни чинители на преод од предмодерни во модерни општества (Gidens, 1998:26). Смета дека празнењето на времето е предуслов за празнење на просторот, кој пак од друга страна претставува процес на изместување на местото од просторот. Во предмодерните општества просторот и местото за мнозина луѓе, се преклопуваат имајќи во вид дека над просторната димензија доминира присутноста, односно најголемиот дел на општествените активности е од локален карактер. Самиот успон на модерноста се повеќе ја кине врската помеѓу местото и просторот.

Заклучок

Процесот на глобализација изврши сериозно влијание во секој сегмент на општественото живеење, па во тој контекст и на идентитетот на градот, и поединците, групите и заедниците кои ги имаат главните улоги во креирањето и користењето на таквиот простор. Се почесто стануваат видливи промените во градот резултат на динамичното живеење но и техникотехнолошкиот развој. Градскиот идентитет забрзано се менува, а улогата на креативниот поединец е значително поголема, и придонесува за напредок на градот не само на регионално, туку и на глобално ниво. Глобалниот пазар отвори натпревар не само меѓу корпорациите туку и меѓу градовите барајќи што подобро место во рангирањето. Современиот град во сопствената ДНК го носи мултикултурализмот и мултиетничноста и спојот на различните култури во урбаниот простор. Културата и културните вредности го засилуваат идентитетот во смислата на дистинкцијата односно дополнување на карактеристиките на припадниците на една група. Современото општество е исклучително богато со изобилство на култури на кои потребно е да се

посвети внимание во нивното негување. Глобализацијата придонесе за процес на инволвирање на западната култура која не ги елиминира до тогаш постојните локални национални и културни модели. Сосема е нормално глобалното општество да прифати вредности од глобалната односно светска култура.

Европскиот идентитет е од исклучителна важност за целокупно надминување на физичките и виртуелните граници преку кој ќе се постигне целосно обединување на европа под знамето на Европската Унија. Европскиот идентитет нема за цел да постигне унификација и претопување на локалните идентитети.

Литература

- Ацески,И.(2011).*Глобализација,идентитет,евроинтеграција*.Скопје:Филозофски факултет - Скопје.
- Ацески, И.(2013). *Социологија*.Скопје: Филозофски факултет-Скопје.
- Вотерс,М.(2003). *Глобализација*,Скопје: институт за демократија, солидарност и цивилно општество.
- Кастелс,М.(2005).*Ера на информации:Економија,општество и култура.Том I. Подемот на мрежното општество*.Скопје:Алеф.
- Коковиќ,Д.(1997).*Пукотине културе*.Београд:Просвета београд.
- Крстески,Е.(2009). *Европска унија и медитеранот*.Скопје: Скенпоинт.
- Хантингтон, С.(2010).*Судирот на цивилизации*,Скопје: Евробалкан.
- Castells,М.(2003).*Kraj Tisućljeća*.Zagreb:Golden marketing.
- Gidens,Е.(1998).*Nacije i nacionalizam*.Zagreb:Filip Visnjic.
- Mils, R.(1998). *Socioloska imaginacija*.Beograd: Plato.
- Putinja,F. &Stref, Z.(1997). *Teorije o etnicitetu*. Beograd :Biblioteka xx vek.
- Pušić,Lj.(2009).*Grad bez lica*.Novi Sad:Mediterran Publishing.
- Vujović,S.(1988).*Sociologija grada*.Beograd:Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Vuletić, V. 2003. *Globalizacija mit ili stvarnost*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Flanagan, W. (2010). *Urban Sociology*. New York: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Sassen, S. (2005). *Overview of Global Cities in: Kleniewski, N. Cities and Society*. Malden: Blackwell Publishing Ltd.

HIDDEN POLITICAL, SOCIAL, ECONOMIC AND LITERARY THEORIES THAT SUPPORT THE AMERICAN DREAM AND ITS SURVIVAL

Safaa Rabeeakh

Voronezh State University, Russia,

e-mail: safaa.rabeeakh@mail.ru

Abstract

The US sustainable development as well as of many nations depends on the provision to save national values as a key to people's faith, helping them strive for a better life and make use of their own potential and incentives, but entering many wars was the main reason behind the destruction of the American human soul which was unprepared to face such horrors and political hypocrisy throughout history. The wars filled with international political intrigue and nationalistic objectives. On the other hand, all the mingled spirits of the American population created political turmoil, and the appearance of differences in social, political, and economic and even regional groups tended to reaffirm the idea of the American dream which is considered the main ethos that forms the great nation values. Besides, the United States was trying to show the real identity and the real face of America – the face which is not as good and generous as it was spread to be. The wars expanded the problems of the US nation and did nothing to resolve them. In many cases, it raped the sense freedom of the American citizens leaving many of them disillusioned and morally crippled. As usual, the US tried to bring the old dreams back to remind the Americans how great they are. The American dream myth is powerful and this power comes from some hidden theories which stand against the whole circumstances to form the faith in the American society.

Keywords: American dream, hidden theories.

The American dream as an American ideal is used in many ways, but mainly it is an idea that referring to the success of the Americans and the immigrants on the ground of the USA through hard work and people can live happily as the USA offers absolute freedom. Many people have tried to purify the definition of the American dream, and this concept has also been subjected to a fair amount of

criticism. So here I put some theories to help critic to make scientific analyses to any work concerning the American dream. The whole theories are: («Futurism», Opportunity, «Individualism», «Freedomism», Environmentalism, Abstractionism, Materialism, Spiritualism, Immortalism (timelessness)). Here in this article, I will explain just three of these theories.

Futurism

«Futurism» performs a considerable, originative task in the outlook of mass social edification of the American dream not only in America but across the world especially where the American dream invades a space in people's mind. Adams's belief in the imperishable soul and hopefulness of the American dream and its values which were a state of mind and part of the American social consciousness. So the big question here is the American dream about the past, present or the near or far future? For Adams the «dream» was not about the past but about the near future. The future picture of the American dream is difficult to be disowned, the future is all around us, but we cannot see it, it's unpredictable. We don't hear it or see it, so we can't tell and talk about it but we can imagine it «...it is unreasonable to deny the common experiences of men. Now it is the experience of all that dreams are significative of the future» [1].

Mass social culture worked within the core of the dream as a mixed combination of magazines, newspapers, famous books, sports, movies, a popular trend, especially in styles of dress and ornament or manners of behavior, proclamation and other kinds which were brought by immigrants to the USA after the Second World War strongly interactive to the whole development happened there, where «Futurism» coined a new image within the spirit of different culture, not just in the USA but expanded to reach the farthest point of the world, which inspired many contemporaries to explore the future of many concepts within different mixed cultures. In general terms, Futurism's influence on the unprecedented social culture concepts has been ignored for one concept in the USA which is considered the union of all cultures, native or immigrants represented by the future of the American dream as an ideal that unites the whole American different nations.

While nobody would suspect the significance and importance of the «Futurism» to understand the deep meaning of the American dream in mixed mass culture and its effect on the near and far future, such power of focusing has dismissed «Futurism» to an inferior rank of materialism of the dream, to be

achieved in the future separately from the spiritual core of this dream. Few scarcely may reject, «Futurism» of the dream strongly appealed to some ideas that people kept in mind for a long time to catch this idea but the future of different dreams couldn't be reached easily. Salinger's «The Catcher in the Rye» and his Holden's red hunting hat he bought in New York after he left all the fencing equipment on the subway and ticked off the entire team which represents for him the opportunity for the near future to win something precious. In fact, this chasing hat which tells us that Holden is going to chase something, of course, it's the American dream but it's his own hybrid dream which is representing the near future within vague mass weird behaviors in a mixed society. When Holden wore this hat he opened the window to look at the future in a new way, so «Futurism» of the American dream here played a significant, creative role within the future of mass culture of the American dream within new hybrid generation represented by Holden and his foils. As he thought that he is victorious and he is going to win although the weaknesses that he owns inside, this represents the temporary material happiness to him which may lead to permanent secular spiritual happiness in the far future. Holden tries to use the hat as a symbol of winning his future and his dream but in fact, it was something different. The future of the American dream is not guaranteed for him because of the lack of confidence, Holden is full of suspicions. We see that in the next lines of Salinger «I took my red hunting hat out of my pocket and put it on - I didn't give a damn how I looked». «I'd already taken off my hunting hat, so as not to look suspicious» [6].

«Futurism» of the American dream still has a great power of seduction for both males and females from many countries just as an escape from the imposed outlines of the traditions to find new life in the Promised Land (the USA). The interest of escaping toward future grew during World War as the quick social changes happened to create new future of a set of circumstances which makes it imaginable to reach the dream as a way of future for both males and females while women take big role in the society to enhance the idea of American dream involved with the new belief that women are more- free than the first half of the 20th century, so the idea of «Freedomism» developed in politicians mind to open new space in the future for women to take high positions because they understand that women from different culture in the USA fill the empty place of men while they were struggling in the battlefield. Different culture gravitation, have a lot to do with Futurism's partnership with mass social culture under the theory of «Futurism» as I discuss here affecting the future of the American dream as an old and new concept in the near and far future. The increasing of the recognition of mixed different mass social culture is biased toward the dream as a promised future exploring actual conception of Futurism's dream theory in reality. Furthermore,

emphasizing on Futurism's connection with American dream opens new ways leading to reliance on their mutual eloquence, as a code recognized by the dream of a different gender of people who came to the USA and enrich the history and culture of the Americans for many years. «Futurism» connected to American dream as a cosmopolitan proceeding; ever after it accepted itself as a portion of a moving cosmopolitan enlightenment to the US. Saying that «Futurism» is entangling in the up growth of mass culture, it is true although many modernists seem irreconcilable. But, as awareness has progressively become clear and conscious to the variation among European modernists and postmodernists and as their views towards capitalism and communism as a part of the future which may build on the ashes of the old traditional and beliefs, it is so clear that the old meaning of the American dream may change its meaning due to the future changes but of course it keeps its meaning as it is planned by organizations and people who are responsible for its survival. Futurism's connection with both American dream and mass culture, to theorize some conceptions to understand the American dream as a dream of future. As the idea of «Futurism» exists in the core of the American dream, America considered itself as a future savior of the other nations by spreading the dream as an ideology over the world as a future savior. The American dream of the 20th and 21st had been concentrated on hard working and hope to overcome financial problems. The idea of the American dream had surrounded the ideas of «Futurism» with the changing meaning of the dream. So the idea of the American dream is a belief that the meaning of the life and one's personal fulfillment lie in the near or far future and not in the present or past which call other cultures to have its goal within a specific space and time in the future. «There is no such thing as «Futurism». Any definition of the futurist movement should try to take into account its diverse goals and results in space and time» [2].

Individualism

The beliefs in «Individualism», the realization or fulfillment of one's talents and potentialities, and reliance on one's own powers and resources, that may create new destiny and believe in existence, this belief can be different depending on how do people understand their dreams and how American consciousness works on different meaning of the dream. The phenomena «The American dream» must motivate the individuals to catch their dreams through their actions where the intentions of the individuals play the main role in planning their successful dreams. No one can fully discuss how the theory of the «Individualism» keep the idea of the American dream without considering the aesthetics of the American dream in people's mind and how literary works presented it. the significance of the theory of

«Individualism» is based on dependence on one's own powers, and the liberty of the individuals that shape the American dream through their ability to work and achieve the dream without depending on the society or the government even though the government itself try to impose the phenomena on people in one way or another to be involved in the modern American and universal culture. The American dream is steadfast in the themes of the realization or fulfillment of one's talents and abilities and self-reliant, they give examples of all the possibilities that the American dream is real if you just believe in your own abilities and power and of course freedom works as a guide to get the opportunity to form individual dream far from imposed dreams because the big meaning of the dream is lying in one's abilities. «The high value placed on the individual» [7].

Emerson emphasizes on the individuality even if the individual misunderstood «Is it bad then to be misunderstood? Pythagoras was misunderstood, and Socrates, ... To be great is to be misunderstood» [4]. Emerson is trying to say that unusual or unique men were misunderstood because of their individuality and generous ideas which inspired many different nations Emerson is trying to give an example of some remarkable thinkers to inspire the whole different modern thinkers and ideologists and make them as one coherent unit working as a muse to the American dream In poetry, politics, personal ethics, he teaches the possibility of being independent as the main step toward a free thoughts where self-reliance is the path to discovering the individuality within the American society to reach superiority. In Salinger's «The Catcher in the Rye» the main hero Holden at the end of the novel shows some signs of growth and self-awareness to let children experience their own dreams, to grab it by themselves according to their own individual ability to be discovered within their self-reliance «All the kids kept trying to grab for the gold ring, and so was old Phoebe... but I didn't say anything ... if they want to grab the gold ring, you have to let them do it... If they fall off, they fall off» [6].

Holden has come to the understanding of the idea that every child will depend on himself, even though they have to lose their innocence to the favor of the adulthood as the only way to achieve their dream based on self-reliance. Holden cannot prevent them from doing it or save them, just as he cannot prevent or save himself from becoming an adult, reaching this self-consciousness give him a huge emotional release as he reached to know himself as an individual who belong to hybrid generation of the American dream who stayed motionless in front of the corruptions Holden represent the death of the old and hybrid American dream but he in the same time was watching the resurrection of this dream in the eyes of the new generation that create new mass values.

Throughout the history, the American dream has become a resilient and supreme concept that Americans have come to realize and define it in many ways as pertinent to their own life which is not originated to their religion or any form of an ordinary event of the American history and traditions. The American dream individuality is different from any other national identity in the world, is formed and can be defined by mass values that depend on the individual and his explanation to the values. These mass values are deepened in the theory of «Individualism», the realization or fulfillment of one's talents and potentialities, and self-reliance (reliance on one's own powers and resources rather than those of others.) where people from different culture, not just the Americans can have their own dreams on the American land to be achieved through hard work of the individual and his sedulity makes his dreams come true. The obvious timeless notions of these values are embedded in the American dream and its mass cultural landscape of different understanding to the notion depending on the individual who cognize and try to surround the mythology of the American dream within an individual experience.

Freedomism

The early colonialists of The UK's North American colonies brought with them long-established conception about freedom and other different ideals just to pass their own ideas to fertile new lands which will form its destiny depending on some of these ideals, the conception of freedom that they brought included in itself various collection of special morals, rights, and nobleness which is determined by one's nationality and social position. the early meaning of the word freedom meant something different from modern time because it has that meaning which is strongly connected to religion which means you cannot do whatever you want because freedom is moral and spiritual as it is connected to religion so it means people have to be free from sins that they had committed and have to be more close to the example of the Christ. But nowadays the meaning is changed to be free spiritually and physically without being connected to religion or any other traditional concept which may fetter one's freedom. Even though the freedom conception was in its primitive transformation according to the conditions in colonial America encouraged the development of its meaning as an important ethos which is forming a new face of the United States within a new nation which is born to compete with the different European alternative ideas about freedom. The British encouraged a various group of colonists to immigrate to their colonies. Thus multiplicity swiftly became a fact of life. The USA hasn't any other ideals which are more important as their own

understanding towards the conception of their own explanation to the world freedom. The central term in American political vocabulary, freedom, which is always used interchangeably - is deeply embedded in the record of American history and culture and the daily life language.

The Declaration of Independence drew the right of the American to be free and the Constitution declares its role of protecting the blessing freedom as its purpose and announces The United States as the land of freedom on the whole levels politically, socially and economically. «Every man in the street, white, black, red or yellow», wrote the educator and statesman Ralph Bunche in 1940, «knows that this is «the land of the free»... [and] «the cradle of liberty» [5]. Ralph Bunche in his statement believed in absolute freedom, he even exaggerated his belief by using red and yellow to show that freedom is the main goal of American society. So as to achieve the American dream people need an American adoption to supreme political, social, economic ideology which passionately tries to achieve the whole levels of the word freedom. Ralph Ellison's *Invisible Man* is a protest against fettered freedom given to the black men because he considered slavery in the American society taking new form in the molding of freedom. The theory of «Freedomism» is so strong here in this novel we can see that there is no absolute freedom for the whole Americans because as we can see from the novel or the history of America two kinds of freedom the freedom of the white, as the freedom of the white as they believe its superior to the black so the freedom of the black is fettered freedom and they have to be under the control of the white and of course, it's a hypocrite kind of freedom given to the black. We can see that the authority doesn't have the ability to believe in the absolute freedom. While the black men were looking for their freedom in the American society and they struggle beyond this kind of freedom. In this novel the American organization does not have the belief in absolute freedom for the Negroes even though they are part of the society. The government couldn't let Negroes live as white men or may take an equal economic opportunity. So the economic opportunities for white men are different from those opportunities for black men or maybe there was no opportunity at all for them so the government in Ralph Ellison's novel there is no belief in economic freedom or dependence of the black men because they still work to the white. As we know «Freedomism» is the government, organization and people believe in absolute freedom but in this novel through seeking identity of Negroes we can see the lack of usual freedom that create the severe inner conflict which is leading to the destruction of the human soul as the destruction to the American dream to the black men in the USA, from above we can see that the American dream has different meaning to the black from the white as the authority doesn't give them the same right of the white. Racism in the USA stays as a barrier in front of freedom or

absolute freedom which is far away from the American society. Even we can say that black men in the society are invisible which means there is no right for them from the society they can't see them as a matter of prejudice men who can't let the black being seen and even they give themselves the right to insult the black men «That invisibility to which I refer occurs because of a peculiar disposition of the eyes of those with whom I come in contact» «One night I accidentally bumped into a man, and perhaps because of the near darkness he saw me and called me an insulting name [3].

The main questions that play a main role for the discussion of «Freedomism» are ... What are the conceptions of freedom? What features are held to be fundamental to «Freedomism»? There are two conceptions of freedom as presented in this discussion: the complete or absolute conception of freedom and the libertarian conception. «Freedomism» is considered in these questions and the will of politics to implicate it without removing the core of freedom by putting laws which may discriminate people, as it is known the freedom required for moral responsibility of politics to achieve absolute and libertarian conception of freedom, It is also important to specify what it is about which might be thought to act freely as American dream call people to be involved with as an ideology that included these levels of freedom Since politics have to make law for people so they have to share same belief in absolute freedom.

The idea of «Freedomism» is essentially omnipotent, omniscient, perfectly good, and eternal phenomena. The question of absolute freedom has been a center of controversy for centuries. In considering this question and others it will be helpful to consider the views of some important philosophers who have contributed significantly to the literature on the topic of divine freedom.

«Freedomism» can be considered with the understanding of the American dream under the modern conception of the term. «Freedomism» as a new term of philosophy concerning people who strive to defend the true and complete values of freedom and civil liberties. So «Freedomism» brings in its core physical and spiritual freedom to people. The first cornerstone of the American dream is the absolute belief in absolute freedom.

To sum up, the ideology or mythology of the American dream within these theories is going to reach the positive and the negative sides of the American dream according to scientific analyses in political, social and literary works and even can be used economically. These hidden theories inside works play the main role to keep the American dream alive and have the sense of resurrections.

References

- Aquinas Thomas. Summa Theological. Volume 3 .Part II, Second Section. Cosimo, Inc, 2007, was originally published in 1912, p.1599.
- Buelens Geert, Hendrix Harld, Jansen Monica. The History of «Futurism»: The Precursors, Protagonists, and Legacies, Lexington Books, 2012, p.1.
- Ellison Ralph. Invisible Man, a.b.e-book v3.0/ Notes at EOF, Copyright, 1947, 1948, 1952, published by The New American Library, Inc., New York, p.3-4.
- Emerson Ralph. Waldo and Larzer Ziff. Nature and Selected Essays. New York: Penguin, 2003. Print, p.183.
- Myrdal Gunnar. An American Dillema (The Negro Problem and Modern Democracy), vol. 1, sixth printing 2009, p.4.
6. Salinger J.D. The Catcher in the Rye. Published in Penguin Books. 1958, p.115, 204, 273,274.
- Truslow Adams James. The Epic of America. Safety Harbor, FL: Simon Publications, 2001, p.199.

**STIMULATION OF CRITICAL AND CREATIVE THINKING PROCESS
THROUGH PSYCHOLOGICAL WORKSHOPS AMONG
POSTGRADUATE STUDENTS**

Eleonora Serafimovska

PhD, University Ss. Cyril and Methodius, Institute for Sociological, Political
and Juridical research- Skopje,

e-mail: eleonora@isppi.ukim.edu.mk

Marijana Markovikj

PhD, University Ss. Cyril and Methodius- Skopje, Institute for Sociological,
Political and Juridical research,

e-mail: marijana@isppi.ukim.edu.mk

Abstract

Stimulation of critical and creative thinking process is the most essential aspect of shaping democratic citizens' identity and ideology, which have influence in establishing citizenship society. But, in the process of satisfying our ego, our tendency to see world only through our wishes and needs, we can often deny ourselves intellectual growth and opportunity. Critical thinking includes a complex combination of skills. Among the main characteristics are the following: rationality, self-awareness, honesty, open-mindedness, moral judgment etc. Psychological laboratory at the Institute for sociological, political and juridical research, Skopje, established block of 10 workshops with 6 groups of post-graduated students. Each workshop has different topic: building self-capacity, stimulation of communication skills, emotional management, conflicts, motivation stress management, stimulation of moral judgment competence etc. The workshop process by itself has character of research in action. Changes among students happened

during each workshop. Some of effect which have been shared in the groups are following: students become more aware about themselves and others, they can control their emotions and can manage arising conflicts. Other thing is that they find this process of learning as very effective in their professional life and academic too. They shared that this process stimulated their process of changes in personality and identity.

Keywords: *psychological workshops, democratic citizen's identity, creative and critical thinking, postgraduate students.*

ПОТИКНУВАЊЕ НА ПРОЦЕСОТ НА КРИТИЧКО И КРЕАТИВНО МИСЛЕЊЕ ПРЕКУ ПСИХОЛОШКИ РАБОТИЛНИЦИ КАЈ СТУДЕНТИ НА ПОСТДИПЛОМСКИ СТУДИИ

Елеонора Серафимовска

Проф. д-р, Универзитет Св., Кирил и Методиј“, Институт за
социолошки и политичко-правни истражувања, Скопје,

e-mail: eleonora@isppi.ukim.edu.mk

Маријана Марковиќ

Проф. д-р, Универзитет Св., Кирил и Методиј“, Институт за
социолошки и политичко-правни истражувања, Скопје,

e-mail: marijana@isppi.ukim.edu.mk

Апстракт

Поттикнување на критичкото и креативното размислување е еден од најважните аспекти на процесот на обликување на демократскиот граѓански идентитетот и идеологија, што пак има влијание во воспоставувањето на граѓанското општество. Но, во процесот на задоволување на сопственото его, на сопствената тенденција да се види светот само преку сопствените желби и потреби, луѓето често може да си ги негираат интелектуалниот раст и можности. Критичкото размислување вклучува комплексна комбинација на вештини. Меѓу главните карактеристики се следните: рационалност, самосвест, чесност, отворен ум, морално расудување и др. Психолошката лабораторија при Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања од Скопје, организираше блок од 10 работилници на 6 групи студенти на постдипломски студии. Секоја работилница беше на различна тема: градење на сопствени капацитети, поттикнување на комуникациските вештини, менаџирање со емоциите, разрешување конфликти, мотивација, менаџирање со стрес, стимулација на компетентноста за морално расудување и др. Работилниците сами по себе имаа карактер на акционо истражување. Промените кај учениците се случуваа во текот на секоја работилница. Некои од ефектите што беа споделени во работните групи се следните: студентите стануваат повеќе свесни за себе и за другите, тие можат да ги препознаваат и успешно да ги контролираат своите емоции и да управуваат со појавата на конфликтите. Друга придобивка е тоа што тие овој процес на учење го гледаат како ефикасен дел во нивниот професионален, како и академски живот. Тие споделуваат дека овој тренинг го стимулира процесот на промени во личноста и идентитетот.

Клучни зборови: *психолошки работилници, демократски граѓански идентитет, критичко и креативно мислење, студенти на постдипломски студии*

Вовед

Понекогаш терминот граѓанско општество се користи во поопшта смисла на "елементи како што се слободата на говорот, независно судство, итн, кои го сочинуваат едно демократско општество". [1] Особено во разговорите меѓу научниците од Источна и Централна Европа, граѓанското општество се гледа како концепт на граѓански вредности.

Демократијата пак е средство на власта каде луѓето не само што имаат моќ да изберат како ќе владее некој со нив, туку ќе имаат и знаење и вештини за да го направат тоа мудро – да исчекорат кога се корисни или повлечат чекор назад кога тоа не се, и да имаат увид и мудрост за да можат да ја направат разликата меѓу тие две. [2]

Демократските општества се посветени на вредностите на толеранција, соработка и компромис. Според зборовите на Махатма Ганди "нетолеранцијата сама по себе е еден вид на насилство и пречка за растот на вистинскиот демократски дух". [3] Граѓаните во една демократија немаат само права, туку и обврска да учествуваат во политичкиот систем, кој, пак, ги штити нивните права и слободи.

Воспоставување на демократско општество е сложен процес кој ги вклучува двата најважни сегменти: личноста и општеството. Ова е двонасочен процес, тој оди од општеството кон личноста и назад - од личноста кон општеството. [4] Уставот на демократските институции е одличен почеток што сепак не е доволен. Покрај Уставот, институциите ќе треба да ја промовираат демократијата постојано. Но, одржливоста на демократијата, исто така, зависи од ориентацијата на граѓаните и нивната посветеност на демократското кредо. Позитивната насоченост кон демократијата почнува со интернализација на демократските ставови и вредности. [5]

Стимулацијата на процесот на критичко и креативно мислење е најважниот аспект во процесот на моделирање на идентитетот на демократската личност и идеологија, што несомнено има огромно влијание во градењето на граѓанското општество.

„Ние го разбираме критичко размислување како целисходно, саморегулаторен суд што резултира со толкување, анализа, евалуација, и заклучок, како и објаснување на евидентните, концептуалните, методолошките и/или контекстуални фактори врз кои се заснова тој суд. Критичкото мислење е од суштинско значење како алатка за истражување. Како такво, критичкото мислење е ослободувачка сила во образованието и моќен ресурс во личниот и

граѓанскиот живот на индивидуата. Иако не е синоним за добро размислување, критичкото мислење е сеприсутен и само-корегирачки човечки феномен. Идеален критички мислител е вообичаено испитувачки (истражувачки) тип, добро информиран, со претерана верба во разумот и разумноста, со отворен ум, флексибилен, чесен во евалуацијата, искрен во соочувањето со личните предрасуди, претпазлив во донесувањето одлуки и подготвеност истите да се преиспитуваат, уреден во однос на комплексните прашања, вреден во барањето релевантни информации, разумен во изборот на критериуми и упорен во барањето резултати кои се толку прецизна колку што дозволува предметот и околностите на истражувањето. Така, едукација на добри критички мислител значи да се работи кон овој идеал. Тоа е комбинација на развој на вештини за критичко размислување со негување на овие диспозиции кои постојано даваат корисни увидувања, и кои се основа на едно рационално и демократско општество.“ [6]

Поставувањето на овој идеал (едукација на критички мислител) како основен предмет на акциското истражување значеше дизајнирање на програма со прецизни цели и задачи. Психолошката Лабораторија при Институтот за социолошки и политичко-правни работи (Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје) разви програма која предвидуваше десет прецизно испланирани последователни интерактивни работилници.

Психолошки работилници за стимулирање на критичко и креативно мислење

Теориско-методолошката основа на овие работилници ја сочинуваа психолошките истражувања на метакогнитивните појави: свест за сопственото когнитивно функционирање, субјективните доживувања кои произлегуваат од некои промени или привремени потешкотии во психичкото функционирање, како и стратегии на следење и управување со сопствената когниција и однесување.

Преку работилничките активности се овозможуваше стекнување на чувство на компетентност и способност за артикулација и обработка на важните внатрешни содржини. Содржините кои се искусени на работилниците овозможуваат унапредување на личниот и професионалниот селф и воедно имаа за цел да влијаат врз граѓанската свесност.

Сите работилници имаа основна структура: воведна игра/и-главна тема-завршна игра/и., како и основна појдовна премиса дека психолошките вежби во нивната основа ги подобруваат вештините, техниките, знаењето и ставовите на поединците.

Првата работилница именувана како „Јас и другите“ содржеше активности кои влијаат врз себе-спознанието. Се тргна од фактот дека појдовна точка во градењето на критичкиот ум мора да биде себе-спознанието, а основен елемент на себе-спознанието е свесноста - прво за себе (за тоа кој сум ЈАС), а потоа за другите луѓе, настаните и околностите.

Целите на работилницата беа меѓусебно запознавање, лична афирмација, свесност за себе, формулирање на групните правила и свесност за релациите помеѓу себе и другите, а елементи кои беа предмет на вежби и дебата во работилницата беа поимите *свесност*, *ЈАС* и *лична афирмација*.

Свесноста е постојан сознаен процес за нешто, некого, за себе; спознание и сфаќање на нештото, околностите и себе во даден момент. Свесноста е состојба или способност за перципирање, чувствување и реагирање согласно актуелните услови или настани. [7]

Постојат три области на свесноста кои критичкиот мислител би требало да ги знае:

1.Свесност за надворешниот свет. Оваа свесност го претставува актуелниот сензорен контакт со објектите и настаните во сегашноста.

2.Свесност за внатрешниот свет. Оваа свесност го претставува актуелниот сензорен контакт со внатрешните доживувања во сегашноста: што навистина чувствувам во внатрешната страна на мојата кожа.

Овие два вида на свесност опфаќаат сè она што може да се дознае со посредство на нашите сетила. Третиот вид на свесност е сосема поинаков. Оваа свесност е човековата свесност за сликите и предметите кои не постојат тука и сега, туку постојат во сеќавањата, фантазиите, имагинациите...

3.Свесност за активноста на фантазијата (имагинацијата). Оваа свесност ги вклучува сите ментални активности кои во овој момент се наоѓаат надвор од сегашната свесност за тековното искуство. Тие се: сите објаснувања, размислувања, интерпретации, споредби, планирања, сеќавања на минатото, антиципации на иднината.

Критичкиот мислител понатаму мора да се занимава со концептот на *ЈАС*: Кој сум Јас? Кои сме ние? Кои се оние другите? Ова се прашањата кои

себе си често си ги поставуваат луѓето во намерата себе си да се определат, дефинираат, разграничат од другите, но воедно и да ја објаснат нивната релација со другите. На прашањето *Кoj сум Јас* не може да се даде одговор без да се даде одговор на прашањето *Каде Јас прunaѓам*, поточно која е средината која не опкружува, во кое време живееме, кои се другите околу нас и какви релации градиме со нив. [8]

Индивидуата во исто време е и објект и субјект на спознание. Таа го спознава светот околу себе, но воедно, во тој процес се спознава и себе си. Спознанието на себе е континуиран процес, а негов основен услов е свесноста за постоењето во „тука и сега“. [9]

Личната афирмација е исто така неизоставен дел во процесот на себеспознавање и основа за градење на критичка личност. Стимулацијата на самопочитувањето во групните активности овозможува споделување со другите, таа овозможува да се види доброто во другите. Јакнењето на самопочитувањето овозможува стимулирање на потребата да се споделат емоциите, мислите, ставовите и воедно да се стекнат нови искуства. Свесноста за себе влијае врз градење на позитивна слика за себе што е еден од основните предуслови за превенирање на деструктивни реакции на конфликти како што се физичкото или вербалното насилство, „смирзување“ (отсуство на реакција) или „бегство“ (бегството може да биде физичко или ментално). [10]

Втората работилница беше именувана како „Вештини за успешна комуникација“ и имаше за цел освестување на начинот на кој вообичаено се комуницира со себе и со другите, препознавање на елементите на успешна комуникација, и учење на еден нов начин на комуникација како што е „моделот на жирафата и волкот“. [11]

Обуката во овој дел значеше првично усвојување на сознанијата дека комуникацијата е процес на взаемен однос помеѓу единките, при што врската помеѓу нив се реализира преку употреба на знакови. Комуникацијата подразбира интеракција односно - актуелно влијание на однесувањето и влијанието кое на поведението на некоја личност го врши друга личност. Влијанието понекогаш е реципрочно, а понекогаш еднострано.

Во оваа работилница се работеше според моделот на *ненасилна комуникација* создаден од Маршал Розенберг¹. Овој модел е отелотворен во

¹Маршал Розенберг (**Marshall Rosenberg**) е американски психолог и креатор на *Ненасилната комуникација*, комуникациски процес кој им помага на луѓето да научат како да разменуваат информации кои се неопходни за разрешување на

јазикот на две животни: јазикот на „жирафата“ и на „волкот“. [11] Според Розенберг, сите луѓе од рана возраст се учат да бидат *волци* и да го говорат јазикот на *волците*. Тој јазик доаѓа од главата и е рационален. Користејќи го тој јазик ние луѓето вршиме ментална класификација на другите околу нас во разни варијанти на категориите *добро* и *лошо*, *погрешно* или *исправно*. Ваквиот говор провоцира отпор, потреба да се одбраниме, потреба да возвратиме. Жирафата говори од срцето - соопштува што се случува со неа, како се чувствува без да им суди на другите. Говорот на жирафата е молба, а говорот на волкот е наредба. Јазикот на жирафата е јазик на искреност. Започнува со перцепција, следи идентификација на сопствените емоции, објаснува кои се причините што довеле до чувствата преку соопштување на сопствените потреби и на крај го соопштува своето барање. Жирафата секогаш зборува во прво лице единна. Секогаш почнува со *Јас*. Волкот почнува со *Ти*, проценува, просудува, дава наредби.

Тоа што критичката (а потоа и демократската) личност мора да го освести беше тема на третата работилница насловена како „Емоции“ и имаше цел подигнување на свесноста за нашите разновидни ментални состојби, свесноста за емоциите како нагони за дејствување, можноста и моќта на трансформирањето на негативните мисли во позитивни и менување на емоциите врзани за мислите.

Едукативната цел на оваа интерактивна работилница беше дека во суштина сите емоции се нагон на дејствување, моментални планови за очување на животот кои ни ги наменила еволуцијата. Самиот корен на зборот *емоција* е *motere*, латински глагол со значење „*да се движии*“, со додатен префикс „*е*“ кој означува „*да се движии напред*“, што навестува дека тенденцијата за дејствување е природна на секоја емоција. Дека емоциите доведуваат до акција најочигледно е кога ги набљудуваме животните или децата, но единствено во животинскиот свет, само кај „цивилизираните“ возрасни единки често наидуваме на големо отстапување: емоциите-вкоренетите импулси за дејствување- се раздвоени од очекуваните реакции².

конфликтите. Тој е основач и директор на *Центарот за ненасилна комуникација*, меѓународна непрофитна организација.

²Зборот емоција претставува термин околу чие точно значење психолозите и филозофите се спорат повеќе од еден век. Дефиницијата за емоциите во психолошкиот речник е следната: Зборот емоција потекнува од латинскиот јазик, а има значење на движење, односно има преносно значење и упатува дека личноста е во некакво движење. Овој термин упатува на состојби и процеси. Емоциите се проследени со телесни промени, но и промени во видливото

Учесниците во ова акциско истражување стануваа свесни дека погледот на човековата природа кој ја занемарува моќта на емоциите е навистина кратковид. Самото име *homo sapiens*, мислечки вид, погрешно е протолкувано поради новото разбирање и гледање на нештата кои науката сега ги признава во нашите животи. Како што се знае од искуство, кога се доаѓа до донесување одлуки и дејствување, чувствата во потполност учествуваат, дури и почесто од мислите. Современиот човек отишол премногу далеку во нагласување на вредностите и значењата на чисто рационалниот ум- што се мери со IQ, во човечкиот живот. Во секој случај, интелигенцијата за ништо не служи ако емоциите откажат.

Четвртата работилница насловена како „Конфликти“ имаше за цел подигање на свесноста за конфликтна ситуација, свесноста за природата на конфликтите, доживување на конфликтна ситуација и начини на реагирање во истата, сфаќање за „саботерите“ во разрешувањето на конфликтите, како и свесно барање на вистинските причини за конфликтот и можностите за позитивно разрешување.

Учесниците во акциското истражување прво стануваат свесни за самата природа на конфликтите: дека конфликтот е нормален и неопходен дел на сите здрави односи, релации. Затоа, учењето како да се справуваме со конфликтот, а не негово избегнување, е од клучно значење.

Кога конфликтот е погрешно менаџиран, може да им наштети дури и на долготрајните и внимателно градени релации. Но, кога конфликтот е разрешен на позитивен начин, тој дава можност за раст, во крајна линија- зајакнување на врската, релацијата меѓу две лица. Со учење на вештини потребни за успешно решавање на конфликти се јакне самодовербата и се инвестира во силни, напредни и растечки лични и професионални односи и релации.

Во работилниците се вежбаше разбирањето на конфликтот во релациите: дека конфликтот произлегува од разликите. Тоа се случува кога луѓето не се согласуваат околу нивните вредности, мотиви, перцепции, идеи, или желби. Понекогаш овие разлики изгледаат тривијално, но кога конфликтот предизвикува силни чувства, тогаш во суштината на проблемот е некоја длабока лична потреба: потреба да се биде безбеден и сигурен, потреба да се биде почитуван и ценет или потреба за поголема блискост и интимност. [13]

поведение, со општа насоченост кон внатрешната или надворешната динамика, кон нешто или од нешто што ја предизвикало емоцијата. [12] Постојат стотина емоции, заедно со нивните хибриди, варијации, мутации и нијанси. Се разбира, емоциите се многу попрефинети од зборовите со кои се опишуваат.

Понатаму се осознаваше дека конфликтите произлегуваат од различните потреби. Секој има потреба да се чувствува разбран, негуван, и со поддршка, но начините на кои овие потреби се задоволени варираат во голема мера. [14] Различните потреби за чувствување удобност и безбедност ги создаваат, креираат некои од најтешките предизвици во нашите лични и професионални односи.

Учесниците кои се обучуваа за да бидат „критичките мислителите“ имаа можност преку лично искуство да научат дека одговараат, реагираат на конфликтите врз основа на нивната перцепција на ситуацијата, а не врз основа на објективен увид во фактите. [14] Перцепциите пак, настанале под влијание на разните животни искуства, културата, вредностите, верувањата...

Менаџирањето на конфликтите беше последната образовна и тренинг цел во оваа работилница при што се освестуваа и „нездравите“ одговори на конфликти (како: неспособноста да се препознае и да се одговори на она што му е важно на другото лице; експлозивни, лути, штетни реакции; „повлекувањето“ на љубовта, што резултира со отфрлање, изолација, посрамување и страв од напуштање и неспособност за компромис или неспособност да се види другата страна; очекување на лоши резултати), како и „здравите“ одговори на конфликтите: капацитет да се препознае и да се одговори на нешта кои се важни за другите лица; мирна, не-дефанзивна и полна со почитување реакција; подготвеност да се прости и да се заборави и да се надмине конфликтот без задржување на лутината и бесот во себе; способност да се бара компромис и да се избегнува казнување и верување дека соочувањето со конфликтот е најдоброто за двете страни.

Петтата работилница насловена како „Мотивација“ беше со цел освестување на своите (лични) потреби, мотиви, јасно поставување на целите и осмислување на стратегиите за доаѓање до целта.

Луѓето со вештини за критичко мислење мораше да научат дека основна карактеристика на сите живи суштества е нивната активност, а процесот на придвижување кон активност заради исполнување на определени цели, насочување на активноста на определени објекти и регулирање на начинот на кој ќе се постапува- се нарекува мотивација. [15] Внатрешните фактори кои ги тераат луѓето кон активност, кои ја насочуваат и со неа управуваат – заради остварување на определени цели се нарекуваат мотиви. Мотивите се органски и психолошки фактори кој ја придвижуваат или насочуваат активноста. Извор на мотивите се потребите, што всушност значат недостаток на нешто во организмот, на пример недостаток на некои хранливи материи.

Во случај кога потребите нема да бидат задоволени се говори за фрустрација. Во случај кога има судар на различни мотиви се говори за конфликт на мотиви. [16]

Вежбите во работилницата им покажаа на учесниците дека во случај кога потребите не се задоволени може да се почувствува агресија, анксиозност, да се преминува кон користење на одбранбени механизми. Ова се негативните ефекти од незадоволувањето на потребите. [17] Позитивни ефекти се вложување на напор кој ќе овозможи развивање на сопствените способности, што пак ќе доведе до целта и задоволување на потребата.

Шестата работилница беше посветена на „Менаџирање на стресот“, а започна со појмовно определување на стресот како „состојба на телесна или психичка напнатост, која резултира од фактори што имаат тенденција да ја менуваат постојната рамнотежа на човекот“. Таквото определување значеше сфаќање дека стресот е неизбежен ефект на живеењето и особено е сложен феноменот во модерното општество. Изразеното и континуираното влијание и подложеност на стресот се ефектира во симптоми на различни коронарни и срцеви заболувања, психосоматски нарушувања и други ментални и психички проблеми. Третманот, обично, се состои од комбинација на советување или психотерапија и медикаменти. [18]

Стресот денес може да се прифати како феномен кој произлегува од секојдневието – тој интегрира сили од надворешниот свет кои влијаат врз поединецот, а тој пак реагира на нив на различни начини. Оттука, сите живи суштества се во постојана размена со нивната околина на најмалку две рамништа, (а) размена со својата физичка околина, (б) размена со својата општествена или социјална околина или опкружување. Во таа смисла, можат да се постават два генерални типа на извори на стрес, а тоа се: природната и физичка околина и човечкиот фактор.

Првиот тип (околината) ја вклучува физичката средина, вклучувајќи ги работното место, местото на живеење, јавните места, јавниот простор, физичките услови за живеење и работење, климатските услови, физичките особености на средината и низа други поврзани фактори и услови. Внатрешните фактори ја покажуваат способноста на нашето тело да одговори и да се справи со надворешен стрес и различни стресо-поттикнувачки фактори. Внатрешните фактори во таа смисла се: исхрана, целокупното здравје и физички predispozicii, емоционална состојба, факторите на спиење и одмор, итн. [19]

Учесниците преку интерактивните вежби осознаваат дека стресот сам по себе нема вредносна конотација. Тој може да биде позитивен и негативен зависно од личноста и начинот како таа реагира на настанот. Реалноста е неутрална, ние и даваме и придодаваме значење. Стресот може да не покрене на активност, на помоќно доживување на животот. Стресните случувања предизвикуваат силни емоции, пратени со одредени физички и физиолошки одговори. [20]

Целите на работилницата, поставени и реализирани беа: идентификување на стресогените фактори, идентификување на реакциите на стрес и совладување на техники кои помагаат во надминување на стресот

Седмата работилница беше насловена како „Критичко мислење“, а конкретните цели на оваа работилница беа практикување обиди за дистанцирање од сопствените убедувања и предрасуди, обиди за отвореност за рационални аргументи, усвојување критериуми кои значат самокорегирање и остеливост на кантекст (индивидуален, социјален и културен), како и развој на способност за согледување на туѓите ставови, мисли, идеи и свесност за сопственото критичко мислење и процесот на донесување и менување на одлуки

Учесниците во акциското истражување кое како индиректна цел имаше развој на демократска личност, станаа свесни дека критичкото мислење може и треба да се користи во сите можни ситуации кои подразбираат обработка на информации, решавање на проблеми, донесување одлуки, учење. Тоа ни овозможува да се дистанцираме од сопствените убедувања и предрасуди и да дојдеме до добро засновани и логички заклучоци за тоа во што да веруваме и што да правиме. Тоа се заснива на рационални аргументи, на критериуми, тоа се корегира самото себе и осетливо е на контекст.

Беше усвоена појдовната дефиниција за критичкото мислење од Michael Scriven и Richard Paul дека критичкото мислење е интелектуално “дисциплиниран” процес на активно и вешто концептуализирање, анализирање, синтетизирање и/или евалуација на информациите собрани од (или “произведени” со) набљудување, искуство, размислување, расудување, или комуникација. [21]

Критичко размислување може да се гледа како две компоненти [21]:

1. збир на вештини за обработка и генерирање на информации и верувања и
2. навика, врз основа на интелектуална посветеност, за користење на овие вештини за раководење со однесувањето.

Критичното мислење од било кој вид не е универзално кај било кој поединец; секој е предмет на епизоди на недисциплинирана или нерационална мисла. Затоа неговиот квалитет е прашање на степен и зависи, меѓу другото, од квалитетот и длабочината на искуството во даден домен на размислување, или во однос на одредена класа на прашања. Никој не е критички мислител универзално за сè, туку во одреден степен, за одредени теми, со одредени тенденции кон самоизмама. Заради оваа причина, развојот на вештините за критичко мислење - е доживотен потфат. [21]

Осмата работилница беше посветена на „креативноста“ како ментален процес кој вклучува создавање нови идеи, поими или решенија на проблеми, или нови поврзувања од веќе постоечките идеи или поими. Иако обично поврзана со уметноста и книжевноста, таа е единствен дел на иновативноста и изумот па оттаму и важен дел на екномијата, грдежништвото, индустрискиот дизајн, науката и инженерството, и воопшто сите сфери на општественото живеење. [22] Со оглед на основната цел на ова акционото истражување, креативноста беше неизоставна тема.

Креативноста често се припишувала на чудото, на когнитивните процеси, на општествената околина, личносните црти и случајноста. Поврзувана е со гените, менталните пореметувања и хуморот. Некои сметаат дека тоа е особина со која се раѓаме; останатите, помногубројните, тврдат дека можеме да ја научиме со користење на едноставни техники. [23] Значи, креативноста не е случаен дар даден на среќни поединци. Тоа е вештина која се вежба и се развива како секоја друга. Важно беше да се разбере, особено во контекст на развој на демократската личност, дека, како и за сите вештини, потребно е да се вложи време, истрајност и интерес.

Доколку обрнеме внимание, ќе приметиме дека вашиот тек на мисли следи одредени автоматизми, упаѓа во слични обрасци зависно од темата за која размислувате. Тоа се навикни, неуролошки зајакнати начини на функционирање овозможени со чести повторувања. За да би ја развиле креативноста, мораме да вложуваме свесен труд да го навикнеме својот мозок да тежнее и кон посложен начин на функционирање- размислување надвор од рамките, надвор од автоматизмот, создавање нови и непознати мисли, често преку поврзување на дотогаш неповрзани идеи и информации. Таа способност никогаш нема да стане потполно рутинска – за создавање на новото потребна е одредена доза на свесност и активно учествување во процесот- но можеме да го увежбаеме нашиот ум тоа да го прави многу полесно, побрзо и поефикасно. [23] Кратко кажано, не можеме да создадеме навика автоматски да создаваме нови идеи, но

можеме да создадеме навика автоматски да ги насочуваме своите мисли кон нови идеи.

Хуморот може да биде еден од тие начини. Хуморот е тесно поврзан со креативноста, бидејќи е втемелен на истовремено и смислени, разумни и апсурдни, неочекувани пресврти во размислувањето. [24] Смешен пресврт во реченицата бара способност на мозокот да мисли на повеќе нивоа и тоа често многу брзо: изјавата мора да има значење за соговорникот, понекогаш и скриено значење или повеќе значења, а истовремено да биде неочекувана и по малку апсурдна. Исклучително креативните луѓе често се духовити, и обратно. Затоа, учесниците во работилница беа насочувани кон активно барање на хумористични содржини.

За креативност, освен свесно внимание потребна е и свест за сопствените внатрешни процеси, како би можеле да се согледаат и да се преведат во зборови колку што е можно подобро. [25] Креативноста не е рационален процес. Рационално се покренува давајќи му на нашиот ум важни информации и намера за создавање на нови идеи, меѓутоа тоа ретко е доволно. Значајни идеи најчесто се јавуваат во форма на ненадејни увиди, познатите "аха-ефекти", на кои, сепак, им претходи период на потсвесна обработка на информации. До "аха-ефект" полесно ќе се дојде во моменти во кои сме во поблиски контакти со својот внатрешен свет, чувства и потсвест.

Накратко, учесниците требаше да ја усвојат основата на креативното размислување- дека тоа е излегување надвор од нашите вообичаени мислени текови и истражување на невообичаени асоцијации и идеи. Притоа, еден од клучните елементи е прифаќање на идеите и асоцијациите кои не ни се чинат веднаш реалистични или логички. Тоа би можеле да го наречеме *меѓу-идеја*. [26] Затоа, дозволуваме да се движиме од тоа да создаваме нови мислени текови во насока на анализирање и подобрување на меѓу-идеите, кои на крај можеби ќе водат во потполно поинакво, но квалитативно решение.

Конкретните цели на оваа работилница како: обиди за дефиксација и обиди за замена на поимите, продуцирање на разни идеи, дивергентност, изнаоѓање на креативни решенија преку сложувалки, асоцијации и продуцирање на сторија (нов продукт) од разни неповрзани асоцијации, креативна сопствена афирмација, "Умни мапи" од оригиналното MIND MAPPING [27] и усвојување на креативна техника за брзо учење и помнење- беа детално планирани и спроведени.

Деветата работилница именувана како „Морално расудување/Морална компетентност“ беше внимателно планирана со цел стимулирање на моралната

компетентност, односно на способноста да се дејствува согласно усвоените идеи и морални принципи кои се усвоени од средината како позитивни, дури и во ситуации кога се наоѓаме под притисокот на факторите како што се: мислењето на мнозинството, предрасуди, агресивни авторитети, или дури мрзливост и лошо расположение; запознавање со техниката која овозможува стимулирање на морална компетентност и размислување во категориите „за“ и „против“.

Демократски ориентираната личност е и морално компетентна личност, па оттаму и потребата учесниците во акционото истражување да го освестат процесот на морално судење, процесот на донесување суд за сопственото однесување и однесувањето на другите. Тоериската позадина на ова работилница е во сфаќањето дека моралното расудување зависи од три компоненти: когниција (спознание), емоции и однесување.

Она што можеби беше најважниот момент на оваа работилница е сознанието дека моралното расудување може да се стимулира и тоа преку стимулирање на критичкото мислење и емотивната зрелост, како и преку обработување на морални дилеми. [29]

Десетата работилница носеше наслов „Интеграција на знаењето“ со јасно дефинирани неколку цели/: сублимирање на сите претходни работилници, истакнување на највпечатливите моменти од досегашното заедничко работење, правење на заеднички рекапитулар и негово ликовно презентирање, давање feedback од сите учесници и едукаторите, евалауација на работата на психолошките работилници од повеќе аспекти.

Интеграција на знаењата е процес на синтетизирање на повеќе сознајни модели во заеднички модел. Во споредба со интеграција на информации, која вклучува спојување на информации со различни шеми и модели, Интеграцијата на знаењата се фокусира повеќе на синтетизирање на разбирањата на одредена тема од различни перспективи.

Интеграција на знаењата, исто така, се дефинира како процес на инкорпорирање на нови информации во тело на постоечките знаења со интердисциплинарен пристап. [30] Овој процес вклучува одредување како новите информации и постоечкото знаење комуницираат, како постоечкото знаење треба да се модифицира за да се приспособи на новите информации, и како новите информации треба да се менуваат во однос на постоечките знаења.

Самоевалуација

Учесниците во акциското истражување кое имаше за цел стимулирање на креативно и кретивно мислење по завршувањето на целиот циклус на десет последователни работилници го евалуираа целиот процес, програмата како и едукаторите. Резултатите, накратко, го покажаа следното:

Од вкупно 63 учесници кои ја евалуираа работата и активностите во психолошките работилници, 62 се изјаснија дека средбите за нив биле „пријатни и реласирачки“. Освен пријатни и реласирачки, учесниците средбите ги оцениле и како смирувачки, мотивирачки, поучни, понатаму исполнети со позитивна енергија и позитивни мисли, најпозитивни, друштвени, креативни.

Сите 63 учесници одговориле дека работилниците ги исполниле нивните очекувања. 10 учесника дополнително се изјасниле дека работилниците ги надминале нивните очекувања особено од аспект на професионалниот пристап на обучувачите.

Како најфреквентни одговори на прашањето за најважно искуство од психолошките работилници за учесниците беа:

<i>„Дека луѓето ги гледаме преку очила што секој си ги става на себе“</i>
<i>„Да го ислушам другиот пред да донесам некој заклучок и решение“</i>
<i>„Да имаме повеќе трпение и толеранција, да давам љубов. Какви ни се мислите таков ни е животот“</i>
<i>„Од секоја работилница излегов со нови искуства кои се надевам ќе ми помогнат многу во животот“</i>
<i>„Секогаш да се ислуша другиот, да не се напаѓаат луѓето туку аргументите“</i>
<i>„Повеќето од игрите ги запомнив и ги применувам во секојдневниот живот“</i>
<i>„Работилниците беа најпозитивниот и најпродуктивниот чекор во моето досегашно образование“</i>
<i>„Дека сепак има многу, драги, нови луѓе и има надеж за спасување на светот.“</i>
<i>„Најважното искуство ми е СРЕЌАВАЊЕТО СО СЕБЕ.“</i>
<i>„Позитивноста и смиреноста што сакам засекогаш да ја задржам во себе.“</i>
<i>„Гледање на сè она што нè оптоварува ама од друг агол.“</i>
<i>„Психолошките работилници нè потсетија на некои базични работи во животот, на нешта кои можат да ни помогнат да станеме подобри луѓе.“</i>
<i>„Запознав прекрасни луѓе и успеав да го забележам најпозитивното во сите нив и на себе да гледам на поинаков попозитивен начин.“</i>
<i>„Многу ми помогнаа да решам некои свои дилеми и проблеми.“</i>
<i>„Луѓето сакаат да работат на сопствениот раст и развој.“</i>
<i>„Добив нови идеи за решенија на различни ситуации.“</i>
<i>„Тоа што сега можам да ги контролирам мислите и емоциите, можам правилно да расудувам за некои работи.“</i>

Најфреквентни одговори на прашањето *Како работилниците влијааа на твоите ставови? беа:*

<i>„Воглавно ги потврдив моите ставови и многу ми влијааа позитивно за да пороботам на самодовербата и лично почитување.“</i>
<i>„Позитивно и конструктивно.“</i>
<i>„Покритчки да согледам некои свои лични карактеристики и да ги надминам недостатоците.“</i>
<i>„Поинаку размилувам сега, од различни страни ги гледам работите.“</i>
<i>„Ми дадоа поразличен пристап кон повеќето проблеми, идеи. Сега мислам дека пообјективно гледам на нештата.“</i>
<i>„Имам поголема самоконтрола.“</i>
<i>„После работилниците сфатив дека треба да менувам некои свои ставови.“</i>
<i>„Сфатив дека нашите мисли ги определуваат нашите чувства, а со тоа и расположение.“</i>
<i>„После секоја работилница имав што да раскажам, бев исполнета со себе.“</i>

Учесниците своето учество во работилниците го оценуваат како *Успешно, Одлично, Задоволително, Солидно, Активно, Целосно*. Себе си се оценуваат како: *Добар и дисциплиниран, Со почит кон сите, Со потполна посветеност, Мотивиран, Секогаш ги ислушувал другите, Отворена за соработка*.

Заклучок

Акциското истражување чија цел беше стимулирање на критичкото и креативното мислење се спроведе на 6 групи доброволци учесници (постипломци на ИСППИ). Динамиката беше за сите групи иста и значеше едно-ипол часовна средба еднаш неделно. Планот и програмата беа однапред детално прецизирани за секоја последователна работилница. Работилниците се одвиваа во просториите на ИСППИ во попладневните часови. Тоа беа пред се психолошки работилни со примеси на групна психотерапија. По завршувањето на целиот циклус секоја група беше во можност да ја евалуира целата програма и да ги изнесе своите впечатоци. Накратко, резултатите зборуваа за освестување на сопственото функционирање, учење на нови и конструктивни

начини на функционирање, како и потреба од менување на досегашните ставови и погледи на свет. Согласно овие резултати од себепроценката може да се заклучи дека програмата, поточно целосната обука во потполност ги оствари своите цели со што развојот на граѓанското општество, развојот на демократското општество, и демократската свест и вредности воопшто станаа остварлива и достижна цел на нашето постоење. Се докажа дека стимулирањето на демократските капацитети е еденвозможен и реален пат, кој може дури и како да биде исполент со позитина мисла, прекрасни искуства и незаборави моменти.

Литература

- [1]Civil Society. *Collins English Dictionary - Complete and Unabridged 11th Edition*. Retrieved 1 July 2016 from CollinsDictionary.com website:<http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/civil-society>.
- [2]Millicent Scott. 2016. „The Democratic Society: Is Democracy Fit for Purpose?“. Retrieved 10 September 2016 from <http://www.demsoc.org/2016/09/13/is-democracy-fit-for-purpose/>.
- [3]IIP Digital. 2008. „Characteristics of Democracy“. Retrieved 15 September 2016 from<http://iipdigital.usembassy.gov/st/english/publication/2008/06/20080623194736eafas0.658703.html#axzz4N0XwX4nR>
- [4]Siber, Ivan. 1998. *Osnovi politcike psihologije*. Zagreb: Politcka kultura.
- [5]Miklikowska, Marta, and Hurme Helena. 2011. „Democracy begins at home: Democratic parenting and adolescents’ support for democratic values.“ *European Journal of Developmental Psychology* 8: 541-557.
- [6]Facione, Peter A. 2001. *Critical Thinking Skills in Education and Life*. Retrieved 9 September 2016 from <http://www.asa3.org/ASA/education/think/critical.htm>
- [7]Farthing, William G. 1992. *The Psychology of Consciousness*. Prentice Hall.
- [8]Myers, David G. 2009. *Social psychology (10th ed.)*. New York: McGraw-Hill Higher Education.
- [9]Yontef, Gary. 1993. *Awareness, Dialogue, and Process, essays on Gestalt therapy*. Highland, NY: The Gestalt Journal Press, Inc.

- [10]Mayer, Bernard. 2012. *The Dynamics of Conflict: A Guide to Engagement and Intervention (2nd ed.)*. San Francisco, CA: Jossey-Bass
- [11]Rosenberg, Marshall. 2003. *Nenasilna komunikacija: Jezik života (2. izdanje)*
Centar za mir, nenasilje i ljudska prava, Osijek: Puddle Dancer Press.
<http://docslide.us/documents/67637373-marshall-rosenberg-nenasilna-komunikacija.html>
- [12]Trebjesanin, Zarko. 2008. *Recnik psihologije*. Beograd: Stubovi culture.
- [13]Vukosavljević, Nina. 2000. *NENASILJE?*. Priručnik za treninge iz nenasilne razrade konflikata za rad sa odraslima. Sarajevo: Centar za nenasilnu akciju.
www.nenasilje.org
- [14]Marinković, Ljiljana. 2000. *Konflikti i šta sa njima*. Beograd: Kreativni centar.
- [15]Elliot, Andrew J., and Covington Martin. "Approach and Avoidance Motivation." *Educational Psychology Review*. 13: 2.
- [16]Encyclopedia Britannica. *Conflict*. <https://www.britannica.com/topic/conflict-psychology>.
- [17]Schacter, Daniel L. 2011. *Psychology Second Edition*. New York: Worth Publishers. pp. 482–483.
- [18]Lorig, Kate., et al. 2001. „Chronic Disease Self-Management Program“
Medical Care 39(11):1217-1223. DOI: 10.1097/00005650-200111000-00008
- [19]Elkin, Allen. 1999. *Stress Management for dummies*. New York: For Dummies; 1 edition.
- [20]Sontag, Susan. 2001. *Where the Stress Falls*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- [21]The Critical Thinking Community. 2010. *Defining Critical thinking*. Retrieved 10 September 2016 from <http://www.criticalthinking.org/pages/defining-critical-thinking/766>.
- [22]Meusburger, Peter. 2009. "Milieus of Creativity: The Role of Places, Environments and Spatial Contexts". In *Milieus of Creativity: An Interdisciplinary Approach to Spatiality of Creativity*, edited by Meusburger, P.; Funke, J.; Wunder, E. Springer.

- [23]Nickerson, Raymond S. 1999. "Enhancing creativity." In *Handbook of Creativity*, edited by Robert J. Sternberg, 392-430. New York: Cambridge University Press.
- [24]O'Quin, Karen, and Derks Peter. 2011. „Humor and Creativity.“ In *Encyclopedia of Creativity*, edited by Mark A. Runco and Steven R. Pritzker, 628–635. London: Elsevier Inc.
- [25]Kandel, Eric. 2012. *The Age of Insight: The Quest to Understand the Unconscious in Art, Mind, and Brain, from Vienna 1900 to the Present*. New Yprk: Random House.
- [26]Feldman, David H. 1999. "The Development of Creativity". In *Handbook of Creativity*, edited by Robert J. Sternberg, 243-270. New York: Cambridge University Press.
- [27]Mind mapping. com. 2012. „Mind Mapping.“ Accessed September 19. <http://www.mindmapping.com/>.
- [28]Kohlberg, Lawrence. 1981. *Essays on Moral Development, Vol. I: The Philosophy of Moral Development*. San Francisco, CA: Harper & Row.
- [29]Lind, Georg. 2011. „Moral education: Building on ideals and fostering competencies.“ *Contemporary Issues in Education* 2,1, 45-49.
- [30]Linn, C. Marcia. 2006. „The Knowledge Integration Perspective on Learning and Instruction.“ In *The Cambridge Handbook of the Learning Sciences*, edited by R. Sawyer. Cambridge: Cambridge University Press.

CULTURE AND LAW IN THE INTERCULTURAL COMMUNICATION AND COOPERATION

Ranka Jeknić

PhD, Senior Assistant, Department of Sociology,

Faculty of Law, University of Split, Croatia

e-mail: ranka.jeknic@pravst.hr

Abstract

The aim of this paper is to present and analyse some aspects of the complex relationship between culture and law as the part of the culture in the context of contemporary sociological, anthropological and interdisciplinary theories and empirical studies of culture. The emphasis is on the impact of culture and cultural dimensions on law as on all written and unwritten, formal and informal rules which direct and regulate human behaviour. In that sense, Hofstede's model of "national culture" is emphasized as one of the most famous intercultural research models of culture and his "uncertainty avoidance" dimension that represents the extent to which the members of a culture feel a need for written and unwritten rules, or in short, strong "uncertainty avoidance" countries tend to have more and more precise laws than in those with weak "uncertainty avoidance". According to Hofstede, the effect of "uncertainty avoidance" on a society's legislation depends also on its degree of "individualism and collectivism", whereas in strongly uncertainty avoiding and individualist countries, rules will tend to be explicit and written into laws, like Hall's "low-context communication", while in strongly uncertainty avoiding and collectivist countries, rules are often implicit and rooted in tradition, like Hall's "high-context communication". Scientific studies of the cultural dimensions and their effects on laws in different societies are actualised in the intercultural communication and cooperation, as well as with the need for better

understanding of cultural similarities and differences in the way people interpret and use law in a global multicultural world.

Keywords: *culture, law, Hofstede's model, "uncertainty avoidance", intercultural cooperation.*

1. Introduction: culture and law

Starting from the thesis according to which the law is the part of the culture of a society, below we will point out some aspects of the complex and multi-dimensional relations between culture and law, which are important for understanding their relationship in the context of intercultural communication and cooperation. The law is undoubtedly an integral part of the culture of a society, but it is also the product of the culture of that society because the culture in different ways affects the legal aspects of life of a society and permeates it¹. In addition, the law is a prerequisite of culture of the modern societies, whereby we do not enter into the debate about when and how certain rules and customs become law², but stress the importance of socialization through which we adopt different behaviour patterns, rules and norms (legal, customary, moral), which seek to regulate our behaviour in society (Skledar, 2001). It should be noted that the law in a society implies the production of norms, their interpretation, application and enforcement, as well as control of norms' respect and it can affect the change of those norms, as it can actively change the existing social reality (Crespi, 2006).

¹According to Bierbrauer (1994), "law and legal systems are cultural products like language, music, and marriage arrangements. They form a structure of meaning that guides and organizes individuals and groups in everyday interactions and conflict situations. This structure is passed on through socially transmitted norms of conduct and rules for decisions that influence the construction of intentional systems, including cognitive processes and individual dispositions. The latter manifest themselves as attitudes, values, beliefs and expectations" (p. 243).

²No community or society is truly lawless, but ways in which the law is defined vary. In the analysis of legal anthropology till 1980, we can allocate positions according to which there *codes, courts, and constabulary* may be missing in pre-modern societies, but there is the presence of law, while others emphasize the difference between the customs of pre-modern societies, and the law in modern societies (Vrban, 2006, p. 92).

Under the term culture we assume a broad definition of culture as “the entire organization and regulation of life and behaviour patterns of certain human community in time and space (customs, law, morality)” which is the basic subject of anthropology and related, complementary science and disciplines such as sociology, legal sciences, etc. (Skledar, 2001, p. 12). This is a definition of culture that is found in the Taylor’s “Primitive Culture” published in 1871, where he defines culture as “a complex unity, which includes knowledge, belief, art, moral, law, customs and any other capabilities and habits acquired by man as a member of society” (Taylor, in: Kalanj, 2006, p. 199). According to Kloskowska (2003), that is one of the most cited definitions of culture, and can be accepted as the “global anthropological definition of culture” (p. 12). Starting with Taylor, in socio-cultural anthropology emphasis is on researching culture as “the way of living”, the *legal customs, mores* are discussed and legal anthropology is developed (Vrban, 2006, p. 88). Furthermore, most of the sociological debates about the concept of culture are based on Kroeber’s and Kluckhohn’s article titled “Culture: a critical review of concepts and definitions” published in 1952, in which they conducted a review of 163 previously known definition of culture and using the similarity issue, reduced them to eleven essential conceptual formulation concepts of culture³ (Kalanj, 2006, p. 199). In addition, they created a definition of culture according to which it is constituted of “explicit and implicit forms of behavior” and symbols, and stressed that the “essential core of culture consists of traditional (i.e. historically derived and selected) ideas and their associated values”, and furthermore, they pointed out that the “cultural systems can, on the one hand, be considered as a product of action and on the other as an element required for the future action” (Kroeber, Kluckhohn, in: Katunarić, 2007, p. 5).

The law is from the perspective of the sociology of culture “the set of norms that regulate social action, ensuring the predictability of mutual expectations” and undoubtedly an integral part and an important component of the culture of a society

³These are: “1) cumulative way of life that the group of people has; 2) social heritage which was carried to the individual from the group to which he belongs; 3) the way of thinking, feeling, belief; 4) abstraction derived from the behavior; 5) theory of social anthropologist show how the group of people really behaves; 6) common storeroom of knowledge; 7) a series of standardized guidelines for the current problems; 8) adopted behavior; 9) mechanism of normative regulation of behavior; 10) a series of techniques of adaption to the environment and to other people; 11) the historical sediment, a folder, a sieve, matrix” (Crespi, 2006, p. 9).

(Crespi, 2006, p. 130). Specifically, there is a close correlation “between the presence of collectively agreed rules and the *social* character of action”, or shorter, between “the mindset of culture and social action” (Crespi, 2006, p. 130). Social action always calls for some type of standards, and the idea of *law* “refers to a specific set of norms consciously defined according to the social system as *regulations* which require universal respect and which are enforced by criminal mechanisms or penalties that are prescribed for their offenders” (Crespi, 2006 p. 130). Therefore, the positive law and modern legal systems are analyzed as “a specialized part of a broader cultural heritage with its own characteristics and functions” (Crespi, 2006, p. 130). These modern legal systems are being developed in close conjunction with the social structures and power structures, and “are shaped as a set of specific forms of symbolic mediation”, who are also “a reflection as well as one of the *constituent* factors of the process of construction of social reality” (Crespi, 2006, p. 131). In this sense, the law can be revealed “as a cultural translation of certain aspects of a given social reality”, and also as “the activity of elaboration of meaning which can have anticipatory and innovative impact on the existing order by becoming an active factor in the changes of social reality” (Crespi, 2006, p. 131).

From the perspective of sociology of law, “the law appears as a variety of normative expectations which grow out of specific historical and socio-cultural contexts”, or shorter, the law is also from that point of view seen as a particular subtype of the culture of societies which besides the *norms*, contains also the *values* and *underlying assumptions* (Vrban, 2006, p. 196). Culture is also in this perspective defined as “the way of living”, or “it consists of *patterns* that govern the life of a community and that are part of its heritage” (Vrban, 2006, p. 196). When culture is understood in this way there is importance of “widely accepted attitudes and values of the majority of members of a community, who take them over and create them spontaneously”, wherein “the culture is social and traditional phenomenon that affects the whole society or some of its segments” (Vrban, 2006, p. 197). In addition, we emphasize some definitions of the concept of a legal culture which is used in a variety of interdisciplinary research⁴.

⁴According to Ravlić (2014), the concept of legal culture is used in research of the characteristics of the legal culture of a country (“German”, “Dutch”, etc.), in research

Friedman (1969) is the creator of the term “legal culture”, and he has distinguished between *the structural*, *the substantive*, and *the cultural components* of the legal system, defining the cultural elements as “the values and attitudes which bind the system together, and which determine the place of the legal system in the culture of the society as a whole“ (p. 34). According to Friedman (1969), the cultural elements in the legal system, or the legal culture, “influence all of the legal system“, and for example, “it is the legal culture, that is, the network of values and attitudes relating to law“, which determines “which rules work and which do not, and why“ (p. 34-35). As Friedman (1969) noted, legal cultures “differ in ways that cut across the conventional similarities and differences of legal systems“ (p. 35). In short, different legal systems and different legal cultures are “part of an eternal dialogue between different ways of looking at the world“ (Friedman, 1969, p. 36). Therefore, law “is not self-contained; it is culturally very specific“, and “some parts of the living law are deeply imbedded in national culture“ (Friedman, 1969, p. 37-38). Furthermore, legal culture is a multidimensional concept⁵ which also consists of values as concept of desirable in a given society. Apart from the value of justice, “legal culture exists on a subconscious level as permeation with other values” that can be displayed in the form of “binary codes: universalism versus particularism, individualism versus communion, rationality versus irrationality” (Vrban, 2006, p. 200). For instance, within a “law as culture”⁶ approach and from the perspective of the western legal culture, Hoecke and Warrington (1998) distinguished four legal

at the micro level (at regional and local level etc.), and at the macro level (belonging of a national legal culture to one of the main “legal families” in the world, comparisons of two or more legal cultures etc.) (p. 203-204).

⁵Legal culture is made up of *legal knowledge* (common among broad layers of the population), *specialized (professional) knowledge* (lawyers and officials), *knowledge of alternative and subsidiary norms* (which coexist with the official legal system), *values* as the concept of desirable, and *a legal sense or legal ethos* (Vrban, 2006, p. 200-201).

⁶According to sociological or anthropological “law as culture” approach to comparative law, “the concept of legal culture emphasises that law is more than just a set of rules” because “it is also a social practice within a legal community” (Hoecke, Warrington, 1998, p. 5). As Hoecke and Warrington (1998) noted, “it is this social practise which is determining the actual meaning of the rules and concepts, their weight, their implementation, and their role in society” (p. 5). Namely, “law and legal practice are one aspect of the culture to which they belong”, or shorter, “legal cultures are part of more general cultures” (Hoecke, Warrington, 1998, p. 5).

cultures (or legal cultural families) in the world by using the opposites *rationalism-irrationalism* and *individualism-collectivism* as the key concepts: “(a) African culture, (b) Asian culture, (c) Islamic culture” and (d) Western culture (those cultures with European roots – Europe, America, Oceania) (p. 10). As Hoecke and Warrington (1998) noted, “there appear to be fundamental differences among these cultures as regards the role of law in society and the attitudes of people towards law” which may be analysed on the basis of these basic oppositions (p. 43). Undoubtedly, individualism-collectivism is the cultural dimension receiving the most interdisciplinary attention worldwide, and we will below emphasize less used Hofstede's “uncertainty avoidance” dimension and its effect on law.

2. Geert Hofstede's “Uncertainty Avoidance” dimension

Geert Hofstede's model of “national culture” is one of the most famous research models of culture. It is based on the intercultural meaning of culture, and emphasizes cultural diversity and the equivalence of cultures and their dialogue. Hofstede refers to Levi-Strauss (2013) cultural relativism in which no society has the right to believe “that his beliefs, its institutions, its customs are the only possible ones”⁷ (p. 36). Model was created while Hofstede (1983) conducted a large research project entitled “Hermes” which involved approximately 116,000 questionnaires about values and attitudes related to work and the workplace, divided to IBM employees in fifty countries and three regions⁸, at two points in time (1968 and 1972).

Hofstede (2001) defines culture as “collective programming of the mind“, or “software of the mind“, whereby the phrase “mental programming” is not interpreted literally that people are programmed in the same way as a computer, but it is a theoretical construct by which Hofstede assumes that “each person carries a

⁷According to Levi-Strauss (2013), “anthropology teaches us that every custom, every belief, no matter how odd or irrational we might find it when we compare it to ours, forms part of a system whose internal balance was being establishing for centuries, and that it is impossible to extract one single element without destroying the rest” (p. 36).

⁸With the later adding of replications and estimates, the total number of analyzed countries to 2005, will amount to seventy-one country and three regions: Arab-speaking countries, East Africa, and West Africa (Hofstede, Hofstede, 2005).

certain amount of mental programming that is stable over time and leads to the same person's showing more or less the same behavior in similar situations" (p. 2). Actually, "every person carries within him – or herself certain patterns of thinking, feeling, and potential acting that were learned throughout lifetime", and "much of it has been acquired in early childhood", when everyone is going through a period of primary socialization (Hofstede, Hofstede, 2005, p. 2). Culture is therefore relatively permanent and stable; "a collective, not an individual attribute"; "common to some, but not all people"; shared by individuals and groups within society; differs from the other "mental software"; learned in the process of socialization; "not directly visible but manifested in behaviours"; her core is formed by values (Hofstede, 2007, p. 16). Hofstede (2001) distinguishes five main dimensions on which "national cultures" differ: *power distance*, *individualism/ collectivism*, *masculinity/ femininity*, *uncertainty avoidance* and *long-term/ short-term orientation*. Thereby, "national cultures" as "statistical combinations" of that five dimensions are "unique and unrepeatable", and yet closely related to other "national cultures" in the world (Katunarić, 2007, p. 182).

According to Hofstede (2005), UA⁹ dimension (from strong to weak, or from high to low) can be defined as "the extent to which a culture programs its members to feel either uncomfortable or comfortable in unstructured situations", and "this feeling is, among other things, expressed through nervous stress and in a need for predictability: a need for written and unwritten rules" (p. 167). In other words, this dimension is used to measure whether the society would rather prefer structured than unstructured situations, where structured situations are those to which the clear rules of behavior can be applied (Hofstede, Soeters, 2002). Therefore, UA is the level Hofstede (2001) uses to measure the intensity of feeling threatened by uncertainty, unknown and insecure situations, and the fundamental question of this dimension of culture is how different cultures deal with this uncertainty, or if those vague and unstructured situations cause more or less anxiety in society¹⁰, while the basic dilemma of this dimension is dealing with the unknown, or dealing with the

⁹Abbreviations used in the paper: HC - high-context; LC - low-context; UA - uncertainty avoidance; UAI - uncertainty avoidance index.

¹⁰According to Hofstede (2001), low UA societies have "lower work stress", and "lower anxiety level in population", while high UA societies have "higher work stress", and "higher anxiety level in population" (p. 160).

uncertainties. Thereby, societies have developed various ways of explaining and facilitating the life of uncertainty (*technology, religion*), and the *law*, as “all formal and informal rules that guide social behavior” is helping us to defend ourselves from the uncertainties in the behavior of others¹¹ (Hofstede, 2001, p. 146).

The following highlights some of the Hofstede’s theoretical connotations of UA dimension in legislation. Low UAI¹² include: “few and general laws and regulations; citizens positive toward legal system; laws usually on my side; rule of law should prevail” (Hofstede, 2001, p. 180). Furthermore, “if laws cannot be respected they should be changed; fast result in case of appeal to justice” (Hofstede, Hofstede, 2005, p. 194). High UAI¹³ include: “many and precise laws and regulations; citizens negative toward legal system; laws usually against me; laws should be broken if unjust” (Hofstede, 2001, p. 180). Furthermore, “laws are necessary even if they cannot be respected; slow result in case of appeal to justice” (Hofstede, Hofstede, 2005, p. 194).

Among the critical remarks to this dimension, we can extract a vague connection between the issues that arise in the questionnaire (*rule orientation, employment stability and stress*¹⁴) and Hofstede’s interpretation of these issues and different theoretical connotations by which his conclusions exceeds the limit determined by data collected¹⁵. According to Ailon (2008), Hofstede makes unclear connection between high levels of UA measured by these questions and “a wide

¹¹Specific legal value of security can be labelled as “a need for predictability or computability” because the people in their activity need “to be able to count on their own future actions and the actions of others” (Visković, 1981, p. 141).

¹²The most weak UA countries from the Hofstede’s IBM database were Hong Kong, Sweden, Denmark, Jamaica, Singapore etc. (Hofstede, Hofstede, 2005, p. 169).

¹³The most strong UA countries from the Hofstede’s IBM database were Greece, Portugal, Guatemala, Uruguay, Belgium, Salvador, Japan etc. (Hofstede, Hofstede, 2005, p. 168).

¹⁴These are the following three questions from the IBM questionnaire: (1) “Company rules should not be broken - even when the employee thinks it is in the company’s best interests”; (2) “How long do you think you will continue working for this company?”; (3) “How often do you feel nervous or tense at work?” (Hofstede, 2001, p. 148-149).

¹⁵For instance, low UAI include tolerance of diversity, weaker nationalism, respect of human rights etc., while high UAI include xenophobia, nationalism (measured by higher suspicion of foreigners as managers), aggressive fundamentalism etc. (Hofstede, 2001, p. 161-181).

variety of socio-psychological tendencies, such as anxiety, aggressiveness, conservatism, need for security, rigidity, dogmatism, intolerance of different opinions” etc. (p. 892-893). Furthermore, Ailon (2008) points out that Hofstede himself admitted restrictions in his questions and in this dimension concluding that “it is likely that other and perhaps better survey indicators of national levels of uncertainty avoidance can be developed” and that the UA had not been a familiar concept during 1967, when he composed the IBM questionnaire (p. 892). Besides, according to Hofstede, respondents who are “more relaxed and more confident in themselves and are not burdened with the uncertainty of the situation” are less prejudiced and “more open to new information and experiences”, and in the same sense, anxious respondents are more prone to prejudice and new experiences will induce in them a fear of the unknown (Hofstede, in: Katunarić, 2007, p. 181). However, according to Katunarić (2007), other studies show just the opposite, or that respondents that are “sure of themselves are primarily prejudiced, and their views are not willing to undergo checking or questioning”, and “group thinking” for them becomes the framework for the “occupation of (apparently) their own attitude”¹⁶ (p. 181). As Katunarić (2007) noted, “anxious” individuals are more prone to consider their attitude and the attitude of their group as one of the possible criteria for taking a stand, and they are all more open to “new information and experiences, and they are reluctant to the group established or imposed attitudes” (p. 181). Furthermore, Katunarić (2007) emphasizes that Hofstede’s model is an empirical model, and therefore, no theoretical interpretation based on this model “should describe or explain something else, other than what the empirical data provide“ (p. 180).

3. Uncertainty Avoidance, Legislation and Legal cultures

As noted previously, higher UA countries will have a greater need for legislation than will lower UA countries. According to Hofstede (2001), a good example are differences between Germany and Great Britain: Germany with 65 UAI (strong UAI) has “an extensive set of laws even for emergencies that *might* occur“,

¹⁶Katunarić (2007) refers to the study by Sorentino, Hodson and Hubert on “Uncertainty Orientation and the Social Mind”, published in 2001(p. 181).

while Great Britain with 35 UAI (weak UAI) “does not even have a written constitution” (p. 174). However, “the need for legislation in uncertainty-avoiding societies does not imply a greater trust in the legal system” (Hofstede, 2001, p. 174). Moreover, “the proliferation of laws seems to diminish the extent to which the system is trusted” (Hofstede, 2001, p. 174). According to Hofstede (2001), a good example of confirming this thesis is the question from the 1990-93 World Values Survey about “confidence in the legal system” that was, according to his calculations, significantly negatively correlated with UAI (p. 174).

According to Hofstede (2005), the effect of UA on a society's legislation depends also on its degree of “individualism and collectivism“, whereas in strongly UA and individualist countries, rules will tend to be explicit and written into laws, like Hall's “low-context communication”¹⁷, while in strongly UA and collectivist countries, rules are often implicit and rooted in tradition, like Hall's “high-context communication” (p. 190). Besides, a HC communication is more frequent in collectivistic cultures, while LC communication is more frequent in individualistic cultures. As Hofstede noted (2005), “many things that in collectivist cultures are self-evident must be said explicitly in individualist cultures”, eg. “American business contracts are much longer than Japanese business contracts” (p. 89). This is in line with a thesis according to which the “written evidence is more valued in individualistic cultures, which demonstrates their emphasis on formal and abstract principles”, while in collectivistic cultures emphasis is on the contextualisation (Bierbrauer, 1994, p. 260). However, it should be emphasized that no culture exists exclusively at one end of that high - low context continuum (Hall, 1976). For example, Hall (1976) compares some differences in the way the law (more precisely trials) relates to context in different cultures. According to Hall (1976), the “opinion rule” to which “only established facts, stripped of all context in background data, are admissible as evidence” is good example of the “US courts as the epitome of low-

¹⁷As Hall (1976) noted, “a high-context (HC) communication or message is one in which most of the information is either in the physical context or internalized in the person, while very little is in the coded, explicit, transmitted part of the message. A low-context (LC) communication is just the opposite; i.e., the mass of the information is vested in the explicit code” (p. 91). Besides, “any transaction can be characterized as high-, low-, or middle-context”, for example, “the need for stability (high-context)”, while contradictory need, is “the need to adapt and change (by moving in the low-context direction)” (Hall, 1976, p. 101).

context systems” (p. 107). In contrast, the French courts “allow great leeway in the testimony admitted as evidence” and the court “wants to find out as much as possible about the circumstances behind the surface acts that brought people before the bench” (Hall, 1976, p. 108). In other words, “the French trial is much higher-context than the United States trial”, although in spite of the French legal system, in the culture at large, French culture is a mixture “of high and low context institutions and situations” (Hall, 1976, p. 109).

Furthermore, Hofstede (2001) analysed the results of the study by Gibson and Caldera on the “legal cultures” of the 12 countries of the European Union, in the connection with his UAI. Gibson and Caldera (1996) explored three central dimensions of any definition of legal culture, or in particular, they investigated “three components of mass legal values-attitudes toward the rule of law, perceptions of the neutrality of law, and the relative valuation attached to individual liberty” (p. 59). According to Gibson and Caldera (1996), the best indicator of attitudes toward the rule of law is following item: “If you don’t particularly agree with law, it is all right to break it if you are careful not to get caught” (p. 63). According to results “the most law-abiding people are clearly the British – nearly 93% of the respondents disagree strongly with the statement”, while similarly in “Italy, The Netherlands, Ireland, Denmark, West Germany, Spain, and East Germany” they find “widespread disapproval of the idea it is legitimate to break laws” (Gibson, Caldera, 1996, p. 63). Besides, “respect for law is lowest in France, Luxembourg, and Belgium” (Gibson, Caldera, 1996, p. 66). Further, there are comparable differences in perception of the neutrality of law. According to Gibson and Caldera (1996), “in West Germany and The Netherlands, more than 60% of the respondents reject the proposition that ‘My interests are rarely represented in the law; usually law reflects the views of those who want to control me’”, and “in Denmark, a majority of the respondents also rejects the statement; near majorities disagree with it in Great Britain, Ireland, and France” (p. 66). On the other side, “a majority of the respondents in Greece (and a near majority in Belgium) view law as a repressive force” (Gibson, Caldera, 1996, p. 66). Finally, the best indicator of attitudes toward the individual liberty is following item: “It is better to live in an orderly society than to allow people so much freedom that they can become disruptive” (Gibson, Caldera, 1996, p. 66). According to Gibson and Caldera (1996), “the citizens of most of the countries endorse social order over potentially disruptive liberty”, or in other words, “more than three-

quarters of the respondents favor order in Portugal, Great Britain, and Ireland (and perhaps Luxembourg and East Germany as well)” and in The Netherlands, Italy, and Spain, at least 20% of the respondents expressed support for individual liberty (p. 66). Furthermore, it is interesting to point out that the summary indicator of legal values suggests three major clusters within the EU: the first cluster is formed by Greece, Belgium, Luxembourg, Portugal and East Germany, and “in these countries, regard for the rule of law is not strong, support for individual liberty is weak, and alienation from law is fairly common”; the second cluster is formed by Spain, Italy, France and Ireland, and in these countries, “somewhat mixed views prevail”; the third cluster is formed by Great Britain, West Germany, The Netherlands, and Denmark, and “the peoples of these countries tend to value individual liberty, to support the rule of law, and to reject the proposition that law is an external, repressive force” (Gibson, Caldera, 1996, p. 69-70).

Comparing these three major clusters with the Hofstede’s results on three dimensions of culture, we can find them following common features: (1) the first cluster is formed by high UA countries, high and moderate “collectivism”, except of more individualistic Belgium, and high and moderate “hierarchical distance”; (2) the second cluster is formed by high UA countries, except of low UA Ireland, high “individualism”, except of moderately collectivistic Spain, and from low to high “hierarchical distance”; (3) the third cluster is formed by low UA countries, high “individualism”, and low “hierarchical distance”¹⁸. Furthermore, Gibson and Caldera have “distinguished two dimensions of legal values: (1) legal alienation (feeling that law is usually against me) and (2) (no) rule of law (okay to break a law

¹⁸For instance, while analyzing cultural differences in international business, Lewis (2006) also analyzed the rule orientation and created the scale of intercultural behaviour with the characteristics of the *linear active* (orientation towards work, compliance with the rules, focus on data, etc.), *multi-active* (orientation toward people, common breaking of rules, focus on dialogue and “network” etc.) and *reactive behaviour* (strong orientation to the people, flexibility in interpreting the rules, strong hierarchical distance, etc.). Its categorization takes the form of a pyramid and is in different colours, so there is from blue *linear-active* colour (Germany, Switzerland, the United Kingdom, the United States, Denmark, Norway, Sweden etc.), through the red *multi-active* (Latin America, Italy, Spain, African and Arab countries, Portugal, Russia, etc.), to yellow *reactive* colour (Vietnam, Japan, China, Hong Kong, Singapore, Korea etc.), and it expresses different variations in thirty countries and regions (Lewis, 2007, p. 83).

I consider unjust)” (Hofstede, 2001, p. 174). According to Hofstede (2001), both the “legal alienation” and the “no rule of law” scores are strongly correlated with UAI (p. 174). In other words, “in high UAI countries people more often felt the law was against them and said it was okay to break an unjust law” (Hofstede, 2001, p. 174). The third dimension referred to “valuation of liberty (people should not be allowed to express extreme ideas)”, and this was not correlated with UAI at all, but was correlated negatively with national wealth, a finding which Hofstede (2001) interpreted as that “valuation of liberty was a luxury that came with national wealth” (p. 179).

4. Conclusion: the rules mean different things in different cultures

Avoiding pretentious conclusions on such a wide topic such as the relationship between culture and law in the context of intercultural communication and cooperation, below, we will indicate and summarize only some of concluding remarks.

Hofstede's model is one of the most popular research models of culture, and Hofstede is one of the most famous authors in the field of multicultural organizational researches, in the field of intercultural communication, and other fields that are related to different cross-cultural issues. While explaining its popularity, so-called “right-timing” of his research should be taken into account. To explain, Hofstede is a pioneer of multicultural and cross-cultural business research which equally intrigued scientists and people involved in the business. Those business people began to use such a kind of research, particularly Hofstede's research in business increasingly while opening and leading many of the further researches of complex impact of culture on business (Jones, 2007). Gladwin wrote about it in 1981, emphasizing the “special timing” of Hofstede's research because there was a massive growth of multinational companies and international business during the 60s and 70s, and that certainly increased interest in studying the ways in which it is possible to achieve maximum efficiency in a multicultural business environment (Gladwin, 1981). In other words, this meant exploring the complex impact of different cultural dimensions on the international business, from the behavioral patterns of the employees and managers at the level of organizations, to

the way in which cultures that are involved in different business situations influence on each other.

Besides, the value of Hofstede's model should be seen in the conclusions such as that “cultures are more different in the regional than in the national sense”, and in the “affirmation of cultural relativism in the name of equality” (Katunarić, 2007, p. 170). However, it should also be noted what can and what can not be concluded using this model. The Hofstede's model should not be used as a “framework for describing the typical national, ethnic or other group culture”, but it “can be considered as an explorative or orientation framework for further research and thus, it can longitudinally, repeatedly and for longer intervals, determine whether there are any lasting or recurring ways of behavior in a particular environment” (Katunarić, 2007, p. 182). After all, Hofstede alone criticizes the process of describing the culture in the form of “typical features”, and emphasizes that they are “average tendencies”, and in this sense, with this model we can describe the specific culture in the context of the “average” and “moving equilibrium of various tendencies” (Katunarić 2007, 186). This is also important in the context of the further research of complex impact of culture on law. Namely, although “(legal) cultures are constantly influencing each other“, and although the law and legal cultures, as well as the cultures to which they belong are constantly changing, cultural differences “are still too important to be overlooked“, and we still need to explore cultures and their various “average tendencies” (Hoecke, Warrington, 1998, p. 21-22).

For example, according to Hofstede (2001), the functioning of multinational business organizations hinges on intercultural communication and cooperation, and differences in UA represent a serious problem in the functioning of multinationals, because “the rules mean different things in different countries”, and it can be difficult to keep the organization together (p. 440-442). A good example are differences between low UAI and high UAI cultures, because in low UAI cultures like United States, Britain and Sweden, “managers and nonmanagers alike feel definitely uncomfortable with systems of rigid rules, especially if it is evident that many of these rules are never followed”, whereas “in high UAI cultures like most of the Latin world, people feel equally uncomfortable without the structure of a system of rules, even if many of the rules are impractical and impracticable” (Hofstede, 2001, p. 442). In other words, as the concept of legal culture emphasises, and as Friedman (1969) noted, it is the legal culture which determines “which rules work

and which do not, and why“ (p. 34-35). This is in line with the another thesis from the introductory part of this paper according to which it is “social practise which is determining the actual meaning of the rules and concepts, their weight, their implementation, and their role in society” (Hoecke, Warrington, 1998, p. 5). Or shorter, rules are an integral part of the culture of a society to which they belong.

At the very end, we re-emphasize the value of Hofstede's research in its application as “orientation” framework in various research of complex impact of culture on law. Hofstede's model has its place in the research of work values, as well as being applied in other areas of research, such as previously highlighted application of his UA dimension, as well as his dimension of individualism-collectivism, in research of various aspects and features of legal culture, both at the level of national legal cultures, as well as at the macro and micro levels of such analysis.

References

- Ailon, G. (2008). Mirror, mirror on the wall: cultures consequences in a value test of its own design, *Academy of Management Review*, 33 (4): 885-904. Retrived 5th October 2008, from <http://search.epnet.com>.
- Bierbrauer, G. (1994). Toward an Understanding of Legal Culture: Variations in Individualism and Collectivism between Kurds, Lebanese, and Germans. *Law and Society Review*, Vol. 28, No. 2, pp. 243-264.
- Crespi, F. (2006). *Sociologija kulture*. Zagreb: Politička kultura.
- Friedman, L. M. (1969). Legal culture and social development. *Law and Society Review*, Vol. 4, No. 1, pp. 29-44.
- Gibson, J. L.; Caldeira, G. A. (1996). The Legal Cultures of Europe. *Law and Society Review*, Vol. 30, No. 1, pp. 55-85.
- Gladwin, T. N. (1981). Culture's Consequences: International Differences in Work Related Values, *Academy of Management Review*, 6 (4): 681-683. Retrived 5th October 2008, from <http://search.epnet.com>.
- Hall, E. T. (1976). *Beyond Culture*. Garden City, NY: Doubleday Anchor Books.
- Hoecke, V. M.; Warrington, M. (1998). Legal Cultures, Legal Paradigms and Legal Doctrine: Towards a New Model for Comparative Law. Retrieved 01 September 2016, from <https://biblio.ugent.be/publication/1110231/file/6746358.pdf>; pp. 1- 48.

- Hofstede, G. (1983). National Cultures in Four Dimensions. A Research – based Theory of Cultural Differences among Nations. *International Studies of Management & Organization*, 13 (1/2): 46-74. Retrieved 2nd June 2004, from <http://search.epnet.com>.
- Hofstede, G. (2001). *Cultures Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.
- Hofstede, G., Soeters, J. (2002). Consensus Societies with Their Own Character: National Cultures in Japan and the Netherlands. *Comparative Sociology*, 1(1): 1-16.
- Hofstede, G.; Hofstede, G. J. (2005). *Cultures and Organizations: Software of the Mind, Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival*. UK: McGraw–Hill Comp.
- Hofstede, G. (2007). A European in Asia. *Asian Journal of Social Psychology*, 1 (10): 16-21. Retrieved 5th October 2008, from <http://search.epnet.com>.
- Jeknić, R. (2009). *Kritika nekih postavki modela „nacionalne kulture“ Geerta Hofstede* (magistarski rad). Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Jeknić, R. (2015). Conceptual and Definitional Polysemy of the Term of Culture in Contemporary Social Sciences, *Balkan Social Science Review*, Vol. 6, pp. 137-155.
- Jones, M. L. (2007). Hofstede - Culturally questionable? *Faculty of Commerce – Papers*, University of Wollongong, Australia, pp.1-10; Retrieved January 5th 2009, from <http://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1389&context=commpapers>.
- Kalanj, R. (2006). Argumenti za sociologiju kulture. In: Crespi, F. *Sociologija kulture*. Zagreb: Politička kultura, pp. 194-210.
- Katunarić, V. (2007). *Lica kulture*. Zagreb: Biblioteka Antibarbarus.
- Kloskowska, A. (2003). *Sociologija kulture*. Sarajevo: KRUG 99.
- Levi-Strauss, C. (2013). *Antropologija i moderni svijet*. Zagreb: TIM press.
- Lewis, R. D. (2006). *When Cultures Collide: Leading Across Cultures*. Boston, London: Nicholas Brealey International.
- Lewis, R. D. (2007). *The cultural imperative: global trends in the 21st century*. London: Intercultural Press, UK.
- Ravlić, S. (2014). Pravna kultura, in: Kregar, J. et al.; *Uvod u sociologiju*. Zagreb: Udžbenici Pravnog fakulteta u Zagrebu, pp. 203-235.
- Skledar, N. (2001). *Čovjek i kultura: uvod u socio-kulturnu antropologiju*. Zagreb: Societas, Zavod za sociologiju, Matica hrvatska Zaprešić.
- Visković, N. (1981). *Pojam prava: prilog integralnoj teoriji prava*. Split: Logos.
- Vrban, D. (2006). *Sociologija prava: uvod i izvorišne osnove*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.

SHAPING AND MODELING PERSONALITY IN PROCESS OF LONG LASTING TRANSITION-CASE OF THE REPUBLIC OF MACEDONIA

Marijana Markovikj

PhD, University of ‘St. Cyril and Methodius’ –Skopje, Institute for Sociological
Political and Juridical Research
e-mail: marijana@isppi.ukim.edu.mk

Eleonora Serafimovska

PhD, University of ‘Ss Cyril and Methodius’ –Skopje, Institute for Sociological
Political and Juridical Research
e-mail: eleonora@isppi.ukim.edu.mk

Abstract

The years of socio-economic and political transition in the Republic of Macedonia were characterized with: rising ethnic tensions, refugee crisis, transformation of the political system and political ideology, and the introduction of political pluralism. Macedonia faced interethnic tensions which escalated with the war conflict in 2001. There were more or less other problems with neighbors which were related with the identity of Macedonian nation and Macedonian state. During the period of more than 15 years (1999-2015), Psychological laboratory at the Institute for Sociological Political and Juridical Research (ISPJR) -Skopje has implemented several surveys which purpose was to indentify the process of psychological transformation of the citizens under the influence of politically motivated events. Analyses showed that politically motivated factors of stress can influence changes in the psychological processes as: perception, competence for moral judgment, identity, social attitudes, (authoritarianism) and political ideology. And, at the end, changes in the political culture bring new shape of the average personality profile. Findings showed that citizens’ average personality profiles can be shaped as a result of long lasting changes in society. The new generations of individuals become more self oriented and less prepared to participate in collective initiatives.

Keywords: *identity, selective perception, moral judgment competence, authoritarian attitudes, political ideology.*

Introduction

The years of socio-economic and political transition in Republic of Macedonia, were characterized with: rising ethnic tensions, refugee crises (as a result of the war in Former Yugoslav republics, and NATO intervention toward Serbia in 1999), and transformation of the political system, political ideology, and the introduction of political pluralism. The process of political transition was accompanied with transition in economy, from socialist economic system (system of production where goods and services are produced directly for use), to capitalist economic system (goods and services are produced to generate profit). This transitional period were characterized by the lack of growth in the gross domestic product, deepening of the gap between rural and urban areas which has its result in increasing unemployment rate.

The collective identity (being “Yugoslavian”) which had been constructed upon mutual historical events, such as the anti-fascist movement during WWII, became an object of deconstruction in each country. Each new country has been faced with the main objective of “reframing the collective memory”. The old codes, symbols (state symbols such as the coat of arms, the flag and the national anthem), had to be replaced and embodied with new ones. These new codes and symbols had to be “fused” with meaning which will make a distinction between “us” and the “others”. [1] Macedonia experienced changes in its national flag on three occasions¹.

From that moment up to now, the citizens of Macedonia have experienced many politically-motivated stressful events, all differing in duration and intensity of violence.

Those events represent “earthshaking movements” for one country, and have certainly had an effect on its citizens’ personality. Personality is an individual, psychological category, but it should always be observed in the context of the social events of the time, the overall history and heritage, as well as the actual position of the individual in society and the immediate environment in which the

¹The first flag was used from 1946 to 1992, following Macedonia's independence from Yugoslavia in September 1991, due to a lack of agreement about what it should be replaced by. The second flag, "Vergina Flag" (1992–1995) was regarded by Greece as a link between ancient Macedonia and Modern Greek culture. Greece imposed an economic blockade on the Republic of Macedonia. The blockade was lifted when an agreement was reached to change the flag. The last flag is from 1995 to the present. [2]

individual is formed as a single, mature personality, and consequently- political figure.

The main goal of this paper is to elaborate that politically-motivated stress factors are connected to changes in the mental processes and relatively permanent characteristics of an personality in the domains of perception and cognition, moral judgment, identity, attitudes, political ideology, personality traits, locus of control, self- perception etc. All the selected studies have been carried out by the authors of this paper, conducted in the period from 1999 to 2013.

Studies were systematically reviewed and consequently presented. The list of the survey studies is presented below:

1. "The moral judgment competence of adolescents in the Republic of Macedonia in the case of transgressions towards state symbols" (2000/2001),
2. "Perception of historical events that took place on the territory of the Republic of Macedonia in 2001" (2003/2004),
3. "The impact of social threats on authoritarianism and social dominance" (2005),
4. "Political ideologies and moral reasoning among students in the Republic of Macedonia" (2008),
5. "The effects of unemployment on mental health of citizens of the Republic of Macedonia, (2008/2009),
6. "Personal reception of Macedonian epic folk songs (emotions, messages and spiritual states conveyed in Macedonian epic folk songs)" (2009),
7. "Values and political orientations of the Republic of Macedonia citizens" (2009/2010)
8. "The influence of personality socialization in building political culture among students in the Republic of Macedonia" (2010),
9. "Identity aspects: the relationship between the individual and the collective identities" (2011) and
10. "Perception of personal characteristics and the importance of the identity of students in the Republic of Macedonia: factors and consequences" (2013).

Interaction between changes in society and changes in personality-research findings

The Republic of Macedonia, as a relatively young democratic country², gained its independence in the so-called ‘third wave of democracy’, the same year the wars in Yugoslavia started. Today, 25 later, the Macedonian national identity has not been fully acknowledged by the neighboring countries and the international community. In addition to all this, in 2001, the Republic of Macedonia faced one of the most critical moments of its recent history –an armed ethnic conflict.

As is known, the environment and the people form constellation of mutually interdependent factors, so any changes in the environment may result in changes in the people’s personality through an individually patterned integration of processes of perception, memory, judgment, emotional expression, etc.. [4]

Bearing this in mind, the authors of this book conducted a series of surveys during the last 15 years of Macedonia's independence. The aim was to explore some processes in personality under the circumstances of the extremely complex politically motivated threats in society. The target population was mainly young people aged from 15 to 24, hope and backbone of our country.

The social threats in Macedonian society, which are on an upward scale over the time, reinforce the authoritarian attitudes of the young Macedonian citizens, especially the aggressive component, so, when social conditions become threatening, the individuals increasingly believe that the world is a dangerous place to live in [5], they perceive their country as poor, unsafe, dependent, a party state, undeveloped, corrupt, prospects-less and restrictive [6], and respond by supporting aggressive action for the preservation of peace, order, morality and conventional values [5].

While we are still at the direction of social threats in the country, the research data suggest that [6] reasoning about socio-political issues at a time of political crisis has a negative impact on moral competence understood as ability to solve dilemmas and conflicts through thinking and discussion on the basis of shared principles rather than through violence, deceit, and abuse of power. [7] The adolescents seem to have shown a lower level of moral competence in situations (as trampling on the Macedonian flag, the act of changing it, and the cases of

²On November 11th, 1990, for the first time in the history of contemporary Macedonian state, the first free and direct multi-party elections for representatives in the parliament were held. [3]

failing to put it up) that are present in their lives and that they have experienced, such as the series of armed attacks in the period during which the research was conducted. [6] The adolescents also reported that they feel unsafe and that the Republic of Macedonia, to which they felt attached, had no future. The results illustrate the negative impact of political violence, or the threat of political violence, on competence for moral reasoning and how the need for safety and security over rides other moral debates.

The research findings bring up relevant issues about the country and its citizens. The most preferred political system is *socialism*, with its variation *moderate socialism*. [8] The dominant political ideology is *social democratic*. Socialists believe that society should be organized along social lines for the benefit of all, rather than for what is perceived as the profit of a few. Socialism key ideas are opposition to capitalism and a belief in equality, both political and economic. [9] Socialism is still the dominant political ideology, and it is so dominant that the threats of the outside world, even followed by the belief that the world is a dangerous place, do not affect the subjective support for hierarchy and defending the existence of uneven/intermittent positions in society. [5] These results show that the attitudes cannot be changed immediately following the transition from one political system to another. The process of changing political culture is going slow and depends on objective political and historical factors, and subjective factors such as an individual's personal experiences.

Some authors, Galic, 2001 [10] emphasizes that it is easier to implement democracy in Central European countries than in Western Balkans countries. According to Galic, the reason is Western Balkans' nostalgia toward the previous socialist economic and political system, a nostalgia that is a result of the chaotic privatizations of publicly owned enterprises.

Talking further about political ideology and values of Macedonian citizens, the data from the field prove [11] that most of the respondents belong to the group of Moderate Social Conformists (71,5%); the Social Conformists are in greater percentage among the ones supporting Autonomy. Than *social conformism* is related to *conservative attitudes* and ideology: the individuals higher on the Scale of social conformism support and agree with the positions that: "in order to decrease criminal- stricter punishments are necessary"; "for better functioning of the country – good leaders are necessary"; "great democracy can be dangerous"; "tradition has to be respected"; "political leaders are to be followed"; "one-party systems are sometimes better than the multi-party systems"; "media should be censored and controlled by the government". The data also show that the majority of the individuals supporting the social conformism over the autonomy- also support

positions that “the socialism took care of all the people equally”; “in the socialism people had big enough rights and freedoms” and that “the existence of as many as possible public enterprises will benefit the economy”. [11]

Concerning emotions of young Macedonian people in context of national identity the research data show that the Macedonian epic folk songs ‘touched upon’ the present generations as well, just as they did some 150 years ago. Negative emotions in the young people in Macedonia are provoked by listening to patriotic songs. [12] People are capable of identifying and recognizing emotions, thoughts and images embodied in the epic folk songs and respond correspondingly due to the fact that tradition is passed down from one generation to another, as well as due to the fact that folk music is powerful since it can evoke deep, heartfelt emotions. In a reality of a still-unattained and not fully recognized national identity by the neighboring countries and the international community, followed by interethnic conflict, old Macedonian patriotic song evoked and kept myths, victims, battles, symbols and leaders still alive. [13] Patriotic songs have attained the function of provoking loyalty to the Macedonian national identity. The messages that the respondents believe they receive through these Macedonian epic folk songs and the messages they would like to convey to the future generations are almost identical – the same misery, the same suffering, a weak expression of positive dimensions – making an effort, respect for others, openness towards the world. The bond between the memory and the collective identity presupposes that the individuals and groups assume responsibility over the past heritage and pass it on to the present and future generations. On the other hand, *inter alia*, the community stimulates the feeling of belonging through music. Therefore, the messages that the respondents believe are conveyed through the Macedonian epic folk song are the same as the messages they would like to convey to the future generations.

While the focus is on the cognition of reality, the research data also show that people with a different ethnicity (during the interethnic conflict) use different names for the same reality, especially when the reality is very much threatening. Naming the same phenomenon, the armed conflict in 2001, with different terms and notions causes different thoughts, feelings and, with a great degree of certainty - different behavior. The data analyzed [14] present a very different perception of the causes of the events in 2001, the people involved, the neutrality of the media reports, the duration of the events, etc. They even use different terms to describe what actually happened in 2001. The Macedonian respondents termed the behavior of the armed groups of ethnic Albanians as terrorist activities, and those involved - terrorists, while the Albanian respondents termed that same behavior as a struggle for human rights, and those involved - fighters for human rights. The different

nomenclature used was probably due to the different emotions experienced by both groups of respondents. The Macedonians used the term terrorism, named feelings and motives such as fear, insecurity, need for order and security. They saw the actions of the security forces in a protective context, as a need for defense hence, for the Macedonian students the ARM soldiers were viewed as security forces. In the Albanian respondents, however, these activities were referred to as a struggle for human rights and there was a tendency to provoke feelings and motives such as perseverance, humanity, heroism, justice, heroic death in a holy war, and accordingly, the behavior went in that direction - supporting the actions of the fighters for human rights. Therefore, for the Albanian respondents the ARM was seen as an army of Macedonian Slav occupiers. In line with the differences in perception, there are differences in their political judgment, leading to conclusions about the readiness for political participation in activities that are perceived as rightful and plausible. In conclusion, this is another argument in favor of the analytical approach in interpreting politically relevant developments that should be taken into consideration when making political decisions. The cognitive elaboration of the perceived events which objectively happened depends of the relevant characteristics (ethnic background) of the one who is doing observation. Having in mind that the war conflict happened in 2001 year, on the surface is ethnic conflict so the cognitive retrospection on the past events will depend of ethnicity of the perceiver. Reality is seen by it polarities (black or white). This one side road can only generated many different types of actions behaviors but in only direction – different types of aggressive behaviors.

Concerning problem of identity (perception of identity) of Macedonian citizens (mostly students) in 21st century, the results obtained from the the two researches show several interesting facts. [15,16] First was that a significant portion of the respondents (81.9%) attach great importance to the personal, private aspect of the identity in the process of self-definition, while a substantial proportion of the respondents (62.9%) attach special significance to the social, public aspect of the identity in the process of self-definition. The unification of these two aspects for identity orientation create the picture that the majority of students attached great importance to both the private and the public aspects of self-definition, and the least number of students attached great importance to the public and less importance to the private aspect in self-definition. [15] The second was that the way students define their identity will affect their collective identity, so "integrated" (they who attribute great importance to both aspects of identity: private and social), in the highest degree will be connected to the social roles they play in the society they belong to, they are the those who, relatively speaking, possess the most developed collective identity, so they will probably be thosewho

would be expected to be the most involved in social actions and social movements. [15] The third fact says that our young people envision themselves mainly as agreeable and extroverted, and not so much as cold-hearted and introverted. [16] Then, these personal characteristics as Agreeableness and Extroversion are correlated with the importance of civic identity; willingness of young people to accept certain social events, happenings, occurrences, such as participation in debates and public speech, acceptance of opposing opinions and discussions, and different lifestyles; willingness of young people to live the country but not at the first given opportunity. [16] This is probably because they still saw the Republic of Macedonia as a homeland (60% of the respondents [6] which highlights the positive emotional bond they have with the country in which they reside. And the fourth fact, the most questionable is for the social engagement of young people in the society. The data show that certain dimensions of personality are associated with the social engagement of young people, in particular the views of young people concerning their willingness to demonstrate their readiness for social engagement. The research showed that those who are Unassuming– Ingenuous and Warm–Agreeable would not decide on any of types of social activity (as signing a petition within the faculty/university, participate in the boycott of classes, within or outside the faculty/university, signing a petition on social or political issues the faculty/university, participate in social or political protests that are legally permitted outside the faculty/ university etc.). This fact is somehow contradictory with the first and second one which predict that the “integrated” persons will be the one who probably have successfully passed the stages of identity development: But, if we look in the problem deeper we will figure out that these facts are not contradictory at all, but they highlight the two sides of the coin: the first one is the “potential” and that our young people certainly have. They successfully passed the developmental stages of identity constructions. The other side is the “action”. And this is where they are failed. Although the students present democratic views that are a constitutive segment of participatory political culture [8], there is an absence of civic activities and participatory political behavior. The level of personality trait Anxiety (dimension N1 in NEO PI-3 profile), such as worry, fear, and tension, was higher than average. This is often an obstacle for the practical verification of competence in the field of civil participation, despite the social initiative for egocentrism to exist. [8] Furthermore, there is an absence of a need to engage in social action (low profile on Agreeableness-dimension A in the NEO PI R personality profile), willingness to compromise in order to achieve personal gain, reduced level of trust (A1trait in the NEO PI R personality profile) in others, inhibited social interaction, reduced altruistic feelings (A3- Altruism in the NEO PI R personality profile). In addition, there is a low level of the dutifulness trait (C3 trait - Dutifulness in the NEO PI R personality profile), which means a lack of

feeling for the fulfillment of duty and the application of ethical and moral principles. Thus, the average profile of the person in all probability stems from the process of socialization. This performance is certainly not an indicator of formed civic awareness among young people in Macedonia. [8] The research data confirmed that as Galic [10] pointed out: the main problem facing all post-communist countries is a lack of citizen initiatives, which is crucial for developing a democratic society.

The process of establishing a democratic society is very complex and involves subjective and objective factors. It is essential that citizens have experiences where democracy works and society should have citizens who are aware, critical, open-minded, tolerant, and prepared to take responsibility for their own decisions. It is education that can shape these personality dimensions.

Transition process increased levels of unemployment in Macedonia which get reflection on the mental health of the citizens. Unemployed suffer because they are deprived of the positive effects on employment, and this is reflected in various aspects of their life and psycho-physical functioning: employment is an important factor in building a positive self-image, believing in their own ability and competencies, perceiving themselves as active and capable individuals who can provide a decent life. Unemployment is also related to the people's perception of their mental disorders and psychosomatic reactions, so, the unemployed are more concerned about life, they perceive themselves more ill than others and they have less hope for better times to come. Unemployed's locus of control is shifted to external causes, which consequently means that they, at significantly higher percentage compared to the employed have expectations from the state to solve the problem with the unemployment. Unemployment is in correlation with the people's perception of their own participation in the collective sphere. Employees more likely identify themselves as important members of society, and rarely have the need to escape from the country they live. Also unemployment is related to distrust of other people, but not with the people's perception of their own aggressiveness towards others.

Changes in society have always reflected on the mental health of its citizens. The psychological issues of people have always been and still are, at least a part of them, a result of the specific social order they are part in, from the social processes and events, which always, more or less, contribute to the repression and/or inclusion of the majority of population: the poor, older people, disabled, women, unemployed, homosexuals etc. This is why if psychologists are passive and explicitly refuse to talk about the issues, injustices and social affairs in general,

they illicitly support this state and at the same time compromise their personal, professional and social responsibility.

In the period of 20 years (1990-2010) on the territory of Macedonia were realized numerous projects for improving the mental health of certain groups. All these projects were funded by foreign organizations or foundations [17], and government institutions appeared as coordinators or partners, but not as initiators of programs designed to give psychological support to the population. Association of Psychologists as an actor did not appear in any of the realized projects. The organization of psychologists was a result of project activities in the period as long as donations last. There was no, nor now exist, designed psychological programs that ensure sustainability of long-term psychological intervention programs.

Some projects have confirmed the benefits of hiring a psychologist in training, education and protection of minority and vulnerable groups, to encourage solutions to some pressing problems. The establishment of multiethnic environments smallest citizens (bilingual kindergarten) televised presentation of creative themes for coexistence and tolerance, direct intervention, crisis action and providing assistance and support various groups of citizens from the regions affected by the conflict during Wars in Yugoslavia, in the 2001 conflict and the Kosovo refugee crisis - are a prime example of the need of psychologist's inclusion in promotion of the citizens' mental health. The preparation of a number of manuals, guides, teaching aids are in the same direction of the utility, successfully coping and prevention. [18]

* * *

In conclusion to the discussion about the personality and the Macedonian society, continuous social threats (almost 25 years in duration) as an environmental component, e.g. "field" in a complex picture society – personality, enable the democratic potential of personality, e.g. "figure" to be expressed in the function of establishing a democratic society.

These results show that attitudes cannot be changed immediately following the transition from one political system to another. The process of changing political culture is gradual and it depends on objective political and historical factors, as well as subjective factors such as an individual's personal experiences.

One system of ideas has been terminated, whereas the formation of the other system of ideas is still in progress. This transition from one political system to another raises important questions about the kind of society the people of Macedonia wish to create, how they will satisfy their collective desires for an ideal society, and the moral rules and principles they employ to judge the actions of others.

The process of establishing a democratic society is very complex and involves subjective and objective factors. It is essential that citizens have experiences where democracy works and society should have citizens who are aware, critical, open-minded, tolerant, and prepared to take responsibility for their own decisions. It is education that can shape these personality dimensions.

Bibliography

- [1] Elgenius, Gabriella. 2005. "Expressions of nationhood: national symbols and ceremonies in contemporary Europe." PhD diss., London school of economics & political science, University of London. <https://core.ac.uk/download/files/170/16390523.pdf>.
- [2] Macedonian heraldic society. 2012. "Flag of the Republic of Macedonia." Last modified 2016. <http://heraldika.org.mk/national-flag-republic-of-macedonia/>.
- [3] Cvetkovski, Cvetan. 2002. "Constitutional history of the Republic of Macedonia." Rigas Network. Accessed January 20, 2008. http://www.cecl.gr/RigasNetwork/databank/REPORTS/r1/Fyrom_R1_Cvetkovski.html.
- [4] Sears, David, Huddy Leonie, and Jervis Robert. 2003. *Oxford handbook of political psychology*. Oxford: Oxford University Press.
- [5] Serafimovska, Eleonora. 2006. "The impact of social threats on authoritarianism and social dominance." MSc thesis., Skopje: University of Ss. Cyril and Methodius.
- [6] Markovikj, Marijana. 2002. "The moral judgment competence of adolescents in the Republic of Macedonia in the case of transgressions towards state symbols." M Sc Thesis., Skopje: University Ss Cyril and Methodius.

- [7]Lind, Georg. 2000. *Review and Appraisal of the Moral Judgment Test (MJT)*. Konstanz: University of Konstanz http://www.uni-konstanz.de/ag-moral/pdf/Lind-2000_MJT-Review-and-Appraisal.pdf.
- [8]Markovikj, Marijana. 2010. "Political Attitude and Personality in a Democratic Society." *The Western Balkans Policy Review* 1:168-184.
<http://www.kppcenter.org/WBPRReview2010-1-1-Markovik.pdf>, 2010.
- [9]Dubois, Stephane. 2004. *The moral politic test*. Accessed October, 2007. <https://www.okcupid.com/tests/the-moral-politics-test>.
- [10]Galić, Branka. 2001. *Politička kultura "novih demokracija*. Zagreb: Filozofski fakultet (UDK:321.7(4-11), 2001.
- [11]Serafimovska, Eleonora. 2010. "Values and political orientations of the Republic of Macedonia citizens." In *Contemporary world between freedom and security*, edited by Alenka Pandiloska Jurak, Uroš Pinterič, 437-460. Ljubljana: Založba Vega.
- [12]Serfimovska, Eleonora and Markovikj Marijana. 2009. "Personal reception of Macedonian epic folk songs (emotions, messages and spiritual states conveyed in Macedonian epic folk songs)." Paper presented at the conference Culture and Music, Skopje, May 5.
- [13]Ilic, Marina. 2012. "War propaganda. Patriotic song and Yugoslavian Wars." Paper presented on conference "La représentation de la guerre dans les conflits récents: enjeux politiques, éthiques, esthétiques", Brisel, November 21–24.
- [14]Markovikj, Marijana, and Serafimovska Eleonora. 2006. "Perception of the historical events that took place in the territory of the Republic of Macedonia during 2001." In *Macedonia in the aftermath of the framework agreement*, edited by Vladimir Milchin, Gordana Duvnjak, Nikola Gelevski, 34-45. Skopje: Foundation Open Society.
- [15]Serafimovska, Eleonora, and Markovikj Marijana. 2014. "Identity aspects: the relation between the individual and the collective identities" in *Perception of identities of the student population in the Republic of Macedonia*, edited by Lidija Hristova, 105-150. Skopje: Institute for sociological political and juridical research.
- [16]Markovikj, Marijana, and Serafimovska Eleonora. 2016. "Self- perception of the young people about their personality, factors and consequences." In *Identity of student population in Republic of Macedonia*, edited by Ganka

Cvetanova, 95-113. Skopje: Institute for sociological political and juridical research.

- [17]Serafimovska, Eleonora, and Markovikj Marijana. 2013. "The effects of unemployment on mental health of citizens of the Republic of Macedonia". In *Unemployment – Risk and Challenges*, edited by Jorde Jakimovski et al, 91-116. Skopje: Institute for Sociological, Political and Juridical Research.
- [18]Serafimovska, Eleonora, and Markovikj Marijana. 2009. "Social responsibility of psychology-activity or passivity of psychologists to what is happening in public sphere." Annual of Institute for sociological, political and juridical research. 1: 257- 273.

**THE URBANIZED ALIENATION OF THE RELIGIOUS INDIVIDUAL —
THE INNOVATIVE CONCEPT OF SOCIOLOGY OF RELIGION**

Karina Politkina

associate professor, Ph.D. Pyatigorsk State Linguistic University, Pyatigorsk, Russia

e-mail: Karen717@yandex.ru

Tatyana Svetlichnaya

associate professor, Ph.D. Pyatigorsk State Linguistic University, Pyatigorsk, Russia

e-mail: tanyasvetlichnaya@mail.ru

Abstract

The article analyzes a fundamental socio - philosophical and socio - psychological category of "the urbanized alienation" in relation to the religious individual. The innovative statement of a problem involves the research of a phenomenon of alienation of the believer in the mentioned integrated scientific anthropological space of Sociology of the city, Sociology of Religion, Social Psychology and Urban Science. The author's concept is based on studying of a phenomenon of alienation in close connection with following concepts: an anomie, alienation, the remote life in the closed urbanized space, full of conflict, contradictory existence of the religious person in the urbanized culture, virtual alienation of social life, complication the mediated relations of the personality in the urbanized environment and other spiritual and social aspects of modern knowledge society. The urbanized alienation, according to the author's views, consists in destruction of habitual relations of the individual with natural and biospheric life and the inter-individual relations of the personality in urban lifestyle.

Keywords: *anomie, the urbanized alienation, the mediated relations of the personality, the urbanized culture.*

Nowadays the analysis of the relations between the citizen who lives in conditions of the urbanized space, the material and spiritual culture created by him, religion, a technocratic civilization — on the one hand, and opportunities of the

biosphere of the Earth to reproduction, — on the other hand, is among the interconnected innovative concepts of the allocated scientific fields of Sociology of Religion, Social Ecology and Urban Studies.. The discrepancy between natural and social regularities which was developed as a result of processes of an urbanization of job specialization of citizens finds its roots in the idea of the anthropogenous organization of economic activity that in turn generates alienation of the person from natural and social powers [See in detail: 2: 26-28].

In the specified context the research attention is drawn by the following concepts of Sociology of Religion connected with the analysis of contradictions of life of the religious personality:

"alienation of the religious individual from natural life"

"alienation of the religious individuals from each other in the course of a labor activity"

"internally contradictory nature of development of a civilization as such"

"aloof existence of the individual in the conditions of an urbanization"

"weakening of social communications of the religious personality in living conditions in the megalopolis"

"anonymity of communication in the conditions of virtualization of modern city space"

"an anomy, anomaly and anonymity — existential characteristics of existence of the alienated individual"

"religious functions in the conditions of the urbanized space" and some others.

The religious individual who lives in conditions of the urbanized space in a distance from natural life is influenced by the whole complex of versatile contradictions of city existence. Problems of alienated life of the religious individual are connected with negative impact of the amplifying virtualization of interrelations with each other. Real dissociation and atomization in various areas of a social life generate a specific phenomenon — the urbanized alienation of the religious individual.

We shall consider in detail the problem of existence of the "religious individual" in society. The concept "a religious complex" finds broad application in Study of Religion. The religion represents difficult spiritual and social education, is one of spheres of spiritual and practical life of people. Many religious scholars consider this phenomenon as the complex including basic elements:

religious consciousness which basis is made by belief in existence of "other" world, supernatural forces and beings;

religious cult as the set of symbolical religious actions;

the religious organizations uniting the coreligionists stuck to the same ceremonial principles and realizing the general principles of behavior.

We think that other elements of a religious complex need to be allocated in Religion Sociology alongside with above mentioned components such as: religious activity, religious relations [See in detail: 1: 32-44; 3: 29-44].

Religious consciousness has two interconnected and rather independent levels: ordinary and conceptual, Religious Psychology and Religious Ideology. Religious consciousness is presented in evident and figurative forms and it considerably has individual and personal character religious conceptually. This level of religious consciousness is called Religious Psychology. Consciousness and behavior of believers under the influence of the sacral ideas have got a specific religious orientation and are the backbone of this subject.

At the conceptual level religious consciousness is issued in the form of the systematized dogma and stated in Sacred books (The Tanakh, the Bible, the Koran, etc.), approved by the church organizations in the form of hard and fast set of religious precepts (doctrines).

Religious cult is the set of symbolical actions by means of which the believer tries to influence fictional (supernatural) or real-life objects. The cult (Latin of cultus – worship, honoring) acts as one of the main types of religious activity. Specifics of cult actions are defined by what ideas, representations, images are embodied in them in a symbolical form. Communication of religious consciousness and a religious cult is internal, immanent. Cult actions act as a specific form of an exteriorization of consciousness. There is a realization of religious belief that supernatural forces and beings can influence destiny of the person in the real or "otherworldly" world in the necessary direction. Followers of religion believe that there can be a special two-way communication between them and God.

The sacral relations in mind of the believing individual are formed by analogy with the common every day human relations. The believing person recognizes that, participating in sacraments and ceremonies, performing rituals, handling prayers to God, he can influence the imagined personal being (to ask God, to gain the Supreme Being's favor, share the thoughts and experiences, and, eventually, to deliver soul).

The religious organization is the association of followers of one or another religion evolving from a community of beliefs and ceremonies. Most of researchers of religion recognizes existence of three types of religious associations: church, sect, denomination. With the advent of world religions there is a church which is the autonomous, strictly centralized institute served by professional priests. There is a division into clergy (professional attendants of a cult) and laymen or ordinary believers within the church.

The religious individual involved in the system of a religious complex through system of studying and familiarizing with religious dogma, religious relations, religious activity and church community-based organizations is influenced by real impact of functions of a religious complex. Compensatory function of the religious phenomenon satisfies the religious individual neutralizing a lack of real social communications and contacts. The religious individual unsatisfied with atomization and remoteness of the urbanized life, gets involved into the system of a religious cult, time-honored system of sacral communication with Divinities, ecclesiastics and members of a religious community participating in religious holidays and church office.

Being gradually involved in developed system of ontological implementation of religious and cult activities, the religious individual subjectively is influenced by a psychological safety valve, a so-called religious catharsis. In the mind of the religious individual there is a removal of psychological intensity from the urbanized alienation.

The religious individual moves away from a secular part of the city existence full of collisions and contradictions towards the pacifying, quiet, spiritually rich, sacral content of religious life. Invisible (sometimes, anonymous) interlocutor on social networks is opposed by the religious existence, providing to the religious individual communication with sacral characters, providing partial overcoming of the urbanized alienation. These statements and other concepts and problems of religious life of the believing citizen act as innovative objects of studying of Sociology of Religion.

Bibliography

Politkina K.I. Введение в Study of Religion. . – Pyatigorsk: PGLU, 2009. – 167 p.

Politkina K.I. Anomie, alienation и отчужденность в коллизиях духовных отношений личности в обществе. European Social Science Journal. 2014, № 6 (45). Том 1. С. 24-30.

Politkina K.I. Expression of relations of alienation in religion: Monograph. – Pyatigorsk: PGLU, 2014. – 107 p.

Светличная, Т. Ю. Символика цвета в христианской религии (на основе текста "Откровение Святого Иоанна Богослова" [Текст] / Т. Ю. Светличная // Университетские чтения - 2014, 10-11 января 2014 г.: [материалы науч.-метод. чтений ПГЛУ]. Ч. 5, секции 11-14 симпозиума 1. - Пятигорск: ПГЛУ, 2014. - С. 211-215.

КОНСТИТУЦИОННЫЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В РОССИИ И ГОСУДАРСТВАХ ЕВРОПЫ

Инна Стародубцева

Юридический факультет, Воронежский государственный университет,
Российская Федерация,

e-mail: starodubtseva_i@mail.ru

Аннотация

Цель статьи состоит в сравнении конституционных норм, являющихся базой для формирования гражданского общества в России и государствах Европы (Франции, Македонии и других). Регулирование общественных отношений основывается на конституции, которая составляет базу для всех основополагающих отношений, влияет на формирование правовой культуры и правосознания всех членов общества. В статье исследуется современное понимание гражданского общества и предлагается дополнить его признаки еще одним - особый уровень правосознания большинства граждан, основанного на свободе и безопасности. Автор предлагает перечень ценностей, на которых основывается правосознание большинства граждан в гражданском обществе: свобода и безопасность личности как высшие ценности; понимание основных прав и свобод человека и гражданина и желание их реализовывать; осознание необходимости контроля государства со стороны общества; представление о социальных функциях государства и требование их выполнения. В статье детально исследуются нормы Конституции Французской Республики, где высокий уровень развития гражданского общества, а его конституционные предпосылки заложены в Декларации прав человека и гражданина 1789 г. Достоинствами Конституции Французской Республики являются: закрепление определения свободы; регулирование понятного каждому гражданину механизма обращения в государственные органы, если ему известно о преступлении, совершенном членом Правительства; регулирование одного из способов контроля гражданского общества за органом исполнительной власти. В результате исследования предлагается на основе положительного опыта Франции закрепить в Конституции Российской Федерации и федеральных законах определение свободы как возможности

делать все, что не вредит другому; обязанности государства гарантировать безопасность личности и социальную справедливость; права общества требовать отчета у каждого должностного лица по вверенной ему части управления.

***Ключевые слова:** конституция, гражданское общество, правосознание, свобода, безопасность.*

THE CONSTITUTIONAL BASES OF FORMATION OF CIVIL SOCIETY IN RUSSIA AND THE STATES OF EUROPE

Inna Starodubtseva

associate Professor of constitutional law Russia and foreign countries the legal faculty of the Voronezh state University», candidate of legal Sciences

e-mail: starodubtseva_i@mail.ru

Abstract

The purpose of article consists in comparison of the constitutional norms which are base for formation of civil society in Russia and the states of Europe (France, Macedonia and others). Regulation of the public relations is based on the constitution which makes base for all fundamental relations, influences formation of legal culture and sense of justice of all members of society. In article the modern understanding of civil society is investigated and it is offered to add his signs with one more - the special level of sense of justice of the most of citizens based on freedom and safety. The author offers the list of values on which the sense of justice of most of citizens in civil society is based: freedom and safety of the personality as the supreme values; understanding of basic rights and freedoms of the person and citizen and desire to realize them; awareness of need of control of the state from society; idea of social functions of the state and requirement of their performance. In article standards of the Constitution of the French Republic where a high level of development of civil society, and his constitutional prerequisites are

put in the Declaration of human rights and the citizen of 1789 are in details investigated. Advantages of the Constitution of the French Republic are: fixing of definition of freedom; regulation of the mechanism of the appeal clear to each citizen to government bodies if he knows of the crime committed by the member of the government; regulation of one of ways of control of civil society of executive authority. As a result of research it is offered to fix on the basis of positive experience of France in the Constitution of the Russian Federation and federal laws definition of freedom as opportunities to do everything that doesn't harm another; obligations of the state to guarantee safety of the personality and social justice; the rights of society to demand the report from each official by the part of management entrusted to him.

Keywords: *constitution, civil society, sense of justice, freedom, safety.*

Современные ученые правоведы используют разные подходы к определению гражданского общества и его институализации. Обобщая их точки зрения, Е.С. Устинович отмечает, что позиции ученых - представителей правовой науки представляют собой значительный интерес как минимум по нескольким основаниям: во-первых, роль права и законодательного регулирования для развития гражданского общества велика; во-вторых, анализ научных работ показал, что определение понятия гражданского общества с осмыслением его сущности и содержания, правовых проблем его становления, взаимодействия с государственными органами власти и т.д. сегодня формируется учеными - представителями различных отраслей права - теории государства и права, конституционного, информационного, гражданского права и т.д.¹ Ученые обоснованно выделяют разные признаки гражданского общества: сообщество свободных индивидов; открытое социальное образование; сложноструктурированная плюралистическая система; правовое демократическое общество².

¹Устинович Е.С. Система взглядов и научных представлений относительно категории «гражданское общество» в современной российской правовой науке // Гражданское общество в России и за рубежом. 2013. № 3. С. 45-48.

²Бессонова В.В., Киселева Н.А., Мерзлякова И.С. Теоретико-методологические основы гражданского общества и современные российские реалии // Гражданское общество в России и за рубежом. 2013. № 3. С. 42-44.

Соглашаясь с таким подходом к пониманию гражданского общества, предлагается дополнить его признаки еще одним – **правосознание большинства граждан основано на свободе и безопасности**. Именно правосознанием определяется отношение граждан к власти и другим гражданам. Для полноценного функционирования гражданского общества его члены должны чувствовать себя свободными, уверенными в возможности защитить свои права и законные интересы как в отношениях с другими лицами, так и при возникновении споров с государством в лице его органов и должностных лиц.

В гражданском обществе у большинства граждан государства правосознание основывается на следующих ценностях:

- 1) свобода и безопасность личности как высшие ценности;
- 2) понимание основных прав и свобод человека и гражданина и желание их реализовывать;
- 3) осознание необходимости контроля государства со стороны общества;
- 4) представление о социальных функциях государства.

Очень важную роль в формировании вышеназванных ценностей играют нормы конституции как основного закона, которые должны получать развитие в текущем законодательстве. Позитивным примером отражения таких ценностей на конституционном уровне является Декларация прав человека и гражданина 1789 г., являющаяся составной частью Конституции Французской Республики 1958 г. В ней свобода, собственность, безопасность и сопротивление угнетению признаются естественными и неотъемлемыми правами (ст. 2), дается определение свободы как возможности делать все, что не вредит другому (ст. 4), а закон может запрещать только те деяния, которые приносят вред обществу (ст. 5). Указанные нормы выполняют идеологическую функцию, воспитывающую граждан Франции «в духе» свободы. Право на безопасность предусмотрено также Конституцией Республики Сербия 2006 г. (ст. 27).

В Конституции Российской Федерации аналогичные нормы, к сожалению, отсутствуют. В ней предусмотрено, что каждый имеет право на свободу и личную неприкосновенность (ст. 22), но нет определения свободы. Ограничение прав и свобод человека федеральными законами Конституция Российской Федерации допускает только для защиты основ конституционного строя, нравственности, здоровья, прав и законных интересов других лиц, обеспечения обороны страны и безопасности

государства (ч. 3 ст. 55). Однако, данная норма постоянно нарушается, о чем свидетельствует деятельность Конституционного Суда Российской Федерации, в который за период 1995-2013 г.г. поступило 276015 обращений, в результате рассмотрения которых 228 оспариваемых нормативных актов признаны частично неконституционными³.

На формирование гражданского общества направлены также нормы Французской Декларации прав человека и гражданина 1789 г., предусматривающие право общества требовать отчета у каждого должностного лица по вверенной ему части управления (ст. 15), следить за расходованием общественного обложения (ст. 14). В Конституции Российской Федерации аналогичные нормы также отсутствуют. Право на обращение в государственные органы и органы местного самоуправления (ст. 33) невозможно трактовать как право требовать отчета у должностных лиц, и в соответствии с Федеральным законом «О порядке рассмотрения обращений граждан Российской Федерации»⁴ предусмотрены три вида обращений: заявление, предложение и жалоба. Они также не предусматривают возможности требовать отчета у должностных лиц. Исследование Конституции Российской Федерации показало, что на формирование гражданского общества направлены следующие нормы: идеологическое многообразие (ст. 13), право каждого на свободу (ст. 22), гарантия свободы мысли и слова (ст. 29), свобода общественных объединений (ст. 30).

Нормы Декларации прав человека и гражданина 1789 г. получили свое развитие в Конституции Французской Республики 1958 г. в части контроля общества за государством и борьбе с коррупцией в разделе X «Об уголовной ответственности членов Правительства». Он является дополнением Конституции путем принятия Конституционного закона от 27 июля 1993 г. и предусматривает следующие основные положения:

1. Члены Правительства несут уголовную ответственность за акты, совершенные ими при выполнении своих функций и квалифицируемые как преступления или деликты на момент их совершения.

2. Любое лицо, считающее себя затронутым преступлением или деликтом, совершенным членом Правительства при осуществлении своих

³См. подробнее: Официальный сайт Конституционного Суда Российской Федерации / <http://www.ksrf.ru>.

⁴Федеральный закон от 2 мая 2006 г. № 59-ФЗ «О порядке рассмотрения обращений граждан Российской Федерации» (ред. от 02.07.2013) // Собр. законодательства Рос. Федерации. 2006. № 19. Ст. 2060.

функций, может подать заявление в комиссию по жалобам. Данная комиссия рассматривает жалобу и выносит постановление либо об отсутствии правонарушения и сдаче заявления в архив, либо о его направлении Генеральному прокурору при Кассационном суде для обращения в Суд Республики.

3. Члены Правительства подсудны Суду Республики. Суд Республики состоит из 12 парламентариев, избираемых по 6 судей Национальным Собранием и Сенатом, и 3 судьи из состава Кассационного суда.

Достоинством указанных норм Конституции Французской Республики является:

1) закрепленный актом высшей юридической силы и понятный для каждого гражданина механизм обращения в государственные органы, если ему известно о преступлении, совершенном членом Правительства;

2) регулирование конституцией одного из способов контроля гражданского общества за органом исполнительной власти.

Особенностью Раздела X «Об уголовной ответственности членов Правительства» Конституции Французской Республики является установление обратной силы указанного раздела. В соответствии со статьей 68-3, внесенной позднее Конституционным законом от 4 августа 1995 г., он применяется к деяниям, совершенным до вступления в силу раздела X.

Конституция Республики Македония 1991 г. содержит важные нормы, способствующие формированию гражданского общества. Так, к основополагающим ценностям конституционного устройства Республики Македония относятся основные свободы и права человека и гражданина; политический плюрализм, свободные, прямые и демократические выборы; правовая защита собственности; гуманизм, социальная справедливость и солидарность и другие (ст. 8). В ней также указывается, что в Республике Македония разрешено все, что не запрещено Конституцией и законом. Такая формулировка отличается от определения свободы во Французской Декларации прав человека и гражданина 1789 г. тем, что в Македонии разрешается все, что не запрещено законом, а во Франции разрешено все, что не вредит другому, и закон может запрещать только те деяния, которые вредят обществу и отдельным гражданам. Формулировка свободы Французской Декларации прав человека и гражданина «сдерживает» власть от произвола путем принятия законов, ограничивающих права и свободы человека и гражданина, если такие ограничения не направлены на защиту общества.

Достоинством Конституции Республики Македония являются нормы о том, что граждане имеют право мирно собираться и выражать публичный протест без предварительного уведомления властей и специального разрешения (ст. 21). Такая формулировка дает возможность гражданам свободно высказывать свое мнение по разным вопросам внутренней и внешней политики, если они не согласны с ее проведением, и является конституционной основой формирования гражданского общества в Республике Македония. В Конституции Российской Федерации право на проведение мирных собраний предусмотрено (ст. 31), но нет нормы о том, что их можно проводить без согласования с властями, что существенно затрудняет реализацию данного права. Во многих других конституциях также предусмотрено разрешение властей на проведение мирных собраний под открытым небом (Основном законе Федеративной Республики Германия 1949 г., Конституции Республики Сербия 2006 г. и др.).

В Конституции Республики Македония предусмотрено политическое право граждан, которого нет в России - право законодательной инициативы группы избирателей численностью не менее 10 тысяч человек (ст. 71). Оно позволяет институтам гражданского общества влиять на принятие важнейших нормативных правовых актов – законов. На мой взгляд, такая норма нужна и в Конституции Российской Федерации.

Вышеизложенные ценности, которые должны лежать в основе правосознания большинства граждан для формирования гражданского общества, должны быть дополнены реальной возможностью проявления правосознания в поведении, возможностью свободно реализовывать свои права и свободы, не встречая сопротивления со стороны государства. С помощью определенных механизмов (деятельности общественных объединений, публикаций и выступлений в СМИ, обращений граждан и др.) общество воздействует на государство и доносит до него позицию граждан по различным вопросам. При этом для государства со сформированным гражданским обществом характерно наличие «обратной связи» между обществом и государством. Желание политических элит прислушиваться к мнению граждан также основано на вышеизложенных ценностях правосознания, чего пока нет в России.

Таким образом, *гражданское общество* - это негосударственная, неполитическая сфера общественных отношений, включающая совокупность общественных институтов (общественные объединения, ассоциации, СМИ, научные сообщества и др.), социально-экономические, национальные, религиозные и иные неполитические отношения в обществе, *в котором у*

большинства граждан правосознание характеризуется пониманием свободы и безопасности личности как высших ценностей, желанием и возможностью реализовывать свои права и свободы, осуществлять гражданский контроль государства с целью выполнения им социальных функций.

Сформировать у граждан вышеуказанные ценности возможно путем их закрепления в Конституции и иных нормативных правовых актах, через образовательные учреждения, СМИ, общественные объединения и т.п.

Т.А. Рубанцова отмечает, что гражданское общество так и останется теоретической конструкцией для большинства граждан России, если не будут разработаны и институализированы механизм диалога и достижение консенсуса институтов гражданского общества и государства⁵. Ученые считают, что с целью формирования гражданского общества необходимо проводить серьезную молодежную политику, осознавая, что молодежная политика - это не только вопросы социального обеспечения, но и просветительская, образовательная, воспитательная программа, над которой должны трудиться не только юристы, политики, экономисты, но и историки, культурологи, педагоги, психологи, журналисты, философы, социологи, социальные работники и т.д.⁶ Предлагается также развивать информационные технологии для обеспечения большей свободы, самореализации и диалога между властью и обществом⁷.

Для формирования в России гражданского общества необходимо комплексное воздействие на правовую систему с целью усиления влияния на правосознание граждан с позиции создания общества, где свобода личности и ее безопасность являются важнейшими ценностями: от развития и популяризации соответствующих научных концепций до изучения конституционных прав и свобод личности на всех уровнях образования, начиная с начальных классов школы. Совершенствовать законодательство и

⁵Рубанцова Т.А. Проблемы правовой институализации гражданского общества в условиях модернизации российского общества // Гражданское общество в России и за рубежом. 2013. № 4. С. 6-8.

⁶Бессонова В.В., Киселева Н.А., Мерзлякова И.С. Теоретико-методологические основы гражданского общества и современные российские реалии // Гражданское общество в России и за рубежом. 2013. № 3. С. 42-44.

⁷Середа М. Ю. Закрепление права на доступ в сеть Интернет в международно-правовых актах и законодательстве зарубежных стран // Международное публичное и частное право. 2013. № 5. С. 44-47.

правоприменительную деятельность предлагается по следующим направлениям:

1) изменение стандартов общего школьного образования (в части изучение основ конституционного статуса личности) и высшего юридического образования (дополнение государственного стандарта по направлению подготовки «юриспруденция» обязательными дисциплинами «Права и свободы человека и гражданина», «Конституционное право зарубежных стран») для усиления его гуманистических основ;

2) увеличение бюджетного финансирования высшего образования с целью повышения доступности бесплатного образования;

3) законодательное и информационно-техническое развитие мер «обратной связи» между гражданами и государством путем более широкого использования институтов непосредственной и представительной демократии для учета мнения граждан при принятии решений (выборность Совета Федерации, возвращение мажоритарной системы выборов Государственной Думы, либерализация законодательства о выборах и референдуме, предоставление права законодательной инициативы группам граждан, обязательный периодический анализ обращений в органах государственной власти и публичное информирование об этом граждан, более широкое внедрение в практику нормотворческих органов публичных слушаний, научной и общественной экспертизы нормативных правовых актов и др.);

4) учет религиозного фактора в образовании, так как христианство и ислам с разных позиций подходят к свободе личности в разных сферах, что должно находить отражение и в законодательстве; в России необходима реализация принципа светского государства как наиболее приемлемого в многоконфессиональном обществе, изучение основ всех религий и воспитание толерантности;

5) государственная поддержка развития науки, разработка и использование механизмов учета ее результатов при принятии решений органами государственной власти.

В Конституции Французской Республики содержится много норм, создающих основу для формирования гражданского общества и контроля за органами государственной власти. Сформулированы они были еще в 1789 г. в Декларации прав человека и гражданина, которая в настоящее время является составной частью неcodифицированной Конституции Французской Республики 1958 г. Сравнительно-правовые исследования позволяют выявить

позитивные аспекты правового регулирования общественных отношений в зарубежных странах и предложить возможность их использования для совершенствования законодательства России⁸.

Формированию гражданского общества в России будет способствовать использование опыта конституционного регулирования предпосылок гражданского общества в Конституции Французской Республики, Конституции Республики Македония путем закрепления в Конституции Российской Федерации и федеральных законах определения свободы как возможности делать все, что не вредит другому, обязанности государства гарантировать безопасность личности, права законодательной инициативы определенной группы граждан, права общества требовать отчета у каждого должностного лица по вверенной ему части управления.

⁸См.: Стародубцева И.А. Конституционно-правовая ответственность Правительства перед парламентом в России и Франции // Конституционное и муниципальное право. 2010. № 8/10. С. 47-49; Стародубцева И.А. Особенности конституционной системы «сдержек и противовесов» в России и Франции: от теории к развитию в законодательстве // Конституционное и муниципальное право. 2011. № 3. С. 30-34.

THE PERSPECTIVE OF DECENT WORK IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Slobodanka Kovačević-Perić

Ph.D., Assistant Professor, Faculty of Law, University of Priština,

(temporarily seated in Kosovska Mitrovica)

e- mail: slobodanka.peric@pr.ac.rs

Abstract

The initial concept of the International Labour Organisation – enhancement of possibility to get the decent and productive work for males and females, in conditions of liberty, equality, safety and human dignity – has evolved into its primary global goal. The essential contribution of the decent work implies that the overall quality of work, condition and the total working environment are assessed in a much more constructive way, with the application of the international standards. Economic growth does not automatically lead to the bigger volume of the decent work. That documents the focal point (and the aim) of this paper – the promotion of standards of decent work contributes to the achievement of decent, dignifying life, as a result of a co-relation between the decent work and the human evolution. In that respect, the perspective of decent work requires the holistic approach of all factors which determine the decent work. That implies respect of the universal rights of people, establishment of the culture of working relations, global advocating to root out poverty and social exclusion. For this purpose, the demand for social dimension in the global economy contributes to the expansiveness of the decent work concept, what is a general need of a working individual today. Tendencies towards application of higher standards for employees, point to the need that there are more moral values and humane approach in the attitude towards work, with the aim of achieving social justice and preserving social and international peace.

Keywords: *decent work, human rights, social justice.*

Introductory remarks

Work is a significant part of life of every human being. It provides an essential dimension to the quality of life, primarily because of the time a person spends working (the major part of the life cycle), then due to the social integration and self-respect of individuals who accomplish themselves through work. According to Hegel, work is "a primary activity of human life, which permanently and continuously governs the entire being of a man, thus altering the being itself." Work is *sine qua non* to all parties engaged in work, and a basic, existential goal of working-age population who are in voluntary or involuntary unemployment. Since the time of the first state interventions in labour relations up to date, the world of work, and along with it work related regulations at the international and the national level, have undergone many changes. The struggles of the working class, the creation of the International Labour Organisation (hereinafter referred to as the ILO) in 1919, the association of the lasting world peace with social justice, left a strong imprint on human rights at work, which is consequently reflected in the expansion of the Labour Law. "This expansion is vividly depicted by an observation of a prominent French theorist Georges Scelle: Romans" dissect a carcass (Roman law), Civilists "negate the old man" (Civil Law), and a Labour Law teacher "studies the development of a young man." ¹ To be more specific, the enormous importance of Labour Law lies in the fact that the regulations within this discipline govern and deal with issues of existential importance for the majority of the active population of a country and, indirectly through the categories of dependents, of the major part of population.

The world of work today is undoubtedly going through a major process of transformation. There are certain forces transforming it, such as, for instance, the leading changes in technology that drive it forward, then the impact of climate changes that affect the nature of production and employment, demographic factors etc. This, more or less, alters the world of work as well as work related relations.² The concept of work has particularly changed due to the global economic crisis, which has initiated a relentless battle for the workplace - even for the hourly, low paid jobs, thus increasing the vaguely defined labour contracts, atypical forms of employment, undeclared work, which primarily affects women and youth and calls into question the achievement of equality in the Labour Market, causing poverty, especially the "feminization of poverty". Austerity measures in the recession period of the crisis,

¹D. R. Paravina, *A contribution to the study of certain fundamental questions of Labour Law*, p. 220. Available at: www.prafak.ni.ac.rs/files/zbornik/sadrzaj/zbornici/z17/10z17.pdf (27.9.2016)

²*The future of work*, Available at: <http://www.ilo.org/global/topics/future-of-work/lang-en/index.htm>, (27. 9. 2016)

especially in Europe, contributed to the dramatic increase of unemployment. More than 61 million jobs have been lost since the beginning of the global crisis in 2008. The ILO projections indicate that unemployment will continue to rise until the end of the decade. Taking into account the new arrivals of youth at the Labour Market, it will be necessary to create 280 million job positions in the next five years in order to bridge the gap between supply and demand in labour markets, which has occurred due to the crisis. This fact indicates the crisis in employment is far from over and there is little room for satisfaction.³ In the report "Prospects for social employment in the world for 2016",⁴ ILO announced that a growing number of Europeans live in relative poverty, and warned that the lack of quality jobs in the world, endangers a decades-long shift in the reduction of poverty. According to a report made by the ILO in 2015 "Perspectives of social employment in the world for 2015,"⁵ which contains the projected unemployment rate by countries by the year 2019, the number of unemployed in the world will increase by at least 11 million over the next five years. In this report ILO warned that more than 219 million people may be out of work in 2019 whereas the inequality will widen. The International Labour Organization needs to understand and respond effectively to the new challenges of the contemporary order, so to be able to enhance its role and its mandate in the new environment, with the aim of further promotion of social justice as an ideological platform of this organization since its founding. The ILO has provided the most significant response by promoting the idea and agenda "Decent Work".

The idea of decent work in global conditions

The economic and social security at work and in life is a universal aspiration. Working population, whether they are employed in a public or a private sector, or self-employed, in any social system regardless of the level of its development, regardless of the profession, professional orientation and intellectual level oppose the discrimination, forced labour, and in particular, the employment of children, women (mothers) at certain risky, health hazardous positions, as well as at the positions which may have a bad effect on legal capacity. Also, they want the freedom of association, of collective negotiation, the right to participate etc. In a word, every man wants the decent work in dignified and safe conditions, with the adequately decent salary, which enables a decent human life. What is "the decent work?" What makes one work

³The Director General of the International Labour Office Guy Ryder.

⁴*World Employment and Social Outlook: Trends 2016* - ILO, Available: www.ilo.org/global/research/global-reports/.../index.htm (26. 9. 2016).

⁵*World Employment and Social Outlook: Trends 2015* - ILO, Available: www.ilo.org/global/research/global.../2015/...en/index.htm (26. 9. 2016).

“decent”, and what makes “a decent working place?” In order to give answers to these and many other questions, we must start from the initial idea of the decent work. The very idea and the concept of the decent work were promoted by the International Labour Organization, at the 89th session of the General Conference. In the report submitted by the Director-General of the International Labour Bureau, this term includes the fact that : “The primary goal of the ILO nowadays is to improve the possibilities for both women and men of acquiring a decent and productive job, in the conditions of freedom, equality, safety and human dignity.⁶ Six dimensions of the decent work derive from this genuine concept, which further determine the decent work as the overall goal. These are: possibility to work, freedom of work, productive work, equality at work, safety at work, dignity at work and the economic aspect. Any of these dimensions of the decent work depends on four components, which are: employment, right to work, social protection and social dialogue. They represent the basic elements of the decent work, since they determine the structure and reflect the standard of the decent work. In other words, the decent work and its perspective at the universal level depends on the extent of employment, promotion and respect of the rights at work, development of social protection and the culture of the social dialogue at the national level.

The major contribution of the decent work agenda refers to the fact that the quality of work, the relations at work and the overall working atmosphere are to be estimated in a more meaningful way, with the application of the broader range of labour standards. The idea and the concept of the decent work contain the large part of the ILO standards, including the basic ones. With the extension of the decent work, the whole set of the international labour standards is expanded. Practically, the decent work includes the compilation of labour standards connected into one segment – the decency of work.

The globalization trends, first of all, the expansion of the global economy has transformed the labour world, changed the economic environment and social platform. Opposed to the decent work aspirations directed towards the humanization of work and moralization of work relations, modern globalization trends (deregularization, flexibility) rule out the concept of social cohesion, revive neo-liberal aspirations in relation between the labour and the capital, thus violating the culture of human rights at work. Nowadays, it is evident that the culture of human rights at work has been violated. It is an absurd that in the contemporary society, where the rise of civilization values (human dignity, justice, righteousness etc.) has

⁶ILO, *Decent Work*, Report of the Director-General, 87th, Session, Geneve, June, 1999, Available: <http://www.ilo.org/public/english/standards/relm/ilc87/index.htm> (15. 9. 2016).

assigned to the human rights the quality of “natural rights”, the fundamental rights and labour principles, as well as the labour standards and social justice are marginalized. Unsatisfactory condition in the labour law practice, both at the international and the national plan, is expressed, considering all the segments of decent work, for example, the freedom to work is violated by the most primitive forms of forced work; as far as equal possibilities are concerned, it is evident that there is a gap between women and men, more or less in all countries; dignity at work is violated by mobbing, as the very common form of disturbance of the employees at the working place; the social dialogue is in crisis; social safety/protection is not sufficient in the modern economic changes etc. It can be concluded that the modern society, in spite of the civilizational rises, remained the same as the one at the end of the 19th century, as far as the human rights, freedom at work and human relations at work are concerned. Ignorance, lack of education, intolerance, disrespect of the differences, particularly of the minorities, disrespect of the civil society postulates, transitional changes, long-lasting wars and economic changes, dictatorships that since recently were the normal image of the „modern“ world, have changed the understanding of the standard of „human rights threshold“. Such socio-economic fluctuations set up the new demands for all social partners, and especially for the ILO, being the main constituent of these relations. It can be said that the development of the decent work agenda challenges the efficiency and the “usual activities” of the International Labour Organization. In that sense, the improvement of the decent work conditions requires, at the same time, both the continuity and the innovations in the ILO activities, considering the questions from the area of work and relations at work.

Urged by the actual, growing violation of socio-economic rights, the International Labour Organization has felt the need to empower the postulates according to which, and in the purpose of which it has been functioning for almost a century. The same applies to the idea of the decent work. The promotion of the idea of the decent work, along with the activities which follow the decent work programme, both in international and national domain, aimed at achieving the concept of the „decent work for everyone“, has been, according to the author’s opinion, the response by the ILO to the marginalization tendencies of its activity and the global pretensions to the “violation” of the human rights at work, dominantly expressed over the last decades, justified by the labour flexibility, deregulation, global economic crisis, or any other factor. The International Labour Organization calls for the fundamental changes in globalization, which requires “political locomotive” to “push forward” the idea of the efficient and socially responsible growth, where the financial interests will be replaced with the needs of both employees and employers, considering the real economy.⁷ Its “social speech” has very often been ignored, only

⁷Available: www.ilo.org/global/About_the_ILO/... (2. 10. 2016).

to be adopted later by other international organizations. The special legitimacy the Organization obtains in the economic crisis. The decent work definitely promotes “the new era of social justice.” Namely, the commitment of the ILO to the concept of “the decent work” is yet another way of empowering its own ideas and the objectives of the Declaration of Philadelphia Constitution. Just like the Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work, and the Declaration on Social Justice for the Fair Globalization, the “Decent Work Programme” is motivated by the same goal, which is the rehabilitation of the universal freedoms and human rights at work. Viewed from the perspective of the decent work, the culture of work and relations at work should be nurtured („*human relations*“). Hence, in order “not to err”, we consider that it is necessary to affirm (and reaffirm) the classic concepts and the fundamental principles of labour law, whose effectiveness has been successfully confirmed at the labour and capital market for decades. In the current trends there are no substitutes for these rights, they cannot be reduced to the exceptions, at the same time providing that the deregulation, flexibility and employability obtain the attributes of the rules. The fundamental principles and the rights at work have no precedents, they are universal in their own entirety. Such idea is guiding idea of the economic democracy.

The demand and the need for the social justice in the global economic flows

The demand for the social dimension of the global economy mostly contributes to making the concept of the decent work expansive, general need of the modern working man. Namely, the unionization has declined due to the labour flexibility. Hence, in the form of the domino effect, the negotiating power of the employees decreases, the employees` participation in making decisions becomes weaker, which causes the chronic crisis in the social dialogue. Thus, the flexibility, supported by the deregulation of the norms, opens the way for the more sophisticated and more subtle forms of diminishing the fundamental human rights at work. It represents the challenge for the modern labour legislation in the consistent realization of the paradigm of the decent work. As the professor B. Šunderić points out, “a man should not be protected only from the autocrats` violence, but also from the violence of the capital owners”.⁸ Absolute power of the employers in making decisions about the working conditions is limited by acknowledging the basic social rights to the workers. The range of these postulates is the basis for the social cohesion and social peace. Keeping in mind that the content of the decent work includes the legal standards of the ILO, among others, the fundamental principles and the rights at work, the

⁸B. Šunderić, Social Law, The Faculty of Law in Belgrade, Belgrade, 2009, p.p. 62 and 63.

affirmation of the decent work in the current trends enables the balance between the commercial and social elements. Every country which is social by choice, must aspire to such relations, because both economic and political sphere are subjected to the concentration of power which leads to dangerous escalation of a conflict – and to the social upheavals as well.⁹

The global crisis has led to: (a) an increase in unemployment, (b) low quality jobs for those who manage to find the job. (c) increasing inequality on the labour market, on different basis, (d) longer and less safe transitions from school to employment and (e) longer separation from the labour market.¹⁰ Considering that the social price of unemployment is extremely high, it is important to take all the measures in order to achieve the decent work due to the abundance of the social benefits of the productive and economically efficient work.

The decent work for a decent life, would, in shortest, be the basic equation of the concept of the decent work. These aspirations have their basis in the Declaration of Philadelphia. In the first part of the Declaration, four basic principles are pointed out, as the foundations the entire ILO activity is based on, which at the same time represent the assignments of the entire international community, and those are: a) the labour is not a commodity; b) freedom of speech and association is the necessary condition for the permanent improvement; c) poverty, wherever it existed, represents the danger for everyone's well-being; d) the fight against poverty should be led restlessly and vigorously within every nation, through the constant concentrated international efforts.

The road from the decent work for the employees to the decent life for everybody is conditioned by the entire combination of factors whose synergy does not always mean a decent life. The standards of a decent life include the elements from the sphere of employment and labour. That fact expands the activity programme and the range of the actors involved, implies the existence of the social mechanisms which successfully transform decent work into a decent life, leaving the interspace overcome by the other participants, for example, a state. A lot of basic needs, such as health care, education, safety, civil rights, cannot be automatically connected to the

⁹A. Molnar, Basic human rights and the disintegration of Yugoslavia, according to: B. Šunderić, op. quot.

¹⁰Tranzition of young women and men on the labour market of the Republic of Serbia, The ILO report for 2016. Available at: www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/documents/.../wcms_495533.pdf (23. 9. 2016).

employment or labour, and the omnipresent failure is evident, as well as the clear reality that even good income cannot be transformed into „the good social service“.¹¹

The realization of the decent work for men and women is the most prevailing need among all people, families and communities in every society, as well as at all levels of the social development. Today, it is a global demand, the primary goal, the need whose improvement and the overall perspective “face the political and business leadership all over the world”.¹² Namely, the current social trends reflect the trends of globalization, flexibility and flexicurity. Globalization trends leave inexorable traces in all segments of human life and action. A huge part of our future depends on the way we face with this challenge.¹³ It can be concluded that the globalization brought prosperity and inequality, wealth and poverty. That gap questions the limits of our collective social responsibility. The expansion of the global economy has, first of all, transformed the world of labour, has changed the economic environment and the social platform. Social responsibility of the capital is (not) only to make the profit.¹⁴ Modern capitalism is being projected in the future, and that is how it distinguishes from all previous types of economic systems.¹⁵ It is increasingly understood that the market does not function isolated from social and political contexts. Based on the experiences of the transitional economies, the social polarization and the recent explosion of the recessional crisis on the developing markets, confirm the need for strong social framework, supported by the compatible, global, financial architecture. Within such trends, the economic crisis and business declines endanger the existence of all human rights, primarily socio-economic ones. It requires assigning the humane outline to the globalization. The social dimension of globalization, as well as the problems and demands, are related to the world of labour and become a public concern, since the free market by itself – uncontrollably, cannot deal with the warranty of the general commonweal and the applying of socio-economic rights, as it used to be claimed, “actually there are many human rights that do not have their own place on the market”.¹⁶

¹¹A. Saith, *Social protection, decent work and development, Decent Work: Objectives and Strategies*, International Labour Office Geneva, 2006, p.p. 127.

¹²ILO, Decent Work, Report of the Director – General, 87th Session, *op. quot.*

¹³*Ibidem.*

¹⁴Guy Standing, *The Decent Work Enterprise: Worker Security and Dynamic Efficiency*, International Labour Review, Geneva, May, 2003, p.p. 1.

¹⁵Anthony Giddens, *Runaway World*, “Profile Books”, London, 2005, p.p. 50.

¹⁶From the Pope John Paul II’s speech, quot. according to the Report of the Director-General, 87th Session, *op. quot.*

In order for the human rights as “the idea of our time” (L. Henkin)¹⁷ to be conducted, specifically concerning the right to work, the freedom of work, dignity at work, social security etc., the periods of such social fluctuations require strong social support to the economy. Otherwise, the stability and political credibility will lack, which seriously violates human rights. Without that minimum threshold, we cannot discuss both the perspective of decent work and decent human life, and the basic platform of decent work.

Promoting the standards of labour, social justice, social peace, grant the quality to the perspective of decent work. So, the perspective of decent work includes wide amplitude of synergistic effects at all levels, both at micro and macro level, national and international, legislative and judicial, supervisory, cultural, educational and other levels. The perspective of decent work is the abundant focal point of complex factors, which can be analysed only from the aspect of holism.

Concluding considerations

It is evident that there is a prevailing number of working age population who provide for the means of existence for themselves and for their families by work from employment. Achieving the standard of decent work is, from that aspect, not only economic, but also the political goal. The affirmation of decent work contributes to the decent human life. Being the growing need of a working man of today, fulfilling the demands of decent work is also some kind of a challenge for modern labour legislation. In that sense, the contribution of decent work is more than just giving elegant, epochal expressions to the goals and operation areas of ILO. On the contrary, the decent work agenda is above all mentioned, providing for the unique frameworks for its main area of work. De jure decent work is a kind of codification of the legislative activity of the International Labour Organization. Decent work can also be observed as the means of synthesis of the essential mission of the ILO and its area of work in one unique and concise manner.

According to the conceptual platform of the International Labour Organization, decent work by itself is an important goal. It is the basic link and the essential factor which contributes to the sustainable development. The International Organization does not stick to the mere promotion of an idea. On the contrary, a significant number of studies and programmes about decent work has been conducted. They include the counselling, model and strategy development, political conceptions, establishing and

¹⁷Louis Henkin, preface to – *The International Bill of Rights: The Covenant on Civil and Political Rights*, ed. Louis Henkin, New York, Columbia University Press, 1981.

developing the decent work indicators, empirical multidisciplinary researches about the interrelations and synergistic effects of different decent work components, with the aim of the decent work promotion on the national level.

By presenting the idea of the decent work, the ILO has given the authentic answer to the tendentious marginalization, its role in the modern globalization trends. In the last century, the opportunism towards the ILO was dominant, considering the overcoming of the need to bring new conventions and recommendations, expressed in the opinion that all important questions from the area of work conditions have already been dealt with in most of the countries. In favour of those opinions, whose most agile supporters are the representatives of the employers, it is said that, since the foundation of the ILO in 1919, the change of socio-economic and political conditions has happened, which primarily influenced the expediency, adoption and the importance of its normative instruments. Therefore, the attitude has been spread, according to which the regulation of labour conditions must be entrusted to the dispositiveness between the contracted parties, that is, between a worker and an employer. According to this opinion, that would be the way of reducing the normative activity of the ILO to the „soft law“ – bringing recommendations, that is, resolutions, as the instruments of the advisory character. As opposed to that, the representatives of the employees see the ratified conventions as the absolute necessity in the process of solving of the social problems. The thesis according to which all important questions have already been dealt with on the international level confronts the need of regulation and deregulation of workers` protection in the time of new technological and communicational technologies which cause the changes in the development of the productive forces, and productivity in general.¹⁸ Regulation of labour conditions and social questions have always been „chronic focus“ of labour standards, due to the relation between the force of labour and capital on the labour market, from which the Organization draws its role. „Namely, in the conditions of contemporary development of the productive forces and work productivity, the new problems will appear“, warned professor R. Pešić, thus “the need for the further promotion of the levels of workers protection, so it will be necessary to set up new international norms (which means new conventions and recommendations), that is, to revise the existing ones, which are already overcome. That is the process in which the making, that is, establishing, of the new international standards concerning the questions of specific importance, *will preserve the main role* “.¹⁹ “As a one-hundred-year old”, the

¹⁸A. Bilić, B. Buklijaš, *International Labour Law (With the special attention to the International Labour Organization)*, Split, 2006, p.p. 31.

¹⁹R. Pešić, *Labour Law*, Naučna knjiga, Belgrade, 1966, p. 386.

International Labour Organization promotes the social justice with the aim of creating permanent social peace with the same intensity. Such importance is expressed today, as well, which is confirmed by the statement of the former Director-General of the International Organization Juan Somavia: "The work for social justice is our estimation of the past and our mandate for the future".²⁰ Achieving that goal demands the modernization of the surveillance system of the international labour standards, in order to provide for the efficient, consistent, universal application of labour standards, issued by the International Labour Organization. The ILO activity on the promotion of the decent work equally reflects both the continuity and innovation of the ILO activity, analyzing the questions in the area of work and relations at work.

References

- A. Bilić, B. Buklijaš, *International Labour Law (With the special attention to the International Labour Organization)*, Split, 2006.
- A. Giddens, *Runaway World*, "Profile Books", London, 2005.
- A. Molnar, Basic human rights and the disintegration of Yugoslavia, according to: B. Šunderić.
- A. Saith, *Social protection, decent work and development, Decent Work: Objectives and Strategies*, International Labour Office Geneva, 2006.
- B. Šunderić, *Socijalno pravo*, The Faculty of Law in Belgrade, Belgrade, 2009.
- G. Standing, *The Decent Work Enterprise: Worker Security and Dynamic Efficiency*, International Labour Review, Geneva, May, 2003.
- D. R. Paravina, *A contribution to the study of certain fundamental questions of Labour Law*. Available at: www.prafak.ni.ac.rs/files/zbornik/sadrzaj/zbornici/z17/10z17.pdf (27. 9. 2016)
- L. Henkin, *The International Bill of Rights: The Covenant on Civil and Political Rights*, ed. Louis Henkin, New York, Columbia University Press, 1981.

²⁰Available at: <http://www.ilo.org/>... (2. 10. 2016).

Internet

ILO, *Decent Work*, Report of the Director – General, 87th Session.

The future of work, Available at: <http://www.ilo.org/global/topics/future-of-work/lang--en/index.htm>, (27. 9. 2016)

Tranzition of young women and men on the labour market of the Republic of Serbia, The ILO report for 2016. Available at: www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/--ed_emp/documents/.../wcms_495533.pdf (23. 9. 2016)

World Employment and Social Outlook: Trends 2016 - ILO, Available: www.ilo.org/global/research/global-reports/.../index.htm (26. 9. 2016)

World Employment and Social Outlook: Trends 2015 - ILO, Available: www.ilo.org/global/research/global.../2015/...en/index.htm (26. 9. 2016)

ILO, *Decent Work*, Report of the Director-General, 87th, Session, Geneve, June, 1999, Available: <http://www.ilo.org/public/english/standards/reilm/ilc87/index.htm> (15. 9. 2016).

DIVORCE AND SYMPTOMS OF STRESS AMONG DIVORCED WOMEN

Hatixhe Islami

PhD in social sciences

SEE University

e-mail: h.islami@seeu.edu.mk

Abstract

Today, the overall social and economic changes directly affect the stability of the family and cause changes in family functioning. These changes are quite stressor and reflect on the quality of family functioning, partnership and parent-child relationships. In such conditions, the number of individuals and families who have marital and family problems and seeking professional help by the respective institutions is increasing. Nowadays partner roles are burdened by a lack of reciprocity, mutual respect that leads to divorce and the loss of social values of family and marriage. Speaking in general, every third marriage breaks down, but if you calculate the number of those partners who live in common-law marriage, the divorce then gets epidemiological proportions. The society in Western countries is faced with the phenomenon of marriages recovery, i.e. successive divorces, which because of the rapid development, cannot be followed by the researchers.

The sample of the survey comprised divorced women recorded in Intermunicipal Center for Social Work in Tetovo. The aim of the study was to examine whether the divorce of marriage causes stress in women. The level of stress in women is examined with the help of self-evaluation test of Carl Thoreson of Stanford University.

The results of the examination of the impact of specific factors on the level of stress found that divorced women are under high stress. Results of the survey showed that the termination of the marital relationship and the reconstruction of the family system, after the divorce represents a risk factor for appearance of stress among divorced women given their sensitivity, vulnerability, socio-psychological and economic conditions. Significantly a higher level of stress is found in unemployed women.

Keywords: *married, divorced women, symptoms of stress, family.*

Introduction

The study aims to show whether the divorce causes stress in women, and how the effects of stress reflect on them.

Divorce is final stage of an evolving relationship between the spouses which relationship lasted for a shorter or longer period. It has to do with a deeper kind of intimate, emotional and intense relationship called marriage relationship. In addition, within that marital relationship in many cases is created a new human being, i.e. the child. With the divorce, such a relationship is discontinued, but practice shows that a large number of divorced couples and even after the divorce deal with that marital relationship. Divorce is an unpleasant experience, which most people do not want to personally to face with such an experience. Yet Cherlin (in 2009, according to Cui, Fincham and Durtschi, 2010), estimates that every second marriage ends in divorce.

In this age, the divorce represents a prominent socio-cultural phenomenon. Numerous researchers of family and marriage have focused their attention in economic, racial and religious problems we're seeing displacement of cultural values and of specific social forces which are exceptionally stressful and have a direct impact on the personality of the spouses, the quality of the marital relationship and the functioning of the family.

Many spouses are unable to create appropriate adaptive mechanisms to cope with the impact of changes on their marriage and family which are at risk of stress. Nowadays we are confronted with the fact that many marriages are conflicting due to the decline of basic human values, leading to changes in marital and family system, regardless of its structure, meaning and function. Conflicting conjugal relationships cause strong stresses which seriously impairs the health status of spouses and other family members. In what kind of marriage will live spouses, much depends on their marital relationship, their mental and physical condition. The quality of the marital relationship decides whether spouses will be happy, calm or they'll live under stress each day. Conflicts, fights between the partners act as psychosocial stressors that disturb the quality of the marital relationship, which causes stress and deterioration of the health of the spouses.

Methodology

The specificity of the problem requires application of methods and techniques for collecting, processing and interpretation of the data obtained. The theoretical and practical analysis of the results will contribute to the discovery of the relations established in hypothetical system, namely whether the duration of divorce and poor economic situation of divorced women influences the level of stress in them. The level of stress in women is examined with self-evaluation test of Carl Thorenson from Stanford University. There is also designed and a questionnaire intended to collect data for the research.

Divorce

Čudina-Obradović and Obradović (2006) define the divorce as an ultimate form of marital instability or long process full of problems, frustration and stress.

Lately, the divorce as a phenomenon is particularly typical for economically developed countries and highly urbanized areas, and there is a tendency of increasing regardless of the presence of children in marriage (Kolesarić, Krizmanić i Petz 1991). One in four couples experience deterioration of health condition as a result of conflicting relations and the presence of domestic violence. What strategy will utilize spouses in conflict resolutions primarily depends on the nature of their relationship (Canary and associates 1995). How the spouses will act in conflict situations much depends on their personality (Canary and associates, 1995; Holmes and Murray, 1995). The loss of trust in spouses, is one the most important sources of stress especially in marriages where spouses do not own mechanisms for resolving marital and family conflicts.

Many women take the divorce as stressful event and feel the psychological consequences of stress more; because of their children, and their vulnerability. Women, because of their extraordinary sensitivity and vulnerability are more susceptible to stress than men Kosovič (2004).

Divorce in itself reflects a large amount of stress. Both during the divorce and after it, the spouses feel tense, uncertain due to changes in family structure for which they ask a large number of questions related to divorce, their future and their minor children.

Spouses who are getting divorced have to reorganize their relations during the divorce and after separation. They have to achieve intimacy in other surroundings, while remaining intensely or peripherally related to their children. The difficulties women face after divorce, can lead to a state of chronic stress due to failure to satisfy the emotional and other needs of the divorcee and the needs of other family members, i.e. children.

Whether divorce as a life event in women causes threat, danger, loss, risk or challenges much depends on:

a) the number of previous stressor events that have occurred during the life of the woman, and;

b) how conflicting were the developmental stages of divorce, because divorce as a process goes through several phases:

-decision for divorce

- planning for the termination of the marital system

-separation and divorce

The developmental stress is a phenomenon that occurs in the developmental stages of a divorce who by nature are very serious and full with crisis since the transition from one to another stage is very stressor and it is possible to come to dysfunction in the process of divorce or in phases of divorce.

Symptoms of stress

Several studies have confirmed the link between exposure to stressful events and various forms of physical and psychological symptoms of stress (Coyne i Downey, 1991; Kessler, 1997). Stress is a phenomenon of modern civilization; stress exists and has followed man since his existence as a social being. Each social environment and cultural patterns produce the emergence of stress and stressful situations. Stress as a theory and a concept dates back to the twentieth century.

The term stress in itself includes stressors (cause of stress) and the body's double reaction. Under the influence of stressors occurs imbalance in the body and

impairment of mental and physical balance (homeostasis). In the second phase of stress the body returns to its original condition, i.e. in balance. Stress is caused by external factors (stressors) that lead to increased psychological tension, and general emotional excitation followed by disruption of vital physiological functions of the body. Stress is an organic reaction of the organism to a specific stimulus.

Potential stressors by nature can be physical, physiological, psychological, or combined. Depending on where they occur, stress symptoms can be physical, physiological, psychological and social. Divorce as a high stressor factor causes physical, physiological and mostly psychological symptoms of stress. What symptoms of stress will women manifest, depends a lot on their subjective assessment of the event. Psychological symptoms mostly depend on the assessment how much and how the divorce as a life event endangers the divorced women. The most common psychological signs appear in cognition and emotion area.

The first findings on stress as a concept in the humanities are dating back to the thirties of the last century by physiologist H. Selye. His teachings about stress are one of the first and most famous physiological theories of stress. According to Selye (1980) stress is a general response, or a set of nonspecific reactions of the body of the requirements to adapt to the changed conditions of the internal or external environment. This reaction he called general adaptive syndrome, a term which implies a set of symptoms and events that occur during stress. Selye's model for general adaptation is criticized for neglecting the psychological factors in the formation of responses to external threats (stress) and uniformity of responses to stress.

Lazarus and Folkman, (1984) concluded that stress is the result of conscious assessment of individuals to the danger that a given situation carries or how we experience the event, what the individual does in a given situation, is she struggling with the event or is coming to terms with her fate.

Stress in Lazarus model is defined as part of the emotional, physical and behavioral reactions that occur in situations when we assess an event as dangerous, or as part of psychological and physical reactions in relation to a stressor that posits requirements to us that we are not able to fulfill. According to this model, if an event will cause you stress, much depends on how the individual will accept and experience the event. The same event will be differently perceived and experienced by different individuals.

Under this model, important elements in assessing the particular situation as stressful are:

- a) individual's characteristics (nature, purpose, values, gender, age, beliefs, interests)
- b) characteristics of the environment in which the stressful situation has occurred (requirement, restriction, social support, social conditions, etc.).

What is the relationship between individual's characteristics and the of the characteristics environment?

Studies show that personality's characteristics are associated with cognitive assessment, particularly when making a choice of ways to deal with stress, values, attitudes, interests, as relatively stable personality characteristics.

Each risk factor that seriously threatens and disorders the balance of the body or, physical, psychological and social development, might cause stressful reaction. Stressors can be of biological, psychological and social nature.

Taking into account the psychological, social and biological nature of the human being, we can conclude that the most accurate definition of stress is complete or bio-psychological or bio-psycho-social response of the organism to the impact of any stressors that seriously disrupt and endanger its homeostasis causing general adaptive response. Since psychological and social stressors are difficult to distinguish from each other, we call them as psychosocial stressors, Selye, (1980)

According to Pearling (1989), stress is a function of the distribution of social resources, the role and position the individuals have in society. The lack of social resources increases the likelihood of other stressor events or strengthening the existing stressor events. A stressor event of socio-cultural character causes another stressor event (ex. the divorce may cause worsening of financial situation, making the divorced woman to accept any kind of work, which could adversely affect her behavior with her children or other family members.

Results and discussions

We assume that the deteriorated financial situation affects the level of tension among divorced women.

The obtained results of the research indicate that the amount of value for t and p indicates that the differences between the arithmetic means were statistically significant at (<0.05), i.e. there is a connection between the influence of the worsened financial situation and the level of stress among divorced women. The data indicate that 80% of divorced women who have deteriorated financial situation manifested symptoms of stress significantly over the middle - or Zone A, while 20% of divorced women with significant symptoms of stress over the middle or zone B).

The data indicate that 80% of divorced women who have deteriorated financial situation, show symptoms of stress significantly over the middle - or Zone A and 20% of divorced women with significant symptoms of stress over the middle or zone B).

The unfavorable economic situation of divorced women is also affected by the irregular contribution of the father in the form of child support (alimony) because some fathers do not pay alimony or it is very low and insufficient. Higher total score in the test showed unemployed divorced women, which means that unemployment as an external factor (stressor) affects the occurrence of stress.

The question is why unemployment as a stressor factor affects the emergence of high intensity stress and depression among divorced women?

Unemployed women showed a higher rate of anxiety unlike employee's divorced women. Anxiety is due to feelings of anxiety and tension that occurs as a result of the threat, which is pending since 80% of divorced women are unsolved residential status and lack of support from others.

Many women before the divorce were not employed, after the divorce of marriage accept any job, often because of reduced efficiency at work these women depend on the environment, parents, relatives, friends and employers, because often misused by them, especially by employers.

The results also show that 70% of divorced women feel frustrated because in everyday life are unable to meet the basic motives, they have no money, they don't feel confident, they don't have love, prestige, respect, because they feel tense and uneasy even depressed. The sources of frustration among these divorced women are of physical, economic, social or personal nature. The data indicate that 30% of our respondents apart from hindrances of an objective nature show hindrances of subjective nature.

We assume that the duration of the divorce affects the level of tension among divorced women.

The obtained results of the research indicate that the amount of value for t and p indicates that the differences between the arithmetic means are statistically insignificant or there is no connection between the duration of the divorce and the level of tension among divorced women. The data indicate that it's a large number of divorced women the first year after the divorce who manifest symptoms of tension over the middle or zone B.

Divorce and its consequences have a negative effect on the psychological balance of women especially the first year after divorce, because in this period women manifest drawback of and inability for independent living. Many women in the first year after the divorce feel lonely, uncertain, fear of the future, feel a lack of support in affective level and lack of love. The presences of these elements are strong sources of psychological stress since psychological symptoms among our respondents depend on their subjective assessment, i.e. how much and how the divorce of marriage as a life event threatens them. The most common psychological signs appear in the field of cognition and emotion. Cognitive effects are memory problems, distractibility, reduced concentration different types of helplessness and so on. While emotional reactions are: tension (feeling of inner pressure) anxiety, fear, anger, despair, sadness, difficulty, panic, anger, guilt, lethargy, weakness etc. In the following years some of divorced women become lonelier, depressed, which affects the deterioration of their health, but in some cases results in the use of tobacco, drugs and narcotics.

CONCLUSIONS

- The obtained results indicate that there is a link between the impact of the stressor events that have occurred over the personal life of divorced women on the intensity of stress or the capacity of adaptation and coping with stressful situations in a divorce. Considerable impact has the simultaneous effect of several stressors that represent a series of emotional processes of divorced women who lived in stressful environments for a longer time (divorced parents, dead parents, conflicting marriage and family relations, poor economic conditions, the duration of divorce)
- The termination of the marital relationship is a risk factor for the occurrence of stress among divorced women.
- There is a connection between the deteriorating financial situation of the divorced woman and stress levels.
- Divorce as an event for divorced women causes psychological, physical and multiple symptoms of stress.
- Depressive symptoms are present among the unemployed divorced women.
- Divorce as a process apart from the legal aspect should be also treated in psychological aspect, i.e. if we want the divorced women to deal with stress in an easier way, the respective institutions should draw up a long-term prevention educational program for prevention of stress.
- Practicing relaxation techniques and release of tension by changing negative habits and develop an optimistic attitude towards divorce as a life event.

REFERENCE

- Cui, M., Fincham, F.D. i Durtschi, J.A. (2010). The effect of parental divorce on young adults' romantic relationship dissolution: What makes a difference? *Personal Relationships*, 18(3), 410-426.
- Coyne, J. C. & Downey, G. (1991). Social factors and psychopathology: Stress, social support, and coping processes. *Annual Review of Psychology*, 42, 401-425.
- Canary, D. J., Cupach, W. R. & Messman, S. J. (1995). *Relationship Conflict*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Kessler, R. C. (1997). The effects of stressful life events on depression. *Annual Review of Psychology*, 48 (4), 191-214.
- Kolesarić, V., Krizmanić, M., i Petz, B. (1991). *Uvod u psihologiju: suvremena znanstvena i primijenjena psihologija*. Bjelovar: Prosvjeta.\
- Kosovic D.(2004)'' Stres'' (Beograd : Cigoja stampa)
- Lazarus, R.S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. New York: Springer
- Murray, S. L., & Holmes, J. G. (1995). When is a fault not a frailty? The structure of resilient representations in dating relationships. Unpublished data, University of Waterloo
- Pearlin, L. I. (1989). The sociological study of stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 30, 241-256.
- Selye H. (1980); *Selye's Guide to Stress Research*, Voi.1. Van Nostrand Reinhold, New York.
- Zotović, M (2002), Stres i posledice stresa: Prikaz transakcionističkog teorijskog modela, *Psihologija*, Vol. 35 (1–2), 3–23.

ДРУШТВО ДАНАШЊИЦЕ: ИЗАЗОВ ЗА ЉУДСКА ПРАВА И ПУТ У БУДУЋНОСТ

Мирјана Средојевић

Студент докторских студија Правни факултет у Новом Саду,

Универзитет Нови Сад

e-mail: mirjana.sredojevic43@gmail.com

Сажетак

Демократија је облик владавине у којем се високо котирају људска права и слободе. Ипак, и демократија, као и други облици владавине има своје потешкоће и проблеме. Изазов је данашњице пружити заштиту људским правима и обезбедити изванредан пут у будућност својим грађанима. У раду је аутор кренуо од претпоставке да је демократија као облик владавине нека врста друштвеног договора – уговора који егзистира на различитим нивоима и који, као и сваки уговор, почива на међусобној сразмери права и обавеза његових титулара и на заједничком циљу. Његови титулари могу бити појединци, породица као ужа заједница и држава као шира заједница њених грађана. Такође је указано које су то претпоставке које је потребно остварити да би правна држава била и праведна, као и да „претерана демократија“ може произвести контраефекте. Јасно је да је демократија афирмација индивидуума, али треба имати на уму да није довољно створити само слободног појединца, већ и грађанина који ће одговорно ступати у друштвене односе. Док год се на демократију буде гледало као на вид контроле грађана и начин остварења наизглед легитимних циљева заобилазним путем, помака неће бити. На тај начин демократија ће дискредитовати основне принципе на којима почива. Зато је потребно установити која је то мера оправданости задирања државе у живот појединца и породичне односе, а да таква интервенција доноси учинак, јер држава није ту ради себе, већ ради оних од којих је настала и који су јој поверили позив који врши.

Кључне речи: људска права, демократија, породица, држава.

SOCIETY TODAY: THE CHALLENGE OF HUMAN RIGHTS AND THE WAY FORWARD

Mirjana Sredojevic

Second year on PhD studies Faculty of Law in Novi Sad,

University of Novi Sad, Serbia

e-mail: mirjana.sredojevic43@gmail.com

Abstract

Democracy is a form of government in which are high-quoted human rights and freedoms. However, democracy, as well as other forms of government has its own difficulties and problems. The challenge today is to provide protection of human rights and ensure a certain way in the future of its citizens. In this paper, the author started from the assumption that democracy as a form of government is a kind of social agreement - a contract that exists at different levels and which, like any contract, is based on the mutual proportion of rights and obligations of its holder and on the common aim. These holders can be individuals, families as narrower communities and countries as a wider community of its citizens. The author also pointed out that these are assumptions that need to be achieved for the rule of law, and that "excessive democracy" can produce counter effects. It is clear that democracy is the affirmation of the individual, but we should have in mind that it is not enough just to create a free individual, but also a responsible citizen who will responsibly enter into social relationships. As long as democracy is seen as a form of control of citizens and the way to achieve a seemingly legitimate aims in a roundabout way, there will be no progress. In this way, democracy will discredit the principles upon which it is based. It is therefore necessary to establish a measure of entering the state in the life of the individual and family relations, and that such intervention brings effect, because the state is not there for herself, but for those of whom it was created and who are entrusted to her by a call that is done.

Keywords: *human rights, democracy, family, country.*

УВОД

У данашње време, време глобализације и посттранзиционог периода, све веће демократизације друштва, актуелизује се питање права и слобода људи. Имајући у виду време у којем живимо и промене које се дешавају у целом свету, како цивилизацијске, тако и природног и техничког карактера, може се рећи да је веома тешко ићи у корак с овдашњим временом и некако се углавном чини да је оно готово увек бар један корак испред нас. Неспорно је да је друштво у којем живимо изазов за људска права и да чини будућност неизвесном, што нам и није непознаница, јер нам је будућност махом одувек била неизвесна. Међутим, последњих деценија поље деловања неизвесности се све више помера ка садашњости. Управо је то оно што изазива страх како код појединца, тако и код читаве популације. Овај страх је негде и логичан, а и оправдан. Јер уколико нам је садашњост толико неизвесна, шта се онда може очекивати од будућности?

Међутим, овде се поставља питање до које мере је оправдано толерисати ту неизвесност и која је то мера људских права која се мора испоштовати како би се човеку омогућио достојанствен живот, лиштен страха од неизвесности. Нереално је очекивати да се досегне идеал у поштовању права и слобода, као и по питању стања безбедности у друштву, али неком оптималном стању треба тежити. Ово се посебно односи на оне ситуације које се могу предупредити и у којима се превентивним (осмишљеним) деловањем може много учинити. Јер не треба губити из вида да „најчешће најоучљивији индикатор људске безбедности јесу угрожавања људских права, а инсистирање на поштовању људских права је најсигурнији пут ка постизању пуне људске безбедности“.¹ Уз то, степен поштовања људских права у многоме одражава стање безбедности једне државе.

Дешавања у свету и код нас, као што су економске кризе, велике флукуације становништва, ратни сукоби, сукоби цивилизација и култура, етничке напетости, кризе идентитета народа, а потом и кризе унутар породица, а самим тим и тегобе појединаца и константно присуство стања забринутости, све су то изазови на пољу људских права и претње по безбедност са којима се треба изборити како на индивидуалном, тако и на глобалном нивоу. Међутим, чини се да изазови садашњости најтеже падају појединцима.

Неоспорно је да је век иза нас, као и овај у који смо закорачили пре деценију и по век заговорништва људских права и слобода, мира у свету и забране дискриминације, али све чешће смо сведоци управо супротних

¹G.Bašić, „Људска безбедност, људска права, мултикултуралizam и sandžačke (ne)prilike“, Mali vodič kroz људску сигурност, Novi Pazar 2014, 22.

дешавања, кршења људских права, разликовања по сваком забрањеном основу, трагичних окончања људских судбина, ратних сукоба, све свирепијих и бестијалнијих начина угрожавања и кршења људских права. Несумњиво је да је по том питању потребно нешто урадити и постићи задовољавајући ниво поштовања људских права. Овде се поставља питање – одакле кренути? Мишљења сам да је потребно координирано деловање на стање свести појединца као саставног субјекта ужих и ширих заједница, затим деловање унутар породице, као најважније друштвене заједнице, деловање на нивоу државе и деловање на међународном нивоу, само уколико је то оправдано и неопходно. Управо садржина ових односа би могла бити предмет тзв. друштвеног уговора који егзистира на различитим нивоима између ових субјеката

ДАНАШЊА ДЕМОКРАТИЈА И ЊЕН УТИЦАЈ НА ЉУДСКА ПРАВА

Није на одмет на овом месту освртнути се на појам демократије и у складу са развојем друштва и људске свести њено све екстензивније тумачење, као и поимање савремене демократије. Како би се створио утисак шта подразумева демократија потребно је кренути од владавине права, који је и камен темељац демократског друштва, а чега видимо да су се придржавали и творци нашег Устава, наводећи да је владавина права основни принцип на којем почива демократска држава. Међутим, са владавином права често се поистовећује правна држава. Ипак, ова два појма нису синоними, а разликују се и са историјскоправног аспекта.² Оно што им је заједничко јесте да око њих не постоји јединствена дефиниција у правној теорији. Ово стога што оба института садрже и позитивноправна и морална и природноправна обележја и почивају на метаправним, хуманистичким принципима, као што су: правда, правичност, природна људска права. Управо то је тачка везивања ових института са појмом демократије, јер је управо владавина права једна од претпоставки демократске (правне) државе.

²Камени темељци у развоју владавине права били су *Magna Carta* (1215), која је обезбедила извесна грађанска и политичка права племству које се изборило са краљевим апсолутизмом и закон *Habeas Corpus* (1679), који је људима у притвору дао неotuђиво право да буду обавештени о разлозима због којих су лишени слободе, док на европском континенту начело владавине права добија на важности захваљујући грађанским револуцијама током седамнаестог и осамнаестог века. Са друге стране, правна држава је резултат борбе грађанске класе за политичку власт и настала је у европским државама почев од Славне револуције у Енглеској 1688/89. године.

Имајући у виду развојни пут демократске државе почев од Аристотелове демократије и владавине народа као припадника једног полиса, преко средњег века и доба просветитељства, а потом и Француске револуције и доношења низа декларација, може се закључити да је демократија у облику у којем је имамо данас резултат борбе грађанског сталежа против феудализма и апсолутистичке монархије. У свом најопштијем значењу демократија би подразумевала оптималне шансе свих људи на планети у остварењу њихових људских права и слобода, уз пуно поштовање принципа једнакости и депersonализацију носилаца јавних и државних функција у друштву. Деловање свих у циљу општег и личног добра, мира и благостања. У стварности имамо ситуацију да се држава, а и грађани (путем референдума), свесно или несвесно, зарад савремене демократије и једнаке доступности људских права свима, одричу својих основних права и слобода. Овде се намеће питање, каква је онда то држава, да ли демократска неправна? Наиме, како је то навео и професор Пихлер: „Откуд, и откуд посебно данас и нама потребан тај наоко неогичан и плеонастичан термин-синтагма „правна држава“, када наводно већ по себи држава може бити само „правна“ (првом уређена и правом уређивати) и право само „државно“ (санкционисано од државе, израз државне суверности)?“³ Тај термин „настао је неоспорно и уз такво поимање права и државе (њиховог односа), као нужна и корисна кованица да упозори на неке врло озбиљне могућности, али и стварност не само ранијих већ и постојећих држава – да држава може функционисати мимо и против сопственог права и да је такво функционисање државе не само државноправно нелогично, већ и друштвено политички штетно, угрожавајуће са становишта одређених легитимирајућих социјалних вредности, па и легитимирајућих параметара правности и државности.“⁴

Искуства других држава, као и историја, требало би да нам послуже као опомена. Потребно је застати на кратко и увидети шта се то дешава са нашим животима под упливом све веће демократизације. И, можда најтеже од свега, то захтева да они који у нашим друштвима имају огромну моћ прихвате своје одговорности, поведу и поставе стандарде који нису само легални већ и морални.⁵ Без овог унутрашњег садржаја, демократија ће постати празна шкољка, не смо просто неодговарајућа већ потенцијално опасна, доносећи собом ерозију слободе, њену манипулацију и опадање свакодневног живота.⁶

³С. Пихлер, „Правност и демократија“, Гласник адвокатске коморе Војводине, 1989, бр. 7-8, стр. 18.

⁴*Ibidem.*

⁵Ф. Закарија, *Budućnost slobode, neliberalna demokratija kod kuće i u svetu*, Dan Graf, Beograd 2004, 238.

⁶*Ibidem.*

Не сме се изгубити из вида да је демократија као облик владавине једна идеологија и да има своје границе. Оно што делује у законодавству не мора деловати у пракси. Ми данас имамо такву демократију у којој константно жртвујемо нешто зарад боље будућности. То је врло различита верзија од оне што је имају ентузијастички директни демократије, који кажу да ће нас ослобађајући нови свет у коме ћемо живети вратити градовима-државама античке Грчке.⁷ Потребно је омеђити поље деловања демократије, а не понет њеним метаправним принципима, применити је некритички, неспутано, увек и до краја.

Вредности која свака држава дефинише да су јој важне и да их мора сачувати су свакако њен територијални интегритет, суверенитет, независност, уставом утврђени поредак, слободе и права грађана и као такве назначене су у највишем правном акту сваке државе – уставу.⁸ У нашем Уставу је наведено да је Република Србија „држава српског народа и свих грађана који у њој живе, заснована на владавини права и социјалној правди, начелима грађанске демократије, људским и мањинским правима и слободама и припадности европским принципима и вредностима“.⁹ Тумачењем овог члана Устава, долазимо до тога да је Република Србија држава у којој поред српског народа живе и припадници других народности, да она почива на праву и правди и да јој је циљ да тим средствима обезбеди у првом реду демократично друштво, очување права и слобода њених грађана (између осталог живети слободан и живот достојан човека), а тек потом придржавање европских принципа и стандарда. Међутим, не тако ретко под плаштом гарантовања остварења свих ових елемената правне државе, у други план се (иако се континуирано истичу), стављају људска права и слободе, односно, демократија врло често бива злоупотрбљена и доводи до деловања која демократију заправо уништавају. Тако у нашим приликама, званично или незванично позивање на правну државу без истинског ослонаца у стварности социјалног и правног система постаје, или политичка инструментализација овог данас код нас популарног појма, или наивно уверење да је стање правности могуће успоставити релативно брзо и једноставно.¹⁰ Поставља се онда питање да ли је идеја правне државе мит? Иако стварање правне државе представља дуг и мукотрпан посао, остаје нада да је ипак могуће формирати државу као правну творевину која ће у пуном смислу омогућити сигуран и живот достојан човека

⁷ *ibidem*, 237.

⁸ S. Stanarević, „Državna, nacionalna bezbednost i ljudska bezbednost“, *Mali vodič kroz ljudsku sigurnost*, Novi Pazar 2014, 11.

⁹ Устав Републике Србије, *Сл. гласник РС*, бр. 98/2006, чл. 1.

¹⁰ С. Пихлер, „Имитација права – имитација живота“, *Гласник адвокатске коморе Војводине*, 1996, бр. 6, стр. 213.

свим њеним грађанима, уз ограничење самовоље сваке власти и подвргавање свих објективним правним нормама. У том смислу, не треба дозволити да држава сама себи поткопа темеље и дозволити да било шта, а поготову она сама, укине грађанско друштво и људска права, а у вези са чим је и у Уставу јасно регулисано која се то права и у којим ситуацијама могу привремено суспензовати. Међутим, када је у питању право на сигурност и лично достојанство човека, нема тог стања која ова права могу уклонити са лествице приоритетних права и ускратити човеку да буде човек, јер појам правне државе подразумева поштовање правног статуса грађанина. Третирање човека као грађанина, а не поданика. Правна држава мора афирмисати слободу човека, а не потирати је. Правна држава треба да подразумева поштовање цивилизацијских достигнућа у друштву уопште, а у праву посебно – неку врсту општих стандарда правности.¹¹ Потребно је подстицати индивидуалност човека, радити на његовој афирмацији и поштовању његове личности, али исто тако и јачати дух заједништва и међусобног поштовања интегритета других. Указивати на важност породице, као основне заједнице, на неопходност њеног функционисања, као и кохезију њених чланова, а потом и на значај „суживота“ појединца и државе.

„СУЖИВОТ“ ПОЈЕДИНЦА И ДРЖАВЕ

Као што видимо, „савремена држава уткала је у своје опште циљеве две основне вредности: одржавање заједнице и „добро свих“ чланова заједнице, а што је у складу са зачецима државе, будући да је још Платон као циљ државе сматрао остваривање људске среће.“¹² Међутим, потребно је пронаћи праву меру, јер док се ми боримо за равноправност, демократичност, европске принципе и „добро свих“ померамо фокус са кључних проблема, затварамо очи пред стварношћу, занемарујући основна права својих грађана, право на живот и на личну сигурност, право на породични живот, а у крајњем и безбедност државне територије. Уколико се будемо некритички упустили у борбу за „унапређења вредности демократског друштва“ и исто тако некритички приступили реперкусијама такве борбе, могло би доћи до тога да демократија обруши принципе на којима почива, а то је пре свега поштовање људских права и слобода.

Несумњиво је да данашња демократија постаје изазов за људска права и слободе и људску безбедност. Пратећи актуелне трендове, увиђа се да је и сам

¹¹С. Пихлер (1989), стр. 20-21.

¹²М. Богатић, „Правна држава“, Гласник адвокатске коморе Војводине, 1989, бр. 7-8, стр. 7.

концепт безбедности померен са државне, националне безбедности на ниво појединца. Требало би овога се придржавати и када су у питању људска права. Првенствено водити рачуна о људским правима, потом о државним интересима, па тек о интересима међународне заједнице. Ниједног момента се не сме заборавити да држава није ту зарад себе, већ зарад оних због којих је настала и који су на њу пренели сувереност и којима дугује власт.¹³ Не губити из вида да су извесна права људи важнија од безбедности у држави, јер су она почетнија не само због тога што су нераскидиво везана за човеково рођење, већ и због тога што појединац мора прво да доспе на овај свет да би тек био угрожен.¹⁴ Држава не може улазити у домен основних права својих грађана и на тај начин довести у питање њихово осећање сигурности зарад државних циљева. Јер уколико до овог дође, појединац ће вођен мишљу да „када „нема“ ни права ни безбедности, једино може да посегне за оним неотуђивим правом на самоодржање, за очувањем сопственог живота као да нема државу и да се против исте побуне.¹⁵ Јер уколико би било другачије, ношен мишљу да је сам и беспомоћан пред силом која је и стварна опасност за његову егзистенцију, човек ће бити у стању да жртвује, занемари свако друго људско право, па и лично достојанство, како би отклонио опасности и ризике и сачувао голи живот. Овакав поступак човека је очекиван, јер је право на живот прво право које је стекао рођењем, и оно полази од природне датости, а извор угрожавања је тај који га омета у његовом остварењу. Међутим, правно уређена држава неће свог грађанина довести у ситуацију да зарад остварења личне безбедности и безбедности своје породице жртвује своје људско достојанство. Зато је потребно да у оваквим ситуацијама држава буде та која ће пружити ослонац појединцу и заштити га од свих оних претњи које сам не може победити или може али тако да дира у права других. У оваквим ситуацијама појединац би требало да буде усмерен ка држави и она је његов главни заштитник као од унутрашњих тако и од спољних претњи.

Мада се чини да је у сфери остварења ових основних људских права човек у потпуности слободан, то није сасвим тако. Он је слободан, али и одговоран, подвргнут природним законима, па све што није законом

¹³ Члан 2 Устава Републике Србије: Сувереност потиче од грађана који је врше референдумом, народном иницијативом и преко својих слободно изабраних представника. Ниједан државни орган, политичка организација, група или појединац не може присвојити сувереност од грађана, нити успоставити власт мимо слободно изражене воље грађана.

¹⁴ М. Пејковић, Да ли је безбедност државе важнија од права појединца?, <http://ipt.fpn.bg.ac.rs/Akademsko/Eseji/0405/1.%20M.%20Pejkovic%20Bezbednost%20drzave%20i%20prava%20pojedince.pdf>

¹⁵ *Ibidem*.

забрањено, човек може да чини, односно слободан је да чини шта жели, али тако да тиме не повређује права других. Човек је слободан да дела на сваки начин којим не штети другима и који је у сагласности са одговарајућим могућностима да други чине исто. Други део овог принципа уводи појам једнакости као саставни део дефиниције слободе, наговештавајући неопходну повезаност та два појма.¹⁶ Видимо да овде на сцену ступа држава, која је потребно да одреди меру до које појединац може слободно да дела, односно које су то радње које ће бити подвргнуте интервенцији државе уколико појединац уђе у круг законите слободе деловања другог.

Са друге стране, уколико грађани имају неке одговорности и ако њихова слобода није неограничена, и држава мора преузети свој део одговорности. Потребно је заузети јасан став и градити систем безбедности који ће бити усмерен ка појединцу, националној безбедности држава па тек онда ка глобалној безбедности. Не може се зарад међународне добробити и „безбедности човечанства“ ићи на уштрб права својих грађана. Не могу се ван граница своје државе промовисати људска права и слободе, а да на националном нивоу нисмо обезбедили бар минимум истог својим грађанима. Власт која је изабрана од стране становништва на слободним и непосредним изборима мора пратити потребе свог народа, ослушкивати и сарађивати. При том, не треба губити из вида чињеницу да безбедност појединца и поред тога што је подразумевана и гарантована како домаћим, тако и међународним прописима, она неретко зависи искључиво од намера и поступака других чланова савременог друштва. Наравно да су регионална сарадња, па и међународна интервенција у унутрашње односе једне државе некада оправдане, али то је само у одређеним случајевима и само уколико држава не може да се избори сама са проблемима са којима се сусреће и уколико позове на интервенцију. Иако знамо да је ово оптимистично очекивати, као и да ће светске сила увек наћи начин да заобиђу начело неинтервенције и на мала врата уведу своје принципе и остваре замишљено, то није сасвим могуће уколико држава заузме јасан став по питању изградње система безбедности. Насупрот томе, неретко стичемо утисак да је грађанин за државу само начин избора владајуће власти, а они потом иду у корак за вишим интересима.

Зато се поставља питање до које је границе оправдано непосредно примењивати уставом зајемчена људска права и слободе, а посебно она зајемчена међународним уговорима и потпуно некритички на мала врата допустити интервенцију међународних институција у домаће односе. Питање легитимитета хуманитарних интервенција и очувања суверенитета државе,

¹⁶Д. Рунчов, „Слобода и једнакост“, Архив за правне и друштвене науке, 2003, бр. 1, стр. 49.

посебно се актуелизује у ситуацијама када држава није у стању да сама одговори савременим ризицима и претњама по њену безбедност. Због тога је неопходно пронаћи меру оправданости међународне интервенције у унутрашње односе државе и обезбедити да појединци у пуном смислу уживају живот достојан човека, лишен страха од неизвесности, при чему ни држава неће страховати за своју безбедност и остваривање својих исконских функција.

ЗАШТО ЈЕ ВАЖНО ДЕЛОВАЊЕ НА НИВОУ ПОРОДИЦЕ?

Неоспорно је да је породица веома значајан чинилац у изградњи бољег и одговорнијег друштва, зато је потребно константно радити на њеном очувању, на промовисању породичних вредности и важности породице за опстанак друштва. Ако се не утиче на породицу које је прва форма дисциплине, куда идемо? Да би држава и појединац синхронизовано деловали, породица, као ужа заједница, неопходна је као спрега између њих. Породица је „такорећи нулта тачка у којој ће се различити дисциплински системи закачити једни за друге. Она је мењач, спојна тачка која осигурава прелаз из једног дисциплинарног система у други, од једног диспозитива до другог. Породица дакле има двоструку улогу, прикључивања појединаца за дисциплинске системе, повезивања и кретања појединаца од једног дисциплинског система до другог.“¹⁷ Како Фуко наводи, неће се држава у сваком конкретном случају борити са појединцем. Ту је породица да га дисциплинује и обавезе на испуњење обавеза које различити дисциплински системи подразумевају (школска, војничка, радна дисциплина). Бити добар син, добар муж, итд, баш то предлажу све дисциплинске установе а то су школе, болнице, образовне установе под надзором, итд, ово значи да су оне машине чијом заслугом ће дисциплински диспозитиви начинити личности способне да нађу у морфологији примереној моћи суверенитета у породици.¹⁸

Имајући у виду карактеристике породице у данашњем времену, приметимо да су брак и породица у кризи. Место породице, као основне ћелије друштва, постепено заузима појединац. Још капитализам од првих дана уноси „разорне елементе који прете да разбију породично јединство и хомогеност на којој почива патријархална породица.“¹⁹ То су биле идеје о слободи личности, о слободи уговарања, а аутономији воље, о равноправности

¹⁷М. Фуко, *Психијатријска моћ*, Светови, Нови Сад 2005, 116.

¹⁸*Ibidem*, 162.

¹⁹М. Мladenović, *Porodica i porodični odnosi*, Rad, Beograd 1963, 58.

учесника једног правног посла (и брака) итд. Објективно, породица као друштвена група, као целина, слаби увек када јача самосталност и независност (правна и економска) њених чланова као појединаца.²⁰ Тако и данас имамо промене функција породице. Све мање се ради на њеном очувању. Појединац је све више окренут себи и све мање спреман да се жртвује и стави у споредни план индивидуална задовољстава и ставове. Породица постаје све чешће место у којем се ништа не прашта и не трпи. Тако је и држава увидела слабости породице какву данас имамо и под велом борбе за људска права, породицу подводи под своју контролу. Иако увиђамо да је демократија „афирмација, а не негација индивидуума, афирмација а не негација индивидуалне одговорности, афирмација а не негација слободе као индивидуалног својства без којег право губи сваки смисао“²¹, мишљења сам да не би требало до краја и у потпуности применити овај принцип када је у питању породица и њени чланови, јер би то могло водити распадању породице. Не смемо дозволити да дође до разводњавања породице и пасивизирања њених чланова, јер док год смо индивидуалистички и егоистички настројени, не може доћи до промене. Породица је ту да усади основне норме понашања, да награди и ускрати награду по заслуги. Не смеју се породице узурпирати, тако да се створи утисак да је породица нешто што је даровано од стране државе, позајмљено до момента док исправно функционише, а да је након тога држава та која ће путем својих механизма поправити неисправне односе и довести их у стање функционалности, а потом вратити њеним члановима.

Држава би требало да помаже мерама социјалне политике и да подстиче њен напредак и очување, да интервенише на материјалној основи, које поступање ће сигурно бити плодносно. Међутим, држава све више делује путем законских решења и ширећи сферу инкриминисаног понашања чланова породице, настоји да путем казних норми дисциплинује непослушне појединце и на тај начин оставља одшкринута врата за надзор над њом и њеним члановима. Не може држава поправити дисфункционалну и створити функционалну породицу, нити васпитати децу. Да би се створила здрава, функционална породица, потребно је створити зрелог и одговорног појединца, а на томе се ради много раније и то првенствено путем породице, васпитним, образовним методама, а потом и посредством школе и других институција. Тешко да ће нека државна институција боље васпитати децу него што то може родитељ, зато треба пажљиво размотрити у којим је ситуацијама оправдано

²⁰*Ibidem*, 64.

²¹С. Пихлер (1989), 19.

родитеље лишити родитељског права и децу препустити домовима за децу и васпитним установама, јер касније се од те исте деце очекује да буду одговорни грађани. Потребно је препустити породици њене улоге, дозволити да породица буде та која ће обликовати појединца, а потом и друштво чији је он саставни део, а не да друштво, држава обликује породицу. Данашњи демократски приступ породици, води попустљивом, а не одговорном друштву. Сталним надзором чланова породице и упливом државе у породичне односе, ограничава се њихова слобода, а као што смо увидели, само слободан појединац може бити и одговоран, јер само он јесте и може бити грађанин. Само такав појединац ће се вешто изборити са проблемима и ступати у функционалне односе, створити срећну породицу, исправно васпитати децу. Због тога је потребно јачати породичну кохезију и јединство и оставити простора за интервенцију државе само када је она заиста неопходна, а не подстицати отуђење међу члановима породице, а самим тим и отуђење појединца.

Држава не би смела ни сувише мало ни сувише много да задире у одређене друштвене односе, а посебно у породичне који су најосетљивија и најприватнија животна сфера појединца. Из тог разлог је потребно пажљиво размотрити која деловања државе су оправдана у домену породице и која доносе више користи него штете и треба сузбити свако прекомерно захватање државе у породицу. Супротно је штетно и за друштво и за појединца. Деловање унутар породице потребно је препустити друштвеним, саморегулативним механизмима. Такви, социјални механизми уравнотежавања могу имати највећи учинак на породичне односе. Ради се о веома сложеним механизмима којима се ради на едукацији становништва и описмењавању широких маса, механизмима похвале, награде, претње казном, па и казном, али тек као последњим средством социјалне контроле. Иако је држава свесна свих ових метода, дешава се да прво прибегава најрадикалнијим и да користи казну и своју власт, моћ, зарад дисциплиновања и довођења у ред непослушних чланова друштва.

Знамо да се друштвене заједнице мање или више успешно интегришу и функционишу захваљујући ресурсима моћи којима располажу и тачно је да је друштвена моћ нека врста гаранта и опстанка друштвених заједница на различитим нивоима. Зато свесна начина на који моћ функционише, држава одређене функције преноси на уже заједнице (у конкретном случају мислим на породицу) како би растеретила државну апаратуру. Знајући да се „однос суверенитета не примењује на соматску појединачност, него на мноштва која су на неки начин изнад телесне јединке на породице, кориснике, или напротив

на делове, видове јединке, соматске појединачности.²², држава распоређује своје улоге тако да буде „сведише око“ која ће сваког момента подсећати грађане да је она та која је носилац моћи и да су надгледани. Дисциплиновати појединца механизмима зависности и сталне контроле, а самим тим и читаве популације. Ипак, овај принцип нити је моралан, нити учинковит. Јер потчињени ће увек наћи начин да пруже отпор и сломе носиоце моћи, као и што криминалци нађу начин да криминалном радњом учине нешто противзаконито. Не треба стварати неповерење код грађана и утисак да су интереси власти само интереси и користити ове механизме социјалне контроле зарад индивидуалне дезорганизације. Треба бити обазрив и не градити сувише репресиван став када је у питању породица, јер не може држава бити „дежурни полицајац“ и медијатор у породичним односима и интервенисати кад год се појави проблем.

Знамо да је постићи идеал у било чему утопија, па је тако нереално очекивати да се може створити идеална породица, а посебно путем државних механизма. Дизањем породичних проблема на ниво државних и друштвених, долази до разбијања породичне заједнице и отуђења њених чланова, јер није свака свађа нерешив проблем, нити у сваки нерешив проблем треба умешати државу. Ништа се не може створити преко ноћи, а посебно здрави породични односи који подразумевају континуирани труд, улагање. Држава треба да интервенише у породичне односе када су у питању мере социјалне политике, пружање подршке на материјалној основи, да побољшава квалитет живота становништва, да обезбеди правну сигурност својим грађанима, као и да се осећају безбедно у својој држави.

Ипак, уколико породица наиђе на озбиљне проблеме, са којима се не може самостално изборити, добро је знати да је ту држава која ће јој притећи у сусрет. Из свих тих разлога, треба бити обазрив, и оставити простора за интервенцију државе само када је она заиста неопходна²³, и где год је могуће оставити простора члановима породице да самостално уреде своје односе, нарочито ако се има у виду да су најоштећнији у овом односу најнедужнији – деца.

ДРУШТВЕНИ УГОВОР ИЗМЕЂУ ГРАЂАНИНА И ДРЖАВЕ

Могло би се рећи да би се и на породицу, а потом и на однос државе и појединца могао применити Русоов принцип друштвеног уговора и његова

²²М. Фуко, 67.

²³ О сврси одређивања инкриминација вид.више З. Стојановић, Критеријуми одређивања инкриминација, докторска дисертација, Љубљана 1981.

концепција демократије у којој су појединци као чланови заједнице жртвовали своју слободу путем друштвеног уговора и тако формирали политичко друштво, заснивано на природној једнакости људи. Наиме, демократија је та која бар у теорији подразумева да су права и обавезе у равнотежи. Тако и на релацији појединац – породица – држава, односи морају почивати на међусобној равнотежи права и обавеза. У случајевима „правне празнине“ у регулисању ових права и обавеза, треба бити вођен начелом владавине права као основним. Имајући у виду ове наводе, демократија би се могла посматрати као циљ неке врсте друштвеног договора – уговора који егзистира на различитим нивоима и чији би титулари могли бити појединци, породица као ужа заједница и држава као шира заједница њених грађана. Због тога није могуће имати на једној страни државу као центар моћи и доминације, а на другој појединца који ће се покоравати њеним одлукама, јер права и обавезе у двостранообавезном уговору морају бити у равнотежи. Зато је потребно да држава и појединци теже истом циљу, јер не може један уговорни однос имати два циља која се међусобно искључују, они могу бити само у корелативној вези. Безбедност појединца треба ставити испред безбедности државе, јер то је оно што му је гарантовано самим моментом стицања статуса грађанина одређене државе. Са друге стране, уколико се грађани понаособ и њихове породице осећају безбедно, значи да је стање безбедности у држави на задовољавајућем нивоу, да је државна територија обезбеђена и да су права грађана заштићена. Јер друштво је угрожено свим оним што угрожава наш идентитет, па самим тим одсуство угрожености појединаца подразумева безбедну државу. Потребно је да држава као легитимни носилац моћи улије поверење појединцу и омогућити му да се осећа као равноправан титулар права и обавеза у предметном односу. Држава се не сме претворити у носиоца живота и смрти појединца, већ напротив слобода деловања државе мора бити омеђена правима и слободама њених грађана. Зато је потребно пронаћи меру између права државе да се уплиће у (породични) живот појединца, односно ситуације у којима је позвана да га заштити, као и одговорности појединца према својој породици, односно опсегу права (моћи) која су му допуштена приликом обављања улоге родитеља, односно супружника, а самим тим и њега као одговорног грађанина државе из предметног односа.

Као што видимо, потребно је синергично деловање, на свим нивоима, почев од појединца, преко породице, школа, државе и њених установа, па и јавног мњења и средстава информисања. Улога јавног мњења и средстава информисања у овом уговорном односу је битна јер су управо они ти који обелодањују садржину овог уговора као битни демократски и контролни механизми остваривања принципа легитимитета и саме правне државе, јер оно што је под будним оком државе, под будним је оком и јавности. Управо из тог

разлога треба пронаћи праву меру како би људска права била сачувана. Данашње демократско друштво на неки начин само себи поткопава темеље. Некритичко примењивање принципа демократије могло би довести до озбиљног угрожавања људских права, јер уколико свако буде радио оно што жели, настаће потпуно безакоње. Иако су јавно мњење и слободно информисање битни демократски и контролни механизми остваривања принципа легитимитета и саме правне државе, морају се контролисано примењивати, јер у неким ситуацијама могу произвести више штете него користи, посебно ако имамо у виду осетљиву сферу породичне приватности. Знамо да је многим како домаћим, тако и међународним актима прокламовано право на приватност, да се од других захтева да поштују приватност појединца, искључује се јавност у судским поступцима за одређене случајеве, прописује се могућност ослобађања од дужности сведочења, одговора на одређена питања, док је са друге стране, породица увек под будним оком државе. Уз то, срећемо се са некритичким медијским експонирањем појединачних случајева „породичног насиља“, сталним скретањем пажње јавности на овакве случајеве, па самим тим и подстицањем пропаганде против породице и позивом на побуну. На тај начин се руше и онако пољубљани аршини на којима почива породица, обезвређује се њен значај и руши родитељски ауторитет, који је већ прилично у кризи.

Наравно да треба ојачавати жртве породичног насиља и пружити им подршку, али првенствено треба ојачати породицу као заједницу, подизати свест грађана, указивати на то колико је важно да породица буде функционална заједница, а исто тако да је потребно много улагања и несебичног давања да би се то и остварило. Јасно је да демократска држава подразумева слободу медија и право на обавештеност, али глорификовати сваки појединачни случај, нити је оправдано, нити учинковито. Не треба губити из вида ко су конзументи медија и на који начин они апсорбују информације и репродукују их даље, и на који начин те информације предодређују њихово понашање и одлуке. Када се у јавном простору објави информација, та информација производи одређену емоцију код конзумента, односно групе њих и у себи носи одређену поруку, позив на делање, на реакцију која је садржана у датој информацији. Знамо да такве поруке обично изазивају одређену дозу беса код примаоца, а исто тако знамо да није демократски користити проблем социјалног беса зарад претварања у победу државног интереса.

Такође, не треба заборавити да су у великом проценту конзументи медија деца и да управо они умногоме обликују и опредељују понашање деце и њихов однос према другим лицима. Не треба заборавити да из породице креће поштовање ауторитета и уколико дете не поштује своје родитеље, како ће поштовати комшије, наставнике, вршњаке, а касније и свог партнера? Како

ће израсти у зрелу и одговорну личност, уколико се од малена јача његова индивидуална себичност и неспутаност да чини шта жели? Треба пронаћи меру између права на обавештеност и информисање јавности и права на приватност. То подразумева демократска правна држава, а не ширење немира међу грађанима и подстицање индивидуалне себичности испред породичне солидарности, посебно ако знамо да је мржња један од видова социјалне контроле.

ЗАКЉУЧАК

Не може се оспорити да људска права чека дуг пут у борби са изазовима садашњости, као и да је у рукама оних који руководе нашом будућношћу тежак задатак. Ипак, држава мора бити у стању да заштити појединца и његова права и слободе. Само на тај начин ће испунити обавезе из друштвеног уговора. Не сме се дозволити да држава изгуби контролу у решавању ових питања и да стави демократске принципе испред права и слобода својих грађана. Пука прокламација демократије и поштовања права свих, неће створити нити бољу државу, нити одговорнијег појединца, а могла би произвести контрафекте и на мала врата увести анархију. При том, интервенција споља сме се допустити само када је неопходна и оправдана. У супротном држава не испуњава свој главни циљ, а то је заштита својих грађана.

Само у држави која је правно сигурна и у којој је степен безбедности на задовољавајућем нивоу, појединац може у потпуности уживати своја људска права, осећати се спокојно и физички безбедно и са извесношћу гледати у будућност. Управо то би требало да буде заједнички циљ државе и појединаца као чланова друштва. Држава не сме бити вођена сентенцом: „Завади па владај“, нити се њена моћ у односу на појединца сме свести на ситничаву, прорачунату моћ. Држава је ту да води рачуна о добробити својих грађана и да би они били безбедни, морају се елиминисати све опасности које би могле да наруше човеков физички интегритет, приватност, статус у друштву, сигурност или да угрозе његове слободе и права или његов породични живот. Треба подстицати здраве породичне односе, а не нетрпељивост међу члановима породице, истицати појединачне случајеве породичног насиља, построжавати казнену политику, а потом под велом заштите чланова породице и чувањем њеног вештачког јединства, контролисати породицу и управљати животима појединаца.

Правда, слобода и безбедност треба да буди заједнички циљ како појединаца, тако и државе, а не заобилазни пут остварења виших циљева на

уштрб права појединаца. Тек када појединци буду сигурни да су заиста безбедни и да су њихова права поштована, тада је заједнички циљ и остварен. Није довољно само прокламовање одређених права, већ је неопходно је да се заштита права и оствари, јер тек када људи буду уживали сигурност у свом свакодневном животу, могло би доћи и до мира на глобалном нивоу.

THE ROLE OF STEREOTYPES IN CREATING SOCIAL DISTANCE AND SOCIAL INCLUSION IN REPUBLIC OF MACEDONIA

Strashko Stojanovski

Associate Proffesor, Faculty of Law, Goce Delchev University in Shtip, Macedonia

e-mail: strasko.stojanovski@ugd.edu.mk

Jadranka Denkova

Associate Proffesor, Faculty of Law, Goce Delchev University in Shtip, Macedonia

e-mail: jadranka.denkova@ugd.edu.mk

Abstract

This paper is based on empirical research conducted in 2015 in Faculties of Law in Universities Goce Delchev in Shtip, Cirilus and Methodius in Skopje and University in Tetovo. Also there is comparative research with similar surveys conducted in Republic of Macedonia in years 1995 and 2003. The role of stereotypes in generating precondition for interethnic relations is one of basic factors in building permanent peace and coexistence in multiethnic societies. The tendency of decreeing of social distance between ethnic groups in Republic of Macedonia can help in furthers social development and cooperation between communities. Also we are analyzing other different factors of influence in interethnic relations as, social environment, education, professional affiliations, and family etc.

Keywords: *interethnic coexistence, Macedonians, Albanians, social distance, stereotypes.*

Methodology

This paper includes the research results obtained as part of the project “Impact of Stereotypes and Ethnic Distance on the Phenomena of Discrimination, Hate Speech and Hate Crime“. The research was conducted through joint activities of the faculties of law at the University “Goce Delcev” from Stip, “Justinian Prvi” from Skopje and the faculty of law at the Tetovo State University, and supported by the OSCE Mission to Skopje. The survey was conducted in the course of 2015, based on

previously designed methodological framework by the students and teaching staff at the Centre for legal and political research at the Faculty of Law, University “Goce Delcev” in Stip. Teams of professors and students of the three afore mentioned faculties carried out the research. The processing of data and the respective analysis were undertaken in the course of 2015 and 2016 at the Faculty of law, University “Goce Delcev” in Stip. The research covered several areas related to certain societal factors (gender, age, ethnic and religious background, social status, education and similar) that impact the respondents’ perception, interethnic interaction and coexistence or the ethnic distance, on the contrary. Furthermore, it includes various aspects in the analysis of existing stereotypes and their impact on the phenomenon of ethnic distance by use of the Bogardus and Likert scale. The last part of the paper includes the results arising from the questions on discrimination, hate speech and hate crime, based on the methodology applied for the Barometer for Equal Opportunities, which was tailored to the needs of the target group of respondents.

The research “Impact of Stereotypes and Ethnic Distance on the Phenomena of Discrimination, Hate Speech and Hate Crime“ included 519 respondents. 41% of the respondents are male, and 59 % of the respondents are female. According to the representation of age categories, 243 respondents or 46,8 % are aged 16-18, 255 respondents or 49,1 % are aged 19-21, while 17 respondents or 3,3 % are aged 22-24. 38,7 % of the respondents live in a village, while 59 % live in a town.

According to the ethnic origin, most of the respondents are from the Macedonian and Albanian ethnic community. Hence, 342 respondents or 65,9 % are Macedonians, while 156 respondents or 30,1% are Albanians. Other ethnic groups have lower participation rate, or they account for 4 % in the total number of respondents (Chart1).

According to the religious background of the respondents, 323 respondents or 62,2 % declared as Christians Orthodox, 172 respondents or 33,1 % as Muslims, while around 4 % of the respondents declared as Catholics or Protestants, atheists or opted for the option“other“.

Stereotypes in Republic of Macedonia

This part of the research examines the characteristic traits of certain ethnic communities. Different traits were offered randomly for each ethnic community. The respondents were given the following task: to read all the stated traits (attributes) and then to enter the number before five to ten traits which are typical or characteristic for the respective ethnic community. Typical traits of an ethnic community are traits that most people (members) of that ethnic group have in common. The following

stereotypes, i.e. traits were offered: Courageous, Proud, Cunning, Hardworking, Outmoded, Goodhearted, Uncultured, Hard-hearted, Hospitable, Cowards, Calm (withdrawn), United, Quarrelsome, Joyful, Selfish, Progressive, Loud, Tardy, Polite, Lazy, Self-confident, Sociable, Stupid (unintelligent), Dirty, Feisty, Do not like the other nations, Unselfish, Aggressive, Reasonable, Open, Oversensitive, Liberal, Unhospitable, Boisterous, Intelligent, Love to rule, Tender, Peace-loving, Closed, Clean, Brazen, Sincere, Drunkards, Shrewd, Arrogant, Temperamental, Cultured, Pragmatic, Social climbers, Boaster, Envious, Corruptive, Smugglers. The respondents were also allowed to write additional characteristics, which are not offered on the list.

Given the small number of respondents from the small ethnic groups, the presentation of results includes only the stereotypes that respondents from the Macedonian and Albanian ethnic groups stated for the other ethnic groups. In this research, one can notice that Macedonian respondents have positive stereotypes about themselves, such as Courageous, Proud, Hardworking, Hospitable and Joyful. At the same time, this group construes stereotypes or assumed characteristics regarding the other ethnic groups. Hence, within the five top stereotypes about the Albanian community, there are positive characteristics, such as Courageous and United; however, the negative characteristics prevail, such as Uncultured, Hard-hearted and Love to rule. Respondents of Albanian ethnic origin construe positive attributes for themselves, such as Courageous, Proud, Goodhearted, Hospitable and Feisty, while they have negative stereotypes for the Macedonian community, such as Hard-hearted, Do not like other nations, Selfish, Love to rule and Envious. Both the respondents from the Macedonian and Albanian ethnic groups have positive stereotypes for the Turkish ethnic community, and negative stereotypes for the Roma ethnic community. In addition, Macedonian respondents have positive stereotypes for the Serbian ethnic group, while Albanian respondents have negative stereotypes for this ethnic group.

The Table shows that the percentage of preference for certain characteristic that ethnic groups construe about themselves is significantly higher compared to the projection of the same characteristic for another ethnic group. For instance, 36,4 % of the Macedonian respondents think that they are Courageous, this being the first preference, although the same characteristic is attributed to other three ethnic groups on the first place, where the percentage of preference for the Serbs is 16,7 %, for Albanians - 12 %, and for Turks - 10,2 %. The situation is similar among the Albanian respondents, where one can clearly notice that the percentage of preference for the characteristics of their own ethnic group is much higher, compared to the characteristics attributed to the other ethnic groups. For instance, 59,6 % of the Albanian respondents opted for the characteristic Courageous. This shows a strong uniformity in attitudes towards their own group, while among the other respondents

there is a strong dispersion in the choice about the characteristics (Table 1 and Table 2).

Table 1

MACEDONIANS					
	STEREOTYPE 1	STEREOTYPE 2	STEREOTYPE 3	STEREOTYPE 4	STEREOTYPE 5
MACEDONIANS	Courageous (36,4 %)	Proud (22,8 %)	Hardworking (14,9 %)	Hospitable (10,5 %)	Joyful (9,1 %)
ALBANIANS	Courageous (12 %)	Uncultured (9,9 %)	United (7 %)	Hard-hearted (5,3 %)	Love to rule (5,3 %)
TURKS	Courageous (10,2%)	Hospitable (7,6 %)	United (4,4%)	Progressive (3,5 %)	Hardworking (4,4 %)
ROMA	Cunning / Uncultured (7 %)	Outmoded (7,3 %)	Dirty (5,6 %)	Loud (5,3 %)	Stupid (unintelligent) (5,3 %)
SERBS	Courageous (16,7 %)	Proud (10,5 %)	Hardworking (7 %)	Joyful (6,1 %)	Polite / Open (4,1 %)

Table 2

ALBANIANS					
	STEREO TYPE 1	STEREO TYPE 2	STEREO TYPE 3	STEREO TYPE 4	STEREO TYPE 5
MACEDONIANS	Hard- hearted (8,3 %)	Do not like other nations (5,1 %)	Selfish (5,8 %)	Love to rule (4,5%)	Envious (3,8 %)
ALBANIANS	Courageous (59,6 %)	Proud (42,3 %)	Goodheart- ed (19,2 %)	Hospitable (17,9)	Feisty (9 %)
TURKS	Goodheart- ed (7,1 %)	Proud (5,8%)	Sociable (4,5 %)	Feisty / Clean (3,8%)	Reasonable (7,1 %)
ROMA	Outmoded (9,6 %)	Uncultured (4,5 %)	Quarrelsom e (4,5 %)	Dirty (3,8,%)	Outmoded (3,8 %)
SERBS	Aggressive (7,7 %)	Uncultured (5,8 %)	Quarrel- some (5,1%)	Outmoded / Social climbers (3,2 %)	Love to rule (4,5 %)

The comparison of the results about the stereotypes that both Macedonians and Albanians construe about themselves (autostereotypes) and for the others (heterostereotyps), shows the situation, as presented in Table 3 and Table 4. The characteristics presented in the respective tables may be divided in three groups: 1. Heroic-libertarian (Courageous, Feisty, Proud, Love to rule and similar), 2. Cultural (Progressive, Outmoded, Hardworking, Lazy, Dirty, Polite and similar) and 3. Interactional (Hospitable, Joyful, Selfish and similar). These groups may be supplemented with the Osgood's semantic differential, which considers the stereotypes from the aspect of evaluation (evaluation, good-bad), potency (potency, strong-weak) and activity (active-passive) (Tashevska, 2004). If one considers the stereotypes that Macedonians construe about themselves, all groups of stereotypes can be noticed; however, although the cultural concepts prevailed in the past, now, once can notice a shift towards the heroic-libertarian concept. With regard to the heterostereotypes about the Albanian ethnic community, the cultural level of stereotypes prevails as well as the heroic-libertarian stereotypes from the researches

conducted in 1995 and 2003. Regarding the latter, once can notice a significant shift in 2015, because the first most important stereotype about the Albanian ethnic group is the stereotype with heroic-libertarian meaning. Among the autostereotypes of the Albanians, the positive heroic-libertarian stereotypes prevail, as well as the cultured; however, there are negative heroic-libertarian stereotypes about the Macedonian community as well as negative cultural and interactional stereotypes. Despite the mild shift in 2015 if compared to the two previous researches, one can conclude that the competitiveness and parallelism still exist regarding the construing of stereotypes among the two biggest communities in the country, which, in fact, is an indicator of insufficiently developed communication among the individuals from both communities which, in turn, further creates preconditions for segregation in the society. Furthermore, the prejudices of these two groups have strongly highlighted *paternalistic characteristics* and *competitiveness component*. The first one refers to behavior with distinct negative drive when it comes to the valuable characteristics and cultural level of the “other“, while the second one indicates the competitive relations among the ethnic groups, which is incited by the feeling of being threatened and having limited access to the social resources.

Table 3

MACEDONIANS						
	1995		2003		2015	
Type of image	Macedonians for themselves (autostereotype)	Macedonians for Albanians (heterostereotype)	Macedonians for themselves (autostereotypes)	Macedonians for Albanians (heterostereotype)	Macedonians for themselves (autostereotypes)	Macedonians for Albanians (heterostereotype)
Trait 1	Proud	Outmoded	Good	Aggressive	Courageous	Courageous
Trait 2	Hospitable	Uncultured	Lenient	Uncultured	Proud	Uncultured
Trait 3	Courageous	Hard-hearted	Passive	Hard-hearted	Hard-working	United
Trait 4	Hard-working	Do not like other nations	Lenient	Love to rule	Hospitable	Hard-hearted
Trait 5	Goodheaded	Smugglers	Goodhearted	Smugglers	Joyful	Love to rule

Table 4

ALBANIANS						
	1995		2003		2015	
Type of image	Albanians for themselves (autostereotype)	Albanians for Macedonians (heterostereotype)	Albanians for themselves (autostereotype)	Albanians for Macedonians (heterostereotype)	Albanians for themselves (autostereotype)	Albanians for Macedonians (heterostereotype)
Trait 1	Courageous	Do not like other nations	Courageous	Do not like other nations	Courageous	Hard-hearted
Trait 2	Proud	Selfish	Feisty	Selfish	Proud	Do not like other nations
Trait 3	Hospitable	Hard-hearted	Proud	Passive	Goodhearted	Selfish
Trait 4	Hard-working	Cowards	Hardworking	Cowards	Hospitable	Love to rule
Trait 5	Goodhearted	Lazy	United	Bad	Feisty	Envious

Ethnic distance

In the following questions, the respondents were asked to order the offered groups: Albanians, Macedonians, Roma, Serbs and Turks, under the ordinal numbers from 1 to 5, where 1 is the group they feel closest, and 5 is the group they feel most distant. Given the results, one can conclude that both Macedonian and Albanian respondents maintain distance; however, it is more highlighted as the distance that Macedonians keep from Albanians, and less of a distance that Albanians maintain from Macedonians. Also, one can notice that the Roma community is ranked on the fourth place, both according to the attitudes of the Macedonian respondents and the Albanian respondents. The presented figures show the percentage of respondents (Macedonians and Albanians) who positioned the indicated group on the respective place (Table 5).

Table 5

MACEDO- NIANS	MACEDO NIANS (83, 3 %)	SERBS (66, 7%)	TURKS (48 %)	ROMA (30, 4 %)	ALBANI- ANS (39, 5 %)
ALBANIANS	ALBANIA NS (86, 5 %)	TURKS (48, 7 %)	MACEDO- NIANS (37, 2 %)	ROMA (42, 9 %)	SERBS (52, 6 %)

The scale of interpersonal ethnic preference is used in order to present the subjective dimension of interaction, that is, the feeling of attachment and distance among the members of ethnic groups in Republic of Macedonia. Table 6 shows the results obtained from the question where respondents were asked to order the ethnic groups based on the closeness they feel to each of the ethnic groups. The attachment coefficient level is determined in the numerical range of 1-5, where 1 is the biggest distance and 5 the biggest attachment. The results are then presented from the aspect of comparison with the results from the research undertaken in 1995, 2003 and 2015. Presented data show that the ethnic distance coefficient, in the first place among the Macedonian and Albanian ethnic community, is biggest in the post-conflict period in 2003. Given all the results, one can notice that the ethnic distance is closely related to the confession of the groups, with minor exception for the Turkish community where the constant is most stable both among the Macedonian and Albanian respondents. Also, the ethnic distance in the perception of the Albanian respondents is smaller compared to the Macedonian ethnic group, while the distance that Macedonian respondents maintain from the Albanian ethnic group is somewhat bigger. An exception to this conclusion is presented by the research results from 2003. It is both encouraging and worth noting that despite the narrow scope, the ethnic distance from the last 2015 research is lowest compared to previously conducted research. In particular, this is shown in the attitude of the Macedonian ethnic group towards the Albanian ethnic group, where from the maximal distance in 2003 and 1,07 index, there is an enhanced feeling of closeness in 2015, i.e. 3,18 index. Although the respective index is lower in the perception of the Albanian ethnic community regarding the closeness with the Macedonian ethnic community, yet, there is a positive shift from 1, 12 in 1995 and maximum possible distance of 1 in 2003, and up to 1,98 in 2015. Overall, from the last research in 2015, in the perception of both Macedonian and Albanian respondents, one can notice a downward trend for

the ethnic distance in interpersonal relations, as well as in the attitudes they have towards the other ethnic groups. An exception is only the ethnic distance that Macedonians maintain from the Serbian ethnic group, which had the lowest margin in the previous researches, especially in 2003 when it accounted for 4,78. Nevertheless, the last research shows a clear upward trend regarding this distance, and accounts for 3,68 in 2015. Despite the existing considerable ethnic distance among the two biggest ethnic communities in Republic of Macedonia, the results are indication of gradual improvement of interethnic relations in the country, that is, a clear tendency for decline in such ethnic distance (Chart 1 and Chart 2).

Table 6

	Ethnic origin					
	Macedonian			Albanian		
	1995	2003	2015	1995	2003	2015
MACEDONI ANS	4,87	4,92	4,73	2,24	1,07	3,18
ALBANIANS	1,12	1	1,98	4,88	5,00	4,92
TURKS	2,34	2,30	2,70	3,67	3,70	3,51
ROMA	1,54	1,23	2,02	1,35	1,30	2,06
SERBS	4,34	4,78	3,68	1,02	1	1,44

Chart 1

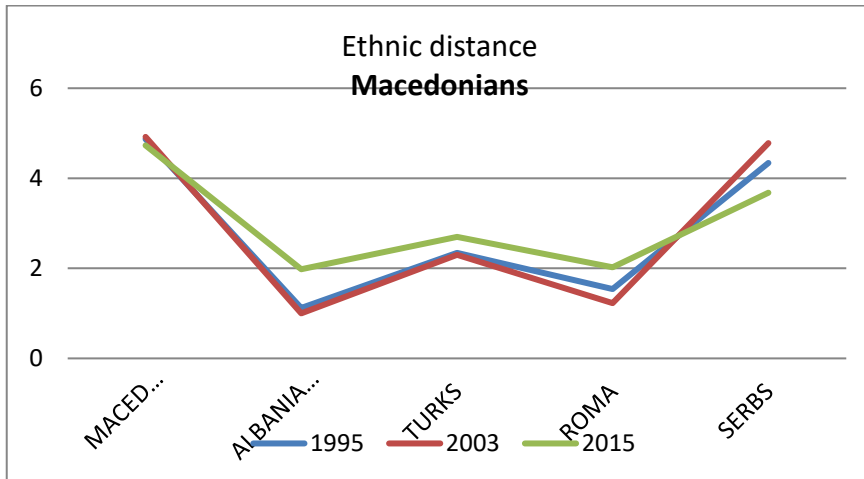
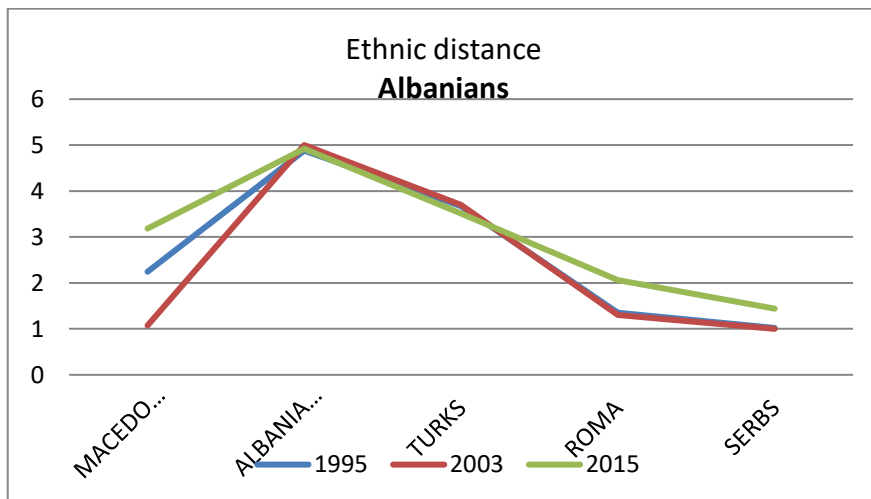

Chart 2

Members of different ethnic communities and different confession live together in the country. This part of the research aims to examine which are the relations that the respondents would like to have with an ordinary, neither best nor worse, member of certain ethnic community and confession. The Tables below (Table 7, 8, 9 and 10) present the attitudes of the respondents from the empirical research from 2015. The questions refer to the interpersonal ethnic and religious distance (Attitudes “To mingle with him/her and be my friend“ and “My sister/brother or relative to get married to him/her“), the ethnic and religious distance connected with the place of residence (“To live with me in the same municipality“ and ”To live with me at the same place“), ethnic distance related to the social position (“To be mayor in my municipality“, “To represent the municipality in the Parliament“ and “To be director of the organization which employs me“), as well as educational distance (“His children to attend the same school as my children“). Also, some of the attitudes refer to the use of the so-called Bogardus ethnic distance scale.

With regard to the interpersonal distance, one can notice somewhat narrower distance of the Macedonian ethnic community from the others in comparison with the attitudes of the respondents from the Albanian ethnic community. Furthermore, it is interesting to note that despite the minimal difference, the religious barrier in the interpersonal relations among the ethnic communities is not always overriding. For instance, the ethnic distance among the respondents of the Macedonian ethnic group towards the Turkish community is lower than the interpersonal distance, which, on the other hand, is manifested by the respondents of the Albanian ethnic community. The correlational interpersonal relations are also similar in the perception of the respondents from the two biggest religious communities (Christian-Orthodox and Muslim), whereby the interpersonal distance of the respondents from the Christian-Orthodox community towards the others is smaller when compared to the distance maintained by the respondents of Islam religion.

Speaking about the ethnic distance in connection with the place of residence, one can notice similar attitudes among the two dominant ethnic communities in the country, with the exception that the distance of the Albanian ethnic community from the Roma and Serbian ethnic community is considerably bigger. With regard to the religious distance, one can notice considerable distance by the members of the Islam community compared to the other confessions, and compared to the attitudes that respondents of Christian-Orthodox confession have towards the others. The situation is similar concerning the ethnic and religious distance in respect of the social position and educational distance.

The data presented in Table 7-10, show that the biggest margin of ethnic distance among the respondents Macedonians refers to the interpersonal distance

from the Roma ethnic community, i.e. the biggest distance is in terms of the attitude “My sister or relative to get married to him“, where the preference for the Roma ethnic community accounts for only 8,2 %. Furthermore, there is a distinct ethnocentrism among the Albanian respondents, and the same can be noticed in the distinct ethnic distance from the Roma and Serbian ethnic community on all grounds; or the ethnic distance exists also on interpersonal level, and distinct ethnic distance concerning the place of residence, social position as well as educational distance. The interpersonal ethnic distance is most prevailing with respect to the Roma ethnic community, where only 1,9 of the Albanian respondents opted for the statement “My sister or relative to get married to him“. The reasons for such attitude towards the Roma community, despite the confessional closeness, can be identified with the very distinct traditional stigmatization of the Roma community, and when it comes to the Serbian community, it is experienced as the biggest ethnic rival, hence, also as threat for the Albanian community. With regard to the Macedonian ethnic community, the attitudes of the Albanian respondents show the biggest interpersonal ethnic distance. For instance, 12 % of the Macedonians would agree if their sister or relative marries an Albanian, while only 3,8 % of the Albanians gave this answer on the same question. In spite of that, one can notice that for the second statement which refers to the interpersonal distance “To mingle with him/her and be my friend“, the ethnic distance is smallest in the correlational relations of Macedonians, Albanians and Turks. In addition, the educational distance is also smaller among the before mentioned groups.

With regard to the religious distance, the respondents of the Christian-Orthodox and Islam religion show distance from the Protestants. Religious distance among the Christians-Orthodox and respondents of Islam religion is on the ground of interpersonal religious distance, that is, regarding the statement “My sister or relative to get married to him“. Namely, that is acceptable only for 7 % of the Muslim respondents, and for 19% of the Orthodox respondents. (Table 9 and 10).

Table 7 MACEDONIANS

	MACEDONIAN	ALBANIAN	TURK	ROMA	SERB
To live with me in the same municipality	89, 8 %	31, 3 %	39, 8 %	34, 6 %	58, 5 %
To live with me at the same place	86 %	24, 9 %	34, 2 %	19, 3 %	54, 1 %
His children to attend the same school as my children	84, 8 %	31, 3 %	43 %	29, 2 %	57, 9 %
To mingle with him/her and be my friend	84, 8 %	35, 4 %	50 %	28, 7 %	65, 2 %
My sister or relative to get married to him	86, 3 %	12 %	16, 4 %	8, 2 %	41, 5 %
To be mayor of my municipality	90, 1 %	15, 2 %	15, 8 %	10, 8 %	24 %
To be director of the organization where I am employed	89, 2 %	21, 3 %	27, 2 %	15, 8 %	35, 4 %
To represent my municipality in the Parliament	89, 5 %	16, 1 %	18, 4 %	11, 1 %	26, 6 %

Table 8 ALBANIANS

	MACEDONI- AN	ALBANIAN	TURK	ROMA	SERB
To live with me in the same municipality	23, 1 %	84 %	37, 8 %	7, 7 %	7, 7 %
To live with me at the same place	15, 4 %	88, 5 %	32, 1 %	5, 8 %	4, 5 %
His children to attend the same school as my children	20, 5 %	84, 6 %	30, 1 %	5, 1 %	6, 4 %
To mingle with him/her and be my friend	27, 6 %	80, 8 %	37, 8 %	5, 8 %	5, 8 %
My sister or relative to get married to him	3, 8 %	91 %	14, 1 %	1, 9 %	2, 6 %
To be mayor of my municipality	11, 5 %	87, 2 %	15, 4 %	6, 4 %	5, 1 %
To be director of the organization where I am employed	17, 3 %	86, 5 %	18, 6 %	6, 4 %	8, 3 %
To represent my municipality in the Parliament	17, 3 %	86, 5 %	16 %	5, 8 %	7, 1 %

Table 9 CHRISTIAN ORTHODOX RELIGION

	ORTHODOX	MUSLIM	CATHOLIC	PROTESTANT
To live with me in the same municipality	89, 5 %	46, 7 %	50, 2 %	32, 5 %
To live with me at the same place	90, 1 %	38, 4 %	44 %	27, 9 %
His children to attend the same school as my children	87 %	43, 7 %	46, 4 %	31 %
To mingle with him/her and be my friend	89, 5 %	43, 3 %	47, 7 %	30, 3 %
My sister or relative to get married to him	90, 4 %	19, 8 %	26, 9 %	17 %
To be mayor of my municipality	90, 1 %	25, 4 %	31 %	21, 1 %
To be director of the organization where I am employed	90, 4 %	28, 5 %	30, 3 %	21, 7 %
To represent my municipality in the Parliament	85, 8 %	25, 1 %	29, 4 %	18, 9 %

Table 10

MUSLIM RELIGION

	ORTHODOX	MUSLIM	CATHOLIC	PROTESTANT
To live with me in the same municipality	24 %	93 %	18 %	10,5 %
To live with me at the same place	19,2 %	91,3 %	16,3 %	7,6 %
His children to attend the same school as my children	23,3 %	89 %	16,3 %	10,5 %
To mingle with him/her and be my friend	23,3 %	84,9 %	18,6 %	8,1 %
My sister or relative to get married to him	7 %	87,8 %	4,1 %	2,3 %
To be mayor of my municipality	17,4 %	88,4 %	14 %	8,1 %
To be director of the organization where I am employed	16,9 %	87,2 %	10,5 %	5,8 %
To represent my municipality in the Parliament	23,8 %	83,7 %	14 %	7,6 %

Conclusions

There is a very distinct ethnic distance in the country from the aspect of stereotypes that ethnic communities construe about each other. Negative stereotypes are mutually construed in the relations between the Macedonian and Albanian ethnic community, but unlike the pre-conflict and post-conflict period, there is a mild shift towards creation of preconditions to gradually tackle the negative stereotyping. Both of the largest ethnic communities construe stereotypes about the Turkish ethnic community, which are quite positive, and about the Roma community, which are quite negative.

Prejudices of both the Albanian and Macedonian ethnic group have distinct *paternalistic characteristics* and *competitive component*. The first one refers to a marked negative drive with regard to the values and cultural level of the “Other“, while the second one refers to the competitive relations among the ethnic groups, which is prompted by the feeling of being threatened and having limited access to social resources.

Ethnic distance in the country is still strongly accented, in relation to the religious denomination and general cultural characteristics. Nevertheless, there is clearly marked tendency for reducing the ethnic distance, which is a fact of encouragement, and can be noticed in mutual relations both in the Macedonian and Albanian community. Although closeness among these two communities is still strongly expressed, the only tendency for increasing the ethnic distance refers to the attitude of the Macedonian to the Serbian ethnic community.

Bibliography

- Remenski F. (2004). Albanians and Macedonians: Ethnic Interaction in Republic of Macedonia, Before and After the Conflict from 2001. Skopje: Institute for sociology, Faculty of Philosophy - Skopje, University “Ss Cyril and Methodius“- Skopje.
- Tasheva M. (1997). Ethnic Groups in Republic of Macedonia (contemporary situation). Skopje: Faculty of Philosophy - Skopje.

ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF THE CONCEPT OF THE INFORMATION SOCIETY IN RUSSIA

Anastasia Petukhova

N.I. Lobachevskiy State University of Nizhny Novgorod

4 Ashkhabadskaya Street, Nizhny Novgorod

e-mail: av_petuhova@list.ru

Svetlana Krepysheva

N.I. Lobachevskiy State University of Nizhny Novgorod

4 Ashkhabadskaya Street, Nizhny Novgorod

Abstract

The paper investigates the development of new phase of society in Russia which calls as ‘information society’. The author analyses different point of view and new conceptions in this field.

On the basis of such study the author determines the existing theoretical and practical problems and makes conclusion about the main descriptions about the concept of Information Society in Russia.

Keywords: information society, information technology, legal regulation, information, knowledge.

ГЕНЕЗИС КОНЦЕПЦИИ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА В РОССИИ

Существующий этап общественного развития ученые все чаще характеризуют с помощью сопоставления нескольких известных терминов, отражающих природу и направленность развития современного общества: «постиндустриальное общество», «информационное общество», «общество знаний». Возрастание роли и значения информации, внедрение коммуникационных технологий в производство приводит к появлению качественно нового этапа развития общества, в основе которого лежат не

традиционные материальные источники, а нематериальные (интеллектуальные) ресурсы: знание, наука, интеллектуальный капитал.

Современное общество как социальная и экономическая система стало объектом внимания зарубежных исследователей уже с 60-х гг. XX века, когда многие ученые признали черты новой эпохи. Основным признаком данного общества была отмечена особая роль знания и основанных на нем технологий, доминирование информации, развитие коммуникативных технологий, признание особой роли информации как важнейшего ресурса, увеличение роли сектора услуг, повышение качества жизни. В России практически отсутствуют фундаментальные исследования новой парадигмы общественного развития с точки зрения социально-правовой трансформации, безусловно, присутствует анализ основных социально-экономических факторов, но влияние информационных элементов на право с теоретической точки зрения изучено недостаточно.

Изучение и анализ происходящих изменений в праве представляется достаточно актуальным на современном этапе развития. Исследование тенденций изменений правоотношений в период формирования информационного общества целиком отвечает потребностям реализации Программы фундаментальных научных исследований государственных академий наук на 2013 - 2020 годы (утв. распоряжением Правительства РФ от 3 декабря 2012 г. № 2237-р) в части повышения эффективности использования потенциала фундаментальной науки как стратегической составляющей развития общества и государства в целом, а также необходимости организации научного обеспечения социально-экономического развития, технологического прорыва и национальной безопасности Российской Федерации.

Термин «информационное общество» обязан своим названием профессору Токийского технологического института Ю.Хаяши. Дальнейшее развитие указанный термин получил в работах американского экономиста Ф.Махлупа (1962)¹ и японского профессора Т.Умесао (1963)². Теория «информационного общества» была развита такими известными авторами, как М. Порат, Й. Массуда, Т. Стоунер, Р. Карц и др.³. Так японский профессор,

¹Machlup, F. The Production and Distribution of Knowledge in the United States [Текст] / F.Machlup. – NJ.: Princeton, 1962. 283 p.

²Hoso Asahi. Joho sandyo ron. Information Industry Theory: Dawn of the Coming Era of the Ectodermal Industry [Текст] / Hoso Asahi, Umesao Tadao – Tokyo.: VP.1963.156p.

³Porat M., Rubin M. The Information Economy: Development and Measurement. Wash., 1978; Masuda Y. The information Society as Post-Industrial Society. Wash., 1981;

основатель и президент японского Института информационного общества Йнедзи Масуда, автор труда «Информационное общество как постиндустриальное общество» (1980г.) пишет: «Информационная эпоха, которую принесли с собой компьютерная технология и средства коммуникаций, не просто окажет большое социально-экономическое воздействие на современное индустриальное общество; она повлечет за собой общественные перемены такого масштаба, которые вызовут трансформацию современной системы в полностью новый тип человеческого общества, то есть в информационное общество»⁴. Таким образом, ученый рассматривал информационное общество как совершенно новую, ранее не известную человечеству ступень развития, как общество не имеющее ничего общего с предшествующими историческими этапами.

Свои истоки информационная концепция черпает в теории постиндустриального общества, которая, по нашему мнению, является более комплексным исследованием социо-культурных изменений в обществе. Так, один из авторов концепции «постиндустриального общества» Белл Д. в своей знаменитой работе «Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования» (1973) проводил подробный анализ доиндустриальной, индустриальной и постиндустриальной стадии развития общества, отмечая качественные характеристики каждого этапа. «Доиндустриальный сектор, - пишет Белл, - является в основном добывающим, он базируется на сельском хозяйстве, добыче полезных ископаемых, ... вплоть до природного газа или нефти»⁵. «Индустриальный сектор носит, прежде всего, производящий характер, он использует энергию и машинную технологию для изготовления товаров»⁶. «Постиндустриальный является обрабатывающим, и здесь обмен информацией происходит в основном при помощи телекоммуникации и компьютеров»⁷. Таким образом, Белл и другие разработчики концепции охватывают в своих исследованиях всю историю

Stonier T. The Wealf of Information. L., 1983; Katz R.L. The Information Society: An International Perspective. N.Y., 1988.

⁴Масуда Й. Информационное общество как постиндустриальное общество. Вашингтон, 1981. С.29 Masuda Y. The Information Society as Postindustrial Society. Wash.: World Future Soc., 1983, p.29.

⁵Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования/Перевод с английского. Изд. 2-ое, испр. и доп. М.: Academia, 2004. С.315.

⁶Там же. С.315.

⁷Там же. С.315.

развития общества, пытаясь проследить преемственность и причины смены этапов. Подобный цивилизационный подход в исследовании развития общества, на наш взгляд, является более основательным и научно-обоснованным. Однако, приверженность ученых к эволюционному циклу развития, предусматривающий обязательное поэтапное развитие, с прохождением определенных периодов, является не оправданным и не выдерживает справедливой критики.

В концепциях же информационного общества отсутствует деление общества на этапы, не приведен анализ общественного развития на доиндустриальной, индустриальной стадиях развития общества. Основной акцент делается на степени развития наукоемких, высокотехнологических средств производства на постиндустриальном этапе общественного развития, где главный фактор эволюции заключается в эффективном использовании различной информации. Анализа же причин перехода к новой информационной стадии развития, преемственность или самостоятельность данного этапа развития в работах сторонников указанной концепции не приводится.

Необходимо отметить, что термины «информационное общество» и «постиндустриальное общество», по нашему мнению, не являются синонимами. Не во всех странах, где существует постиндустриальное общество (например, Канада) можно говорить об оформленном информационном обществе. В Японии и в США об информационном обществе можно говорить как о свершившемся факте. На сегодняшний день ведущие страны мира сформулировали свою политику и стратегию по построению и развитию информационного общества.

В 1995 году Финляндия разработала свою программу «Финский путь в информационное общество» (Finland's Way to the Information Society. The national strategy), в феврале 1996 года в правительство ФРГ была представлена программа действий «Путь Германии в информационное общество» (Germany's Way to the Information Society). В течении 90-х годов аналогичные программы были приняты в большинстве наиболее развитых государств, входящих в ОЭСР и целом ряде развивающихся стран. Был создан ряд международных организаций, призванных содействовать построению информационного общества – Information Society Forum⁸, European survey of the Information Society (ESIS)⁹ и многих других.

⁸Information Society Forum. [Электронный ресурс]: <http://europa.eu.int/ISPO/policy/isf>

⁹European survey of the Information Society. [Электронный ресурс]: http://europa.eu.int/ISPO/intcoop/i_esis.html

Наконец, в июне 2000 г. на встрече G8 была принята Окинавская Хартия Глобального Информационного Общества.¹⁰ «Информационное общество, как мы его представляем, позволяет людям шире использовать свой потенциал и реализовывать свои устремления. Для этого мы должны сделать так, чтобы информационные технологии служили достижению взаимодополняющих целей обеспечения устойчивого экономического роста, повышения общественного благосостояния, стимулирования социального согласия и полной реализации их потенциала в области укрепления демократии, транспарентного и ответственного управления международного мира и стабильности» (Из Окинавской декларации информационного общества).

В Российской Федерации формирование информационного общества все больше рассматривается как предпосылка для устойчивого развития экономики, социально-политических основ общества, эффективного взаимодействия с другими государствами в области международной политики.

Проблемы информационного общества в советской науке затрагивались в той или иной мере примерно с конца 1970-х годов, однако дискуссии «в большинстве своем сводились к борьбе развивающихся стран, членов Движения неприсоединения, за новый мировой информационный порядок. Советские ученые... неоднократно заявляли о той неравномерности, с которой современные информационные технологии распространяются по миру, т.е. речь шла об информационной экспансии развитыми странами западной цивилизации развивающихся государств, в которой отечественные ученые усматривали новую, более совершенную форму неокOLONIALИЗМА, получившего название информационного»¹¹. При этом советские ученые не ставили своей задачей рассмотреть природу информационного общества. Тем более речь не шла о том, чтобы разработать свою, альтернативную западной концепцию создания информационно-коммуникационного пространства. Только на рубеже 1980–

¹⁰Окинавская хартия Глобального Информационного общества [Электронный ресурс]: <http://www.iis.ru/events/okinawa/charter.ru.html>

¹¹Вачнадзе Г.Н. Агрессия против разума: информационный империализм. М.: Политиздат, 1988. 271 с.; Волкова И.В. Информационный империализм и борьба за духовную деколонизацию Африки (80-е гг.) // Научно-информационный бюллетень. № 9. М.: Институт Африки АН СССР, 1987. 52 с.; Дзэконова Л.И. Информационный империализм и борьба за новый международный информационный порядок в странах Западной Африки (1976–1981 гг.): Автореф. канд. дис. М.: Изд-во Моск. ун-т, 1983. 21 с.

1990 годов советские исследователи начали осмысливать проблемы информационного общества¹².

В период с конца 1980-х годов в России происходит постепенный переход от плановой экономики к рыночной системе хозяйства в сфере коммуникационных и информационных технологий и услуг. На доктринальном уровне начинают обсуждаться экономические проблемы, связанные с разработкой и внедрением новых технологий, а также влиянием информации на социально-политические процессы. Многие ученые указанного периода в своих научных исследованиях отталкивались от такого этапа как «информационная революция», особого этапа эволюции общества, который привел к серьезным политическим, экономическим и социальным изменениям.

Один из разработчиков проблем информатизации научной и общественной жизни, доктор философских наук, профессор, создатель Центра информатизации, социально-технологических исследований и научного анализа (ИСТИНА) Ракитов А.И. в работе «Философия. Основные идеи и принципы» (1990 г.) писал, что переход к информационному обществу предполагает превращение производства и использования услуг и знаний в важнейший продукт социальной деятельности, причем именно «знания научные» способны «оказывать революционирующее воздействие на все формы человеческой деятельности»¹³. А.И. Ракитов указывал, что компьютерная революция связана с появлением и оформлением социальных функций, для осуществления которых на определенном уровне общественного развития стала необходима новая технология. «Эта функция управления и контроля над общественным производством и социально-значимой деятельностью, функции общения, памяти, совершенствования материального производства, познания»¹⁴.

Информационное общество, согласно концепции ученого, - это общество, где все средства информационной технологии – компьютеры, интегрированные системы, кабельная, спутниковая и другая связь, видеоустройства, программное обеспечение, научные исследования нацелены на то, чтобы сделать информацию общедоступной и активно внедряемой в

¹²Панцеров К.А. Информационное общество: эволюция концепции в исторической перспективе //Вестник СПбГУ. Сер.6, 2010, вып.1. С.69/

¹³Философия. Основные идеи и принципы: Популярный очерк/Под общ. ред. А.И. Ракитова. 2-е изд., переработ., и доп.М.: Политиздат. 1990. С.321.

¹⁴Ракитов А.И. Философия компьютерной революции. М. Политиздат.1991. С.71.

производство и жизнь.¹⁵ Главной целью информационного общества является обеспечение правовых и социальных гарантий того, что каждый гражданин общества, находящийся в любом месте и в любое время, сможет получить всю необходимую информацию для решения насущных проблем.

Основными критериями информационного общества, согласно мнению ученого, является количество и качество имеющейся в обработке информации, а также ее эффективная передача и переработка. Дополнительным критерием является доступность информации для каждого человека, которая достигается снижением ее стоимости в результате развития и своевременного внедрения новых телекоммуникационных технологий. Залогом успешного функционирования экономики станет ее информационный сектор, который выйдет на первые позиции по числу занятых в нем трудящихся.¹⁶ С учетом этого, развитие, прежде всего, данного сектора позволит значительно ускорить интеграцию отдельно взятой страны в глобальное информационное общество. Стоимость информации, как он считал, должна постоянно снижаться ввиду того, что современные информационные технологии постоянно развиваются и совершенствуются¹⁷. Ракитов А.И. при анализе нового этапа исторического развития остановил свое внимание в большей степени на изучении и осмыслении основных характеристик информационного общества, выделенных зарубежными исследователями в этой области до него.

Системные исследования философских проблем научно-технической революции начал с конца 1970 года российский ученый, профессор Абдеев Р.Ф. К концу 1980-х годов он обосновал новую философскую концепцию «информационной цивилизации», которой характерны следующие черты: «сокращается число занятых в промышленном производстве и сельском хозяйстве; благодаря нарастающей интенсификации информационного обеспечения производства снижается потребность во многих традиционных видах сырья. В результате информационной революции изменилось соотношение различных типов власти в обществе – на первый план в социальном регулировании выходит информационная и экономическая власть, тесно переплетаясь с административно-перинудительной властью

¹⁵Ракитов А.И. Наш путь к информационному обществу//Теория и практика общественно-научной информации. М.: ИНИОН. 1989. С.112.

¹⁶Там же. С.113.

¹⁷Ракитов А.И. Наш путь к информационному обществу // Теория и практика общественно-научной информации. М.: ИНИОН, 1989. С. 50–68.

государства.¹⁸ Информация становится новым ресурсом человечества, обладающим глобальным, в принципе неисчерпаемым характером, дающим «неслыханные возможности» в сфере управления. Государство в новой цивилизации, как сложная самоорганизующаяся система, еще более совершенствует свою структуру за счет власти информации и власти интеллекта (где власть информации означает свободу печати, гласность, обилие общедоступных банков данных; реализуется, в частности, через системы спутникового телевидения, осуществляющие всемирный круглосуточный поток новостей (корпорация CNN International и т.п.), а власть интеллекта реализуется жестким отбором в руководящие звенья всех уровней). Невиданно возрастает динамизм экономики. В хорошо поставленные системы образования и здравоохранения вкладываются все большие капиталы для их совершенствования»¹⁹. Абдеев Р.Ф. в своих работах сформировал новый философский подход к пониманию происходящих изменений в обществе. Применив достижения из области информатики, кибернетики, генетики ученый по-новому раскрыл проблемы современного общества. Указанные исследования ученого стали первыми попытками анализа влияния информационных технологий на политические процессы, вопросы эффективного государственного управления.

Еще один исследователь информационного общества профессор МАИ, д.т.н., академик РАЕН Артамонов Г.Т. в работе «О противоречиях перехода к информационному обществу» анализировал появление информационного производства, как один из основных признаков нового общества, оказывающий сильнейшее влияние на все сферы общественного развития. Согласно мнению Артамонова Г.Т. «Под информационным производством понимается деятельность людей, непосредственно не связанная с производством материальных продуктов. К информационному производству следует отнести образование, здравоохранение, научные исследования и технические разработки, искусство, управление и большую часть сферы услуг»²⁰.

Важность становления информационного общества отмечал в своих работах еще один русский ученый Белов Г.В. Один из первых ученых предлагает упор в развитии информатизации страны делать не на развитие государства, а на развитие человека, человеческого капитала. «В

¹⁸ Абдеев Р.Ф. Философия информационной цивилизации. М.1994.С.7.

¹⁹ Там же.С.10.

²⁰ Артамонов Г.Т. О противоречиях перехода к информационному обществу / Г.Т. Артамонов // Вестник ВОИВТ. 1990. № 3. С. 42-44.

демократическом обществе центром всех общественных процессов является человек, гражданин, личность, социальные группы населения»²¹. А для эффективного развития инфосреды правового демократического общества автор предлагает разработать информационную доктрину России. «Информационная доктрина России должна стать своеобразной «Информационной конституцией», из которой должны вытекать базовые принципы не только технологического развития и правового обеспечения информационной деятельности, безопасности и информационного комфорта, но и морально-нравственные принципы и критерии существования цивилизованной информационной среды общества и государства»²². Прежде всего Доктрина должна декларировать систему главных целей и задач, на которые будет ориентирована национальная информационная политика и, как следствие, творческая энергия информационного сообщества и поддержка населения.

Ярким исследователем постиндустриального и информационного общества являлся Иноземцев В.Л. В своих работах ученый подробно анализировал различные теоретические подходы к исследованию нового общества. Ученый отмечал: «Благодаря тому, что теоретическое знание приобрело роль основного производственного ресурса, облик современного общества изменился гораздо более существенно, нежели под воздействием любых иных процессов, определяющих социальную жизнь на протяжении последнего столетия»²³. По мнению ученого концепция информационного общества «вряд ли может претендовать на статус целостной социологической доктрины», в концепции отсутствует указание на преемственность общественной эволюции. Ученый неразделял постиндустриальную теорию и информационную, полагая что две эти концепции взаимодополняют друг друга: «...концепция информационного общества в то же время может и должна рассматриваться как составная часть постиндустриальной теории... Доктрина информационного общества подтверждает, что и сегодня концепции, пытающиеся определить формирующееся общество на основе одной из его характерных черт, обладают гораздо меньшими прогностическими возможностями, нежели рассматривающие его в комплексном противопоставлении предшествующим историческим этапам».

²¹Там же.

²²Там же.

²³Иноземцев В.Л. Наука, личность и общество в постиндустриальной действительности // Российский химический журнал. 1999. №6. С.46.

В своих работах ученый пытался обосновать альтернативную постиндустриальному (информационному) обществу концепцию «постэкономического общества», этапа, который приходит на смену «экономического». «Термин «постэкономическое» общество» вполне адекватно обозначает то историческое состояние, которое приходит на смену современной цивилизации»²⁴. Это совершенно новое общество, замещающее экономический строй, в котором прежние закономерности и отношения не существуют. Рыночное хозяйство, собственность и эксплуатация изменили свой облик на современном этапе, и, возможно, сам термин «постэкономическое» общество предполагает отсутствие в ближайшем будущем экономической сферы. Хотя справедливости ради, необходимо отметить, что подобные выводы Иноземцева В.Л. не подкреплены анализом основополагающих работ в области методологии экономической науки, ограничены лишь анализом, в большей степени, социальных изменений.

С 1990-х годов российские ученые вслед за уже существующими западными разработками выстраивают теории, в основе которых приводится анализ основных элементов информационного общества, возможность становления подобной стадии в России. Ученые наглядно демонстрируют, что происходящая в конце XX века информационная революция неизбежно приведет к появлению нового типа общества, а зарождающееся информационное (постиндустриальное, постэкономическое) общество станет определенным ориентиром развития.

Период с 2000 года в России характеризуется внедрением информационных и коммуникационных технологий во все сферы общества, их эффективным использованием в социально-политической и экономических отраслях. Большинство ученых едины во мнении, что существующее общество имеет информационную природу, они продолжают анализировать особенности информационного общества с целью выявления возможности построения подобного общества в России, возможные трудности и перспективы, анализируются новые, ранее неизученные проблемы (негативные аспекты) внедрения научно-технологических разработок: проблемы информационной доступности, информационной безопасности, расслоения общества, информационные преступления, информационные войны и прочие аспекты.

По мнению Гореловой Е.В. информационное общество – это «цивилизация, в основе развития и существования которой лежит особая

²⁴Иноземцев В.Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы: учебное пособие для студентов вызов. М.: Логос.2000. С.43.

нематериальная субстанция, условно именуемая «информацией», обладающая свойством взаимодействия как с духовным, так и с материальным миром»²⁵. Принципиальная новизна информационного общества заключается в огромном влиянии информации на всю социокультурную и «материальную» жизнь в обществе.

Стриженко А.А. дает следующее определение: информационное общество – это «качественно новое состояние, качественно новые характеристики общества»²⁶, ключевыми понятиями которого являются знания, информация, информационные технологии и системы, сеть Интернета. При этом разграничения знаний и информации не делается, предполагая что именно оба этих фактора станут единой основой нового общества.

Г.Л. Смолян в своей работе «Об информационном обществе в России» отмечал следующие признаки информационного общества:

- формирование единого информационно-коммуникационного пространства, полноправное участие в процессах информационной и экономической интеграции регионов, стран и народов;
- становление и в последующем доминирование в экономике новых технологических укладов, базирующихся на массовом использовании перспективных информационных технологий, средств вычислительной техники и телекоммуникаций;
- создание и развитие рынка информации и знаний как факторов производства в дополнение к рынкам природных ресурсов, труда и капитала, переход информационных ресурсов общества в реальные ресурсы социально-экономического развития, фактическое удовлетворение потребностей общества в информационных продуктах и услугах;
- возрастание роли информационно-коммуникационной инфраструктуры в системе общественного производства;
- повышение уровня образования, научно-технического и культурного развития за счет расширения возможностей систем информационного обмена на международном, национальном и региональном уровнях и, соответственно,

²⁵Горелов Е.В. Информационное общество: концепции и историческая практика //Вопросы культурологии. 2007. №4.С.71.

²⁶Стриженко А.А. Информационное общество: новое осознание мира//Безопасность Евразии. 2005.№4. С.413.

повышение роли квалификации, профессионализма и способностей к творчеству как важнейших характеристик услуг труда;

▪ создание эффективной системы обеспечения прав граждан и социальных институтов на свободное получение, распространение и использование информации как важнейшего условия демократического развития.²⁷ Вместе с тем в концепции особое внимание уделяется вопросам информационной безопасности личности, общества и государства в складывающемся обществе, создания эффективной системы обеспечения прав граждан и социальных институтов на свободное получение, распространение и использование информации, а также в целом совершенствованию информационного законодательства, как «важнейшего стратегического ресурса государства»²⁸

Лаврухин А.Н. отмечал, что «становление информационного общества связано с существенной перестройкой современного общества в целом и его структуры». На основе развития новейших информационных и телекоммуникационных технологий происходит трансформация системы знания, появляются новые области знания, которые могут считаться ненаучными, но «помогают найти удовлетворяющие отдельных людей и целые социальные группы ответы и решения»²⁹. В новых условиях происходит постепенное изменение системы знания под влиянием таких факторов, как технизация знания, коммерциализация продуктов знания, глобализация знания, коммерциализация продуктов знания, глобализация информационных потоков на национальном и международном уровнях, приватизация определенных типов и подразделов знания. Вслед за Х.Шпиннером ученый считает, что воздействие этих четырех факторов ведет к появлению и использованию знания, «освобожденного» от критериев научной истинности и профессиональности³⁰. В результате перехода к информационному обществу

²⁷Смолян Г.Л. Об информационном обществе в России. [Электронный ресурс]: <http://lib.rin.ru/doc/i/44877p.html>

²⁸Смолян Г.Л. Об информационном обществе в России. [Электронный ресурс] <http://lib.rin.ru/doc/i/44877p.html>

²⁹Лаврухин А.Н. Роль принципа структурно-политического плюрализма в становлении информационного общества. [Электронный ресурс] www.drkk.uni-karlsruhe.de/e-pub/19992999/PDF/Lavr_ru.pdf

³⁰Лаврухин А.Н. Роль принципа структурно-политического плюрализма в становлении информационного общества // Техника, общество и окружающая среда: материалы междунар. науч. конф. М.1998.150с.

постепенно будет происходить изменение поведения граждан, их переориентация с материальных ценностей на ценности самореализации³¹.

Преодолеть технологический детерминизм, выявить помимо бурного развития компьютеров и информационных технологий иные признаки информационного общества пытался в своих работах известный ученый, академик РАН, советник при дирекции вычислительного центра РАН Моисеев Н.Н. Ученый считал, что «вступление в информационное общество следует связывать с утверждением Коллективного Общепланетарного Разума, с качественно новым этапом развития цивилизации, а не только с электронной и компьютерной инженерией». Технический прогресс связан «не только с количеством людей, задействованных в творческом процессе, но и с интенсивностью информационных обменов между ними, с технологией обмена информацией»³². И далее автор связывал развитие информационного общества именно со становлением коллективного разума, объединяющего информационные сети общества. Вслед за Беловым Г.В. и другими учеными, Моисеев Н.Н. утверждал, что именно человеческий фактор будет играть ключевую роль в информационном обществе. «Информационное общество – это такой этап истории человечества, когда коллективный разум становится не только опорой развития Homo sapiens, но и объектом целенаправленных усилий по его совершенствованию».³³

С нашей точки зрения, помимо перечисленных признаков информационного общества можно выделить **дополнительные признаки, связанные с правовой составляющей** данного общества. На доктринальном уровне подобные признаки учеными не отмечались, однако причиной этого, с нашей точки зрения, является отсутствие комплексных глубоких исследований изменений права в информационном обществе.

Прежде всего, новое общество требует более сложного и детализированного правового регулирования. Усложняется общество, система правоотношений, и как следствие, естественно, происходит переоценка существующих прав и обязанностей.

³¹См.: Воронина Т.П. Информационное общество: сущность, черты, проблемы. М. ЦАГИ.1995.

³²Моисеев Н.Н. Информационное общество: возможности и реальность //Полис (Политические исследования).1993. №3.

³³Моисеев Н. Информационное общество как этап новейшей истории // Свободная мысль. 1996. № 1. С. 81-83.

Детализация правового регулирования явилась следствием усложнения хозяйственной деятельности. Изменения законодательства, прежде всего, направлено не на принятие новой нормы, а на внесение изменений в прежний нормативно-правовой акт. В настоящее время в информационном обществе основная цель законодателя - максимально сохранить и обеспечить устойчивость правового материала. Современное законодательство отличается стабильностью формы и усложнением содержанием. В связи с этим, необходимо отметить возрастающую роль юридической техники. Здесь хотелось бы пояснить, что стабильность формы подразумевает увеличение редакционных правок, но не увеличение самого количества новых нормативных актов. Например, согласно данным, приведенным 4 марта 2011 года в «Новой газете», закон РФ «Об образовании»³⁴ претерпел 11 тысяч правок³⁵, при этом новый закон «Об образовании» - это « 460 страниц, которые подразумевают изменения более чем в 50 законах, в том числе в Бюджетном и Уголовном кодексах, законах о военных, о беженцах, об опеке и попечительстве»³⁶. Однако, здесь кроется такая проблема, как запутанность текста законодательного акта. Так, по словам представителя Минобрнауки Ивана Лобанова «основная претензия со стороны самих разработчиков к закону - объем законопроекта, перегруженность его понятиями и терминами».³⁷ Огромное количество правок так же внесено в уголовный и уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации и ряд других нормативно-правовых актов. Подобный рост и усложнение законодательства, стремление учесть все аспекты, требующие правового регулирования приводит к путанице, необходимости тщательной кодификации. Право не успевает реагировать за изменениями, происходящими в новом современном обществе.

Информационное общество позволяет обеспечить доступность правового массива. Основоположник теории постиндустриального общества Белл Д. указывал: «В настоящем столетии решающее значение для экономической и социальной жизни, для способов производства знания, а также для характера трудовой деятельности человека приобретет становление нового социального уклада, зиждущегося на телекоммуникациях...»³⁸. В России практически все

³⁴Закон РФ от 10.07.1992 N 3266-1 «Об образовании» // Собрание законодательства РФ, 15.01.1996, N 3, ст. 150.

³⁵[Электронный ресурс]: www.novayagazeta.ru/society/6866.html

³⁶[Электронный ресурс]: <http://55study.ru/articles/1287.html>

³⁷[Электронный ресурс]: <http://55study.ru/articles/1287.html>

³⁸Белл Д. Социальные рамки информационного общества // Новая технократическая волна на Западе. М.: Прогресс, 1986. С. 330-342.

государственные органы имеют свою страничку в интернете. Это способствует повышению уровня правового воспитания и росту значения самого права. По нашему мнению, знаковым событием для борьбы с правовым нигилизмом стало появление официального сайта : президент.рф, www.kremlin.ru и ряда других официальных сайтов, через который стало возможно осуществление более тесного сотрудничества представителей власти с населением, где пользователи on-line могут обсудить политические видео и текстовые выступления.

По нашему мнению, прогрессивное значение имеет наличие самой возможности высказывания своего мнения на страницах сети Интернета, обсуждение законопроектов и прочее. Пусть даже не все комментарии доходят «до адресата», однако, это еще один шаг на пути построения реального демократического общества в России.

Безусловно, необходимо отметить, непосредственное воздействие новых информационных технологий на правосознание человека. На наш взгляд, развитие информационных технологий приводит к изменению системы ценностей и более осознанному следованию «букве закона». Характерным для информационного общества является возрастание прав на доступ к информации, на защиту от нежелательной информации. «Сейчас важно не только улучшать способы доступа к информации, но и стремиться к тому, чтобы все большая часть общества была заинтересована в понимании происходящих процессов. Многие интеллектуалы выступают за «революцию понимания»³⁹.

Право принципиально направлено на изменение методов правового регулирования, появления методов, стимулирующих выбор максимально необходимой, выгодной для государства модели поведения. Для этого используются методы дозволения, стимулы, рекомендации, поощрения (общедозволительный метод). Эффективность законодательства вовсе не связывается напрямую с жесткой регламентацией отношений, властным приказом, с усилением воздействия государства своими специфическими, властно-принудительными методами на хозяйственные структуры, личность, объединения людей.

Развитие глобальной информационной инфраструктуры, «огромной коммуникационной сети, которая навсегда изменит образ жизни людей во всем мире, изменит то, как они учатся, работают и связываются друг с другом. Эта

³⁹Андреева И.А. Трансформация российского общества и информационный рынок // Технологии безопасности: Методология и практика информационно-аналитического обеспечения управления предпринимательскими рисками, № 11, 2003. [Электронный ресурс]: <http://www.fact.ru/www/arhiv11s6.htm>

глобальная сеть позволит людям в самой отдаленной деревне получить доступ к самой современной библиотеке. Она позволит врачам на одном континенте обследовать пациентов на другом континенте. Она позволит семье, живущей в Северном полушарии, поддерживать связь с родственниками в Южном полушарии. И эта сеть укрепит сознание совместной ответственности всех людей на земле за судьбы нашей маленькой планеты»⁴⁰. Практически все законодательные и судебные органы имеют свою страницу в сети Интернет, где размещены нормативные акты и акты правоприменения, что, безусловно, сказывается на информированности и политической активности граждан, а также на реальной доступности правовой информации. «Компьютерные технологии и информационные сети, являются символами нового общества, приходя на смену фабрикам - символам индустриального общества»⁴¹. С развитием и распространением Всемирной сети способности индивидов и социальных групп получать информацию значительно расширились, человек, работая за компьютером, сидя перед экраном, может получать информацию практически по любому вопросу из любого источника по всему миру. Большое распространение получили правовые системы Гарант и Консультант плюс, которые содержат огромный массив нормативной и судебной базы данных. Все это приводит к тому, что большее количество граждан знают и исполняют законодательство, ведь незнание закона не освобождает от ответственности.

Использование новых средств коммуникации позволяет принципиально снизить издержки передачи данных, упрощает и ускоряет процесс обмена правовой информацией, возможностью общения «всех со всеми». Характер существующих изменений позволяет согласиться с выводами Иванова Д.В., что «важнейшие воздействия, оказываемые на современное общество новыми информационными технологиями, связаны не столько с расширяющимися возможностями накопления и переработки информации как представлялось ранее, а с новыми формами коммуникации»⁴².

В условиях современной действительности, в методологическом отношении представляется наиболее правильным выстраивать правовую базу информационного общества на социальных основаниях. Ведь в конечном итоге само понятие информатизации и информационные процессы являются

⁴⁰Алиева Н.З., Ивушкина Е.Б.,Лантратов О.И. Становление информационного общества и философия образования. Монография. Академия Естествознания. 2008. С.53.

⁴¹Там же. С.54.

⁴²Иванов Д.В.Феномен компьютеризации как социологическая проблема. Информационное общество: фантом постиндустриальной эры. [Электронный ресурс]: <http://www.soc.pu.ru:8101/publications/pts/divanov.html>

отражением взаимодействия общества с природой и собственно общественных отношений. Информатизация общества – это процесс формирования людьми второй природы - ноосферы и виртуальной реальности, образующих информационное пространство. По этой причине многие проблемы информационного права можно определять и разрабатывать только на основе выявления его социального контекста. На наш взгляд, особый интерес вызывает формирование устойчивого сообщества пользователей вокруг политических и правозащитных интернет ресурсов. Фактически подобные образования стали одним из реально функционирующих институтов гражданского общества.

Принципиально важным является построение законодательного массива с точки зрения приоритета интересов человека, например, предоставления большей свободы для производителя, работника, предпринимателя. К тенденциям перехода к «информационному обществу» можно отнести появление прав третьего поколения. Государство нацелено на создание эффективной системы обеспечения прав граждан и социальных институтов на свободное получение, распространение и использование информации как важнейшего условия демократического развития. Как отмечал в своих работах Мур Н. для государственной власти, как социального института, в дополнение к основной обязанности обеспечения всех законных прав, определяющее значение приобретут следующие три типа обязанностей:

- реактивный. т.е. обязанность обеспечить доступ к запрашиваемой информации;
- прореактивный, т.е. обязанность собирать и предоставлять информацию, имеющую общественный интерес;
- поддерживающий, т.е. обязанность поддерживать развитие информационной сферы государства.

Именно исполнение указанных информационных обязанностей способствует формированию информационной прозрачности, гласности, что препятствует возникновению и развитию коррупции, злоупотреблению государственной властью⁴³.

Особенностью развития информационного общества является то, что государство стремится создать условия для генерирования нового знания. Рост потребностей в постоянном совершенствовании технологий и создании передовых проектов привело к появлению отдельных технополисов,

⁴³Галиуллина Г.С. Информационная деятельность в системе научных коммуникаций в посттоталитарном обществе: методологический аспект. Челябинск.1998.

технопарков. Под технополисом сегодня понимают город с прилегающей к нему территорией, где в органическом единстве размещены предприятия высокотехнологичных отраслей промышленности, научные учреждения, ВУЗы, готовящие для технополиса научные и инженерные кадры, и жилая застройка с соответствующей современной производственной и социальной инфраструктурой. Т.е. можно с уверенностью говорить о тенденции изменения внешнего вида государства, о появлении в его составе отдельных регионов, в которых граждане живут и работают на благо развития информационно-интеллектуальной сферы.

Компьютерная революция имеет далеко идущие последствия в экономических, социальных и политических сферах. Исходя из тенденций развития четвертичного сектора экономики, связанного с производством, распространением и передачей информации, можно сделать выводы об изменении структуры экономического производства, из сокращения издержек электронных коммуникаций можно спрогнозировать новые формы политической активности, изменения в сфере массовой информации и досуга приведут к появлению информационных ценностей, новых слоев общества. Существующие информационные технологии приведут к реорганизации политических процессов, позволят расширить права граждан путем увеличения доступности правовой информации, граждане смогут активно производить информацию, а не только быть ее потребителями, предоставят возможность гражданам участвовать в обсуждении законопроектов, контролировать деятельность государственной власти. Как отмечал в своих работах Нисневич Ю.А.: «потенциальная возможность граждан непосредственно воздействовать на государственную власть ставит вопрос о трансформации существующих властных структур и структур гражданского общества»⁴⁴.

По нашему мнению, среди научного сообщества нет конвенционального признания парадигмы информационного общества. Нет единых признаков информационного общества. Одни авторы считают информационным то общество, в котором в общем числе работающих преобладают лица, занятые в нематериальном производстве (Ракитов А.И., Артамонов Г.Т.). Другие авторы называют информационным то общество, в котором в достаточной степени развиты информационно-коммуникационные технологии и обеспечена возможность каждому желающему свободно использовать их (Абдеев Р.Ф., Смолян Г.Л.). Третьи считают информационным то общество, в котором информация и знания стали играть преобладающее значение (Гарелов Е.В., Стриженко А.А.). В научном сообществе выделяются и альтернативные

⁴⁴Нисневич Ю.А. Информация и власть. М.: Мысль.2000. С.32.

«информационному обществу» теории развития (теория возникновения «коллективного разума Моисеева Н.Н., теория «постэкономического развития общества» Иноземцева, теория «информационной цивилизации» Абдеева Р.Ф.). Однако целостной альтернативной концепции создано не было, ученые лишь исследуют отдельные аспекты нового общества, базируясь на разработках западных ученых.

Учитывая существующие научные разработки, отметим, с нашей точки зрения, следующие характерные черты информационного общества:

- превращение производства и использования услуг и знаний в важнейший продукт социальной деятельности (Ракитов А.И.);
- появление информационного производства (Артамонов Г.Т., Мелюхин И.С.);
- информация рассматривается как экономический ресурс (Абдеев Р.Ф., Нисневич Ю.А.);
- информация становится предметом массового потребления у населения (Нисневич Ю.А.);
- развитие человека, личности является первостепенной задачей государства (Белов Г.В.)
- формирование единого информационно-коммуникационного пространства (Смолян Г.Л.);
- повышение уровня образования, научно-технического и культурного развития за счет расширения возможностей систем информационного обмена на международном, национальном и региональном уровнях и, соответственно, повышение роли квалификации, профессионализма и способностей к творчеству как важнейших характеристик услуг труда;
- создание эффективной системы обеспечения прав граждан и социальных институтов на свободное получение, распространение и использование информации как важнейшего условия демократического развития;
- детализация правового регулирования как следствие усложнения хозяйственной деятельности (*Петухова А.В.*);
- доступность правового материала (*Петухова А.В.*);
- возможность свободного участия в законотворческом процессе путем обсуждения новых законопроектов в сети Интернета (*Петухова А.В.*);

- изменение правосознания человека, трансформация системы ценностей и более осознанное следование «букве закона» (*Петухова А.В.*);
- снижение издержек передачи данных, что существенно упрощает и ускоряет процесс обмена правовой информации, появляется возможность общения «всех со всеми»;
- расслоение общества (*Артамонов Г.Т.*);
- информационная непрозрачность субъектов экономической среды (*Андреева И.А.*).

«Возникающая цивилизация пишет для нас новые правила поведения и ведет нас за пределы стандартизации, синхронизации и централизации, за пределы стремлений к накоплению энергии, денег или власти»⁴⁵. Однако, анализа того, какие «новые правила поведения» в правовой сфере ожидают нас в новом информационном будущем мы практически нигде не найдем, возможно по той причине, что они не столь явные, как изменения в экономической и социальной сферах.

Важную роль в становлении эффективного информационного общества играет право, с помощью которого не только регулируются уже сложившиеся отношения, но и происходит расширение информационной деятельности, которое диктуется общественными потребностями.

⁴⁵Тоффлер Э. Живые источники энергии // Третья волна. М., АСТ, 2004. С.35.

MEDIA AND COMUNICATION

**ШТО ПИШУВААТ ПЕЧАТЕНИТЕ МЕДИУМИ ЗА РАБОТНИЧКИТЕ
ПРАВА И ПРОБЛЕМИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО
ПЕРИОДОТ 01.03.2014-31.08.2014 ГОДИНА**

Сузана Цамтовска - Здравковска

Правен факултет, УГД Штип

e-mail: suzana.dzamtoska@ugd.edu.mk

Андон Мајхосев

Правен факултет, УГД Штип

e-mail: andon.majhosev@ugd.edu.mk

Апстракт

Во нашето истражување ние ќе се фокусираме на проблемот на работничките права и проблеми како еден многу важен аспект на остварувањето на демократијата во Република Македонија. проблемот на работничките права во РМ континуирано бил третиран во печатените медиуми, меѓутоа овој проблем особено доаѓа до израз во периодот на транзицијата.

Основно истражувачко прашање во овој труд ќе ни биде дали, односно колку и на кој начин печатените медиуми во РМ му посветуваат внимание на прашањето на работничките права и проблеми.

Во нашето истражување поаѓаме од основната истражувачка хипотеза дека во Република Македонија печатените медиуми не посветуваат доволно внимание на прашањето на работничките права и проблеми. Исто така, претпоставуваме дека работничките права и проблеми повеќе го третираат печатените медиуми кои се неутрални и блиски до опозицијата, отколку печатените медиуми блиски до власта.

Во истражувањето ќе се примени методот на анализа на содржина на текстовите во печатените медиуми за време од шест месеци (1.03.2014 до 31.08.2014). Анализата на текстовите на

печатените медиуми опфаќа шест дневни весници: Вечер, Вест, Дневник, Нова Македонија, Слободен печат и Утрински весник. Ќе анализираме бројот на текстовите, големината на текстовите, место (рубрика) на објавување, големината на насловот, вредносна ориентација на текстот (прилогот), новинарскиот жанр, за синдикатите и др.

***Клучни зборови:** печатени медиуми, работнички права, работнички проблеми.*

WHAT PRINT MEDIA WRITE FOR WORKERS RIGHTS AND PROBLEMS IN REPUBLIC OF MACEDONIA IN THE PERIOD 01. 03. 2014-31. 08. 2014

Suzana Dzamtoska-Zdravkovska

"Goce Delcev" University-Shtip, Faculty of Law, Macedonia

e-mail: suzana.dzamtoska-zdravkovska@ugd.edu.mk

Andon Majhosev

"Goce Delcev" University-Shtip, Faculty of Law, Macedonia

e-mail: andon.majhosev@ugd.edu.mk

Abstract

In our research we will focus on the issue of workers' rights and concerns as a very important aspect of the exercise of democracy in the country. The issue of workers' rights in Macedonia was treated continuously in print media, but the problem is particularly evident in the period of transition. Primary research question in this paper will be whether, or how, and how print media in Macedonia devote attention to the issue of workers' rights and concerns. In our research, we are guided by basic research hypothesis that the Macedonian print media do not pay enough attention to the issue of workers' rights and concerns. Also, we assume that labor rights problems and treat more print media are neutral and close to the opposition than the print media close to the government. The research will apply the method of content analysis of

texts in print media for a period of six months (1.03.2014 to 31.08.2014). The analysis of the print media covers six daily newspapers Vecer, Vest, Dnevnik, Nova Makedonija, Free print and Utrinski Vesnik. We will analyze the number of texts, the size of text, place (box) of publication, title size, value orientation of text (article), a journalistic genre unions and others.

Keywords: *press, workers rights, labor problems.*

Вовед

Работничките права и проблеми се тесно поврзани со демократијата и човековите права. Печатените медиуми од секогаш покажувале интерес кон темите и проблемите на работниците, особено кон остварувањето на правата од работен однос и економско социјалната положба на вработените. Денес, работничките права во РМ, особено во приватниот сектор не се почитуваат во целост. Поради тоа работниците честопати реагираат со организирање на штрајкови и протести. Конфликтните состојби печатените медиуми со голем интерес ги регистрираат. Во однос на новинарските жанрови работничките права и проблеми печатените медиуми ги применуваат сите форми.

Република Македонија, иако, повеќе од дваесет години ги гради и развива политичкиот плурализам, парламентарната демократија и политичка култура, сепак, не можеме да кажеме дека степенот на остварување на работничките права е на потребното ниво. Што пишуваат печатените медиуми за работничките права и проблеми ни послужи нашето истражување на новинарски текстови во печатените медиуми кое го спроведовме во периодот од 1.03.2014 до 31.08.2014 година

1. Методолошки пристап

Ова истражување се заснова на пребарување на новинарски текстови во печатените медиуми во кои се третира прашањето на работничките права и проблеми. Со анализата се опфатени сите дневни печатени медиуми кои се разликуваат по уредувачката политика, тиражот, влијанието, и медиумските карактеристики. Печатени медиуми кои се анализирани се: Вечер, Вест, Дневник, Нова Македонија, Слободен печат и Утрински весник. Истражувањето се темели на собирање на податоци за бројот на текстовите според местото на објавување (печатен медиум), големината на текстот,

новинарскиот жанр, вредносната ориентација на текстот..... За таа цел, во трудот ќе бидат квантитативно нотирани сите текстови кои се однесуваат на работничките права и проблеми. Истражувањето е објавено со комбинација на квалитативната и квантитативна анализа на содржината. Со пребарувањето на третирањето на прашањето на работничките права и проблеми во печатените медиуми во горенаведениот период, дојдовме до конкретно сознание дека овој проблем бил третиран вкупно во 150 текста (новинарски прилози) со различни новинарски жанрови.

2. Општествено-политички контекст на истражувањето

Периодот кој што е предмет на истражување (анализа) се совпадна со предизборното и одржувањето на предвремените парламентарни избори и редовните претседателски избори во Република Македонија (1.03.2014-27.04.2014). На изборите претходеа два многу важни политички настани: првиот на 24.12.2013 година се одржаа големи политички протести на опозицијата. Вториот настан, а кој е тесно поврзан со претходниот, е донесување на Одлука на Собранието на Република Македонија за самораспуштање.¹ Причина за неговото самораспуштање беше неговата неефикасност, нефункционирање и блокада на неговата работа. Предвремените парламентарни избори се одржаа на 27.04.2014 година. Поради кандидатскиот статус на РМ за членство во ЕУ Европската комисија секоја година подготвува Извештај за напредокот евроинтеграциските процеси во РМ во кој се нотира и прашањето на работничките права и проблеми опфатени со Поглавјето 4.19. кое се однесува на Социјалната политика и вработувањето.

3. Резултати од истражувањето

3.1. Број на текстови по местото на објавување

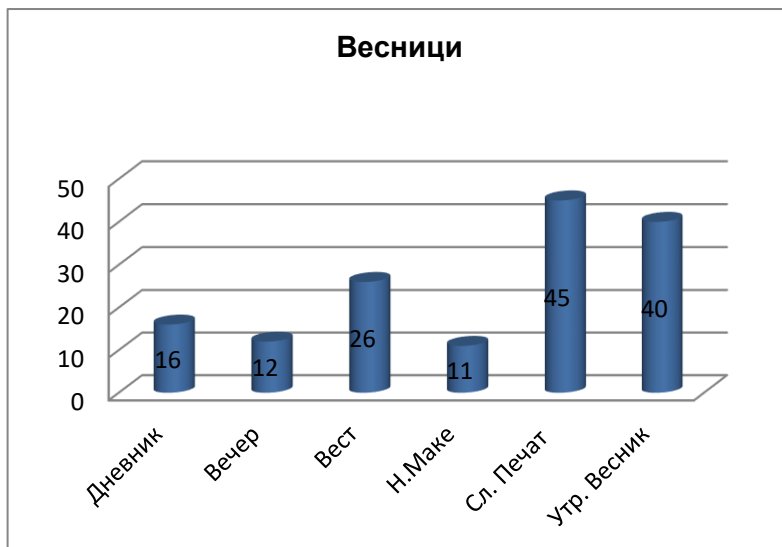
Со пребарувањето на текстовите за работничките права и работничките и синдикални проблеми во весниците: Нова Македонија, Слободен печат, Дневник, Утрински весник, Вечер, Вест, во периодот 1.03. до 31.08.2014 година, добиени се вкупно 150 резултати. Во продолжение ги даваме резултатите.

¹Види член 63 став 7 од Уставот на РМ. Собранието на Република Македонија се самораспушти на 14.01.2014 година.

Табела. 1. Текстови спрема местото (весникот) на објавување

На ранг листата на печатените медиуми според бројот на објавени текстови за работничките права и проблеми доминира весникот Слободен печат. Околу (45 текста) од сите текстови за работничките права и проблеми се објавени во овој весник, што е 30% од сите текстови. Слободен печат во просек објавувал на пет дена по еден текст за оваа проблематика. Следуваат Утрински весник со 40 текста (26.6%), Вест со 26 текста (17.3%), Дневник 16 (10.6%), Вечер 12 (8%) и Нова Македонија со 11 текста (7.3%).

Име на печатениот медиум	Број на текстови
Дневник	16
Вечер	12
Вест	26
Нова Македонија	11
Слободен печат	45
Утринскивесник	40
Вкупно	150

Графикон 1. Печатени медиуми по бројот на објавени текстови

3.2. Вредносна ориентација на текстовите работничките права и проблеми во РМ

„За работничките права и проблеми“ во текстовите доминантна е неутралната и негативната оценката со која се среќаваме. Се чини дека овој вид на оценка е најчеста кога се работи за јавното претставување на проблемот со правата од работен однос и работничките проблеми. Вредносната ориентација на претставувањето на прашањето на работничките права и проблеми произлегува од содржината на текстот.

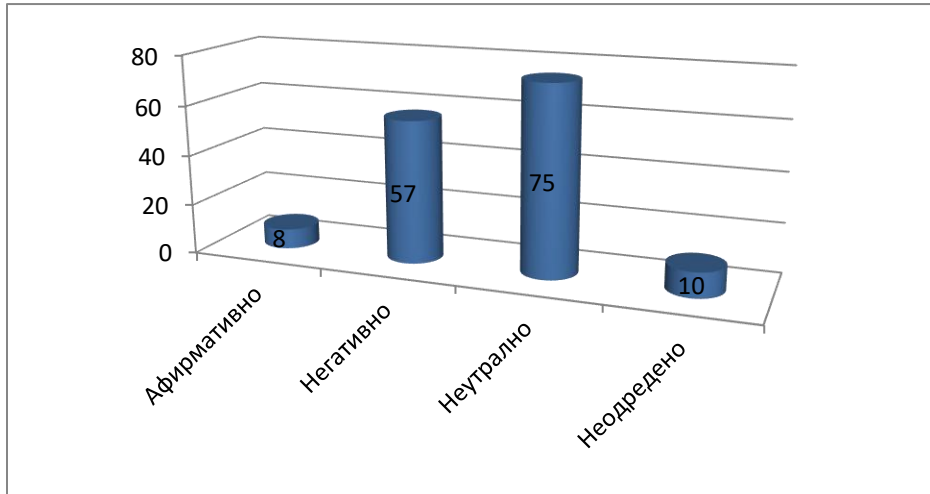
Табела бр. 2 Вредносна ориентација на текстовите

Оценка	Оценка во однос на општествениот контекст		Оценка во однос на работничките права и проблеми	
	f	%	f	%
афирмативно	8	5.4%	10	6.6%
негативно	57	38%	53	35.4%
неутрално	75	50%	76	50.6%
неодредено	10	6.6%	11	7.4%
Вкупно	150	100%	150	100%

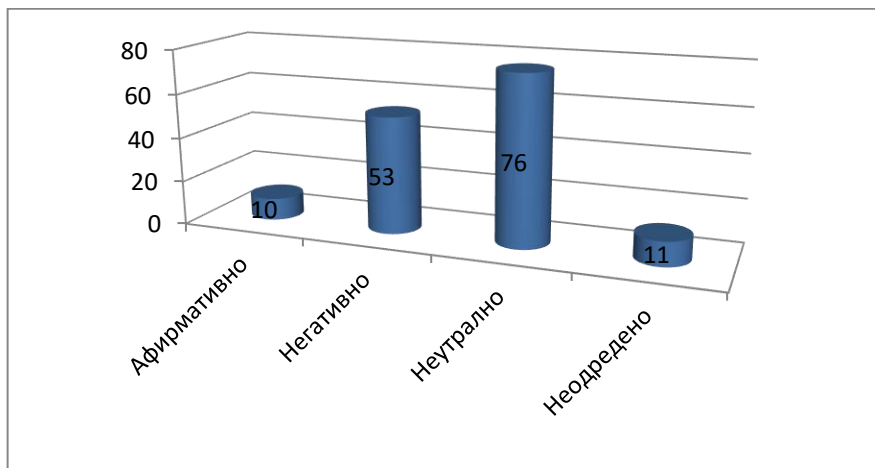
Во оценката на вредносната ориентација на текстовите за работничките права и проблеми, разликуваме вредносна ориентираност спрема општествениот контекст и вредносна ориентираност кон работничките права и проблеми. Анализата покажа дека ваквото разликување е потребно со оглед на разликите кои овде се јавуваат.

Во однос на анализата на вредносната ориентација на општествениот контекст поточно опкружувањето во кое се остваруваат работничките права и создаваат работничките проблеми, текстовите најчесто се неутрално насочени (ориентирани), односно половината од текстовите неутрално го третираат опкружувањето на остварувањето на работничките права (50%), додека 38% негативно го третираат опкружувањето на истите. Бројот на афирмативните текстови за работничките права и проблеми е многу мал- 8 текста (5.4%).

Графикон бр 3 Вредносна ориентација на текстот (општествен контекст)

Графикон бр. 4. Вредносна ориентација на текстот во однос на работничките права и проблеми

Во однос на анализата на вредносната ориентација на текстовите за работничките права и проблеми (Табела бр. 2 и графикон бр. 4) најголем дел текстовите се неутрални (50.6%), додека 35.6% од текстовите се негативно ориентирани, а само 6.6% се афирмативно ориентирани (насочени).

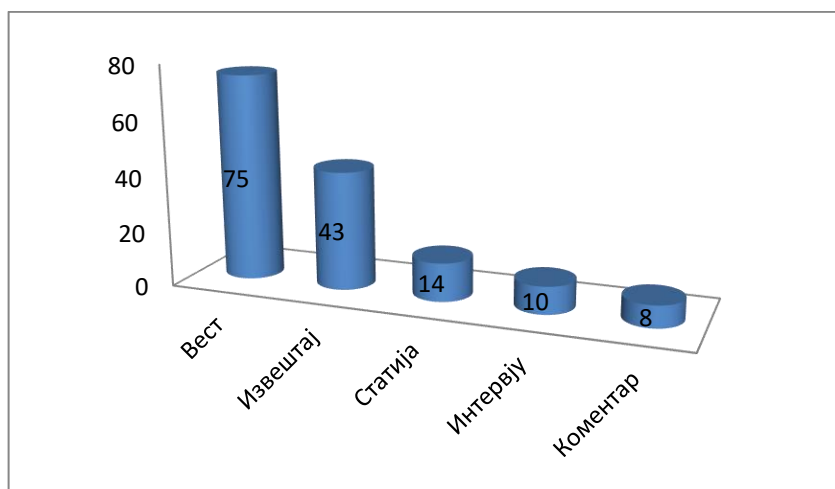
3.3. Жанрови на текстовите за работничките права и работничките (синдикалните) проблеми

Текстовите за работничките права и проблеми класифицирани се во пет жанрови: вест, извештај, интервју, статија и коментар. Првите три жанра се класифицираат во фактографски, додека следните два во аналитички.

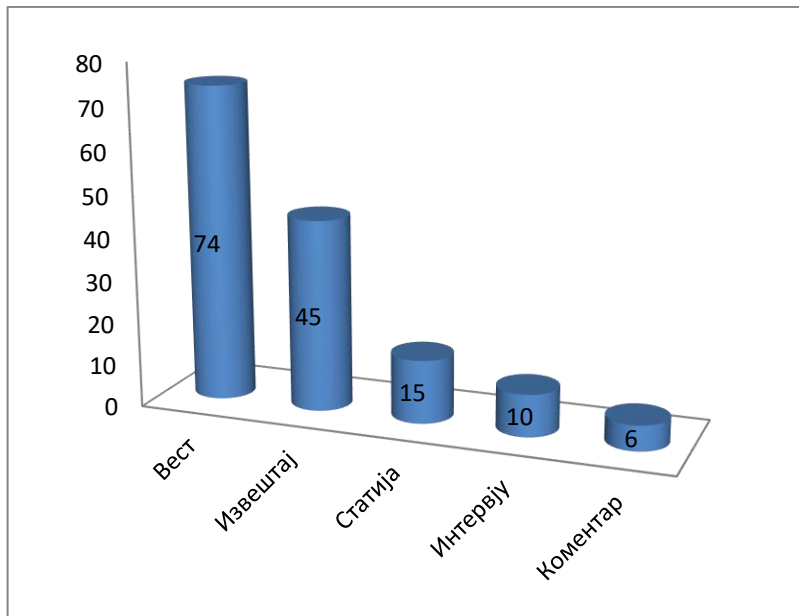
Табела 3. Број на жанрови на текстовите во периодот 1.03.-31.08.2014

Жанрови	Работнички права	Работнички и синдикални проблеми
Вест	75	74
Извештај	43	45
Статија	14	15
Интервју	10	10
Коментар	8	6
Вкупно	100%	100%

Графикон бр. 5. Жанрови за работнички права (во бројки)

Графикон бр. 6. Жанрови за работнички и синдикални проблеми

Според нашите анализи на текстовите за работничките права (види табела број 3 и графикони 5 и 6), односот помеѓу фактографските и аналитичките текстови е 9:1 (12%), додека анализите на текстовите за (види табела број 3 и графикони 5 и 6), односот помеѓу фактографските и аналитичките текстови е речиси 9:1, т.е. извештај, вест и интервју сочинуваат 86% од сите текстови, а статиите и коментарите како аналитички жанрови изнесува 14% од вкупниот број на текстови.

Евидентно е дека, меѓу жанровите кои медиумски го обработуваат прашањето на работничките права, односно работничките проблеми апсолутно доминираат *веста* и *извештајот*.

3.4. Големина на наслов, должината на текстовите, место (рубрика) на објавување

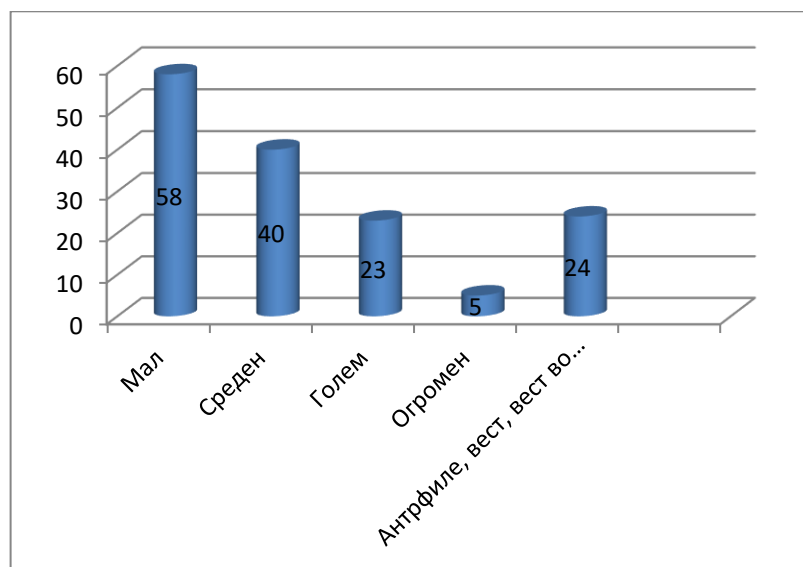
Во продолжение ги прикажуваме табеларно резултатите во однос на големината на насловот.

3.4.1 Големина на насловот

Табела бр. 4. Големина на насловот

Големина на насловот	Во броеви	Во (%)
Мал	58	39%
Среден	40	27%
Голем	23	15%
Огромен	5	3%
Антрфиле, вест, вест во низа	24	16%
Вкупно	150	100%

Графикон бр. 9 Големина на насловот

Според анализата на големината на насловите за работничките права (види табела број 4 и графиконот бр. 9), евидентно е дека, меѓу жанровите кои медиумски го обработуваат прашањето на работничките права, односно работничките и синдикалните проблеми апсолутно доминира малиот *наслов* (39%). Потоа следува средната големина на насловите (27%) и големите (15%), додека 16% од текстовите се со антрфиле.

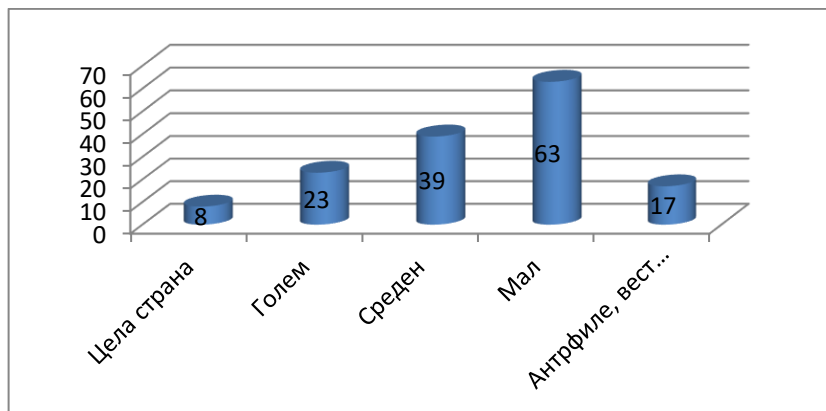
3.4.2. Големина на текстовите

Големината, односно должината на текстот, исто така, е значаен параметар за третирањето на печатените медиуми на прашањето на работничките права и проблеми. Во продолжение ги прикажуваме податоците за големината на текстовите табеларно и со графикони.

Табела бр. 5. Големина на текстовите

Должина на текстот	Во броеви	Во (%)
Цела страна	8	5%
Голем	23	15%
Среден	39	26%
Мал	63	42%
Антрфиле, вест во низа и без наслов	17	11%
Вкупно	150	100 (%)

Графикон бр. 10. Големина на текстот

Според анализата на големината на текстовите за работничките права (види табела број 5 и графикони бр. 10), евидентно е дека, преовладуваат малите (кратки) текстови (42%), потоа следуваат текстовите со средна големина (26%), а на трето место се големите текстови (15%). Само 5% од текстовите биле опфатени на цела страна. Од наведените податоци можеме да заклучиме дека печатените медиуми не посветуваат соодветно внимание на прашањето на работничките права и проблеми во Македонија, особено ако се има во предвид тежината на проблемот во државата.

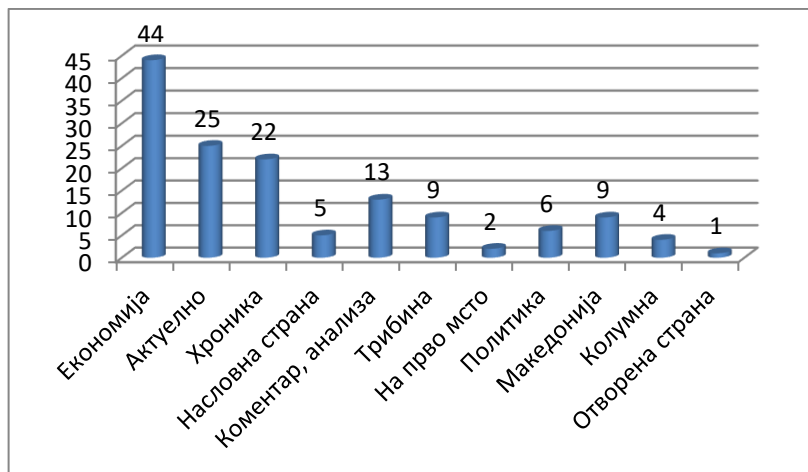
3.4.3 Место (рубрика) на објавување

Во продолжение ги прикажуваме податоците табеларно и преку графикони за рубриците на објавување на текстовите:

Табела бр. 6. Рубрика на објавување на текстот

Рубрика	Броеви	(%)
Економија	44	30%
Актуелно	25	17%
Хроника	22	15%
Насловна страна	5	3%
Коментар, анализа	13	9%
Трибина	9	6%
На прво место	2	1%
Политика	6	4%
Македонија	9	6%
Колумна	4	3%
Отворена страна	1	0.66
Вкупно	150	100 (%)

Графикон бр. 11. Рубрика на објавување на текстот

Врз основа на анализата на рубриките (табела бр. 6 и графикон бр. 11) најголем број од текстовите за работничките права и проблеми лоцирани се во три рубрики од печатените медиуми: економија (30%), актуелно (17%), хроника (15%) и коментари и анализи (9%) или над 70% од сите објавени текстови.

4. Третирање на видот на работничките права и проблеми

Од анализата на содржината на текстовите во печатените медиуми најмногу третиран проблем е проблемот со платите и надоместоците (К-15) за кои се напишани вкупно 56 текста, потоа следи проблемот со социјалните конфликти во општеството (штрајковите и протестите) за кое се напишани вкупно 53 текста, на трето место е проблемот со правата од работен однос со 37 текста, на четврто место е за дискриминацијата и вознемирувањето (мобинг, сексуално вознемирување) на работно место 18 текста, на петто место е третиран проблемот на престанокот на работното место 17 текста, на шесто место е проблемот за безбедност и здравјето на работниците со 10 текста итн.

Во рамките на сите 150 текста споменувани се и синдиктите и тоа во 26 текста, од кои најчесто во негативен контекст (во 21 текста), каде најмногу се спомнува ССМ (12), СОНК (6), КСС (3) итн. Синдикатот позитивно е споменат само во пет текста од кои три се два се однесуваат на зачленување на ново синдикално членство и еден на прифатена иницијатива на синдикатот

за измени на закон во корист на вработените. Во позитивен контекст се споменати следните синдикати: ССНМ (2 текста), УПОЗ (2), АГРО (1), Синдикатот за градежништво на Македонија (1)

Заклучни согледувања

Во истражуваниот период (180 дена) во шест печатени дневни весници објавени се вкупно 150 текста за работничките права и проблеми. Во просек дневно биле објавени помалку од еден текст, поточно 0,83 текста.

Печатените медиуми во Република Македонија преку свои текстови не посветуваа соодветно внимание на прашањето на работничките права и проблеми во однос на значењето и големината на проблемот.

Најголем дел од текстовите имаат неутрална вредносна ориентација, но значаен дел од текстовите се со негативна вредносна ориентација кон прашањето на работничките права и проблеми.

Поголемо внимание на ова прашање посветија неутралните и опозиционите печатени медиуми, додека провладините печатени медиуми многу малку (или помалку) посветуваа внимание.

Евидентно е дека, преовладуваат малите текстови со (42%) застапеност, потоа следуваат текстовите со средна големина (26%), а на трето место се големите текстови (15%). Само 5% од текстовите биле опфатени на цела страна. Од наведените податоци можеме да заклучиме дека печатените медиуми во наведениот период не посветувале соодветно внимание на прашањето со работничките права и проблеми во Македонија, особено ако се има во предвид тежината на проблемот во државата.

Евидентно е дека, меѓу жанровите кои медиумски го обработуваат прашањето на работничките права, односно работничките проблеми апсолутно доминираат *веста* и *извештајот*.

Во однос на рубриката на застапеност на текстовите евидентна е голема хетерогеност на рубриките. Најзастапени се текстовите во рубриката "Економија", "Актуелно" во весникот "Слободен печат".

Литература

Андон Мајхошев, Војо Беловски, Трудово право, Рецензирана скрипта,
УГД, Штип, 2013

Гзиме Старова, Трудово право и работни односи, Просветно дело,
Скопје, 2003;

Вест, од 1.03.-31.08.2014;

Вечер, од 1.03.-31.08.2014;

Дневник, од 1.03.-31.08.2014;

Нова Македонија, од 1.03.-31.08.2014;

Слободен печат од 1.03.-31.08.2014;

Утрински весник од 1.03.-31.08.2014;

Устав на Република Македонија, чл. 63.

PERCEPTION OF THE RUMOURS IN INTERNET

Plamen Atanasov

PhD Student

Faculty of Journalism and Mass Communication

At Sofia University “St. Kliment Ohridski”

Bulgaria

e-mail: atanasovp@abv.bg

Abstract

The research aims to at least partially concentrate the social attention at the diminishing ability to achieve trustworthiness and objectivity in some cases of media coverage of crisis events and to outline the hazardous aspects of the potential of the online connectedness to induce an informational chaos and to blur the problem via stimulation of emotional “receptors of excitement” in the publicity. The research is based on the accident of the abduction of a civil aircraft of the Egyptian airlines in the end of March 2016. The discourse of the media coverage on the event is the object of interest. There is a formulated hypothesis about the existence of substantial functional abilities of the information sites and of the intensity of the online communication to turn the social focus away from important subjects in the content of the news. The used methods are: comparison of publication and content analysis of messages in the traditional and online media, practical experiment- interview, statistical interpretation of the data and discursive analysis. The results show an unexpected application of the approach of guilt refusing at times of crisis. Attempts to belittle the caused damage and to hide the unsurmounted potential threats, left from smoldering, unforeseeable in moment of escalation and power, conflicts are observed. Part of the changes to the role of the media in the formation of political and social discourse are unveiled.

Keywords: *traditional media, information sites, abducted Egyptian aircraft, discursive analysis.*

As an unique form of exchange of messages, rumours distinguish themselves as a communication phenomenon in the public relations with a powerful effect on the social perception and agenda. Once under the influence of the rumour, people tend to show a strange coherence and act in a way even they find surprising. The result is achieved in an unexpectedly short notice and on a great scale. The reason is the unique feature of the rumour to be transmitted quickly and easily, i.e. dispersion. This fact is due to the constant presence of low criticality in the perception of the particular type of messages. Transmitted via Computer mediated interactions and once set in the global net informational infrastructure Internet, the rumour enters a new dimension, multiplies its abilities and turns into a propaganda tool which is even more actively used¹. Additionally, in the modern environment of increasingly closer relation between politics and capital, the process advances in its development and finds place in the exchange of messages more and more often. At that intensity occurs one additional effect: diminished is the certainty of the constantly increasing in volume information, which floods both the modern interpersonal and the mass communicational conditions, is not dominated by deliberately plotted rumours. Increased is the chaos, in addition to the trustworthiness being severely impacted in the emitted messages. The outlined picture of the information exchange in the modern environment puts forward a number of topical questions. One of the most important ones refers to the extent the public notices the presence of the rumours and to what extent it is inclined to accept them as true. This research paper showcases the results from a scientific research about the tendency of young people to accept rumours as a trustworthy and natural component of the informational content in Internet. The matter is researched in an environment of advanced globalisation and on account of this the research is carried through in three European countries: Bulgaria, Romania and France. The achieved results present the rumour in the environment of the expanded in the web dimension communication space as solidly present and related to a significant level of trustworthiness. The negligibly low level of ambiguity shows a significant rise in the persuasion potential developed in the modern communicational environment. The distinctness of the information determines the used methods as relevant for the execution of the set in the research paper aim: determination of the tendency of the modern public audience to perceive rumours.

¹Христов, Чавдар. *Пропагандната сила на акумулацията медиен ефект*; В: Ангелова, В., М. Нейкова и Ж. Попова (съст. и ред.) „Радио, разказ, реч. Юбилеен сборник в чест на проф. д-р Снежана Попова“, София: Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, с. 259-270, 2014.

1. Used methods.

Shown are results from a demoscopic quantitative empirical research on the transformation of the communication between young people that has taken place in the period between January and May 2016. The data is collected by a pool survey in different universities: Sofia University "St. Kliment Ohridski" (Faculty of journalism and mass communication and PhD-students from other faculties), Medical University Pleven (medicine students), Pedagogic College Pleven, Veliko Tarnovo University "St. Kiril and St. Metodius" (pedagogy), Burgas Free University and South-West University "Neofit Rilski" (social sciences), Faculty of Medicine- University Lucian Blaga Sibiu (Romania), Faculty of Medicine- University of Medicine and Pharmacy Craiova, Romania and Strasbourg University for preparation of administration professionals (Universite de Strasbourg, Institute de préparation à l'administration générale).

Most of the people that have taken part in the survey comprise to the age interval 19-34 years old and undoubtedly, due to the educational requirements, all the participating students possess the skills needed to explore the features of the widened in the web dimension communicational space. Out of 367 participants, 237 are from Bulgaria, 96 are from Romania and 34 are from France. The survey is not representative and structured (pool self-completion by the participant). Correspondingly, a typological homogenic sample has been directly surveyed by the methodology of the ones that have responded. The sample is relatively homogenous in its properties, such as age, education, and social activity. From the perspective of the examined social effects, the focus is directed towards distortion of the information at the point of its perception in an environment defined by a generated by rumours ambiguity.

In addition to the general result, the figures for each country are displayed. The percentage dispersal of the different answers has been calculated. Each participation is voluntary and the anonymity requirement is met.

2. The rumour- definition of some relevant to the research features.

Due to its potential to cause changes to the public perception and actions, the rumour has been drawing researcher's attention for a long time. Even Genghis Khan, before achieving one of his many victories, sends travellers, beggars, trades, etc. to spread the rumour about the strength of his impossible to defeat army in the

enemy camp². In the more recent past Gustave le Bon- the author of the worldwide-known work “The Crowd: A Study of the Popular Mind” (first issued in 1895) acknowledges the rumours as one of the key factors for the occurrence of collective thought and the readiness to act in the particular social formation. The French researcher Jean-Noel Kapferer defines them as the oldest tool for informational exchange. In his work “The rumours”³ he points the that even in 1944 when the civilisation was bearing the burden of WWII and the social perceptions, expectations and behaviour were vital for the successful development of the events, the American researcher Knapp set as a definitive characteristic of the rumour the imperative requirement for “*spread without official confirmation*”⁴ (free translation). This definition sets it as troublesome or even impossible for an organisation in such circumstances to apply any authority resources. At the same time the American researchers Allport and Postman place the focus on the ambiguity and the importance as essential and sufficient aspects of the rumour⁵. They even develop the formula the rumour (R) equals the ambiguity (A) times the importance (I) related to a specific event:

$$R = I * A$$

Internet is defined as a global informational system, a net comprised of nets, which are logically related in the address space based on the IP and other similar protocols, establishing the connection for transmission and sequencing the transformed in data information via TCP/IP, HTTP, HTML and other comparable in function protocols. In the context of this system, a multitude of incorporated

²Йорданов, Николай. *Слухове и социално действие*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 1996 г.

³Капферер, Жан-Ноел. *Слуховете. Най-старото средство за информация в света*, (прев. от френски: А. Ангелова). София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 1992.

⁴Knapp, R. *A Physiologie of Rumor*. Public Opinion Quarterly, 8, hiver 1944, p. 22-37. В: Капферер, Жан-Ноел. *Слуховете. Най-старото средство за информация в света*, (прев. от френски: А. Ангелова). София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 1992., с.12

⁵Allport, Gordon W., Postman, Leo. *The Psychology of Rumor*. [online], New York: Henry Holt & Co. 1947. 247 pp. The Saturday Review, August 30, 1947, pp. 22-23 [viewed 10 Nov. 2015]. PDF format. <http://www.unz.org/Pub/SaturdayRev-1947aug30-00022a02?View=PDF>.

features are available, additionally, part of the accessibility of the addresses is public⁶.

In the communicational space of this network take place more and more diverse, compared to the ones before its establishment, communicational interactions. Indeed, in the web the communication “tete-a-tete” is impossible, at best it is facilitated by cameras, displays and microphones, but to compensate, there is the availability of high-functional interconnection, the realisation of a dialog without the limitations of distance, no matter the conditions and the time and in different dimensions of expression of the personality. The virtual person⁷ is a fact, which leads to virtual communicators and even a virtual part of the audience. In these communicational circumstances it is way easier and faster to introduce ambiguity in the informational exchange and an unexpectedly high importance is associated with events both realised in the real world and constructed in the virtual environment. One of the reasons is the stress, induced by the high-speed informational exchange the CMC facilitates, and the large volumes of information that flood the modern man, but the seemingly genetically encoded reason for the human, as a social being, to perceive and be influenced by rumours is different.

In addition to the already mentioned factors of the environment- the structure of the modern social interactions and correlations. They comprise of both the computer mediated communicating of the person in the web space and the common every- day meetings and relations in the direct interactions with friends, family, neighbours, etc.⁸ This way the rumours arise and are “transported” from the net of communicational interactions in Internet to the accessible via direct communication social relations and vice versa. The described circumstance shows how stable the rumour is as a tool for transmission of information and as a mechanism for application of influence and deprivation from the differentiation between the computer mediated and the non- digital interactions- a fact that emphasises on the important contemporary topic about the scientific research on the occurrence of and perception of the rumour in the field of the web dimension of the new communicational circumstances.

⁶Дерменджиева, Г. Онлайн журналистика. Медиите в дигиталния свят. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2012, с.844.; *FNC (Federal Networking Council)* (<https://www.nitrd.gov/archive/fnc-material.aspx>); <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/Internet>.

⁷Попова, Мария. Виртуалният човек. София: Фабер 2012.

⁸Dijk, Jan A.G.M. van. The network society: Social Aspects of new Media. 2nd edition. London: Sage Publications. 2006.

3. Results and discussion.

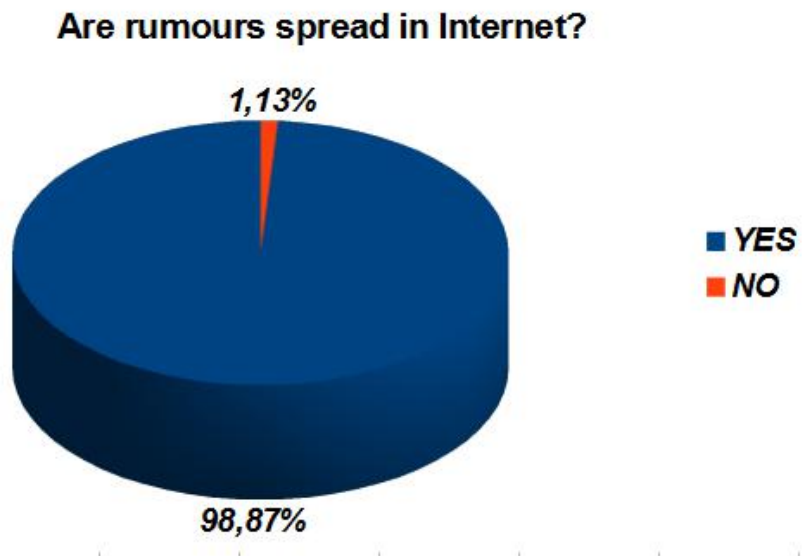
As a part of a broader survey are stated the questions “Are rumours spread in Internet?”

3.1. Are rumours spread in Internet?”

The available answers are:

- a.) Yes
- b.) No

In total 14 students have not specified an answer- 11 from the Bulgarian group, 2- from the Romanian and 1- from the French. The results show:

Generally: Unconditional is the opinion rumours are spread via Internet, 1,3% percent of the participants' points contradict that statement.

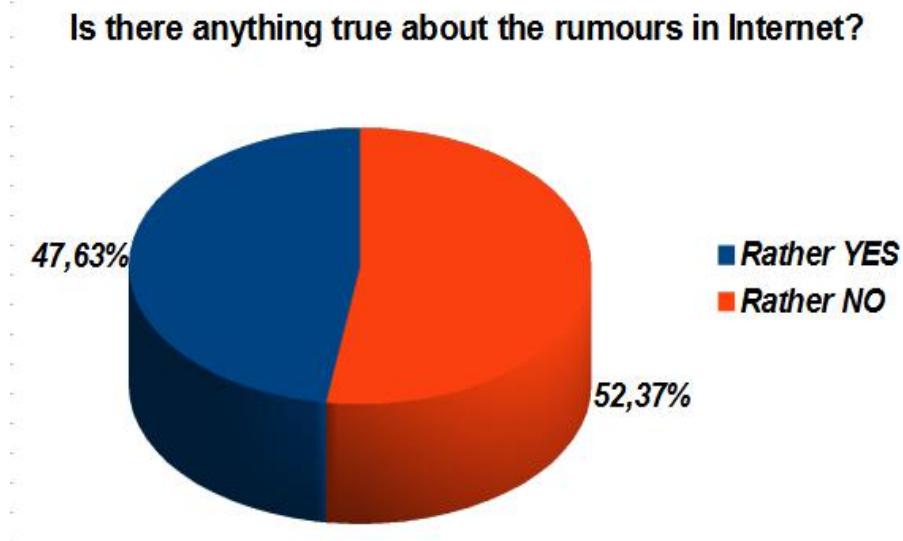
The separate results for all the countries: The data does not show any noticeable fluctuation. The deviation from the common belief about the spread of rumours in Internet is only recorded in the Bulgarian sample (1,3% of the participants stated they disagree). In addition to the definitiveness of the answer, it is not to be neglected the possibility for the participants to have perceived the question ironically as rhetorical.

3.2. Is there anything true about the rumours in Internet?

The available answers are:

- a.) Rather YES
- b.) Rather NO

In total 8 participants have not answered the question: 2 from the Bulgarian sample, 2 from the Romanian and 4 from the French. The results show:

Generally: The dispersion is nearly even- the number of people that do not believe the rumours in Internet is insignificantly larger.

The separate results for all the countries: The data does not show a noticeable fluctuation. Compared to the fact that almost all of the participants share the opinion rumours are spread in Internet, it is rather peculiar half of the students actually believe them. The result confirms Knapp's⁹ conclusion the rumours are not related to trustworthiness. The dispersal of the data shows the same is true for Internet as well.

Conclusion:

The results from the carried out empirical sociological research lead to the following conclusions:

The prevailing insignificance of the fluctuations registered in the different countries shows that amongst young people is formed a homogenous in the sense of the preferred communicational interaction audience which is not especially dependant on the local restrictions, superstitions and traditions, i.e. the process of globalisation is in a fair state of development.

The practical lack of uncertainty in the answers of the stated questions proves the preservation with virtually no alterations of the rumour after its passing through the communication field of Internet. The unanimity is an indicator for the amplification of the power of the rumour in Internet, too.

Bibliography

Бон, Гюстав льо. Психология на тълпите. Трето изд-е. Изд. „Витяз“, София, 2004.

Дерменджиева, Г. Онлайн журналистика. Медиите в дигиталния свят. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2012, с.844.

Йорданов, Николай. *Слухове и социално действие*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 1996 г.

Капферер, Жан-Ноел. *Слуховете. Най-старото средство за информация в света*, (прев. от френски: А. Ангелова). София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 1992.

Попова, Мария. *Виртуалният човек*. София: Фабер 2012.

⁹Knapp, R. A Physiologie of Rumor. Public Opinion Quarterly, 8, hiver 1944, p. 22-37.

- Христов, Чавдар. *Пропагандната сила на акумулирания медиен ефект*; В: Ангелова, В., М. Нейкова и Ж. Попова (съст. и ред.) „Радио, разказ, реч. Юбилеен сборник в чест на проф. дсн Снежана Попова“, София: Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, с. 259-270, 2014.
- Allport, Gordon W., Postman, Leo. *The Psychology of Rumor* [online], New York: Henry Holt & Co. 1947. 247 pp. The Saturday Review, August 30, 1947, pp. 22-23 . PDF format. [Viewed 10 Nov. 2015] <<http://www.unz.org/Pub/SaturdayRev-1947aug30-00022a02?View=PDF>> .
- Dijk, Jan A.G.M. van. *The network society: Social Aspects of new Media*. 2nd edition. London: Sage Publications. 2006
- Knapp, R. A *Physiologie of Rumor*. Public Opinion Quarterly, 8, hiver 1944, p. 22-37. В: Капферер, Жан-Ноел. *Слуховете. Най-старото средство за информация в света*, (прев. от френски: А. Ангелова). София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 1992., с.12
- FNC (*Federal Networking Council*) <https://www.nitrd.gov/archive/fnc-material.aspx>;

**INTERPRETATION OF NON-VERBAL SIGNS IN THE INSTANT
INTERNET COMMUNICATION VIA VIBER AND FACEBOOK
MESSENGER**

Nataša Jović

Assistant researcher, Institute for social research on Faculty of political sciences
Banja Luka,

e-mail: natasajovic91@gmail.com

Borislav Vukojević

Senior teaching assistant, Faculty of political sciences Banja Luka,

e-mail: vukojevic@gmail.com

Bojana Miodragović

Senior teaching assistant, Faculty of political sciences Banja Luka,

e-mail: miodragovic89@gmail.com

Abstract

This paper analyse one of the most common forms of communication nowadays - instant Internet communication on Viber and Facebook Messenger, which provide numerous possibilities for direct exchange of messages, including wide range of options for non-verbal communication (emoticons, stickers). Qualitative analysis reveals do these services affect meaning of the messages, what kind of communication possibilities they offer, checking theories about deficiencies of non-verbal communication and consider the impact of the nomophobic elements toward understanding time in mediated communication. In-depth interviews were conducted in the period from 1st to 15th September 2015, by the semi-structured interview method on a 20 consent young participants which use services for instant messaging at least once a day. Respondents were selected by random number table from the list of students of the Faculty of Political Sciences in Banja Luka. Methods of data analysis are thematic analysis and phenomenological interpretation. Results are divided in five areas: context of mediated communication, relation toward non-verbal signs

in instant Internet communication, interpretation of non-verbal signs on Viber and Facebook Messenger and relation toward time in mediated communication. Research has shown that non-verbal signs mediated by Viber and Facebook Messenger have lack of spontaneity as the most common characteristic of non-verbal communication in general. This is important because signs of non-verbal communication in mediated context don't have just one meaning and only sometimes reflect identical reactions from offline sphere. Interpretation of non-verbal signs often has effect on real situations of individuals, so its importance should not be ignored.

Keywords: *nonverbal communication, space, time, meanings, messages.*

Introduction

Interpretation of non-verbal signs is one of the most important aspects in interpersonal communication, because real meaning of message is often hidden in gestures, movements, attitudes or interaction context (like tempo or style of communication). In one hand, study of non-verbal signs in *real time internet communication*¹ is contradictory itself, because it is not immediately clear how to decode meanings in instant messages? In other hand, initial hypothesis of this paper is that communication via the Internet has a specific form of non-verbal signs that respondents most often decode in accordance with the established and the most common patterns. To be more specific, main purpose of this research is to provide the scientific explanation on how young people interpret messages in real time Internet communication via Viber and Facebook Messenger (FBM).

Those services are selected because some data suggests that at least 55% of the population in Republika Srpska uses the Internet, smart phonees have 28% of population, while more than 70% of the population have the computer (Institute for Social Research, 2014). Based on these data, it is obvious that there are conditions in which it can be expected that a large part of human communication turns into virtual sphere, mostly via free services like Viber or free social network FBM. Nevertheless, the focus of this research is not an asynchronous Internet communications, such as the Facebook posts in news feed, the answers on a forums or e-mail messages. Real time communication (*chat*) was chosen because it is similar

¹Under the concept of „real time Internet communication“ we consider the transfer of messages in real time, without time delay.

to “face to face” interaction and because it implies that message is encoded and decoded in the same time dimension (with the exception of space dimension).

Since there were no similar studies in the Republika Srpska, the aim of this paper is the scientific description of non-verbal communication on the Internet, using qualitative methods: semi-structured interviews and thematic analysis. Heuristic potential is contained in the fact that the results can be used for operationalization of issues for more specific, quantitative research which could offer more explanations. Given the circumstances, the use of qualitative methods of semi-structured interviews to collect data and interpretative phenomenological approach in their analysis is more than enough to justify scientific and social goals for this research.

The main research question of this paper is: Do the non-verbal signs, such as emoticons, stickers, writing style, written expression, options *Typing* and *Seen*, may include non-verbal statements that are common for “face to face” communication? Secondary research questions are:

- To what extent emoticons can be a substitute for non-verbal communication, having in mind that Internet offer the greater degree of control because of mediation process;
- Does the option *Seen* can be interpreted in the same way as ignoring or turning the head away from someone in the “face to face” communication;
- Does Viber and FBM are used only because they are available to the general population, or because they are truly useful?

The assumption of this study is that the participants which showing a greater degree of *nomophobia* (Yildirim, 2014), are more inclined to connect the meanings of non-verbal signs in real time and mediated communication.

Non-verbal communication is an important factor in any communication process. Many theorists claim that non-verbal signs are even more important than verbal signs, emphasized that it is more important how somebody said something, while what he said is secondary (Knapp, Hall, Horgan, 2013; Calero, 2005; Plumb, 2013; Stajčić, 2013; Lazić, 2014). According to Mehrabian 7%-38%-55% rule, non-verbal communication is more important for the transmission of messages in share of 93 per cent, in which 38% is related to the movements and gestures, 55% is related to voice (intonation, volume), while only 7 per cent of each message is transmitted verbally (Calero, 2005). Non-verbal communication is "a collection of expressions and body language that a person manifests consciously or unconsciously, like facial expressions, posture, eye movements and voice" (Plumb, 2013, p. 10).

Ways in which we communicate have changed with the development of information and communication technologies. Internet is the medium of modern

communication, while computer-mediated communication (CMC) is taking the dominant position as the most important form of communication in the 21st century. This form of communication Radojković and Miletić also called the "interactive, universal, complete, digital, computed, networked" (Lazić, 2014, p. 24).

Harada and Park explained that some studies have shown that computer-mediated communication (CMC) is unreliable because it cannot contain non-verbal signs. Even if someone is able to send some non-verbal information, it cannot adequately convey that emotion, such as "the most beautiful and deepest feelings" (Plumb, 2013). This is partly because scientists suggested that the concept of non-verbal communication is useful, but is not fully adequate for the complexity of the phenomenon to which it refers. Hall and Schmitt Must showed that "people rely on non-verbal signs when they want to know how a person feels, and the verbal signs when they want to find out what someone think" (Knapp, Hall & Horgan, 2013, p. 18).

Ivas and Žaja also confirmed the thesis of non-confidence in the non-verbal signs through mediated communication, because people can substitute them knowingly with the possibility of delay, thereby enabling dishonesty and lying. "Non-verbal leakage" means a natural spontaneity in the use of non-verbal signs or rather non-verbal behaviour. "It's easy to use a special symbol for non-existent (dishonest) feeling, because there is no opportunity to challenge these signs with signs of "non-verbal leakage" (Ivas & Žaja, 2003, p. 80).

The next question that arises is identification of those signs of compensation, as well as what is viewed as a *CMC* substitute for non-verbal symbols in "face to face" communication? According to one classification of the non-verbal signs, virtual communication include: chronemics, graphic highlights in text messages, actions, emoticons, acronyms and lexical surrogates (Lazić, 2013). Today an important sign of non-verbal communication is chronemics. For instance, our relation and interpretation of time dimension, which can be interpreted through the options like *Typing* and *Seen* in Facebook and Viber communication, so that the interpretation in the first case depends on the time that elapses until the one does not read and does not respond to the message; and in the second case, by the time one invest on its writing.

The keyboard is a virtual communication tool that has taken the role of body in real space. In addition to being used to send non-verbal messages, it is a tool that allows us to express all that we expressed communicating "face-to-face": movements, posture, eyes, facial expression. Of course, first we need to understand the reaction delay, because in "face to face" communication the body spontaneously reveal our intentions (uncontrolled movements, red cheeks, increased perspiration,

etc.), while the keyboard allows us to think and then create a non-verbal sign. Those substitutes are called emoticons or emoji, which can be defined as pictorial expressions of emotions, moods and attitudes. According to most people, emoticons are used to clarify and reinforce the message that is sent, as well as to express feelings (Lazić, 2013, p. 29).

When it comes to function of emoticons, we can say that they are the same as for other signs of non-verbal communication in virtual space. One study conducted on the role of emoticons in text communication indicate that emoticons are able to enhance the effect of written message, highlight the significance and facilitate the interpretation of the entire message (Jibril & Abdullah, 2013). "These graphic signs [emoticons] or emphases function as a "warning" message to the recipient on how to understand the message. Nevertheless, participants show textual and physical activities (for example, applauding and hugging)" (Prapotnik, 2007, p. 6).

Methods and analysis procedure

In-depth interviews were conducted by the semi-structured interview method (Babbie, 2011) on a sample of 20 young participants who live in Banja Luka and use services for real time messaging at least one time during a day. Interviews with selected respondents were conducted at the Faculty of Political Sciences in Banja Luka in the period from 1st to 15th September 2015.

Respondents were selected by random number table from the list of students of the Faculty of Political Sciences in Banja Luka. They were selected from four study programs (political science, journalism and communication studies, sociology and social work) with equal gender structure (10 female and 10 male). The system for respondents sampling consisted of the following phases:

- software for random numbers (*random number generator*) has been used to acquire 20 numbers from 4 study programs;
- in the first round 12 male subjects were selected, which means planned sample structure was not fulfilled; the last two subjects from the list are deleted and random number generator has been used again to choose two female respondents;
- respondents were contacted via e-mail or social networks, where they has been informed that if they do not use the service for instant messaging minimum of hour per day, they can recommend someone who meets that criterion (*snowball method*);

- seven people did not meet the minimum criteria, five person recommended other person who meets the criterion, while two additional respondents were selected from the list of students;

- 18 respondents accepted that their names and surnames can be used in the survey, while two requested anonymity (their names in the paper are *Respondent A* and *Respondent B*).

The questionnaire for semi-structured interview² consisted of 15 questions: 5 general and 10 specific. Each question had two or three recommended sub-questions, which could be adapted to respondents' answers. Since the respondents have to meet minimum criteria about real time messaging via Viber and FBM, the questionnaire did not have to specifically adapt for different groups (problem of equivalences). Finally, the questionnaire was tested in 5 pilot interviews, followed with training for interviewers which conducted 20 interviews.

Authors of this study conducted interviews in the period from 1st to 15th September 2015. The interviews lasted between 25 and 45 minutes, were recorded with Dictaphone and properly labelled with date, time and name of interviewer. Before the interview, respondents were signed consent form, where professional and confidential use of data was guaranteed. After interview, the author has done a transcript of whole interview, concluding the second phase of research.

Analysis procedure

Methods of data analysis in this paper are thematic analysis and phenomenological interpretation. General method of induction is used afterward to generate conclusions and concepts that can be ground for theory. Transcript analysis of the interviews is conducted in several stages:

- 1) Answers are coded by questions and sub-questions, with additional coding of sub-questions and their answers;
- 2) Each question is grouped in category based on a type of response, which is used for creation of 50 categories in codebook;
- 3) Based on phenomenological interpretation, results and their interpretation are grouped into four categories.

The advantage of this method is that it can provide detailed information on the motives and explanations of the subjects investigated in this paper. The downside of

²Questionnaire with suggested questions during the interview is in the Annex 1.

this method is that respondents could have entitled different meanings under the same concepts. Another limitation of the research is the continuity of new forms of communication and the ability to recognize non-verbal signs in general.

In addition to all the limitations, this study can offer heuristic data that can be used to define the issues in focus groups and quantitative research of this or similar topics. We should bear in mind that it is a dynamic field of research where facts can change daily. Readers and users of this paper should be aware of the limitations, but that does not mean you should give up on reading.

RESULTS AND INTERPRETATION

After coding the answers of respondents, the results included fifty value stands regarded mediated communication, non-verbal signs, specific communication situations and their implications. Results are divided in five areas: context of mediated communication, relation toward non-verbal signs in real time Internet communication, interpretation of non-verbal signs on *Viber* and *Facebook Messenger* and relation toward time in mediated communication.

Context of mediated communication

Technological achievement brought new dimensions to many and already diverse definitions of communication concept. Mediation, as common feature of contemporary communication, makes some new patterns of behaviour which affect every-day human behaviour. Regarding to that, there was a significant research about technological addiction of participants in communication and those brought the term - *nomophobia* (et. no mobile phone phobia).

This term represents a modern age phobia introduced to our lives with the rapid proliferation and adoption of smart phones. Nomophobia is defined as the fear of not being able to use a smart phone or a mobile phone and/or the services it offers. It refers to the fear of not being able to communicate, losing the connectedness that smart phones allow, not being able to access information through smart phones, and giving up the convenience that smart phones provide (Yildirim, 2014; King, 2010).

Certain elements of this phenomenon have been recognized in our research. For example, the part of our respondents said that they often check their phone. Usually, it is a habit, but some of them behave obsessive and check instinctively. If they don't receive message for a longer period of time, respondents said that they sometimes feel a certain dose of frustration and nervousness. Also, if they don't have

an internet access, the respondents think about virtual communication, they wonder if someone wrote them. Respondent Danijela Dević said:

I check my phone too often. I have some constant need and I do it instinctively. For example, I checked a few minutes ago and I know there is nothing on the phone, because I heard nothing, any sound, nothing's happening, but I check it again. I myself don't know why, it's some kind of habit.

Using certain internet services and applications on mobile phone created specific behaviour habits. This research confirms also, that among respondents appear continually motoric moves, initiated by the need to be “connected”, to access information and to be available. In later analysis we establish what kind of value stands and experience of these habits respondents have. However, the most of respondents still control the phone checking, his applications and they say that they are not proactive when it comes to that. They reach the mobile phone when sound signal notifies them about new messages and they don't practice to check on their own is there any remark or notification.

Considering great internet connection availability, we asked our respondents to imagine situation in which they are unable to connect internet using their mobile devices. We wanted to examine eventual feeling of concern and anxiety in this kind of situation. Part of respondents agreed that, if they don't have access to internet connection, they certainly think about virtual communication, they wonder if someone wrote them. These statements illustrate the answer of the respondent Milena Zirojević:

In cases when I need Internet and I can't reach Wireless, I feel mostly disturbed, if I need to write to some persons whose phone numbers I don't have.

A few respondents answered that it is important for them to answer every message as soon as it is possible, for simple reason that they don't like to delay answer. Regarding that, they feel relief when nobody writes them for longer period, because that gives them more time to rest or to do something else.

When we asked them whether their priority is to answer every message as soon as possible, most respondents said that it is not so important, that they evaluate the significance of the message and so decide whom will they answer immediately and to whom not. In case of emergency messages and those related to work, respondents try to answer in short notice, but when it comes to informal communication, then they often don't answer right away, especially if they have other commitments at the time.

Meanwhile, the most of respondents shared valuable information with us, about the fact that Internet services often represent burden to them, instead of being a relief. For respondent Mia Dojčinović, constant availability on-line sometime becomes aggravating:

There is some kind of pressure when Viber is active. Sometime I disconnect from the Internet on purpose, so I couldn't be available for a few hours, just for my calm.

Other respondents confirmed this experience of new technologies and Internet services, accentuating that they feel indifferently or unballasted in case when there is no Internet connection and that they're relieved because they're not online, not available.

Respondents said that it is not all right to check the phone and to answer messages while they communicate with someone in person and that they consider that kind of behaviour inappropriate and sign of disrespect. They find equally bad if someone does this to them, as if they do this to someone else. Few respondents said that it is all right to check the phone while they talk to someone in person, until it becomes completely ignoring interlocutor. Also, the context in which they find themselves determine will they read the message. If they are in casual atmosphere, then they do not hesitate themselves from reading it, while in some serious situations they don't do that. There is also a certain process which helps them to decide will they answer message after they read it and this also depends whether the message is urgent or not.

Mediated communication represents a model for more successful organization of time and space, more flexible problem and confusion resolving and we dare to say – a new way of people's mobility. Information transfer, faster answers, more successful obligation management imply some of the useful aspects of this kind of communication. However, research shows that this kind of communication has some downsides. They reflect in transferring social space into virtual world and creating new patterns of behaviour which are a great burden to Internet users.

Relation toward non-verbal communication on Viber and FBM

Although respondents in this research highlight that they use all the advantages of mediated communication (on Viber and FBM), they still prefer live communication (“*face to face*”), which allows easier transferring and interpretation of emotions. Their statements substantiate earlier researches on mediated communication: “First, simplified interpretations, ascribed problematic nature to

computer-mediated communication, primarily due to the absence of some elements typical for “normal”, i.e. direct communication” (Prapotnik, 2007, p. 6).

Respondents put *face-to-face* communication on first place because it is much easier to interpret messages which they receive and there is lesser possibility that their interlocutors will misinterpret what they said. They find very important non-verbal signs which allow them to transfer emotions and that is why they say how something is said rather than what is being said.

No matter how much Internet services provide possibilities for expressing emotions (by this we mean wide range of emoticons, stickers, abbreviations for expressing condition and emotions), *face-to-face* communication is considered more intimate and irreplaceable. To some respondents, such as Anja Zulić, these communication channels make expression more difficult:

I find these new communication channels more difficult. I find much easier what may be done in person... Live communication is more simplified because I can interpret messages sent by others. When it is an instant message (IM), it can have three, five meanings...

This is why we conclude that these communication channels are used because they are available, not because they are necessary. Based on that, we can consider that our third support research question got positive answer. Research showed also extreme skepticism of users of different applications and Internet services, precisely in terms of confusion of interpretation of IM meaning, but also in different possibilities of content manipulation. Respondent A said:

They can contain [symbols]. Emoticons, smileys and stickers. But, there could be deception. A person can feel totally otherwise in that moment. In that moment, communication can be totally dishonest.

As respondents consider, Viber and FBM can contain signs of non-verbal communications, but emoticons and stickers, transposing emotions and gestures, are seen as replacement for non-verbal signs used in live communication. Nevertheless, they are aware that usage of emoticons and stickers in virtual communication is much easier to manipulate and usually they use them in relaxed and informal conversations.

Therefore, cyber space filters all the qualities that are mediated, acutely self-conscious elements that appear in written language. „Metacommunicative allusions, the linguistic and paralinguistic signs that maintain cognizance of the social relation between the sender and receiver of a message are drastically reduced in this medium” (Crystal, 2001, p. 41). Differently organized space (with regard to space of personal

communication) allows sending messages in certain time which will give preference to sender to control communication context and responsibility of the sent message.

Interpretation of non-verbal messages on Viber and FBM

When it comes to writing style, respondents who send sentences with emoticons and stickers are doing that because they use Viber and FBM for communication about relaxed and less serious topics, and since this kind of communication needs a little bit of humor, they achieve that using these signs. On the other side, they interpret sentences without emoticons and stickers as too formal.

Respondents usually adjust to their interlocutors, but at the same time they expect for them to adjust. Also, they highlighted different writing styles, depending on who they are writing.

Results showed that the most of respondents use punctuation marks, but some of them use emoticons as substitution. Combined with other observation that says that respondents sometimes, in lack of time, send individual words or groups of words, fundamental meaning of cultivating the written word has been brought into question. Tanja Panić says:

My interlocutors usually send individual words, and when I receive it, it looks like there is a tone of messages, and when I open it – there's nothing, one sentence maybe. It's absurd; I would prefer that he writes me one paragraph. It's ridiculous.

In long term, absence of basic rules of forming sentences can bring to forgetting punctuation marks, as well as grammar rules, considering that respondents don't use even capital letters when they're in hurry. Furthermore, different rules in communication and understanding have been created. It's getting harder to keep our minds together and to create a meaningful sentence in a few rows, but it's also difficult to track someone else's thoughts sent in parts.

When it comes to writing styles, between *full sentences*, *full paragraph*, *a group of words* or *individual words*,³ those respondents which said that they prefer full sentences or paragraphs explain that as the easiest way for expressing thoughts, as simpler, more understandable and more acceptable to the other side. They also pointed that they use complete sentences and paragraphs in formal and more serious

³There are examples for every of these styles in the questionnaire. Difference between them is in dynamic of writing and sending responses, where first represents usual writing and the last is the most dispersed and incompletely.

conversations. Groups and individual words are interpreted as foolish, often irritating, and it's hard for them to understand the message because interlocutors use them usually when they're in a hurry.

In choosing of most commonly used emoticons, the most of the respondents said it is colon and parentheses⁴, called "the usual smiley", and they think of it as something that is considered as normal in communication. They see it is expression of good will and sincerity. On the other side, there are those who think that usual smiley is used as a courtesy, but sometimes also sarcastically. They think that this rarely expresses real smile or laugh. All respondents understand that dollar emoticon⁵ has something to do with money, or material gain, but nobody sent it, or received it.

In wide range of emoticons for expressing positive emotions (happiness, love, surprise, joke), respondents said that they usually use *colon D*, *colon P*, *colon **. In using emoticons for expressing negative emotions, such as rage, anger or sorrow, it is characteristic that respondents said that this kind of emotions can't be transferred by emoticons and that for expressing these feelings they rather choose words.

All respondents were very explicit and agreed that emoticons on FBM and Viber can't transfer authentic feelings of sadness, disappointment, pain, anger and similar. Beyond that, respondents have agreed that *face-to-face* communication can't be replaced by any mediated communication in situations when subject matter is difficult or sad for one of interlocutors. Therefore, although young people are surrounded by mediated communication, they consider that there are still parts of peoples' interaction which shouldn't be mediated, and those are situations when we need to share empathy or get someone's true support proved by physical presence as well.

Most of the respondents consider that their interlocutors hide their real feelings behind emoticons, and usually notice that when they know that someone is not in a good mood or happy at the moment, and still sends happy emoticons. However, when they know well someone's habits in using emoticons, it is harder to hide mood changes.

On the other side, when they are not able to talk about "difficult" subjects in person, then they can be hiding feelings behind emoticons, while happiness is often exaggerated by choosing emoticons that represent "stronger" emotions (using *colon D* instead of *colon parenthesis* etc.) or increasing their number. Respondent B says:

⁴☺

⁵:\$

I think that others hide their feelings and exaggerate in expressing positive emotions, and that we do it ourselves too. Sometimes, I don't have a reason to send a smiley, but I do it in order to relax communication and some sort of bonding with interlocutor.

Time distance factor and certain kind of calculus instead of spontaneous response in respondents' responses, bring us to conclusion that thesis of "non-verbal linkage" is confirmed (Ivas and Žaja, 2003). This thesis says that we actually don't behave spontaneous in mediated non-verbal communication, which has been proved by using emoticons for expressing false feelings. This answers our first support research question with negative response because emoticons, especially basic emoticons (*colon parenthesis* and *colon D*) can't be replacement for non-verbal communication due to a greater opportunities for control. While it is much more difficult to control sincere smile in face-to-face communication, it's very easy in mediated communication and, as respondents said, usual practice in chat.

When it comes to written expressions of emotions (*haha, pih, hmm*) respondents replied that they use it more often than emoticons and stickers, and also that it's needless to have written expression as well as other non-verbal sign in one sentence. They use *hahaha* for representing true laugh, and depending on that how funny the situation really is, they intense meaning by using multiple *hahaha* or using capital letters.

Relation toward time in mediated communication

In researching interpretations of option *Typing*, respondents said that longer waiting for the answer usually initiate negative feeling in them; they feel neglected and often they get mad. In our research, we analyzed this option relation to waiting for answer in generally, i.e. do respondents think that their interlocutors have possibility of longer consideration and rethinking before they send an answer. Respondent B says:

When I see Typing, I feel waiting, uncertainty. It also depends on importance of interlocutor, but I think if it lasts longer, you get a sense of calculation - sometimes he even deletes what he wrote and writes it again.

We can see that there is doubt in sincerity of answer if it's preceded by long waiting, so we can conclude that respondents usually associate this phenomenon with too long thinking which happens in live communication. It's logical to expect reciprocating interaction in *face-to-face* communication, where questions and answers happen simultaneously. Development of real time mediated communication

brings us in different circumstances where one interlocutor can be late with answer because of technical difficulties and lack of practice or bad internet connection. However, few respondents confirm the fact that people often forget about communication context of virtual sphere and expect the same interaction as in *face-to-face* communication or in mediated telephone conversation. To be more precise, we can say that these respondents don't make a difference about virtual and real sphere, especially when it comes to thinking about interaction of communicator and recipient of the information.

Respondents which option *Typing* don't interpret as a sign of calculation, mostly justify this with technical problems (low connection, broke network). These respondents make clear difference between two contexts of communication, understanding that their interlocutor often needs to overcome some technical difficulties and doesn't intend to think longer about answer. Therefore, slower typing messages is not identified with situation where communicator and respondent talk and after information sent by one person, there is a few minute pause and then answer from another person. Respondent A testifies:

When I see Typing... during a conversation, I wait. While that lasts, I feel OK. If it takes longer, I ask "Is it going"?, if I don't receive a reply, I leave and check again later. I connect it with telephone's wick functions, technical problems, but not with someone's intention.

Milena Zirojević often feels uncomfortable when sees *Seen* option.

I can say that the feeling is uncomfortable when I see that somebody read the message, but didn't answer to it. I interpret it like I was unimportant, they don't have to answer at the same moment or have something more important than answering to my messages.

Second research question, i.e. if the postponement the answer on the message could be identified with non-verbal reaction of ignorance, is the most likely to have positive answer. Respondents often show the frustration in the situations when they send the message, the person read it, but the answer is delayed for some reason. During the conversation with respondents, sometimes that first reaction was neutral, then came the pause. After some thinking, respondents a bit shy or frustrated acknowledge that *Seen* is important. The best example is Anja Zulić, who belongs to non nomophobic category of respondents:

When I see that somebody read my message (Seen option) but not answer to it, I feel horrible. Seen is the worst!

Although, depending on the choice of whom they writing with and how good do they know the speaker, they differentiate *Seen* which sends some message and *Seen* which is justified by lack of time for answer. Our hypothesis was that respondents who identify non-verbal communication in online and offline sphere have habit to interpret *Seen* option as conscious message of anger or rejection. Some respondents said that they have special criteria to interpret this option, mostly depending on time. Shortly said, they tend to transfer interpretation of non-verbal “face to face” communication into online sphere; situation in which they say something to the person, who transparently gets the message, but turn back the head and leaves. This result is the best proof that in mediated communication exists non-verbal communication which is polisemic, no matter if it is about the same meanings as in offline sphere, or completely new ones.

Several respondents think that *Seen* option could be equated with silence and turning the head in real communication due to the physical distance of speakers during the Viber or Facebook Messenger chatting, so we could never know for sure if the speaker can answer at that moment (due to the some other obligations, unexpected circumstances and so on).

To precise the results, the respondents were asked if they have ever get the message "Are you mad on me"? after intentionally or unintentionally leave *Seen* option at someone's message. Group of respondents who said they have got that kind of message, said that those situations have to be solved in “face to face” communication. That implies the *Seen* is actually the message which speakers use to send specific meaning, often different from the meaning which is given by the recipient of the message.

Conclusion

The non-verbal communication research on the internet was not easy task. Our hypothesis was that there are certainly non-verbal signs in real time messaging, but the question was is there a relation between their interpretation in online and offline sphere. Namely, the research has shown that non-verbal signs on Viber and Facebook Messenger don't have dimension of spontaneity due to the mediated internet communication, what is the most common characteristic of non-verbal communication in general. However, it is doubtless that some others characteristics of non-verbal communication exist on the internet, such as context, polisemy, importance (priority) and so on. The research did not take into account respondents' level of identification with mediated communication, but they undoubtedly think that non-verbal signs exist on Viber and Facebook Messenger, with smaller or bigger

differences in relation to offline sphere. There are situations in which respondents showed big importance of emoticons, stickers or others signs (Typing, Seen), implied their meanings. For example, respondents code meanings of those options so they are sometimes exposed to doubt in the sincerity and the justification of their usage (frustration, moodiness, confusion, formality).

If we summarize the results in relation to research questions, we can conclude that non-verbal communication in instant messaging communication have to be researched in the context of specific communications circumstances (mediation, nomophobia and so on). The signs of non-verbal communication are specific in the new, mediated context and only sometimes reflect identical reactions from offline sphere (head turning, ignorance, disposal reply). But, the research has shown that the interpretation of non-verbal signs often has effect on real situations of individuals, so its importance should not be ignored. Emoticons, stickers, Typing and Seen options, and writing style don't have just one meaning, because the respondents have showed they use them to send some message: anger, rage, malice, happiness, disappointment.

The research has fulfilled its task, the basic settings of non-verbal communication in real time messaging are defined. The lack of this research could be find in the lack of quantitative research, due to the inability to generalize the data on entire population. However, since this was first research of this type in Republika Srpska, the results can be used for the elaboration and implementation of quantitative research, where will be possible to get more precise data on the impact of non-verbal signs on interpreting messages via Internet.

REFERENCES

- Babbie, E. (2011). *The Basics of Social Research*. Wadsworth, SAD: Cengage Learning.
- Calero, H. (2005). *The Power of Non-Verbal Communication: How you act is more important than what you say*. Aberdeen, Scotland: Silver Lake Publishing.
- Creswell, J. (2009). *Research design: Qualitative, Quantitative, and mixed methods approaches*. London, UK: Sage Publications.
- Crystal, D. (2001). *Language and the Internet*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

- Institute for Social Research on Faculty of Political Sciences UNIBL (2014). *Media landscape of Republika Srpska*. Banja Luka.
- Ivas, I. & Žaja, L. (2003). Znakovi usmene komunikacije u pisanoj komunikaciji na IRC-u i ICQ-u. *Medijska istraživanja*, IX-I-2003, pp. 77-97.
- Jibril, T. A. & Abdullah, M. H. (2013). Relevance of Emoticons in Computer-Mediated Communication Contexts: An Overview. *Asian Social Science*, IX-IV-2013, pp. 201-207.
- King, A. L. S., Valença, A. M., & Nardi, A. E. (2010). Nomophobia: the mobile phone in panic disorder with agoraphobia: reducing phobias or worsening of dependence?. *Cognitive and Behavioural Neurology*, 23(1), pp. 52-54.
- Kunczik, M., Zipfel, A. (2006). *Uvod u znanost o medijima i komunikologiju*. Zagreb, Hrvatska: Zaklada Friedrich Ebert.
- Lazić, B. (2014). Znakovne zamene za neverbalno komuniciranje u pisanoj virtualnoj komunikaciji. *Communication Management Quarterly*, 31-IX-2014, pp. 23-38.
- Park, S. Y., Harada, A. (2004). A study of Non-verbal Expressions in a Computer-Mediated Communication Context (CMC). *Idemployee*. Retrieved at <http://www.idemployee.id.tue.nl>
- Plumb, M. (2013). Non-verbal Communication in Instant Messaging. *Suu.edu*. Retrieved at <https://www.suu.edu>.
- Prapotnik, T. (2007). Jezik u (kon)tekstu računalno posredovane komunikacije. *Medijska istraživanja*, 13(2), pp. 85-96.
- Stajčić, N. (2013). Kodovi neverbalnog komuniciranja. *Communication Management Quarterly*, 27-XIII-2013, pp. 67-90.
- Yildirim, C. (2014). *Exploring the dimensions of nomophobia: Developing and validating a questionnaire using mixed methods research*. Iowa, SAD: Iowa State University.

TWO-WAY COMMUNICATION IN REGIONAL POLICY: THE TECHNOLOGY OF SOCIETAL MARKETING

Daria Shcheglova

lecturer at Voronezh State University, Russia,

e-mail: bruenen@mail.ru

Abstract

This paper represents an advanced technology of using tools of communication and media in the regional level with limited access to political market and the predominant practice of mobilization, inherited from the soviet past. It is considering the problems of one-way communication model in Russian political market. It is also examined current internal challenges and trends of development in the field of building two-way communication in Russia regions. According to the research, it should be technologies of trust maintenance, instead of directions by the principle of "vertical" ruling. It is mentioned four main obstacles in building two-way communication in Russia. It is also shown that various countries have a similar experience in using two-way communication model in public administration.

Keywords: *political market, two-way communication, Russian regions, social-ethic marketing.*

Аннотация

В статье рассматриваются современные тенденции развития партнерских отношений между властью, бизнесом и гражданским обществом, которые должны выстраиваться в русле технологий поддержания доверия, а не директивными указаниями по принципу «вертикали». Показано, что подобные практики были использованы различными странами, как механизм повышения эффективности государственного управления через налаживание двусторонней модели коммуникации. На примере Воронежской области проиллюстрирован потенциал таких технологий на региональном уровне. В заключение автор перечисляет методы создания почвы для развития практик социетального маркетинга на местном и региональном уровнях в современной России.

Ключевые слова: *политический рынок, двусторонняя коммуникация, регионы Российской Федерации, социетальный маркетинг.*

Принято считать, что властные отношения разворачиваются в пространстве субъект-объектных отношений управляемых и управляющих. Однако последние тенденции развития общественно-политической жизни (информатизация, динамизм, рационализация) все больше указывает на появление «новой субъектности» тех, кто раньше выступал только как объект воздействия со стороны властных структур. В данном случае мы понимаем под субъектностью обретение все большего влияния и вовлеченность в создание политического продукта гражданских ассоциаций в противовес изживающей себя технологизации.

Проблема в том, что классические маркетинговые трактовки политического продукта, в частности в рамках микс-маркетинга не стремятся «открыть» среду создания продукта для участия потребителя. В роли новой стратегии начинает выступать социетальный подход в котором коммуникационная составляющая играет при этом огромную роль.

Обращение к новым описательным конструктам, которые оперируют субъект-субъектными отношениями объясняется практической потребностью. Начал формироваться запрос на новые ценности, появились «ниши» граждан, способных предъявить индивидуальные требования к качеству политического информационного «товара». Это указывает на потенциальную возможность включения граждан в формирование политического предложения «снизу»¹.

В противоречие с этой зарождающейся тенденцией приходит практика элит, которые используют метод нерыночной минимизации издержек потребителей политического товара за счет искусственной гомогенизации и распространения однородного политического предложения.

Такая практика осуществляется в русле нарастающего политического популизма, который привел, в случае с Российской Федерацией к националистическому ренессансу и культивированию удобной психологии

¹Kevin L. Stoker, Kati A. Tusinski. Reconsidering Public Relations' Infatuation with Dialogue: Why Engagement and Reconciliation Can Be More Ethical Than Symmetry and Reciprocity. // *Journal of Mass Media Ethics*. 2006. Volume 21. No. 2. P.3-6.

«осажденной крепости». Использование человеческих ресурсов при реализации подобной технологии происходит через массовую мобилизацию и манипулирование, что приводит к отторжению политики и гражданской апатии. Задача ближайшего времени – преодолеть такое состояние гражданского общества, и сделать это можно, только начав использование новых практик коммуникации, прежде всего на муниципальном уровне. Здесь можно было бы подключить организации, которые занимаются пиар-технологиями, только в качестве объекта повышения доверия должна выступать государственная власть и муниципальное управление. Ресурс возможного использования «пиарщиков» кроется еще в одной тенденции современного политического рынка России. Фирмы, которые занимались пиар-кампаниями, начали терять свое влияние. Причиной этого стал тот факт, что СМИ стали зависимы от власти, а это, по сути, делает бессмысленным существование организаций, которые специализируются на продвижении кандидата, формировании имиджа и т.д. Практически единственным каналом продвижения в таком раскладе сил выступают средства сети Интернет, аудитория активных пользователей которого пока несравнимо мала по сравнению с общей численностью населения России.

Потенциальная выгода применения маркетинга отношений на локальном уровне заключается в том, что она могла бы позволить выработать эффективные механизмы адаптации к асимметрии и неблагоприятному отбору на политическом рынке. Кастомизированное политическое предложение, которое формируется в результате таких отношений, представляет собой результат эффективной артикуляции общественных интересов и подразумевает возможность постоянного, а не «точечного» влияния на формирование политики, осуществление контроля за институтами государственной власти и политическое просвещение граждан.

На основании вышеизложенного можно вывести следующие рекомендации по развитию коммуникаций в русле социетального маркетинга:

1. Следует минимизировать директивные практики работы с бизнесом. Исследования по проблемам трехстороннего партнерства показали высокий уровень недовольства бизнес-структур методами ведения переговоров и решения проблем, которые использует «государственная сторона». Для реализации новой парадигмы коммуникации необходимо продумать привилегии для тех, кто реализует практику трехстороннего партнерства и просвещения по вопросам управления и политического участия.

2. Из этого следует рекомендация о «гармонизации» методов коммуникации всех сторон коммуникации, что требует работы

профессиональных посредников, а значит, поддержания и развития центров медиации на муниципальном и региональном уровнях и расширение практик медиации между представителями законодательной власти, НКО, бизнесом и инициативными группами граждан.

3. Необходимо преодолеть риск «скатывания» к агитации за кандидатов, за конкретную партию или пропаганду в ходе коммуникации. Для этого нужны неправительственные НКО, волонтерские движения, правозащитные движения, которые были бы независимы от государственных фондов.

4. Всегда нужно учитывать, что государство не способно реагировать на возникающие проблемы так быстро и гибко, как некоммерческие и бизнес-организации, находящие инновационные способы решения проблем. Нет необходимости кардинально перекраивать способы работы всех сторон, здесь могут сработать технологии повышения уровня доверия между всеми сторонами через коммуникацию, выстроенную, в первую очередь, вокруг общих ценностей, а не технологических подходов.

5. По мере дальнейшего развития институтов третьего сектора некоммерческие организации будут все больше брать на себя функции государства по решению социальных проблем. Потенциально круг этих проблем следует расширить до социально-политических.

6. Самым гибким для внедрения новых практик коммуникаций является муниципальный уровень, так как законодательно он получает все больше и больше самостоятельности в принятии решений.

Предлагаемые технологии социетального маркетинга объединяют положения двух основных школ социетального маркетинга. Североамериканская школа «делает ставку» на управление информационными потоками, на развитие различных форм коммуникационных контактов между коммуникатором и реципиентом. Европейская школа акцентирует внимание на процессуальном характере политической услуги и на развитии технологий согласования ресурсов и интересов ее со-создателей.

Логика развития социетальных практик в этой связи видится следующая: улучшение процессуального характера политической услуги, расширение количества субъектов коммуникации, а лишь затем увеличение форм и способов участия в коммуникации (иначе во всех этих формах просто некому будет участвовать).

В России есть несколько форм каналов коммуникации в сфере политики: посредством использования ИКТ (активность граждан в такого рода

коммуникации пока крайне мала), региональная и местная сети депутатского представительства (не стимулируются в этом направлении законодательно и не обеспечены нужной инфраструктурой) и через общественные организации (оказывается крайне лимитированной)².

Используя технологии социетального маркетинга на региональном уровне, предлагается развитие в первую очередь технологий согласования ресурсов и интересов ее со-создателей, а увеличение различных форм участия видится, как более далекая перспектива. Технологии социетального маркетинга предлагают использование уже созданных структур и институтов, что не требует столь значительных по сравнению с инновационными нововведениями финансовых затрат. Часть расходов минимизируется через подключение систем волонтерства, изменения понимания процесса благотворительности для бизнеса, использование непубличного капитала. Таким образом, именно местный уровень оказывается наиболее чувствительным к таким нововведениям.

Очевидно, что субъектом преобразования, модернизации в России выступают элиты. Но следует разграничить понятия «субъект» преобразований и «инициатор» преобразования. Реальность такова (и это особенно отмечают маркетологи), что инициатором обычно выступают именно элиты, что иллюстрируется практикой российской модернизации «сверху». Вопрос в том, что группы элит должны осознать необходимость инициировать обретение «субъектности» граждан и их ассоциаций. Это сложный и непоследовательный процесс, который базируется на институциональных изменениях и трансформации принципов коммуникаций.

В работе подчеркивается, что политический маркетинг - это не только тактика, но и стратегия, которая должна быть принята политическими элитами, только тогда начнутся качественные изменения. Предложенные технологии социетального маркетинга адресованы скорее элитам и экспертному сообществу. Субъектность граждан видится как результат, конечная цель таких технологий.

В результате к ожидаемым функциям политического рынка относятся снижение уровня социальной напряженности, повышение эффективности управления, оптимизация использования ресурсов субъектов политики и повышение качества политического обмена.

²Морозова Е.В., Мирошниченко И.В. «Инвесторы политического капитала»: социальные сети в политическом пространстве региона // Политические исследования. 2009. № 2. С. 60-76.

Особенно важно это становится в условиях, когда начинает превалировать углубление социального и политического неравенства, проявляет себя эффект сближения социального неравенства с политической бедностью, наблюдаются «беспрецедентное сужение публичной сферы» (Ю.Хабермас)³, «дисфункция демократии» (К.Крауч)⁴, кризис доверия и острый дефицит обратной связи.

³Хабермас, Ю. Демократия. Разум. Нравственность. Изд-во «АКАДЕМІА», 1992. – 252 с.

⁴Colin Crouch Markets, power and politics: Is there a liberalism beyond social democracy? // Policy Network. 5 May 2011.

**THE PHENOMENON OF RISING NATIONALISM AND XENOPHOBIA
IN HUNGARY IN THE CONTEXT OF THE 2015/2016 REFUGEE CRISIS
AND ITS REFLECTION IN CROATIAN MEDIA**

Nefreteta Zekić Eberhard

Doctoral School of the University of J. J. Strossmayer in Osijek,
nefreteta.eberhard@gmail.com

Tomislav Levak

Doctoral School of the University of J. J. Strossmayer in Osijek,
tomo.levak@gmail.com

Abstract

In 2015 and 2016, twenty-eight European Union members faced the biggest wave of migrations since World War II. The reasons for these migrations mainly lie in conflicts in the Middle East, with refugees seeking political asylum in Western Europe. In their intent, they pass a route through Greece, Macedonia, Serbia, Hungary, Croatia, Austria and onward, to get to Germany and other destination countries. According to Human Rights Watch, Hungary faced an influx of nearly 150,000 migrants and asylum seekers from January to September 2015, resulting in drastic changes to the criminal law regarding illegal border crossings, followed by Hungary erecting physical barriers around its borders. Why did the Hungarian Government decide to guard the entrance to the EU and Schengen zone, and what are the sources of rising nationalism and xenophobia in the country? The paper aims to show whether such conduct was the will of the Hungarian people or of the populist policy of the ruling political party Fidesz and Prime Minister Orbán. The purpose is to confirm the hypothesis that political pragmatism, stemming from the desire to gain points on the internal political scene, was behind this policy. The paper also contains information on the portrayal of the situation in Croatian media, creating public opinion on their northeastern

neighbors. Media content and media discourse analyses were carried out for four most widely-read daily news portals (*index.hr*, *direktno.hr*, *tportal.hr*, *net.hr*) during one month in the fall of 2015, the height of the migrant crisis, whose results are presented in the conclusion.

Keywords: *Hungary, nationalism, xenophobia, refugee crisis, Croatian media*

Introduction

According to the position of the Council on Foreign Relations, an independent and non-partisan think-tank organization and publisher based in New York (USA) (www.cfr.org), and Frontex (European Border and Coast Guard Agency), the official European agency for managing operational cooperation at the external borders of EU member states (<http://frontex.europa.eu/>), twenty-eight European Union members faced the biggest wave of so-called forced migration in 2015 and 2016, since World War II.

A report by Antonio Guterres, the former UN High Commissioner for Refugees, published on 4 September 2015, warns that since the beginning of 2015 more than 300,000 people entered the European Union only through the Mediterranean, which is roughly twice more than in 2014 and eight times more than in 2013 (Fleming, 2015). According to a Pew Research Center report from 2 August 2016, analyzing the official Eurostat data, the number of migrants who by the end of 2015 sought asylum in one of the 28 European Union countries, as well as Switzerland and Norway, increased to 1.3 million (Connor, 2016). Information gathered by Frontex indicate a total number of 1,8 million refugees in the European Union in 2015 alone, but it is certain that at the time this paper was completed (October 2016) this number was significantly higher.

Frontex notes that at the end of 2014 the main entrance in the EU for migrants moved to its land border, proof of which is a sharp increase in the detection of the so-called illegal entries over Hungarian land borders with Serbia. This makes the *Western Balkans route* (with 43,357 entries detected) the third most important route of illegal migration towards the EU. Most of the refugees come from Syria, Iraq, Afghanistan and Sudan to escape war, so they do not represent economic migrants (Frontex Risk Analysis, 2015). Hence, the reasons for these migrations mostly lie in the conflicts in the Middle East, and refugees aim to seek

political asylum in the rich countries of Western Europe, primarily in Germany, Denmark, the Netherlands and Sweden. With that aim, the refugees have to travel overland, *en route* through Greece, Macedonia, Serbia, Hungary, Croatia and Austria to reach the desired aforementioned countries.

Human Rights Watch (HRW) data show that Hungary faced an influx of nearly 150,000 migrants and asylum seekers from January to September 2015 (<https://www.hrw.org/news/2015/09/11/hungary-abysmal-conditions-border-detention>). According to official reports of the European Council on Refugees and Exiles (ECRE), in the first week of September 2015, Hungary faced 3000 new migrants and asylum seekers crossing the border with Serbia on a daily basis (<http://us1.campaign-archive2.com/?u=8e3ebd297b1510becc6d6d690id=e4a62c74be#Hungary>). A Pew Research Center study found that Hungary is the second country in Europe – behind the convincingly first Germany – in the number of refugee requests for asylum, around 174,000 just in 2015 (Connor, 2016). At the time of writing this paper the daily influx of refugees is constant and the situation is far from resolution. However, the authors focused on September and October 2015, which many experts consider to be the pinnacle of the refugee crisis, particularly in Hungary.

In fact, Hungary then drastically changed its penal code in the part referring to illegal border crossings, and shortly afterwards set up physical barriers around its borders. This begs the question of why Hungary decided to be a "gate keeper" for the EU, what the sources of rising nationalism and xenophobia in this country are, and what the reasons for the current Hungarian Prime Minister Viktor Orbán to make those decisions are. The purpose of this paper is to determine if the root of such practices in Hungary is the will of the people or the populist politics of the ruling political party Fidesz and Prime Minister Orbán, who use it as a way of fighting for the far right electorate, partial to the Jobbik party.

This paper will briefly dissect the current political situation in Hungary and the balance of political power and show public opinion polls related to the mood of the electorate. It will also reference the Dublin Regulation on refugees, the problem of Islamophobia in Europe and the actual number of Muslims in the EU at the moment. The aim is to confirm the hypothesis that behind the policy of the Hungarian Government hides a political pragmatism that stems from the desire to capture points on the internal political scene. The authors also give an overview of the portrayal of the situation in Croatian media, which thus create public opinion about their northeastern neighbor, with research results presented in the conclusion of the paper.

1. Muslims and immigrants in the European Union

When political opponents denounce Prime Minister Orbán and Fidesz party for a rigid policy towards refugees, they usually resort to interpreting their actions as a defense of the Christian foundations and Europe itself from Islamization attempts. Therefore, it should be checked whether their explanations have a foothold.

According to data from the European Commission's Eurobarometer in 2012, there are only 2% of Muslims in the EU (http://ec.europa.eu/public_opinion/archive_s/ebs/ebs_393_en.pdf), while the Pew Research Center states there are about six percent. The 2011 Census in Hungary reports there were 5,579 Muslims then, which according to the Hungarian Central Statistical Office (KSH), was only 0.056% of the total population (<http://www.ksh.hu>). As the Magyarországi Muszlimok Egyháza (Church of Hungarian Muslims) argues, there are about 32,000 Muslims in Hungary, which would be around 0.3% of the total number of citizens.

The most recent estimates by the Pew Research Center on the size of the Muslim population in Europe, from July 2016, state that Germany and France have the largest proportion of the Muslim population among all EU member states. According to the 2010 census, there were about 4.8 million Muslims in Germany, which is 5.8% of the total population, and about 4.7 million in France, or 7.5% of the population. In recent decades, the Muslim share of the population in Europe increased from 4% in 1990 to 6% in 2010. It is expected that this trend will continue, however, predictions state that in 2030 Muslims will make up 8%, and by 2050, 10.2% of the European population. It is interesting that Muslims are younger than other Europeans. In 2010, the average age of Muslims across Europe was 32 years, which is eight years younger than the median for all Europeans (40 years), and ten years younger than European Christians (42 years).

The way of looking at Muslims varies among European countries. The Pew Research Center survey, conducted in the first half of 2014, revealed that the majority of the population in France and Germany and the UK had a favorable view of Muslims. Opinion is sharply divided in Spain, and negative attitudes prevail in Italy, Greece and Poland (<http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/07/19/5-facts-about-the-muslim-population-in-europe/>). Some Europeans are, unfortunately, affected by Islamophobia.

1.1. Islamophobia – „a new form of racism“

Islamophobia now qualifies as a new form of Western European racism and anti-Semitism, which is primarily based on the escalation of ethnic cultural and religious differences between Europeans and Muslims. Literally, Islamophobia means an unfounded fear of Islam and Muslims (Isanović, 2013, 46).

Although Islamophobia as a phenomenon peaked after the terrorist attacks on 11 September 2001, Isanović holds that it is a neologism, which probably appeared in the UK at the end of the 1980s. "From the beginning, this word is associated with hatred and fear of the *other*, especially with the fear of what comes outside of the scope of European and Christian cultural worlds, hence the connotations of xenophobia. Muslims (and Islam) are seen as *extreme others*, because nationally, religiously and culturally, as well as humanely, they are quite foreign and, as such, may, ultimately, be evil, dangerous, an omnipresent threat and nothing else. Western European media, especially British media (*The Times*, *Daily Telegraph*, *The Spectator* and the *BBC*), contributed significantly and very early in making this word one of the key elements of nearly every emotion, thought and idea about Islam and the Muslims" (Isanović, 2013, 46).

Gottschalk and Greenberg defined Islamophobia as a kind of social anxiety about Islam and Muslims (2007, 11). Warnings regarding the alleged threat Muslims pose for European demographics are growing louder and, according to the eminent historian Niall Ferguson, more generalized and final. He speaks quite prominently about the dissipation and demographic collapse of Europe and the process of reverse colonization conducted by Muslims and the creeping Islamization of the decadent Christendom. These views correspond with the theory of Eurabia, according to which the growing number of Muslims in Europe would outweigh the number of indigenous peoples and force European countries to divide and turn into competing enclaves in which the Muslims, their laws and customs would dominate (Allawi, 2009, 212).

Markešić sees Islamophobia according to three different meanings. The first is a fear of *political Islam*, which is used by certain Islamist groups for achieving political goals. For them, Islam as a religion is one big "symbolic universe" (P. Berger), in which they find and from which they draw inexhaustible strength for their political activity. After another sense, Islamophobia is an induced Western European imperial ideology, which after the disappearance of the socialist Soviet Union finds in Islam as a religion its new opponent and enemy. In that, it sees itself as far superior in relation to Islamic culture and civilization and considers itself mandated by God to enlighten the "backward" Islamic world. That, consequently,

makes it desirable and necessary, without reservations, and for the purpose of higher supernatural ideals, to treat Islam as a hostile religion. The third meaning is the hatred of Islam as a religion in general and of Muslims as believers of that religion (Markešić, 2013, 61-62).

In the context of the refugee wave in 2015 and 2016, the following Markešić's opinion is topical: "New immigrants are not coming to Europe either with winners in non-European wars of conquest (as slaves) nor as occupiers of Europe as settlers, but as a desirable (mostly unskilled) workforce, whose cultural, religious and ethnic identity Europeans wanted to know nothing about" (2013, 61). The political scientist Tibi, who is a Muslim and a German citizen of Syrian origin, says he is "in the political sense, a European citizen, but at the same time a believer and a Muslim." Specifically, he advocates the position that Islamic immigrants in Europe have two options: (1) to become Europeans politically while retaining their Islamic identity or (2) to withdraw into some Islamic ghetto and not communicate with the public surrounding them (Tibi, 2007, 149). In fact, it would mean that accepting a European citizenship (being a citizen – *Citoyen*) while remaining Muslim, implies no contradiction.

1.2. Statistical indicators of the actual inflow of migrants to the EU from 1960 to today

Beginning in 1960, European countries have experienced an increase in the share of immigrants in the total population. The number of migrants on temporary work in Europe had reached 6.5 million by 1974, and accounted for about 30% of the workforce in Luxembourg, 18% in Switzerland and approximately 8% in Belgium, France and Germany (World Development Report, 1984, 68). During the 1970s, international labor migration took on new features. After the end of World War II, immigration of foreign workers in Europe came mainly from neighboring or traditional emigration countries, especially from southern Europe.

However, a combination of socio-economic and political *push* and *pull* factors started to generate a greater influx of migrants from more distant countries in search of a better life, greater stability and greater economic opportunities for employment. At the same time, some countries of southern Europe, including Italy, Spain and Portugal – traditional labor force "exporters" – experienced an economic transformation and became immigration countries, attracting primarily migrants from Northern Africa (Grečić, Korać, 2012, 202-203). The share of residents born in other countries in the total population of selected immigration countries in Europe experienced the most significant increase between 1989 and 2008. This

ranged from, for example, a 30% increase in Belgium (from 8.9 to 13%) to ten times more migrants in Finland (from 0.4 to 4.1%). (Dumont, Garson, USA, 2010)

In the context of this paper, it is interesting that between 2010 and 2015, about 650,000 people moved from Hungary to work abroad. The Hungarian philosopher G. M. Tamás believes that this may be used to interpret the current attitude of the Hungarians on the issue of refugees *en route* to Western EU countries, as it is a vital interest of countries such as Hungary, to stop current refugees from competing for Western resources. According to Tamás, Eastern European countries cannot survive without the emigration of the surplus of their own workforce into Western Europe (<http://www.dw.com/hr/za%C5%A1to-sema%C4%91arska-%C5%BEeli-ograditi/a-18740917>).

This fact is relevant when it comes to the phenomenon of the strengthening of the extreme right (Grečić, Korać, 2012, 202). There is broad agreement on the hypothesis that the strengthening of the extreme right is in proportion to the growth of unemployment in Western Europe since 1970 (Jesuit, Mahler, 2004, 3). The perception of migrants as a threatening factor and the politics of fear that comes with it, have inspired the conditions imposed by the EU to member and candidate countries with respect to migration issues. Thus, a candidate country accepting the EU *acquis communautaire* assumes the ability to "protect" the new Eastern and Southern borders of the Union in terms of migration, as a security *conditio sine qua non* for the establishment of a common regime of movement within the whole Union. Member and candidate countries have before this crisis respected the established standards, and signed and implemented agreements regulating migration flows. However, the wave of mass migration from the Middle East showed all the deficiencies of the existing tools of safeguarding common transnational borders, as evident in the case of Hungary.

2. The political situation and the attitude towards migrants in Hungary and the EU

The latest parliamentary election in Hungary, held in April 2014, confirmed the dominance of the ruling party Fidesz, led by Prime Minister Viktor Orbán, who won 44.54% of votes and 52.73% of seats in the Hungarian parliament. A coalition of five leftist parties, Unity (Összefogás), won 25.99% of votes and 19.30% of seats in parliament. The radical right-wing party Jobbik gained 20.54% of votes and 16.67% of parliamentary seats (Obućina, 2014, 46). Since the left coalition fell apart immediately after the election, and since Fidesz judged that the right-wing party Jobbik as its main opponent back in 2010, the authors of this paper will

further examine only these two political options and their attitude towards migrants.

2.1. Viktor Orbán and Fidesz – from liberals to conservative rightists

FIDESZ (Fiatal Demokraták Szövetsége or Alliance of Young Democrats) was founded in 1988, as a party of young liberals struggling against the Communist Party (<http://www.britannica.com/topic/Fidesz>). Supporting the party's liberal principles is the fact that Fidesz joined the Liberal International in 1992, the worldwide federation of liberal political parties (<http://www.liberal-international.org/site/>).

Viktor Orbán was a founding member of Fidesz, and after the collapse of the national right wing, Fidesz began to move closer to conservative values in 1994 under his leadership. In 1995 the party was renamed the Fidesz-MPP (Alliance of Young Democrats – Hungarian Civic Party), and won 29.48% of votes in the 1998 parliamentary election. It went on to form a coalition with the rest of the dissolved Hungarian Democratic Forum (the main party of the first freely elected government) and the Independent Party of Small Landowners. Orbán was Hungarian Prime Minister from 1998 to 2002, and was re-elected again in 2010, when Fidesz, in coalition with the Christian Democratic People's Party (KDNP), won the parliamentary elections (<http://www.britannica.com/topic/Fidesz>).

Fidesz's transformation from a liberal to a Christian democratic and right wing party, as they call themselves today, is explicable best when comparing the percentages of votes obtained in the elections for the Hungarian Parliament from 1990 to 1998. Thus, in 1990 Fidesz won 8.95% of votes, dropping to only 7.02% four years later. This poor result from 1994 caused great disappointment and Fidesz decided to twist their political position from liberalism toward conservatism. That this kind of populism yielded results was proven in the 1998 election, when Fidesz managed to get nearly 30% of votes and entered into power for the first time.

Đurković stresses that the first Orbán government (from 1998-2002) is remembered as a short *interregnum* between two socialist rules. Orbán then put his policy focus on agriculture, by trying to restore a moderate protectionism protecting the interests of the discomposured rural population and adopting a number of measures to protect domestic agriculture. Such safeguarding of national interests did not yield support from Brussels and Orbán's government received its nationalist prefix then (Đurković, 2011, 298-299). Therefore, after four years the

West played a major role in returning the socialists into power, who formally led Hungary into the EU in 2004.

Fidesz was back in power in 2010, skillfully manipulating the fact that Hungary found itself in a deep recession coupled with a growing unemployment rate. They won the 2014 election overwhelmingly as well, claiming that only four years ago Hungary was on the verge of bankruptcy, and that by 2014 it had become a country with a stable and growing economy, even though statistics showed that a third of the 10 million population still lives in poverty (<http://www.ksh.hu/>). A reform of parliamentary and electoral law was adopted in the 2010-2014 period, tailor-made for Orbán and his Fidesz-KDNP alliance. "Fidesz's new electoral law conceived in a way that a relative majority of votes wins an absolute parliamentary majority," warns Róbert László Institute of Political Capital in Budapest.

In the period from 2010 to 2014, a reform of parliamentary and electoral law was adopted, tailor-made for Orbán and the Fidesz-KDNP alliance. "Fidesz conceived the new electoral law in a way that a relative majority of votes wins an absolute parliamentary majority", warns Róbert László from the Political Capital Institute in Budapest.

Many political and media experts and analysts, like Davorka Blažević (<http://tris.com.hr/2015/09/portret-tjedna-viktor-orban-madarski-premijer-kse-nofobni-cuvar-krscanskog-identiteta/>), believe that the phenomenon of Orbán's harsh nationalistic and xenophobic policy towards refugees from the East, justified through the supposed preservation of tradition and European Christian roots, is actually just part of the election campaign in which Orbán is already collecting or attempting to hijack votes from the constantly growing right wing Jobbik, at the upcoming parliamentary elections in 2018.

2.2. Jobbik and rise of nationalism in Hungary

The extreme right political party officially named *Jobbik Magyarországért Mozgalom* (in translation Jobbik – Movement for a Better Hungary, a play on words that means both better, and 'right'), won as many as 20.3% of votes in the 2014 election for the Hungarian Parliament. The political party represents itself as a conservative and radical Christian national party with the aim of protecting Hungarian values and interests, and in its program, it counters global capitalism, European integration and Zionism. Jobbik was founded in 2003, and it won only 2.2% of votes in its first election in 2006 (Zgurić, 2015, 96-97).

The party's rapid breakthrough took place in 2007 with the establishment of their Hungarian Guard, a paramilitary party organization that helped Jobbik become known and recognized in Hungary. In 2009, the party won 14.77% of votes in the European Parliament election, greatly exceeding expectations and the results of public opinion polls. A year later, it further increased its popularity and became the third strongest party in the Hungarian parliament with 16.67% votes won in the 2010 election. While that result could be attributed to the electorate's discontent with the leftist government, which was deemed guilty for the country's recession and a huge unemployment rate; an even greater support for Jobbik in 2014 speaks in favor of a growing xenophobia and anti-European mood of the Hungarian electorate. Jobbik, namely, in its program in the last parliamentary elections advocated for, among other things, exiting the EU, reintroducing the death penalty, checking whether politicians and officials have Israeli citizenship, as well as placing Roma children into state homes (Nagy, Boros, Varga, 2012, 2-3).

Four years ago, Hungarian political scientists Nagy, Boros and Varga carefully processed the Jobbik phenomenon, identifying four fundamental reasons for the rise of right-wing extremism. As the first reason they mention a social receptiveness to radicalism. "Typical characteristics and attitudes of the part of society voting for such parties are prejudice, hostility toward the system and its values, as well as a general sense of pessimism and fear of the future." According to a survey, 48% of the Hungarian population has a high level of prejudice, which is a very high proportion by European standards. Prejudiced voters tend to have negative attitude towards minorities, mainly Sinti and Roma, and immigrants from poorer countries. Most of these voters wanted to restrict the rights of homosexuals "(Nagy, Boros, Varga, 2012, 1). As the second reason these authors cite the impact of the financial crisis and "the increasing economic insecurity among the lower middle class, social conflicts and competition for resources have become acute, particularly between the Sinti and Roma and the rest of the population". The third reason they believe is the demise of the left, which occurred in Hungarian party politics between 2006 and 2010, when the social democratic MSZP suffered a sharp decline in popularity. Unsuccessful reforms and austerity measures of the then Prime Minister Ferenc Gyurcsány turned part of the voters disappointed by the Socialist government's policies into far rightists. In parallel with all these developments, Hungarian political scientists point out there was a fourth element: a strong societal shift to the right. "This shift can be seen through the prism of ideological self-assessment of Hungarian voters. While in 1994, only less than a fifth of Hungarians had conservative values, by 2009 that share rose to exactly 50%, of which as much as 24% describes themselves as extremely conservative

right-wingers. The collapse of the MSZP and the entire Hungarian left went mostly in favor of Jobbik."(Nagy, Boros, Varga, 2012, 2-3)

It is interesting that this party still enjoys the highest support among voters under 30, particularly among first-time voters. Actually, 30% of them voted for Jobbik in the last parliamentary elections (<http://kozvelemenykutatok.hu>). It is certainly one of the reasons the ruling Fidesz largely concentrated on Jobbik in its "right turn".

2.2.1. The impact of Jobbik on the ruling Fidesz

Nagy, Boros and Varga compared Jobbik's pre-election program from 2010 with what was later uptaken by Prime Minister Viktor Orbán and Fidesz, to substantiate their thesis that Orbán views this extreme right party as the greatest danger in fighting for votes. Namely, Fidesz's leadership assumed that MSZP will need a longer period to re-establish its credibility after its 2010 electoral disaster. Jobbik, unlike the MSZP, had no problem with credibility, and a nothing stood in its way as a "fresh" political force, at least theoretically. Therefore, Fidesz, among others, benefited from their ideas.

Hungarian political scientists thoroughly analyzed how many ideas from Jobbik's program were already applied by Fidesz as the ruling party by 2012, as its own measures, even though they were not part of Fidesz's pre-election program. They concluded that ten measures were practically realized, of which this paper will share a selection of examples. Based on Jobbik's initial intention for reviewing taxes paid into the state budget by multinational companies, Orbán's government introduced a special tax for the telecommunications and energy sector and for shopping malls. Furthermore, after Jobbik advocated the possibility of school year repetition, as opposed to the neoliberal education policy, Fidesz and KDNP restored a classic grading system and the possibility of repeating the school year in the education system. In addition, Jobbik advocated putting an emphasis on the Hungarian Christian roots in the Constitution, which was subsequently followed by Fidesz requesting and introducing a reference to Christianity into the Constitution (Nagy, Boros, Varga, 2012, 8-9).

The latest public opinion surveys, conducted by Ipsos, showed that support for Jobbik and extreme rightists has apparently started to decline. Unlike before, when as many as 26% of voters supported it in its "heyday" in September 2015, the October 2016 data indicate that support now ranges from 11-15% (<http://kozvelemenykutatok.hu>). Reasons are many, but among them is certainly Fidesz's pragmatic use of Jobbik's messages for their own purposes. Also

important is the fact that Jobbik, even after entering the parliament, remained a classic right-wing extremist party. As pointed out by Nagy, Boros and Varga, Jobbik has not made any move to modernize or "refresh" their statements or political style. This significantly limits its potential base of voters. The authors of this paper believe that a part of the Hungarian public considers Jobbik's and the ruling Fidesz's approach to the problem of migrants excessively harsh.

2.3. The EU's legal and political framework concerning migrants and asylum seekers

There are several legal and political documents concerning issues of migrants and asylum seekers in the European Union. The common European asylum system was established in 1999 and with the adoption of the Amsterdam Treaty asylum policy, visa regimes, control over external borders and policies related to free movement of persons and judicial cooperation in civil matters, the so-called. third pillar, were all transferred into the first, supranational pillar.

The Lisbon (Reform) Treaty, which entered force in December 2009, widened the powers of the EU in the field of asylum and migration, and in 2011 established the European Asylum Support Office (EASO) aimed at improving practical cooperation on asylum and helping member states to fulfill their European and international obligations to provide protection to people in need. Migrants and asylum seekers are theoretically also protected several legal documents adopted in the meantime – the Temporary Protection Directive (2001), Prospectus Directive (2003), the Dublin regulation or Dublin rule (2003), which notes that in each individual case of applying for asylum only one EU member state can and must be responsible, then the Qualification Directive (2011) and the Asylum Procedures Directive (2013). However, their practical application has proven to be a big problem.

Per EU regulations and directives, persons must seek asylum in the first member state whose territory they enter, regardless of the current asylum policy of that specific country, which means that migrants and refugees in this case should seek asylum in Greece. If refugees leave said country and enter another member state, that country has the right to send them back to the first EU country. However, faced with a deep economic crisis and recession, Greece was the first to ignore the EU migration policy, letting refugees flee towards Western Europe. Because of the uneven development of the 28 EU member states, the Dublin rule is difficult to observe in practice, especially since the next nations after Greece to be "under siege" by migrants are precisely the countries of the former Eastern bloc: Romania,

Bulgaria, Croatia and Hungary. They in the autumn of 2015 became the next "guardians" of EU borders, and most rigid among them in regards to migrants was Hungary.

2.4. The treatment of migrant issues by the Hungarian authorities

The current Hungarian government unilaterally suspended the Dublin Regulation in June 2015, explaining, much like Greece, that it feels overburdened by the reception of migrants. On 15 September 2015 Hungary already significantly tightened its penal code in the part related to illegal border crossings, and soon undertook a series of concrete and practical measures to cope with the migrant crisis, most of which were generally met with condemnation from Western Europe.

In fact, Hungary had erected barbed wire fences on its borders, first with Serbia, and then Croatia and Romania. Along with closing borders, it had declared a state of emergency in its southernmost counties. As an Amnesty International report from 8 October 2015 warned (<https://www.amnesty.org/en/documents/eur27/2614/2015/en/>), the Hungarian police was now able to detain anyone who tried to cross the barbed-wire fence on the border, based on the penal code amendments. Illegal border crossing thus became a criminal offense, as did damaging the fence, punishable by up to three years of prison or by deportation.

The refugee crisis and the humanitarian tragedy of migrants, who travel or escape north from the Near and Middle East and Africa, were met with extremely inhumane treatment in Hungary. This was reported in news and photos in the media around the world, displaying cruelty towards men, women and children in Hungary, as well as in the Human Rights Watch report (<https://www.hrw.org/news/2015/09/11/hungary-abysmal-conditions-border-detention>). This was shocking for most of the Western world. Determined to protect the Schengen Agreement zone, i.e. the EU's internal borders, in any way possible, Hungary even cooled its diplomatic relations with Germany, as well as other EU countries, especially its neighbors – Croatia and Romania.

It seems that the continuing criticism from political opponents of Prime Minister Orbán and Fidesz, claiming such actions violate even some provisions of the Hungarian Constitution (<http://www.kormany.hu/download/e/02/00000/The%20New%20Fundamental%20Law%20of%20Hungary.pdf>), and from part of the Hungarian public in recent months, has yielded results. Per the latest public opinion polls, support for the ruling Fidesz-KDNP coalition fell significantly from the previous 41% (in September 2015), to between 26 and 37%

in October 2016, depending on the targeted electoral structure (<http://kozvelemenykutatok.hu>).

The failure of the referendum on determining the quotas of migrants in Hungary should be added to this, which was held on 2 October 2016 at the initiative of the Hungarian Government. In this referendum, Hungarian citizens decided if they want to allow the EU to decide on settling non-Hungarian citizens without the permission of the Hungarian Parliament. Although as many as 98.3% of those who voted were against quotas, which Orbán tried to portray as his success, less than 40% of the total 8.26 million Hungarians electorate came to the referendum. For the results to be valid, the required turnout must be at least 50%. Therefore, the referendum was practically a failure, and a big blow to Orbán and Fidesz who openly advocated against the introduction of quotas (<http://net.hr/danas/svijet/madari-ogromnom-vecinom-odbili-migrantske-kvote-rezultati-referendum-now-still-not-mean-not-here-why/>). This is further evidence of the decline of their political support.

3. The analysis of the monitoring of the refugee crisis in Hungary by Croatian media

To obtain additional confirmation of the validity of the introductory thesis on Hungarian authorities' political pragmatism during the migrant crisis, the authors conducted an analysis of media content and media discourse in certain Croatian online media. Four daily informative Croatian web portals – *direktno.hr*, *index.hr*, *net.hr* and *tportal.hr* – were chosen for research based on several criteria.

Firstly, online portals on the Croatian media scene were more actively monitoring this problem, especially in the researched period (in the fall of 2015, at the height of the migrant crisis) and are, due to the nature of the medium itself, more likely to react to changes and new information. Furthermore, the content on this type of portal retains a serious tone and is primarily oriented towards informing and educating the public opinion, then others that are mainly engaged in entertainment topics and trivia. Also, the authors, in order to obtain a more objective picture, aimed to include a wide range of ideological positions and media approaches to issues, thus, choosing to analyze the leftist *index.hr*, right-wing *direktno.hr* and, so to speak, moderate *net.hr* and *tportal.hr*.

The final main criterion was – the number of readers. Per the latest data by gemiusAudience research published in October 2016 (<https://rating.gemius.com/hr/domains>), the standard for measuring the audience of the biggest and most popular Croatian web pages, three of the four portals were the most widely read

independent media that appear only in the form of an Internet electronic publications. These are: *net.hr* in 6th position with a 9.99% audience reach, *tportal.hr* (7th position with 7.55% readers) and *dnevno.hr* (21st position with 0.78% audience reach). The *index.hr* portal is not listed because it decided to withdraw from this study in February 2014, but it has long been the most visited Croatian website, per another relevant Croatian webometric system, DotMetrics (<http://dotmetrics.net/>).

The authors of this study looked at texts from the four portals in a one-month period, from 15 September 2015, when Hungary adopted a new penal code, to 15 October 2015, the peak of the migrant crisis. To get as accurate a picture, the analysis was conducted in two different categories.

3.1. Media content analysis

Table 1. Media content analysis for the period between 15 September and 15 October 2015

Portal	Migrant crisis	Hungary	Report	News	Comment
direktno.hr	49	21	25/11	15/5	9/5
index.hr	73	39	42/24	17/7	14/8
net.hr	63	35	44/25	10/6	9/4
tportal.hr	66	38	40/21	18/12	8/5

It is visible from the above table that the migrant crisis was well represented as a topic on selected portals in the mentioned period. It was mostly reported on by *index.hr* (73 texts related to the crisis), and the least at the *direktno.hr* portal (49 articles on the issue of migrants), whereby texts were prominently written in the form of classic reports, but other journalistic forms, such as news, comments or opinion columns, were also represented. In this context, journalists of the four portals directly or indirectly reported on the situation in Hungary fairly often – from 43% (*direktno.hr*) to 58% of the time (*tportal.hr*). These figures prove the Croatian public, or at least the media, was sensitized to this issue. Even more interesting are the results of media discourse analysis or type of approach to this sensitive issue.

3.2. Media discourse analysis

At first glance it is clear that the manner and tone of reporting on this subject by an individual Internet portal, is in first place determined by its political viewpoint. Thus, the least amount of criticism pointed toward the Hungarian authorities was directed by the right-oriented portal *direktno.hr* (only on two occasions in 21 texts in total), while as many as three quarters of all articles had an affirmative tone to their obviously politically like-minded counterparts. In the other three portals, the situation is almost diametrically opposite, especially in the case of left-wing portal *index.hr*, which wrote in a critical, negative tone about the Hungarian attitude towards migrants in 30 out of 39 occasions.

Table 2. Media discourse analysis for the period between 15 September and 15 October 2015

Portal	Hungary – total	Affirmative	Critical	Neutral
direktno.hr	21	15	2	4
index.hr	39	3	30	6
net.hr	35	6	23	6
tportal.hr	38	5	21	12

Exposed to the strongest criticism of Croatian journalists were precisely the least sympathetic actions the Hungarian authorities, particularly the deportation of migrants and the erection of barbed wire fences, which, as the media warned, turned animals as well as humans into victims. Many respectable and socially critically oriented Croatian Internet journalists, like Helena Puljiz (*tportal.hr*) and Nenad Bunjac (*index.hr*) criticized the harsh attitude towards migrants in Hungary in their comments, denouncing them for unnecessary exaggerating and for their political pragmatism aimed at gaining votes.

4. Conclusion

Official statistical reports on the number of immigrants and the number of Muslims in the European Union, shown in this paper, and expert predictions about further developments and growth of the number of migrants, as well as the Muslim population, have proved that the alleged Hungarian fear of Islamization of the EU

is not based on substantiated grounds. Therefore, the actions of the current Hungarian Prime Minister Viktor Orbán and the ruling Fidesz party regarding the migrant crisis can be primarily explained by pragmatism and populist domestic policies, a thesis many political and media analysts agree on.

Nationalism and the strengthening of the right in Hungary, as shown by current sociological and political science research, are a consequence of the recession and the people's indignation with the former leftist administration, which was pegged as the main culprit for the impoverishment of the country. Also, Hungarians, true to tradition and traditional values, are not inclined to liberal thinking found in Western EU countries, and often – although the latest public opinion survey shows a slight but steady decline of this trend – turn to programs promoted by right-wing parties, and based on the preservation of traditional and conservative values. Deeper research, which would include a review of Hungarian history, would probably show that this nation throughout its history demonstrated a considerable affinity towards a strong preservation and emphasis on tradition and that, a rule (and as the only Finno-Ugric people among Slavic ones) it was averse to mixing with other nations.

Apparently, the ruling Fidesz found its interest in the implementation of harsh policies towards migrants and asylum seekers exclusively in the struggle for survival in power, which pragmatically caused it to rather turn its back on the EU, to strengthen its status with the domestic electorate. There is no rational argument or explanation as to why Hungary would defend the Schengen borders this resolutely, since it was not required of it by Germany, usually the ultimate destination of the migration wave, or any other of the remaining 26 EU member states. Also, Orbán's argument that the Hungarians decided to be the Christian Europe's line of defense from Islamization is not convincing since Eurobarometer statistics show that only 44% of Hungarians identify themselves as religious. Hence, this is not a country or people especially affectionate towards the church, as is the case of Poland, for example.

However, it is interesting that it took a refugee crisis to reveal the extent of xenophobia and nationalism in Hungary, which surprised most EU citizens. This again proves that the EU functions well only as a community of interests – while common goals of trade and profit are shared – while in crisis situations, each of the 28 member states is usually led by its own interests.

Literature and sources

- Allawi, Ali A. (2009). *The Crisis of Islamic Civilization*, Yale University Press, London;
- Dumont, Jean-Christophe; Garson, Jean Pierre (2010.). *The Crisis and its Impact on Migration and Migrant Employment*. European Institute of the Mediterranean (IEMed), Barcelona;
- Đurković, Miša (2011). Mađarska: Orbanov netipični pokušaj izlaska iz krize [Hungary: Orban's atypical attempt to exit the crisis], *Međunarodni problemi br.2.*[International problems No 2], Vol. LXIII, Belgrade: 297-319;
- Gottschalk, Peter; Greenberg, Gabriel (2007). *Islamophobia: Making Muslims the Enemy*, Rowman&Littlefield Publishers, Lanham & New York ;
- Grečić, Vladimir; Korać, Srđan (2012). Politički diskurs ekstremne desnice u Zapadnoj Evropi: pitanje migracije [The political discourse of the extreme right in Western Europe: the question of migration], *Međunarodni problemi br. 2.* [International problems No. 2], Vol. LXIV, Belgrade: 202-232 ;
- Isanović, Nusret (2013). Islamofobija ili novi oblik suspenzije zapadnoevropskog uma? [Islamophobia or a new form of suspension of Western European mind?], in: Mehtić, Halil; Pehlić, Izet (eds.), *Uzroci i prevencija islamofobije (zbornik radova)* [Causes and prevention of Islamophobia (Proceedings)], Zenica–Sarajevo: Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici, Centar za dijalog – Vesatija Sarajevo: 43-57;
- Jesuit, David; Mahler, Vincent (2004). Electoral Support for Extreme Right-Wing Parties: A Subnational Analysis of Western European Elections in the 1990s; *Luxembourg Income Study Working Paper Series*, Annual Meeting of the American Political Science Association, Chicago (Illinois): 1-50;
- Markešić, Ivan (2013.). Islamofobija – ideologija ili posljedica prijeteće opasnosti od islama i muslimana [Islamophobia – an ideology or a consequence of imminent threat from Islam and Muslims], in: Mehtić, Halil, Pehlić, Izet (eds.), *Uzroci i prevencija islamofobije (zbornik radova)* [Causes and prevention of Islamophobia (Proceedings)], Zenica–Sarajevo: Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici, Centar za dijalog – Vesatija Sarajevo: 57-81;
- Nagy, András Bíró; Boros, Tamás; Varga, Áron (2012). *Right-wing extremism in Hungary*, International policy analysis, Digitale Bibliothek der Friedrich-Ebert-Stiftung, Berlin;

- Obućina, Vedran (2014). Parlamentarni izbori u Mađarskoj: potvrda Fideszove dominacije [Parliamentary elections in Hungary: a confirmation of Fidesz's domination], *Političke analize* [Political Analyses], vol. 5, No. 18: 46-50;
- Tibi, Bassam (2007). A Migration Story From Muslim Immigrants to European "Citizens of the Heart?", *The Fletcher Forum of World Affairs*, Vol. 31/1: 147-168;
- Zgurić, Borna (2015). Stranke radikalne desnice: mađarski Jobbik i nizozemska Slobodarska stranka [The parties of the radical right: Hungarian Jobbik and the Dutch Freedom Party], *Politička misao* [Political Thought], Vol. 51, No. 4: 90-113;

Internet sources

- Amnesty International Report. *Hungary; Fenced Out: Hungary's violations of the rights of refugees and migrants*. <https://www.amnesty.org/en/documents/eur27/2614/2015/en/> (Accessed: 15 September 2016);
- Blažević, Davorka (2015). *Portret tjedna – Viktor Orban, mađarski premijer: Ksenofobni čuvar kršćanskog identiteta* [Portrait of week – Viktor Orban, Hungarian Prime Minister: the xenophobic guardian of Christian identity], TRIS – nezavisni novinski portal [TRIS – Independent news portal]. http://tris.com.hr/2015/09/portret-tjedna-viktor-orban-madarski-pre_mijer-ksenofobni-cuvar-krscanskog-identiteta/ (Accessed: 11 October 2016);
- Connor, Phillip (2015). *Number of Refugees to Europe Surges to Record 1.3 Million in 2015* (Pew Research Center). <http://www.pewglobal.org/2016/08/02/number-of-refugees-to-europe-surges-to-record-1-3-million-in-2015/> (Accessed: 2 October 2016);
- Council on Foreign Relations. <http://www.cfr.org/> (Accessed: 25 September 2016)
- Deutsche Welle. http://www.dw.com/hr/za%C5%A1to-se-ma%C4%91ars_ka-%C5%BEeli-ograditi/a-18740917 (Accessed: 9 September 2016);
- Deutsche Welle. <http://www.dw.com/bs/viktor-orban-ubije%C4%91en-u-pobjedu/a-17543355> (Accessed: 10 October 2016);
- Direktno.hr – archive. <http://direktno.hr/> (Accessed: 29 September 2016);
- DotMetrics. <http://dotmetrics.net/> (Accessed: 11 October 2016);

- Encyclopaedia Britannica – Fidesz. <http://www.britannica.com/topic/Fidesz>
(Accessed: 12 October 2016);
- European Commission (2012). *Special Eurobarometer 393: Discrimination in EU in 2012 – Report* (PDF). http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_393_en.pdf (Accessed: 22 September 2016);
- European Council of Refugees and Exiles. *Refugee Crisis: Hungary in general crisis*. <http://us1.campaign-archive2.com/?u=8e3ebd297b1510becc6d6d690&id=e4a62c74be#Hungary> (Accessed: 25 September 2016);
- Fleming, Melissa (2015). *Statement by UN High Commissioner for Refugees, António Guterres, on refugee crisis in Europe*. <http://www.unhcr.org/news/press/2015/9/55e9459f6/statement-un-high-commissioner-refugees-antonio-guterres-refugee-crisis.html> (Accessed: 1 October 2016.);
- Frontex. <http://frontex.europa.eu/> (Accessed: 27 September 2016);
- Frontex Risk Analysis 2015. http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2015.pdf (Accessed: 24 September 2016);
- GemiusAudience. <https://rating.gemius.com/hr/domains> (Accessed: 10 October 2016) Hackett, Conrad (2016). *5 facts about the Muslim Population in Europe* (Pew Research Center). <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/07/19/5-facts-about-the-muslim-population-in-europe/> (Accessed: 27 September 2016);
- Hina (Croatian News Agency). Referendum mu propao, ali Orban ima novi plan i tvrdi: „Postigli smo izniman rezultat!“ [His referendum failed, but Orban puts forward new plan stating: "We have achieved an outstanding result!"], *net.hr*, 3 October 2016. <http://net.hr/danas/svijet/madari-ogrom-nom-vecinom-odbili-migrantske-kvote-rezultati-referenduma-zasad-ipak-ne-znace-nista-evo-zasto/> (Accessed: 7 October 2016);
- Human Rights Watch. *Hungary: Abysmal Conditions in Border Detention*. <https://www.hrw.org/news/2015/09/11/hungary-abysmal-conditions-border-detention> (Accessed: 23 September 2016);
- Hungarian Central State Statistical Office (Központi Statisztikai Hivatal – KSH). <http://www.ksh.hu> (Accessed: 28 September 2016);

- Index.hr – news archive. <http://www.index.hr/arhiva/vijesti> (Accessed: 4 October 2016);
- International Organization for Migration, Budapest. *Migration Issues in Hungary*. <http://www.iom.hu/migration-issues-hungary> (Accessed: 22 September 2016);
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH). <http://www.ksh.hu> (Accessed: 28 September 2016)
- Liberal International. <http://www.liberal-international.org/site/> (Accessed: 29 September 2016);
- Net.hr – archive. <http://net.hr/tema/arhiva/> (Accessed: 2 October 2016);
- Opinion Polls. <http://kozvelemenykutatok.hu> (Accessed: 2 October 2016);
- Tportal – content archive. <http://www.tportal.hr/arhiva/> (Accessed: 5 October 2016);
- The Fundamental Law of Hungary, *Magyarország Alaptörvénye* [English version], <http://www.kormany.hu/download/e/02/00000/The%20New%20Fundamental%20Law%20of%20Hungary.pdf> (Accessed: 3 October 2016);

International documents

- European Council Directive 2001/55/EC from 20 June 2001, SL L 212, 7 August 2001;
- European Council Directive 2003/9/EZ, SL L 31, 6 February 2003;
- European Council Directive 2003/343/EZ, SL L 50, 25 February 2003;
- European Union Directive 2011/95/EU, SL L 337, 20 December 2011;
- European Union Directive 2013/32/EU, SL L 180, 29 June 2013;
- European Union, *The Amsterdam Treaty*. May 1999;
- European Union, *The Lisbon Treaty (Reform Treaty)*, December 2009;
- European Union, *The Schengen Agreement*, June 1985;
- World Development Report 1984 (1984)*, IBRD and World Bank, Washington D.C.

**КАКО ИЗВЕСТУВААТ МЕДИУМИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
ЗА АКТИВНОСТИТЕ НА ЈАВНОТО ОБВИНИТЕЛСТВО ЗА ГОНЕЊЕ
НА КРИВИЧНИ ДЕЛА ПОВРЗАНИ И КОИ ПРОИЗЛИГУВААТ ОД
СОДРЖИНАТА НА НЕЗАКОНСКОТО СЛЕДЕЊЕ НА
КОМУНИКАЦИИТЕ ВО ПЕРИОДОТ ОД 01.04.-30.06.2016**

Андон Мајхосев

Вонреден професор, Правен факултет, УГД Штип

e-mail: andon.majhosev@ugd.edu.mk

Златко Бакев

Студент на постдипломски студии

e-mail: zlatko_bakev@yahoo.co.uk

Апстракт

Со донесување на *Законот за јавно обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите*¹ од страна на Собранието на Република Македонија, всушност се формира ново Јавно обвинителство на територијата на Република Македонија со целосна независност од Јавното обвинителство на Република Македонија, и кое за својата работа, согласно законот, ќе одговара пред Советот на Јавните обвинители и Собранието на Република Македонија.

Функционирањето на правната држава е огледало на демократијата во секое цивилизирано општество. Функционирањето на правото и правната држава праќаат силни пораки колку една држава има (не)развиена политичка култура, демократски капацитет, и дали таа има политичка иднина. Во нашето истражување ние ќе се фокусираме на известувањето на медиумите за активностите на тн. Специјално јавно обвинителство во Република Македонија.

Основно истражувачко прашање во овој труд ќе ни биде Како известуваат печатените и електронските медиуми за активностите на Специјалното јавно обвинителство, односно дали постои

¹Службен весник на РМ бр. 159 од 15.09.2015 година.

разлика во известувањето за една иста активност на наведеното Јавно обвинителство од медиумите?

Во нашето истражување поаѓаме од основната истражувачка хипотеза дека во Република Македонија, и покрај зголемената политичка култура и повисокиот степен на демократија во државата, медиумите се соочуваат со проблемот на различно известување за иста активност на една државна институција, во нашиот случај Специјалното јавно обвинителство, зависно од блискоста на медиумот со власта или опозицијата.

Во истражувањето ќе се примени методот на анализа на содржина на текстовите и прилозите во печатените медиуми, електронските медиуми и интернет порталите за активностите на специјалното јавно обвинителство во периодот 01.04.-31.05.2016 година.

***Клучни зборови:** медиуми, јавно обвинителство, информирање.*

**HOW THE MEDIA IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA REPORT ON
THE ACTIVITIES OF THE PUBLIC PROSECUTION OF RELATED
OFFENSES ARISING FROM CONTENT OF THE ILLEGAL
INTERCEPTION OF COMMUNICATIONS IN THE PERIOD 01.04.-
30.06.2016**

Andon Majhosev

Associate Professor PhD,

Faculty of Law, Goce Delchev University, Macedonia

e-mail: andon.majhosev@ugd.edu.mk

Zlatko Bakev

Postgraduate student on Faculty of Law,

"Goce Delchev" University-Shtip, Macedonia

e-mail: bakev_zlatko@yahoo.co.uk

Abstract

With the adoption of the *Law on Public Prosecution of related offenses arising from the content of the illegal interception of communications by Parliament*², actually is form a new Public Prosecutor of the Republic of Macedonia with complete independence from the Public Prosecutor's Office Macedonia, which for its work, under the law, will be accountable to the Council of Public prosecutors and the Assembly of Republic of Macedonia.

The functioning of the legal state is the mirror of democracy in any civilized society. The functioning of law and legal state sent strong messages how much a country has (not) developed political culture, democratic capacity and whether it has a political future. In our research we will focus on media coverage of the activities of the so called Special Public Prosecutor in the country.

Primary research question in this paper will be: How the print and electronic media inform on the activities of the Special Public Prosecutor, or whether there is a difference in the reporting of the same activity of the above mentioned Public Prosecutor?

In our research, we are guided by basic research hypothesis that the Republic of Macedonia, despite increased political culture and higher level of democracy in the country, the media are faced with the problem of different reporting for the same activity of a state institution, in this case the Special Prosecutor's Office, depending of the closeness of the media with the Government or the opposition.

The research will apply the method of content analysis of texts and articles in the print media, electronic media and internet portals for the activities of the Special Public Prosecutor in the period 01.04.-31.05.2016 year.

Keywords: *media, public prosecutor, informing.*

²Official Gazette of RM no. 159 of 09.15.2015 year

Вовед

Со донесувањето на Законот за јавно обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите, во Собранието на Република Македонија и објавувањето во Службен Весник на РМ бр.159 од 15.09.2015 година, практично се формира ново Јавно обвинителство на територијата на Република Македонија со целосна независност од Јавното обвинителство на Република Македонија, а за својата работа согласно законот ќе одговоара пред Советот на Јавните обвинители и Собранието на Република Македонија. Ова јавно обвинителство претставува самостоен орган кој ќе ги гони сторителите на кривичните дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на неовластеното следење на комуникациите и тоа на сите комуникации извршени во периодот помеѓу 2008 година и 2015 година вклучително и на аудио снимки и транскрипти поднесени во Јавното обвинителство на Република Македонија.

Со тоа практично се решава еден од клучните проблеми на политичката криза во Република Македонија, а која започна со објавување на незаконски прислушкување на телефонските разговори на функционерите во Владата. Формирањето на ова јавно обвинителство беше резултат на политичкиот договор од Пржино кој беше склучен помеѓу лидерите на четирите најголеми политички партии. Ова јавно обвинителство или познато како Специјално јавно обвинителство својот кадар на обвинители го зема од редот на постојните јавни обвинители од Јавните обвинителства ширум територијата на државата, додека пак како стручна служба се вработија вработени од редот на полицијата, судовите и јавнообвинителската администрација, токму поради тоа се јави и потребата од донесување на закон за јавнообвинителска служба за потребите на ова јавно обвинителство. На 30.12.2015 година Собранието го изгласа Законот за Јавнообвинителска служба.³ Со тоа се овозможија сите предуслови за работа на ова јавно обвинителство во Република Македонија.

1. Ставови на медиумите кон СЈО

Откако Специјалното јавно обвинителство започна да ги отвора првите истраги и случаите во кои како осомничени за злоупотреби на своите функции се најдоа високи претставници на извршната власт, провладините телевизии кон активностите на оваа институција известуваа со одредена резерва и доза

³Службен весник на РМ бр. 2/15.

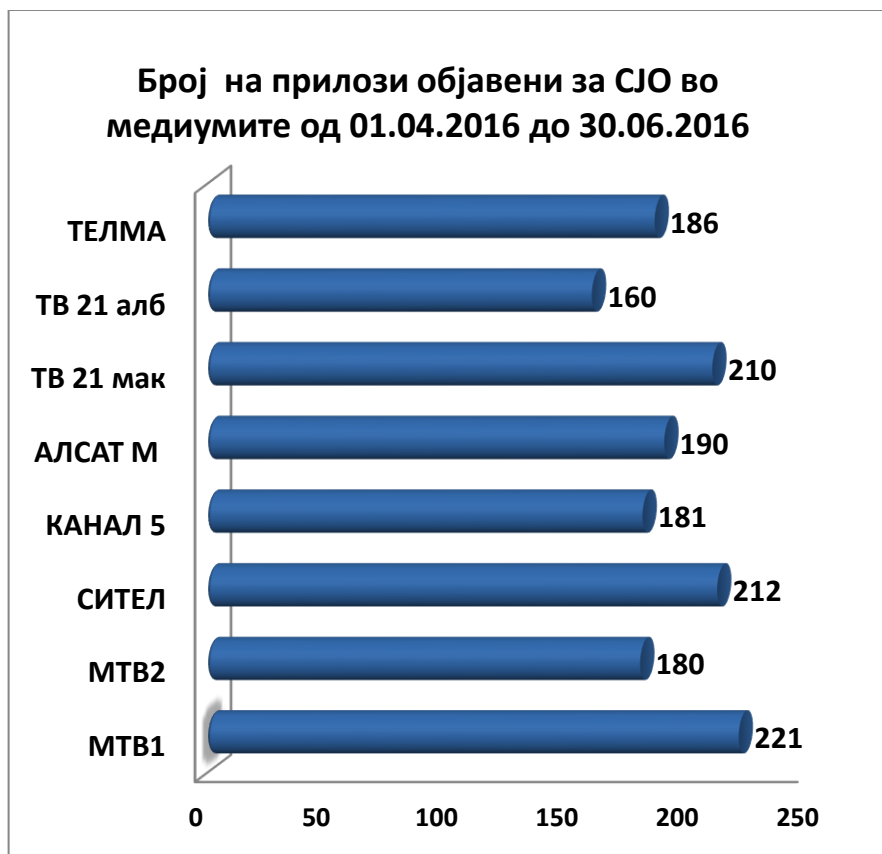
на критика. Во периодот што е предмет на наша анализа одредени медиуми известуваа за работата на обвинителката поврзани со плаќање кирија од буџетот на обвинителството за да живее и да работи во Скопје, како и за нејзиното барање на државно земјоделско земјиште.

Во продолжение графички ги прикажуваме податоците на објавените прилози на телевизиите во РМ за активностите на СЈО во периодот 01.04.-30.06.2016 година.

Број на прилози за активностите на СЈО
во електронските медиумите (ТВ)

Врз основа на горенаведените податоци можеме да констатираме дека најмногу новинарски прилози за работата на СЈО биле објавени во MTV1 (Јавниот радиодифузен сервис) со 221 прилози, потоа следува ТВ Сител со 212 прилози, а на трето место е ТВ 21. Содржински прилозите се однесуваа на разни тематски прашања, меѓу кои значаен број на прилози се однесуваа на критика врз работата на СЈО, со забелешка дека тоа работи по диктат на опозицијата. Притоа, беа пренесувани и мислења на експерти во врска со функционирањето на СЈО.

2. Настани за кои се известуваше во вестите

2.1 Специјално јавно обвинителство

Во фокусот на интересот на медиумите во централните информативни емисии (вестите) беа истрагите што ги води Специјалното јавно обвинителство (164 прилози). Се известуваше за случаите што ги отвори ова обвинителство (Транспортер, за превозот на ученици во Битола, ТНТ, за уривањето на деловниот објект „Космос“). Известувањето за СЈО е еклатантен пример за поларизацијата на медиумите, во која медиумите пренесуваа сосема спротивставени информации. Ова најмногу се однесуваше на прилозите во врска со смртта на аболицираниот сведок Коста Крпач.

Во периодот од (16 - 22 април) беа емитувани 58 прилози за Специјалното јавно обвинителство, во кои претежно се следеше развојот на случајот во врска со превозот на ученици во Битола (Транспортер), односно одлуките на судот по барањата од обвинителите да им се определи притвор на осомничените, потоа нивното префрлање во домашен притвор итн. Во последните два дена од периодот беше актуелен и новиот случај што го отвори СЈО, наречен ТНТ, во врска со уривањето на градежниот комплекс “Космос” во 2011 година. Генерално, сите медиуми известуваа неутрално и непристрасно околу работата на СЈО во овој период, пренесувајќи ги ставовите на сите инволвирани страни (обвинителството, позицијата, опозицијата). Дел од телевизиите како на пример Алсат М и 24 Вести, пак, емитуваа и кратки разговори со инвеститорот, пренесувајќи ги неговите ставови во врска со новоотворениот предмет.

Во периодот од (23 - 28 април), работата на СЈО се следеше најмногу преку известувањето за случајот со смртта на Коста Крпач (60 прилози). Телевизиите како Сител, Канал 5, Алфа, ТВ Нова ја промовираа и тезата дека тој бил „жртва“ на притисоците од СЈО (Сител, 27 април „Самоубиство во Скопје- пукал во комбе, па се застрелал, мислел дека го следат и снимаат од СЈО“, ТВ Нова 28 април „Дали Коста Крпач бил жртва на тортура од Специјалното јавно обвинителство?“), додека останатите телевизиите (Телма, 24 Вести, ТВ21, Алсат М) се повикуваа на соопштението на СЈО дека имале сознанија дека личноста била под сериозни притисоци откако се појавила како сведок во еден од случаите што ги отворила оваа институција). МТВ1 за случајот ги пренесе ставовите на МВР и на СЈО. Во периодот од (2 - 30 мај), работата на ова обвинителство се опсервираше генерално преку два случаја: смртта на уметникот и бизнисмен Коста Крпач (аболицирано лице од претседателот), и случајот „Транспортер“ во кој е обвинет градоначалникот на Битола (вкупно 63 прилози). Телевизиите со провладина уредувачка политика известуваа дека Крпач се самоубил поради притисоци од СЈО (Канал 5, 5 мај: „Начинот на работата на специјалните обвинители деновиве стана проблематичен и во случајот со Коста Крпач, кој изврши самоубиство во својот стан во Скопје“), додека другите известуваа дека причините за смртта се се` уште нејасни. Исто така, беше пренесена и информацијата дека се бара замрзнување на имотот на градоначалникот на општина Битола.

3. Актуено-информативни емисии

Во набљудуваниот период, предмет на анализа беа вкупно 72 емитувани изданија на 11 различни емисии кои се емитуваат на телевизиите на национално ниво. Од нив, предмет на подлабока анализа беа само оние емисии во коишто беше воочен говор на омраза и дискриминачки и негативен говор, како и експлицитно и континуирано кршење на членот 14 на Кодексот на новинарите во кој се вели дека новинарот мора да обезбеди професионална дистанца од политичките субјекти.

3.1. Емисија „Јади бурек“ - ТВ Сител 3

Во периодот од 15 април до 6 мај 2016 анализирани се 11 изданија на емисијата „Јади Бурек“. Во поголем дел од изданијата се застапени политички теми најчесто преку преглед на печатот и јавувања на гледачи и поради содржината на дискусијата и односот на водителот. Забележливо беше тоа што во пет емисии гостите наместо да бидат во студиото, дел од учесниците во емисијата беа вклучувани телефонски. Во две емисии во кои се дискутираше околу аболицијата и уставноста на Специјалното јавно обвинителство телефонски беа вклучени професори од Правен факултет во Скопје (експерти), а во две емисии гостуваа лица од други професи.

Во однос на аболицијата на Иванов, водителот во повеќе случаи потенцираше дека лидерот на владејачката партија побарал да се повлече истата, додека лидерот на опозицијата не побарал повлекување кога бил аболициран од поранешниот претседател на државата, за да подоцна и тој јавно побарал да биде повлечена неговата аболиција.

3.2. Емисија „Миленко лејт најт шоу“ - ТВ Канал 5

Во набљудуваниот период анализирани се четири (4) изданија на емисијата „Миленко Лејт најт шоу“. Сите четири емисии обработуваа теми од внатрешнополитичкиот живот на Република Македонија, како и со одредени аспекти на меѓународната актуелна геополитика и нејзиното влијание на домашната политичка сцена. Како соговорници во емисиите главно беа личности од земјава, претставени или како аналитичари или како добри познавачи на состојбите и областа за која станува збор. Во сите четири емисии беа упатени сериозни критики кон личностите од опозицијата, кои со нивното однесување ја дестабилизираат државата.

Една од емисиите се занимаваше со аболицијата од претседателот Ѓорге Иванов и нејзините импликации врз актуелната политичка криза и во неа главната теза која се обработуваше беше онаа за спрегата на (опозицијата) со недефинирани сили однадвор, со цел симнување од власт на демократски избраната политичка гарнитура заради остварување на пошироки геостратешки агенди.

4. Следењето на медиумските содржини

Во прилог има детална анализа од следењето на медиумските содржини преку Механизмот за набљудување и реакција за период (01 април - 30 мај 2016)

4.1. Македонска телевизија – Прв сервис

Прв период (01 – 22 април 2016)

МТВ 1 во наведениот период од 01 до 22 април објави вкупно 91 прилог за актуелните политички настани. Најголем број од прилозите се за: политичката криза и предвремените парламентарни избори (24 прилози), за владините проекти (12 прилози), за протестите (11 прилози), за аболицијата од претседателот Иванов (8 прилози), за работата на СЈО (6 прилози), а активностите на опозицијата (4 прилози), за суспендирањето на одлуките на министрите од опозицијата (2 прилози); за состојбата со бегалците (2 прилози), за медиумите (2 прилози), и други теми.

Втор период (23 – 28 април 2016)

МТВ 1 во период од 23 до 28 април објави вкупно 75 прилози во врска со актуелните политички настани. Најголем број од прилозите се за: предвремените избори (20 прилози), владините проекти (11 прилози), протестите (6 прилози), СЈО и случајот Крпач (6 прилози), активностите на опозицијата (3 прилози), влијанието на кризата врз економската состојба (2 прилози), аболицијата на претседателот Иванов (1 прилог) и други теми. Во 14 прилози забележан е позитивен однос кон Владата, а во помал обем кон владејачката партија.

Трет период (2 – 30 мај 2016)

Во период од 2 до 30 мај, во централните вести на МТВ1 објавени се вкупно 55 прилози за политички актери и актуелни политички настани. Најмногу од прилозите беа на тема предверемни избори и политичката криза

(17 прилози), протестите и контрасобирите (10 прилози), влијанието на политичката криза врз економијата (4 прилози), владините проекти и инвестиции (3 прилози), активности на опозицијата (3 прилози), аболицијата од претседателот Иванов (2 прилози), работата на СЈО и случајот Крпач (2 прилози), за медиумите еден прилог и други актуелни теми. Во пет прилози е забележан позитивен однос кон Владата и владините функционери, нема ниту еден прилог со демонизирачки став кон некој субјект.

4.2. Македонска телевизија – Втор сервис

Прв период (01 – 22 април 2016)

На вториот канал од МТВ беа емитувани 70 прилози за политичките субјекти, од кои 31 прилог се за протестите против аболицијата, седум за изборите, шест за Специјалното јавно обвинителство, пет прилози за медиумите, и за други теми. Беа емитувани седум прилози за активностите на најголемата албанска партија, како и два позитивни и еден критички прилог за Владата. Имаше информации и за Специјалното јавно обвинителство за веќе отворените случаи (20 април: „Случај Транспортер, притвор за секретарот на општина Битола“), како и за новотворените (21 април: „Случај ТНТ, објектот Космос е урнат незаконски“), но и за проблемите со кои се соочува обвинителството (21 април: „Фетаи: ни се закануваат со семејствата, но нема да застанеме“).

Втор период (23 – 28 април 2016)

МТВ2 во вестите во анализираниот период објави вкупно 55 прилози за политичката состојба. Најмногу од нив се за аболицијата (13 прилози), за протестите (шест прилози), за изборите (10 прилози), за активностите на СЈО (четири прилози) и за медиумите (4 прилози). Во четири (4) прилози се третираат теми од интерес на албанската заедница, од кои два прилози се со фаворизирачки однос кон најголемата албанска партија. Во четири прилози се изнесуваат ставовите на опозицијата за критички за власта. Во врска со работата на СЈО се пренесуваат нападите од владејачката партија кон СЈО дека е политички ориентирана и дека носи селективни одлуки“, и реакцијата “опозицијата, одговара: на премиерот му пречат независни институции“ (23 април).

4.3. Сител

Прв период (01 – 22 април 2016)

Во известувачкиот период од 01 до 22 април 2016 година на ТВ Сител се објавени вкупно 75 прилози кои се однесуваат на политичките актери, случувања или состојби. Најмногу внимание телевизијата им посвети на: политичката криза и изборите (21 прилог), на протестите (18 прилози), на новите мерки и проекти на Владата и локалните институции раководени од владеачката партија (7 прилози), Аболицијата од претседателот Иванов (6 прилози), промотивните и другите активности на лидерот на владеачката партија (5 прилози), работата на Специјалното јавно обвинителство (3 прилози), суспендирањето на одлуките на министрите од опозицијата (2 прилози), за активностите на опозицијата и за бегалската криза по еден прилог и други теми. Во најголем број известувања за овие теми телевизијата изразуваше позитивен и фаворизирачки однос кон владеачката партија, и негативен однос кон најголемата опозициона партија, а во анализираниот период и кон организаторите и учесниците во граѓанските протести против одлуката за аболиција.

Втор период (23 – 28 април 2016)

Во анализираниот период Сител објави 67 прилози за актуелните политички случувања и политичките субјекти. Најзастапени теми беа предвремените парламентарни избори (17 прилози), проектите на Владата (11 прилози), протестите (8 прилози), активностите на лидерот на владеачката партија (5 прилози), Специјалното јавно обвинителство и смртта на Коста Крпач (3 прилози), аболицијата на претседателот Иванов (3 прилози), тезите за федерализација на државата (2 прилога), активностите на опозицијата (2 прилога), тезите за економски проблеми поради политичката криза (1 прилози) и други теми. Во најголем дел (23 информации) во известувањата на овие теми е забележан фаворизирачки однос кон владеачката партија и кон здружението ГДОМ, и негативен однос (19 прилози) кон најголемата опозициона партија, СЈО, фондацијата Сорос. Во наведениот период во информирањето се забележува присутност на прилозите за смртта на Коста Крпач, при што СЈО е прикажано како продолжена рака на СДСМ (23 април), и директно се посочува на оваа институција како причина за смртта (27 април „Самоубиство во Скопје- пукал во комбе, па се застрелал , мислел дека го следат и снимаат од СЈО“).

Трет период (2 – 30 мај 2016)

Во наведениот период ТВ Сител во централниот Дневник објави вкупно 70 прилози на теми за политичките актери и случувања. Најголем фокус имаше на: предвремените парламентарни избори (20 прилози), на владините проекти и инвестиции (11 прилози), на протестите и контрасобирите (6 прилози), на активностите на опозицијата (4 прилози), на работата на СЈО и случајот Крпач (3 прилози), промоциите на лидерот на владеачката партија (3 прилози), и за аболицијата (1 прилог), за медиумите (1 прилог) и за кризата и економијата 1 прилог. Во 14 прилози има нагласено пофално и фаворизирачко известување за владеачката партија, како и за активностите на здружението ГДОМ, додека во 21 прилог нагласено негативно, демонизирачки се информира за опозиционата партија, СЈО, демонстрантите против аболицијата на Иванов и за министерот за внатрешни работи Оливер Спасовски од редот на опозицијата.

Коментари и оценки во вестите: Опозицијата (опозициската партија и нејзиниот лидер) и СЈО остануваат главен таргет со негативни прилози (3 мај „Политичките аналитичари постојано предупредуваа дека политичката криза во Македонија може да прерасне и во безбедносен ризик за државата, поради несериозниот однос на опозицијата“.

4 мај „Курир: Лицемерие на опозициската партија, наутро се поклонуваат, навечер ги фарбаат спомениците“). Негативниот однос кон СЈО и обвинителите е експлицитен со тоа што новинарите изразуваат отворен став против, бидејќи со неговото формирање е прекршен законот и „еве ги последиците“ (2 мај случај Крпач), и дека „после се, беше само прашање на ден кога ќе се појават жртви на Специјалното јавно обвинителство, прашање е дали ова ќе биде и последната жртва“ (2 мај анализа/коментар).

7 мај „Страниците од Брисел го чести ЗНМ и претседателот Селмани со нови 200.000 евра, за другите ништо“, 5 мај „СЈО молчи дали пријавило закани врз сведокот Крпач – Дневник).

Примери на фаворизирање аудиовизуелни содржини: (2 мај најава/коментар) во кои се потенцира неуставноста на СЈО.

4.4. Телма

Телма во овој период од 01 до 22 април објави вкупно 76 прилози за настани на актуелни политички теми. Најголем број од прилозите оваа телевизија во вестите се за: протестите (26 прилози), политичката криза и изборите (17 прилози), аболицијата и реакциите (8 прилози), работата на СЈО (5 прилози), суспендирањето на одлуките на министрите од опозицијата (2), медиумите (1 прилог) и други теми. Во ниту еден од емитуваните прилози и најавите нема изразен новинарски став, а известувањето е неутрално, критички и аргументирано. На индиректен начин преку известувањето за другите настани се споменуваше и активноста на СЈО.

4.5. ТВ 21 (на македонски јазик)

ТВ 21 во вестите на македонски јазик во периодот од 01 до 22 април објави вкупно 102 прилози за политичките настани. Најголем број прилози се објавени за: изборите и политичката криза (23 прилози), за протестите (21 прилог), за аболицијата (14 прилози), за суспендирањето на одлуките на министрите од опозицијата (3 прилози), за работата на СЈО (3 прилози), за владини проекти (2 прилози), за активностите на опозицијата (2 прилози), за односите помеѓу Грција- Македонија (3 прилози), за медиумите (1 прилог) и други теми. Во два прилози кои се однесуваат на активности на владини функционери има позитивен тон на известување.

Втор период (23 – 28 април 2016)

ТВ 21 во вестите на македонски јазик во периодот од 23 до 28 април објави вкупно 88 прилози за политички настани. Најзастапени беа темите во врска со предвремените избори (17 прилози), протестите (11 прилози), аболицијата од претседателот Иванов (5 прилози), најавите за можни санкции поради политичката криза (3 прилози), Специјалното јавно обвинителство заедно со случајот Крпач (3 прилози), за активностите на опозицијата (3 прилози), проектите на Владата (2 прилози), ситуацијата со бегалците (2 прилози) и други теми. Во ниту еден од прилозите нема изразен став на новинарот.

4.6. ТВ 21 (вести на албански јазик)

Прва недела (01 – 22 април 2016)

Телевизијата во известувачкиот период емитуваше 84 прилози во врска со политички теми и субјекти. За протестите е емитуван 21 прилог, 14 прилози за аболицијата и 5 за други аспекти од политичката криза, потоа 14 прилози за предвремените избори, 4 прилози за активностите на Специјалното јавно обвинителство и 6 прилози за теми од интерес на Албанците. Во врска со активностите на СЈО, во вестите беа пренесени информации за уривањето на објектот Космос.

Трет период (2 – 30 мај 2016)

Телевизијата во известувачкиот период во вестите на албански јазик емитуваше 76 прилози во врска со политички субјекти, процеси или состојби. Најзастапени беа темите поврзани со аболицијата од претседателот Иванов (15 прилози), потоа протестите (13 прилози), економските последици од кризата (6 прилози), изборите (6 прилози), Специјалното јавно обвинителство (4 прилози), медиумите (4 прилози) и други теми. Беа емитувани 9 прилози со посебен албански етнички фокус, а седум прилози имаа критички став кон Владата.

4.7. АЛСАТ М (вести на албански јазик)

Прв период (01 – 22 април 2016)

Телевизијата Алсат М во вестите на албански јазик објави 91 прилог поврзани со политичките партии и политичките состојби. Најмногу се известуваше за протестите на улиците (26 прилози), како и за другите случувања и реакции поврзани со аболицијата од претседателот Иванов (18 прилози), потоа се емитуваа 10 прилози за изборите, 8 прилози за Специјалното јавно обвинителство и 3 прилози за медиумите. Седум прилози се емитуваа за теми од интерес на Албанците. Проследени се и активностите на Специјалното јавно обвинителство.

Втор период (23 – 28 април 2016)

Во овој период во вестите беа објавени вкупно 74 прилози кои се однесуваат на политички субјекти и настани. За аболицијата имаше 11 прилози, за протестите против аболицијата има 11 прилози, за економските последици од кризата и најавените санкции има 11 прилози и уште 11 прилози

има за избори. За СЈО има 6 прилози, за медиуми има 4 прилози, критички за Влада има 3 прилози, како и 7 прилози на теми од интерес на Албанците. Во овој период се емитуваат вести за работата на СЈО во кои се пренесуваат меѓусебните обвинувања на партиите.

Трет период (2 – 30 мај 2016)

Телевизијата во известувачкиот период емитуваше 62 прилози во врска со политичките субјекти, процеси или состојби. Доминираат протестите (14 прилози), за политичката криза (9 прилози), аболуцијата од претседателот Иванов (7 прилози), предвремените избори (7 прилози), економските последици од кризата (5 прилози), Специјалното јавно обвинителство (5 прилози), медиумите (2 прилога) и други теми. Во најголем дел од известувањето за овие теми телевизијата има неутрален или критички однос кон состојбите.

5. Следење на работата на СЈО во сите медиуми од 01.06.2016 до 30.06.2016

Во периодот од 01.06. - 30.06.2016 година работата на Специјалното јавно обвинителство се следеше и информативни емисии дневни весници постојано беше присутна веста за ова Јавно обвинителство со оглед на фактот што имавме секојдневно протести на опозицијата претставена преку разни невладини граѓански организации. Низ призмата на бројките можеме да кажеме дека во целиот овој мониториран период не претстанаа нападите и контранападите како во провладините медиуми така и во опозициските медиуми, па така имаме вкупно 432 прилози во сите медиуми, каде се говори за работата на ова јавно обвинителство.

6. Следење на печатените медиуми

Настаните и одлуките на СЈО беа исто така актуелни и во печатените весници како што се Утрински Весник, Вест, Дневник, Слободен Печат. Во сите овие весници Јавното обвинителство беше застапено со доста многу статии во временскиот период од 01.04.2016 до 01.06.16. Во прилог се дел од насловите кои беа дел од овие весници и се разбира најчитаните статии.

6.1. Утрински Весник

Април:

02.04.2016, Специјалното обвинителство го обжали решението за куќен притвор на Горан Груевски

Специјалното обвинителство го обжали решението за куќен притвор на Горан Груевски. Специјалното јавно обвинителство денеска информира дека е...

14.04.2016, „Транспортер“ нова истрага на СЈО за превозот на ученици во Битола

„Транспортер“ нова истрага на СЈО за превозот на ученици во Битола. Специјалното јавно обвинителство денеска на прес-конференција најави нова...

18.04.2016, СЈО го бомбардира со писма Иванов, непостоечки кривични дела. Гордана Дувњак Специјалното обвинителство деновиве е во интензивна преписка со претседателот на државата Ѓорге Иванов околу...

21.04.2016, Груевски - СЈО стана институција под целосна контрола на СДСМ

во реакцијата на денешната прес-конференција на Специјалното јавно обвинителство. Според Груевски, доволно е само да се види реториката на прес...

21.04.2016, Специјалното обвинителство отвори истрага за уривањето на „Космос“

Специјалното обвинителство отвори истрага за уривањето на „Космос“. Во предистражната постапка „ГНТ“ осомничени се четири лица за кои од судот се...

Мај:

03.05.2016, Обвинителство бара нови докази за Коста Крпач

Обвинителство бара нови докази за Коста Крпач. Основно јавно обвинителство Скопје вчера достави барања до три институции за информации потребни...

05.05.2016, Орав - Институциите треба да му помогнат на СЈО

Иванов за помилување ги поткопува овие напори. „Во однос на тоа сите државни институции треба да му помогнат на Специјалното јавно обвинителство (СЈО) .

6.2. Статии за Специјалното Јавно Обвинителство во други дневни печати

Под надзор на странски амбасадори, СЈО најави нова истрага

Дневник - 15.04.2016

Повеќе странски амбасадори присуствуваа на вчерашната прес-конференција на која специјалните јавни обвинители објавија нова истрага поврзана за договорите за превоз на ученици на подрачјето на општина Битола.

Јанева отвори нов случај „Транспортер“

Утрински - 15.04.2016

Гордана Дувњак „Ние сме тука и работиме. Верувам дека правдата ќе победи“. Ваква порака вчера испрати до јавноста специјалната обвинителка Катица Јанева, како одговор на амнестијата што ја даде претседателот на државата Ѓорге Иванов за сите ...

СЈО: Точно е дека адвокати на власта бараа да затвориме предмети против осомничени функционери

Фокус - 21.05.2016

Адвокатите на аболицираните функционери на ВМРО ДПМНЕ поднеле барања до СЈО да се затворат постапките против Груевски, Јанкуловска, Јанакиевски, Протугер и останати претставници на власта. Од Специјалното јавно обвинителство за Мета потврдиле дека до ...

Јавни обвинители го тужат шефот Марко Зврлевски

Фактор - 01.06.2016

Јавен обвинител го тужел Јавното обвинителство на Република Македонија, со кое раководи Марко Зврлевски , оти не му исплаќало надоместок за дежурство и го добил судскиот спор. На тужителот му биле исплатени 355.000 денари или 5.700 евра.

Заклучоци

Во период што е предмет на нашата анализа можевме да забележиме дека медиумите во РМ посветувале големо внимание за информирањето на работата на СЈО. Исто така, медиумите, зависно од сопствената уредувачка политика, за СЈО известуваа различно, а во одредени моменти имаа и спротивставени ставови. Ова, пред се се должи на разликата во уредувачката политика на самите медиуми. Ваквите спротивставени ставови на медиумите за работата на СЈО во јавноста создаваше две вистини, кои граѓаните си ја толкуваа на свој начин, зависно од сопствените политичките убедувања. Во контекст на заклучокот, даваме графички приказ за бројот на прилозите во електронските медиуми (ТВ на државно ниво) во периодот 01.04.-30.06.2016 година од кои можеме да извлечеме одредени констатации и индиции.

Во периодот 01.04.-30.06.2016 година телевизиите и печатените медиуми објавиле вкупно 1440 информативни содржини кои имплицитно се однесувале на активностите на СЈО, од кои само 432 информативни содржини експлицитно се однесувале на СЈО, при што 275 биле во негативен контекст, а 157 во позитивен контекст. Исто така, од анализата на содржините на емитувани информативни содржини во електронските медиуми, како и текстовите во печатените медиуми од различни новинарски жанрови, можевме да забележиме дека стручната (експертската) јавност е поделена во однос на функционирањето на Специјалното јавно обвинителство (СЈО) од два аспекти. Првиот е дека основањето на СЈО е неуставно, бидејќи

наведеното обвинителство не е уставна категорија. Вториот е дека СЈО за едни експерти е во функција на една политичка партија, односно дека истото работи под диктат на опозицијата и на одредени меѓународни структури. Исто така, можеме за заклучиме дека на специјалното јавно обвинителство му е потребно уште многу време да ги заврши обемните истраги, односно да го оправда своето постоење во јавноста, и да излезе со обвинителни акти против извршителите на кривични дела, дотогаш многумина ќе го поставува прашањето за оправданоста на постоењето на ова специјално јавно обвинителство.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

Закон за специјалното јавно обвинителство за гонење на кривичните дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникацијата (Сл. Весник на РМ бр. 159/15).

Користени податоци од интернет порталите на електронските медиуми

Следење на телевизиите со национална концесија

Вест, 01.04.-30.06.2016

Дневник, 01.04.-30.06.2016

Утрински весник, 01.04.-30.06.2016

Слободен печат, 01.04.-30.06.2016

Користена веб страната на Facebook на Специјалното јавно обвинителство

Интернет портали кои објавуваат информации за работењето на СЈО

Користени податоци од веб порталот на ТВ Сител,

Веб портал на ТВ Канал 5

Користени податоци од веб порталот на ТВ Алфа, ТВ Алсат, ТВ Нова, ТВ21

Користени податоци од веб порталот на ТВ Телма,

ТВ 21 на македонски и англиски

Фокус

ГОВОР НА ОМРАЗА НА СОЦИЈАЛНИТЕ МЕДИУМИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Дејан Маролов

Доц. д-р, Правен факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, Македонија

e-mail: dejan.marolov@ugd.edu.mk

Страшко Стојановски

Проф. д-р, Правен факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, Македонија

e-mail: strasko.stojanovski@ugd.edu.mk

Апстракт

Овој труд се базира на истражување спроведено на Правниот факултет во Штип во периодот 2015/16 година. Говорот на омраза како општествен феномен има повеќе димензии. Од правен аспект, тешко е да се определи разграничувањето помеѓу говорот на омраза и слободата на изразување. Од аспект на социјалната интеракција и инклузија, може да се забележи влијанието на повеќе категории врз говорот на омраза врз база на меѓуетничките односи и политичката мобилизација. Екстремната и континуирана манифестација на говорот на омраза може да предизвика криминал од омраза, за кој може да се најдат примери во Република Македонија од последните неколку години. Оттука, неопходна е регулација на интернет просторот за намалување на нивото на говор на омраза, а истото не може да биде само предмет на саморегулација на различните социјални медиуми, но истовремено мора да се внимава на задржување на слободата на говор на највисоко ниво.

Клучни зборови: *говор на омраза, социјални медиуми, слобода на изразување, Македонија, криминал од омраза.*

HATE SPEECH ON SOCIAL MEDIA IN REPUBLIC OF MACEDONIA

Dejan Marolov

Assistant professor, Faculty of Law, Goce Delchev University in Shtip, Macedonia

e-mail: dejan.marolov@ugd.edu.mk

Strashko Stojanovski

Associate professor, Faculty of Law, Goce Delchev University in Shtip, Macedonia

e-mail: strasko.stojanovski@ugd.edu.mk

Abstract

This paper is based on research conducted on Faculty of Law in Shtip in the period 2015/2016. Hate speech as social phenomenon has multiply dimensions. From aspect of legal point of view, we cannot determine the borderline between hate speech and freedom of expression. From point of view of social interaction and inclusion, we can notice the influence of different categories of hate speech on interethnic relations and political mobilization. The extreme and continues manifestation of hate speech can cause hate crime, of which we can find examples in Republic of Macedonia in the last few years. So, the regulation of internet space and social networks is necessity for decreeing the level of hate speech, which cannot be open just to selfregulation of the very social media, but in the same time we have to keep the freedom of expression of the highest level.

Keywords: *hate speech, social media, freedom of expression, Macedonia, hate crime.*

Вовед: Методологија на истражувањето

Истражување кое е реализирано во рамките на Центарот за правно-политички истражувања, на Правниот факултет, при Универзитетот „Гоце Делчев“- Штип. Истражувањето се однесува на „Говор на омраза на Интернет“. Во рамките на истражувањето се реализирани две работилници: 1. Работилница за запознавање на основните поими на Дискриминација, говор на омраза и криминал од омраза и 2. Методолошка работилница за изработка на истражувањето. Истражувањето е во финална фаза на прибирање и обработка на податоците спроведени од група на студенти на Правниот факултет во Штип, под менторство на доц. д-р Страшко Стојановски.

На 21 Април 2015 година, се одржа методолошка работилница, која ја реализира доц. д-р Страшко Стојановски. Во оваа прилика студентите на Правниот факултет се запознаа со дел од основните методолошки постулати на научно истражување. Исто така, дел од студентите поделени во тимови се насочуваат кон истражување за Говорот на омраза на Интернет (Facebook, You Tube, Twitter, Форуми и сл.).

Притоа студентите Никола Лазаревски и Розета Јованова истражуваат за Говорот на омраза на facebook. Покрај фејзбук страниците на случајно одбрани лични страници, фокусот ќе биде ставен и на специјални страници креирани со цел за ширење на говор на омраза, навивачки групи, јавни личности, медиуми и сл. Студентите Александар Стоилов и Марина Карова се фокусирани на истражување на говорот на омраза на twitter социјалната мрежа. Студентите Андреј Митевски и Верица Георгиева своето истражување за присуството на говор на омраза на интернет го имаат насочено кон Форумите, како место за дискусии. Студентите Антонио Стоилов и Мартин Мартин Велинов истражуваат за говор на омраза на youtube.

Резултати од истражувањето

Во рамките на спроведеното истражување беа опфатени повеќе медиуми кои се темелат на пласирање на информации преку интернет. Притоа, од фокусот на истражувањето се исклучени мас медиумите (ТВ станици, весници и радија), но бидејќи од истите информациите се десеминираат во рамките на социјалните мрежи (twitter, facebook и you tube), информациите кои потекнуваат од нив можат да генерираат или да поттикнат говор на омраза која се шири преку индивидуалните профили или колективните мрежи.

Кога се зборува за видот и карактерот на говорот на омраза, можеме да лоцираме неколку категории. Притоа може да се зборува за говор на омраза втемелен на религиска основа, етно-национална (националистички) основа, расна основа, политичка припадност, сексуална ориентација, професионална ориентација, но и нов вид на говор на омраза кој се јавува во однос на бегалците од блискиот и средниот исток, кој се темели на економски, расни, национални и други претпоставки.

За социјалната мрежа Twitter се има впечаток дека говорот на омраза не е во фокусот на нејзините корисници (зборувам за македонски твитерци) и најчесто говорот на омраза кој се појавува е во некоја завиена форма и е индирктен или нема користење на директно навредливи зборови и вулгаризми (во најчест случај, постојат исклучоци). Она што мора да се нагласи за оваа социјална мрежа е тоа дека на неа најмногу се пишува за она што во дадениот момент е актуелно а често некоја сосема споредна (или воопшто незабележлива) работа може да предизвика реакции на твитер заедницата а од самото тоа да се направи карактеристичен хумор. Една од работите која треба да се напомене е тоа дека оваа социјална мрежа им овозможува на нејзините корисници да бидат анонимни и ја прави најголемата разлика од останатите социјални мрежи со тоа што нејзините корисници под никнејмот кој го користат можат да пишуваат што сакаат без никој да знае кој се тие... а тоа овозможува поголема слобода на говор.

Оваа слобода овозможува да се твита за се и сешто но она што е забележливо е тоа дека кога има нешто актуелно се појавува на твитер и веднаш почнуваат сите да пишуваат за тоа, имајќи предвид дека во периодот кога се прави ова истражување најактуелна е политичката криза најмногу може да се забележи политички говор на омраза кој се однесува кон партиите (и навреди кон одредени личности од политиката.

Имајќи предвид дека медиумите се главни преносители на целата ситуацијаа тие се премногу често на мета на твитерциите, најчесто се препишува хумор и омаловажување на нивна сметка но не ретко тоа ја минува линијата и станува говор на омраза.

Во однос на етничките заедници кој живеат во Македонија забележително е дека твитер е социјална мрежа на која може да се забележи најмногу соживот и лесно е забележлива разликата помеѓу говорот на омраза (пример релација македонец-албанец) на некоја друга социјална мрежа и на твитер и почесто можат да се забележат пријателски твитови отколку твитови со говор на омраза.

Религиски говор на омраза на оваа социјална мрежа може да се забележи само во случај на некакви изјави на верски лидери соопштенија и слично но директно напаѓање кон туѓа религија е речиси и незабележително.

Говор на омраза помеѓу навивачки групи може да се забележи само во случај на некој актуелен настан на екипи но на твитер тоа го има многу малку доколку се земе периодот во кој се прави истражувањето дека не се случуваат некој посебни спортски настани овој вид на говор на омраза речиси и го нема.

Интересно е да се напомене дека кај многу примери на говор на омраза постои поклопување на неколку од основите. Од аспект на медиумите, мораме да напоменеме дека се избегнува говор на омраза на официјалните страни, без разлика дали се работи за медиуми, форуми, или дури и навивачки групи. Но, истите многу пати делуваат стимулативно истиот да се појави на индивидуалните профили на поединци, или пак како индивидуални ставови да биде пласиран на форумите или во коментари на одредени поставени содржини. Во оваа смисла, многу често говорот на омраза има поширока регионална димензија, особено во контекстот на регионот на Југоисточна Европа.

Карактеристично за секој вид на говор на омраза е дека постои јасна тенденција на групата која е предмет на истиот, како и повикување на насилство врз членовите на истата.

Говор на омраза на религиска основа

Во Република Македонија, како мултиконфесионална држава долго време во историјата е присутен говорот на омраза на религиска основа. Притоа, според типот на содржината јасно се забележува дека истата едновременно упатува на повеќе основи. Во прв ред, заедно со религиската припадност најчесто се добива и расна и национална конотација.

Во овој дел нудиме неколку примери за говор на омраза на религиска основа.

Многу често на фудбалските натпревари се поставуваат содржини кои предизвикуваат говор на омраза на интернет. Со самото пренесување на ваквите информации на медиумите се поттикнува говор на омраза, кој многу често потоа се пренесува низ социјалните мрежи и се експлоатира за политички цели. Во прилог нудиме две содржини со ваков карактер. Првата е врзана со натпис „Смрт за каури“, кој е напишан на стадионот во Тетово (види линк <http://ednimakedonci.blogspot.com/2013/08/blog-post.html>), а вториот за парола

на навивачка група на фудбалски клуб во Скопје (види линк <https://www.facebook.com/307749779261874/photos/a.307896525913866.67140.307749779261874/379238022113049/?type=1&theater>).

Се јавуваат многу коментари во кои одредена етничка група се поврзува со религиозната припадност, при што се дискредитира целата или дел од групата (види <http://forum.kajgana.com/threads/%D0%9F%D0%B5%D1%82-%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8-%D0%B7%D0%B0%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80-%D0%B7%D0%B0-%D1%83%D1%87%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE-%D0%B2%D0%BE-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B0-%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D1%98%D1%81%D0%BA%D0%B0.74764/>).

Конкретни настани, како што беа инцидентите на Кале, исто така предизвикуваат говор на омраза базиран на религиска основа. Ова е дотолку изразено, бидејќи конкретниот инцидент се однесува на иницијатива за градење на религиски објект.

Коментар: *„Море каури едни да ви ебам верата цркнете 25 милиони албанци против 1 милион каури ќе ве згазиме бре све ви ебам верата каурска да ви ебам, немај милост кон каур утенај све.“*

Или следниот коментар:

Коментар: *„Корен ви ебам муслимански бре“*

Постојат и facebook страници кои директно повикуваат на говор на омраза на религиска основа како „Смрт за Каури“ (види <https://www.facebook.com/smrt.kauri>; <https://www.facebook.com/shqiperi.smrtzakauri>), но мора да се напомене дека ваквите коментари исто така имаат и силна националистичка основа.

Говор на омраза на етно-национална (националистичка) и расна основа

Ваквиот тип на говор на омраза е најраширен не само во Република Македонија, туку и во поширокиот регион на Балканот. Причините треба да се бараат во зајакнувањето на Балканските национализми, кои го интензивираа своето присуство со распадот на еднопартиските системи во 90-те години од 20 век и многу често добиваат и силна политичка конотација.

Во прилог нудиме повеќе примери за говор на омраза на национална, етничка и расна основа. Така, многу чести се коментарите од типот:

Коментар 1: „СМРТ ЗА ШИПТАРИ!!! ЧИСТА ЧИСТА ЧИСТА МАКЕДОНИЈА!!!“

Коментар 2: „За 4-5 дена маме ќе им ебеме :)) Чиста Македонија <33“

Коментар 3: „Да ти ебам све шиптарско во фамилија све да гори, само смрт заслужувате ништо друго“

Или

<https://www.youtube.com/watch?v=jwX8HBT3F3U>

Коментар: „Вардар тече Шиптар умира!“

Коментар: „Па секогаш и секаде го јадат шиптариве цел живот ги тепаме како магариња...“

САМО МРТОВ ШИПТАР Е ДОБАР ШИПТАР !!!

Покрај експлицитните изјави, говорот на омраза на националистичка основа многу често е пропратен со постови во кои се промовираат големодржавните идеи, преку мапи, или пак се нагрдуваат националните симболи на противничкиот етнос или национална група. На пример:

Група на Facebook „Смрт за шиптари“: Во оваа група се застапени само слики со карактер на омраза и исмејување на Албанците односно „шиптарите“ и во главно лајкови т.е. допаѓања од Македонци.

Дел од сликите во самата група:

Или постојат слики на кои се велича големоалбанската национална идеја, со претстави на уништување на националните симболи на другите нации:

Мораме да нагласиме, дека покрај визуелниот ефект на сликите, многу често, особено на you tube можат да се најдат и аудио компилации со борбена содржина, документарни филмови, снимки од воени дејствија, воени паради, како и традиционална музика со националистичка или родољубива содржина, што силно влијае за појава и ширење на говорот на омраза на национална основа. Исто така, симболичката војна претставена преку културни и особено спортски настани, многу често се користи за ширење на говор на омраза и подгревање на национализмот. Иако во случајот на Македонија, ваквиот говор на омраза во најголем број од случаите е помеѓу македонската и албанската етничка заедница, се среќаваат и изјави кои се насочени против Српската, Бугарската, Грчката и други држави и националности. Мора да се спомене дека силни рефлексии имаат настаните кога се натпреваруваат некои од соседните земји. Подолу поместуваме неколку примери.

„ЦРКНЕТЕ ГРЦИ МАКЕДОНИЈА Е ВЕЧНА“
(https://www.youtube.com/watch?v=Y_nabrc4Hm8)

Силно влијание имаат манипулирањето со националните симболи и скандирањата на стадионите кои слободно се пренесуваат на you tube. Како класичен пример го наведуваме фудбалскиот натпревар помеѓу Србија и Албанија, кога во Србија со дрон беше спуштено знаме со „Голема Албанија“, по што следуваа скандирања „Уби, закољи, да шиптар не постоји!“ (види <https://www.youtube.com/watch?v=FjUXGmGwk8Y>).

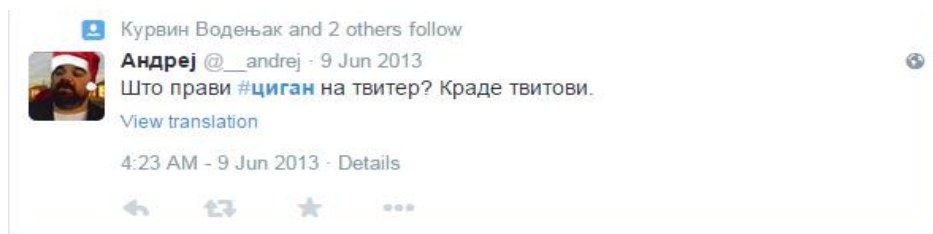
Особено на форумите постои вистински националистички натпревар во кој се шири говор на омраза помеѓу бугарски и македонски активисти (види http://forum.idividi.com.mk/forum_posts.asp?TID=9932). Притоа, многу често се пласираат историски содржини, но нивната интерпретација многу често значи и подгревање на национализмите. Ваквите содржини исто така се лесно достапни на интернет.

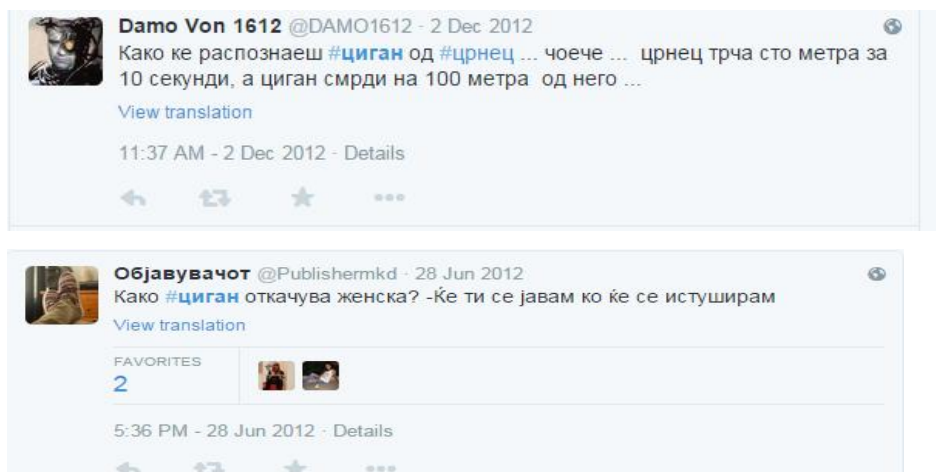
На you tube немаат никакви ограничувања содржини во кои се слушаат навивачки песни против другиот етнос. Така на пример можат да се сретнат содржини каде навивачката група „Комити“ извикува: „За Шиптари гасна комора!“ или „*Мртов шиптар, добар шиптар!*“ (види <https://www.youtube.com/watch?v=P4WnEfPRX6A>).

Омаловажувањето на македонската националност преку навивачки песни кои се присутни на натпреварите на албанските клубови во Македонија се исто така честа пракса. Како пример ја даваме навивачката група „Балисти“, чии содржини се исто така лесно достапни на you tube (види <https://www.youtube.com/watch?v=fm8x5fjwScM>).

Во делот на расната основа за говор на омраза, особено подложна е ромската етничка група, за која преку креирање на стереотипи се создаваат предуслови за дехуманизација на истата, односно за градење на слика на расно инфериорна група, што многу често е една од главните причини за насилство и омаловажување. Во овој контекст нудиме неколку примери:

Твитовите за припадниците од ромската заедница се објавуваат многу ретко и можат да имаат елементи на говор на омраза иако нивна цел е хумор. Најчесто се однесуваат за крадење, нехигена, лажење и слично. (<https://twitter.com/search?q=%23%D1%86%D0%B8%D0%B3%D0%B0%D0%BD&src=typd>).

Постојат дури и сајтови кои систематски и организирано пласираат содржини со расна конотација, а истите предизвикуваат говор на омраза. Така можат да се сретнат страници на кои можете да прочитате вицови за „црнци“ и „цигани“. Таква е страницата MKDwarez (види <http://mkdwarez.forumotion.com/t337-topic>), или vicoteka.mk (види <http://www.vicoteka.mk/vicovi/rasistichki/>).

Говор на омраза врз основа на политичката припадност

Говорот на омраза на политичка основа е многу чест, но многу е тешко да се екстрахира од личните дискредитации и објективните критики упатени на сметка на политичките партии и нивните претставници. Исто така и при овој тип на говор на омраза многу често се среќаваат преклопувања со верската, етничката и расната основа на говор на омраза. Многу често дисквалификациите, дискредитациите и навредите упатени кон политичките лидери се проектираат врз целиот политички субјект, неговите членови и симпатизери. Кампањите кои генерираат ваков тип на говор на омраза многу често се систематски организирани, а се со цел да се промовираат сопствените цели и дискредитира политичкиот противник. Особено во услови на интензивна политичка мобилизација (избори, пописи и сл.) политичкиот говор на омраза може да ескалира со насилство.

Во Република Македонија постојат многу примери на говор на омраза на политичка основа. Би сакале да ја напоменеме поделбата на т.н. „предавници“

и „патриоти“, која создава јаз не само меѓу членовите на политичките партии, туку и помеѓу поширокото граѓанство на Македонија. Исто така, подолу се поместени примери во кои, особено на твитер, преку користење на навредливи кратенки се дискредитираат неистомислениците. Ваквите навреди многу често се упатени кон Премиерот или Претседателот на Република Македонија, но истите се проектираат и врз партиските членства и симпатизерите. Конечната цел е дехуманизација и омаловажување, што е карактеристика и за сите претходно спомнати видови на говор на омраза. Синтагмата „Соросоиди“, која масовно се користи дури и во мас медиумите исто така иницира говор на омраза. Исто така забележлива е и дистрибуција на обработени фотографии, кои, исто така, иако се насочени кон политичките лидери, предизвикуваат говор на омраза од пошироки размери.

Подолу се поместени неколку примери на говор на омраза на политичка основа:

ТвитеротНаАнаФранк @box_kiki · Jun 29

Вчера еден #жмрo|вец ми кажа: де бе овие за тоа наркоманчето се потепаа (за Мартин Н.)
Чисто да си знаете кои се тие шо сеуште го сакаат #ж

[View translation](#)

3:06 AM · 29 Jun 2015 · Details

<https://twitter.com/search?q=%23%D0%96%D0%BC%D1%80%D0%BE&src=typd>).

Политички говор на омраза

Се однесува на политичка партија-индиректна форма

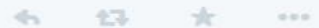

ivica @ivica1958 · Jun 21

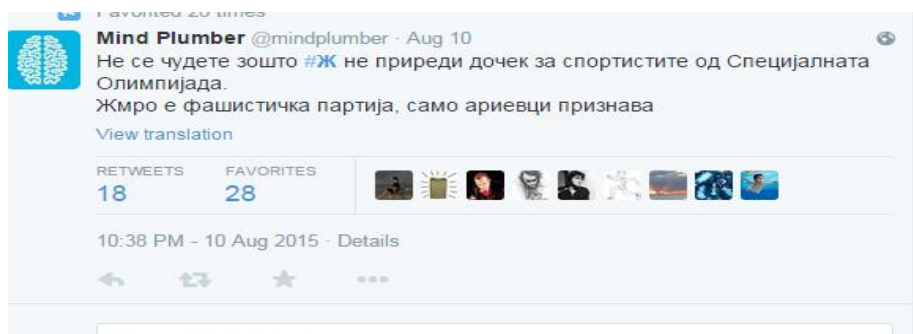
Комуњарите беа поштени, 1 партија и крај, #ЖМРО ко пичка се крие зад плурализам, #ЖМРО и неколку ситни партии = плурализам кој би го сакале

[View translation](#)

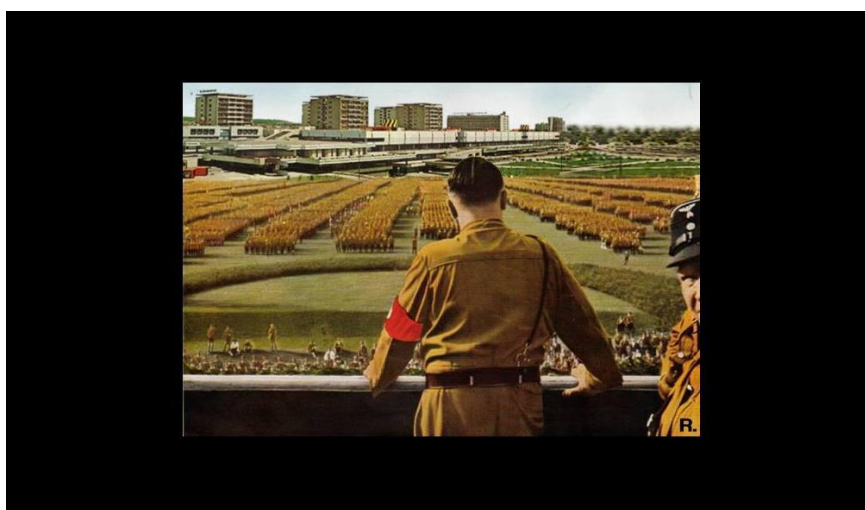
1:21 AM · 21 Jun 2015 · Details

Политички говор на омраза - Се однесува на политичка партија Директна форма

Исто така, многу често се користат илустрации, кои треба да ги симболизираат членовите на политичката партија симболички претставени во ликот на нивниот лидер. Иако индивидуалната навреда не претставува говор на омраза, поради поистоветувањето и проекцијата, ваквите илустрации упатуваат токму на колективитет (политичка партија), а со тоа и може да се класификуваат како говор на омраза. Во прилог нудиме неколку вакви илустративни примери:

Џондип @R_Johnny_ · May 17
Утре пред собрание...#ЖМРО

<https://www.facebook.com/setajbranko/photos/pb.122143557819.-2207520000.1439418897./10152575530102820/?type=3&theater>.

Говорот на омраза е силно присутен на порталите на кои се пласираат дневни информации, вести, анализи и слично. Вакви постови се среќаваат во колумните на неколку познати колумнисти како Мирка Велиновска и Миленко Неделковски, порталите кои ги води Саше Ивановски (Политико), порталите Куир, Либертас, Коза Ностра и др. Во прилог даваме неколку примери:

КУРИР: На соросоидите и опозиционерите сега ЕУ им е виновна
(<http://www.kurir.mk/makedonija/vesti/188101-Na-sorosoidite-i-opozicionerite-sega-EU-im-e-vinovna>).

КУРИР: Соросоидите и раководството на СДСМ, алатки за рушење на државните позиции
(<http://213.133.111.76/makedonija/vesti/178777-Sorosoidite-i-rakovodstvoto-na-SDSM-alatki-za-rusenje-na-drzavnite-pozicii>).

Саше Ивановски (Политико): „Апел до читателите на Магтел и до јавноста: ДА ИМ ГО НАПРАВИМЕ ЖИВОТОТ НА КУРВИТЕ НЕПОДНОСЛИВ!!!“ (<http://glory.mk/politiko-napagja-drzavata-govor-omraza/>).

Говор на омраза во однос на професионалната ориентација

Кога се зборува за професионалната ориентација би сакале да споменеме две професии во однос на кои постои пролиферација на говор на омраза на интернет. Прво, постојат примери за говор на омраза насочен кон полицијата. Многу често ваквиот тип на говор на омраза се сведува на споделување на фотографии со навредлива содржина во однос на полициските службеници, но можат да се сретнат и коментари. Како и кај политичкиот говор на омраза тешко е да се направи разлика помеѓу говор на омраза и упатени критики.

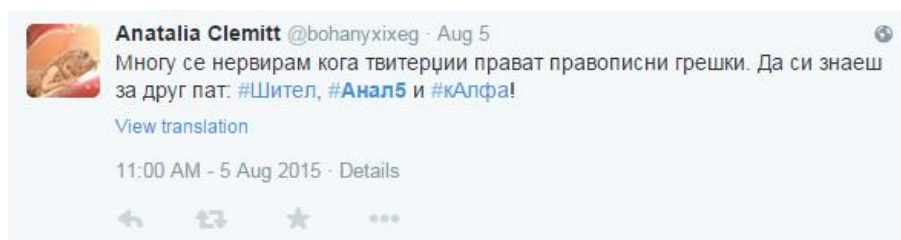
Што се однесува на новинарската професија, најчесто се загрозува професионалниот интегритет на одредени новинарски куќи, или истиот се проектира преку лични дискредитации на одредени новинари. Јасно е изразена силната поларизација на политичка основа помеѓу т.н. провладини и опозициски медиуми, а говорот на омраза подеднакво е упатуван кон двете страни. Во овој сегмент повторно мораме да го споменеме невладиниот сектор, кој, повторно врз основа на политичките афилијации, е подложен на говор на омраза.

Пример на говор на омраза, инспириран од политичките афилијации на новинарите, можеме да најдеме во изјавите на Миленко Неделковски (види <http://daily.mk/vesti/kazna-za-kanal-5-poradi-govorot-na-omraza-na-milenko>).

Во прилог даваме уште неколку примери:

<http://puls24.mk/makedonija/vesti/sekulovska-na-fejsbuk-objavi-skandalozen-grafit-policajci-ubijte-se>).

Сметаме дека самото именување на медиумите веќе претставува говор на омраза земајќи во предвид од што се изведени нивните имиња.

Говор на омраза врз основа на сексуалната ориентација

Најексплицитниот извор на говор на омраза е во однос на ЛГБТ заедницата на Република Македонија. Треба да се нагласи дека во однос на генерирањето на ваков тип на говор на омраза, постојат повеќе фактори кои претходно, по различни други основи (раса, етничка припадност, религија и сл.) дури и биле предмет на говор на омраза. Се добива впечаток дека нивото на филтрирање на ваквиот вид на говор на омраза е најмало, што зборува за ниската општествена свест, но и малото ангажирање од институциите, порталите, форумите и сл., кои неретко директно, или индиректно истиот го премолчуваат, па дури и стимулираат.

Во прилог поместуваме повеќе примери за ваков тип на говор на омраза на интернет.

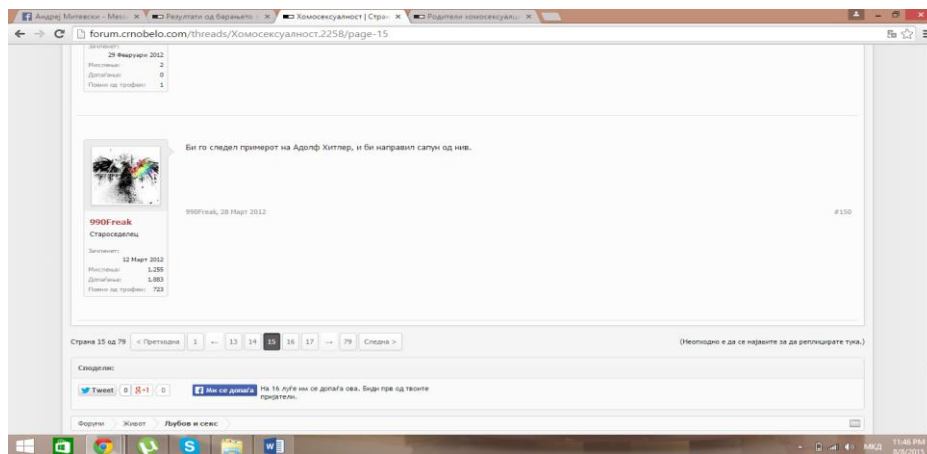
<http://forum.crnobel.com/threads/%D0%A5%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D1%81%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%83%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82.2258/page-6>

Коментар: „За мене хомосексуалците се болни луѓе, а болните не можеш да ги мразиш, не се намерно такви. Уште потрагично е што нема лек за нивната болест мора да си бидат такви цел живот. И нормално е да имат здружение, сите болни имаат свое здружение, болните од рак на пример. Е сеа би ми бодело очи да видам двајца машки или две девојчиња да седат и да се лигават у парк али ќе се навикнине кад тад.“

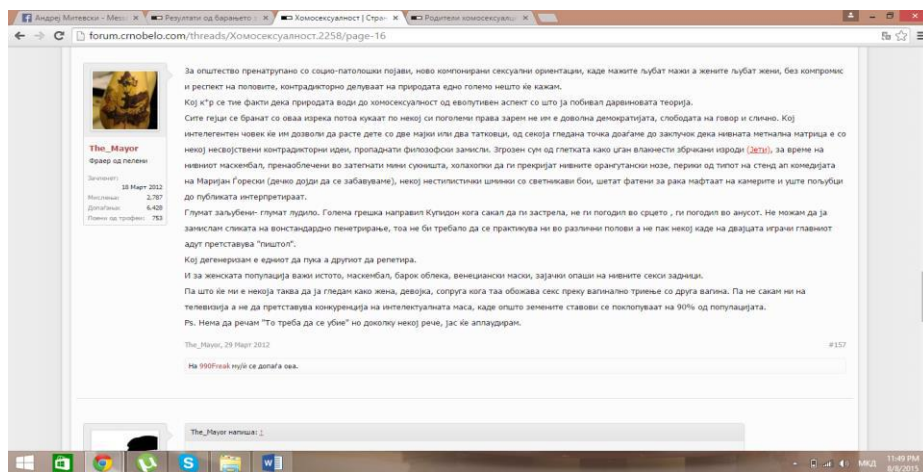
<http://forum.crnobelo.com/threads/%D0%A5%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D1%81%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%83%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82.2258/page-15>

Коментар: „Би го следел примерот на Адолф Хитлер, и би направил сапун од нив.“

<http://forum.crnobelo.com/threads/%D0%A5%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D1%81%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%83%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82.2258/page-16>

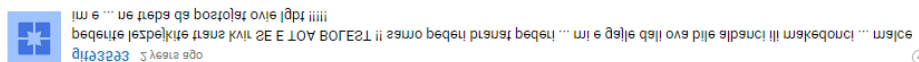
Коментар: „Кој к*р се тие факти дека природата води до
хомосексуалност од еволутивен аспект со што ја побивал дарвиновата
теорија.“

<http://forum.crnobelo.com/threads/%D0%A5%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D1%81%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%83%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82.2258/page-16>

Коментар: „Ако сакаат да чуваат деца , нека си направат. Што има да посвојуваат бебина, деца и да ги образоваат преку нивните изродски мислења и тврдења дека тоа е сосема нормално. Маж без мажественост со понашање односно психолошки изјаснувања преку неговиот говор за мене претставува п***р. А јас мразам педери. Не сум јас искомплициран за да си ги лечам комплексите, тие имаат комплекси , а уште положи ги рекламираат во јавноста.“

<https://www.youtube.com/watch?v=a7FlhIOmhFg>

var kom 2 years ago
БЕСИЛКА ЗА ПЕДЕРИТЕ!
ИЛИ ГАСНА КОМОРА, УШТЕ ПОДОБРО, ТРЕБА ДА СЕ УБИЈАТ ТИЕ БОЛНИ СТВОРЕЊА, ГОСПОД ГИ НАПРАВИЛ АДАМ И ЕВА, А НЕ АДАМ И СТЕВО!!!

Коментар: „БЕСИЛКА ЗА ПЕДЕРИТЕ! ИЛИ ГАСНА КОМОРА, УШТЕ ПОДОБРО, ТРЕБА ДА СЕ УБИЈАТ ТИЕ БОЛНИ СТВОРЕЊА, ГОСПОД ГИ НАПРАВИЛ АДАМ И ЕВА, А НЕ АДАМ И СТЕВО!!!“

nirvanatillidie 2 years ago
Смрт за педери!

<https://www.youtube.com/watch?v=X3G3DyQBd4M>

не можеш да ја видиш оваа тема што е затоа што не можеш да ја видиш оваа тема
МЗТ Скопје ТЛ 5 years ago

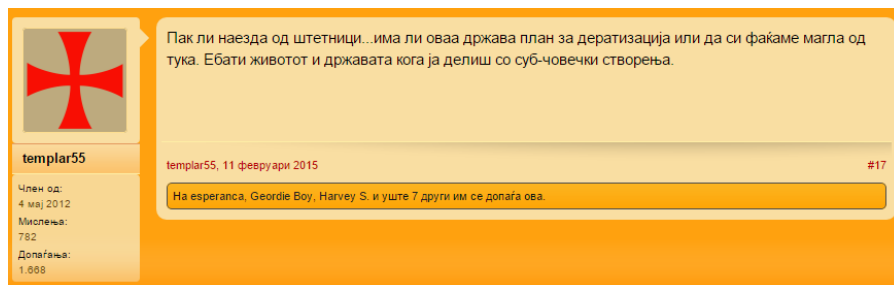
Говор на омраза кон мигрантските заедници

Иако карактеристичен за западноевропските земји, во кои со децении наназад живеат мигрантски заедници, со последната криза се интензивира присуството на интернет и на ваков тип на говор на омраза. Се очекува во иднина во Република Македонија, ваквиот вид на говор на омраза насочен кон бегалците или мигранти од блискиот и средниот исток, да добие во интензитет.

Во прилог даваме еден постар пример:

<http://forum.kajgana.com/threads/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%BE-%D0%BC%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE-%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%B5%D0%BB%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%BA%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%B8-%D0%B2%D0%BE-%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%98%D0%B0.76672/page-2>

Коментар: „Пак ли наезда од штетници...има ли оваа држава план за дератизација или да си фаќаме магла од тука. Ебати животот и државата кога ја делиш со суб-човечки створења.“

Заклучоци и препораки

Кога се работи за говорот на омраза на социјалните мрежи, од истражувањето може да се забележи дека истиот е присутен во сите облици и влијае за креирање на предуслови за појава на криминал од омраза. Отсуството на регулација придонесува говорот на омраза да се користи особено во услови на интензивна политичка мобилизација, но и во секојдневната комуникација на корисниците на ваквите мрежи.

Од основите, на социјалните мрежи во Република Македонија присутни се говорот на омраза врз основа на религиската и етничката припадност, говор на омраза на политичка основа, понатаму, врз основа на сексуалната ориентација, но и втемелен на професионалната ориентација и кон мигрантските заедници. Традиционалниот говор на омраза, најчесто е синтетизиран и има повеќе основи во исто време. Во најексплицитна форма се јавува говорот на опраза врз основа на сексуалната ориентација, а како нова форма на говор на омраза е оној кој е насочен кон мигрантите од кои последните години транзитираат низ Македонија.

Отсуството на регулација, и наднационалниот карактер, во најостра форма го манифестира говорот на омраза на you tube, додека на facebook и twitter, како и на форумите, постои одреден степен на внатрешна саморегулација и тенденција на намалување.

Од овој труд може да се изведат следните препораки:

- Да се зголеми мониторингот на социјалните мрежи и преку укажувања да се делува за намалување на говорот на омраза;

- Да се стимулира саморегулацијата, преку обуки за информирање на корисниците на социјалните мрежи, каде може да пријават говор на омраза;

- Потребна е нормативна регулација на социјалните мрежи, со забелешка, да се внимава да не дојде до ограничување на слободата на говор;

- Меѓународна соработка за превенција на говорот на омраза, особено на платформите, како што е you tube, со цел да се намали присуството на говорот на омраза;

- Подигање на севкупната општествена свест по ова прашање, особено кај помладите категории на население, кои најчесто се јавуваат како креатори на говор на омраза, но истовремено и се цел на говор на омраза.

**ПРЕДИЗВИЦИ И МОЖНОСТИ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА
ПОШТЕНСКИТЕ КОМУНИКАЦИИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

Диана Бошковска

Вонреден професор, „Универзитет Св. Кирил и Методиј” во Скопје,
Економски институт-Скопје,

e-mail: diana@ek-inst.ukim.edu.mk

Наташа Данилоска

Виш научен соработник, „Универзитет Св. Кирил и Методиј” во Скопје,
Економски институт-Скопје,

e-mail: natasha.daniloska@ek-inst.ukim.edu.mk

Елизабета Цамбаска

Доцент, „Универзитет Св. Кирил и Методиј” во Скопје, Економски
институт-Скопје,

e-mail: beti@ek-inst.ukim.edu.mk

Александра Лозаноска

Доцент, „Универзитет Св. Кирил и Методиј” во Скопје, Економски
институт-Скопје,

e-mail: sandra@ek-inst.ukim.edu.mk

Апстракт

Поштенскиот сообраќај претставува еден од клучните начини за комуникација во современиот свет кој под влијание на техничко-технолошкиот развој, либерализацијата на пазарот, глобализацијата на регионално и светско ниво, претрпе суштински промени. Традиционалниот поштенски пазар кој што се базираше на комуникации меѓу индивидуи, се повеќе еволуира во правец на

развој на бизнис комуникациите. Имено, традиционалниот поштенски пазар кој што се базираше на комуникации меѓу индивидуи, се повеќе еволуира во правец на развој на бизнис комуникациите. Процесот на либерализација на поштенскиот сектор услови покрај националните поштенски оператори да се појават и приватни поштенски оператори со што заживува конкуренцијата на поштенскиот пазар. Дополнително, интензивниот развој на информатичко-комуникациската технологија условува и соодветни техничко–технолошки промени во функционирањето на овој сектор.

Настојувањата во овој труд е да се согледаат предизвиците со кои се соочува поштенскиот сектор во Република Македонија, како и можостите и капацитетите на државата и на самите поштенски институции да ги унапредат поштенските комуникации. Во трудот ќе биде даден кус преглед на изменетата улога на поштенските комуникации, со посебен осврт на состојбите и факторите кои влијаат врз нивниот развој во Република Македонија. Исто така, ќе биде направена анализа на оперативното и финансиското работење, како и на структурата на услугите. Целта е да се идентифукуваат соодветни насоки и препораки за идниот развој на поштенските комуникации во Република Македонија.

Клучни зборови: комуникација, поштенска комуникација, развој на поштенските услуги, Република Македонија

**CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR IMPROVEMENT OF
POSTAL COMMUNICATIONS IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA**

Diana Boshkovska

Associate professor, University Ss. Cyril and Methodius in Skopje, Institute of
Economics – Skopje,

e-mail: diana@ek-inst.ukim.edu.mk

Natasha Daniloska

Senior research associate, University Ss. Cyril and Methodius in Skopje,
Institute of Economics – Skopje,

e-mail: natasha.daniloska@ek-inst.ukim.edu.mk

Elizabeta Djambaska

Assistant professor/Research associate, University Ss. Cyril and Methodius in
Skopje, Institute of Economics – Skopje,

e-mail: beti@ek-inst.ukim.edu.mk

Aleksandra Lozoska

Assistant professor/Research associate, University Ss. Cyril and Methodius in
Skopje, Institute of Economics – Skopje,

e-mail: sandra@ek-inst.ukim.edu.mk

Abstract

Postal communications are one of the key ways of communication in the modern world that has undergone crucial changes caused by the influence of technical and technological development, regional and international globalization and market liberalization. Namely, traditional postal market which was based on the communication

between the individuals has seen an increasing evolution towards the business communications. i.e. the communication between the companies and the letter has transformed from an instrument of personal communication between individuals into an instrument of business and commercial communication. As a result of the liberalization of postal market, along to the national postal operators, private postal operators emerged and intensify the competition. In addition, postal communications are under great pressure of intense development in the field of information and communication technology (ICT).

Main intention of this paper is to investigate the challenges facing the postal communication in the Republic of Macedonia, as well as possibilities and capacity of the state and of postal institutions to improve this type of communications. The paper will present brief overview of the changing role of postal communication, with particular reference to the conditions and factors affecting their development in the country. Integral part of the paper will also be an analysis of the operational and financial performance as well as the service structure. Main aim is to identify appropriate guidelines and recommendations for the future development of postal communications in the Republic of Macedonia.

Keywords: *communication, postal communication, development of postal services, Republic of Macedonia*

1. Проблеми со кои се соочува поштенскиот сообраќај денес

Поштенскиот сообраќај денеска функционира во променети услови. Најновите трендови на работење на поштата во развиените земји се детерминирани од опкружувањето во кое што поштата дејствува, а во кое се одвиваат бројни и динамични промени. Промените условени од глобалната економска криза се само едни во низот, меѓутоа и под такви услови поштенскиот сектор продолжува да игра значајна улога на глобален план.

Во светот во поштенскиот сектор се ангажирани повеќе од 5.5 милиони луѓе и располага со над 660.000 пошти што го прави еден од работно-најинтензивни индустрии и најголема светска дистрибутивна мрежа. Значењето на поштенскиот сектор разгледувано низ призма на неговото учество во остварениот бруто домашен производ и неговото учество во вкупната вработеност се забележува и кај европските земји. Во 27 земји членки

на Европска унија, Норвешка, Исланд, Швајцарија во 2009 година, придонесот на поштенскиот сектор во остварениот бруто домашен производ изнесувал околу 0.6%, или 7.02 милјарди евра, а учеството на поштенскиот сектор во вкупната вработеност за разгледуваната група европски земји изнесувал 0.75%.¹

Глобалната криза имаше негативни ефекти во сегментот на писмоносни и експресни пратки, додека финансиските услуги и пакетските пратки покажуваат раст. Во четвртиот квартал на 2008 година во целиот свет, обемот на писмоносните пратки во внатрешниот сообраќај падна за 5.9% во споредба со истиот квартал претходната година. Негативниот пад продолжува и во првиот и вториот квартал на 2009 година, кога во однос на истите квартали претходната година бележи пад од 11.7%. Сето ова допринесе и за пад на приходите.²

Ситуацијата е нешто подобра кај писмоносните пратки во меѓународниот сообраќај. Делот на експресните пратки во последниот квартал на 2008 година и првите два квартала на 2009 година исто така покажува негативен тренд и во обем и во остварен приход. Пакетските услуги пак бележи раст на приходите во текот на цела 2008 година. Збирно, во внатрешниот и меѓународниот сообраќај овој раст во четвртиот квартал изнесуваше 2.1%.³ Позитивниот тренд на работење, бележи и секторот на финансиски услуги. Многу тешко се доаѓа до прецизни информации за изолираниот ефект на глобалната економска криза во работењето и приходите остварени во поштенскиот сектор во глобала или поединечно по земји. Сепак неколку национални поштенски оператори и тоа од Република Чешка, Грција, Унгарија, Исланд, Луксембур, Норвешка, Португалија, Словенија и Словачка успеаа да го проценат ефектот на глобалната криза по поединечни услуги.⁴

Негативниот тренд на глобалната економска криза посебно е изразена кај приходите во делот на публикации, директна пошта, адресирани и неадресирани пратки. Ова се објаснува со падот на приватната потрошувачка и намалени трошоци за маркетинг и реклами во 2009 во однос на 2008 година, што е директна последица на кризата. Пакетските услуги, прекуграничната

¹<http://postel.sf.bg.ac.rs/downloads/simpozijumi/POSTEL2011/2.htm>, пристапено на 10.02.2015.

²Исто.

³Исто.

⁴Поопширно види на <http://postel.sf.bg.ac.rs/downloads/simpozijumi/POSTEL2011/2.htm>, пристапено на 10.02.2015.

пошта и резервираните услуги, бележат помал пад на приходите. Само три национални оператори успеаја да остварат зголемување на своите приходи во делот на пакетски услуги, а кај резервираните услуги тоа им успеа на поштенските оператори на Грција и Словенија.

Друг проблем со кој се соочува поштенскиот сообраќај денес е конкуренцијата. Секторот за поштенски услуги е под значителна трансформација последните децении. Доминантни процеси на европскиот пазар се либерализацијата и приватизацијата, со една цел а тоа е јакнење на конкуренцијата. Основна корист од конкуренцијата од аспект на корисниците на поштенските услуги се: пониски цени и поголем избор. Од аспект на поштенските оператори поголем степен на конкуренција води кон подобра информираност, а со тоа и поефикасни одлуки. Најважно е да се разбере веќе присутниот и очекуваниот развој на конкуренцијата во процесот на постепена либерализација и нејзиното влијание на пазарната структура и пазарните перформанси, вклучувајќи ја универзалната поштенска услуга. Кај конкуренцијата на европскиот пазар фокусот пред се е на делот на адресирани пратки. Потенцијалниот влез на нови конкуренти е пред се поврзан со регулаторната рамка. Во делот кај резервираните услуги не постои страв од влез на нови конкуренти, но постои можност за потенцијален влез на компании кои се осниваат за сопствени потреби и развиваат мрежа за собирање и достава од почеток-како гринфилд инвестиции. Тоа обично се компании кои се активни во испораката на неадресирана пошта, големи праќачи, издавачи и понудувачи на база на податоци со адреси и др. Компетитивната моќ на корисниците на поштенски услуги посебно е голема кога како корисници се јавуваат големи субјекти кои што работат со потрошувачите како што се: банките, осигурителните компании, комуналните претпријатија и издавачките куќи. Големите корисници на поштенски услуги можат да постават услови поштенските оператори да ја скратат фреквенцијата на испорака (на пример банкарски извештаи) а повеќе внимание да посветат на испораката на својата интерна пошта или пак да бараат дополнителни начини за комуникација со своите клиенти.

За разлика од пазарот на писмоносните услуги каде конкуренцијата не е застапена во доволна мера, пазарот на пакетски, курирски и експресни пратки се карактеризира со поголемо ниво на конкуренција како на ниво на Унијата така на ниво на самите држави членки. На овој пазар постојат неколку оператори: ДХЛ, УПС, ТНТ, Fedex, LaPoste, RoyalMail.

Како голем проблем со кој се соочува поштенскиот сообраќај денес е и нелојалната конкуренција, односно работата во услови на нелојална конкуренција.

Во поглед на конкуренцијата треба да се спомене и потребата од намалување на трошоците во работењето и воведување на нови услуги од страна на поштенските оператори, што од своја страна е условено од развојот на нови информатичко-комуникациски технологии. Нивната примена во почетокот означува потреба од издвојување на повисоки суми на пари за инвестиции, но во натамошниот период од нивното користење тие би овозможиле намалување на оперативните трошоци, зголемување на ефикасност и ефективности при вршењето на поштенските и другите видови на услуги, а со самото тоа и поголемо задоволство кај корисниците на овие услуги.

2. Анализа на пазарот на поштенски услуги во Република Македонија

Пазарот на поштенски услуги во Република Македонија е регулиран со Законот за поштенски услуги⁵, а потребата од регулирање на пазарот за поштенски услуги е токму отпочнувањето на процесот на либерализација и појавата на првите приватни даватели на поштенски услуги, односно зголемување на конкуренцијата на пазарот. Всушност со донесувањето на Законот за поштенски услуги и секундарната легислатива во 2011 година се регулираат општите услови за обезбедување на универзална услуга, параметрите за квалитет, критериумите на поштенската мрежа, решавањето на спорови, обврска за доставување податоци и општи одредби од значење за работата на Агенцијата за пошти.

За согледување на специфичностите на македонскиот поштенски сектор, односно пазар се прави анализа на истиот од повеќе аспекти и тоа:

- Бројот на лиценцирани даватели на поштенски услуги;
- Бројот на вработени во поштенскиот сектор;
- Обем на поштенски услуги;
- Остварените финансиски резултати на давателите на поштенски услуги и
- Обемот на поштенски пратки по глава на жител.

⁵Закон за поштенски услуги, Сл. весник на РМ бр.9/08,158/10.

За обезбедување на поштенски услуги на територијата на Република Македонија секој правен субјект мора да поседува овластување од Агенцијата за пошти. Постојат два типа на дозволи за обезбедување на услугите и тоа: Стандардна дозвола и општо овластување. Со законот за поштенски услуги во 2010 година⁶, се измени начинот и формата на издавање на дозволите, при што стандардната дозвола и одобрението се заменети со општо овластување, така што различни видови дозволи по истекот на нивното важење се заменуваат со Општо овластувања.

Во поштенскиот сектор во Република Македонија постојат поголем број на лиценцирани даватели на поштенски услуги, што е и една од основните цели на либерализацијата на пазарот на поштенски услуги. Во 2015 година на пазарот на поштенски услуги оперираа 28 даватели на поштенски услуги, што претставува зголемување за 7 нови даватели на поштенски услуги споредено со 2012 година.⁷

За обезбедување на универзална услуга која треба да е достапна до сите корисници, под еднакви услови и цени, Агенцијата за пошти издава индивидуална дозвола со која се дефинираат и обврските за давателот на универзалната услуга. Индивидуална дозвола со времетраење од 5 години има само обезбедено Македонска пошта и тоа уште во 2008 година со која обезбедува вршење универзалната услуга со резервирана поштенска услуга до 50 грама на целата територија на Република Македонија. За разлика од неа, останатите даватели на поштенски услуги имаат општо овластување. До 2010 овие субјекти имаат стандардна дозвола, но со измените на Законот за поштенски услуги како што и претходно беше напоменато добија општо овластување.

При анализата на бројот на вработени во поштенскиот сектор, се анализира периодот 2008-2013 година. Од податоците од Државниот завод за статистика, а кои се однесуваат на 2013 година се утврдува дека од вкупниот број вработени во нашата земја 0,39 % се вработени во поштенскиот сектор.⁸

Од податоците во Табела 1 се утврдува дека бројот на вработени во поштенскиот сектор е во раст така што во 2013 година постои зголемување од 8, 6 % на бројот на вработени во споредба со 2008 година, односно бројот на вработени од 2471 во 2008 година се зголемува на 2683 во 2013 година. Притоа, во вкупниот број на вработени доминара учеството на бројот на вработени во

⁶Исто.

⁷http://www.ap.mk/resource/statIzvestaj/Statisticki_izvestaj_2012, пристапено 10.02.2015.

⁸ Исто.

Македонска пошта, во однос на бројот на вработени кај сите други останати даватели на поштенски услуги и тоа со над 80 %.

Исто така од податоците во Табелата 1 може да се забележи дека споредбено 2008 со 2013 година, бројот на вработени во Македонска пошта останува на приближно исто ниво. Поголемо намалување се забележува во 2010 година. За разлика од ова, кај останатите даватели на поштенски услуги бројот на вработени константно се зголемува од година во година. Врз основа на тоа се согледува дека растот на бројот на вработени во поштенскиот сектор е резултат на зголемувањето на бројот на вработени кај останатите даватели на поштенски услуги. Ваквиот тренд се очекува да продолжи и понатака како резултат на либерализацијата на пазарот и зголемувањето на конкуренцијата на пазарот на поштенски услуги.

Во поглед на разместеноста на вработените кај другите даватели на поштенски услуги, се забележува дека постои нерамномерна распространетост на кадарот, имено концентрацијата на кадар е само кај неколку даватели на услуги (ДЕЛЦО, Карго Експрес, Глобко Логистик, ДХЛ).⁹

Табела 1. Структура на вработени во поштенскиот сектор за период 2008-2013 година

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ад Македонска пошта	2285	2215	2151	2361	2288	2217
Останати даватели на поштенски услуги	186	256	239	314	381	466
Вкупно	2471	2473	2390	2675	2669	2683

Извор: http://www.ap.mk/resource/statIzvestaj/Statisticki_izvestaj_2013 стр.8, пристапено на 10.4.2015

⁹ http://www.ap.mk/resource/statIzvestaj/Statisticki_izvestaj_2013 стр.9., пристапено на 10.4.2015.

При анализата на поштенскиот сектор земен е предвид и обемот на поштенскиот пазар. За таа цел како период на анализа е земен периодот 2008/2013 година, а сознанијата од истата се дадени во Табела 2.

Табела 2. Обем на поштенски услуги по даватели на поштенски услуги за период 2008-2013 година

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
АД Македонска пошта	56,111,865	57,102,099	62,7686,73	73,591,367	66,225,179	48,523,908
Останати даватели на поштенски услуги	378,380	1,406,158	863,783	788,119	1,151,214	2,565,984
Вкупно	56,490,245	58,508,257	63,632,456	74,379,486	67,376,393	51,089,892

Извор: Статистички извештај за поштенските активности во Република Македонија за 2012 (стр.11) и за 2013 година (стр.10), Агенција за пошти на РМ.

Од компаративната анализа се согледува дека обемот на услуги на поштенскиот пазар до 2011 година бележи континуиран раст, што е резултат на континуираниот раст на поштенските пратки кај Македонска пошта. За разлика од тоа, по 2011 година внупниот обем на поштенскиот пазар се намалува, така што во 2013 година истиот се намалува за 3.1 % во однос на 2012 година, односно 9,5 % во однос на 2008 година. Притоа за обележување е дека намалувањето на вкупниот обем на поштенскиот пазар за овој период е резултат на намалувањето на обемот кај Македонска пошта, бидејќи кај останатите даватели на услуги постои континуиран раст, односно во 2013 во споредба со 2012 година поштенските пратки се зголемуваат за 122, 8 %. Но, и покрај овој висок процент на раст на поштенските услуги кај давателите на поштенски услуги на слободниот пазар, со оглед на нивното мало учество во вкупниот обем на поштенски услуги (под 20 %) не придонесува до позначајно влијание врз вкупниот обем на услуги на поштенскиот пазар за овој период.

Со оглед на тоа дека потојат повеќе видови на поштенски услуги кои ги обезбедуваат давателите на поштенски услуги на македонскиот поштенски пазар потребно е да се согледа и динамиката и обемот на извршување на овие различни видови услуги, за да се добие поцелосна слика за поштенскиот пазар во Република Македонија за изминатиот период.

**Табела 3. Обем на поштенски услуги по видови услуги кај
поштенскиот сектор (2008-2012)**

	2008	2009	2010	2011	2012
приходи	1,335,692,682	1,539,912,984	1,952,608,491	2,060,092,475	1,983,761,304
расходи	1,376,149,220	1,480,156,881	1,757,088,769	1,953,787,248	1,971,201,773
финансиски резултат	-40,456,538	59,756,103	195,519,722	106,305,227	12,559,531

Извор: Пресметано врз основа на податоци од Статистички извештај за поштенските активности во Република Македонија за 2012, Агенција за пошти на РМ, стр.15,16

Во табелата 3 е наведен обемот на поштенските услуги по видови на услуги споредбено за периодот 2008-2012 година на ниво на поштенски сектор (за АД Македонска пошта и за останатите даватели на поштенски услуги, заедно). Од табелата се забележува дека во вкупниот обем на поштенски услуги доминираат писмоносните услуги, потоа следат другите поштенски и поврзани услуги, а најмало е учеството на пакетите. За одбележување и трендот кој настанува кај видовите услуги почнувајќи од 2010 година. Имено, во 2010 година доаѓа до драстично зголемување на писмоносните услуги на сметка на другите поштенски и поврзани услуги, која состојба се задржува и во следните години од анализираниот период.

При анализата на поштенскиот сектор се согледува и финансискиот резултат од работењето на давателите на поштенски услуги за период 2008-2012 година. Од податоците во Табела 4 може да се констатира дека работењето на давателите на поштенски услуги варира од година во година. Имено во 2008 година е остварена загуба од 40,456,538 денари, за да во 2010 година се оствари најдобар финансиски резултат, добивка од 195,519,722 денари, а потоа во следните години да се остварува и понатака позитивен резултат, но со тенд на намалување. За 2013 година се располага само со податоци за остварените приходи, но не и за остварените расходи.¹⁰ Според тоа, гледано од аспект на остварените приходи во периодот кој е земен за анализа, во 2013 година е остварен највисок износ на приход од 2,249,734,344 денари.

¹⁰ Статистички извештај за поштенските активности во Република Македонија за 2013, Агенција за пошти на РМ, стр.24

**Табела 4. Финансиски резултат на давателите на поштенски услуги
за период 2008-2012 (во денари)**

	2008	2009	2010	2011	2012
приходи	1,335,692,682	1,539,912,984	1,952,608,491	2,060,092,475	1,983,761,304
расходи	1,376,149,220	1,480,156,881	1,757,088,769	1,953,787,248	1,971,201,773
финансиски резултат	-40,456,538	59,756,103	195,519,722	106,305,227	12,559,531

Извор: Пресметано според податоци од Статистички извештај за поштенските активности во Република Македонија за 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, Агенција за пошти на РМ

Што се однесува пак до процентот на вкупните остварени приходи од поштенскиот сектор во однос на вкупните приходи во Република Македонија во 2013 година истиот изнесува 4,5% (процент од БДП во 2013 година).¹¹

**Табела 5. Број на пратки по глава на жител за период 2009-2013
година**

2009	42518,00
2010	42643,00
2011	42455,00
2012	42546,00
2013	42575,00

Извор: Статистички извештај за поштенските активности во Република Македонија за 2012, Агенција за пошти на РМ, стр.21.

За развиеност на поштенскиот сектор како показател се користи и бројот на поштенски пратки по жител. Врз основа на Табела 5 се согледува дека бројот на пратки за периодот 2009-2012 година се движи од 28,5 до 30,9 пришто најголем обем на пратки по жител е остварен во 2011 година (30,9), а најмал во 2013 година (24,7).

¹¹Статистички извештај за поштенските активности во Република Македонија за 2013, Агенција за пошти на РМ, стр.25.

3. Мерки и насоки за развој на македонскиот поштенски сектор

Врз основа на анализата на поштенскиот сектор се забележуваат одредени позитивни трендови во работењето на поштенскиот сообраќај во Република Македонија. Но, сепак со оглед на бројните предизвици со кои се соочува денес поштенскиот сообраќај нужни се мерки со кои би се продолжил понатамошниот развој на овој вид сообраќај во новите услови на работење, како на локално, така и на глобално ниво.

Зголемувањето на степенот на конкуренција на поштенскиот пазар ја наметна меѓу другото и потербата за негова регулација, а тоа значи уредување на секторските односи на целиот поштенски пазар или целата поштенска индустрија. Измените во легислативата¹² се однесуваат на измена на четири подзаконски акти во повеќе области.

Првата е измена на правилникот за општите услови за обезбедување на универзална услуга – во делот на правото за рекламации и приговори и на правилникот за задолжителните елементи на општите услови за обезбедување на поштенски услуги¹³ заради подобра заштита на правата на корисниците на поштенски услуги. Оваа промена произлегува од причина што досега поставениот рок од 24 часа за рекламирање на оштетена пратка е доста краток во услови на зголемен обем на е-трговија. Со оваа измена на корисниците им се дава право да реагираат и по истек на 24 часа од доставата.

Втората измена е во правилникот за задолжителните елементи на општите услови за обезбедување на поштенски услуги¹⁴ во делот достава на поштенските пратки, а со цел дефинирање на минимум стандарди за постапување на операторот во т.н. лична достава. Услугата лична достава во време на зголемена фреквентност и обем на пратки од нотари, извршители, која според Агенцијата за пошти во текот на 2014 година е лошо организирана бидејќи поголем дел од тужените нотарски платени налози се укинати поради неуредна достава, доведе до неопходност на воведување на нови решенија, како на пример воведување на ИТ системи за следење и др.

Трета измена на правилникот за задолжителните елементи на општите услови за обезбедување на поштенски услуги¹⁵ е со цел дефинирање на минимум стандарди и технички услови за постапување на операторот во целиот процес на вршење на услугата. Бидејќи во текот на 2014 година четири

¹²Годишна програма на Агенцијата за пошти 2015, Агенција за пошти, стр.10.

¹³Службен весник бр.173/ 2011.

¹⁴Исто.

¹⁵Исто.

автобуски превозници поднеле нотификација за добивање на општо овластување од Агенцијата за пошти за обезбедување на внатрешен поштенски сообраќај, со оваа измена се предвидува дополнување со ново поглавје во кое ќе се дефинираат минимум техничките услови за обезбедување на поштенски услуги. Ова е со цел да се обезбеди пред се сигурност на пратките.

Четврта измена е во правилникот за видовите на финансиски податоци и информации поврзани со обезбедувањето на поштенски услуги и начинот на нивно доставување.¹⁶ Измената е на образецот –Извештај за обезбедување поштенски услуги, а со цел да се добијат подетални и попрецизни информации кои ќе овозможат следење на законските обврски за достава на информации и промовирање на обврската за одржување на интегритетот и безбедност на поштенските услуги и мрежи. Анализите на Агенцијата за пошти евидентираат растечки тренд на бројот на домашни фирми кои се занимаваат исклучително со достава на пратки од нотари и извршители. Заради тоа, а и со цел да се добијат јасни информации за овој вид услуги и за капацитетот на мрежите на операторите, ќе се пропишат дополнителни критериуми за поднесување податоци со пообемни информации.

Исто така има потреба од изменување на правилникот за критериумите за пристап до универзална услуга, со утврдување на подрачјата на единиците на мрежата, растојанието меѓу поштенските единици и бројот на поштенските сандачиња¹⁷. Ова е со цел уредување на условите и критериумите под кои се склучуваат договори за отварање на нова договорна пошта и усогласување на критериумите за густина на точките за пристап до универзална поштенска услуга и работното време на единиците на поштенска мрежа. Ова се носечките критериуми според кои се оценува капацитетот на давателот да ја направи универзалната услуга достапна до корисниците.

Производите од т.н. е-трговија во меѓународниот сообраќај со подзаконскиот акт¹⁸ донесен од страна на Владата на Република Македонија со кој се ограничува вредноста на стоката во поштенските пратки до која се ослободени од плаќање на увозни царински давачки, е сериозна пречка во развојот на поштенскиот пазар кај пакетската достава. Со подигнување на износот на вредноста на стоката од 45 на 150 евра или изедначувањето на оваа вредност со вредноста утврдена за безцарински извоз на стоки за лична

¹⁶Службен весник на Република Македонија, 146/2011, член 2 точка 5,6,7,8.

¹⁷Службен весник на Република Македонија, 146/2011.

¹⁸<http://www.customs.gov.mk/image/uredba%20zaosloboduvanjeizmena%20i%20dopolnuvanje/>

употреба во патниот сообраќај (350 евра) би се создале услови за непречен пораст на обемот на меѓународниот поштенски сообраќај.

Следењето и контролата на процесот на воведување на систем за посебно сметководство и алокација на трошоците и приходите на давателот на универзалната услуга е уште една мерка во процесот на регулирање на поштенскиот пазар. Имплементацијата на овој систем за посебно сметководство е во врска со главните надлежности на Агенцијата за пошти, како што се регулирање на цените на поштенските услуги, цените на пристап на поштенска мрежа, пресметување на нето трошоци на универзална услуга и спречување на внатрешното субвенционирање на другите услуги кои ги обезбедува давателот со приходите од универзалната услуга. Затоа е потребно следење и контрола на процесот за посебно сметководство и алокација на трошоците и приходите на давателот на универзалната услуга.

Последната мерка се однесува на надзор над давателите на поштенски услуги кои поседуваат општи овластувања издадени од страна на Агенцијата за пошти, а тоа ќе го вршат овласени лица од Агенцијата за пошти. Ваквиот надзор треба да се спроведува како редовен надзор над спроведувањето на Законот за поштенски услуги, вонреден надзор-врз основа на иницијатива од корисници и контролен надзор по истек на рокот во решението донесено од страна на Директорот на Агенцијата.

Во однос на меѓународната соработка, во време кога постои тренд на сегментација на поштенските услуги и особено брз развој на информатичката комуникација, меѓународните активности имаат големо значење за Агенцијата за пошти. Основна цел на овие меѓународни активности е стекнување меѓународни знаења, искуства и примена на најдобрите европски практики во областа на регулирање на пазарот на поштенски услуги во Република Македонија.¹⁹

Активностите со меѓународните организации треба да продолжат со учество во рамките на Европската група за поштенски регулации (ERGP), Европскиот комитет за поштенски регулатори (CERP) и Светскиот поштенски сојуз.

ERGP е формирана во 2010 година од страна на Европската комисија како работно тело кое преку дискусии и извештаи ја советува Европската комисија во процесот на донесување на одлуки во областа на поштенските услуги.

¹⁹Годишна програма на Агенцијата за пошти 2015, Агенција за пошти, стр.29.

Република Македонија активно учествува во активностите на ERGP како неформален член.

Агенцијата за пошти и во следните години треба да учествува во дискусиите за изготвување извештаи донесени во ERGP од областа на: регулирање на цени за универзална услуга, нето трошоци за универзална услуга, подобрување на задоволството на корисниците и мониторинг на извршувањето на пазарот на поштенски услуги, конкуренцијата, развој на доставата на меѓународни пакети преку електронска трговија.²⁰

Активностите во рамките на CERP пред се се насочени кон регулаторните прашања од областа на поштенските услуги и воспоставување на кооперација со Европската унија и односи со релевантни тела од областа на поштенските услуги. Овие активности се: координација на Европските ставови во правец на либерализирање на пазарот на поштенски услуги, одлуки во доменот на легислативните прашања поврзани со европската директива, изготвување на меѓународна поштенска директива и др.

Во насока на развојот на поштенскиот сектор е и поголемиот број на меѓународни проекти кои Агенцијата за пошти планира да ги реализира под организација на Европската комисија финансирани преку инструментот за краткорочна техничка помош на Европската унија (IPA), а се реализираат преку програмата за краткорочна техничка помош за земјите кандидати за влез во Европската унија (TAIEX). Поконкретно, врз основа на позитивните искуства и бенефиции, Агенцијата за пошти планира неколку проекти. Но, како позначајни би се истакнале проектот во делот на мониторинг на мерењето на преносот на писмоносните пратки во согласност со европскиот стандард МКТИ ЕН 13850:2002+A1 усогласен со новиот стандард од 2012 година, со план овој проект да се реализира во рамките на студиска посета на некоја Европска земја, како и (TAIEX) проект кој треба да биде во областа на дефинирање на условите за обезбедување на поштенски услуги односно процедурите за издавање на општи овластувања (лиценцирање во рамките на транспортните услуги и превоз на патници, содржината на општото овластување за правните или физичките лица и др.).²¹

²⁰Исто, стр.30.

²¹Исто, стр.32.

ЗАКЛУЧОК

Поштенските услуги се услуги од јавен интерес и тие се длабоко навлезени во основните потреби на граѓаните. Промените кои се случуваа во јавниот сектор значително влијаат и на поштенскиот сектор.

Поштенскиот сектор во светот е соочен со големи предизвици пред се заради промените во потребите на клиентите, порастот на електронската трговија и брзиот технолошки развој, дерегулацијата, либерализацијата и глобализацијата. Поштенскиот пазар драматично се измени во текот на изминативе дваесет години од страната на побарувачката. Бројот на приватни поштенски оператори е во значителен пораст, а нивната концентрација е особено голем кај земјите во развој во густо населените урбани локалитети каде има голем проток на пошта.

Долго време глобалната конкуренција во поштенскиот сектор беше ограничена на мултинационалните компании за курирска и пакетска достава како што се: TNT express, DHL, UPS, FedEx. Иако поштенската дерегулација наведе на овие приватни мултинационални оператори да се гледа како на закана за домашните поштенски услуги, во последниве неколку години постои тренд на создавање нова слика за зголемување на конкуренцијата меѓу различните поштенски оператори на домашниот пазар. За таа цел неопходни се реформи на поштенскиот сектор, гледано како на локално, така и на глобално ниво.

Поштенскиот сектор во Република Македонија треба да се реформира за да биде во тренд со ново настанатите услови. Постојат повеќе причини за негово реформирање како што се: недоволен квалитет на поштенските услуги, несоодветно ориентиран поштенски услуги за задоволување на корисниците, лошите економски сотојби во земјата и регионот, силен развој на телекомуникациите и др.

Притоа реформите во поштенскиот сектор во Република Македонија треба да се одвиваат преку неколку компоненти и тоа: дефинирање на универзалната услуга, креирање на стратешки цели за развој на поштенскиот пазар, регулирање на Законот за поштенски услуги и подзаконски прописи и секако поштенските оператори. Притоа како стратешки цели се наведуваат: перманентно инвестирање во технолошкиот процес, промовирање на иновативни производи и услуги, унапредување на меѓусебната поврзаност на глобалната поштенска мрежа, задоволување на потребите на корисниците, а посебно на бизнис-корисниците преку воведување нови поштенски услуги, односно т.н. хибриден технолошки процес кој претставува комбинација од електронски средства за комуникации и поштенски услуги и сл.

ЛИТЕРАТУРА

- Годишна програма на Агенцијата за пошти 2015, Агенција за пошти.
- Закон за поштенски услуги, Сл.Весник на Р. Македонија бр.55 од 2002, бр.9 од 18.01.2008, бр.158 од 2010.
- Milan Vukotic: „Савремена пошта“ стручно информативни часопис за поштенску индустрију бр.1/2008 ISSN-1452-0958.
- Костовски Ристо: „Македонска пошта и Македонски Телекомуникации“ МИ-АН, Скопје, 1998.
- Ковач Јово: „Организација и економика ПТТ Саобраќаја“, 1992.
- Милан Вукотич: „Савремена пошта“ стручно информативни часопис за поштенску индустрију бр.1/2008 ISSN-1452-0958, Пошта Србије, 2008.
- Маркович Зоран: „Савремена пошта“ стручно информативни часопис за поштенску индустрију бр.1/2008 ISSN-1452-0958, Пошта Србије, 2008.
- Правилник за утврдување методологија за мерење на квалитетот на универзалната поштенска услуга, Сл. весник на РМ бр.158, Скопје 2011.
- Правилник за општите услови за обезбедување на универзална услуга, Службен весник бр.173/ 2011.
- Правилник за задолжителните елементи на општите услови за обезбедување на поштенски услуги, Службен весник бр.173/ 2011.
- Правилник за видовите на финансиски податоци и информации поврзани со обезбедувањето на поштенски услуги и начинот на нивно доставување, Службен весник на Република Македонија, 146/2011.
- Правилник за критериумите за пристап до универзална услуга, Службен весник на Република Македонија, 146/2011.
- Статистички извештај за поштенските активности во Република Македонија за 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, Агенција за пошти на РМ.
- [http://www.customs.gov.mk/image/uredba%20za osloboduvanje-izmena%20i%20dopolnuvanje/](http://www.customs.gov.mk/image/uredba%20za%20osloboduvanje-izmena%20i%20dopolnuvanje/).
- <http://postel.sf.bg.ac.rs/downloads/simpozijumi/POSTEL2011/2.htm>.
- http://www.ap.mk/resource/statIzvestaj/Statisticki_izvestaj_2012.
- http://www.ap.mk/resource/statIzvestaj/Statisticki_izvestaj_2013.

